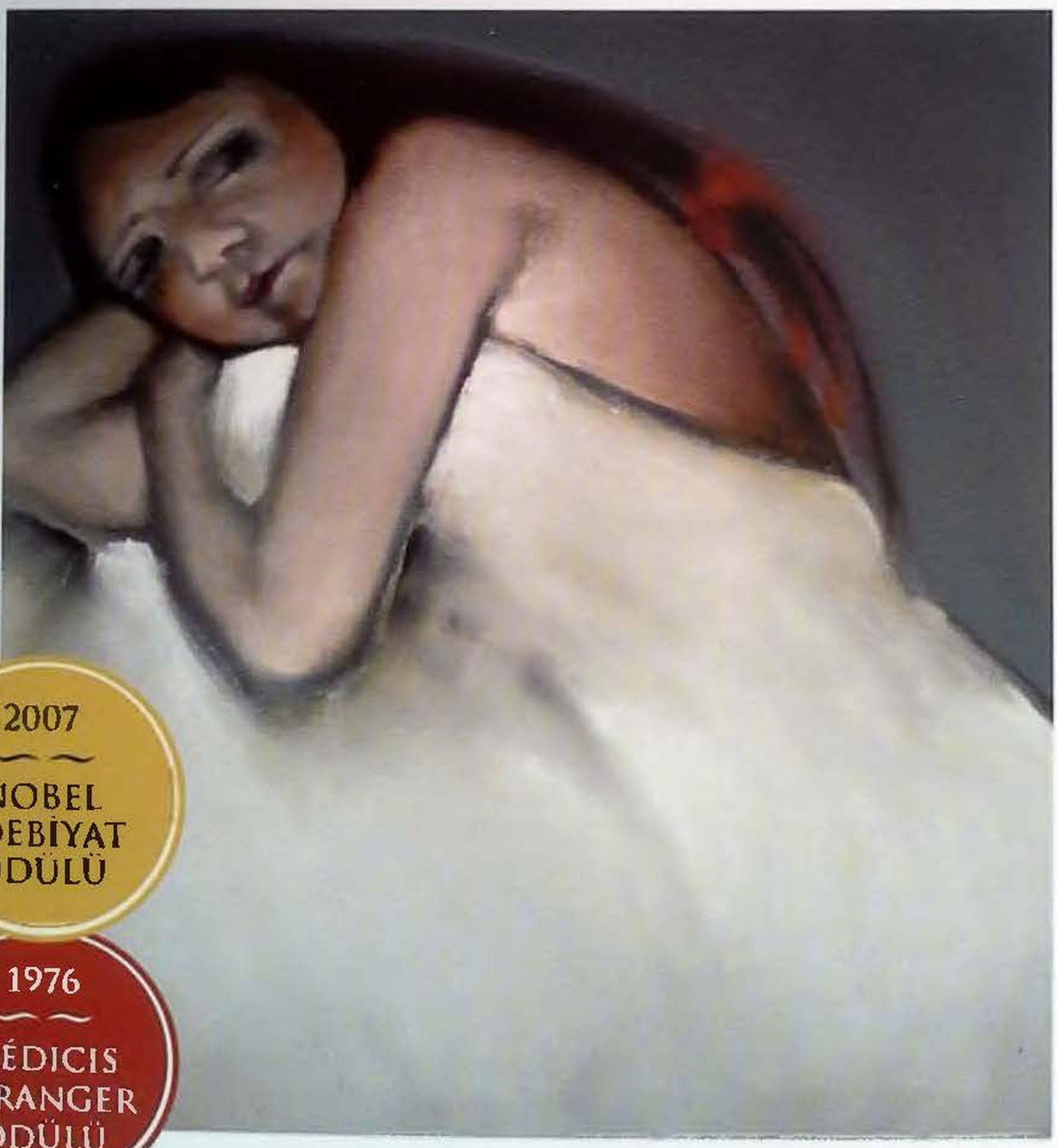
DORIS LESSING

ALTIN DEFTER

ROMAN

2007
NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLÜ

1976
MÉDICIS ÉTRANGER ÖDÜLÜ

Çeviri: ASLI ÇELİK

DORIS LESSING

ALTIN DEFTER

Can Yayınları 295

The Golden Notebook, Doris Lessing
© 1962, Doris Lessing
Adı geçen eser Uluslararası Telif Hakları kanunları aracılığıyla korunmaktadır.
© 1990, Can Sanat Yayınları Ltd. Şti.
Bu eserin Türkçe yayın hakları Jonathan Clowes Ltd. ve Onk Ajans Ltd. Şti. işbirliğiyle alınmıştır.
Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 1990
3. basım: Mayıs 2011
Bu kitabın 3. baskısı 1000 adet yapılmıştır.

Kapak tasarımı: Ayşe Çelem Design
Kapak resmi: © iStockphoto.com / Ida Jarosova

Kapak baskı: Azra Matbaası
İç baskı ve cilt: Özal Matbaası

ISBN 978-975-510-846-9

CAN SANAT YAYINLARI
YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.
Hayriye Caddesi No. 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33
www.canyayinlari.com
yayinevi@canyayinlari.com

DORIS LESSING

ALTIN DEFTER

ROMAN

1976 MÉDICIS ÖDÜLÜ

2007 NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLÜ

İngilizce aslından çeviren

Aslı Çelik

CAN

Doris Lessing'in Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Türkü Söylüyor Otlar, 1983

Gene Aşk, 1997

Mara ile Dann, 2001

Alfred ile Emily, 2009

Hayatta Kalma Güncesi, 2010

DORIS LESSING, 1919'da, babasının İngiliz subayı olarak İran'da görev yaptığı sırada Kirmanşah'ta doğdu. Ailesiyle gittiği Rodezya'da bir çiftlikte yirmi beş yıl kaldı; 1949'da İngiltere'ye yerleşti. Yayımlanan ilk kitabı *Türkü Söylüyor Otlar*, Rodezya'yı anlatıyordu. Başyapıtlarından sayılan ve en çok okunan romanı olan *Altın Defter*'de, yaşadığı çağla uzlaşmaya çalışan bir kadın yazarı konu aldı. *Şiddetin Çocukları* adlı yarı özyaşamöyküsel roman dizisi yayımlandı. *Hayatta Kalma Güncesi*, bir fantezi niteliğindeydi. Lessing, aralarında *Evlenmeyen Adamın Hikâyesi*'nin de bulunduğu birkaç öykü kitabı yayımladı. *Argos'taki Kanopus Arşivleri* adlı beş romanlık dizisiyle bilimkurgu türüne yöneldi. *İyi Bir Komşunun Günlüğü* ve *Yaşlılar Yapabilselerdi* adlı romanlarında, tanınmamış yazarların sorunlarını gözler önüne sermek için Jane Somers takma adını kullandı. 1985'te, Londra'daki bir grup devrimciyi anlattığı *Terörist* yayımlandı. Bunu bir dehşet öyküsü olan *Beşinci Çocuk* izledi. Özyaşamöyküsünün özellikle ilk cildi *Derimin Altında* büyük övgüyle karşılandı. Son romanı *Yarık*, 2007'de yayımlandı ve aynı yıl Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazandı.

ASLI ÇELİK, 1970 yılında doğdu. Boğaziçi Üniversitesi Mütercim-Tercümanlık Bölümü'nü bitirdi. Çeşitli kuruluşlar ve yayınevlerinde çevirmen olarak görev yaptı. Doris Lessing'in *Altın Defter* adlı yapıtının yanı sıra Alan Aldrige'in *Gnole*, Carol Shields'in *Taş Günceler*, Margaret Drabble'ın *Sığ Sularda*, Peter Ackroyd'un *Londra Yanıyor*, Martin Scoot'un *Zaman Yönetimi* adlı kitaplarını Türkçeye kazandırdı.

İçindekiler

Önsöz 11

ÖZGÜR KADINLAR 1 29

Siyah Defter 97

Kırmızı Defter 219

Sarı Defter 239

Mavi Defter 313

ÖZGÜR KADINLAR 2 347

Siyah Defter 383

Kırmızı Defter 402

Sarı Defter 414

Mavi Defter 446

ÖZGÜR KADINLAR 3 495

Siyah Defter 549

Kırmızı Defter 593

Sarı Defter 598

Mavi Defter 622

ÖZGÜR KADINLAR 4 671

Siyah Defter 695

Kırmızı Defter 697

Sarı Defter 704

Mavi Defter 717
ALTIN DEFTER 805
ÖZGÜR KADINLAR 5 851

Önsöz

Okuyacağınız romanın genel hatları şöyledir:

"Özgür Kadınlar" adlı, yaklaşık 60 000 sözcükten oluşan, başlı başına kısa bir roman sayılabilecek bir iskelet ya da temel yapı var. Bu kısa roman, beş bölüme ayrılıyor, bu bölümler de Siyah, Kırmızı, Sarı ve Mavi olmak üzere dörder defterden oluşuyor. Defterleri, "Özgür Kadınlar"ın ana karakteri Anna Wulf tutuyor. Tek defter yerine dört defter tutuyor, çünkü karmaşa, biçimsizlik ve bunalımdan korkuyor ve bazı şeyleri birbirinden ayırmak zorunda olduğunu hissediyor. İç ve dış baskılar defterlerin sonunu getiriyor; Anna hepsinin üstüne koyu siyah birer çizgi çekiyor. Defterdeki kayıtlar sona erdiğine göre, onların parçalarından yeni bir şey doğabilir: "Altın Defter."

Defterlerde insanlar tartıştılar, kuramlar ürettiler, dogmalaştırdılar, etiketlediler, bölümlendirdiler –bazen o kadar genel ve yaşadıkları döneme özgü yorumlar yaptılar ki, anonimleştiler. Bu kişilere alegorik oyunlardaki gibi adlar verilebilir: Bay Dogma ve Bay Özgürüm-çünkü-hiçbir-yere-ait-değilim, Bayan Âşık-ve-mutlu-olmalıyım, Bayan Yaptığım-her-şeyde-en-iyi-olmalıyım, Bay Gerçek-kadın-nerede, Bayan Gerçek-erkek-nerede, Bay Ben-deliyim-çünkü-öyle-olduğumu-söylüyorlar, Bayan Yaşamboyu-deneyler-yapan, Bay Devrim-yapıyorum-öyleyse-varım, Bay ve Bayan Küçük-sorunlarla-uğraşırsak-büyük-sorunlara-eğilmeye-cesaret-edemediğimizi-unuturuz. Ancak bu kişiler aynı zamanda birbirlerini, birbirlerinin çeşitli yönlerini yansıttılar, birbirlerinin davranış ve düşüncelerini etkilediler; birbirleri oldular, birbirlerini tamamlayıp bütünleştiler. Romanın

iç bölümü olan "Altın Defter"de birçok şey bir araya geldi, bölümlerin duvarları yıkıldı, bölümler ortadan kalkınca kalıplar yok oldu, böylece konusu "uyum" olan ikinci izlek, bir zafer kazandı. Anna ve "bunalımlı" Amerikalı Saul Green. İkisi de çılgın, deli, kudurmuş... ne derseniz deyin. Bunalımlarını, birbirlerine ve başkalarına yansıtıyorlar; geçmişte yarattıkları hatalı kalıpları yıkıyorlar; kendilerini ve birbirlerini kurtarmak için yarattıkları kalıplar eriyip gidiyor. Birbirlerinin düşüncelerini okuyor, kendilerini birbirlerinde görüyorlar. Saul Green, Anna'yı kıskanıyor, onu yıkmaya çalışıyor; öte yandan Anna'ya destek ve öğüt, hatta son kitabı "Özgür Kadınlar"ın – "İki kadın Londra'daki evde yalnızdılar," cümlesiyle başlayan bir roman için ironik bir başlık– ana izleğini veriyor. Saul'u delicesine kıskanan, onu sahiplenen, üzerinde hak iddia eden Anna da, daha önce vermeyi reddettiği güzel "Altın Defter"in ilk sayfasına, "Cezayir'de kuru bir yamaçta askerin biri, tüfeğine yansıyan ay ışığını seyrediyordu," cümlesini yazarak, Saul'a bir sonraki kitabının izleğini de bu defterle birlikte veriyor. İkisinin birlikte yazdığı Altın Defter bölümünü okumaya başladığınızda artık bunu yazanın Saul mu, Anna mı, yoksa romandaki öteki karakterler mi olduğunu anlayamıyorsunuz.

İnsanlar kişilik bölünmesi yaşadığında, hatalı biçimde bölünen ve parçalanan "iç benliğin" kendini sağaltabilmesinin yolu olan "bunalım" izleği, elbette başkaları, hatta benim tarafımdan sık sık işlenmişti. Ama o tuhaf kısa öykü dışında, bu izleği ilk kez bu kitapta işliyorum. Bu izlek bu kitapta daha çarpıcı, daha gerçekçi bir biçimde, deneyimin düşünceye ve kalıplara dönüşmesinden önceki haliyle yansıtılıyor; böylesi, belki henüz hammadde sayıldığı için daha değerli.

Ancak kimse bu izleğin farkına bile varmadı, çünkü düşman eleştirmenler kadar dost eleştirmenler de, kitabın kadın-erkek savaşıyla ilgili olduğunu ileri sürdüler; kadınlar "Altın Defter"in kadın erkek savaşında yararlı bir silah olduğunu ileri sürdüler.

O zamandan beri yanlış anlaşılıyorum; kadınları desteklemeyi reddettiğimin düşünülmesini hiç istemezdim doğrusu.

Kadın hareketi konusuna gelince... Bu hareketi elbette destekliyorum, çünkü birçok ülkede birçok insan, kadınların hâlâ ikinci sınıf vatandaş olduğuna içtenlikle inanıyor. Bu in-

sanların ne kadar ciddiye alındıkları göz önüne alınırsa bu düşüncelerini kabul ettirmekte başarılı oldukları sonucuna varılabilir. Daha önce kadın hareketine karşı düşmanca bakan ya da tarafsız kalan her tür insan, "Amaçlarını destekliyorum ama edepsiz sözlerini ve kaba davranışlarını onaylamıyorum," diyor. Bu, bütün devrimci hareketlerin geçirdiği kaçınılmaz bir evredir; devrimciler, kendileri için kazanılan hakların tadını büyük bir zevkle çıkaranlar tarafından reddedilmeyi göze almalıdır. Yine de kadın hareketinin fazla değişeceğini sanmıyorum. Bunun nedeni, amaçlarının yanlış olması değil, dünyanın, yaşadığımız felaketler, belki de içinde bulunduğumuz dönem tarafından sarsılarak yeni bir biçim kazanacak olmasıdır. Belki de bu dönemi atlattıktan sonra –atlatabilirsek elbette– kadın hareketinin amaçları bize çok önemsiz ve tuhaf görünecek.

Ama bu kitap, kadın hareketinin savaş borusu değil. Kadınların saldırganlık, kötülük, nefret gibi duygularını tanımlamaya çalıştı, bunları yazıya döktü, o kadar... Besbelli kadınlar, bu kitabın bütün düşüncelerini, duygularını, deneyimlerini anlattığını keşfettiler. Birden birçok eski silah çıktı ortaya; bu silahların en sık karşılaşılanları, her zamanki gibi, "dişilikten yoksun kadın", "erkek düşmanı" konularını işliyordu. Düşünmeksizin verilen bu tepki, ortadan kaldırılamaz gibi görünüyor. Erkekler ve birçok kadın, haklarını arayan bu kadınların, kadınsılıktan, insanlıktan uzak, erkeksi ve duygusuz olduklarını ileri sürdüler. Kadınlar doğanın kendilerine tanıdığından fazlasını istediğinde, erkeklerin –ve bazı kadınların– onlara gösterdiği tepkilere bütün toplumların kayıtlarında rastlanır. *Altın Defter*, birçok kadını kızdırdı. Kadınların birbirlerine mutfakta homurdanarak, yakınarak ve dedikodu niteliğinde söyledikleri, kendilerine acı vermekten hoşlandıklarını belli eden sözcükler, çoğunlukla yüksek sesle söyleyebilecekleri son şeylerdir; çünkü bir erkek duyabilir. Kadınlar korkaktır, çünkü uzun zamandır birer köle gibi yaşamaktadırlar. Sevdiği adamla birlikteyken düşüncelerini, duygularını ve deneyimlerini savunmaya hazır kadın sayısı hâlâ çok azdır. Bir erkek kendisine, "Kadınsı değilsin, saldırgansın, erkekliğimi öldürüyorsun," dediğinde, birçok kadın hâlâ taşa tutulan küçük köpekler gibi kuyruğunu kıstırıp kaçar. Bana göre böyle bir adamla evlenen ya da kendisini böyle tehdit eden bir adamı ciddiye alan bir

kadın, bunların hepsini hak eder; çünkü böyle bir erkek zorbanın tekidir, içinde yaşadığı dünyayla, onun tarihiyle ilgili hiçbir şey bilmemektedir; erkekler ve kadınlar, geçmişte farklı toplumlarda, sonsuz türde rol oynamakta ve bu rolleri oynamaya devam etmektedirler. Kısacası, böyle konuşan bir erkek cahilin tekidir, başkalarına uyum sağlayamamaktan korkar, bir korkaktır... Bu sözleri yazarken kendimi, uzak geçmişe gönderilecek bir mektup yazıyormuş gibi hissediyorum; doğruluğunu kabul ettiğimiz her şey, on yıl içinde doğruluğunu yitirecek, bundan eminim.

(Öyleyse neden roman yazıyoruz? Gerçekten, neden! Sanırım yaşam sürmeli, sanki...)

Bazı kitaplar gerektiği gibi okunmuyor, çünkü bu kitaplar toplumda henüz gerçekleşmemiş bir aydınlanmanın var olduğunu varsaydığı için, bir düşünce basamağını atlamış oluyor. Bu kitap, kadın hareketiyle yaratılan davranış biçimlerinin daha önceleri de var olduğu varsayılarak yazıldı. Kitap piyasaya on yıl önce, 1962'de çıktı. Piyasaya ilk kez şimdi çıkıyor olsaydı, yalnızca tepki almakla kalmazdı; çünkü her şey büyük bir hızla değişti. Bazı ikiyüzlü davranışlar sona erdi. Sözgelimi on, hatta beş yıl önce –cinsel başkaldırı zamanıydı– piyasa, kadınları öfkeyle eleştiren erkekler tarafından yazılmış roman ve tiyatro oyunlarıyla doluydu, özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde... Elbette burada, İngiltere'de de. Bu eserlerde kadınlar, zorba, hain, özellikle erkekleri el altından çökertmeye ve onları temelden yıkmaya çalışan kişiler olarak betimlendiler. Ne var ki, kimse erkek yazarların yanlış davrandığını düşünmedi; kadın düşmanlığı yaptıkları, saldırgan ve sağlıksız davrandıkları değil de, düşüncelerini sağlam bir felsefi temele dayandırdıkları, bu düşüncelerinin doğal olduğu kabul edildi. Bu durum devam ediyor ama hiç kuşkusuz düzelmekte...

Bu kitabı yazmaya kendimi öyle kaptırmıştım ki, insanların bunun için ne düşünecekleri aklıma bile gelmedi. Kendimi kitaba böylesine kaptırmamın nedeni, yalnızca yazmanın güç oluşundan değil –bütün planı kafamda tutarak baştan sona durmaksızın yazdım, bu da çok güç oldu– yazdıkça birçok şey öğrenmemdi. Belki de belli bir kalıp belirlemek, yazarken kendine sınırlar koymak, hiç beklenmedik yerlerden yeni cevherlerin ortaya çıkmasına yol açıyor. Bana yabancı çeşitli dü-

şünceler ve deneyimler, yazım sürecinde su yüzüne çıkıverdi. Bu yüzden yalnızca malzemeyi oluşturan deneyimler değil, yazım süreci de zorlayıcıydı; bu süreç beni değiştirdi. Metne son biçimini verdikten sonra bunu yayıncıma ve arkadaşlarıma gösterdim ve kadın erkek savaşıyla ilgili bir kitapçık yazmış olduğumu, söyleyeceğim hiçbir şeyin bu kanıyı değiştiremeyeceğini öğrendim.

Oysa kitabın özü, planı, içindeki her şey, doğrudan ya da dolaylı bir biçimde hiçbir şeyi bölmememiz, bölümlendirmememiz gerektiğini anlatmakta.

"Bağlı. Özgür. İyi. Kötü. Evet. Hayır. Kapitalizm. Sosyalizm. Seks. Aşk..." diyor Anna, "Özgür Kadınlar" bölümünde, bir izleği dile getirerek, bağırarak, davullarla, borazanlarla motifini ilan ederek... ya da ben öyle sanmıştım. Tıpkı romanın içindeki "Altın Defter" bölümünün kitabın en önemli bölümü olduğunun, kitabın yükünü omuzlarında taşıdığının ve her şeyi açıkladığının anlaşılacağına inandığım gibi.

Ancak hayır.

Bu kitap, başka izleklerin de katılmasıyla tamamlandı; bu benim için güç bir dönemdi. Yıllardır zihnimde olan düşünceler ve izlekler bir araya geldi.

Bu düşüncelerden biri, Tolstoy'un Rusya'yı, Stendhal'in Fransa'yı anlattığı gibi, İngiltere'nin yüz yıl önce geçen yüzyılın ortasında içinde bulunduğu düşünsel ve ahlaki ortamı anlatan bir romanı, bulmanın olanaksızlığıydı. (Bu noktada bu iddiadan vazgeçmek zorunda bırakılıyoruz.) *Kızıl ile Kara*'yı ve *Lucien Leuwen*'i okuyunca o dönemin Fransası'nı, orada yaşamış gibi tanırsınız, *Anna Karenina*'yı okuyunca o dönemin Rusyası'nı görmüş gibi olursunuz. Oysa Kraliçe Victoria dönemini anlatan, gerçekten yararlı olabilecek bir roman yoktur. Hardy bize yoksulluğun, kısıtlı bir zamanın olanaklarından daha geniş bir düş gücüne sahip olmanın, bir kurban olmanın ne demek olduğunu anlatır. George Eliot, olabildiğince başarılı. Ancak galiba Kraliçe Victoria döneminde yaşayan bir kadın. Kadın olmanın bedelini –dönemin ikiyüzlüleri bunu kabul etmese bile– toplum kurallarına uyan bir kadın olarak tanıtılmak zorunda kalarak ödedi, iyi ahlaklı olduğu için anlamadığı çok şey var. Ne tuhaftır ki, kıymeti bilinmeyen yazar Meredith. Belki içlerinde bu kitabı yazmaya en çok yaklaşanı.

Trollope bu konuda yazmayı denedi ama anlayışı kıttı. William Morris'in başarılı yaşamöyküsündeki kadar etkileyici düşüncelere ve bunların çatışmasına hiçbir romanda rastlanmaz.

Elbette, bir kadının yaşama bakış açısının, bir erkeğinki kadar doğru olduğunu varsayarak giriştim bu işe... Bu sorunu bir kenara bırakarak daha doğrusu göz önüne almayarak, yüzyılımızın son elli yılının "ideolojik havası"nı doğru olarak yansıtabilmek için konuyu sosyalist ve Marksist bir çevre içinde işlemem gerektiğine karar verdim. Çünkü zamanımızda büyük tartışmalara yol açan birçok olay, sosyalizm tarafından incelenmiştir; akımlarda, savaşlarda, devrimlerde yer alanlar, bu olayları sosyalizmin ya da Marksizmin türleri olarak görüyorlar; bazen bir şeyin üzerinde egemenlik kurmak ya da geri çekilmek olarak algılayarak daha da ileri gidiyorlar. (Galiba, en azından gelecek kuşakların bizim zamanımızı, bizim gibi algılamayacaklarını kabullenmek zorundayız; aynen bizim, İngiliz, Fransız ve hatta Rus devrimlerine baktığımızda bunları o dönemlerdeki insanlardan farklı algıladığımız gibi.) Ancak Marksizm ve onun filizleri, her yerde düşünceleri etkiledi; hem de öyle hızlı ve güçlü biçimde etkiledi ki, kısa bir süre önce "çıkış yolu" olarak algılanırken, kanıksanıvermiş ve sıradan düşünüşün bir parçası olmuşlardı. Otuz kırk yıl önce aşırı solcu olarak kabul edilen görüşler, yirmi yıl önce bütün solu istila etti, son on yıldır da, sağ sol gözetmeksizin, her yerde karşımıza çıkan basmakalıp görüşlere dönüştüler. Böylesine kanıksanan bir görüş, etkinliğini yitirir; yine de bu görüş toplumda egemendi ve benim yazmaya çalıştığım romanda ana izlek olmalıydı.

Uzun süre aklımı kurcalayan bir başka düşünce de, romanın kahramanının bir sanatçı olmasıydı, ama "tıkanmış" bir sanatçı olmalıydı bu. Bu kararımın nedeni, sanatçı konusunun sanatta uzun süredir, sıkça kullanılmış olmasıydı; çoğu kitabın kahramanı ressam, yazar, müzisyendi sözgelimi. Büyük yazarların hepsi ve önemsiz yazarların çoğu bu izleği kullanmıştır. Sanatçı ve tam karşıtı işadamı tipleri, kültürümüzü dengelemişlerdir. Biri kaba, duyarlılıktan uzak; ötekiyse yaratıcı, fazlasıyla duyarlı, çok acı çeken, çok bencil, ama yaratıcı olduğu için bağışlanması gereken biri gibi gösterilmiştir. Elbette, aslında işadamı da yarattıklarından dolayı bağışlanmalıdır. Bu

fikri kanıksayıverdiğimiz için, sanatçının örnek olarak kullanılmasının yeni bir izlek olduğunu unutuyoruz. Yüz yıl öncenin kahramanları genellikle sanatçı değildi. O zamanın kahramanları askerler, imparatorluk kurucuları, kâşifler, din adamları ve politikacılardı. Ne yazık ki Florence Nightingale olmayı başarabilen çok az kadın vardı. Yalnızca tuhaf ve çatlak tipler sanatçı olmayı isteyebilir, bunun için savaşabilirlerdi. Ancak günümüzün konusu olan "sanatçı"yı, "yazar"ı kullanırken, bu izleğin, zavallıyı tıkayarak ve bu tıkanmanın nedenlerini tartışarak geliştirilmesi gerektiğine karar verdim. Kahramanımızın artık yazamamasının nedeni savaş, açlık, yoksulluğun ezici sorunlarıyla bunları topluma aktarmaya çalışan küçük bireyin arasındaki uyuşmazlık olmalıydı. Asıl dayanılmaz, artık katlanılmaz olan, temel alınan erdem örneğinin –sanatçının– inanılmaz ölçüde yalıtılmış ve kendini beğenmiş olmasıydı. Görünüşe bakılırsa gençler bunun farkına varmış ve yüzlerce, binlerce insanın film çektiği, çekimlere yardım ettiği, gazeteler çıkardığı, müzik yaptığı, resim çizdiği, kitap yazdığı, fotoğraf çektiği, kendilerine özgü bir kültür yaratarak bu durumu değiştirmişler. Onlar bu yalıtılmış, yaratıcı, duyarlı tipi yüz binlerce kişi içinde çoğaltarak yok etmişlerdir. Bu eğilim uç noktasına, sona ulaştı artık, her zamanki gibi, buna karşı bir tepki oluşması kaçınılmaz.

"Sanatçı" konusu bir başka izleğe bağlanmalıydı: öznelliğe. Benim yazarlığa başladığım dönemde, yazarlara "öznel" olmamaları gerektiği yolunda baskı yapılıyordu. Bu baskı, Rusya'da on dokuzuncu yüzyılda, komünist hareketler çerçevesinde, sanatı, özellikle de edebiyatı Çarlığa ve baskıya karşı savaşmakta kullanan toplumsal edebiyat eleştirilerinin bir uzantısı olarak başladı; bu eleştiri türünü geliştiren kayda değer yeteneklerin arasında ünlü Belinski de vardı. Bu eleştiri türü her yerde moda oldu ve İngiltere'de "bağlılık" adı altında ellili yıllara kadar etkili oldu. Komünist ülkelerdeyse etkisini hâlâ sürdürmekte. Bu, sıradan yaşamda, "Roma yanarken, aptalca kişisel sorunlarımızla ilgilenmek" biçiminde ifade edilmekte. Bu baskıyı yapanlar, en yakınımız, en çok sevdiğimiz, hep saygı duyulan şeyler yapan, sözgelimi Güney Afrika'daki ırk ayrımına karşı savaşan kişiler olduğu için buna direnmek güçtü. Yine de romanlar, öyküler, sanatın her türü, giderek daha

öznel olmaya başladı. "Mavi Defter"de Anna verdiği derslerle ilgili olarak şunları yazar: "Ortaçağ'da sanat, bireysel değil toplumsaldı; grup bilincinden doğmuştu. Burjuvazi döneminin insanı gayrete getiren, acınası öznelliğinden yoksundu ve bir gün bizler öznel sanatın katı bencilliğini geride bırakacağız. İnsanın kişiliğinin bölünüşü ve başka insanlardan farklılığını değil, başkalarına karşı sorumluluğunu ve onlarla kardeşliğini anlatan bir sanata döneceğiz. Batı'daki sanat gitgide daha çok acıyı anlatan, acı dolu bir çığlığa dönüşüyor. Acı, en derin gerçekliğimiz haline geliyor... İşte böyle bir şeyler söylüyordum. Yaklaşık üç ay önce, bu dersin ortasında kekelemeye başladım ve konuşmanın sonunu getiremedim..."

Anna, kaçamak yorumlar yaptığını fark ettiği için kekelemeye başlamıştı. Baskı ve akım bir kez başladı mı, bundan uzak durmak olanaksızdır; iyice öznel olmaktan kaçınamazdınız; doğrusunu isterseniz, o sıralar yazarların amacı da öznel olmaktı. Bunu göz ardı edemezdiniz: köprü ya da baraj yapımıyla ilgili bir kitap yazıp da, onu inşa eden insanların duygu ve düşüncelerini paylaşmamanız olanaksızdı. (Bunun kötü bir benzetme olduğunu mu düşünüyorsunuz? Hiç de değil. Tartışma yaratan bu ikilem, şu sıralar komünist ülkelerde en büyük edebiyat sorunu.) Sonunda bu ikilemden, "önemsiz kişisel sorunlarımızı" yazarken duyduğumuz kaygıdan kurtulmanın yolunun ya da bu sorunun çözümünün, hiçbir şeyin kişisel – yani tam anlamıyla kişiye ait– olmadığını fark etmek olduğunu anladım. Kendimizi anlatırken, aynı zamanda başkalarını anlatırız, çünkü sorunlarımız, acılarımız, zevklerimiz, duygularımız –hatta olağanüstü ve kayda değer düşüncelerimiz bile– yalnızca bize ait olamaz. "Öznellik" sorununu çözmenin, korkunç ve harika olasılıkların ortasında kararsız kalakalmış önemsiz bireyle uğraşmanın yolu, onu küçük bir dünya olarak görmektir. Böylece öznel ve kişisel olan şeyleri aşarak, aslında yaşamda hep olageldiği gibi, kişiseli genelleştirebiliriz; sözgelimi büyüdükçe, küçükken "Âşık oluyorum", "Şöyle hissediyorum" ya da "Şöyle düşünüyorum", biçiminde dile getirdiğimiz kişisel bir deneyimin herkesçe paylaşıldığını öğreniriz. Aslında büyümek, insanın benzersiz ve inanılmaz deneyimlerinin herkes tarafından paylaşıldığını öğrenmesidir.

Bir başka düşüncem de, kitaba gerektiği gibi bir biçim ve-

rirsem, beylik roman üzerine kitabın kendi yorumunu yapabileceğiydi. Roman konusundaki tartışmalar, roman doğduğundan beri sürüp gitmekte. Günümüz akademisyenlerinin yarattığı kanının aksine, roman yeni bir tür değil. Yazarın bir kitabı yazmayı bitirdiğinde duyduğu hoşnutsuzluğu dile getirmenin, beylik romanla ilgili yorum yapmanın bir başka yolu da, Özgür *Kadınlar* adlı kısa romanın, ne kadar ayrıntılı bir malzemenin özeti ve kısaltılmış biçimi olduğunu okuyucuya göstermekti. Böylece yazarın bitmiş kitabı için neler hissettiğini okuyucuya yansıtabilecektim:

> "Gerçeğin ne kadar küçük bir bölümünü dile getirebildim, o karmaşanın ne kadar az bir bölümünü yansıtabildim; yaşadığım şey bu kadar fırtınalıyken, herhangi bir kalıp ya da biçim sahibi değilken; ortaya çıkan bu küçük, derli toplu şey nasıl doğruyu yansıtabilir."

Ancak benim asıl amacım, kendi yorumunu yapacak, yalnızca biçimiyle bir şeyler söyleyecek bir roman yazmaktı; söylemek istediklerimi bu romanın biçimi aracılığıyla dile getirecektim.

Söylediğim gibi, bu çabam fark edilmedi.

Bunun bir nedeni, romanın İngiliz geleneğinden çok, daha doğrusu günümüz İngiliz geleneğinden çok, Avrupa geleneğine uygun olarak yazılmasıydı. Ne de olsa İngiliz romanı, *Clarissa*'yı, *Tristram Shandy*'yi, *Trajik Komedyenler*'i ve Joseph Conrad'ı içermekte.

Ancak hiç kuşkusuz, insanın düşüncelerini söyleyeceği romanı yazmaya çalışması, kendini belli yönlerde kısıtlaması demektir: kültürümüze dar fikirler egemen. Sözgelimi, her yıl zeki, genç erkek ve kadınlar, göğüslerini gere gere, "Elbette Alman edebiyatıyla ilgili hiçbir şey bilmiyorum," diyerek üniversitelerden mezun olabiliyorlar. Moda böyle. Kraliçe Victoria dönemindekiler, Alman edebiyatıyla ilgili her şeyi biliyorlardı, ama Fransız edebiyatıyla ilgili hiçbir şey bilmeyebiliyor ve bundan hiç rahatsız olmuyorlardı.

Geri kalanına gelince, geçmişte ya da şimdi Marksist olanlardan akıllıca eleştiriler almam bir rastlantı değildi. Onlar amacımı anladılar. Bu, Marksizmin her şeyi bir bütün ola-

rak, her şeyin birbiriyle olan ilişkisini göz önüne almasından –ya da almaya çalışmasından– kaynaklanıyor ama şu anda konumuz Marksizmin eksik yönleri değil. Marksizmden etkilenen biri, Sibirya'daki bir olayın Botswana'daki bir olayı etkileyeceğini kabul eder. Bence günümüzde Marksizm, resmî dinler dışında, bir dünya görüşüne, bir dünya ahlakına ulaşma yolundaki ilk girişimdi. Ancak başarılı olamadı, öteki dinler gibi, o da bölümlere ve alt bölümlere, gitgide daha küçük kiliselere, mezheplere ve inançlara ayrılmaktan kurtulamadı. Yine de denedi.

Yapmaya çalıştığım şeyin anlaşılması konusu, beni eleştirmenlerle ve esnemeye yol açma tehlikesiyle burun buruna getiriyor. Yazarlarla ve tiyatro yazarları ile eleştirmenler arasındaki şu acıklı çekişmeye halk o kadar alıştı ki, onları sürekli kapışan çocuklara benzetiyorlar: "Ah evet, sevimli ufaklıklar, yine başladılar," ya da "Siz yazarlar bütün övgüleri, övgü olmasa bile, bütün dikkatleri topluyorsunuz. Peki bu alınganlık niye?" Halk bu konuda çok haklı. Bazı nedenlerden dolayı buna şimdi değinmeyeceğim, edebiyat yaşamımda edindiğim eski ve değerli deneyimlerim sayesinde eleştirmenler konusunda belli bir görüşe vardım; ama *Altın Defter*'i yazarken bu görüşü unuttum: Uzunca bir süre eleştirilerin doğru olamayacak kadar aptalca olduğunu düşündüm. Sonra dengemi bulunca sorunun ne olduğunu anladım. Sorun yazarların, eleştirmenlerde "öteki ben"i, ne yapmaya çalıştıklarını anlayan ve kendilerini yalnızca amaçlarına ulaşıp ulaşmadıklarına bakarak değerlendiren, kendilerinden daha zeki bir "ben"i aramasından kaynaklanıyor. Şimdiye kadar o seyrek karşılaşılan yaratıkla, gerçek eleştirmenle karşılaşıp da, paranoyaklıktan vazgeçip, minnettarlıkla nazikleşmeyen tek yazar görmedim; ihtiyaç duyduğunu sandığı şeyi bulmuştur. Ancak aslında yazarın aradığı şeyi bulması olanaksızdır. Aslına bakarsanız, arada sırada karşılaşılan bu olağanüstü yaratığı, mükemmel eleştirmeni neden beklesin, neden yapmaya çalıştığını anlayan başka biri bulunsun ki? Ne de olsa bu özel kozayı ören, görevi örmek olan tek kişi var; o da yazarın kendisi.

Eleştirmenlerin, yaptıklarını iddia ettikleri –yazarların anlamsızca ve çocukça özlemini duydukları– şeyleri yapmaları olanaksızdır.

Eleştirmenler bunun için eğitilmemiştir, eğitimleri tam tersi yöndedir.

Bu eğitim, çocuğun beş ya da altı yaşlarında okula gitmesiyle başlar. Notlar, ödüller, "mevkiler", "eğilimler" –ve hâlâ bazı yerlerde– "yıldızlar ve çizgiler"[1] ile başlar bu süreç. Bu at yarışı zihniyeti, kazanan ve kaybeden biçimindeki düşünüş, "Yazar X, Yazar Y'den birkaç adım ileride, geride, yazar Y geride kaldı; son kitabında yazar Z, yazar A'dan daha iyi olduğunu kanıtladı..." yorumlarına kadar gider. Çocuk başından beri, başarı ve başarısızlık terimleri kullanarak, karşılaştırmalı düşünmek için eğitilir. Bu bir ayıklama sistemidir: Zayıf olan umudunu yitirir ve aradan çıkar; birbiriyle devamlı yarışacak birkaç kazanan kişi yaratmak için planlanmış bir sistemdir bu. Bence –gerçi burası bu düşünceyi geliştirmenin yeri değil– çocuğun sahip olduğu yetenekler, resmî zekâ katsayısı göz önüne alınmaz, başarı ödülü kazanmak için gerekli mallar olarak görülmezse, hayatı boyunca çocuğu ve başkalarını zenginleştirir.

Başta öğretilenlerden biri de, kişinin kendi yargılarına güvenmemesi gerektiğidir. Çocuklara otoriteye boyun eğmeyi, başka insanların fikirlerini ve kararlarını öğrenmeyi, alıntı yapmayı, razı olmayı öğretiyorlar.

Politik alandaysa çocuğa özgür, demokrat, özgür irade ve düşünceye sahip, özgür bir ülkede yaşayan, kendi kararlarını kendi veren biri olduğu öğretiliyor; oysa bu çocuk, çağının tutum ve dogmalarının kölesidir, bunları sorgulayamaz bile, çünkü var olduğu kendisine söylenmemiştir. Genç bir insan, sosyal bilimler ve fen bilimleri arasında seçim yapma yaşına geldiği zaman (hâlâ seçimin kaçınılmaz olduğunu düşünüyoruz), genellikle sosyal bilimleri seçer, çünkü bu alanda insanlık, özgürlük, seçim olduğunu sanır. Sistem tarafından bir kalıba sokulduğunun farkında bile değildir: Aslında seçimin, kültürümüzün özünde köklenmiş hatalı bir bölünmenin sonucu olduğundan haberi bile yoktur. Bunu hissedip daha fazla kalıba sokulmak istemeyenler, yarı bilinçsiz, içgüdüsel bir biçimde ayrılıp, istekleri dışında ayrıma tabi tutulmayacakları bir yerde iş bulmaya çalışırlar. Polis gücünden akademiye, tıptan politi-

1. Amerikan bayrağının gündelik dildeki kullanımı. (Ç.N.)

kaya kadar bütün kurumlarımızdan ayrılıp giden insanları pek fark etmeyiz. Özgün ve reform yapmaya hazır olanları daha başından dışlayıp, bir şeye zaten şu anda olduğu şeye benzediği için bağlananları geride bırakan, sürekli bir eleme işlemidir bu. Genç bir polis, yapması gereken işten hoşlanmadığını söyleyerek Polis Gücü'nü terk eder. Genç bir öğretmen, hevesi kırıldığı için öğretmenliği bırakır. Bu toplumsal mekanizma neredeyse fark edilmeksizin işler, buna karşın kurumlarımızın katı ve baskıcı kalmasını sağlayacak kadar güçlüdür.

Yıllarca böyle bir eğitim sisteminde yetişen bu çocuklar, sonradan eleştirmen olur; yazarın ve ressamın aptalca beklediği o yaratıcı ve özgün yorumu bir türlü yapamazlar. Yapabilecekleri ve yaptıkları tek şey, yazara kitabın ya da oyunun zamanın gelgeç duygu ve düşünce kalıplarına uyup uymadığını – genel fikrin ne olduğunu– söylemektir. Eleştirmenler turnusol kâğıdına benzerler. Rüzgâr ölçen aletler gibidirler, değersizdirler. Kamuoyunu ölçen en duyarlı barometre eleştirmenlerdir. Bu alanda tutum ve düşünce değişimleri, politika dışında –politikacılar zaten değişken olmak için eğitilmişlerdir– bütün alanlardakinden daha hızlı fark edilir. Eğitim sistemimiz, insanları, kendileri dışındaki insanların düşünceleriyle hareket etmeye, kendilerini otorite temsilcilerine beğendirmeye, "başkalarından akıl almaya" –olayı tam anlamıyla açıklayan bir tanım– alıştırmak için kurulmuştur.

İnsanları eğitmenin başka yolu olmayabilir. Belki gerçekten de yok, ama ben buna inanmıyorum. Bu süre içinde, en azından bazı şeyleri doğru tanımlamak, adlandırmak bize yardımcı olacaktır. En iyisi bütün çocuklara hayatları boyunca tekrar tekrar şunları söylemektir:

"Sen bir beyin yıkama sürecinden geçiyorsun. Ne yazık ki, beyin yıkama dışında bir eğitim sistemi geliştiremedik. Özür dileriz ama elimizden ancak bu kadarı geliyor. Sana öğretilen şeyler, zamanın önyargılarıyla, kültürümüzün seçeneklerinin bir karışımı. Tarihe kısaca göz atarsak öğrendiklerinin hiç de kalıcı olmadığı anlaşılır. Öğretmenlerin, kendilerinden önce gelenlerin kurduğu bir düşünce sistemine uyum sağlayabilen kişiler arasından seçilmekte. Kendi kendini yineleyen bir sistemdir bu. Ötekilerden daha güçlü olup bireyselliğe önem verenleriniz, kendini eğitmenin yollarını

aramaları –kendi yargılarını geliştirmeleri– için yüreklendirilir. Kalanların ise, özel bir toplumun, özel ve dar gereksinimlerine uyacak biçimde kalıplara sokulup yoğrulduklarını hep anımsamalıdırlar."

Bütün yazarlar gibi ben de, farklı ülkelerden –ama özellikle ABD'den– kitaplarım üzerine tezler ve denemeler yazacak olan gençlerden mektup alıyorum. Hepsi de, "Lütfen bana eserleriniz hakkında yazılan yazıların, bunları yazan eleştirmenlerin, kaynakların bir listesini gönderin," diyor. Hepsi de bir göçmen bürosunun dosyalarında duranlar gibi anlamsız ama kendilerine önemli olduğu öğretilmiş bir sürü ayrıntı istiyor.

Bu istekleri şöyle yanıtlıyorum: "Sevgili öğrenci. Sen çıldırmış olmalısın. Okunmayı bekleyen yüzlerce kitap varken tek kitap üstüne, hatta tek yazar üstüne binlerce sözcük yazarak aylarını, yıllarını harcamak niye? Yıkıcı bir sistemin kurbanı olduğunu görmüyor musun? Eserimi konu olarak seçtiysen ve bunun üzerine bir tez yazman gerekliyse –ve inan bana, yazdığım şeyi yararlı bulman beni çok mutlu etti– o zaman neden yazdığımı okuyup hayatına ve deneyimlerine dayanarak ne düşündüğüne karar vermiyor, bir yorum yapmıyorsun? Ak ile Kara Profesörleri bir yana bırak."

"Sevgili Yazar," diye yanıtlarlar mektubumu. "Otoritelerin ne dediğini öğrenmek zorundayım, çünkü alıntı yapmazsam profesör bana not vermez."

Bu uluslararası sistem, Urallardan Yugoslavya'ya, Minnesota'dan Manchester'a kadar aynı.

Demek istediğim, buna o kadar alıştık ki, ne kadar kötü olduğunu görmüyoruz artık.

Ben buna alışkın değilim, çünkü on dört yaşında okulu bıraktım. Buna üzüldüğüm ve değerli şeyler kaçırdığımı düşündüğüm zamanlar oldu. Şimdi bu işten kurtulacak kadar şanslı olduğuma seviniyorum. *Altın Defter*'in basılmasından sonra, şu edebiyat çarkının dönüşüyle ilgili bir şeyler öğrenmeyi, eleştirmenlerin eğitim sürecini incelemeyi kendime iş edindim. Sayısız sınav kâğıdına baktım ve gözlerime inanamadım; edebiyat derslerini dinlemeye gittim ve kulaklarıma inanamadım.

"Bu çok abartılı bir tepki, böyle bir tepki vermeye hakkın yok; çünkü hiçbir zaman bu sistemin bir parçası olmadığını söylüyorsun," diyebilirsiniz. Oysa ben bunun hiç de abartılı

bir tepki olduğunu sanmıyorum ve dışarıdan birisinin yorumunun, belirli bir eğitimle şekillendirilmediği, tarafsız olduğu için değerli olduğuna inanıyorum.

Ancak bu araştırmadan sonra, kendi sorularımı yanıtlamakta hiç zorlanmadım: Neden eleştirmenler bu kadar kişisel, dar görüşlü ve sınırlı yorumlar getiriyorlar? Neden durmadan atomlara ayırıyor, küçültüyor? Neden ayrıntılarla büyülenmişler ve bütünle ilgilenmiyorlar? Neden "eleştirmek" sözcüğünü hata bulmak sanıyorlar? Neden yazarların birbirlerini tamamladıklarını değil de, birbirleriyle çatıştıklarını düşünüyorlar?.. Basit, çünkü böyle düşünmek için eğitilmişler. Ne yaptığınızı, ne yapmak istediğinizi anlayan, size öğüt verebilecek ve gerçek eleştiri yapabilen o değerli kişi, neredeyse her zaman edebiyat çarkının dışından, hatta üniversite sisteminin dışından biri oluyor; bu biri, yeni başlayan ve hâlâ edebiyata âşık bir öğrenci ya da belki içgüdülerini izleyerek çok okuyan, çok düşünen biri olabilir.

Bir kitap üzerine tez yazarak bir yılını, iki yılını harcayan öğrencilere şunları diyorum: "Okumanın tek yolu vardır, o da kütüphanelerde, kitapçılarda gezinmek, sizi çeken kitapları seçmek, yalnızca onları okumak, sizi sıktıkları zaman bırakmak, sıkıcı bölümleri atlamak ve asla, asla modanın ya da bir akımın parçası olduğu için okumamaktır. Unutmayın, yirminizde, otuzunuzda sizi sıkan bir kitap, kırkınızda ya da ellinizde size yeni kapılar açabilir ya da tam tersi. Hiçbir kitabı, sizin için doğru olan zamanın dışında okumayın. Unutmayın, basılmış kitap sayısı kadar basılmamış, yazılmamış kitap var. Şimdi bile, yazıya dökülmüş sözcüğe zorunlu saygı duyulması istendiği bu dönemde bile, tarih, hatta toplumsal ahlak, öyküler aracılığıyla anlatılıyor. Oysa insanlar yazı diliyle düşünmeye alıştığı için gözlerinin önündekini göremiyorlar. Ne yazık ki, eğitim sistemimizin hemen hemen hiçbir ürününün gücü bundan fazlasına yetmemekte. Sözgelimi, Afrika'nın gerçek tarihi hâlâ kara derili masalcıların, bilgelerin, tarihçilerin ve büyücü doktorların elindedir: Bu, beyaz adamdan ve onun yağmasından korunabilmiş sözlü tarihtir. Gözünüzü açık tutarsanız, gerçeği hep "yazıya dökülmemiş" sözlerde bulursunuz. Öyleyse basılmış sayfanın efendiniz olmasına asla izin vermeyin. Her şeyden önce, bir kitap ya da bir yazar için bir ya da iki yıl har-

camanız gerektiği gerçeğinin, kötü bir eğitim sisteminin işareti olduğunu bilmelisiniz. Bir duygudaşlıktan ötekine, canınızın çektiği doğrultuda okumanız gerektiği öğretilmeliydi size, neye ihtiyacınız olduğu konusunda sezgilerinizi dinlemeyi öğreniyor olmalıydınız: Geliştirmeniz gereken budur, başkalarından alıntı yapma yolu değil."

Ne yazık ki, neredeyse her zaman geç kalınır.

Bir ara, kendilerine öğretilen bu ruhsuz şeylerden bıkarak ayaklanan öğrencilerin hareketi, bu ruhsuz şeylerin yerine taze ve yararlı şeyler getirebilecek kadar güçlü görünüyordu. Ancak isyan durulmuşa benziyor. Yazık. ABD'deki bu hareketli dönem boyunca sınıflar dolusu öğrencinin ders programlarını nasıl reddettiğini ve sınıfa kendi seçtikleri, yaşamlarına daha yakın buldukları kitaplar getirdiklerini anlatan mektuplar almıştım. Dersler heyecan vericiydi, bazen şiddet ve kızgınlık, bazen heyecan ve hayat doluydu. Elbette bu yalnızca öğrencileri haklı bulan ve onlarla birlikte otoriteye karşı durmayı –bunun sonuçlarını– göze alan öğretmenlerin derslerinde oluyordu. Öğretim yöntemlerinin kötü ve sıkıcı olduğunu bilen öğretmenler de var; öğrencilerin hızlarını kaybetmeşine karşın, kötü olanla savaşacak yeteri sayıda öğretmen olması bizim için büyük bir şans.

Bu arada bir ülkede...

Otuz ya da kırk yıl önce bir eleştirmen, değerli olduğunu düşündüğü yazar ve şairlerin bir listesini yaptı; böylece öteki şair ve yazarları hiçe saydı. Sonra bu eleştirmen bu liste için uzun bir savunma yazdı; çünkü liste, bitmek bilmeyen tartışmalara yol açmıştı. Buna karşıt ya da yandaş olan milyonlarca sözcük yazıldı, karşıt ya da yandaş okullar ve akımlar ortaya çıktı. Bu tartışma, bunca yıl sonra bile devam etmekte... Kimse bu durumu üzücü ya da tuhaf bulmuyor...

Bu ülkede, oldukça karmaşık, uğraşı ve bilgi gerektiren, ama genellikle özgün yapıtlara –romanlara, oyunlara, öykülere– göre özgün olmayan, çünkü sürekli kendinden önceki eleştiri kitaplarıyla aynı şeyi söyleyen eleştiri kitapları yayımlanmakta. Bunları yazanlar, dünyanın çeşitli yerlerindeki üniversitelerde bir katman, edebiyat akademilerinin en üst tabakasını oluşturmuştur. Yaşamlarını, eleştirmek ve birbirlerinin eleştirilerini eleştirmekle geçirirler. En azından,

eleştiriyi, özgün yapıttan çok daha önemli sayarlar. Edebiyat öğrencileri, eleştiri ve eleştirinin eleştirisini okumaya, şiir, roman, öykü, yaşamöyküsü okumaktan daha çok zaman harcayabilirler. Pek çok insan bu durumu üzücü ve tuhaf değil de, normal buluyor...

Bu ülkede, bir öğrenci olgunluk sınavını vermek için Antonius ve Kleopatra konusunda bir yazı yazmıştı. Yazdıkları çok özgündü; oyunun kendisinde yarattığı heyecanla, yani iyi bir edebiyat öğretiminin uyandırmak istediği o duyguyla dopdoluydu. Yazı, öğretmen tarafından, "Bu yazıya not veremem, yetkili kaynaklardan alıntı yapmamışsın," diyerek geri çevrildi. Çok az öğretmen bunu üzücü ve tuhaf olarak nitelendirir...

Bu ülkede, kendilerini sıradan ve okumayan insanlardan daha üstün ve iyi eğitimli gören kişiler, bir yazarı iyi eleştiri aldı diye kutlayabilir; ancak adı geçen kitabı okumaya gerek görmez ve onları asıl ilgilendiren şeyin başarı olduğunu fark etmezler bile.

Bu ülkede, belli bir konu üzerine, diyelim yıldızları seyretmek üzerine, yazılmış bir kitap çıktığında, düzinelerle okul, kulüp, televizyon programı, yazardan bu konuda bir konuşma yapmasını rica ederler. Akıllarına gelebilecek son şey, kitabı okumaktır. Bu tutum tuhaf değil de normal kabul ediliyor...

Bu ülkede, belki yirmi ya da otuz yıldır on beş kadar kitap yazmış bir yazarın, önündeki eserinden başka bir eserini okumamış olan genç bir eleştirmen, bütün bu yaptıklarından sıkılır ya da yazıya acaba kaç not versem, diye düşünür gibi yazara bir dahaki sefere ne yazması gerektiği konusunda öğütler verebilir. Kimse bunun tuhaf olduğunu düşünmüyor; hele Shakespeare'den günümüze dek yazılan her şeyi hor görmesi ve ince ayrıntısına kadar ayrıştırması gerektiğini öğrenmiş olan genç eleştirmen, asla...

Bu ülkede, bitkiler, tıp ve psikolojik yöntemler konusunda çok bilgili olan bir Güney Amerika kabilesini inceleyen bir arkeoloji profesörü, bu kabile hakkında, "Şaşırtıcı olan şey, bu insanların yazılı bir dilinin olmaması," diye yazabilmekte. Hiç kimse de onun bu sözlerini tuhaf karşılamaz.

Bu ülkede, Shelley'nin yüzüncü ölüm yıldönümü nedeniyle, benzer üniversitelerimizde, benzer eğitim görmüş üç

genç adam, üç ayrı edebiyat dergisine, içinde benzer ifadeler taşıyan üç yazı yazmıştı. Sanki Shelley'ye büyük iyilik yapıyor gibi, en az övgüyle bu büyük yazara küfreden benzer yazıların, edebiyat sistemimizdeki ciddi bir hatanın göstergesi olabileceği kimsenin aklına gelmiyor gibi...

Sonuç olarak... Bu roman, yazarı için öğretici bir deneyim olmaya devam ediyor. Sözgelimi, bu romanı yazmamın üzerinden on yıl geçmesine karşın, bana mektup yazma zahmetine katlanan üç zeki, bilgili, ilgili insandan, bir hafta içinde üç ayrı mektup aldım. Biri Johannesburg'da, biri San Francisco'da, biri de Budapeşte'de yaşıyor, diyelim. Bense burada oturmuş, bu üç mektubu, aynı zamanda ya da art arda okuyorum; mektupları okurken yazanlara minnet, yazdıklarımın insanları harekete geçirebilmesinden, aydınlatmasından –hatta kızdırabilmesinden– mutluluk duyuyorum. Oysa mektuplardan birinde yalnızca kadın erkek savaşından, erkeklerin kadınlara ve kadınların erkeklere yaptıkları insanlık dışı hareketlerinden söz ediliyor. Bu mektubu yazan kişi, sayfalar boyunca bundan söz etmiş, çünkü bu kadın –ancak her zaman kadın olması da şart değil– kitapta bundan başka bir şey görememiş.

İkincisi politik bir mektup. Büyük olasılıkla benim gibi, eski bir Kızıl yazmış. Bu kadın ya da adam, politikayla dolu bir yığın sayfa yazmış, başka bir konudan söz etmemiş.

Kitap piyasaya ilk çıktığında, bu iki tür mektubu çok sık alıyordum.

Üçüncü mektup türü, bir zamanlar seyrek geliyordu ama sayısı ötekilere yetişmeye başladı. Bu mektubun sahibi kadın ya da erkek, kitapta akıl hastalığı izleğinden başka bir şey görememiş.

Oysa hepsi de aynı kitaptan söz ediyor.

Doğal olarak bu gibi olaylar, akla yine bazı soruları getiriyor: İnsanlar okudukları romanda ne görürler? Nasıl oluyor da okurlardan biri, tek bir kalıbı bütün ayrıntılarıyla algılayabiliyor da öteki kalıbı hiç fark etmiyor? Sen yazar olarak kitabı bu kadar net algılarken, okurların onu bu kadar farklı algılaması tuhaf değil mi?

Bu tür düşüncelerden yeni bir sonuç çıkıyor: Yazarın, okurundan, kitapta kendi gördüğünü görmesini, kitabın biçimini ve amacını kendi gördüğü biçimde algılamasını istemesi

yalnızca çocukça değildir; bunu istemesi, temelde yatan gerçeği anlamadığını gösterir. Temelde yatan gerçek şudur: Kitap ancak planı, biçimi ve amacı anlaşılmadığı zaman canlı, güçlü, verimli olur; okuru düşünmeye ya da tartışmaya itebilir. Kitabın biçimi, planı ve amacı anlaşıldığı an, kitaptan çıkarılabilecek başka bir şey kalmamış demektir.

Kitabın kalıbı, olay örgüsü, yazar gibi okur için de açık olduğu an, onu, kullanma süresi dolmuş bir eşya gibi bir kenara atıp yeni bir şeye başlamanın zamanı gelmiştir belki de.

DORIS LESSING
Haziran 1971

ÖZGÜR KADINLAR 1

Anna, 1957 yazında, uzun bir ayrılık döneminden sonra arkadaşı Molly ile buluşur...

İki kadın, Londra'daki evde yalnızdılar.

Molly merdiven sahanlığındaki telefonu kapatıp odaya dönünce Anna, "Yani görünüşe bakılırsa her şey çatırdıyor," dedi.

Molly telefonda çok uzun konuşurdu. Telefonun çaldığını duyunca, "Acaba yine ne dedikodu var?" demiş ve odadan çıkmıştı. Şimdi, "Arayan Richard'dı," diyordu. "Buraya gelecekmiş. Bu ay yalnızca bugünü boşmuş. En azından kendisi öyle olduğunu söylüyor."

"Gitmeyeceğim," dedi Anna.

"Elbette, otur oturduğun yerde."

Molly üstüne başına bakıyordu; üzerinde bir pantolon, bir kazak vardı, ikisi de çok biçimsizdi. "Beni olduğum gibi kabul etmek zorunda," diye karar verdi ve pencerenin yanındaki koltuğa oturdu. "Ne konuda konuşmak istediğini söylemedi. Galiba yine Marion'la aralarında bir sorun çıktı."

"Mektuplarında sana bu konudan söz etmedi mi?" diye sordu Anna çekinerek.

"O da, Marion da mektup yazdılar; ancak bunlar çok sevimli mektuplardı. Ne tuhaf, değil mi?"

"Tuhaf, değil mi?" cümlesi onlar için, dedikodu olarak adlandırdıkları içten sohbetlerin başladığının işaretiydi. Ancak bu kez Molly işareti verir vermez, "Şimdi bunları konuşmak yersiz, çünkü Richard az sonra burada olacağını, hemen geleceğini söyledi," diyerek konuyu değiştirmişti.

"Beni görünce herhalde gider," dedi Anna neşeyle; sesinde hafif bir hırçınlık vardı. Molly onu süzdü ve "Nedenmiş o?" diye sordu.

Anna ile Richard'ın birbirlerini sevmediklerini herkes bilirdi; Anna eskiden, Richard'ın geleceğini duyar duymaz kalkar giderdi. Molly, "Aslında bence yüreğinin derinliklerinde seni seviyor. Ne var ki, ilke gereği kendini beni sevmeye koşullamış. Öylesine aptal ki, birini ya sevmesi ya da sevmemesi gerektiğini sanıyor; beni sevmediğini itiraf edemediği için, bütün nefret duygusunu sana yüklüyor," dedi.

"Benim için zevk," dedi Anna. "Biliyor musun? Sen Avrupa'dayken birçok insanın bizi birbirimizin yerine koyduğunu fark ettim."

"Bunu yeni mi fark ettin?" dedi Molly utkuyla; Anna, Molly'ye göre çok açık olan çıkarımlarda bulunduğu zaman, hep böyle davranırdı.

Arkadaşlıklarındaki denge, dostluklarının başlangıcında kurulmuştu. Molly dünya işlerinde daha becerikli, Anna ise daha yetenekliydi.

Anna düşüncelerini kendine saklardı. Bazı şeyleri çabuk kavrayamadığını kabullenerek Molly'ye gülümsedi.

"Birbirimizden bu kadar farklı olmamıza karşın bizi birbirimizin yerine koymaları tuhaf," dedi Molly. "Belki de evlenmediğimiz, aynı tarzda yaşadığımız için böyle düşünüyorlar. Tek görebildikleri bu."

"Onlara göre biz özgür kadınlarız," dedi Anna alaylı alaylı. Sonra da, "Bizi hâlâ erkeklerle olan ilişkilerimize göre tanımlıyorlar. En iyileri bile," diye öfkeyle ekleyince Molly, şaşırıp dikkatle baktı ona.

"Eh biz de öyle tanımlamıyor muyuz?" dedi Molly ters ters. "Yani böyle tanımlamamak çok güç," diye düzeltiverdi, Anna'nın kendisini hayretle baktığını görünce. İki kadın bir an sessiz kalıp düşüncelere daldı; bir yıl ayrılık, eski dostluklar için bile fazla uzundu.

Sonunda Molly içini çekti ve, "Özgür kadınlar ha," dedi. "Biliyor musun, Avrupa'dayken ikimizi düşündüm ve bizim yepyeni bir kadın türü olduğumuza karar verdim. Galiba gerçekten yeni bir kadın türüyüz."

"Bu dünyada hiçbir şey yeni değildir," dedi Anna, Alman aksanıyla konuşmaya çabalayarak. Molly rahatsız oldu; altı dili çok iyi bilirdi. Mükemmel bir Alman aksanıyla, kurnaz yaşlı bir kadın gibi, "Bu dünyada hiçbir şey yeni değildir," dedi.

Anna kendi taklidinin başarısız olduğunu yüzünü ekşiterek kabullendi. Yabancı dil konusunda yeteneksizdi, üstelik rol yapamayacak kadar da çekingendi; oysa Molly, bir an için, gerçekten de ikisinin de gittiği psikanaliste, Şeker Anne'ye, yani Bayan Marks'a benzemişti. İkisi de, psikanaliz denen o görkemli ve acı verici ayine karşı hissettikleri kötü duyguları, psikanalistlerine "Şeker Anne" diyerek dile getiriyorlardı; zamanla bu ad, onlar için bir insandan çok, bir yaşam görüşünü simgeler olmuştu; ahlakdışı her şeye rezilce yakınlığına karşın geleneksel, köklü, tutucu bir yaşam görüşü. Evet, ahlakdışı her şeye rezilce yakınlığına "karşın"; ikisi de bu ayini aynı duygularla, aynı sözcüklerle tanımlamışlardı; oysa Anna son zamanlarda bunu, ahlakdışı her şeye olan yakınlığı yüzünden geleneksel, köktenci, tutucu, diye tanımlamaya başlamıştı; zaten arkadaşıyla da bu konuyu konuşmak istiyordu.

Oysa Molly, Anna'nın Şeker Anne'yi eleştireceğini sezer sezmez hep yaptığı gibi hemen, "Yine de Şeker Anne bir harikaydı, bense onu eleştiremeyecek kadar kötü durumdaydım," dedi.

"Şeker Anne, 'Sen Elektra'sın,' ya da 'Antigone'sin,' derdi ve onun için her şey bitmiş sayılırdı," dedi Anna.

"Hiç de değil," dedi Molly. Şeker Anne'yle birlikte yaşadığı o acı veren analiz saatlerini düşünerek ayak diriyordu.

"İnkâr etme," dedi Anna; bu beklenmedik ısrarı, Molly'nin onu üçüncü kez merakla süzmesine neden oldu. "Tamam, bana yardım etmedi demiyorum. O olmasaydı, bazı şeylerin üstesinden asla gelemezdim. Yine de... bir öğleden sonra onun odasında oturuyordum; o geniş odayı, insanı düşünmeye iten duvar lambalarını, Buda heykelini, tabloları, heykelleri çok iyi anımsıyorum..."

"Ne olmuş yani?" dedi Molly oldukça eleştirel bir biçimde.

Anna, Molly'nin tartışmak istemediğini belli eden, kararlı tutumu karşısında yılmadı. "Birkaç aydır bunu düşünüyordum... hayır, bunu seninle konuşmak istiyorum. İkimiz de aynı şeyi yaşadık, hem de aynı insanla..."

"Ne olmuş yani?"

"O öğleden sonra, oraya bir daha dönmeyeceğimi biliyordum. O oda kahrolası sanat eserleriyle doluydu."

Molly ansızın içini çekti. "Ne demek istediğini anlamıyorum," dedi telaşla. Anna yanıt vermeyince, suçlayıcı bir biçimde, "Ben Avrupa'dayken bir şeyler yazdın mı?" dedi.

"Hayır."

Molly tiz bir sesle, "Bak, daha önce de söyledim, yeteneğini boşa harcarsan seni asla bağışlamam. Çok ciddiyim. Ben bunu yaptım, senin de aynı hatayı yapmana seyirci kalamam. Ben ressam, dansçı, oyuncu ve ya-

zar olmayı denedim ve hepsini yüzüme gözüme bulaştırdım, şimdi de sen... Anna çok yeteneklisin. Neden? Bir türlü seni anlayamıyorum."

"Sen böyle suçlayıcı ve düşmanca davranırken nedenini nasıl açıklayabilirim?"

Molly'nin kınayarak, acıyla bakan gözleri yaşlarla dolmuştu bile. Güçlükle, "İçin için hep, şey... evleneceğimi, bu yüzden yeteneklerimi harcamanın bir zararı olmadığını düşünüyordum," dedi. "Hatta yakın bir zamana kadar bir çocuk daha doğurmayı istiyordum – evet aptalca, biliyorum, ama gerçek bu. Kırkıma merdiven dayadım. Tommy büyüdü. Yani, eğer evlenmeyi umduğun için yazmıyorsan..."

"Ne yani, ikimiz de evlenmeyi ummuyor muyuz?" diyerek işi şakaya vurdu Anna; böylece konuyu tehlikesiz bir alana çekti. Molly'yle artık bu konuları konuşamayacağını üzülerek anlamıştı.

Molly burukça gülümsedi, arkadaşına zekâ ve acı dolu bir bakışla baktı. "Pekâlâ, ama sonradan pişman olacaksın," dedi.

"Pişman mı olacağım?" dedi Anna şaşkınlıkla gülerek. "Molly, insanlar senin karşılaştığın engellerle karşılaşamaz mı yani?"

"Sen benim gibi dört konuda değil, tek konuda yetenekli olduğun için şanslısın."

"Belki benim tek konuda yetenekli olmam, senin dört konuda yetenekli olman kadar baskı yapıyordur?"

"Sen böyle bir ruh halindeyken seninle konuşamam. Richard gelinceye kadar çay içelim mi?"

"Bira ya da başka bir şeyi yeğlerim. Hatta," dedi kışkırtıcı bir biçimde, "belki daha sonra alkolik olmaya kalkışabilirim."

Molly, tam Anna'nın beklediği gibi, bir abla gibi, "Dalga geçme, Anna," dedi. "Görüyorsun, alkol insanla-

ra neler yaptırıyor – Marion'a bir bak. Ben Avrupa'dayken içmeye devam etti mi?"

"Madem merak ettin, söyleyeyim. Evet, devam etti, sen yokken benimle birkaç kez konuşmaya geldi."

"Sana mı geldi?"

"İnsanların bizi birbirimizin yerine koyduğunu söylerken, bunu kastediyordum."

Molly paylaşmayı sevmezdi; Anna'nın tahmin ettiği gibi bundan hiç hoşlanmamıştı. "Herhalde Richard da sana gelmiştir?" dedi. Anna başını evet anlamında salladı; bunun üzerine Molly heyecanla "Dur, bira getireyim," dedi. Mutfağa gidip, boncuk boncuk buğulanmış iki uzun bardakla geri döndü. "Richard gelmeden önce, olan biteni bana anlatsan iyi olur," dedi.

Richard, Molly'nin kocasıydı; daha doğrusu eski kocasıydı. Molly'nin tanımıyla, "yirmili yıllara özgü evliliklerden birinin" ürünüydü. Anne babası, Huxley, Lawrence, Joyce gibi ışık kaynaklarının çevresindeki bohem ve entelektüel kişilerin arasında kısa bir süre için parlamışlardı. Molly'nin çocukluğu tam bir felaket olmuştu, çünkü anne babası yalnızca birkaç ay evli kalmıştı. On sekiz yaşındayken, babasının bir arkadaşının oğluyla evlenmişti. Şimdi, aslında güvenlikte olmak, saygınlık kazanmak için evlenmiş olduğunu anlıyordu. Tommy bu evliliğin ürünüydü. Richard henüz yirmi yaşındayken çok iyi bir işadamı olma yolundaydı; artık iyi bir işadamı olduğunu kanıtlamıştı. Molly ve Richard geçimsizliklerine ancak bir yıl dayanabilmişlerdi. Richard sonra Marion'la evlenmiş, üç oğlu daha olmuştu. Tommy, Molly'de kalmıştı. Richard'la Molly boşandıktan sonra dost kalmayı başarmışlardı. Sonra Marion da Molly'yle dost olmuştu. Molly sık sık bu durumdan, "Çok tuhaf, değil mi?" diye söz ederdi.

"Richard, benimle Tommy konusunda konuşmaya geldi," dedi Anna.

"Nasıl? Neden?"

"Off! aptalca bir nedenle! Bana, Tommy'nin böyle kafa patlatmasının iyi bir şey olup olmadığını sordu. Ben de kafa patlatmaktan kastettiği düşünmekse, bunun herkes için iyi bir şey olduğunu, Tommy yirmisine bastığı ve olgunlaştığı için artık ona karışmamamız gerektiğini söyledim."

"Ama Tommy'nin kafa patlatması gerçekten onun için iyi değil," dedi Molly.

"Richard bana, 'Acaba Tommy'yi Almanya'ya iş gezisine giderken yanımda götürsem mi?' diye sordu. Ben de bunu bana değil, Tommy'ye sorması gerektiğini söyledim. Elbette Tommy bu öneriyi geri çevirdi."

"Elbette. Yine de Tommy'nin gitmemesine üzüldüm."

"Ancak, bana kalırsa Richard benimle aslında Marion konusunda konuşmaya gelmişti. Oysa ondan az önce Marion gelmiş ve gitmişti, bu yüzden onun benim gözümde bir önceliği vardı. Marion'la ilgili bir şey konuşmak istemedim. Richard şimdi seninle Marion konusunu konuşmaya geliyor olabilir."

Molly, Anna'yı dikkatlice süzüyordu. "Richard sana kaç kez geldi?"

"Beş altı kez."

Bir sessizlik oldu, sonra Molly, "Richard'ın benden neredeyse Marion'ı yönetmemi beklemesi çok tuhaf," diyerek kızgınlığını belirtti. "Neden ben? Ya da sen? Belki de gitsen daha iyi olacak. Sırtımı bir an dönüyorum, sonra bir bakıyorum her şey karman çorman olmuş; bu beni güç durumda bırakır."

"Hayır, Molly," dedi Anna kararlılıkla. "Benimle görüşmesini Richard'dan ben istemedim. İnsanların bizi birbirimizin yerine koyması ikimizin de suçu değil. Zaten Richard'a da senin söyleyebileceklerinden farklı bir

şey söylemedim – en azından öyle sanıyorum."

Son sözlerini, neredeyse yalvaran bir çocuk gibi, şakayla karışık söylemişti. "Abla" Molly gülümsedi ve "Pekâlâ," dedi. Anna'yı dikkatle süzmeye devam etti; Anna bunu fark etmemiş gibi görünmeye çalışıyordu. Şimdilik Richard'la arasında geçenleri söylemek istemiyordu; önce şu geçen berbat yılı anlatmalıydı.

"Marion çok mu içiyor?"

"Evet, galiba."

"Peki Marion seninle bu konuyu konuştu mu?"

"Evet. En ince ayrıntısına kadar. Ne tuhaf, beni senin yerine koyarak konuştuğuna yemin edebilirim; hatta bir iki kez dili sürçüp bana Molly bile dedi."

"Bilemiyorum," dedi Molly. "Kim onların bizi aynı kefeye koyacağını tahmin edebilirdi ki? Üstelik birbirimizden elmayla armut kadar farklıyız."

"Belki o kadar da farklı değilizdir," dedi Anna alaylı alaylı, ancak Molly buna inanmazlıkla güldü.

Molly uzun boylu, iri bir kadındı; yine de narin, hatta çocuksu görünürdü. Böyle narin görünmesini bir erkek çocuğunki gibi kesilmiş altın telli, karışık saçlarına borçluydu. Elbette istediği gibi görünmesini sağlayacak giysiler giymeyi de çok iyi bilirdi. Çeşitli kılıklara girmekten büyük zevk duyardı: Sözgelimi üzerine dar bir pantolon, bir kazak geçirerek yaramaz bir kız; dolgun göğüslerini belirginleştiren bir giysi giyip, iri yeşil gözlerini, elmacıkkemiklerini öne çıkaracak bir makyaj yaparak çarpıcı bir kadın olurdu.

Bu, Molly'nin yaşamla oynadığı özel oyunlardan biriydi, Anna onun bu yeteneğini kıskanırdı; yine de Molly, kendine kızdığı zamanlarda, farklı kişiliklere bürünmekten böylesine zevk aldığı için kendinden utandığını söylerdi: "Sanki gerçekten başka biri olmuşum gibi hissediyorum; anlıyor musun? Hatta Molly değil de, o ki-

şiymişim gibi hissediyorum. Aslında bu hiç de hoş bir davranış değil. Hani sana geçen hafta bir adamdan söz etmiştim; beni ilk gördüğünde üzerimde eski, bol bir pantolon ve eski bir kazak vardı; oysa lokantaya girdiğimde tam bir "dişi"ydim, elbette adam karşımda nasıl davranacağını şaşırdı, gece boyunca tek söz söyleyemedi; ben de bundan müthiş zevk aldım. Ne dersin Anna?"

"Ne yapalım, gerçekten zevk alıyorsun," dedi Anna gülerek.

Anna, kara gözlerinde hep kuşkulu bir bakış olan, yumuşak saçlı, ufak tefek, zayıf, esmer, çıtı pıtı bir kadındı. Genelde halinden hoşnuttu, ama dış görünüşü hep aynıydı. Molly'nin, ruh durumundaki değişimleri ifade etme yeteneğine hayrandı. Anna hep temiz, zarif giysiler giyerdi; bunlar ya ciddi ya da biraz tuhaf giysilerdi; Anna karşısındaki etkilemek için zarif beyaz ellerini ve anlamlı yüz ifadesini kullanırdı. Ancak pek dikkat çekmeyen, kolayca gözden kaçabilen, utangaç biri olduğuna emindi.

Molly ile dışarı çıktığı zaman Anna dikkat çekmemeye çalışır, heyecan dolu Molly'nin figüranı gibi davranırdı. İkisi yalnızken dizginler Anna'nın eline geçerdi. Oysa dostluklarının başlangıcında durum hiç de böyle değildi. Kaba, açıksözlü, patavatsız Molly, Anna'nın üzerinde egemenliğini açıkça ilan etmişti. Daha sonra Anna, Şeker Anne'nin de yardımlarıyla kendisini korumayı öğrenmişti. Yine de hâlâ, Molly'ye karşı çıkması gerektiği zamanlarda bunu yapmadığı oluyordu. Evet, korkaktı, bunu kabul ediyordu; kavga etmek ya da olay çıkarmak yerine boyun eğmeyi yeğlerdi. Molly'yle tartıştığı zaman günlerce kendine gelemezdi, oysa Molly tartışmalardan güç alırdı. Molly tartışırken bol bol gözyaşı döker, bağışlanamaz şeyler söyler, ertesi gün bunları unuturdu. Oysa Anna evinde günlerce, ağır ağır kendine gelmeye çalışırdı.

Molly ve Anna "güvenilmez", "köksüz" kişiler ol-

duklarını –bu ikisi Şeker Anne günlerinden kalma sözcüklerdi– kabulleniyorlardı. Oysa son zamanlarda Anna bu sözcükleri farklı bir amaçla kullanmayı öğrenmişti; bu özellikler birer bahane değil, bir felsefeyi, bir davranış biçimini yansıtan pankartlar ve bayraklardı. Molly'ye, "Bu iki sözcüğü yanlış değerlendiriyoruz, bu da Şeker Anne'nin suçu. Güvenilmez ve köksüz olmanın kötü bir şey olduğunu nereden biliyoruz? Böylesine hızlı değişen bir dünyada coşkuyla, yarını düşünmeden yaşamanın nesi yanlış?" demek istiyordu.

Oysa şimdi Anna oturmuş, daha önce yüzlerce kez yaptığı gibi, "Neden insanların benim düşüncelerimi paylaşmasını istiyorum? Bu çok çocukça, neden benimle aynı fikirde olsunlar ki? Demek birilerinin duygularımı paylaşmaması beni korkutuyor," diye düşünüyordu.

Şu anda oturdukları oda birinci kattaydı; odanın penceresinden öteki evlerin çiçek saksılarıyla dolu, boyalı panjurlu pencereleri, dar ara sokağın kaldırımında güneşlenen üç kedi ve bir Pekin cinsi köpek, günlerden pazar olduğu için gecikmiş sütçünün arabası görünüyordu. Sütçü, beyaz gömleğinin kollarını sıvamıştı; on altı yaşındaki oğlu parlak beyaz şişeleri, tel bir sepetten alıp kapı önlerine koyuyordu. İkisi pencerenin altına geldiklerinde, sütçü başını kaldırıp Molly'ye selam verdi. Molly, "Dün sütçü bana kahve içmeye geldi," dedi. "Çok sevinçliydi. Oğlu burs kazanmış, bunu bana söylemek istiyordu; o kapıdan içeri girerken onun söylemesine fırsat vermeden, 'Benim oğlum şanslıydı, en iyi okullara gitti, yine de şimdi ne yapacağını bilemiyor. Oysa sen oğluna eğitimi için tek metelik vermedin, yine de burs kazandı,' dedim. 'Doğru,' dedi, 'bu işin yolu bu olmalı.' Bunun üzerine aklıma gelenleri söylemezsem kahrolabilirdim. 'Bay Gates,' dedim. 'Oğlunuz şimdi bizim gibi bir orta sınıf üyesi oldu, artık aynı dili konuşmayacaksınız. Bunu

biliyorsunuz, değil mi?' 'Dünya böyle,' dedi. Ben de, 'Hiç de değil, kahrolası sınıflardan oluşan ülkemiz böyle,' dedim. Bay Gates muhafazakâr işçilerden. 'Hayır, dünya böyle Bayan Jacobs, oğlunuzun geleceğini göremediğini söylememiş miydiniz?' dedi. Ne üzücü şey. Adam süt dağıtmaya döndü, ben de yukarı çıktım. Tommy oturuyordu öylece, hiçbir şey yapmaksızın oturuyordu. Büyük olasılıkla şimdi de oturuyordur, elbette eğer evdeyse. Gates'in oğlu birçok genç gibi, amacına ulaşmak için çaba gösteriyor. Oysa Tommy geldiğimden beri, yani üç gündür yatağında oturup düşünmekten başka bir şey yapmadı."

"Aman Molly bu kadar kaygılanma. Sonunda düzelecektir." İkisi pencereden sarkmış, Bay Gates'i ve oğlunu seyrediyorlardı. Bay Gates kısa boylu, güçlü, çalışkan bir adamdı; oğluysa uzun boylu, güçlü ve yakışıklıydı. İki kadın, çocuğun boş sepetle dönüp süt dolu arabadan süt şişelerin alışını, babasının sözlerine gülümseyerek, başını sallayarak karşılık verişini izliyorlardı. İşte bu iki adam gerçekten iyi anlaşıyordu; çocuklarını babasız büyüten iki kadın kıskançlıkla yüzlerini buruşturarak birbirlerine gülümsediler.

"Ne yazık ki," dedi Anna, "evlenmemizin nedeni, çocuklarımıza birer baba bulmak değildi. Bu yüzden bunun sonuçlarına katlanmalıyız. Elbette eğer bir sonuç varsa. Neden olsun ki?"

"Senin için hava hoş," dedi Molly hırçınca. "Sen hiçbir şey için kaygılanmazsın, yalnızca sorunun geçip gitmesini beklersin."

Anna karşılık vermeye hazırlandı. Az kalsın yanıt vermeyecekti, sonra büyük bir çaba harcayarak, "Aynı fikirde değilim, biz her şeyin iki yönlü olmasını bekliyoruz. Her zaman kitabına göre yaşamayı reddettik, şimdi kalkmış dünya bize kitabına göre davranmıyor diye kay-

gılanıyoruz. Bu çok anlamsız. İşte sorun bu," dedi.

"Bak gördün mü?" dedi Molly saldırganca. "Ben senin gibi kuramlarla yaşayan biri değilim. Kuramsal olanımız sensin, bir sorunla karşılaşınca kuramlar üretmeye başlarsın. Ben Tommy için kaygılanıyorum, hepsi bu."

Anna buna yanıt veremedi. Arkadaşı fazla sert konuşmuştu. Yeniden sokağı incelemeye koyuldu. Bay Gates ve oğlu, kırmızı süt arabasını çekerek köşeyi dönüp gözden kayboldular. Sokağın öteki ucunda ilgi uyandıran başka bir şey belirmişti: bir seyyar satıcı. Adam, "Taze köy çilekleri!" diye bağırıyordu. "Bunlar bu sabah toplandı, taze çilekleer..."

Molly, Anna'ya baktı, o da küçük bir kız gibi sırıtarak başını salladı. (Molly'nin kendisini acımasızca eleştirmesini önlemek için böyle küçük bir kız gibi başını salladığının farkındaydı.)

"Biraz da Richard için alayım," dedi Molly, çantasını sandalyeden kaptı, koşarak çıktı.

Anna yine pencereden sarktı ve çilek satıcısıyla ateşli ateşli konuşmaya başlayan Molly'yi, ılık güneş ışığının altında seyretmeye başladı. Molly gülüyor, konuşuyor, elini kolunu sallıyordu, çilekçi de başını hayır anlamında sallarken, kan kırmızı meyveleri tartıya döküyordu.

Anna, Molly'nin, "Sizin genel gider diye bir sorununuz yok ki," dediğini duydu, "sizden neden manav fiyatına meyve alalım?"

"Manavlar yeni toplanmış taze çilekler satmazlar bayan, onlarda böyle çilek bulamazsınız."

"Hadi canım sen de," dedi Molly elinde kırmızı meyvelerle dolu beyaz kâseyle eve girerken. "Köpekbalıkları ne olacak!"

Genç, yoksul çilekçi sarı, zayıf yüzünü Molly'nin yeniden beliriverdiği pencereye doğru öfkeyle kaldırdı.

İki kadını görünce, "Genel gidermiş, bu konuda bir şey bilirlermiş gibi!" dedi, parıldayan tartısıyla beceriksizce oynayarak.

"O zaman içeri gel, kahveni içerken bize genel giderin ne olduğunu anlat," dedi Molly meydan okumanın heyecanıyla.

Adam bunun üzerine yere, sokağın beton zeminine baktı ve "Belki siz çalışmak zorunda değilsiniz, ama bizler çalışmak zorundayız," dedi.

"Hadi canım sen de," dedi Molly, "hadi nazlanma. İçeri gel de çileklerinden ye. Benden."

Adam bunun ne anlama geldiğini kavrayamadı. Kaşlarını çattı, sarı, uzun saçının bir perçemi yüzüne düşmüştü, öylece duruyordu. "Sizi bilmem, ama ben o bildiğiniz tiplerden değilim," dedi sonunda, sahneden çıkarken son sözlerini söyleyen bir aktör gibi.

Molly, "Yazıklar olsun sana," dedi ve Anna'ya pişman olmadığını göstermek için sırıtarak içeri girdi.

Anna pencereden sarkıp adama baktı; satıcının, omuzlarının duruşundan kararlı ve kızgın olduğu anlaşılıyordu, adamın kırılmış olduğunu düşünmekte haklı olduğunu anladı. Molly'ye, "Zavallının kalbini kırdın," dedi alçak sesle.

"Aman cehennemin dibi," dedi Molly omuzlarını silkerek. "İngiltere'ye dönmek yok mu – herkes öyle içine kapanık, öyle alıngan ki, bu soğuk topraklara ayak bastığım an, içimden kaçmak, bağırıp çağırmak geliyor. İngiltere'nin kutsal havasını soluduğum an, kendimi kapana kısılmış gibi hissediyorum."

"Ne olursa olsun, çilekçi kendisine güldüğünü sandı," dedi Anna.

Karşı evden bol bir gömlek ve pantolon giymiş, pazar günü kıyafetleri içinde, başına sarı bir eşarp bağlamış bir başka kadın müşteri çıkmıştı. Çilekçi, kadının istedi-

ğini konuşmaksızın verdi. Çilek arabasını itmek için saplarından tutup kaldırmadan önce yeniden Molly'nin penceresine baktı; penceredeşimdi yalnızca Anna vardı; Anna küçük, sivri çenesini koluna dayamış, kara gözlerini ona dikmiş, gülümsüyordu. Çilekçi onu böyle görünce elinde olmaksızın, iyi huylulukla, "Genel giderlermiş, diyenlere bak," diye kızgınca homurdandı. Onları bağışlamıştı.

Güneş ışığının altında tatlı tatlı parlayan kırmızı meyvelerle dolu arabayı, "Taze çilekler! Bu sabah toplandı bunlar!" diye bağırıp iterek gözden kayboldu. Sesi de birkaç metre aşağıdaki caddeden gelen trafik gürültüsünün içinde eridi gitti.

Anna döndü, Molly'nin kremalı çileklerle tepeleme dolu kâseleri pencerenin çerçevesine koymaya çalıştığını gördü. "Bunları Richard için harcamamaya karar verdim," dedi Molly, "zaten o hiçbir şeyden zevk almaz... daha bira ister misin?"

"Çileğe şarap gider herhalde," dedi Anna iştahla; sonra meyveleri kaşığıyla karıştırmaya başladı; meyveler kaşığına direniyor, kıtır kıtır şeker tabakasının altındaki krema, kaşığın altından kayıp geçiyordu. Molly hemen bardaklara şarap doldurdu, pencerenin beyaz çerçevesine koydu. Güneş ışığı bardaklara vuruyor, beyaz çerçevede sarı, kırmızı eşkenar dörtgenler oluşturuyordu; iki kadın bacaklarını ılık güneş ışığında uzatmış, kırmızı şaraba ve kırmızı çileklere bakarak zevkle iç geçiriyorlardı.

Tam o anda kapı çaldı, ikisi de içgüdüsel olarak toparlandılar. Molly yine pencereden baktı ve "Kafana dikkat!" diye bağırıp, eski bir eşarba sarmış olduğu kapı anahtarını aşağı attı.

Richard'ın yukarı bakmaksızın eğilip, anahtarı alışını izlediler; oysa Richard, Molly'nin pencereden baktığını çok iyi biliyordu. "Anahtarı böyle atmamdan nefret

ediyor," dedi Molly. "Ne tuhaf, değil mi? Bunca yıl sonra bile. Nefretini, anahtarı hiç atmamışım gibi davranarak belli ediyor."

Richard odaya girdi. Orta yaşlı bir adamdı, ama yaz başında İtalya'da yaptığı tatilde bronzlaştığı için daha genç gösteriyordu. Üzerinde sarı, dar bir tişört, açık renk, yeni bir pantolon vardı. Richard Portmain, yaz olsun, kış olsun pazar günleri açık havaya uygun giysiler giyerdi. Richard kibar sınıfın gittiği birçok tenis ve golf kulübüne üyeydi, ama işi gereği gitmesi gerekmedikçe, asla oralara uğramazdı. Yıllar önce almış olduğu köydeki evine, iş arkadaşlarını bir hafta sonu ağırlaması gerekmedikçe, ailesini gönderir, kendi gitmezdi. Aslında bütün içgüdüleriyle kente bağlıydı. Hafta sonları barları, kulüpleri dolaşırdı. Kısa boylu, esmer, şişmanca, tıknaz bir adamdı. Yuvarlak yüzü, gülümsediğinde sevimli görünürdü, bunun dışında yüzünde hep kendisine asık suratlı dedirtecek kadar inatçı bir ifade vardı. Öne eğik başı, kırpmadığı gözleri, bütün kişiliği inatçı kararlılığını yansıtıyordu. Kırmızı bir eşarpla gevşekçe sarılmış olan anahtarı sabırsızca Molly'ye verdi. Molly bunu aldı, yumuşak kumaşı bembeyaz parmaklarının arasından geçirirken, "Demek kent dışında sağlıklı bir gün geçirmeye çıktın ha Richard?" dedi.

Richard böyle bir benzetmeyle karşılaşacağını biliyordu, bu yüzden soğuk soğuk gülümsemekle yetindi. Beyaz pencere çerçevesinin içindeki göz kamaştırıcı güneş ışığında duran karaltının kim olduğunu görmeye çalıştı. Karaltının Anna olduğunu anlayınca elinde olmaksızın kaşlarını çattı, ona soğuk bir selam verdi, sonra telaşla iki kadının uzağındaki köşeye gidip oturdu. "Evde bir konuğun olduğunu bilmiyordum Molly," dedi.

"Anna bir konuk değil," dedi Molly.

Molly, Richard'ın her ikisini de iyice süzmesini bek-

ledi –kadınlar, yüzlerinde iyiliksever ve sorgulayan bir ifadeyle Richard'a bakıyorlardı– sonra, "Şarap ister misin Richard? Ya da bira? Kahve? Ya da belki bir fincan enfes çay?" dedi.

"Viskin varsa alırım."

"Hemen yanında," dedi Molly.

Richard ise, erkekçe olduğunu sandığı bir biçimde, ne demek istediğini anlatmak için yerinden kalkmadı. "Seninle Tommy konusunda konuşmaya gelmiştim," dedi. Kalan birkaç çileği yalamakta olan Anna'ya bir bakış fırlattı.

"Duyduğuma göre bunları zaten Anna'ya anlatmışsın, bu yüzden üçümüz bu konuda konuşabiliriz," dedi Molly.

"Öyleyse Anna sana her şeyi..."

"Hiçbir şey anlatmadı," dedi Molly. "Birbirimizi ilk görüşümüz bu."

"Demek bunca zaman sonra, ilk konuşmanızı böldüm," dedi Richard; neşeli görünmeye, sabrını korumaya içten bir çaba harcıyor, ama kendini beğenmiş görünüyordu, oysa iki kadın huzursuz görünüyorlardı.

Richard birden ayağa kalktı.

"Gidiyor musun yoksa?" diye sordu Molly.

"Tommy'yi çağıracağım." Tam o tanıdık, buyurgan sesiyle bağırmak için ciğerlerini havayla doldurmuştu ki, Molly onu durdurdu.

"Richard, onu böyle çağırma. Artık büyüdü. Ayrıca evde olduğunu sanmıyorum."

"Elbette evde."

"Nereden biliyorsun?"

"Üst kattaki pencereden dışarıya bakıyordu da ondan. Doğrusu oğlunun evde olup olmadığını bilmemene şaşırdım."

"Neden bileyim ki? Onun gidip gelişini denetlemiyorum."

"İyi hoş da, bu tutumun ne işe yaradı?"

Molly ve Richard birbirlerine ciddi bir nefretle bakıyorlardı. Richard'ın bu sözlerine karşılık Molly, "Tommy'nin nasıl yetiştirilmesi gerektiği konusunda seninle tartışmayacağım. Önce seninkiler de büyüsün, sonra puanlamaya geçeriz," dedi.

"Buraya benimkilerden söz etmeye gelmedim."

"Nedenmiş? Onları seninle yüzlerce kez konuştuk. Sanırım Anna'ya da onlardan söz etmişsindir."

İkisi de bir an için öfkelerini bastırmaya çalıştılar; daha şimdiden bu kadar öfkelenmeleri onları da şaşırtmış ve telaşlandırmıştı. Molly ve Richard'ın öyküsü şöyleydi: 1953'te tanışmışlardı. Molly, o sıralar Cumhuriyetçi İspanya'nın davasına büyük ilgi duyuyordu. Richard da öyle. (Ancak Molly'nin daha sonra dediği gibi, "O zamanlar kim bu konuyla ilgilenmiyordu ki zaten." Molly bu sözleri, Richard'ın bu olayı daha sonradan üzücü bir hata olarak tanımlaması sonucu söylemişti.) Portmain ailesi zengin bir aileydi, Richard'ın İspanya davasına ilgi göstermesini kalıcı komünist bir eğilim sanmış, Richard'ın harçlığını kesmişlerdi. (Molly'nin deyimiyle, "zavallıcığı tek kuruşa muhtaç etmişlerdi". Doğal olarak Richard bu duruma çok sevinmişti. Ailesi daha önce onu hiç ciddiye almamıştı. Richard bundan aldığı cesaretle hemen kendisine bir parti kartı çıkartmıştı.) Para kazanmaktan başka bir şeye yeteneği olmadığı o sıralar henüz anlaşılmamış olan Richard'a, onun bir yazar olmaya hazırlandığı iki yıl boyunca Molly bakmıştı. (Elbette Molly yıllar sonra bu konuda şöyle diyecekti: "Bundan daha sıradan bir şey düşünebiliyor musun? Richard her konuda sıradan olmaya mahkûmdur. O sıralar herkes büyük bir yazar olmayı düşlüyordu, herkes! Komünist kabinenin kemikleşmiş kadrosuyla ilgili acı gerçeği biliyor musun? Partinin kurt politikacılarının, hani parti dışında bir şey

düşünmediğini sandığın o kişilerin, bir yerlerde sakladıkları eski elyazmaları, tomar tomar şiirleri var. Herkes dönemin Gorkisi ya da Mayakovskisi olmak istiyordu. Ne korkunç, ne acıklı, değil mi? Hepsi de başarısız sanatçılar oldu. Eminim bu bir şeyin göstergesidir, ama neyin, bilemiyorum.") Molly, Richard'dan ayrıldıktan sonra bile, Richard'ı hor gördüğü için ona birkaç ay daha para yardımı yaptı. Richard, Molly'nin ahlaksız, pasaklı, bohem bir kadın olduğunu düşünmeye başladığında, sol kanat politikasına karşı da tiksinti duymaya başlamıştı. Neyse ki, kısa olmasına karşın, bir kızla evlilik dışı bir ilişki yaşadığı herkesçe biliniyordu; bu, Molly'den boşanırken Tommy'yi yanına alma tehditlerini gerçekleştirmesini önlemişti. Portmain ailesi Richard'ı yeniden bağrına basmıştı ve Richard, Molly'nin burnunu kıvırarak dediği gibi, "kentte bir işe girmeyi" kabullenmişti. Molly şimdi bile, Richard'ın ailesinden devraldığı mevki sayesinde ne kadar güçlü bir adam olduğunun farkında değildi. Richard daha sonra Marion'la evlenmişti; Marion zengin sayılabilecek bir ailenin gencecik, candan, sessiz kızıydı. Richard'ın Marion'dan üç oğlu olmuştu.

Pek çok konuda yetenekli olan Molly, bu arada bir süre dans etti, ama aslında fiziği baleye uygun değildi; daha sonra danslı, şarkılı bir revüde rol aldı, bunun fazla hoppaca olduğuna karar verdi; resim dersleri aldı, savaş muhabirliğine başlamak için bunu bıraktı; Komünist Parti'nin kültürel kollarından birinde çalışmak için gazetecilikten vazgeçti; sonra sıkıntıdan patladığı için –onun gibi pek çok kişi de partide sıkılmıştı– partiden ayrıldı; sıradan bir oyuncu oldu, birçok mutsuz edici olaydan sonra maymun iştahlı biri olduğunu kabullendi. Kendi deyimiyle, pes edip güvenli bir limana, sözgelimi evliliğe sığınmamış olduğu için kendisine çok saygı duyuyordu.

Onu en çok kaygılandıran şey, yıllardır Richard'la

ikisinin kavga etmesine neden olan Tommy'ydi. Richard, Molly'nin bir yıllığına Avrupa'ya gidip Tommy'yi yalnız bırakmasını hiç onaylamamıştı.

Şimdi Richard nefretle, "Sen yokken çocuğun ne hale geldiğini gördüm," diyordu.

Molly onun sözünü kesti: "Bak, anlattım ya, daha doğrusu anlatmaya çalıştım ya, düşündüm taşındım, onun burada kalmasının daha iyi olacağına karar verdim. Neden ondan hâlâ küçük bir çocukmuş gibi söz ediyorsun? On dokuz yaşındaydı, onun parasını falan ayarladım, rahat bir evde bıraktım."

"Neden Tommy sana ayak bağı olmaksızın Avrupa'da rahatça dolaşıp eğlendiğini itiraf etmiyorsun?"

"Elbette eğlendim, neden eğlenmeyeyim ki?"

Richard kabaca, yüksek sesle güldü; Molly bıkkınlıkla, "Of, Tanrı aşkına, elbette Tommy'yi doğurduğumdan beri ilk kez özgür olmak hoşuma gitti. Neden gitmesin ki? Sen kendine bak, senin Marion'ın var, sen istediğini yaparken, o eteğine yapışmış üç çocuk yüzünden yerinden kıpırdayamıyor. Bir şey daha var. Sana anlatmaya çalışıyorum, ama bir türlü beni dinlemiyorsun. Tommy'nin ana kuzusu İngiliz erkeklerine benzemesini istemiyorum. Tommy'nin benim etkimden kurtulmasını istedim. Gülme, ikimizin bu evde burun buruna, birbirimizin her şeyini bilerek yaşaması hiç hoş değildi."

Richard öfkeyle yüzünü buruşturdu. "Evet, bu konudaki kuramlarını biliyorum," dedi.

Anna burada araya girdi: "Böyle düşünen yalnız Molly değil. Tanıdığım bütün kadınlar, yani gerçek kadınlar, oğullarının eee... bazı... insanlar gibi... yani korkmakta haklılar."

Richard bunu duyunca düşmanca bakışlarını Anna'ya çevirdi. Molly onları dikkatle izliyordu.

"Nasıl insanlarmış bunlar Anna?"

Anna abartılı denecek kadar tatlı bir sesle, "Yani cinsel açıdan mutsuz insanlar. Yoksa sence bu tanım çok mu acımasız, hı?"

Richard'ın yüzü, korkutucu, kıpkırmızı bir renk aldı; yeniden Molly'ye döndü. "Tamam, tamam, bunu bilerek yaptın demiyorum," dedi.

"Sağ olasın."

"Peki bu çocuğun ne derdi var? Son zamanlarda sınavlarından hiç iyi not almadı, Oxford'a da gitmek istemiyor, şimdi de oturmuş kafa patlatıyor ve..."

Anna ve Molly, "kafa patlatmak" sözüne güldüler.

"Bu çocuk için kaygılanıyorum," dedi Richard. "Gerçekten."

"Ben de öyle," dedi Molly sağduyulu bir biçimde. "Biz de zaten bunu konuşmayacak mıydık?"

"Tommy'ye türlü şeyler önerdim. Onu kendisine yardım edebilecek insanlarla tanışabileceği yerlere çağırdım."

Molly yine güldü.

"Pekâlâ, gülüp alay et bakalım. Ancak durum böyleyken gülmeyi göze alamayız."

"Ben yardım etmekten söz ederken ruhsal bir iyiliği kastettiğini sanmıştım. Senin kendini beğenmiş bir züppe olduğunu hep unutuyorum."

"Sözcükler kimseyi incitemez," dedi Richard beklenmedik bir gururla. "Bana istediğin kadar hakaret edebilirsin. Senin yaşam tarzınla benimki farklı. Yani, ben çocuğa, şey... istediği her şeyi verebilecek durumdayım. Oysa Tommy bununla ilgilenmiyor bile. Keşke sizinkilerle yararlı bir şeyler yapmaya çalışıyor olsaydı, o zaman iş değişirdi."

"Tommy'yi sana karşı kışkırtıyormuşum gibi konuşuyorsun."

"Öyle yapıyorsun."

"Eğer Tommy'ye senin yaşam biçimin, değer yargıların, başarı oyunların gibi konulardaki düşüncelerimi söylememi kastediyorsan, elbette yaptım. Düşüncelerimi gizlememi benden nasıl beklersin? Ona hep söylerim, işte baban bu, onun dünyasını da tanımalısın, ne de olsa böyle bir dünya var, derim."

"Aman ne yüce bir davranış!"

"Molly, Tommy'ye seni daha sık görmesini söyleyip duruyordu," dedi Anna. "Ben tanığım. Tommy'yi buna ben de zorluyordum."

Richard, Anna'nın sözlerinin değersiz olduğunu belirtmek ister gibi, başını sabırsızca salladı.

"Çocuklar söz konusu olduğunda öyle şapşallaşıyorsun ki Richard," dedi Molly. "Tommy benimleyken oyuncularla, yazarlarla, ressamlarla falan tanışıyor."

"Politikacılarla, yoldaşları da sakın unutma."

"Neden olmasın? Tommy dünyayı tanıyarak büyüyor, oysa seninkiler öyle mi ya? Üçü de Eton ve Oxford çarklarından geçecek. Oysa Tommy her çeşit insanı tanıyor. O, dünyaya üst sınıfın küçük balık havuzunun içinden bakmayacak."

Anna, "Böyle bir yere varamazsınız," dedi. Sesi öfkeyle doluydu; sesindeki öfkeyi yumuşatmak için şakayla karışık, "Bu, sizin asla evlenmemeniz gerektiğini gösterir, ama evlendiniz, en azından çocuk yapmamalıydınız, ama yaptınız," dedi. Yine öfkeli konuşmaya başlamıştı, öfkesini dizginledi. "Siz ikiniz, aynı şeyleri yıllardır tekrar tekrar söylediğinizin farkında mısınız? Neden hiçbir konuda anlaşamadığınızı kabullenip, bu çabaya bir son vermiyorsunuz?"

"Ortada Tommy varken bunu nasıl yapabiliriz?" diye öfkeyle bağırdı Richard.

"Bağırmak zorunda mısın?" dedi Anna. "Ya Tommy söylediğin her şeyi duyduysa? Büyük olasılıkla onun so-

runu da budur. Tartışmanıza neden olduğu için kendini çok kötü hissediyordur."

Molly hemen gidip kapıyı açtı, dışarıyı dinledi. "Saçmalamayın, yukarıdan daktilo sesi geliyor," dedi. Geri geldi, "Anna, tipik bir İngiliz gibi ağzı sıkı davrandığında beni usandırıyorsun," dedi.

"İnsanların yüksek sesle konuşmasından hiç hoşlanmam," dedi Anna.

"Bense Yahudi'yim ve yüksek sesle konuşmaya bayılırım."

Richard yine gözle görülür biçimde acı çekmeye başlamıştı. "Evet ve hâlâ bir dul olduğunun farkında değilsin. Genç kızlık adını kullanıyorsun. Özgürlüğün ve kişiliğin adına – 'bu' ne demekse? Yazık ki, Tommy'nin annesi bir genç kız."

"Sen benim bir genç kız gibi davranmama değil, Yahudi olmama bozuluyorsun," dedi Molly neşeyle. "Evet, sen eskiden beri Yahudi karşıtıydın."

"Lanet olsun," dedi Richard bıkkınlıkla.

"Söyler misin, yakın dostlarının kaçı Yahudi?"

"Sana kalsa benim hiç dostum yoktur, yalnızca iş arkadaşlarım vardır."

"Kız arkadaşlarını saymazsak elbette. Benden sonraki üç kız arkadaşının Yahudi olması dikkatimi çekti de."

"Tanrı aşkına," dedi Anna. "Ben eve gidiyorum." Oturmakta olduğu pencere pervazından kalktı. Molly gülerek oturduğu yerden kalktı ve onu yeniden yerine oturttu. "Kalmalısın. Bize hakemlik et, buna ihtiyacımız olduğu açık," dedi.

"Pekâlâ," dedi Anna kararlı bir biçimde. "Hakeminiz olacağım. Şimdi dalaşmayı bırakın bakalım. Boşuna tartışıyorsunuz. Aslında hepimiz aynı fikirdeyiz, hepimiz Tommy'ye aynı öğüdü veriyoruz, değil mi?"

"Ya öyle mi?" dedi Richard.

"Evet, öyle. Molly, Tommy'ye senin şu işyerlerinden birinde iş vermen gerektiğini düşünüyor." Anna da Molly gibi, farkında olmaksızın, Richard'ın dünyasından küçümser bir dille söz ediyordu. Richard huzursuzca sırıttı.

"Demek benim şu işyerlerimden biri ha? Sen de bunu kabul ediyor musun Molly?"

"Konuşmama izin verseydin, öyle olduğunu söyleyecektim."

"Gördünüz mü?" dedi Anna. "Tartışmanız için bir neden bile yok."

Bunun üzerine Richard neşeyle ve sabırla kendine bir bardak viski alarak iki kadını şaşırttı; Molly de aynen onun gibi neşeyle ve sabırla bekledi.

"Yani her şey tamam mı?" dedi Richard.

"Elbette hayır," dedi Anna. "Çünkü son sözü Tommy söyleyecek."

"Böylece başladığımız yere döndük. Baksana Molly, nasıl oldu da değerli oğlunun, hırslı kalabalığın arasına karışmasına izin verdin?"

"Çünkü onu öyle yetiştirdim ki – o iyi bir insan. İyi biri."

"Yani benim onu yozlaştırmam olanaksız, öyle mi?" Richard öfkesini bastırmaya çalışırken gülümsüyordu. "Peki, değer yargılarının doğruluğuna nasıl böyle sarsılmaz biçimde güveniyorsun acaba... Son iki yıldır epeyce yerden yere vuruldular da?"

İki kadın bakıştılar. Bakışları, "Richard az sonra ağzındaki baklayı çıkaracak, söylesin de rahatlasın bari," diyordu.

"Tommy'nin asıl sorunu, ömrünün yarısını komünistler ve sözde komünistler arasında geçirmiş olmasıdır; siz bunu anlamadınız. Tommy'nin tanıdıklarının çoğu, komünizme şu ya da bu biçimde bulaşmıştı. Şimdiyse hepsi ya partiden ayrıldı ya da ayrılmakta; bu durumun

Tommy'yi etkilemiş olabileceği hiç aklınıza gelmedi mi?"

"Geldi elbette," dedi Molly.

"Elbette ha," dedi Richard huzursuzca sırıtarak. "Demek bu kadar basit. Tommy muhteşem Rus vatanının güzel ve özgür atmosferi içinde yetişti ya, gerisi önemli değil."

"Seninle politik konuları tartışmayacağım Richard."

"Hayır," dedi Anna, "sakın politik konulara girmeyin."

"Konuyla ilgiliyse neden girmeyelim ki?"

"Sen tartışmıyor, gazetelerden alıntı sloganlar kullanıyorsun da ondan," dedi Molly.

"Pekâlâ, istersen şöyle diyeyim: İki yıl önce Anna'yla ikiniz mitinglere katılıyor, önünüze çıkan herkesi üye yapmaya çalışıyordunuz..."

"Ben öyle bir şey yapmıyordum," dedi Anna.

"Boşuna karşı çıkma. Molly kesinlikle öyle yapıyordu. Peki şimdi ne oldu dersiniz? Rusya gözden düştü, yoldaşların beş paralık değeri kalmadı. Anladığım kadarıyla birçoğu ya sinir krizi geçiriyor ya da cebini dolduruyor."

"Bak," dedi Anna, "sosyalizm bu ülkede pek oturmadı..."

"Hiçbir yerde oturmadı."

"Pekâlâ. Demek istediğin, Tommy'nin bir sosyalist gibi yetiştirildiği ve günümüzde sosyalistliğin kolay olmadığıysa, sana katılıyoruz."

"Biz ha? Soylu biz. Sosyalist biz. Yoksa yalnızca Anna ve Molly anlamındaki 'biz' mi?"

"Tartışmanın amacına bakılırsa, sosyalist biz," dedi Anna.

"Yine de, iki yıl içinde düşünceleriniz yüz seksen derece değişti."

"Hiç de değil. Bu, yaşama bakış açısıyla ilgili bir şey."

"Yani gördüğüm kadarıyla, karman çorman olan ya-

şamınızın, sosyalist görüşe dayandığına inanmamı mı istiyorsunuz?"

Anna, Molly'ye anlamlı anlamlı baktı, Molly başını hafifçe salladı, yine de bu Richard'ın gözünden kaçmamıştı. "Demek çocukların önünde tartışmayacaksınız? Bu kadar kibirli olmanıza inanamıyorum. Kendini bu kadar beğenmenin nedeni ne Molly? Sen nesin ki? Kendini beğenmene yol açan şey, şu anda 'Küpid'in Kanatları' adlı şaheserde rol alman mı?"

"Biz küçük oyuncular oyunlarımızı seçmeyiz. Üstelik bir yıldır serserilik ettiğim için param yok."

"Yani kendine güvenin, bir serseri gibi yaşamandan mı kaynaklanıyor? İşinden kaynaklanması olanaksız zaten."

"Mola," dedi Anna. "Ben hakemim, bu tartışmayı burada kesin. Konumuz Tommy." Ancak Molly, Anna'ya kulak asmayarak saldırıya geçti. "Benimle ilgili sözlerin doğru olabilir de, olmayabilir de. Peki senin kibrin nereden kaynaklanıyor? Tommy'nin işadamı olmasını istemiyorum. Sen de onu işadamlığına özendirecek kadar iyi bir örnek değilsin. Herkesin işadamı olabileceğini bana kaç kez söyledin. İtiraf et Richard, bana kaç kez gelip yaşamının aptalca ve boş geçtiğini anlattın."

Anna, Molly'yi uyarmak için telaşlı bir hareket yaptı, Molly omuzlarını silkti. "Evet, belki de boşboğazlık ediyorum, neden etmeyeyim ki? Richard yaşantımın pek de anlamlı olmadığını söylüyor, ona katılıyorum, ama ya kendininki? Şu zavallı Marion'a bir bak, ona bir insan gibi değil, bir ev kadını, bir kâhya gibi davranıyorsun. Oğulların, sırf sen istiyorsun diye üst sınıfın çarklarından geçiyor, başka seçenekleri yok. Bir de aptalca kaçamakların var. Yaşamının beni etkileyecek nesi var Richard?"

"Görüyorum ki, ikiniz yine benim dedikodumu

yapmışsınız," dedi Richard, Anna'ya büyük bir nefretle bakarak.

"Hayır, yapmadık," dedi Anna. "Yıllardır konuştuğumuz şeyleri konuştuk yalnızca. Tommy'den söz ediyorduk. Tommy benimle konuşmaya geldi, ben de ona seninle konuşmasını söyledim Richard; git dedim, belki baban sana uzmanlık gerektiren bir iş verir. Ancak ticaretle ilgili bir şey olmasın, yalnızca ticaretle ilgili bir iş yapman akıllıca olmaz. Yapıcı bir iş bul, sözgelimi Birleşmiş Milletler ya da UNESCO'yla ilgili bir iş. Sen ona bu olanağı verirdin, değil mi Richard?"

"Elbette."

"Peki Tommy ne dedi?" diye sordu Molly.

"Yalnız kalıp düşünmek istediğini söyledi. Neden olmasın? Yirmi yaşında. Yaşayarak öğrenmek istiyorsa, bunu neden yapmasın? Onu belli biçimde davranması için zorlamamız mı gerek?"

"Zaten Tommy'nin asıl sorunu, asla zorlanmamış olmasıdır," dedi Richard.

"Teşekkür ederim," dedi Molly.

"Onu yönlendiren kimse olmadı. Molly onu bir yetişkin yerine koyup kendi haline bıraktı. Bir çocuk bundan ne anlar? Özgürsün, kendi kararlarını kendin ver, seni hiçbir şeye zorlamayacağım, diyorsun; öte yandan yoldaşlar, disiplin, özveri ve dalkavukluk..."

"Sen ona işyerlerinden birinde, yalnızca pay artırmayı, yükselmeyi, para kazanmayı hedeflemeyen bir iş ver," dedi Molly. "Bakalım böyle yapıcı bir iş bulabilecek misin? Sonra bunu Tommy'ye öner ve bırak kendisi karar versin."

Richard'ın kendisine dar gelen sapsarı gömleğinin üstündeki yüzü kıpkırmızı olmuştu, elindeki viski bardağını evirip çevirerek inceliyordu. Sonunda, "Teşekkürler," dedi, "dediğini yapacağım." Oğluna önereceği işin

iyi olduğuna öyle emindi ki, Anna ve Molly, kaşlarını kaldırarak her zamanki gibi boşa konuşmuş oldukları anlamına gelen bir bakışla baktılar birbirlerine. Richard bakıştıklarını görmüştü. "İkiniz de olağanüstü safsınız," dedi.

"İş konusunda mı?" dedi Molly neşeyle, yüksek sesle gülerek.

"Önemli işler konusunda," dedi Anna neşeyle, alçak sesle. Richard'la konuşurken, onun aslında ne kadar güçlü olduğunu fark ederek şaşırmıştı. Bu, Richard'ın onun gözünde yücelmesine değil, uluslararası bir para yığını içinde küçülüp kaybolmasına yol açmıştı. Molly'ye, ülkenin parasal güçlerinden biri sayılan bu adama, eski kocasına saygısızca davranması yüzünden daha fazla sevgi duydu.

Molly sabırsızca, "Ooof," diye inledi.

Anna, Molly'nin taşı gediğine oturtmasını bekleyerek, "Çoook önemli işler," dedi kahkahalarla gülerek, ancak Molly hep yaptığı gibi ellerini iki yana açtı, omuzlarını silkti ve ellerini dizlerinin üzerine koydu.

Anna, Richard'a, "Bunu Molly'ye daha sonra anlatır, onu etkilerim," dedi. "Ya da anlatmaya çalışırım."

"Neyi anlatacakmışsın?" diye sordu Molly.

"Yararsız," dedi Richard, alaylı, nefret ve kin dolu bir biçimde. "Biliyor musun bunca yıldır bir kez bile merak edip sormadı."

"Senden tek istediğim, Tommy'nin okul giderlerini karşılamandı."

"Yıllardır herkese, sanki alelacele kurulmuş bir manav dükkânı sahibiymiş gibi Richard'ın küçük bir yatırımcı, bir işadamı olduğunu söyledin Molly," dedi Anna. "Oysa o çok zengin ve başarılı bir işadamıydı. Gerçekten. Bir kodaman. Nefret etmemiz gereken insanlardan biri; elbette yalnızca ilke olarak," diye ekledi Anna gülerek.

"Gerçekten mi?" dedi Molly; bir zamanlar kocası olan bu sıradan –ona göre pek de akıllı olmayan– adamın, herhangi bir şey olabilmesini bile şaşkınlık ve ilgiyle karşılayarak.

Anna bu bakışın ne anlama geldiğini biliyordu –kendisi de aynı şeyleri hissediyordu– ve gülmeye başladı.

"Off Tanrım," dedi Richard, "sizinle konuşmak iki vahşiyle konuşmaya benziyor."

"Neden?" dedi Molly. "Etkilenmemiz mi gerekiyordu? Sen kendi çabanla başarılı olmuş bile değilsin. Bu zenginlik sana ailenden miras."

"Ne önemi var? Önemli olan, başarılı olmam. Sistem kötü olabilir, bunu sizinle tartışmayacağım bile; ikiniz de ekonomi konusunda maymunlar kadar bilgisizsiniz. Sizinle tartışmayacağım, çünkü kötü de olsa, ülke bu sistemle yönetiliyor."

"Elbette," dedi Molly. Avuçları hâlâ yukarı dönük, kucağında duruyordu. Şimdiyse ellerini öğüt bekleyen bir çocuk gibi kucağında birleştirmişti.

"Peki sistemden neden nefret ediyorsunuz?" Richard bu konuyu sürdürmek istiyor gibiydi; Molly'nin, kendisiyle inceden inceye dalga geçen ellerini görünce durdu. "Of Tanrım," dedi ve konuşmaktan vazgeçti.

"Ama biz sistemden nefret etmiyoruz ki. Bu nefret edilemeyecek kadar belirsiz bir şey. Bizim nefret ettiğimiz..." Molly görgü kurallarını anımsayarak dilinin ucuna kadar gelen "sensin" sözcüğünü söylemedi, utanmıştı, ellerinin küstah duruşunu bozdu, onları arkasına sakladı. Bunları seyreden Anna çok eğleniyordu. "Molly'ye, Richard'la ellerini kullanarak alay ettiğini, onun konuşmasını böyle engellediğini söyleseydim, ne demek istediğimi anlamazdı. Bunu yapabilmek ne güzel, Molly ne kadar şanslı..."

"Evet, biliyorum, benden hoşlanmıyorsunuz, peki

ama neden? Sen az çok başarılı olmuş bir tiyatrocusun, Anna ise bir kitap yazmıştı, ondan mı?"

Molly ellerini içgüdüyle arkasından çıkarıp öne getirdi, dizlerine dokunan umursamaz parmaklar, "Öf, ne sıkıcısın Richard," diyordu. Richard, Molly'nin ellerini görünce kaşlarını çattı.

"Bununla ilgisi yok," dedi Molly.

"Ya?"

"Bu bizim boyun eğmemizden kaynaklanıyor," dedi Molly ciddi ciddi.

"Nelere?"

"Bilmiyorsan sana söyleyemeyiz."

Richard sinirden sandalyesinden fırlamak üzereydi. Anna, Richard'ın kalça kaslarının seğirdiğini görebiliyordu. Bir kavgayı önlemek için, "Sorun da bu; konuşup duruyorsunuz, ama gerçekten o kadar uzaksın ki Richard, hiçbir şey anlamıyorsun," diyerek Richard'ın öfkesini kendi üstüne çekti.

Gerçekten de Richard öfkeyle ona dönmüştü. Richard'ın dönmesi ve öne eğilmesiyle Anna onun altın tüylerle kaplı sıcak, yumuşak, bronz renkli kollarıyla, açığa çıkan bronz tenli boynuyla ve kızıl kahve renkli yüzüyle burun buruna geldi. Farkında olmaksızın, yüzünde bir tiksinti ifadesiyle geri çekildi. Richard, "Anna, seni daha önce hiç olmadığı kadar iyi tanıma şerefine eriyorum, itiraf etmeliyim ki, ne istediğini, nasıl davranman gerektiğini böylesine iyi bilmen beni çok etkiledi," diyordu.

Anna kızardığının farkındaydı, yine de büyük bir çabayla Richard'ın gözlerinin içine baktı ve ağır ağır konuştu: "Belki de senin hoşuna gitmeyen şey, ne istediğimi bilmem, her türlü deneyime açık olmam, ikinci sınıftan daha üstünüm diye kendimi kandırmamam ve ne zaman reddedeceğimi bilmemdir, ha?"

Molly bir Anna'ya bir Richard'a bakıyordu, birden

derin bir soluk aldı, ellerini ansızın dizlerine vurarak, hem bir kuşkusu doğrulandığı hem de Anna'nın küstahlığını yerinde bulduğu için farkında olmaksızın başını aşağı yukarı salladı. "Neler oluyor böyle?" dedi kibirli ve ağır bir konuşmayla; Richard, Anna'dan Molly'ye döndü.

"Bize yaşam biçimimiz yüzünden saldırıyorsan, sana fazla konuşmamanı öneririm, sen önce kendi yaşantına bak!"

Richard tam ikisinin de beklediği gibi, "Ben kuralları çiğnemem," deyiverince kahkahayı bastılar.

"Evet hayatım, çiğnemediğini biliyoruz," dedi Molly. "Peki Marion nasıl?"

Richard üçüncü kez, "Görüyorum ki bu konuda konuşmuşsunuz," dedi. Anna, "Molly'ye benimle konuşmaya geldiğini söyledim. Ona, sana söylemediğim bir şeyi daha söyledim. Senden önce Marion gelmiş, gitmişti," dedi.

"Eee, sorun neymiş?" dedi Molly.

"Richard, Marion'ın başına dert açmasından rahatsızlık duyuyor," dedi Anna, sanki Richard yanlarında değilmiş gibi.

"Bu yeni bir şey değil ki," dedi Molly aynı ses tonuyla.

Richard oturduğu yerde kalakalmış, bir Anna'ya, bir Molly'ye bakıyordu. İki kadın da Richard'ın konuyu değiştirmesini, pes etmesini ya da kendini savunmasını beklediler. Ancak Richard'ın ağzından tek söz çıkmadı. Kendisini yargılayan, kendisinden nefretle söz eden iki kadını seyrederken büyülenmiş gibiydi. Hatta bir ara, "Hadi devam edin," der gibi başını salladı.

Molly, "Biliyoruz ki Richard kendisine layık olmayan bir kadınla evlendi; ah sınıfsal açıdan değil elbette, bu hatayı yapmamaya özellikle dikkat etti. Bereket versin ki, Marion'ın soy ağacının uzak dallarında lordlar ve leydiler var; bu da Richard'ın şirketinin önemli kişilere

mektup göndermesine yarıyordur, ancak Richard'ın dediğine göre Marion iyi ama sıradan bir insan."

Bunun üzerine Anna homurtuyla güldü; aslında Richard'ın kasasına giren parayla lordların leydilerin hiçbir ilgisi yoktu. Ancak Molly buna aldırmaksızın sözünü sürdürdü: "Elbette çevremizdeki erkeklerin hemen hepsi iyi, sıradan ve can sıkıcı kadınlarla evli aslında. Ne üzücü değil mi? Marion iyi bir insan, aptal değil, ancak on beş yıldır kendisine aptal olduğunu ima eden bir adamla evli..."

"Acaba bu adamlar, aptal eşleri olmasaydı ne yaparlardı?" dedi Anna ve içini çekti.

"Ah, düşüncesi bile korkunç. Ne zaman içimi karartmak istesem, hep aptal kadınlarla evli o zeki erkekleri düşünüyorum. Bu, insanın gerçekten yüreğini burkuyor. Marion da bu sıradan ve aptal kadınlardan biri. Elbette Richard hemen hemen bütün erkeklerin eşlerine sadık kaldığı sürece sadık kaldı ona, yani Marion ilk çocuğunu doğurmak için hastaneye yatana kadar."

"Neden bu kadar eskiye gidiyorsun?" diye elinde olmaksızın çıkıştı Richard, sanki konuşulanlar ciddiymiş gibi; bunun üzerine iki kadın yeniden gülmeye başladı.

Molly gülmeyi bıraktı, sert ve sabırsız bir sesle, "Saçma sapan konuşma Richard," dedi. "Marion senin Aşil topuğun[1], bu konuda kendine acımaktan başka bir şey yapmıyorsun, sonra da neden bu kadar eskiye gidiyorsun diye soruyorsun." Sonra oldukça sert ve suçlayıcı bir biçimde, "Marion hastaneye yattığı zaman..." dedi.

"Üzerinden on üç yıl geçti," dedi Richard kederle.

"Marion hastaneye yatınca dosdoğru bana geldin. Seninle hemen yatağa atlayacağımı sanıyordun, hatta

1. Bir insanın zayıf olduğu nokta, yara. Yunan mitolojisinde, yalnızca topuğundan öldürülebilen Aşil'e bir gönderme. (Ç.N.)

böyle olmadığı için erkeklik gururun kırıldı. Anımsadın değil mi? Artık biz 'özgür kadınlar', karıları doğuma gider gitmez, dostlarımız Tom, Dick ve Harry'nin bize geleceğini biliyoruz. Nedense erkekler hep karılarının arkadaşlarından biriyle yatmak ister; bu, çoğu erkek için geçerli, tuhaf bir psikolojik gerçek ama ne de olsa bir gerçek. Benim hiç özgür bir kız arkadaşım yoktu, bu yüzden sen kime gittin, bilemiyorum..."

"Birine gittiğimi nereden biliyorsun?"

"Ne yazık ki Marion biliyor. Böyle şeyler çabuk duyuluyor. Karın doğurduktan sonra onu hep aldattın; Marion bunların hepsini biliyor, çünkü günahlarını ona itiraf etmek zorunda hissediyordun. Öyle yapmasaydın tadı çıkmazdı, değil mi Richard?"

Richard kalkmak için hareketlendi. Anna onun kalça kaslarının bir an için gerildiğini, sonra gevşediğini gördü. Richard gitmekten vazgeçmişti. Dudaklarını birbirine sıkıca bastırmış, hafifçe gülümsüyordu. Kırbaçlanırken gülümsemeye yemin etmiş birine benziyordu.

"Bu arada Marion üç çocuk büyüttü. Çok mutsuzdu. Zaman zaman ona, kendisine bir sevgili bulmasını bile ima ettin, aklınca durumu eşitleyecektin. Bu yüzden ona tam bir orta sınıf kadını gibi can sıkacak kadar sıradan olduğunu söyledin..." Molly burada durdu ve Richard'a sırıttı. "Sen gerçekten çok kibirli ve ikiyüzlü bir adamsın Richard." Bunu, aşağılayan bir dost gibi söylemişti. Richard yine kıpırdandı, sonra hipnotize olmuş gibi, "Devam et," dedi. Birden belayı üzerine bile bile çektiğini fark ederek telaşla, "Daha başka neler söyleyeceksin, merak ediyorum doğrusu," dedi.

"Ancak söylediklerime pek şaşırmışa benzemiyorsun," dedi Molly. "Marion'a davranış biçimin konusunda ne düşündüğümü senden gizlediğimi sanmıyorum. Evliliğinizin ilk yılından sonra onu hep boşladın. Çocuklar

küçükken, senin yüzünü bile görmedi. Elbette, iş arkadaşlarını eğlendirmesi ya da gösterişli yemekler vermesi gereken zamanların dışında. Marion için parmağını kıpırdatmadın. Birdenbire adamın biri Marion'a ilgi duymaya başladı. Zavallı Marion, senin buna aldırmayacağını sanmakla saflık etti, hem zaten onun, çapkınlıklarından yakındığı zaman kendisine bir sevgili bulmasını söylememiş miydin? Böylece adamla ilişkiye girdi ve kıyamet koptu; bu duruma katlanamadığın için tehditler savurmaya başladın. Adam, Marion'la evlenmek istedi, üstelik üç çocuğunu da kabul ediyordu; evet Marion'ı bu kadar çok seviyordu. Ama hayır, birden ahlak söylevlerine başladın, Tevrat kâhinleri gibi kıyameti kopardın."

"Adam ondan çok gençti, ilişkileri uzun sürmezdi."

"Marion o adamla evlenseydi mutsuz mu olurdu demek istiyorsun? Yani sen, Marion'ın mutsuz olacağından mı korktun?" dedi Molly, Richard'ı aşağılar gibi gülerek. "Hayır Richard, gururun kırılmıştı. Marion'ı yeniden kendine âşık etmek için çok uğraştın, o adamla ilişkisini kesene kadar kıskanç koca, aşk, öpücükler oyununu oynadın. Sonra Marion'ın yeniden çantada keklik olduğunu anlayınca ona olan ilgini kaybettin, yeniden sekreterlerinle bürondaki o şık divanda yatıp kalkmaya başladın. Bütün bunlardan sonra, Marion'ın mutsuz olmasının, olay çıkartmasının ve çok içmesinin haksızlık olduğunu nasıl söylersin? Marion'ın içmesinden mi, yoksa senin konumundaki bir erkeğin karısı olarak çok içmesinden mi şikâyetçisin? Peki Anna, ben Avrupa'dayken yeni gelişmeler oldu mu?"

Richard öfkeyle, "Bunu kötü bir piyese çevirmenize gerek yok," dedi. Anna'nın işe karışmasıyla, olay, eski karısıyla yaptığı bir kavga olmaktan çıkıyordu; çok kızmıştı.

Anna, "Richard bana gelip, Marion'ı bir bakımevine falan göndermenin iyi olup olmayacağını sordu. Marion

çocuklara kötü örnek oluyormuş da," dedi.

Molly içini çekti. "Yoksa bunu yaptın mı Richard?"

"Hayır, yapmadım, ama bunu neden bir felakete dönüştürdüğünüzü anlamıyorum. Marion o sıralar çok içiyordu, bu da çocukları kötü yönde etkiliyordu. Paul artık on üç yaşında, bir gece su içmek için kalktığında annesini yerde kaskatı, baygın yatarken bulmuş."

"Gerçekten Marion'ı göndermeyi mi düşünüyordun?" Molly'nin sesinde suçlama bile yoktu, sesi ifadesizdi.

"Pekâlâ Molly, pekâlâ. Benim yerimde olsan sen ne yapardın? Ayrıca meraklanma, sadık yoldaşın kendimi suçlu hissetmem için elinden geleni yaptı." Alaylı konuşuyordu, ama bu kez üzgün olduğu belliydi. "Aslını istersen, sizinle her konuşmamdan sonra, böylesine kınanmayı hak edip etmediğimi düşünüyorum. Sen her şeyi öyle abartıyorsun ki Molly. Seni duyan beni Mavi Sakal sanır. Evet, beş altı önemsiz ilişkim oldu. Tanıdığım pek çok erkeğin, kaç yıllık evli olurlarsa olsunlar, gönül maceraları oluyor. Ancak onların eşleri içkiye sarılmıyor."

"Belki gerçekten aptal ve duygusuz bir kadınla evlenseydin, daha iyi olurdu," dedi Molly. "Ya da yaptıklarını Marion'a hissettirmeseydin... Aptal! Marion senden kat kat üstün."

"Ona ne şüphe," dedi Richard. "Sence kadınlar erkeklerden hiç kuşkuya gerek kalmayacak biçimde üstündür. Ancak bunun bana bir yararı yok. Bak Molly, Marion sana güveniyor. Lütfen onu en kısa zamanda ara ve ikna et."

"Ona ne diyeyim?"

"Bilmem, umurumda bile değil. Ne istersen de. İstersen beni kötüle, ama onu içmekten vazgeçirmenin bir yolunu bul."

Molly abartılı bir biçimde içini çekti, Richard'a hem küçümseyen hem sevgi dolu bir gülümsemeyle bakmaya başladı.

"Şey, bilemiyorum," dedi Molly sonunda. "Bu durum gerçekten çok tuhaf. Sen neden bir şeyler yapmıyorsun Richard? Neden en azından Marion'a ondan hoşlandığını belli etmeye çalışmıyorsun? Onu tatile götürebilirsin sözgelimi."

"Onunla İtalya'ya gittim ya!" Marion'ı da götürmek zorunda kalmaktan hiç hoşlanmadığı sesinden açıkça belli oluyordu.

İki kadın bir ağızdan, "Richard," dediler.

"Marion benimle olmaktan hoşlanmıyor," dedi Richard. "Tatilde sürekli beni gözledi, hep öyle yapıyor; farkındayım, bir kadına bakmamı, ölüm fermanımı imzalamamı bekliyor. İşte buna katlanamıyorum."

"Peki Marion tatildeyken içki içti mi?"

"Hayır ama..."

"Gördün mü?" dedi Molly ve başka söze gerek yok der gibi, bembeyaz ellerini iki yana açtı.

"Bak Molly, içmedi, çünkü bu aramızda bir yarışmaydı sanki, anlamıyor musunuz? Neredeyse bir anlaşmaydı: Sen kızlara bakma, ben de içmeyeyim. Az kalsın çıldıracaktım. Üstelik erkeklerin uygulamada bazı zorlukları vardır; eminim siz özgürlüklerini kazanmış kadınlar, o işi kolayca yapıveriyorsunuzdur, ama ben beni gardiyan gibi izleyen bir kadınla o işi yapamam... O güzelim akşamüstlerinden sonra Marion'la yatağa girmek, 'Kendini Kanıtla' yarışmaları gibiydi. Kısacası Marion'la o işi beceremedim. Anlatabildim mi? Tatilden döneli bir hafta oldu. Şimdilik Marion iyi. İyi bir koca gibi her gece eve gidiyorum, aynı odada oturup birbirimize nazik davranıyoruz. O bana ne yaptığımı, kimle olduğumu sormuyor, ben de şişedeki içkinin ne kadar azaldığı-

na bakmıyorum. Ancak Marion odadan çıktıktan sonra şişeye bakıyorum ve onun beyninin tik taklarını duyar gibi oluyorum: Beni arzulamıyor, mutlaka bir kadınla birlikteydi. Tam bir cehennem azabı." Richard içtenlik ve mutsuzlukla öne doğru eğilerek, "Pekâlâ," diye bağırdı, "pekâlâ Molly, ikisinden birini seçmem gerek. Siz ikiniz evliliği kötülüyorsunuz, belki de haklısınız. Hatta büyük olasılıkla haklısınız. Şimdiye kadar hiçbir evliliğin kusursuz olduğunu görmedim. Olabilir. Ancak siz hep evlilikten kaçtınız. Evliliğin berbat bir kurum olduğu fikrine katılıyorum. Ancak ben bu işin içindeyim, oysa siz güvenli yan bölgelerden bana öğütler yağdırıyorsunuz."

Anna, Molly'ye oldukça alaylı bir biçimde baktı. Molly de kaşlarını kaldırıp içini çekti.

"Yine ne oldu?" dedi Richard yumuşak bir sesle.

"Yan bölgelerin ne kadar güvenli olduğunu düşündük de," dedi Anna da aynı ses tonuyla.

"Saçmalıyorsun Richard," dedi Molly. "Bizim gibi kadınların ne gibi güçlüklerle karşılaştığını biliyor musun?"

"Bunu bilemem," dedi Richard, "ayrıca dürüst olmak gerekirse, bu beni ilgilendirmez, neden ilgilendirsin ki? Yine de siz kadınlar asla erkeklerin karşılaştığı bir sorunla karşılaşmazsınız, bu bedensel bir sorun. On beş yıllık karınla yatarken nasıl ereksiyona ulaşırsın?"

Bunu, son kozunu oynayan, dikenlerini yatırmış bir dost gibi söylemişti.

Anna bir an duraksadı, sonra, "Belki bunu alışkanlık edinseydin, daha kolay olabilirdi," dedi.

Molly de "Bedensel mi dedin? Bedensel ha? Bu duygusal bir olay. Sen henüz evliliğinin başlarında başkalarıyla yatmaya başladın, çünkü duygusal sorunların vardı; bunun bedensel bir yanı yok," diyerek araya girdi.

"Yok mu? Kadınlar için hava hoş."

"Hayır, hiç de değil. En azından biz kadınlar, fiziksel ve duygusal sözcüklerini, birbirleriyle ilgisiz iki sözcük sanmayacak kadar aklı başında varlıklarız."

Richard gülerek koltuğunda kendini geri attı. "Tamam," dedi. "Hata bende. Elbette. Tamam. Böyle olacağını tahmin etmeliydim. İkinize bir şey sormak istiyorum, gerçekten bütün bunların benim hatam olduğunu mu düşünüyorsunuz? Size göre filmin kötü adamı benim. Peki neden?"

"Marion'ı sevmeliydin," dedi Anna kısaca.

"Evet," dedi Molly.

"Tanrım," dedi Richard şaşkınlıkla. "Tanrım. Tamam. Pes ediyorum. Size bunca şey anlattım, dikkatinizi çekerim, bu hiç de kolay olmadı..." Bunu tehdit eder gibi söylemişti; iki kadın bunun üzerine yeniden katıla katıla gülmeye başladılar. Richard kıpkırmızı oldu. "Evet efendim, kadınlarla cinsellik konusunda konuşmak hiç kolay değil."

"Neden değilmiş, anlayamadım, bu söylediklerini ilk kez duyuyor değiliz," dedi Molly.

"Sen... sen çok kibirli ve budala bir herifsin," dedi Anna. "Bu saçmalıkları önümüze, sanki Tanrı'dan inmiş yeni bir vahiy gibi anlatıyorsun. Ancak eminim gönül eğlendirdiğin kızlarla da bu konuları konuşuyorsundur. Yani, bize kibarlık taslaman çok aptalca."

Molly, "Tommy konusunda hâlâ bir karar veremedik," diye konuyu değiştirdi.

Kapının arkasından iki kadının duyduğu, ama Richard'ın fark etmediği bir ses geldi. "Pekâlâ Anna, bilmişliğin karşısında boynum kıldan incedir. Zaten söylenecek ne kaldı ki? Pekâlâ. Siz iki üstün kadından, Tommy'yi bizim evde kalmaya ikna etmenizi istiyorum. Elbette Tommy lütfederse. Yoksa Marion'ı sevmiyor mu?" dedi Richard.

Molly kapıya bakarak sesini alçalttı ve "Kaygılanmana gerek yok. Marion bizim eve geldiğinde ikisi saatlerce oturup konuşuyorlar," dedi.

Kapının dışında bir ses daha duyuldu, biri öksürdü ya da kapıyı tıkırdattı. Odadaki üç kişi, Tommy'nin kapıyı açıp içeri girmesiyle suspus oldular.

Tommy'nin bir şey duyup duymadığını anlamak olanaksızdı. Tommy önce babasını "Merhaba baba," diyerek kibarca selamladı. Sonra Anna'ya başıyla selam verdi; Anna'yla son kez konuştuğunda, ruhunu en ince ayrıntısına kadar gözler önüne sermişti; şimdi Anna'nın kendisine bunu anımsatmasını önlemek için hemen bakışlarını yere indirmişti, sonra annesine dostça ama alaylı bir biçimde gülümsedi. Ardından hepsine sırtını dönüp, beyaz kapta kalan çilekleri yemeye hazırlandı. Dönüp onlara bakmaksızın, "Marion nasıl?" diye sordu.

Demek konuşulanları duymuştu. Anna, kapı dinlemenin tam Tommy'den beklenecek bir davranış olduğunu düşündü. Evet, onu, yüzünde annesini selamladığında beliren o alaycı, soğuk gülümsemeyle kapıyı dinlerken hayal edebiliyordu.

Allak bullak olan Richard yanıt veremeyince Tommy sorusunu ısrarla yineledi: "Marion nasıl?"

"İyi," dedi Richard atılarak. "Çok iyi."

"Güzel, çünkü dün ona bir fincan kahve içmek için uğradığımda hiç de iyi görünmüyordu."

Molly kaşlarını kaldırarak Richard'a baktı, Anna yüzünü hafifçe buruşturdu, Richard ise öfkeli bakışlarıyla iki kadına "Bütün bunlar sizin suçunuz!" der gibiydi.

Tommy bakışlarını onlardan kaçırıyordu, ancak duruşundan, onların ne durumda olduğunun farkında olduğu, onlarla ilgili ne kadar acımasızca şeyler düşündüğü belli oluyordu; yavaşça oturdu ve ağır ağır çileklerini yemeye başladı. Tommy babasına benziyordu. Daha

doğrusu babası gibi etine dolgun ve esmerdi; annesi gibi atak ve hareketli değildi. Yine de, babasının her hareketinden sabırsızlık taşan, alev alev bakan gözlerinden bile katır inadı okunan yönlerini almamıştı. Tommy kendi bedenine hapsolmuş gibiydi, sanki kendi doğasının tutsağıydı. Bu sabah üzerinde kırmızı, uzun kollu bir penye tişört ve bol bir kot pantolon vardı, ancak ağırbaşlı bir takım elbise ona daha çok yakışabilirdi. Hareketlerini, konuşmasını seyrederken bir filmi ağır çekimde seyreder gibi olurdunuz. Molly, Tommy'ye, "Konuşmadan önce, içinden ona kadar saymaya yemin etmiş bir adama benziyorsun," diye şaka yollu söylenirdi. Tommy bir yaz sakal bırakmıştı, Molly bu çapkın sakalın Tommy'nin yüzüne yapıştırılmış gibi durduğunu söylemişti. Hep böyle şaka yollu yakınırdı. Tommy bir gün, "Evet, sana benzemiş olsaydım, yani çekici olsaydım sevinirdin. Ne yazık ki senin görünüşünü değil huylarını almışım, aslında tam tersi olmalıydı, yani senin görünüşünü, babamın da sarsılmaz gücünü almalıymışım; böylesi daha iyi olurdu, değil mi?" demişti; Molly o gün yakınmayı kesmişti. Tommy, Molly'nin bile bile kalın kafalılık ettiğini göstermek istediği zamanlarda hep yaptığı gibi, bunu yineledi durdu. Bu sözler Molly'yi oldukça kaygılandırmış, Anna'ya telefon etmişti: "Ne korkunç değil mi Anna? İnanabiliyor musun? Yıllardır düşündüğün bir şeye tam alışıyorsun ki, karşındaki bir şey söylüyor ve onun da aynı şeyi düşünmekte olduğunu anlıyorsun."

"Herhalde Tommy'nin Richard'a benzemesini istemezdin, değil mi?"

"Elbette, ama Richard'ın sarsılmaz gücü konusunda haklı. Şunu söyleyiş biçimine de bak; ne yazık ki senin huylarını almışım, dedi."

Tommy tabağında çilek kalmayıncaya kadar hepsini teker teker yedi. Ne o ne de ötekiler konuştu. Tommy

emretmiş gibi, onun çilek yemesini seyrettiler. Tommy'nin ağzı her an konuşacak gibi hareket ediyordu, çilekleri tane tane çiğnerken sanki ağzından teker teker sözcükler çıkıyormuş gibiydi. Koyu renkli, yumuşak kaşları, ders çalışan bir çocuğunki gibi çatılmıştı. Dudakları, yemeği ağzına atmadan önce hazırlanan bir ihtiyarınki gibi kıpırdıyordu. Anna bu hareketi tanımıştı; "Kör bir adamın yemek yiyişi gibi," diye düşündü; bir seferinde trende kör bir adamın karşısında oturmuştu. Onun da dolgun dudakları böyle hafif, düşünceli bir somurtuşla kasılmıştı, kör adam dudaklarının her hareketinin farkındaydı. Ayrıca aynen Tommy gibi bakıyordu. Tommy, bakışlarını birine çevirdiği zaman bile sanki kendi içine bakıyor gibiydi. Ancak trendeki adam kördü. Anna içinde isteriye benzer bir duygunun kabardığını hissetti; karşısında oturan kör adamın kendi içine dönük, buğulu bakışları da onda böyle bir his uyandırmıştı. Richard'la Molly'nin de kendisi gibi hissettiğine emindi. İkisinin de kaşları çatılmıştı, huzursuzca kıpırdanıyorlardı. Anna öfkeyle, "Bize acı çektirmeye çalışıyor," diye düşündü, "Bize gerçekten acı çektiriyor." Yeniden Tommy'nin, kapının dışında durup içeriyi dinlediğini hayal etti; bundan, olmaması gerektiği kadar emindi, kendi zevki için onları bekletmekte olan bu çocuktan nefret ediyordu.

Anna en umulmadık kaynaktan, Tommy'den kaynaklanan bu konuşma yasağını delip bir şey söyleme, sessizliği bozma isteğiyle kıvranıyordu ki, Tommy kaşığını tabağına özenle koyup, sakince, "Demek siz üçünüz yine benden söz ediyordunuz," dedi.

"Elbette hayır!" dedi Richard içten, inandırıcı bir sesle.

Molly ise, "Evet," demişti.

Tommy ikisine sabırlı bir gülümseme lütfetti ve "Baba, galiba bana şirketinde bir iş önermeye geldin. İs-

tediğin gibi bu konuyu düşündüm, ama sence sakıncası yoksa, bu öneriyi kabul etmeyeceğim," dedi.

"Of, Tommy," dedi Molly çaresizce.

"Çok tutarsızsın anne," dedi Tommy; gözlerini annesine çevirmişti, ama ona bakmıyordu. Tommy gözlerini birine doğru çevirir, ama ona değil, kendi içine bakardı. Yüzünde, herkese hak ettiği cezayı verme çabası yüzünden anlamsız, neredeyse aptal bir ifade vardı. "Bunun yalnızca bir işe girme sorunu olmadığının farkındasındır umarım. Bu işe girmem, onlar gibi yaşamamı gerektirir." Richard bacaklarını hızla karnına çekti, derin derin iç geçirdi; ancak Tommy sözüne devam etti: "Amacım eleştirmek değil baba."

"Peki bu yaptığın ne?" dedi Richard kızgınlıkla gülerek.

"Eleştiri değil, yalnızca bir değer yargısı," dedi Molly utkuyla.

"Ah, lanet olsun!" dedi Richard.

Tommy onlara aldırış etmeksizin, annesinin oturduğu yöne doğru konuşmayı sürdürdü:

"Anne, iyi ya da kötü, beni belli şeylere inanacak biçimde yetiştirdin, şimdiyse bana Portmain şirketinde bir işe girebileceğimi söylüyorsun. Neden?"

"Yani, neden sana daha iyi bir öneri getirmiyorum?" dedi Molly özeleştiriyle buruklaşan sesiyle.

"Belki daha iyi bir şey yoktur. Bu senin suçun değil. Demek istediğim bu değildi." Bunu öyle yumuşak, ancak öyle kararlı bir biçimde söylemişti ki, Molly yüksek sesle içini çekti ve omuzlarını silkip ellerini iki yana açtı.

"Sizinkilere benzemeye aldırmıyorum, sorun bu değil, arkadaşlarınızı yıllarca dinledim, hepiniz berbat bir durumdasınız ya da öyle olduğunuzu sanıyorsunuz," dedi Tommy kaşlarını çatarak. Ağzından çıkacak sözleri enine boyuna düşünüyordu. "Bence bir sakıncası yok,

ama siz bu duruma düşünüp taşınarak gelmemişsiniz; bir gün durup, şöyle bir insan olayım, dememişsiniz. Yani, ikinizin de, 'Demek böyle bir insanmışım ha?' diye şaşırdığı bir an olmuştur."

Anna ve Molly önce birbirlerine, sonra Tommy'ye gülümseyip bunun doğru olduğunu kabul ettiler.

"İyi ya işte," dedi Richard neşeyle. "Bu iş halloldu demektir. Anna ve Molly gibi olmak istemiyorsan, önünde başka bir seçenek var."

"Hayır," dedi Tommy. "Bunu söyleyebildiğine göre ne düşündüğümü tam olarak anlatamamışım demektir."

"Yine de bir şeyler yapmalısın," diye bağırdı Molly. Sesinde acı ve korku vardı, şaka yapmadığı açıktı.

"Ama sizin bir şeyler yapmanız gerekmemiş," dedi Tommy, durum çok açıkmış gibi.

"Ama az önce bize benzemek istemediğini söyledin," dedi Molly.

"Olmak istemediğim için değil, olabileceğimi sanmıyorum, onun için." Babasına dönüp sabırla açıklamaya koyuldu: "Annemle Anna'nın durumu farklı, kimse onlardan söz ederken, yazar Anna Wulf ya da aktris Molly Jacobs demez; dese bile, onları tanımadığı için yapar bunu. Yani, insanlar onları yaptıkları işlerle tanımlamıyorlar; ancak seninle çalışmaya başlarsam, o zaman insanlar beni yaptığım işle tanımlar. Bunu anlayabiliyor musun?"

"Açıkçası hayır."

"Demek istediğim, yani isterdim ki..." diye bocaladı, sustu, dudaklarını büzüp kaşlarını çattı. "Bu konuyu enine boyuna düşündüm, çünkü sana açıklama yapmak zorunda kalacağımı biliyordum." Bunu, annesiyle babasının haksız isteklerini yerine getirmeye hazır bir çocuk gibi, sabırla söylemişti. "Anna, annem ve onlar gibi insanlar tek yönlü insanlar değil. Çok yönlüler. Üstelik is-

terlerse değişip bambaşka kişiler olabilirler. Karakterleri değişir demiyorum, demek istediğim, bu insanlar kendilerini bir kalıba sokmamışlar. Dünya değişse, sözgelimi bir devrim gibi bir olay olsa..." Richard'ın devrim sözcüğünü duyunca derin derin iç geçirmesini beklemek için bir an sustu, sonra devam etti: "...gerekirse bambaşka insanlar olabilirler. Oysa sen hiç değişmezsin baba. Senin yaşamını böyle sürdürmen gerekir. Ben de böyle olmak istemiyorum." Tommy açıklamasını bitirince dudaklarını birbirine bastırıp, suratını astı.

"Çok mutsuz olacaksın," diye inledi Molly.

"Evet, bu da başka bir sorun," dedi Tommy. "Bunları geçen sefer konuştuğumuzda da, 'Ah, çok mutsuz olacaksın,' demiştin. Sanki dünyada başıma gelebilecek en kötü şey buymuş gibi. Söz mutsuzluktan açılmışken, ne sen ne de Anna mutlusunuz, ama en azından babamdan daha mutlu sayılırsınız. Marion'dan hiç söz etmiyorum bile." Bunu ekleyerek babasını açıkça eleştirmişti.

Richard öfkeyle, "Neden olayı bir de benden dinlemiyorsun?" dedi.

Tommy bunu duymamış gibi yaparak sözünü sürdürdü: "Biliyorum, bütün bunlar size gülünç geliyor. Zaten bu konuşmaya başlamadan önce bile, beni saf bulacağınızdan emindim."

"Elbette safsın," dedi Richard.

Anna ise aynı anda, "Hiç de değil," demişti.

"Anna, seninle son konuşmamızdan sonra eve geldiğimde, beni çok saf bulmuş olabileceğini düşünmüştüm."

"Hiç de değil. Sorun bu değil. Anlamıyorsun; biz, senin bizden daha iyi bir yere gelmeni istiyoruz."

"Neden?"

"Belki biz de değişip daha iyi bir yere gelebiliriz," dedi Anna, gençliğe saygı duyarak. Birden yalvarır gibi

konuştuğunu fark etti ve güldü. "Aman Tanrım, Tommy, bizi nasıl kendimizi savunmak zorunda bıraktığının farkında mısın?"

Tommy ilk kez neşelenir gibi oldu. Önce Anna'ya, sonra Molly'ye gülümseyerek baktı ve "Yaşamım boyunca ikinizi dinlediğimi unutuyorsunuz," dedi. "Sizi iyi tanıyorum, değil mi? İkinizin de bazen çok çocuksu olduğunuzu düşünmedim değil, ama bunu 'şey'e yeğlerim," dedi babasına bakmaksızın, ancak bu şeyin ne olduğunu açıklamadı.

"Bana konuşma şansı vermemene üzüldüm," dedi Richard kendine acıyarak. Tommy bu davranışa, inatla geri çekilerek tepki gösterdi. Anna ve Molly'ye dönerek, "Sizin gibi başarısız olmayı, başarılı olmaya ve buna benzer şeylere yeğlerim," dedi. "Başarısızlığı seçiyorum demiyorum. Yani insan bile bile başarısız olmayı istemez, değil mi? Ne istemediğimi biliyorum, ancak ne istediğimi bilmiyorum."

"Sana birkaç gerçekçi soru sormak istiyorum," dedi Richard. O sırada Molly ve Anna, Tommy'nin kendilerini "başarısız" olarak tanımlaması karşısında yüzlerini buruşturmuş, bu konuyu düşünüyorlardı; Tommy bu sözcüğü aynen onların kullanacağı anlamda kullanmıştı. Oysa onlar kendilerini hiç böyle tanımlamamışlardı, en azından böylesine sınırlayıcı ve kesin olarak değil.

"Nasıl geçineceksin?" dedi Richard.

Molly öfkelendi. Richard'ın alay ederek, Tommy'yi rahat düşünebilmesi için hazırladığı ortamdan uzaklaştırmasını istemiyordu.

Ancak Tommy, "Annem izin verirse, onun bir süre bana bakmasına aldırmam. Sonuçta, fazla giderim olmuyor, ama mutlaka para kazanmam gerekiyorsa, öğretmenlik yapabilirim."

"Böylece bunun, sana önerdiğimden daha sıkıntılı bir yaşam tarzı olduğunu anlarsın," dedi Richard.

Tommy utanmıştı. "Ne demek istediğimi anlamadın galiba. Belki de ben iyi anlatamadım."

"Kafe bar serserilerine döneceksin," dedi Richard.

"Hayır, hiç sanmıyorum. Sen yalnızca zenginleri sevdiğin için böyle konuşuyorsun."

Üç yetişkin suspus olmuştu. Molly'yle Anna, Tommy'nin kendisini koruyabileceğini anladıkları için; Richard ise, konuşursa öfkeden patlayacağından korktuğu için. Birkaç saniyelik sessizlikten sonra Tommy, "Belki de yazarlığı denerim," dedi.

Richard inledi. Molly kendini tuttu ve ses çıkarmadı. Anna ise, "Ah Tommy, oysa sana o kadar öğüt vermiştim," dedi.

Tommy ona sevgiyle, ama kararlılıkla karşı çıktı: "Unuttuğun bir şey var Anna. Senin yazarlıkla ilgili o karmaşık fikirlerine katılmıyorum."

"Hangi karmaşık fikirler?" diye sertçe sordu Molly.

Tommy, Anna'ya, "Söylediklerini uzun uzun düşündüm," dedi.

"Sana ne söyledi?" diye üsteledi Molly.

Anna, "Tommy, insanı korkutuyorsun doğrusu. Birisi sana bir şey söyleyince onu hemen ciddiye alıyorsun," dedi.

"Ama söylediklerinde gerçekten içtendin değil mi?"

Anna bunu bir şakayla savuşturma isteğini bastırdı ve "Evet, içtendim," dedi.

"Evet, öyle olduğundan emindim zaten. Bu yüzden söylediklerini düşündüm. Biraz kibirli konuşmuş olduğuna karar verdim."

"Kibirli mi?"

"Evet, öyle. Sana iki kez uğradım, uzun uzun konuştuk, eve dönüp iki konuşmamızda söylediklerini birleştirdim, bana sözlerinde kibir var gibi geldi. İnsanları küçümser gibiydin."

Molly ve Richard arkalarına yaslanmış, sigaralarını yakmış, kendilerini dışlanmış hissederek gülümsüyor, bakışıyorlardı.

Anna ise, Tommy'nin kendisinden ne kadar içtenlikle yardım istemiş olduğunu anımsayınca, eski dostu Molly'yi bile, en azından o anlığına gözden çıkarmaya karar verdi.

"Eğer sana küçümsüyorum gibi geldiyse, o zaman düşüncelerimi doğru ifade edememişim demektir."

"Ettin. Anladığım kadarıyla, insanlara güvenmiyorsun. Galiba korkuyorsun."

"Neden?" diye sordu Anna. Kendini korunmasız hissediyordu, özellikle Richard'ın yanında; boğazı kurumuş, yanıyordu.

"Yalnızlıktan. Evet, biliyorum, kulağa gülünç geliyor, çünkü sen yalnız kalmak pahasına boşanmışsın. Ancak benim anlatmak istediğim şey başka. Yaşamla ilgili düşüncelerini yazmaktan korkuyorsun, çünkü yazılarında düşüncelerin açığa çıkıyor, kimsenin seninle aynı fikirde olmadığını öğrenmekten çekiniyorsun."

"Ya," dedi Anna soğuk soğuk. "Demek böyle düşünüyorsun?"

"Evet. Ancak eğer dediğin gibi korkmuyorsan, insanları küçümsüyorsun demektir. Seninle politikadan söz ederken, bana en kötü şeyin, politik liderlerin yalan söylemesi olduğunu söylemiştin. En küçük yalanın bile bir yalan bataklığına dönüşüp herkesi zehirleyebileceğini anlatmıştın. Anımsadın mı? Bundan uzun uzun söz ettin. Bunu politika konusunda söylemiştin. Oysa senin de hiç kimseye göstermediğin, yalnız kendin için yazdığın kitapların var. Bana, yazmanın tehlikesiz olduğu ülkelerde bile, insanların kitaplar yazıp bunları çekmecelere sakladığını, kimseye göstermediğini söylemiştin. Anımsadın mı Anna? İşte senin bu yaptığına küçümseme de-

nir." Anna'ya bakmıyordu, yine de kendi içine bakan, sabit bakışlı kara gözlerini Anna'ya çevirmişti. Birden Anna'yı gördü; Anna tokatlanmış gibi, kıpkırmızı bir yüzle ona bakıyordu; Tommy hemen toparlandı ve çekinerek, "Anna, söylediklerinde içtendin, değil mi?" dedi.

"Evet."

"Herhalde sözlerinin üzerinde düşünmeyeceğimi sanmıştın?"

Anna acı acı gülümseyerek gözlerini kapadı. "Galiba beni bu kadar ciddiye alacağını düşünmemiştim."

"Aynı kapıya çıkar. Yazma konusunda da böyle davranıyorsun işte. Seni neden ciddiye almayayım ki?"

"Bu aralar Anna'nın yazdığını bilmiyordum," diyerek sertçe lafa karıştı Molly.

"Yazmıyorum," dedi Anna hemen.

"Gördün mü işte," dedi Tommy. "Neden böyle söylüyorsun?"

"Sana bu konuda berbat bir tiksintiye ve boş yere çabaladığım duygusuna kapıldığımı söylemiştim. Belki de bu duyguları çevreme yaymaktan hoşlanmıyorumdur."

"Anna yazarlıktan tiksinmeni sağlayacaksa," dedi Richard gülerek, "onunla bu seferlik anlaşacağız."

Bu o kadar yersiz bir yorumdu ki, Tommy onu duymamış gibi yaparak utancını kibarca gizledi ve sözüne devam etti: "Tiksiniyorsan, tiksiniyorsun. Neden tiksinmiyor gibi davranasın ki? Ama bana sorumluluktan söz etmiştin. Sana katılıyorum, insanlar birbirlerini düşünmüyorlar. Sosyalistlerin, ahlaki sorumluluklarını üstlenmekten kaçındıkları için, en azından şimdilik ahlaki bir güç olmaktan çıktıklarını söylemiştin. Birkaç kişi dışında, bütün sosyalistlerin böyle olduğunu söyledin, söylemedin mi? Öyleyse? Oysa sen defterlerine bir şeyler yazıp duruyorsun, yaşamla ilgili düşüncelerini oraya aktarıyorsun, sonra da onları kilit altında tutuyorsun, bu,

sorumluluğunu bilen bir insanın yapacağı iş mi?"

"Birçok kişiye göre, tiksinti duygusunu başkasına bulaştırmak da sorumsuzluktur. Anarşiyi, karmaşa duygusunu yaymak da öyle." Anna bunları yakarır gibi söylemişti, gülüyor mu, ağlıyor mu belli değildi; Tommy'nin kendisine hak vermesini sağlamaya çalışıyordu.

Tommy bunun üzerine kendi içine dönüp, arkasına yaslanarak Anna'nın kendisini düş kırıklığına uğrattığını belli etti. Herkes gibi Anna da umutlarını boşa çıkaracaktı; inatçı ve sabırlı duruşundan böyle düşündüğü belli oluyordu. Tommy, "Her neyse, aşağıya bunu söylemek için inmiştim. Bir iki ay kadar hiçbir şey yapmak istemiyorum. Sizin istediğiniz gibi üniversiteye gitmemden daha masrafsız bir şey olacak bu," dedikten sonra yeniden kabuğuna çekildi.

"Para sorun değil," diye de ekledi Molly.

"Sonradan parasızlığın ne büyük sorun olduğunu anlayacaksın," dedi Richard. "Fikrini değiştirirsen beni ara."

"Seni ne olursa olsun arayacağım," dedi Tommy babasına da hakkını vererek.

"Teşekkürler," dedi Richard kısaca, sert sert. Bir an, iki kadına sinirli sinirli sırıtarak ayakta durdu. Sonra, "Yakında yine uğrarım Molly," dedi.

"Beklerim," dedi Molly tatlı tatlı.

Richard, Anna'ya soğukça selam verdi, tepkisiz oğlunun omzunu tuttu, odadan çıktı. Tommy de arkasından ayağa kalktı ve "Ben de odama çıkayım," dedi. Başı bedeninden öndeydi, eli kapının tokmağını aradı, buldu; dışarı çıktı, süzüldü demek daha doğru olurdu, çünkü kapıyı ancak geçebileceği kadar aralamıştı. Kapı aralığından sıyrılır gibi çıktı; iki kadın onun yukarı pat pat diye çıktığını duydular.

"Evet," dedi Molly.

"Evet," dedi Anna, kendini savunmaya hazırlandı.

"Ben yokken çok şey olmuşa benziyor."

"Galiba Tommy'ye asla söylememem gereken şeyler söylemişim."

"Ya da gerektiği kadarını söylememişsin."

Anna güçlükle, "Evet biliyorum," dedi, "sanatsal sorunlardan falan söz etmemi istiyorsun. Ancak benim sorunum bunlar değil..." Molly kuşkulu, hatta sert bir bi-çimde bakarak bir açıklama bekliyordu. "Olayı sanatsal bir sorun gibi görseydim, her şey daha kolay olurdu değil mi? Böylece seninle çağdaş roman konusunda zekice bir sohbete dalardık." Anna'nın sesi öfke doluydu, sözlerini gülümseyerek yumuşatmaya çalıştı.

"Peki o günlüklere ne yazdın?"

"Onlar günlük değil."

"Aman, her neyse işte."

"Yazdıklarım karmaşadan başka bir şeyi yansıtmıyor."

Anna, Molly'nin kalın, beyaz parmaklarını birbirine kenetleyişini izledi. Bu eller, "Beni neden böyle kırıyorsun? Ancak madem ısrar ediyorsun, ben de buna katlanırım," diyordu.

"Bir kitap yazdın, neden bir tane daha yazmayasın, anlamıyorum," dedi Molly. Anna kendini tutamayıp gülmeye başlayınca Molly'nin gözleri doluverdi.

"Sana gülmüyordum."

"Anlamıyorsun," dedi Molly, gözyaşlarını kararlılıkla bastırarak. "Ben bir şey üretmemiş olabilirim, ama senin bir şeyler üretmen benim için çok önemli."

Anna az kalsın inatla, "Ancak ben senin uzantın değilim," diyecekti ki, birden bunun yalnızca annesine söyleyebileceği bir söz olduğunu fark ederek kendini tuttu. Annesini hayal meyal anımsıyordu; o çok küçükken ölmüştü, ama böyle durumlarda Anna, annesinin karşı çıkılması gereken, hükmedici bir insan olduğunu düşlüyordu.

"Bazı konularda öyle çabuk kızıyorsun ki, konuya nasıl gireceğimi bilemiyorum," dedi Anna.

"Evet, kızıyorum. Kendini harcayan herkes beni kızdırıyor. Bunu yalnız sen değil, pek çok kişi yapıyor."

"Sen yokken çok ilgimi çeken bir şey oldu. Basil Ryan'ı anımsıyor musun... hani şu ressam?"

"Elbette onu tanıyorum."

"Gazeteye bir açıklama yaptı, bir daha asla resim yapmayacakmış. 'Dünya öyle karışık ki, sanat artık anlamsız,' demiş." Bir sessizlik oldu, sonra Anna, "Bu sana bir şey ifade etmiyor mu?" diyerek yalvardı.

"Hayır. Özellikle de sen söyleyince. Sen önemsiz, duygusal romanlar yazan biri değilsin ki. Sen gerçekleri yazıyorsun."

Anna az kalsın yine gülecekti, sonra kendini tutup, üzgün üzgün, "Sözlerimizin çoğunun birer yankı olduğunun farkında değil misin? Az önce söylediğin şeyler, Komünist Parti'de yapılan eleştirilerin bir yankısıydı; hem de Komünist Parti'nin en berbat dönemlerinde yapılan eleştirilerin. Ne anlama geldiğini Tanrı bilir, ben bilemiyorum. Asla bilemedim. Eğer Marksist düşünce doğruysa, küçük duygusal romanlar da gerçeği yansıtıyor olmalı, çünkü duygular da bu toplumun bir parçası ve ürünü..." Molly'nin yüzündeki ifadeyi görünce sustu. "Öyle bakma Molly. Anlatmamı istedin, ben de anlatıyorum. Bir şey daha var. Büyüleyici bir şey, ancak çok da iç karartıcı. Şimdi, 1957'deyiz, köprünün altından çok sular geçti, falan falan. Hiç beklenmedik bir anda, İngiltere'de bir sanat olayı gerçekleşti, bunun gerçekleşeceğini sezememiştim doğrusu. Partiyle ilgisi olmayan birçok insan, ayağa kalkıp önemsiz, duygusal romanların, piyeslerin gerçeği yansıtmadığını haykırmaya başladılar, sanki bütün bunları kendileri düşünmüşler gibi. Duyunca belki şaşıracaksın, ama gerçek, yeni düzene başkaldıran insan-

ların makineli tüfekler ya da ekonomik silahlarla susturulduğudur."

"Düşüncelerimi iyi ifade edemiyorum diye böyle davranman haksızlık," dedi Molly aceleyle.

"Her neyse, zaten yalnızca bir roman yazdım."

"Peki artık bu kitap sana para getirmemeye başladığında ne yapacaksın? Bir seferlik şanslıydın, ama bir zaman gelecek, bu da sona erecek."

Anna dilinin ucuna kadar gelen sözleri güçlükle yuttu. Molly'nin sözleri kin doluydu. Açıkça, "Senin de, bizim karşılaştığımız baskılarla karşılaşacak olmana seviniyorum," diyordu. "Keşke en küçük ayrıntıları bile böyle kolayca fark etmesem," diye düşündü Anna. "Bir zamanlar fark etmezdim. Oysa şimdi insanlarla her konuşmam, her karşılaşmam bir mayın tarlasında yürümeye benziyor. En yakın dostların bile zaman zaman insanın kaburgalarının arasına bir bıçak saplayabileceğini neden kabullenemiyorum?"

Az kalsın ters ters, "Çok az para kazandığımı, çok yakında bir işe girmek zorunda kalacağımı bilmek herhalde seni sevindirecektir," diyecekti. Onun yerine, Molly'nin sözlerini yüzeysel olarak, neşeyle yanıtladı: "Evet, galiba çok yakında param bitecek, ben de bir işe girmek zorunda kalacağım."

"Demek ben yokken hiçbir şey yapmadın."

"Karmakarışık bir yaşam sürdüğüm kesin." Molly kendisine yine kuşkuyla bakınca Anna pes etti. Alaylı, kederli, alçak bir sesle, "Kötü bir yıldı," dedi. "Sözgelimi, az kalsın Richard'la bir ilişkiye giriyordum."

"Belli oluyor. Richard'ı bile kabullenebildiğine göre, gerçekten berbat bir yıl geçirmiş olmalısın."

"Biliyor musun, zenginler korkunç bir kargaşa içindeler. Görsen şaşarsın; neden hiç Richard'ın ne iş yaptığını merak etmedin, ne tuhaf?"

"Yani ona zengin olduğu için mi ilgi duydun?"

"Of Molly. Elbette hayır. Sana söyledim ya, her şey çatırdıyor, parçalanıyor. Zenginlerin hiçbir şeye inançları yok. Bana Orta Afrika'daki beyazları anımsattılar. Onlar da neşeyle, 'Elbette, elli yıla kalmaz, zenciler bizi denize dökerler,' derlerdi. Başka bir deyişle, 'Yaptığımızın hatalı olduğunu biliyoruz,' diyorlardı. Oysa bu iş elli yıla bile kalmadı."

"Richard'a dönelim."

"Beni gösterişli bir yemeğe götürdü. Bir şeyi kutluyorlardı. Richard, Avrupa'da alüminyum tencere, tencere temizleyicisi ya da uçak pervanesi üreten bir şirketten pay satın almıştı. Yemekte dört zengin işadamı ve dört kadın vardı. Kadınlardan biri bendim, orada öylece oturup onları seyrettim. Tanrım, korkunçtular. Komünistliğimin ilk yıllarında hissettiğim şeyleri hissettim; bilirsin, insan ilk komünist olduğunda –yani onların tam karşıtlarının da en az onlar kadar sorumsuz olduğunu öğrenmeden önce– o aşağılık herifleri öldürmek ister. Adamları seyrettim, öylece oturup yüzlerine baktım."

"Peki ama, biz bunları zaten yıllardır bilir, söyleriz," dedi Molly. "Bunun neresi yeni?"

"Artık bu düşüncenin doğru olduğuna iyice inanmaya başladım. Ya o kadınlara davranış biçimlerine ne demeli! Bunu bilinçli olarak yapmıyorlardı elbette. Tanrım, yaşam tarzımız yüzünden acı çektiğimiz oluyor, ama en azından daha uygar bir yaşam sürüyoruz."

"Richard'a gelelim."

"Ah evet. Önemli bir şey değildi. Öylesine bir olaydı. Richard yeni Jaguarıyla beni eve götürdü. Ona kahve ikram ettim. Richard sevişmeye hazırdı. Onun, daha önce yattığım sersemlerden daha kötü olmadığını düşündüm."

"Anna sana neler oluyor?"

"Yani sen ahlaki açıdan tükendiğini hiç hissetmedin, ne fark eder?"

"Konuşma biçimini kastediyorum. Sen böyle konuşmazdın."

"Doğru olabilir. Özgür diye tanımlanan bir yaşam sürüyorsak, yani erkekler gibi yaşıyorsak neden onlar gibi konuşmayalım diye düşünmüştüm de..."

"Ancak biz erkekler gibi değiliz. Önemli olan nokta bu."

Anna güldü. "Erkek. Kadın. Bağımlı. Özgür. İyi. Kötü. Evet. Hayır. Kapitalizm. Sosyalizm. Seks. Aşk..."

"Anna, Richard'la aranızda neler geçti?"

"Hiçbir şey. Bu işi amma büyüttün. Kahve içerken onun o aptal yüzüne bakıyor ve 'Erkek olsaydım, sırf aptal olduğunu düşündüğüm için onunla yatardım,' diye düşünüyordum. Yani Richard bir kadın olsaydı. Sonra öyle sıkıldım ki, Richard sıkıldığımı fark etti ve beni yeniden kazanmaya karar verdi. Ayağa kalkıp 'Ah galiba kalkıp 16 Plane Caddesi'ndeki evime –ya da her neresiyse oraya– gitme zamanım geldi,' dedi. Benim, 'Yo hayır, gitmene dayanamam,' dememi bekliyordu. Bilirsin, hepsi aynı numarayı yapar. Karısının ve çocuklarının tutsağı zavallı evli adam. Lütfen benim için üzül, 16 Plane Caddesi'ne, kent dışında olmasıyla işimi kolaylaştıran evime dönmek zorundayım. Bunu bir kez değil, tam üç kez söyledi. Sanki o evde yaşamıyormuş, Marion'la evli değilmiş, orayla hiçbir bağı yokmuş gibi. Plane Caddesi'ndeki küçük ev, karısı..."

"Doğrusunu söylemek gerekirse, Richmond'da, iki hizmetçili, garajında üç araba duran, kahrolası büyük bir köşk."

"Kabul etmelisin ki, Richard kent dışında yaşayan bir insana benziyor. Tuhaf. Ancak hepsi öyle, şu zengin işadamlarını kastediyorum. İnsan onlara bakınca evlerini hayal edebiliyor: işleri kolaylaştıran aletler, babalarına

iyi geceler demek için alt kata inen üç pijamalı çocuk. Kendilerini bir halt sanan kahrolası domuzlar."

"Fahişeler gibi konuşuyorsun," dedi Molly; sonra utançla gülümsedi, bu sözcüğü kullandığı için şaşırmıştı.

"Belki sana tuhaf gelecek, ama kendimi bir fahişe gibi hissetmemek için büyük çaba harcıyorum. Kendini böyle hissetmen için öyle çok çaba harcıyorlar ki, ah elbette bilerek değil, işte sırf bu yüzden başarılı oluyorlar. İşte böyle. Her neyse. 'İyi geceler Richard,' dedim, 'çünkü uykum var, ayrıca bana sosyete yaşamını tanıttığın için teşekkürler.' Richard öylece durmuş, 'Acaba dördüncü kez, ne yazık ki eve, kasvetli karıma dönmek zorundayım, desem mi?' diye düşünüyordu. Acaba şu düş gücünden yoksun Anna ona neden bu kadar anlayışsız davranıyordu? Birden Richard'ın aklından neler geçtiğini okudum sanki: 'Elbette, Anna bir entelektüel, keşke öteki kadınlarımdan birini götürmüş olsaydım.' Ben de o ânı bekledim, hani o intikam aldıkları ânı. 'Anna kendine daha iyi bakmalısın, olduğundan on yaş daha yaşlı gösteriyorsun, resmen kartlaşıyorsun,' dedi. Ben de, 'Bak Richard, sana şu anda hadi yatalım deseydim, bana ne kadar güzel olduğumu söyleyecektin. Gerçek, ikisinin arasında bir yerde olsa gerek,' dedim."

Molly göğsüne bastırmış olduğu yastığa sarılmış, kahkahalar atıyordu.

"O da bana, 'Ama Anna, beni kahve içmeye çağırdığında, bunun ne anlama geldiğini biliyordun herhalde,' dedi. 'Ben bir erkeğim, bir kadınla ya ilişkiye girerim ya da girmem.' Bunun üzerine ondan çok sıkıldım ve 'Of Richard, lütfen, canımı sıkıyorsun,' dedim. Yani bugün Richard'la aramızda, nasıl desem, bir gerginlik olacağı belliydi."

Molly gülmeyi kesti ve "Yine de, sen ve Richard ha, delirmiş olmalısın," dedi.

"Evet," dedi Anna büyük bir ciddiyetle. "Evet Molly, galiba delirmek üzereydim."

Molly bunu duyunca ayağa kalktı, "Öğle yemeğini hazırlayacağım," dedi telaşla. Anna'ya pişmanlıkla, özür diler gibi baktı. Anna da kalktı ve "Ben de mutfağa geleyim öyleyse," dedi.

"Bana yeni dedikoduları anlat."

"Aah," dedi Anna esneyerek, kayıtsızca. "Sana yeni ne anlatabilirim ki? Her şey eskisi gibi. Hem de aynen."

"Koskoca bir yıl geçti, hiç yenilik yok mu? Yirminci Kongre, Macaristan. Süveyş. Değişen duygular. Hiçbir değişiklik yok mu?"

Küçük, beyaz mutfak derli topluydu; sıra sıra bardaklar, tabaklar çanaklar, duvarda ve tavanda duran buhar damlacıkları, her şey pırıl pırıldı. Camlar buğulanmıştı. Fırın, ısıyla şişip iniyor gibiydi. Molly camı açınca, kızarmakta olan etin sıcak buğusu, nemli damların ve pis arka bahçelerin üzerine yayıldı; bir güneş ışığı topu, çerçevenin üzerinden zarifçe yere sıçrayıp kıvrıldı.

"İngiltere," dedi Molly. "İngiltere. Bu sefer buraya dönmek her zamankinden güç oldu. Enerjim henüz gemideyken yok olup gitti sanki. Dün mağazaları dolaşıp nazik ve saygıdeğer yüzlere baktım, herkes öyle kibar, öyle tutucu, kahretsin, öyle sıkıcı ki!" Bir anlığına camdan dışarı baktı, sonra kararlılıkla içeri döndü.

"En iyisi, tanıdığımız herkes gibi bizim de, hayatımız boyunca İngiltere'den yakınacağımızı kabullenmek. Her şeye karşın, burada yaşıyoruz işte."

"Ben çok yakında yeniden gideceğim. Tommy olmasaydı hemen yarın çeker giderdim. Dün tiyatroya provaya gittim. Oyunda rol alan herkes bir tuhaf; biri dışında, o da on altı yaşında. Peki burada ne işim var? Avrupa'dayken her şey öyle doğaldı ki, erkekler kadına kadın gibi davranıyorlardı, kendimi çok iyi hissettim, kaç yaşında olduğumu

hiç düşünmedim, seks konusunu hiç düşünmedim. Birkaç zevk veren ilişkim oldu, başımdan üzücü bir şey geçmedi, her şey çok kolaydı. Ancak buraya ayağımı basar basmaz, kemerlerimi sıkıp kendime, dikkatli ol, bunlar İngiliz erkeği, diye anımsatmam gerekti. Bu genellemeye uymayan birkaç kişi dışında hepsi böyle. İngiltere'de kendini tutmak ve cinselliğini sürekli bastırmak zorunda kalıyor insan. Böyle kaçık insanlarla dolu bu ülke ne işe yarar?"

"Birkaç haftada alışırsın."

"Ben alışmak istemiyorum. Daha şimdiden boyun eğmeye başladığımı hissedebiliyorum. Ve bu ev. Yeniden boyanması lazım. Hiçbir işe elimi sürmek istemiyorum; ne boya ne perdeleri asmak... Neden burada her şey bu kadar zor? Avrupa'da böyle değil. İnsan gece birkaç saat uyuyor ve mutlu oluyor. Buradaysa, insan uyuyor, sürekli çabalıyor..."

"Evet, evet," dedi Anna gülerek. "Eminim bir yerlerden İngiltere'ye her dönüşümüzde birbirimize bunları söyleyeceğiz."

Yakınlarda, yeraltından geçen bir tren evi sarstı. "Ayrıca şu tavana da bir şeyler yapmalısın," dedi Anna, yukarı bakarak. Savaşın sonuna doğru düşen bir bomba yüzünden tavanı yıkılmış olan evin bütün odaları, iki yıl boyunca rüzgârı ve yağmuru yemişti. Çatı daha sonra onarılmıştı. Trenin her geçişinde, tertemiz boyalı sıvanın arkasından, tuğlaların arasından dökülen kum taneciklerinin sesi duyuluyordu. Tavan boydan boya çatlamıştı.

"Ah lanet olsun," dedi Molly. "Cesaretim kalmadı. Yine de sanırım bunu tamir ettirmek zorunda kalacağım. Yalnızca bu ülkede insanlar her güçlük karşısında iyimserliklerini koruyorlar, gık demeden her şeye göğüs geriyorlar, neden acaba?" Gözleri yaşlarla buğulanmıştı, kirpiklerini kırpıştırarak yaşların akmasını engelledi ve yeniden fırına döndü.

"Çünkü bu ülke tanıdığımız yer. Kendimizi başka ülkelerde düşünmüyoruz."

"Hiç de değil, bunu sen de biliyorsun. Bana haberleri hemen versen iyi olur. Yemek bir dakika sonra hazır." Şimdi, tatmin edici bir yanıt alamadığı için yalnız insan havasına bürünme sırası Molly'deydi. Elleri üzgün, ama metindi, Anna'ya sitem ediyorlardı. Anna ise düşünüyordu: Şimdi erkeklere neler oluyor konulu bir sohbete dalsam, yemeğe kalırım, bütün öğleden sonra Molly'yle dostluk ve yakınlık içinde sohbet ederiz, bütün engeller ortadan kalkar. Sonra birbirimizden ayrıldığımızda, içimiz kinle dolar, çünkü aslında kadınlara değil, erkeklere sadakatle bağlıyız... Anna düşüncelere dalıp gitmek üzereydi. Ancak kendini tuttu. "Şu kadın erkek kavgasına bir son vermek istiyorum, bütün o yakınmalara, ihanetlere... üstelik bu hiç de dürüstçe değil. Biz böyle yaşamayı seçerken ne gibi bir bedel ödememiz gerektiğini biliyorduk, öyleyse neden sızlanıyoruz? Üstelik eğer dikkatli olmazsam, Molly'yle ikimiz, iki kız kurusuna döneceğiz ve 'Şu adamı anımsıyor musun, adı neydi, hani 1947'de bize şu acımasız sözü söylemişti...' gibi şeyler söylemeye başlayacağız" diye düşündü.

"Hadi öt bakalım," dedi Molly, uzun bir süre suskun kalan dostuna heyecanla.

"Anladığım kadarıyla yoldaşlardan söz etmemi istemiyorsun."

"Fransa ve İtalya'daki entelektüeller gece gündüz Yirminci Kongre'den ve Macaristan'dan söz ediyorlar; oradakilerin bakış açısı neymiş, bu olaylardan neler öğrenebilir, ne dersler alabilirmişiz."

"Burada da durum aynı, bu yüzden bu konuyu atlıyorum. Neyse ki, bizimkiler bu konudan sıkılmaya başladılar."

"İyi, geç bu konuyu."

"Ancak sana üç yoldaştan söz etmek istiyorum... ah kısaca anlatacağım," dedi Anna telaşla; çünkü Molly bunu duyunca yüzünü buruşturmuştu. "Bunlar işçi sınıfından ve işçi sendikasına üye üç ailenin oğulları."

"Kimmiş bunlar?"

"Tom Winters, Len Colhoun ve Bob Fowler."

"Evet, onları tanıyorum," dedi Molly aceleyle. Molly herkesi tanırdı ya da onlarla bir zamanlar tanışmış olduğu ortaya çıkardı.

"Eee?"

"Kongreden az önce bizim çevrede çeşitli konularda, sözgelimi Yugoslavya konusunda huzursuzluk çıkmıştı; işte bu üçüyle o sıralar, onların kibirli bir biçimde kültürel işler diye tanımladıkları bir iş sırasında tanıştım. O sıralar senin ve benim gibiler çok kişiyle tartıştık. Partilileri, Rusya'da bazı yozlaşmışlıkların varlığını yadsımaktansa, onları kabul etmenin daha iyi olduğuna inandırmaya çalışıyorduk. Meğer ne safmışız. Her neyse. Sonra, az önce sözünü ettiğim bu üç kişiden bana mektup geldi. Elbette hiçbirinin ötekilerin yazdığından haberi yoktu. Bunlar çok sert bir üslupla yazılmıştı. Stalin Baba'nın yanlış şeyler yaptığı yolundaki dedikoduları işçi sınıfı düşmanlarının çıkardığını söylüyorlardı." Molly sırf nezaketten güldü, çünkü bu espri çok sık yapılırdı.

"Hayır, gülesin diye anlatmadım. Demek istediğim, bu üç mektup da birbirinin aynıydı. El yazıları dışında."

"Küçük bir fark sayılmaz."

"Laf olsun diye, üç mektubu da daktiloya çektim; oldukça uzun mektuplardı, üçünü yan yana koydum. Sözcük seçimi, üslup, ifade tıpatıp aynıydı. Kimin hangisini yazdığını anlamak olanaksızdı."

Molly alınmış bir biçimde, "Yoksa bunları, Tommy'yle aranda bir sır olan o defter midir nedir, onun için mi yaptın?" dedi.

"Hayır. Yalnızca bir şeyi kanıtlamaya çalışıyordum. Daha sözümü bitirmedim."

"Tamam tamam, seni sıkıştırmayacağım."

"Derken kongre günü geldi çattı, ardından üç mektup daha aldım. Bu mektuplar isteri, suçluluk duygusu, pişmanlık ve özeleştiri doluydu."

"Onları da mı daktiloya çektin?"

"Evet. Üçünü yine yan yana koydum. Üçü de aynı kişi tarafından yazılmış gibiydi. Anlıyor musun?"

"Hayır. Neyi kanıtlamaya çalışıyorsun?"

"Bu mektuplar bana şunu düşündürdü: Meğer ben ne sıradan bir insanmışım. Meğer ne kadar sıradan bir bütünün parçasıymışım."

"Ya? Bu benim için geçerli değil," dedi Molly. Aslında, "Kendini bir hiç olduğuna inandırmaya çalışıyorsan yap, ama beni bu genellemeye katma," demek istiyordu.

Anna bu keşfini, bu olayın kendisine düşündürdüklerini Molly'yle paylaşmak için anlatmıştı, ancak düş kırıklığına uğramıştı. Telaşla, "Peki tamam, bu bana ilginç gelmişti. Kısacası, partide bir kargaşa oldu, kimileri ayrıldı. Psikolojik olarak soğuyanları da sayarsak herkes ayrıldı diyebiliriz. Sonra birden, hem de aynı hafta içinde üç mektup daha aldım Molly." Anna, Molly'ye kendine hak vermesi için yeniden yalvarmaya başlamıştı. "Üç mektup da sert üsluplu, kuşkudan arınmış ve kararlılık doluydu. Macaristan olayından sonraki hafta yazılmışlardı. Başka bir deyişle, kırbaç şaklamış, bizim kararsızlar yeniden hazır ola geçmişlerdi. O üç mektup da aynıydı – sözcükleri kastetmiyorum," dedi Anna, Molly kendisine kuşkuyla bakınca. "Üsluptan, sözcük gruplarından, sözcüklerin birbirine bağlanış biçiminden söz ediyorum. Arada gelen o isterik, kendini aşağılayan sözcüklerle dolu mektuplar sanki hiç yazılmamış gibiydi. Aslında, Tom, Len ve Bob'un yazdıklarını çoktan bilinçaltlarına gömdüklerine eminim."

"Oysa sen mektupları hâlâ saklıyorsun, öyle mi?"

"Bunları onlara karşı bir kanıt olarak kullanmayacağım, eğer demek istediğin buysa."

Molly ayakta durmuş, bardakları pembe leylak çizgili bir bezle kuruluyor, yerlerine koymadan önce ışığa tutup inceliyordu. "Bütün bunlardan öyle bıktım ki, bir daha bu konuyu düşünmek bile istemiyorum."

"Ama Molly, bunu yapamayız. Yıllardır birer komünist ilkeleri doğrultusunda ya da ona benzer bir yaşam sürdük. Birdenbire, aman sıkıldım, diyemeyiz."

"İşin gülünç yanı, gerçekten sıkıldım. Evet, tuhaf olduğunun farkındayım. İki ya da üç yıl önce boş zamanlarımı partiye yeni birilerini katmaya harcamadığım zaman kendimi suçlu hissederdim. Oysa şimdi, işimi yapıp, geri kalan zamanda tembellik etmek beni hiç üzmüyor. Artık bunları hiç düşünmüyorum Anna, hiç ama hiç."

"Kendini suçlu hissetmek sorun değil. Asıl sorun, bütün bunların ne anlama geldiğini anlamak."

Molly yanıt vermedi, bunun üzerine Anna hemen başka bir konuya atladı: "'Koloni' haberlerini anlatayım mı?"

Politik nedenlerle Londra'da yaşayan Amerikalılara "koloni" derlerdi.

"Aman Tanrım, hayır. Onlardan da bıktım. Ama hayır, Nelson'a neler olduğunu öğrenmek isterim doğrusu, o adamı severim."

"Kendisi Amerikan başyapıtını yazıyor. Karısını terk etti. Dediğine bakılırsa kadın sinir hastasıymış. Kendine bir kız arkadaş buldu. Çok iyi bir kız. Sonra onun da sinir hastası olduğuna karar verdi. Onu da terk etti. Bir başka kız buldu, kızcağız henüz sinir hastası olmadı."

"Ya ötekiler?"

"Şu ya da bu biçimde, aynı öykü."

"Öyleyse onları geçelim. Roma'da bir Amerikan ko-

lonisiyle karşılaştım. Çok mutsuzlardı."

"Evet. Başka?"

"Senin şu arkadaşın Bay Mathlong var ya – hani şu Afrikalı?"

"Evet, biliyorum, şu anda hapiste, sanırım sırf bu yüzden gelecek yıl başkan seçilir."

Molly güldü.

"Ha bir de dostun Silva var."

"Dostumdu," dedi Molly yeniden gülerek, böylece Anna'nın sesindeki eleştirel tona aldırmadığını belli etti.

"O zaman onunla ilgili gerçekleri sıralıyorum. Karısıyla Seylan'a döndü; anımsayacak olursan kadın gitmek istememişti. Bana bir mektup yazdı, çünkü sen mektubunu yanıtlamamışsın. Seylan harikaymış, şiir gibiymiş, karısı yine hamileymiş."

"Ama aslında kadın başka çocuk istemiyormuş."

İki kadın aynı anda bir kahkaha attılar, aralarında yeniden bir uyum doğmuştu.

"Sonraki mektubunda Londra'yı ve buranın kültürel özelliklerini özlediğini yazmıştı."

"Öyleyse her an buraya dönebilir."

"Döndü bile. Birkaç ay önce. Besbelli karısını terk etmiş. Gözyaşı dökerek karısının kendisi için fazla iyi olduğunu söylüyor, gerçi fazla ağlamıyor, çünkü ne de olsa karısı Seylan'da beş parasız, iki çocukla kalakalmış; yani kendisi güvencede."

"Onu gördün mü?"

"Evet." Ancak Anna, onunla aralarında geçeni Molly'ye anlatmadı. Ne yararı vardı ki? Böyle bir şey yaparsa bütün öğleden sonra boyunca, yapmamak için yemin ettiği, o kolayca dalıverdikleri acı, huysuzluk dolu sohbetlere dalarlardı.

"Peki senden ne haber Anna?"

Molly ilk kez Anna'nın yanıtlayabileceği biçimde

bir soru sormuştu, o da hemen yanıtladı:

"Michael beni görmeye geldi, bir ay kadar önce."

Anna, Michael'la beş yıl birlikte yaşamıştı. İlişkileri üç yıl önce, Anna istememiş olmasına karşın bitmişti.

"Nasıldı?"

"Bazı yönlerden sanki hiçbir şey olmamış gibiydi."

"Elbette, birbirinizi çok iyi tanıyorsunuz."

"Ancak davranışları – nasıl desem? Bana sevdiği eski bir dostu gibi davrandı. Beni gitmek istediğim bir yere götürdü. Bana iş arkadaşı Dick için, 'Dick'i anımsıyor musun?' dedi. Sence de tuhaf değil mi? Dick'i anımsayıp anımsamadığımı bilmiyor, oysa o sıralar hep Dick'le beraberdik. Bana, 'Dick, Gana'da yeni bir işe girdi,' dedi. 'Karısını da götürmüş. Metresi de gitmek istiyor,' dedi. 'Şu metresleri idare etmek amma güç oluyor,' dedi ve güldü. Sonra benim bir zamanlar onun metresi olduğumu anımsayınca utandı, pişmanlıktan kıpkırmızı oldu."

Molly sesini çıkarmadı, dikkatle Anna'yı inceliyordu.

"İşte hepsi bu galiba."

"Bunların hepsi domuz," dedi Molly neşeyle; özellikle Anna'yı güldürecek biçimde konuşmuştu.

"Molly," dedi Anna yalvararak, acı içinde.

"Ne? Bu işi sürdürmenin yararı var mı?"

"Şey, çok düşündüm. Yani belki de bir hataydı bu."

"Nasıl? Yalnızca bir hata mı?"

Ancak Anna gülmüyordu. "Hayır. Ciddiyim. İkimiz de hep güçlü olduğumuzu ileri sürdük; hayır, dinle, ciddiyim; yani, boşanırız, ne yapalım deriz; evliliğimiz bir hataydı, yazık. Adamın biri bizi terk eder, ne yapalım, önemli değil deriz. Çocuklarımızı babasız büyütmek zorunda kalırız, sorun değil, başa çıkabiliriz deriz. Yıllarımızı Komünist Parti'de harcarız, bir hata yaptık, ne yapalım deriz."

"Sözü nereye getirmeye çalışıyorsun?" dedi Molly soğuk ve sakıngan.

"Hiç bizim de başımıza kötü şeyler gelebileceğini, bunları atlatamayacağımızı düşündüğün olmuyor mu? Şöyle oturup iyice düşündüğümde Michael'ı unutamadığımı anlıyorum. Galiba o ilişki beni mahvetti. Ah biliyorum, 'Ne yapalım, beni terk etti, hem beş yıl nedir ki, sırada ne var?' demeliyim."

"Evet, öyle demelisin, sırada ne varsa onu yaşamalısın."

"Neden bizim gibiler başarısızlığı asla kabullenmezler? Asla. Belki kabullenseydik bizim için daha iyi olurdu. Üstelik bu yalnızca erkekler ve aşk konusunda değil. Neden tarihsel bir rastlantıdan dolayı büyük bir düşe – zaten en büyük sorun da bunun bir düş olması– sıkıca bağlandığımızı, artık bu düşten uyandığımızı, gerçeğin başka türlü olduğunu, artık işe yaramadığımızı kabullenmiyoruz? Her şeye karşın belki birkaç kişinin, belli birkaç kişinin bu işten bıktıklarını, bu işle bütün ilgilerini kestiklerini söylemesi büyük kayıp değildir. Neden söylemeyelim? Bunu söylememek neredeyse küstahlık sayılır."

"Aman Anna! Bütün bunlar yalnızca Michael yüzünden. Büyük olasılıkla yakında sana dönecek ve ilişkiye bıraktığınız yerden devam edeceksiniz. Öyle olmasa bile, neden sızlanıyorsun ki? Kitapların var ya!"

"Tanrım!" diye mırıldandı Anna. "Tanrım!" Sonra kendini zorlayarak, sakin konuşmayı başardı: "Evet, her şey çok tuhaf... neyse, benim hemen eve dönmem gerek."

"Janet'ın bir arkadaşında kalacağını söylememiş miydin?"

"Evet, ama bazı işlerim var."

Soğukça öpüştüler. Bunun tatmin edici bir konuşma olmadığını, birbirlerinin elini bir anlığına yumuşak-

ça, hafifçe, hatta neşeyle tutarak anlattılar birbirlerine. Anna evine yürüyerek gitmek üzere sokağa çıktı. Evi, Earls Court'taydı, yürüyerek birkaç dakikalık uzaklıktaydı. Evinin bulunduğu sokağa girmeden önce, çevreyi görmeyecek biçimde kabuğuna çekildi. O bu sokakta değil, bir binada, hatta o binanın içindeki evde yaşıyordu. Evin içine girip ön kapıyı kapayana kadar körlemesine yürüyordu. Evin, iki aşağıda, üç yukarıda olmak üzere beş büyük odası vardı. Michael dört yıl önce, Anna'yı kendine ait bir ev tutmaya ikna etmişti. Michael'a göre, Molly'nin evinde, "abla"sının kanatları altında yaşaması hiç de iyi bir şey değildi. Anna buna parasının yetmeyeceğini ileri sürdüğünde, evin bir odasını kiraya verebileceğini söylemişti. Anna, Michael'la birlikte yaşayacağını düşünerek ayrı eve taşınmıştı; ancak Michael kısa bir süre sonra onu terk etmişti. Bir süre, Michael'ın kendisine kurduğu düzende yaşadı. Kiracı iki öğrenci büyük odada kalıyorlardı, bir oda kızına aitti. Kendi yatak odasıyla oturma odasını Michael ve kendisi için iki kişiye göre düzenlemişti. Öğrencilerden biri daha sonra evden ayrılmıştı, ama yerine bir kiracı almayı düşünmemişti. Zamanla Anna, Michael'la paylaşmak üzere düzenlediği odadan tiksinmeye başlamış, defterlerini yazdığı oturma odasını kendisine yatak odası yapmıştı. Yukarı kattaki Gallerli öğrenci gitmemişti. Bazen Anna, evimi genç bir adamla paylaştığım söylenebilir, diye düşünürdü, ancak bu genç eşcinseldi, bu yüzden gencin onlarla yaşaması bir huzursuzluk yaratmıyordu. Birbirlerini çok az görüyorlardı. Janet birkaç blok ötedeki okulundayken, Anna kendi işleriyle ilgileniyordu; Janet okuldan geldiğinde, kendini kızına adıyordu. Evi temizlemeye haftada bir yaşlı bir kadın geliyordu. Anna, bir zamanlar en çok satan kitaplar listesine girmiş olan "Savaşın Cepheleri" adlı kitabından hâlâ arada sırada para kazanıyordu, bu para

onu geçindirmeye yetiyordu. Evi güzeldi; beyaz boyalı, parlak döşemeliydi. Beyaz merdiven parmaklıkları, kırmızı duvar kâğıdıyla hoş bir karşıtlık yaratıyordu.

İşte Anna'nın yaşamının ana hatları bunlardı. Ancak yalnızca evin büyük odasındayken kendisi gibi olabiliyordu. Oda uzun ve dardı, duvarda dar yatağını sığdırabileceği bir girinti vardı. Yatağın yanında, yere saçılmış kitaplar, kağıtlar ve telefon duruyordu. Yatağın karşısında üç büyük pencere vardı. Odanın bir ucunda, şöminenin yanında, üzerinde bir daktilo olan yazı masası duruyordu; bu masada oturup mektuplarla ilgileniyor, arada sırada kitap eleştirileri ve makaleler yazıyordu. Odanın öteki ucunda siyaha boyanmış uzun bir sehpa vardı. Dört defter bu sehpanın çekmecesinde duruyordu. Odanın duvarları ve tavanı beyazdı, ama Londra'nın kasvetli havasıyla grileşmişlerdi. Zemin siyaha boyanmıştı. Yatak örtüsü siyahtı. Perdeler mat kırmızıydı.

Anna ağır ağır bir pencereden ötekine gidiyor, Viktorya tarzı yüksek binaların arasından sızan, kaldırıma ulaşmayı başaramayan cılız, soluk güneş ışığına bakıyordu. Perdeleri ağır ağır kapatırken, perdenin kornişin derin yuvasında kayarken çıkarttığı o tanıdık sesi, birbirine kavuşarak pencereyi kapatan ağır ipek perdelerin hışırtısını zevkle dinledi. Siyah sehpanın üzerindeki lambayı yaktı, cilalı siyah sehpa bir ayna gibi parlayarak, yakınındaki perdenin kırmızı rengini yansıttı. Anna dört defteri gözden çıkarıp sehpanın üzerine, yan yana koydu.

Sehpanın önündeki piyano taburesine oturdu. Taburenin minderini kendi çevresinde döndürerek sehpanın düzeyine yükseltmiş, savaş düzenine giren ordularını bir dağın tepesinden seyreden bir general gibi oturmuş, dört defterine bakıyordu.

Defterler

[Dört defter birbirinin eşiydi; su katılmış ucuz ipeğe benzeyen, parlak bir ciltle kaplıydılar ve kırk beş santimetrekare büyüklüğündeydiler. Birbirlerinden tek farkları renkleriydi: siyah, kırmızı, sarı ve mavi. Defterleri açıp baktığınızda, ilk dört sayfada düzensiz yazılar göze çarpıyordu; Anna ilk birkaç sayfada henüz belli bir düzene göre yazmaya başlamamıştı anlaşılan. Hepsinin de ilk birkaç sayfasında anlamsız karalamalar, yarım kalmış cümleler vardı. Bu karalamaların ardından birer başlık atılmıştı. Sanki Anna kişiliğini dörde bölmüş, ardından yazdıklarının niteliğine bakarak bu bölümleri adlandırmıştı. Aslına bakarsanız, gerçekten de öyle olmuştu. İlk defterin, Siyah Defter'in ilk sayfalarında gelişigüzel çizilmiş şekiller, oraya buraya yapılmış müzik işaretleri, sterlin işaretine dönüşen sol anahtarları, sol anahtarlarına dönüşen sterlin işaretleri vardı. Bunları iç içe geçmiş daireler ve sözcükler izliyordu:]

kara
karanlık, öylesine karanlık ki
her yer karanlık
Burası karardı sanki

[Hemen ardından farklı bir el yazısıyla, şaşkınca şunlar yazılmıştı:] özel kitap grubu

Ne zaman bir şeyler yazmak için zihnimi özgür bıraksam, karanlıkla ilgili başka şeyler ya da "öylesine karanlık ki" yazıyorum. Dehşet. Bu kentin uyandırdığı dehşet. Yalnızlık korkusu. Ayağa fırlayıp çığlıklar atmamı, koşup birisini aramamı engelleyen tek şey, yeniden o sıcak ışığın altında durduğumu düşlemek... beyaz bir ışık, ışık, kapalı gözler, gözyuvarlarında hissedilen sıcak, kırmızı ışık. Bir granit kayanın nabız gibi atan ısısı. Granitin üzerindeki likenleri okşadığımı düşlüyorum. Likenlerin yaprakları, küçük, ufacık hayvanların kulakları gibi kalın, ılık ipek parçaları sanki; ısrarla tenimin gözeneklerine sürtünüyorlar. Ve ısı. Güneşin vurduğu kayadan yükselen kızgın koku. Kuru ve sıcak bir hava; yanağıma bulaşan ipek gibi toz, güneş kokuyor, güneş. Temsilciden romanla ilgili mektuplar geldi. Ne zaman bu mektuplardan biri gelse, tiksintiyle gülmek geliyor içimden. Kötü bir gülüş bu, çaresizlikten, kendini cezalandırma isteğinden kaynaklanan bir gülüş. Sıcak gözenekli, granit bir kayanın eğimli yüzeyini, yanağımı o kızgın kayaya dayadığımı, göz kapaklarıma vuran kırmızı ışığı düşleyince, bu mektuplar bana çok gerçekdışı geliyor. Temsilciyle öğle yemeği. Gerçekdışıydı – roman benden ayrı yaşam süren bir varlığa dönüşmeye başladı. Artık "Savaşın Cepheleri"nin benimle hiçbir ilgisi yok, o artık başka insanların malı. Temsilci "Bunu filme uyarlayalım," dedi. Reddettim. Kadın çok sabırlıydı doğrusu, işi bu.

[Buraya gelişigüzel bir biçimde bir tarih atılmıştı: 1951.]

(1952) Bir filmciyle öğle yemeğine çıktım. "Savaşın Cepheleri"nde rol alacak kişilerden söz ettik. Öyle inanılmazdı ki, içimden gülmek geldi. Önerisini reddettim. Az kalsın beni ikna edecekti. Konuşmayı kısa kesip kalktım. Kendimi, bir sinemanın girişindeki afişte yazan, "Savaşın Cepheleri" sözcüklerini hayal ederken yakaladım. Ancak filmci, adını "Yasak Aşk" yapmak istiyor.

(1953) Bütün sabahımı, yeniden Mashopi yakınlarındaki çayırın ağaçları altında oturduğumu hissetmeye çalışarak geçirdim. Beceremedim.

[Burada defterin başlığı ya da adı ortaya çıkıyordu:]

"KARANLIK"

[Sayfalar kopkoyu bir siyah çizgiyle boylamasına iki bölüme ayrılmıştı; ana başlığın altında iki alt başlık görünüyordu:]

Kaynak Para

[Soldaki sözcüğün altındaki bölümde, yarım kalmış cümleler, anımsanan yerlerin betimlemeleri, Orta Afrika'daki dostlardan gelmiş ve sayfaya yapıştırılmış mektuplar vardı. Öteki bölümde "Savaşın Cepheleri" kitabından, çevirilerden gelen paraların kaydı, iş görüşmelerinden edinilen izlenimler, bunun gibi şeyler bulunuyordu.

Birkaç sayfa sonra, sol bölümdeki yazılar sona eriyordu. Üç yıl boyunca, Siyah Defter'e yalnızca iş sorunları, Afrika anılarına gömülmüş bazı gelir kayıtları yazılmış ve bir bildiriye benzeyen bir kâğıt yapıştırılmıştı. Bildirinin karşısında, sol tarafta yazılar yeniden başlıyordu; bu, adı "Yasak Aşk"a çevrilen "Savaşın Cepheleri"nin

bir özetiydi. Anna'nın alayla yazdığı, temsilci büronun özet bölümünün onayladığı iki sayfalık bir yazı:]

İkinci Dünya Savaşı yüzünden Oxford'daki başarılı öğrenimi yarım kalan genç ve cesur Peter Carey, Kraliyet Hava Kuvvetleri'nin gök mavisi üniformaları içindeki gençlerle birlikte, pilot olarak yetiştirilmek üzere Orta Afrika'ya gönderilir. İdealist ve tutkulu bir genç olan Peter, işleri başlarından aşkın, ırkçı, basit kalabalıkla karşılaşınca şaşkına döner; daha sonra, saf ve körpe kökten-ci yönünü sömürecek olan, yörenin lüks içinde yaşayan solcularıyla tanışır. Bu solcu grup, hafta boyunca zencilere yapılan haksızlıklara karşı çıkar, hafta sonlarıysa kent dışında, kırlık bir alanda bulunan bir otelde eğlenmeye giderler. Oteli, bir boğaya benzeyen Bay Boothby ve zarif karısı işletmektedir; Boothby'lerin genç ve güzel kızı, Peter'a âşık olur. Peter, gençliğin verdiği düşüncesizlikle ona ümit verir; bu arada, içkici ve paragöz kocası tarafından boşlanan Bayan Boothby, bu yakışıklı gence içten içe, büyük bir tutkuyla bağlanır. Solcuların hafta sonu âlemlerinden tiksinmeye başlayan Peter, liderleri otelin aşçısı olan Afrikalı asilerle bağlantı kurar. Politika delisi aşçının boşladığı genç karısına âşık olur; ancak bu aşk, Afrika'nın beyaz göçmenlerinin tabu ve törelerine ters düşmektedir. Bayan Boothby, onları romantik bir buluşmanın ortasında yakalar ve kıskançlığa kapılarak durumu yöredeki Hava Kuvvetleri birimine haber verir; onlar da Peter'ın koloniden uzaklaştırılacağına söz verirler. Bayan Boothby kızına da olanı biteni anlatır. Bunu anlatmaktaki asıl amacı –farkında olmasa da– Peter'ın kendisine yeğlediği kızını küçük düşürmektir. Beyaz kadınlık gururu incinen kız, annesinin, "Onu cezbedemedin bile. Pis bir zenciyi sana yeğledi," diye bağırması üzerine, evden ayrılacağını söyler. Bayan Boothby aşçıya da karısının onu aldattığını haber verir; aşçı, karısına ba-

ba evine dönmesini söyleyerek onu evden kovar. Buna gururla karşı gelen kadın, en yakın kente gidip bir fahişe olarak kolay yolu seçer. Kalbi kırılan, hayalleri yıkılan Peter, kolonideki son gecesini sarhoş geçirir; şans eseri, ruhsatsız içki satan harabe bir barda kara derili sevgilisine rastlar. Birlikte son gecelerini, siyahla beyazın birlikte olabileceği tek yerde, ırmağın kirli sularının kıyısındaki bir genelevde, birbirlerinin kollarında geçirirler. Ülkenin katı, insanlık dışı yasalarıyla ve yozlaşmış insanların kıskançlığıyla mahvolan saf ve temiz aşkları için hiç ümit yoktur. Dokunaklı bir biçimde, savaş bitince İngiltere'de buluşmak için sözleşirler, ama ikisi de bunun cesur bir yalan olduğunun farkındadır. Ertesi sabah, genç yüzünde, gözlerinde küçümser bir ifade olan Peter, yörenin "ilerici" kişilerine veda eder. Bu sırada kara derili genç sevgilisi, zencilerden oluşan bir grubun arasında, platformun öteki ucunda gizlenmektedir. Tren hareket ederken kadın elini sallar, ancak Peter onu görmez; gözleri şimdiden onu bekleyen ölümün düşüncesiyle doludur, o artık bir avcı uçağı pilotudur! Genç kadın üzücü aşağılanışını gizlemek için, arsızca gülerek başka bir adamın kolunda karanlık kentin sokaklarına döner.

[Bunun karşısına şunlar yazılmıştı:]

Özet bölümündeki adam bu yazıyı çok beğendi; sonra öyküyü para babalarının keyfini fazla kaçırmayacak bir biçimde düzeltmekten söz etmeye başladı. Sözgelimi, kadın kahramanı daha sevimli göstermek için onu aldatan bir eş değil de aşçının kızı yapmalıymışız. Romanımın, az önce anlattığı şeyin bir parodisi olduğunu söyledim. Bir an için öfkelendi, sonra güldü. Yüzünde yalancı bir ifade belirdi; bugünlerde insanlar yozlaş-

mışlıklarını gizlemek için yüzlerine iyi niyetli, sabırlı bir insan maskesi takıyorlar. (Sözgelimi, üç İngiliz komünistin Stalin'in hapishanelerinde öldürülmesi üzerine, "Ancak insan doğasını hiç hesaba katmıyoruz," derken, yoldaş X'in yüzünde aynen böyle bir maske vardı.) Özet bölümündeki adam da şöyle dedi: "Bakın Bayan Wulf, şeytanla yemek yiyenin kaşığının yalnızca uzun değil, asbestten yapılmış olması gerekir; size o adamların diliyle yazılmış güzel bir özet yazmanızı öneririm." Ben üsteleyince sabırla, bıkmaksızın gülümseyerek, film endüstrisinde, bazı hatalara karşın iyi film yapıldığını kabul edip etmediğimi sordu. "Hatta ilerici mesajları olan filmler bile yapılmıyor mu Bayan Wulf?" Beni cezbedecek bir deyim bulduğuna sevinmişti; sevinci yüzünden okunuyordu; gözlerinde kendinden hoşnut, beni acımasızca eleştirdiğini belli eden bir ifade vardı. Eve her zamankinden daha güçlü bir tiksinti duygusuyla döndüm; bu duygu öyle güçlüydü ki, basıldığından bu yana romanımı ilk kez, bir yabancının gözüyle yeniden okumaya karar verdim. 1951'de kitap ilk kez basıldığında, bunun için bir eleştiri yazmam istenseydi, şunları yazardım:

"Yazarın az da olsa yetenekli olduğunu gösteren ilk romanı. Mekân yeni: Rodezya bozkırlarında, hakları ellerinden alınmış, yüzleri gülmeyen Afrikalılardan oluşan bir arka plan önünde, paragöz ve köksüz beyaz göçmenlerin bulunduğu bir merkez; savaş yüzünden kendini kolonide bulan genç bir İngiliz'le, yarı ilkel zenci bir kadın arasındaki aşk; öykünün yeni yönü, bu izleğin fazla işlenmemiş olması; bu yüzden izleğin aslında iyi geliştirilmemiş, özgünlükten yoksun olduğunu göremiyoruz. Anna Wulf'un gücü, biçeminin sadeliğinden kaynaklanıyor; ama bu sadeliğin, iyi kullanılan bir sanatsal güçten mi, yoksa genellikle yanıltıcı olabilen, zekice kullanılmış biçimden mi kaynaklandığını anlamak için henüz çok

erken. Bazen yazarlar güçlü duygularının özgürce açığa çıkmasına izin verdiklerinde de iyi romanlar yazabilirler."

Oysa 1954 yılından sonra bu kitap için yazacağım eleştiri bambaşka olurdu:

"Afrika mekânlı roman sağanağı devam ediyor. "Savaşın Cepheleri", aşırı duygusal kadın erkek ilişkilerinin ayrıntılarını güçlü sezgilerle yakalayan, iyi yazılmış bir roman. Ancak elbette, siyah beyaz çelişkisi konusunda getirdiği çok az yenilik var. Irk ayrımı konusunda yazılan nefret ve acımasızlık dolu öyküler, edebiyatımızın en iyi belgeselleri. Irkçılığı her iki bakış açısından da anlatan bu yeni belgeselin zihinlerde uyandırdığı en ilginç soru, beyaz göçmenlerin Afrikası'ndaki baskının ve gerginliğin yıllarca aynı biçimde sürmüş olmasına karşın, sanatsal alanda neden ancak kırklı yılların sonları ile ellili yıllarda bir patlama yarattığıdır. Yanıtı bilebilseydik, toplum ve toplumun yarattığı yetenekler, sanat ve sanatı besleyen gerilimler arasındaki ilişkileri daha iyi anlayabilirdik. Anna Wulf'un romanı, haksızlığa karşı duyulan acıma ve öfkeden biraz daha güçlü bir duygudan doğmuş: Güzel bir roman, ama artık bu kadarı yeterli değil..."

Haftada on ya da daha fazla kitap okuyup, bunlara eleştiriler yazdığım o üç aylık dönemde, bir şey fark ettim: Bu kitapları okurken, romanı yaşam felsefesini anlatmakta kullanan eski anlamdaki yazarların sonuncusu olan Thomas Mann'ı okurken hissettiğim şeyleri hissetmiyordum. Demek istediğim, romanın işlevi değişmekte; roman artık gazeteciliğin öncüsü oldu; artık romanları, hakkında hiçbir şey bilmediğimiz yaşam alanları konusunda (Nijerya, Güney Afrika, Amerikan ordusu, kö-

mür madenciliği yapan bir kasaba, Chelsea'deki klikler, vb.) bilgilenmek için okuyoruz. Artık "dünyada neler olup bittiğini öğrenmek için" roman okuyoruz. Beş yüz ya da bin romandan yalnızca biri, romanı roman yapan felsefi özelliğe sahip. Bir romanla, bir kaynak kitabı "aynı merakla" okuduğumu fark ettim. Birçok romanın beğenilmesinin nedeni, henüz genel edebiyat bilincine sunulmamış bir yaşam biçimini ya da insan türünü tanıtması, yani özgün bir yönünün bulunmasıdır. Roman parçalanmış toplumun, parçalanmış bilincin bir işlevi oldu. İnsanlar, tıpkı dünya gibi "o kadar çok parçaya bölündü ki," bırakın başka ülkelerdeki insanları, kendi ülkelerindeki insanlar konusunda bir şeyler öğrenmek için bile, nedenini bilmeksizin, umutsuzca çırpınıyorlar. Aslında, ruhsal bütünlüklerini korumaya çabalamaktalar; belge roman da bunu sağlayan bir araç. İngiltere'de, orta sınıfla işçi sınıfı birbirinin yaşamları konusunda hiçbir şey bilmez; bu iki cephe arasında bilgi, makale ve roman alışverişi olur ve iki taraf da bunları, ilkel kabileler üzerine yazılmış belgeler gibi okur. Yorkshire'da aralarında yaşadığım maden işçileri, İskoçyalı balıkçıları farklı bir insan türü gibi görüyorlardı; her insan türü, karşı türü, Londra dışındaki kasabalarda yaşayan insanlar gibi değil de, başka dünyalardan gelen yaşam türleri gibi algılıyor.

Yine de, beni ilgilendiren tek roman türünü, yaşama yeni bir bakış açısı yaratacak kadar güçlü, zihinsel ya da ahlaki bir tutkuyla desteklenmiş o romanı yazabilecek durumda değilim. Bunun nedeni, çok çeşitli şeylere ilgi duymam. Bir daha roman yazmamaya karar verdim. Aslında işleyebileceğim elli "konu" var; üstelik bunlar iyi konular. Emin olabileceğimiz bir şey varsa, o da yayınevlerinin iyi ve bilgilendirici romanlar basmaya devam edeceği. Aslında bende yazmak için gereken özelliklerin yalnızca biri, en değersizi var, bu da merak. Bu, gazete-

cilere özgü bir merak. Yaşam biçimimin, eğitimimin, cinsiyetimin, politik eğilimimin ve sınıfımın engellediği yaşam alanlarına girememekten kaynaklanan doyumsuzluk ve eksiklik duygusu bana acı veriyor. Bu, zamanımızın en iyi insanların birkaçının bile yakasına yapışan bir illet; bazıları bunun baskısına dayanabiliyorlar, bazıları altında eziliyor; bu, yeni bir düşsel duyarlılığa doğru yapılan yarı bilinçsiz bir atılım, yeni bir anlayış. Ancak sanatı öldürüyor. Beni tek ilgilendiren, yaşamı olabildiğince dolu yaşamak. Bunu Şeker Anne'ye söylediğimde, herkesçe kabul edilen doğrular karşısında insanların yaptığı gibi, tatmin olmuş bir biçimde başını sallayarak, sanatçının yaşama yeteneğinden yoksun olduğu için roman yazdığını söyledi. Bunu söylediğinde midemin nasıl bulandığını çok iyi anımsıyorum; şu anda bu satırları yazarken bile bulantıyla duraksıyorum; sanat ve sanatçıyla ilgili bu mesele, kuş beyinli amatörlerin elinde öyle değerini yitirdi, öyle oyuncak yapıldı ki, sanatla gerçek bağı olan kişiler, karşısındakinin hoşnutlukla başını salladığını, değerbilir bir biçimde gülümsediğini görünce, yüz kilometre uzağa kaçmamak için kendini zor tutuyor. Üstelik, bir gerçek böylesine derinlemesine incelendiğinde –yüzyılımızın sanatı sözünü ettiğimiz gerçeği irdeliyor– böylesine basmakalıp sözlerle açıklandığında, gerçeği tümüyle yansıtabilir mi? İnsan bunu merak ediyor doğrusu. Sonra "yaşam yeteneğinden yoksun olmak", "sanatçı" gibi kavramlar insanın zihnini kurcalamaya başlar; bütün bu basmakalıp sözcükler zihninizde yankılanıp, ağır ağır kulaklarınızdan silinir; bu arada hissettiğiniz tiksintiyle savaşırsınız. Şeker Anne'nin karşısında otururken böyle bir savaş veriyordum işte. İşin şaşırtıcı yönü, bu basmakalıp sözcüklerin, bir psikanalistin ağzından çıktığında, kulağa buyurgan ve taze gelmesiydi. Şeker Anne, hücrelerine sanatı sindirmiş, zarif bir Avrupa-

lıydı; şimdiyse büyücü doktor rolünde, bu basmakalıp sözleri söylüyordu; bunu muayenehanesinde değil de, dostlarının yanında söylüyor olsaydı, kendinden utanırdı. Gerçek yaşamda başka bir düzey, muayenehanedeki kanepenin karşısında başka bir düzey. Buna katlanamıyordum; buna kesinlikle katlanamazdım; bu, yaşamda ve hastalar karşısında olmak üzere, iki ayrı ahlak düzeyini kabul etmek anlamına geliyordu. "Savaşın Cepheleri"ni hangi düzeyden yazdığımı çok iyi biliyorum. Romanı yazarken de biliyordum. Bundan o zaman da hoşlanmamıştım, şimdi de hoşlanmıyorum. O düzeydeki kişiliğim öyle güçlenmişti ki, her şeyi yalayıp yutmak üzereydi, ben de bir büyücü doktora giderek ruhumu çırılçıplak ortaya serdim. Oysa doktorum da, söz sanata gelince, hoşnutlukla gülümsemişti: Kutsal bir hayvan olan sanatçı, hep haklıdır, onun yaptığı her şey doğrudur. Böyle hoşnutlukla gülümseyenler yalnızca iyi eğitim görmüş doktorlar ya da profesörler değildir. Para tüccarları, basının küçük çakalları, düşmanlar da böyle gülümser. Önemli bir filmci, bir oyuncuyu satın almak istediğinde, kurbanına sanatçı adını takar. Özgün yeteneği ve yaratıcılık kıvılcımını aramasının asıl nedeni, onu yok etmek istemesidir; özgün yeteneği yok ederek, farkında olmaksızın kendini aklamaktadır. "Elbette sen bir sanatçısın..." Kurban genellikle kendini zorlayarak sırıtır ve duyduğu tiksintiyi bastırmaya çalışır.

Günümüzde birçok sanatçı politikaya, bir ideale bağlanmakta; bunun asıl nedeni, onları düşmanlarının kullandığı "sanatçı" sözcüğünün zehrinden koruyacak bir disipline, herhangi bir disipline sığınmaya gereksinim duymalarıdır.

Romanımın doğduğu ânı çok iyi anımsıyorum. Nabzım hızlanmıştı; bir şeyler yazmaya başlayacağımı fark edince ne yazacağımı keşfetmiştim. "Konu", nere-

deyse soyut bir şeydi. Şimdi beni tek ilgilendiren şey şu: Neden yaşadıklarımı olduğu gibi yazmaktansa, asıl yaşananlarla hiç ilgisi olmayan bir "öykü"ye dönüştürmüştüm? Elbette gerçek öyküyü yazsaydım, o yalın, basit, biçimsiz yazı, bir "roman" olmayacak ve basılmayacaktı. Zaten ben de "yazar olmakla" ya da para kazanmakla ilgilenmiyordum. Sözünü ettiğim şey, yazarların genelde kendileriyle oynadığı, yazılan öyküyü gerçek öyküden esinlenerek, bir karakteri gerçek yaşamdaki bir karakterden alarak, gerçek ilişkilerden yararlanarak oynadığı o psikolojik oyun değil. Ben yalnızca kendime, "neden öykü" diye soruyorum. Bu soruyu sormamın nedeni, yazdığım şeyin kötü ya da asılsız olduğunu ya da herhangi bir şeyin değerini azalttığını düşünmem değil. Neden gerçeği olduğu gibi anlatmadım da öyküleştirdim?

Parodi özete ve film şirketinden gelen mektuplara bakınca fena oluyorum; aslında film şirketini, romanı senaryolaştırma konusunda heyecanlandıran şeyin, romanı başarılı kılan şey olduğunu biliyorum. Romanın "konusu" ırk ayrımı. Yazdıklarımın içinde tek yalan yok. Ancak öykünün kaynağı olan duygu korkutucu; bu duygu, savaşın uyandırdığı sağlıksız, ateşli, yasak heyecana, serkeşliğe, özgürlüğe, o balta girmemiş ormana ve şekilsizliğe duyulan arzuydu. Bu öyle açık ki, romanı okuduğumda, sokakta çırılçıplak kalmış gibi utanıyorum. Oysa kimse bunu fark etmedi. Eleştirmenler de görmedi. Kültürlü yazar dostlarımın hiçbiri algılamadı. Bu, ahlaksız bir roman, çünkü her cümlesi o korkunç, yalancı özlemin etkisi altında yazıldı. Yeni bir roman, sözgelimi toplumsal konulu, elimde yeterince malzeme bulunan o elli romandan birini yazmak için, kendimi zorlayarak o ruh haline sokmalıyım. O elli kitabı, o elli romanı da yazdıran aynı duygu olacaktır, bilgi değil.

Mashopi Oteli'nde o grupla geçirdiğim hafta sonla-

rını düşünürken, içimde bir düğmeye basıp, bazı şeyleri devreden çıkartmam gerekiyor; şimdi bunları yazarken bile aynı şeyi yapmam gerek, yoksa ortaya bir "öykü", bir "roman" çıkacak, gerçekler değil. Bu, tutkulu bir aşk ilişkisini ya da cinsel bir saplantıyı anımsamaya benziyor. Şaşılacak şey, özlem büyüdükçe, duyduğunuz heyecan yüzünden, tıpkı mikroskop altında üreyen hücreler gibi yeni "öyküler" oluşmaya başlamasıdır. Ancak bu özlem o kadar güçlü ki, birkaç cümle yazdıktan sonra ara vermem gerekiyor. Hiçbir şey bu nihilizmi, her şeyi fırlatıp bir yana atmak için duyulan öfke dolu isteği, hiçliğin bir parçası olma özlemini yenemez. Savaşların sona ermemesinin başlıca nedenlerinden biri budur. "Savaşın Cephelerı"ni okuyanlar, farkında olmaksızın bu duyguyu içlerine sindirmiş olacaklar. Zaten kendimi sürekli suçlu hissetmemin, utanmamın nedeni de bu.

Grubumuzun üyeleri rastlantı sonucu bir araya gelmişlerdi, savaşın bu dönemi sona erince birbirimizin yüzünü bir daha asla görmeyeceğimizi biliyorduk. Hepimiz ortak hiçbir yanımızın olmadığını biliyor, bunu dürüstçe dile getiriyorduk.

Savaşın, dünyanın başka bölgelerinde yarattığı tutkular, inançlar ve korkunç yokluklar, bizim bölgemizde insanları hem üzüyor hem sevindiriyordu. Savaşın bizim açımızdan çok iyi bir şey olacağı açıktı. Bu, uzmanların açıklamasını gerektirmeyecek kadar kolay anlaşılır bir şeydi. Orta ve Güney Afrika'da zenginlik elle tutulur biçimde artmıştı; birdenbire herkes bol para sahibi olmuş, hatta hayatta kalmaları ve çalışmaları için, gereken paradan fazlasını almamaları için tasarlanmış bu ekonomik sistemin içindeki yerlilerin bile payına bol para düşmüştü. Üstelik bu parayla satın alınabilecek eşyalarda da bir yokluk yaşanmıyordu. Daha doğrusu yaşamın tadını çıkarmamızı engelleyecek kadar ciddi bir yokluk yaşamı-

yorduk. Yerli imalathaneler, savaştan önce ithal edilen malları üretmeye başlamışlar, savaşın iki yüzü olduğunu başka bir yoldan kanıtlamışlardı. Bizimkisi yetersiz ve gelişmemiş iş gücüne dayanan, öyle ağır aksak işleyen bir ekonomiydi ki, kendine gelmesi için dışarıdan bir sarsıntı gerekiyordu. Savaş böyle bir sarsıntıydı işte.

İnsanların bu konudan alayla söz etmelerinin bir başka nedeni daha var –insanlar utanmaktan yorulduklarında alay etmeye başlarlar–: Bize bu savaşın, Hitler'in uğursuz öğretilerine, ırkçılığa ve benzeri şeylere karşı yapılan bir haçlı seferi olduğu söylenmişti, oysa Afrika'nın yarısı, o koca kara parçası, Hitler'in inancı, yani bazı ırkların ötekilerden üstün olduğu inancı doğrultusunda yönetiliyordu. Kıtanın dört köşesinde yaşayan yerli kitleler, beyaz efendilerinin ırkçı şeytanla savaşmaya gidişini buruk bir alayla izliyorlardı. Afrika'da, savunmak için canlarını verebilecekleri bir inanca karşı savaşmaya giden beyaz efendileri onlara çok gülünç geliyordu; elbette yalnızca biraz olsun eğitim görmüş Afrikalılar bunu görebiliyordu. Savaş boyunca, gazetelerin yazışma köşelerinde, Afrikalı askerlerin eline ateşli silah vermenin tehlikeli olup olmadığı yolunda karşıt görüşler yayımlandı; yerliler kullanmayı öğrendikleri bu silahı efendilerine çevirebilir ya da bu bilgiyi daha sonra değerlendirebilirlerdi. Haklı olarak, yerlileri silahlandırmanın tehlikeli bir iş olduğuna karar verildi.

İşte bu iki nedenle savaş bizim için, başından beri eğlenceli bir ikilem olmuştu.

(Yine yanlış bir üslup kullanmaya başladım, oysa bunu yapmaktan hoşlanmıyorum; ikilem içinde bulunduğumuz aylar, hatta yıllar boyunca bu üslupta konuştuğumuz için, eminim bunun çok zararını gördük. Bu, böyle korkunç bir ortamda yaşamaya devam edebilmek için çelişkileri bir bütün haline getirmeye çalışmayı red-

dettiğimizi, bunu beceremediğimizi, kendimizi cezalandırmaya, duygularımızı bastırmaya çalıştığımızı gösteriyordu. Bunu yapmayı reddedişimiz, olanları değiştiremediğimizin, hataları ortadan kaldıramadığımızın bir göstergesiydi; bu, birey için ölüm ya da kişiliğinin silikleşmesi anlamına geliyordu.)

Yalnızca gerçekleri yazmaya çalışacağım. Nüfusun çoğunluğu için savaşın iki evresi vardı. İlki, işlerin kötü gittiği ve yenilginin beklendiği evre; bu evre, Stalingrad'da sona erdi. İkincisiyse, zafere kadar dişimizi sıktığımız süreydi.

Bizim için –biz derken solcuları ve sola bağlı olan liberalleri kastediyorum– savaşın üç evresi vardı. Birincisi, Rusya'nın savaşa girmeyi reddettiği evreydi. Bu hepimizin, yani Sovyetler Birliği'ne duyduğu inançla moral kazanan elli ya da yüz kişinin bağlılığını sarsmıştı. Bu evre, Hitler'in Rusya'ya saldırmasıyla sona erdi. Bir anda bir enerji patlaması yaşadık.

İnsanlar komünizme, daha doğrusu üye oldukları komünist partilerine öyle büyük bir duygusallıkla bağlılar ki, gelecekte toplumbilimcilerin üzerinde araştırma yapacakları bir konuyu, yani Komünist Parti'nin varlığından dolaylı ya da doğrudan etkilenerek ortaya çıkan sosyal etkinlikleri göz ardı ediyorlar. Komünist Parti insanlara ya da insan topluluklarına farkında olmasa da bir esin kaynağı olur, onları harekete geçirir, çeşitli etkinliklere yöneltir. Bu durum, yalnızca küçük bir komünist partisinin bulunduğu ülkelerde bile geçerlidir. Rusya'nın savaşa girmesi, solun kendini toparlamasıyla küçük kasabamızda küçük bir orkestra, okur kulüpleri, iki tiyatro topluluğu, bir film grubu kuruldu; basıldığı zaman beyazların vicdanını sızlatan ve geç de olsa suçluluk duymalarını sağlayan ve kentte yaşayan Afrikalı çocukların yaşam koşullarıyla ilgili amatör bir inceleme yapıldı;

Afrika'nın sorunlarının irdelendiği beş altı toplantı düzenlendi. Bu etkinlikler, partinin düzenlediği etkinlikler değildi. Kasaba, kuruluşundan bu yana ilk kez kültürel yaşam belirtileri gösteriyordu. Komünistleri yalnızca nefret edilmesi gereken bir insan topluluğu olarak gören yüzlerce insan da bu etkinliklerin tadını çıkarıyordu. Elbette bu etkinliklerin çoğu, o sıralar her zamankinden heyecanlı olan ve tartışma kabul etmeyen komünistler tarafından onaylanmamıştı. Her şeye karşın komünistler, bütün bu etkinliklere esin kaynağı olmuşlardı, çünkü insanlığın iyiliğine yönelik inançlar, her yöne dalga dalga yayılır.

Biz, yoğun etkinliklere daldık; Afrika'nın dört bir yanındaki kentlerde yaşayan öteki komünistler de aynı durumdaydı. Özgüvenimizin sevindirici biçimde arttığı bu dönem, 1944'te, yani savaşın bitiminden önce kapandı. Bu değişim, dış kaynaklı bir olaydan, sözgelimi Sovyetler Birliği'nin "çizgisindeki" bir değişimden kaynaklanmamıştı; bu, tümüyle içsel, kendiliğinden gelişen –geçmişe bakıyorum da– "komünist" grubumuzun kuruluşundan beri var olan bir şeydi. Elbette Soğuk Savaş başlayınca bütün tartışma kulüpleri, gruplar ve benzerleri ortadan kalktı. Çin'e ya da Sovyetler Birliği'ne ilgi duymak moda olmaktan çıkıp, kuşku duyulacak bir şey sayılır oldu. (Orkestralar, tiyatro grupları gibi yalnızca kültürel etkinlikte bulunan kuruluşlar varlıklarını sürdürdüler.) Kasabamızda "solcu", "ilerici" ya da "komünist" eğilimlerin –bunca zaman sonra o dönem için hangi tanımın uygun olduğunu anımsamak güç– moda olduğu dönemde, bunu başlatan merkez grup isteksizlik, şaşkınlık içine düşmüştü ya da en azından artık çalışmasının tek nedeni, sorumluluk duygusuydu. Elbette o zamanlar kimse bu durumun farkına varmamıştı, ancak sonuç kaçınılmazdı. Artık, bütün komünist partilerin ya

da grupların bünyesinde, bölücü bir unsurun bulunduğunun bilincindeyiz. Dünyadaki bütün komünist partiler varlıklarını, üyelerini ya da grupları bünyelerinden çıkartarak sürdürmüş, hatta gelişmişlerdir; kişi ve grupların çıkartılmasındaki ölçüt, kişisel kusurlar ya da erdemler değil, partinin o anki devinimine uyum sağlayıp sağlamadıklarıdır. Komünizmin örgütlenmeye başladığı yıllarda, yani yüzyılımızın başında, Londra'daki İSKRA grubunun başından geçen her şey, bizim Afrika'daki küçük grubumuzun da başından geçti. Hareketimizin tarihini bilseydik, bu kadar alaycı olmaz, bu kadar düş kırıklığına uğramaz, şaşırmazdık; her neyse, zaten anlatmak istediğim bu değil. Bizim grubumuzun "merkezcilik" mantığı, dağılmamızı kaçınılmaz kılıyordu, var olan hiçbir Afrikalı hareketle bağlantı kurmamıştık; elbette o zamanlar ulusal bir hareket başlamamış, sendikalar kurulmamıştı. O zamanlar yalnızca, polisin burnunun dibinde gizlice buluşan birkaç Afrikalı vardı, ama onlar biz beyazlara güvenmiyorlardı. Birkaçı gelip bize bir iki teknik soru sormuştu, ama akıllarından tam olarak neler geçtiğini bilmiyorduk. Devrimci örgütlenme konusunda her türlü bilgiye sahip, iyi militan özellikleri olan bazı beyazlar havanda su dövüyorlardı, çünkü zenci kitleler henüz hareketlenmemişti, birkaç yıl daha hareketlenmeyeceklerdi. Güney Afrika Komünist Partisi de aynı durumdaydı. Kökleri bu topraklarda olmayan, dış kökenli, yabancı bir topluluk olduğumuz için, grubumuzun gelişmesini sağlayan çelişki ve çatışmalar bizi çabucak tüketmişti. Grubumuz, bir yıl içinde parçalanmıştı; artık alt gruplardan, hainlerden ve birkaç kişi dışında durmadan değişen bir merkezden oluşuyordu. Olan biteni anlayamadığımız için, duygusal olarak yıpranıyorduk. Kuruluşumuzun henüz başlangıcında yok olma sürecinin başlamış olduğunu bilmeme karşın, konuşma

ve davranış biçimimizin tam olarak ne zaman değiştiğini anımsayamıyorum. Eskisi gibi çok çalışıyorduk, ancak davamızla gitgide daha çok alay eder olmuştuk. Resmî toplantılar dışında yaptığımız şakalar, inandığımızı sandığımız şeylere ve sözlere ters düşüyordu. İnsanların yaptığı şakaların önemli olduğunu o sıralar öğrendim. İçinde hafif bir kin ya da alay tınısı taşıyan bir ses tonu, insanın kişiliğini on yıl içinde tümüyle mahveden bir kansere dönüşebilir. Buna, politik ve komünist kuruluşların dışındaki pek çok alanda da tanık oldum.

Anlatmak istediğim grup, "parti"de çıkan korkunç bir kavgadan sonra grup haline gelmişti. ("Parti" sözcüğünü tırnak içine alıyorum, çünkü parti aslında resmî olarak kurulmamıştı, yalnızca bizim duygularımızda var olan bir şeydi.) Parti önemsiz bir nedenle bölünmüştü, bu neden o kadar önemsizdi ki, şimdi bunu anımsayamıyorum bile; anımsadığım tek şey, küçük bir organizasyon sorunu yüzünden insanların birbirlerine böyle nefret ve kinle saldırabilmesi karşısında duyduğumuz şaşkınlık ve korkuydu. İki grup birlikte çalışmayı kabullendi; neyse ki, sağduyumuzu tümüyle yitirmemiştik, ancak artık farklı çizgiler izleyecektik. Şimdi bile içimden ümitsizlikle gülmek geliyor; grubumuz sürgünlerden oluşan bir gruba benziyordu, tıpkı sürgünler gibi, birbirimize önemsiz nedenlerle, hırsla, kinle saldırıyorduk. Biz sürgünler, yalnızca yirmi kişiydik; sürgündük, çünkü düşüncelerimiz, ülkemizin gelişim düzeyinden çok daha ileride idi. Evet, şimdi anımsadım; kavganın nedeni, grubumuzun yarısının, bazı üyeleri ülkede "köklü" olmakla suçlamasıydı. Bu yüzden dağılmıştık.

Gelelim küçük alt grubumuza. Grubumuzda birbirlerini Oxford'dan tanıyan üç pilot vardı: Paul, Jimmy ve Ted. Sonra yol işçisi George Hounslow. Sonra Willi Rodde, bir Alman mülteci. Ben. Afrika'da doğmuş olan

Maryrose. Ben gruptaki herkesten farklıydım, çünkü içlerinde yalnızca ben özgürdüm. Koloniye kendi isteğimle gelmiştim, istediğim zaman da buradan ayrılabilirdim. Peki neden Afrika'da kaldım? Afrika'dan nefret ediyordum, hem de 1939 yılında, bir tütün çiftçisiyle evlenmek için bu topraklara ayak bastığım günden beri. Steven'la, evlenmemizden bir yıl önce, o Londra'da tatildeyken tanışmıştım. Çiftliğine ayak bastığım gün, Steven'dan hoşlanmama karşın bu hayata dayanamayacağımı anlamıştım. Ancak Londra'ya dönmek yerine, kente gidip sekreter oldum. Yaşamımın büyük bölümü, geçici gözüyle bakarak, gönülsüz başladığım, sonra da kopamadığım etkinliklerden oluşmuşa benziyor. Sözgelimi "komünist" olmamın tek nedeni, komünist grubun o kasabada ahlaki enerjiye sahip, ırk ayrımının canavarca olduğunu düşünen tek grup olmasıydı. Yine de içimde iki kişilik vardı: "komünist" ve Anna. Anna komünisti, komünist de Anna'yı sürekli eleştiriyordu. Sanırırn benimkisi biraz uyuşukluktu. Savaşın yaklaştığını, eve dönmemin güçleşeceğini biliyordum; yine de Afrika'da kaldım. Oradaki yaşantımdan, eğlenmekten hoşlanmıyordum; yine de Afrika'dayken çılgın partilere gittim, tenis oynadım, güneşin tadını çıkarttım. Bütün bunların üzerinden öyle uzun zaman geçmiş gibi ki, bu işlerden birini yaparken neler hissettiğimi anımsayamıyorum bile. Bay Campbell'ın sekreteri olmak, her gece dansa gitmek nasıl bir şeydi, "anımsayamıyorum". Sanki bunlar başkasının başından geçmiş gibi. Yine de kendimi böyle bir yaşam sürerken düşleyebiliyorum; bunu bile ancak, o dönemde çekilmiş bir fotoğrafımı bulana kadar yapamıyordum. Bu, ufak tefek, zayıf, kırılgan, bebeksi denilebilecek bir kızın siyah beyaz eski bir fotoğrafıydı. Elbette yaşam konusunda kolonili kızlardan çok daha bilgiliydim, ancak onlardan çok daha deneyimsizdim.

Kolonilerde insanlar istediklerini yapabilecek kadar özgürdür. Kolonide yaşayan kızlar, İngiltere'de ancak savaşarak yapabileceğim şeyleri rahatça yapabilirler. Ben edebiyat ve toplumsal konularda bilgiliydim. Çok kırılgan ve kolay incinebilir olmasına karşın, Maryrose gibi bir kızın yanında ben bile bir bebek sayılırdım. Fotoğrafta, kulüp merdiveninde, elimde bir raketle duruyordum. Eleştirel bir ifadesi olan yüzüme bakılırsa, olan biteni gülünç bulmaktaymışım; ufak yüzümde kurnaz bir ifade var. Hiçbir zaman kolonililerin o özenilecek neşesi bana bulaşmadı. (Neden özenilecek bir şey olsun ki? Yine de neşeli insanlar hoşuma gidiyor.) O günlerde savaş çoktan başlamıştı, kendime eve dönmek için yer ayırtmam gerektiğini sürekli anımsatmam dışında, o dönemle ilgili hiçbir şeyi anımsamıyorum. İşte o sıralar, Willi Rodde'la tanıştım ve politikayla yakından ilgilenmeye başladım. Elbette politikayla ilk kez ilgileniyor değildim. İspanya davasıyla ilgilenemeyecek kadar gençtim, ama dostlarım ilgilenmişlerdi; bu yüzden komünizm ve sol benim için yeni şeyler değildi. Willi'den hoşlanmıyordum. Willi de benden hoşlanmıyordu. Yine de birlikte yaşamaya başladık; elbette herkesin birbirinin ne yaptığını bildiği küçük bir kasabada ne dereceye kadar birlikte yaşanabilirse... Aynı otelde iki ayrı odamız vardı, birlikte yemek yiyorduk. Neredeyse üç yıl birlikte olduk. Birbirimizle yatmaktan bile hoşlanmıyorduk. Elbette o zamanlar deneyimsizdim, yalnızca Steven'la birkaç kez yatmıştım. Ancak deneyimsiz olmama karşın, Willi'yle uyuşamayacağımızın farkındaydım; bunu Willi de biliyordu. O zamandan bu yana seks konusunda çok şey öğrendim, cinsel uyuşmazlığın bazen ne kadar somut olabileceğini biliyorum. Bunun nedeni, âşık olmamak, karşındakinden hoşlanmamak, sabırsızlık, bilgisizlik değildir. Başkalarıyla yatakta çok mutlu olan iki insan, bedenlerinin kimya-

sal yapıları cinsel açıdan birbirine taban tabana zıtmış gibi uyumsuz olabilirler. Willi'yle ben bunu öyle iyi anlamıştık ki, gurur meselesi yapmıyorduk. O sıralar birbirimize acır gibiydik; birbirimizi bedensel olarak mutlu edemediğimiz için sürekli keder ve çaresizlik içindeydik. Aslında istesek başkalarıyla birlikte olabilirdik, ama olmadık. Benim başkasıyla olmamam şaşırtıcı değil, çünkü olayların akışını değiştirmemi engelleyen uyuşuk, meraklı bir yönüm var, bu yüzden bazı ortamlarda gereğinden fazla kalırım. Acaba bu bir zayıflık mı? Bu sözcüğü buraya yazana kadar, bunun beni tanımlayabilecek bir sözcük olabileceği hiç aklıma gelmemişti. Ancak galiba öyle. Oysa Willi zayıf biri değildi. Tam tersine, o tanıdığım en acımasız insandı.

Bunu yazdığıma şaşırdım, neler diyorum ben? Willi isterse çok sevecen olurdu. Aslında geçmişte Willi'yi tanımlamak için kullandığım sözcüklerin, zıt anlamlılarını da onu tanımlamak için kullanabileceğimi fark ediyorum. Evet, eski notlarıma baktım. "Willi" başlıklı bir liste buldum.

Acımasız	Sevecen
Soğuk	Sıcak
Duygusal	Gerçekçi

Liste böyle uzuyor, altına da, "Bu sözcükleri yazdıktan sonra, Willi'yi hiç tanımadığıma karar verdim. İnsan tanıdığı birini tanımlamak için listeler yapmaya gerek duymaz," diye yazmışım.

Ancak artık, bir kişiyi tanımlamaya sözcüklerin yetmeyeceğini biliyorum; elbette o sıralar bunu bilmiyordum. İnsan bir kişiyi tanımlamak için sözgelimi, "Masanın başında ciddi bir biçimde oturan Willi, başını oynatıp ışığı yuvarlak gözlük camlarında, onu seyreden in-

sanların gözünü kamaştıracak biçimde yansıtarak, ciddi, hırçın, sakar ve alaycı bir biçimde konuştu," der. İşte böyle bir şey. Ne var ki, iyi/kötü, güçlü/zayıf gibi sözcüklerin anlamsız olduğunu söylediğim an, bir ahlak anlayışımın olmadığını kabulleniyorum demektir; zaten en büyük saplantım da bu. Ayrıca bu saplantımı, bir zamanlar yazmış olduğum zıt sözcüklerden oluşan bu listede belli etmem çok tuhaf; ancak o zamanlar saplantımın daha sonra gelişip neye dönüşeceğini bilemezdim. Bir "roman" ya da "öykü" yazmaya başladığımda da, sözcüklerin anlamsız olduğunu düşündüğüm için, ahlak anlayışımın var olmadığını kabulleniyorum demektir, çünkü aslında bütün bunlar benim için gerçekten anlamsız. Benim sorunum, Willi ve Maryrose'u okura gerçekçi bir biçimde anlatmak. Sol kanadın merkezinde ve çevresinde geçirdiğim yirmi yıl, ki bu sanatta ahlak sorunuyla yirmi yıl savaşmak anlamına gelir, tek gerçek sorunum bu oldu. Demek istediğim, insan kişiliği, o benzersiz sevgili, benim için öyle eşsiz ve kutsal ki, bunun dışındaki her şey benim için önemsiz. Gerçekten böyle mi? Peki bu ne anlama geliyor?

Her neyse, Willi'ye dönelim. Alt grubumuzun duygusal merkezi, büyük gruptan ayrılmamızdan önce, büyük grubun da merkezi olan Willi'ydi. Öteki alt grubu da Willi gibi güçlü bir adam yönetiyordu. Willi, haklı olduğuna sarsılmaz bir inanç beslediği için merkeze yerleşmişti. Tam bir diyalektik ustasıydı; toplumsal bir soruna çok zekice ve doğru bir tanı koyabilirdi, oysa hemen ardından aptalca, dogmatik bir şey söyleyebilirdi. Zamanla zekâsı kıvraklığını yitirdi. İşin tuhaf yanı, Willi'den çok daha zeki insanlar, onun saçma sapan konuştuğunu düşündükleri zaman bile onun çevresinden ayrılmadılar. Mantıksız konuştuğunda onun önünde, hatta yüzüne karşı gülebildiğimiz zamanlarda bile onun

çevresinde dolanmaya, ona sırtımızı dayamaya devam ettik. Böyle bir şeyin gerçek olması ne korkunç.

Sözgelimi, kendisiyle ilk tanıştığımız ve onu aramıza aldığımız zaman, bize Hitler'e karşıt bir yeraltı örgütünün üyesi olduğunu söylemişti. Hatta inanılması güç bir söylentiye göre, üç SS'i öldürüp gömdükten sonra sınıra doğru kaçıp, İngiltere'ye geçmişti. Bu öyküye inandık elbette. Neden inanmayalım ki? Willi'yi yıllar önce tanımış olan Sam Kettner, Johannesburg'dan gelip, bize onun Almanya'da bir liberal olduğunu, Almanya'dan orduya alınma yaşı geldiğinde ayrıldığını söyledikten sonra bile, Willi'ye olan güvenimiz tam olarak sarsılmamıştı. Acaba Willi'nin aslında bütün bunları yapabilecek güçte olduğuna inandığımız için mi? Eminim yapabilirdi. Nedenini kısaca ifade etmek gerekirse, bir adamın neler yapabileceğinin, düşlerinden belli olduğunu söyleyeceğim.

Ancak amacım Willi'nin geçmişini anlatmak değil. O sıralar Willi'ye benzeyen çok kişi vardı. Willi kültür beşiği Avrupa'dan gelmiş, savaş boyunca durgun sulara çekilmiş bir sığınmacıydı. Asıl anlatmak istediğim şey, Willi'nin karakteri; elbette anlatabilirsem. Willi'nin en belirgin özelliği, on yıl içinde yaşayacaklarını en ince ayrıntısına kadar düşünüp tasarlamasıydı. Kimileri için, beş yıl içinde karşılaşabileceği bütün olasılıkları göz önüne alıp planlar yapan bir insanı anlamak güçtür. Buna fırsatçılık denir. Ancak çok az insan gerçekten fırsatçıdır. İnsanın fırsatçı olması için kendini çok iyi tanıması gerekir, bunu yapabilen çok kişi vardır; ancak gerçekten fırsatçı olabilmesi için insanın aynı zamanda inatçı, harekete geçirici bir enerjiye sahip olması gerekir; işte bu herkesin sahip olduğu bir özellik değildir. Sözgelimi Willi, savaşın bitimine kadar, beş yıl boyunca her cumartesi sabahı, nefret ettiği bir adamla bira içmeye (biradan iğrenir) gitmişti. Willi, tam ona işi düşeceği za-

man adamın üst düzey bir memur olacağını hesaplamıştı. Haklı da çıktı, savaş sona erince, bu adam Willi'nin vatandaşlığını öteki sığınmacılardan çok daha önce kazanması için yetkisini kullandı. Böylece Willi, öteki sığınmacılardan birkaç yıl önce koloniden ayrılmaya hak kazandı. Daha sonra İngiltere'de yaşamaktan vazgeçip, Berlin'e dönmeye karar verdiği öğrenildi; İngiltere'ye gitmek isteseydi, İngiliz vatandaşlığına geçmesi gerekebilirdi, vb. Her şeyini böyle enine boyuna düşünerek planlardı. Fırsatçılığını öyle açıkça belli ederdi ki, kimse onun gerçekten fırsatçı olduğuna inanamazdı. Sözgelimi biz, cinayet masasındaki dostunu gerçekten sevdiğini, ancak bir "sınıf düşmanını" sevmekten utandığı için bunu kabullenmediğini sanırdık. Willi, "Ama ileride bana yardım edecek," dediği zaman, onu daha insancıl kıldığını düşündüğümüz bu zayıflığına sevgiyle gülerdik.

Aslında hiç insancıl olmadığının farkındaydık. Willi bizim için bir komiser[1], komünist bir liderdi. Willi düzenin, doğruluğun ve var olanın korunması taraftarıydı; bütün içgüdüleri onu bu yöne itiyordu. Jimmy gülüp onun için, "Willi çarşamba günü başarılı bir devrimi yönetse, ertesi gün geleneksel ahlak bakanı seçilir," derdi. Willi buna yanıt olarak, kendisinin bir anarşist değil, bir sosyalist olduğunu söylerdi.

Willi'nin duygusal yönden zayıf, yetersiz ya da uyumsuz kişilere hiç sabrı yoktu. Yaşamlarının kişisel duyguları yüzünden altüst olmasına izin veren insanlardan hiç hoşlanmazdı. Ancak bu, başı dertte olan bir insana sabaha kadar oturup öğüt vermeyeceği anlamına gelmezdi; yine de verdiği öğütler, acı çeken kişinin kendisini yetersiz ve değersiz hissetmesine yol açardı.

1. Eskiden Sovyetler Birliği'nde herhangi idari bir örgütün başında bulunan kişi. (Ç.N.)

Willi aklınıza gelebilecek en basmakalıp burjuva eğitim çarkından geçmişti. Yirmilerin sonunda ve otuzlarda Berlin'de yozlaşmış diye nitelendirdiği, yine de bir parçası olduğu bir ortamda yaşamıştı; on üç yaşında, çoğu erkek çocuğu gibi biraz sıradan bir eşcinsellik yaşamış; on dört yaşında hizmetçi tarafından baştan çıkarılmıştı; sonra partiler, hızlı arabalar, kabare şarkıcıları; artık duygusal bir alaycılıkla söz ettiği, bir fahişeyi yola sokma yolunda duygusal çabası; bir aristokrat olarak Hitler'e karşı hissettiği nefret; hep bol para...

Kolonide haftada yalnızca birkaç sterlin kazandığı zamanlarda bile çok şık giyinirdi; Hintli bir terziye on şiline diktirdiği giysileri çok şıktı. Orta boylu, zayıf, hafif kambur duran bir adamdı; büyük bir hızla dökülen yumuşak, parlak siyah saçları vardı; alnı geniş ve soluktu, bir yere takılıp kalan soğuk, yeşilimsi gözleri, gözlüklerinin ardında genellikle görünmezdi; büyük burnu, yüzüne otoriter bir hava verirdi. İnsanları gözlüklerini ışıkta parıldatarak dinler, sonra gözlüklerini çıkartıp net göremeyen gözlerini kırpıştırır, ardından eleştirel bir biçimde kısar; sonra su katılmamış bir kibirle konuşup herkesin soluğunu keserdi. İşte uzman devrimcimiz Willi Rodde böyle biriydi. Londra'da girmeyi beklediği firmadaki yüksek ücretli işe giremeyince, Doğu Almanya'ya gitmişti. Bu konuda her zamanki açıksözlülüğüyle, "Oradakilerin çok rahat yaşadığı söyleniyor, arabalar, şoförler falan," demişti. Orada çok etkili bir memur olmuştu. Eminim çok güçlüdür. Eminim elinden geldiğince insanca davranıyordur. Ancak ben Willi'yi en çok Mashopi'deki haliyle anımsıyorum; hepimizi oradaki halimizle anımsıyorum, çünkü bence Mashopi'deki davranışlarımız, kişiliğimizi politik etkinliklerde bulunduğumuz sürede konuştuklarımızdan ve yaptıklarımızdan daha iyi bir biçimde ortaya seriyordu. Aslında, daha ön-

ce de dediğim gibi bu durum, politik bir boşluk içinde bulunmamızdan, politik sorumluluklarımızı yerine getirememizden kaynaklanıyordu.

Uçuş kampından gelen üç adamın, birbirlerini Oxford'dan tanımalarına karşın, ortak tek yönleri üniformalarıydı. Savaşın sonunda dostluklarının biteceğini açık yüreklilikle söylüyorlardı. Hatta bazen, hepimizin yaptığı gibi, kendini alaylı bir biçimde eleştiren insanlara özgü o mırıldanmayla, birbirlerini gerçekte pek sevmediklerini itiraf ederlerdi. Aslında sözünü ettiğim ses tonunu yalnızca Willi kullanmazdı; Willi bu ses tonunu ya da konuşma biçimini onayladığını yalnızca buna ses çıkarmayarak belli ederdi. Bu, onun anarşiye katkıda bulunma yoluydu. Bu üç pilot, Oxford'da eşcinsel bir yaşam sürmüşlerdi. Eşcinsel sözcüğünü yazıp buna baktığımda, bunun insanları ne kadar rahatsız edebileceğinin farkına varıyorum. Oysa bu üç gencin karakterlerini düşününce ne şaşırıyorum ne de bir an için rahatsız oluyorum. Ancak "eşcinsel" sözcüğünü yazıp buna bakınca içim nefret ve huzursuzlukla doluyor, bu duygularımla savaşmam gerekiyor. Olağanüstü bir şey bu; olağanüstü diyorum, çünkü Afrika'ya ayak basmalarından yalnızca on sekiz ay sonra, bu dönemden, "Şu bizim eşcinsel olduğumuz zaman..." diye söz ederek şakalaşmaya ve yalnızca modaya uymak amacıyla böyle davrandıkları için kendilerine kızmaya başlamışlardı. Üçü de Oxford'da, yirmi kişiden oluşan, fazla kuralları olmayan bir grubun üyesi olmuşlardı; bu grup hafif solcu, edebiyata ilgi duyan, birbirleriyle çeşitli cinsel ilişki biçimlerini deneyen kişilerden oluşuyordu. Aynen az önceki eşcinsel sözcüğü gibi, "çeşitli cinsel ilişki biçimlerini deneyen" demek de insanı sarsıyor. Savaşın ilk dönemiydi; üçü de cepheye çağrılmayı bekliyordu; geçmişe bakınca, toplumu protesto etmek için böyle sorumsuzca davrandıkları an-

laşılıyor; seks de bu protestonun bir parçasıydı.

Üçünün içinde en çarpıcısı, çekici Paul Blackenhurst'tü. "Savaşın Cepheleri"ndeki heyecanlı, idealist "yakışıklı genç pilot" oydu. Aslında hiç de heyecanlı biri değildi, ama ahlaksal ve toplumsal aykırılıklara duyduğu hayranlık, ona böyle bir hava veriyordu. Hareketleri öyle zarif, öyle çekiciydi ki, gerçekte ne kadar soğuk biri olduğu anlaşılmıyordu. Uzun boylu, iri, sağlam bedenliydi, ama atik ve hızlı hareket eden bir gençti. Yüzü yuvarlaktı, masmavi gözleri de öyle; teni beyaz ve duruydu, güzelim burnunun üzerinde çiller vardı. Yumuşak, gür saçının perçemleri sürekli alnına düşerdi. Saçı, güneşte altın gibi parlayan kumral tellerden oluşuyordu. Düzgün kaşları da aynen saçları gibi yumuşak ve pırıltılıydı. Kendisine yaklaşan kişilere, ciddi, meraklı, kibar ifadeli, parlak, masmavi gözleriyle bakardı. İlk karşılaştığı kişilerle çekici bir mırıltıyla konuşurdu. Üniformasının uyandırdığı keder havasını böylesine yansıtan (gerçi bunu isteyerek yapmazdı, ama öyleydi) bu hoş gence kapılmaktan çok az kişi kendini kurtarabilirdi. Birçokları, Paul'ün kendileriyle alay ettiğini çok sonradan anlardı. Onun mırıldanarak söylediği sözcüklerin gerçek anlamını kavradığında bembeyaz kesilen birçok kadın, hatta erkek gördüm; bir insanın böylesine içten görünüp, aynı zamanda böyle bile bile kabalık yapabileceğine inanamazlardı. Paul aslında Willi'ye korkunç derecede benziyordu, ama yalnızca kibirli olduğu için. Bu, üst tabakaya ait birinin kibriydi. Paul İngiliz'di, orta sınıfın üst tabakasındandı ve çok zekiydi. Annesiyle babası kibar aile çocuklarıydı; babası "sör" bilmem kimdi. Paul'de, para sıkıntısı çekmeyen, sağlam, sıradan bir ailede yetişmenin verdiği o sarsılmaz ruhsal ve bedensel güven vardı. "Ailesi" –elbette ailesinden alayla söz ederdi– İngiliz toplumunun oluşturduğu ağacın üst dallarını kaplıyordu. Paul ağır ağır, "On yıl ön-

ce olsaydı, İngiltere'nin benim olduğunu rahatlıkla söylerdim! Ancak elbette savaş bunu yok edecek, değil mi?" derdi. Gülümsemesi, böyle bir şeye inanmadığını, bizim de buna inanmayacak kadar zeki olduğumuzu umduğunu belli ederdi. Savaş bitince kente dönecekti, her şey öyle ayarlanmıştı. Bundan da alayla söz ederdi: "Eğer iyi bir evlilik yaparsam, sanayi alanında bir yüzbaşı olurum. Gereken zekâya, öğrenim düzeyine ve geçmişe sahibim, tek eksiğim para. Eğer iyi bir evlilik yapmazsam teğmen olurum. Elbette emir altında olmak daha eğlenceli olur ve daha az sorumluluk verir." Bunları söylerken dudaklarının kenarları kıvrılarak ne kadar eğlendiğini belli ederdi. Oysa hepimiz onun en azından albay olacağını biliyorduk. İşin tuhaf yanı, bunların, "komünist" grubun kendine en çok güvendiği dönemde konuşulmasıydı. Kurul odasında ve kafede farklı kişilikler sergiliyorduk. Bu sanıldığı kadar önemsiz değildi, çünkü Paul yeteneklerini kullanabileceği politik bir harekete bağlansaydı, bu hareketten asla ayrılmazdı; tıpkı Willi'nin çok istediği danışmanlık işine (ki buna doğuştan yetenekliydi) giremediği için, komünist bir bürokrat olması gibi... Geçmişe baktığımda, o zamanki aykırılıklarımızın ve acı alayların, yalnızca olabileceklere karşı bir tepki olduğunu anlıyorum.

Paul bu arada "düzen"le ilgili şakalar yapardı. Düzene hiç güveni yoktu ve söylememe gerek yok, alayları çok içtendi. Ancak geleceğin teğmeni karakterine bürününce, parlak, mavi gözlerini Willi'ye dikip ağır ağır, "Zamanımı yararlı şeylerle değerlendiriyorum, sence de öyle değil mi Willi?" derdi. "Yani yoldaşları inceliyorum. Böylece daha baştan rakip teğmenlere karşı büyük bir üstünlüğüm olacak. Evet, o zaman düşmanı çok iyi anlıyor olacağım. Büyük olasılıkla da seni, sevgili Willi. Evet." Willi istemese de buna, hayranlıkla, hafifçe gülümserdi. Hatta bir seferinde, "Senin için hava hoş, dö-

necek bir yerin var. Bense bir sığınmacıyım," demişti.

Paul ve Willi birlikte olmaktan hoşlanırlardı. Paul, (geleceğin subayı rolünde) herhangi bir şeyle ciddi ciddi ilgilendiğini kabul etmektense ölmeyi yeğlemesine karşın, çelişkiden zevk alan bir aydın olduğu için tarihe, daha doğrusu tarihteki çelişkilere hayrandı. Willi de tarihe onun kadar tutkundu; elbette yalnızca tarihe, çelişkiye değil. Bir gün onun Paul'e, "Sırf zevk olsun diye bir şeyle ilgilenen insanlar için tarih olanaksızlıklardan oluşan bir silsiledir," dediğini duymuştum. Paul de ona, "Ama sevgili Willi, ben ölmekte olan bir sınıfın üyesiyim. Başka türlü davranamayacağımı en iyi anlayacak kişi sensin," demişti. Genelde geri zekâlı olduğunu düşündüğü kişilerle bir subay yemekhanesine tıkılmış olan Paul, ciddi konuşmayı özlüyordu, ancak elbette bunu asla itiraf etmezdi. Galiba başlangıçta bizimle birlikte olmaya başlamasının nedeni, bizimle ciddi konularda konuşabilmesiydi. Bir başka nedeni de, bana âşık olmasıydı. Ancak o sıralar, hepimiz zaman zaman grup içindeki birine âşık oluyorduk; Paul'e göre, "yaşadığımız zamanda olabildiğince çok insana âşık olmak" gerekliydi. Bunu öleceğini hissettiği için söylüyor değildi. Öleceğini bir an olsun düşünmezdi. Olasılıkları matematiksel yolla hesaplamıştı. Bu savaşta, İngiltere Savaşı'nda olduklarından daha az tehlikedeydiler. Savaşta bombardıman uçakları kullanacaktı, bunlar savaş uçaklarından daha güvenliydi. Üstelik Hava Kuvvetleri'nde yüksek bir rütbe sahibi olan amcası, yaptığı araştırmanın sonucu, Paul'ün İngiltere'ye değil, kayıpların daha az olduğu Hindistan'a gönderileceğini düşünüyordu; belki de kendisi böyle ayarlamıştı. Galiba Paul'ün gerçekten "çelik gibi" sinirleri vardı. Başka bir deyişle, doğduğundan beri güvenlikte yaşamanın verdiği rahatlığa alışan sinirleri, ölüm sinyalleri göndermeye alışkın değildi. Onun kul-

landığı uçağa binenler, onun sakin, özgüvenli, hatasız, doğuştan denebilecek kadar iyi bir pilot olduğunu söylüyorlardı.

Jimmy McGrath ise iyi bir pilot olmasına karşın uçmaktan çok korkuyordu. Uçuştan sonra otele döndüğünde, sinirlerinin çok bozuk olduğunu söylerdi. Ardından zaten uçuşu düşünmekten günlerdir gözüne uyku girmediğini itiraf ederdi. Bana kederli bir biçimde, içinde ertesi gün öleceğine dair bir his olduğunu söylerdi gizlice. Ertesi gün kamptan telefon ederek sezgisinin doğru çıktığını, "uçurtmasını düşürmesine ramak kaldığını", şans eseri ölmediğini söylerdi. Onun için uçuş eğitimi sonu gelmez bir işkenceydi.

Yine de Jimmy, savaşın son döneminde, yanıp yıkılmış Alman kentlerini bombaladığımız süre boyunca, bombardıman uçaklarını besbelli çok iyi uçurmuştu. Jimmy bir yıl boyunca durmadan uçmasına karşın hayatta kalmayı başarmıştı.

Paul, koloniden ayrılmasından bir gün önce öldü. Hindistan'a atanmıştı, yani amcası yanılmamıştı. Paul son gecesini bizimle bir partide geçirmişti. Genelde bizimle çılgınca içiyor gibi yapsa da, fazla içmezdi. Oysa o gece körkütük sarhoş olmuştu. Jimmy'yle Willi, onu ayıltmak için otelde banyoya sokmuşlardı. Paul güneş doğar doğmaz, kamptaki arkadaşlarına veda etmek için kampa dönmüştü. Jimmy'nin bana anlattığına göre, hâlâ biraz sarhoş, pistte duruyormuş, doğmakta olan güneş gözlerini kamaştırıyormuş; ancak elbette Paul ne kadar kötü durumda olduğunu çevresindekilere belli etmemiştir. Bu arada bir uçak piste inmiş ve birkaç adım ötesinde durmuş. Paul dönmüş, gözleri kamaştığı için tam olarak göremediği, bir ışık demetine benzeyen, hâlâ dönmekte olan pervanenin içine yürümüş. Bacakları kasıklarından kopunca ânında ölmüş.

Jimmy de orta sınıftan bir ailenin çocuğuydu. Ancak İngiliz değil, İskoç'tu. Oysa asla bir İskoç gibi davranmazdı; yani içip içip, Glencoe gibi İngiliz katliamları yüzünden duygulandığı zamanlar dışında asla. Bilerek Oxford aksanıyla konuşurdu. Bu aksan İngiltere'de bile tuhaf karşılanabilirdi, ancak kolonide iyice gülünç kaçıyordu. Jimmy bunun farkındaydı ve sevmediği insanları sinirlendirmek için özellikle aksanlı konuşurdu. Ancak bizi sevdiği için aksanının kusuruna bakmamamızı isterdi. "Her neyse," derdi, "bunun aptalca olduğunu biliyorum, ama bu pahalı aksan savaştan sonra benim peynirim, ekmeğim olacak." Yani Jimmy de Paul gibi, benliğinin en azından bir yanıyla, şu anda inandığını söylediği sosyalistliğin bir geleceği olduğuna inanmıyordu. Ailesi Paul'ünki kadar etkileyici değildi. Daha doğrusu, kurumakta olan bir aile dalının üyesiydi. Babası, Hindistan'da görev yapmış başarısız bir emekli albaydı. Jimmy babasının başarısız oluşunu vurgulardı, çünkü babası "Hindistan'da bir albaydan beklendiği gibi davranmamıştı. Hintlileri sever, insancıldır ve Budizme ilgi duyar; sorarım size, böyle bir albay başarılı olabilir mi?" Jimmy babasının ölesiye içtiğini söylerdi, ama galiba bunu babasının imajını pekiştirmek için söylüyordu, çünkü bize babasının yazdığı şiirleri gösterirdi; büyük olasılıkla babasıyla içten içe gururlanıyordu. Jimmy ailesinin tek çocuğuydu; taptığı annesi onu doğurduğunda, kırk yaşının üstündeymiş. İlk bakışta Jimmy, Paul'e benzerdi. Birkaç metre öteden, aynı insan kabilesine ait, kolayca ayırt edilemeyecek kadar birbirine benzeyen iki insan gibi görünürlerdi, ancak yanlarına gidince farklı kumaşlardan dokundukları anlaşılırdı; uzaktan benzer görünmeleri yüzünden farklılıkları daha çok göze çarpardı. Jimmy etine dolgun, hantal sayılabilecek biriydi, ağır hareket ederdi; büyük elleri, bir çocuğunki gibi tombuldu. Paul'

ünki gibi duru beyaz olan yüzünün hatları ve Paul'ünkine benzeyen mavi gözleri, zarafetten yoksundu; bakışları sevilmek isteyen bir çocuğunki gibi yakarış doluydu. Soluk, mat, yağlı saçının perçemleri yüzüne dökülürdü. Fazla dolgun, fazla olgun, etleri sarkmış gibi duran yüzü çökmüş görünüyordu; Jimmy bunu belirtmekten ayrı bir zevk alırdı. Hırslı biri değildi, bir üniversitede tarih profesörü olmaktan başka bir isteği yoktu; oldu da. Ötekilerin tersine gerçekten eşcinseldi, ama bundan hoşlanmazdı. Nefret ettiği, kendisinden rahatsız olan Paul'e âşıktı. Çok sonraları, kendinden on beş yaş büyük bir kadınla evlendi. Geçen yıl bana gönderdiği mektubunda evliliğinden söz etmişti; besbelli mektubu sarhoşken yazmıştı ve deyim yerindeyse, bu mektubu geçmişe yollamıştı. Kadınla birkaç hafta yatmışlar, kadın az zevk almış, kendisiyse hiç; "Ama almaya kararlıyım," diye yazmış. Sonra kadın hamile kalmış ve bu da cinsel yaşamlarının sonu olmuş. Kısacası, İngiltere'de çok görülen türde bir evlilik. Anladığım kadarıyla, karısı onun normal bir erkek olmadığından kuşkulanmıyor. Jimmy karısına fazlasıyla bağımlı gibi; korkarım kadın ölürse ya intihar eder ya da içkiye sığınır.

Üç havacının içinde en ilginci, Ted Brown'dı. Kalabalık bir işçi ailesinden geliyordu; yaşamı boyunca birçok burs kazanmıştı; son olarak da Oxford'a gitmek için. Üçünün içinde tek gerçek sosyalist oydu, yani sezgileri ve doğasıyla tam bir sosyalistti. Willi, Ted'in komünist bir toplumda yaşıyormuş ya da komünal bir çiftlikte büyümüş gibi davranmasından şikâyetçiydi. Willi böyle yakındığı zaman, Ted ona büyük bir şaşkınlıkla bakardı; bunda eleştirilecek ne vardı, anlamıyordu. Sonra omuzlarını silker ve hevesle yeni bir işe dalarak Willi'yi unutmayı yeğlerdi. Siyah düz saçlı, ela gözlü, hareketli, ince, uzun, enerjik, genç bir adamdı; hep beş parasızdı, çünkü

parasını hep başkalarına verirdi; çok pasaklıydı, üstüne başına bakacak zamanı yoktu, giysilerinin çoğunu da başkalarına verirdi; kendine ayıracak zamanı da yoktu, çünkü hep başkalarıyla ilgilenirdi. Müziğe tapıyordu, kendini bu konuda çok iyi yetiştirmişti. Kendisi gibi, gerçek doğalarından uzaklaştırılmaya çalışılan, devasa, neredeyse evrensel bir komplonun kurbanları olan insanlara ve edebiyata tutkuyla bağlıydı. İnsanlar ona göre, hiç tartışma götürmeyecek biçimde doğuştan güzel, verici ve iyiydi. Bazen eşcinsel olmayı yeğlediğini söylerdi, çünkü arka arkaya pek çok kişiyi himayesi altına alırdı. Aslında kendisiyle aynı sınıftan olan gençlerin kendisi kadar şanslı olamamasına katlanamıyordu. Uçuş kampında zeki teknisyenler bulmaya çalışır; kasabada yapılan halka açık toplantılarda, yapacak başka işi olmadığı için değil de, gerçekten ilgilendiği için orada bulunduğu belli olan bir genç bulur, ona okuması için kitaplar verir, onu müzik konusunda eğitir, ona yaşamın görkemli bir serüven olduğunu anlatır ve bize gelip heyecanla, "İnsan taş altında bir kelebek görünce onu mutlaka kurtarmalıdır," derdi. Otele sık sık aklı karışmış, eğitilmemiş bir genç getirip, bizden onunla "ilgilenmemizi" isterdi. İsteğini hep yerine getirirdik. Kolonide kaldığı iki yıl boyunca Ted on iki kelebek kurtardı, hepsi de bu durumu gülünç bulmalarına karşın, Ted'i sever ve sayarlardı. Ted hepsine âşıktı. Onların yaşamını değiştirdi. Savaştan sonra, İngiltere'ye döndükten sonra, onlarla olan bağını koparmadı, onların çalışmasını, İşçi Partisi'ne yönelmelerini sağladı, çünkü kendisi artık bir komünist değildi. Kendi deyimiyle, onların da kış uykusuna yatmasını önlemeye çalıştı. Bütün engellemelere karşın, duygularının sesini dinleyerek bir Alman kadınla evlendi, üç çocuğu oldu, sonra güç öğrenen çocuklar için açılmış bir okulda öğretmenlik yapmaya başladı. Çok başarılı bir pilottu,

ama tam kendisine yakışacak biçimde, final sınavında bile bile başarısız oldu, çünkü o sıralar müzikten hoşlanmayan, futbolu edebiyata yeğleyen Manchesterlı bir öküzün ruhunu eğitmekle uğraşıyordu. Ted bize, bir insanı karanlıktan kurtarmanın, faşist bir olay olsun olmasın, savaşa bir pilotun daha katılmasından çok daha önemli olduğunu söyledi. Böylece uçaklarına veda ederek yeryüzünde kaldı ve İngiltere'ye geri gönderildi. İngiltere'de kömür madenlerinde çalışmaya başladı; bu iş ciğerlerini mahvetti. İşin gülünç yanı, uğruna sınavdan kaldığı genç, Ted'in tek başarısızlığı oldu.

Ted hastalığı yüzünden madendeki işinden çıkarılınca, nasıl olduysa eğitimci olarak Almanya'ya gitmeyi başardı. Pratik, bilgili, iyi bir hemşire olan Alman karısı, ona çok yardımcı oluyor. Ted'in artık bakıma ihtiyacı var. Ciğerleri yüzünden "kış uykusuna" yatmak zorunda kalışından şikâyetçi.

Ted bile, o sıralar içinde bulunduğumuz ruh durumundan etkilenmişti. Parti içindeki çekişmelere, insanların birbirinden nefret etmesine katlanamıyordu; partinin ikiye bölünmesi onun için bardağı taşıran son damla olmuştu. Willi'ye keder ve acı içinde, "Ben besbelli komünist değilim," demişti, "çünkü böyle kılı kırk yarmayı çok saçma buluyorum."

"Evet, besbelli değilsin," demişti Willi, "bunu ne zaman anlayacağını merak ediyordum doğrusu." Ted her şeyden önce, partideki kavgada yürütülen mantık yüzünden, Willi'nin yönettiği alt gruba geçmek zorunda kalışından rahatsızlık duyuyordu. Öteki grubun başkanı, havacı bir binbaşı ve eski bir Marksistti; Ted'e göre "içi kurumuş bir bürokrattı", ama onu bir insan olarak Willi'ye yeğlerdi. Yine de Willi'ye bağlıydı... Bunu yazınca daha önce hiç düşünmediğim bir şey geliyor aklıma. Hep "grup" sözcüğünü kullanıyorum. Bu, bir insan

topluluğu anlamına gelir. Gruplarda insanlar çok sayıda kişiyle dostluk kurar. Gerçekten de o insanlarla aylarca, yıllarca birlikte olmuştuk. Ancak geçmişe bakıyorum da, tam olarak neler yaşadığımızı anımsamasam da, grup tanımına pek uymadığımızı görüyorum. Sözgelimi, Ted'le Willi'nin birbirleriyle gerçekten sohbet ettiğini anımsamıyorum, yalnız ara sıra birbirlerine taş atarlardı. Hayır, bir seferinde ateşli bir kavgaya tutuşmuş ve birbirleriyle gerçekten iletişim kurmuşlardı. Mashopi Oteli'nin verandasındaydık. Kavganın çıkış nedenini anımsayamıyorum, ama Ted'in, "Sen kahvaltıdan önce elli adam öldürüp üzerine altı öğün yemek yiyebilecek bir adamsın. Yo, hayır onları kendin öldürmezsin, başkasına emredersin, sana bu yakışır," diye bağırdığını anımsıyorum. Willi de yanıt olarak, "Evet, gerekirse yaparım," demişti. Bu kavga bir saat ya da daha uzun sürmüştü. Onlar kavga ederken önümüzden, kumlu yolun tozunu kaldıran kağnılar, Hint Okyanusu'ndan başkente giden trenler geçti, çiftçiler haki renkli giysileriyle barda içki içtiler, iş arayan birkaç Afrikalı, büyük patron Boothby'nin gelip kendileriyle konuşması için Jacaranda ağacının altında saatlerce bekleşti.

Ya ötekiler? Paul ve Willi sürekli tarihten söz ederlerdi. Jimmy, Paul'le kavga ederdi, konu genellikle tarihti; ancak aslında Jimmy sözü hep, Paul'ün uçarı, soğuk ve kalpsiz oluşuna getirirdi. Paul ve Ted birbirleriyle ilgilenmezlerdi, kavga bile etmezlerdi. Bana gelince, ben "liderin kız arkadaşı" rolündeydim. İnsanları bir arada tutan çimentoydum; aslında bu eski bir roldür. Elbette grubumuzun içindeki insanlardan herhangi biriyle derin bir ilişki kursaydım, uzlaştırıcı değil, parçalayıcı olurdum. Bir de ulaşılmaz güzelimiz Maryrose vardı. Peki grubumuz neye benziyordu? Bizi bir arada tutan neydi? Galiba birbirlerine çok benzeyen ancak farklı geleceklere hazır-

lanan Paul ve Willi'nin birbirlerine duydukları derin nefret ve hayranlıktı.

Evet. Willi, genizden gelen sesi, fazlasıyla düzgün İngilizcesiyle; Paul de düzgün konuşması ve nazik sesiyle Gainsborough Oteli'nde saatlerce konuşurlardı; Mashopi'ye gitmemizden, her şeyin değişmesinden önceki dönemden, grupla ilgili tek anımsadığım bu.

Gainsborough Oteli aslında bir pansiyondu; bu pansiyonun kiracıları burada uzun süre kalırlardı. Kasabadaki pansiyonlar genellikle evlerden pansiyona dönüştürülmüştü, elbette otellerden çok daha rahattılar ama insanı rahatsız edecek kadar kibardılar. Bir hafta sonu kaldığım pansiyondan ayrıldım. Gittikçe daha kabalaşan kolonililerle, İngiltere havasını sürekli yaşatmaya çalışan orta sınıflı İngilizlerin doluştuğu pansiyon arasındaki zıtlığa artık dayanamıyordum. Gainsborough Oteli sığınmacılar, tezgâhtarlar, sekreterler, ev ya da daire bulamayan yeni evlilerle dolu, gürültülü, geniş, yeni, çirkin bir yerdi; savaş yüzünden kente her yerden çok sayıda insan geliyordu, bu yüzden kiralar durmadan artıyordu.

Willi bir Alman, düşman bir ülkenin vatandaşı olmasına karşın, koloniye ayak basışından bir hafta sonra her zamanki gibi bazı özel haklara sahip olmuştu. Oteldeki öteki Alman sığınrnacılar ya Avusturyalı olduklarını söylüyorlar ya da ayak altında fazla dolaşmamaya çalışıyorlardı; oysa Willi adını otelin kayıt defterine, "Dr.Wilhelm Karl Gottlieb Rodde, eski Berlinli, 1939" biçiminde kaydettirmişti. Aynen böyle. Otelin yöneticisi Bayan James ona karşı saygıyla karışık bir korku duyuyordu. Willi ona annesinin bir kontes olduğunu özellikle söylemişti. Aslında annesi gerçekten de bir kontesti. Bayan James, Willi'nin bir tıp doktoru olduğunu sanıyordu, Willi'yse doktor unvanının Avrupa'da ne anlama geldiğini ona açıklama zahmetine katlanmamıştı. Onun bu dav-

ranışını eleştirdiğimizde, "Onun aptal olması benim suçum değil," demişti. Willi kadına hukuki konularda bedavaya öğütler veriyor, ona büyüklük taslıyor, kadın istediğini yapmadığı zaman ona kaba davranıyordu; kısacası kadın, Willi'nin deyimiyle "korkmuş küçük bir köpek gibi" Willi'nin ardından koşuyordu. Kadın, maden işçisi olan kocası bir toprak kayması sonucu ölünce dul kalmıştı; elli yaşlarında, durmadan terleyen, şişman, çökmüş, beceriksiz bir kadındı. Bize sürekli yahni, kabak ve patates pişirirdi, Afrikalı hizmetçileri onu dolandırırdı. Willi, otele geldiği ilk hafta sonu, kendisinden böyle bir şey istenmemesine karşın, ona oteli nasıl yönetmesi gerektiğini anlatana kadar sürekli para kaybetmişti. Willi'nin öğütlerini dinleyince epey para kazandı. Willi otelden ayrıldığında artık zengin bir kadın olmuştu. Kentte, Willi'nin seçtiği mülklere yatırım yaparak çok para kazanmıştı.

Benim odam, Willi'ninkinin yanındaydı. Aynı masada yemek yiyorduk. Dostlarımız gece gündüz bize uğruyorlardı. Yemek yediden sekize kadar olduğu için sekizde kapanan büyük, çirkin yemek salonu, bizim için gece yarısından sonra bile açılırdı. İstersek mutfakta kendimize çay yapabilirdik. Çok azıtırsak, Bayan James sabahlığını üzerine geçirerek aşağı iner, yüzünde utangaç bir gülümsemeyle daha sessiz olmamızı rica ederdi. Akşam saat dokuzdan sonra odalarımızda konuk ağırlamamız yasaktı, oysa biz odalarımızda haftada birkaç gece, sabah dörde beşe kadar çalışmalar düzenleyebiliyorduk. İstediğimizi yapabiliyorduk; bu arada Bayan James zenginleşiyor, Willi'yse ona, iş sezgisinden yoksun kaz kafalının biri olduğunu söyleyip duruyordu.

Bayan James kıkırdayarak, "Evet Bay Rodde," der ve sigara içmek için Willi'nin yatağına cilveli liseli kızlar gibi otururdu. Bir gün Paul, "Sence bir sosyalistin istedi-

ğini elde etmek için bir kadınla alay etmesi doğru mu?" diye sormuştu. Willi de, "Ona para kazandırıyorum," demişti. "Ben cinsellikten söz ediyorum," demişti Paul, oysa Willi, "Ne demek istediğini anlayamadım," demişti; Paul'ün ne demek istediğini gerçekten anlamamıştı. Erkekler cinselliği böyle kullandıklarını kolay kolay fark etmezler; bu konuda kadınlar kadar dürüst değillerdir.

Yani Gainsborough Oteli bizim için, Solcu Kulübü'nün ve parti grubunun bir uzantısıydı ve bize çok çalışmayı çağrıştırıyordu.

Mashopi Oteli'ne gitmeyi hiç düşünmeksizin gitmiştik. Bizi oraya Paul götürdü. Otelin bulunduğu yörede uçuyormuş, ani bir fırtına çıkınca uçağı indirmek zorunda kalmış, üsse dönerken rehberiyle birlikte bir arabaya binmişler; dönüş yolunda Mashopi Oteli'ne uğrayarak öğle yemeği yemişler. O gece sevincini bizimle paylaşmak için Gainsborough Oteli'ne geldi. "İnanamayacaksınız, çalıların arasına indim, çevrede tepeler, yabani otlar ve egzotik şeyler vardı, bunların ortasında da Mashopi Oteli; dart tahtaları, yarım peni atılınca çalışan müzik kutusunun bulunduğu bar; doksan derecede pişmiş böbrek, biftek ve Boothbyler. Tıpkı Gatsbylere benziyorlar; onları anımsıyor musunuz? Hani Aylesbury'de bar işletiyorlardı. Boothbyler hâlâ İngiltere'de yaşıyor gibiler. Bahse girerim, Bay Boothby emekli binbaşıdır. Başka bir şey olamaz."

"Öyleyse kadın da gençken barda garsonluk yapmıştır," dedi Jimmy, "ve evlendirmek istedikleri güzel bir kızları vardır. Anımsıyor musun Paul, Aylesbury'deki zavallı kız gözlerini senden ayıramamıştı?"

"Elbette siz kolonililer, bunun burada ne kadar olağanüstü bir şey olduğunu anlayamazsınız," dedi Ted. Bu tür şakaların yapılabilmesi için Willi'nin ve benim kolonili olduğumuz varsayılıyordu.

"Bu ülkede otel ve bar işletmecilerinin yarısı hâlâ İngiltere'deymiş gibi yaşayan emekli binbaşılardır," dedim. "Gainsborough'dan ayrılabilseydiniz, bunu siz de anlayabilirdiniz."

Bu tür şakaların yapılabilmesi için, Ted, Jimmy ve Paul'ün koloniden, burası hakkında hiçbir şey bilmeyecek kadar nefret ettiklerini varsayardık. Ancak aslında, burayı çok iyi tanıyorlardı elbette.

Akşam yedi sularıydı, az sonra Gainsborough'da yemek başlayacaktı. Yemekte kızarmış kabak, haşlanmış et ve hoşaf vardı.

"Hadi o otele gidip bir göz atalım," dedi Ted. "Şimdi gidelim. Bir bardak bira içer, sonra dönüp, kampa giden otobüse yetişiriz." Bunu hevesle, sanki Mashopi Oteli, yaşamın şimdiye kadar bize sunduğu en güzel deneyim olacakmış gibi söylemişti.

Hepimiz Willi'ye baktık. O gece, çok rağbet gören Solcu Kulübü'nün bir toplantısı vardı. Hepimizin orada olması bekleniyordu. Görevimizi daha önce bir kez bile boşlamamıştık. Ancak Willi öneriyi sanki çok olağan bir şeymiş gibi, kayıtsızca kabul etti: "Evet olabilir. Bayan James'in kabağını bu akşamlık başka biri yiyebilir."

Willi'nin eski bir arabası vardı; Willi onun beşinci sahibiydi. Beşimiz arabaya atlayıp, yetmiş kilometre uzaklıktaki Mashopi'ye doğru yola koyulduk. Hava bunaltıcı, ama açıktı; yıldızlar yeryüzüne yakın ve belirgindiler; yaklaşmakta olan fırtına, yıldızların ışıklarını donuklaştırmıştı. Araba, o yöreye özgü iri granit kayalarından oluşan tepeciklerin arasından geçerek ilerliyordu. Tepelerin yanından geçerken ısı ve elektrik yüklü kayalardan yükselen sıcak hava, yüzümüze hafif bir tokat gibi çarpıyordu.

Mashopi Oteli'ne vardığımızda saat yaklaşık sekiz buçuktu; bar ışıl ışıldı ve yörenin işçileriyle doluydu. Kü-

çük, aydınlık bir yer olan barın parlak duvarları cilalı ahşaptan, zemini siyah çimentodan yapılmıştı. Paul'ün dediği gibi, içeride delik deşik dart tahtaları ve bir müzik kutusu vardı. Bay Boothby bar tezgâhının arkasında duruyordu; bir seksen boyunda, iriyarı, göbekli bir adamdı; sırtı bir duvar kadar düzdü, yüzü içki yüzünden genişlemiş damarlarla kaplıydı, gözlerinde soğuk ve zeki bir bakış vardı, pırıl pırıl parlıyorlardı. Paul'ü öğlen görmüş olduğu için tanımıştı; uçağın tamir olup olmadığını sordu. Aslında uçakta bir hasar yoktu, ancak Paul kanadına nasıl yıldırım düştüğünü, paraşütüyle, rehberini kolunun altına sıkıştırarak nasıl ağaç tepelerine indiğini ballandıra ballandıra anlatmaya koyuldu. Yalan söylediği öylesine açıktı ki, Bay Boothby öyküyü dinlemeye başlar başlamaz rahatsız olmuştu. Ancak Paul bu öyküyü öyle içten, saygılı ve zarif bir biçimde anlattı ve gözlerine dolan yaşları kahramanca silerek, "Benim amacım değildir bulmak mazeret, benim amacım uçmak ve ölmek," diye öyle hoş bir uyakla bitirdi ki, Bay Boothby elinde olmaksızın homurdandı ve güldü, sonra Paul'e bir içki verdi. Paul içkiyi Bay Boothby'nin ısmarlamasını bekliyordu, böylece kahramanlığı karşısında bir ödül kazanmış olacaktı, ama Bay Boothby elini uzattı ve gözlerini kısarak onu uzun uzun süzdü. Bakışlarıyla, "Evet, bunun bir şaka olmadığının farkındayım, becerebilseydin benimle alay edecektin," der gibiydi. Paul parayı kibarca ödedi ve sohbete devam etti. Birkaç dakika sonra mutluluktan uçarak yanımıza geldi. Öğrendiğine göre, Bay Boothby eskiden Güney Afrika İngiliz Polis Örgütü'nde komiser yardımcısıymış, karısıyla İngiltere'den ayrılırken evlenmiş, Bayan Boothby de bir zamanlar bir barda çalışmaktaymış, on sekiz yaşlarında bir kızları varmış, on bir yıldır bu oteli işletiyorlarmış. Paul, "Bence oteli gayet güzel işletiyorlar," dedi. "Bugünkü öğle yemeği çok lezzetliydi."

"Ancak şimdi saat dokuz," diye ekledi. "Yemek salonu kapanmış, otel sahibi bize yemek vermeyi önermedi. Yani başarısız oldum. Açlıktan öleceğiz. Beni bağışlayın."

Willi, "Ben bir şeyler ayarlamaya çalışacağım," dedi. Bay Boothby'ye gidip viski istedi, beş dakika sonra yemek salonu yalnız bizim için açılmıştı. Bunu nasıl yaptı bilmiyorum. Zaten Willi, güneşten kararmış, haki renkli giysiler içindeki işçiler ve onların paspal karılarıyla dolu barda öyle tuhaf kaçıyordu ki, içeri girdiğinden beri bütün gözler üstündeydi. Üzerinde krem rengi, şık bir takım vardı, saçları çiğ ışıklar altında simsiyah parlıyordu, solgun yüzünün kentlilere özgü bir görünümü vardı. Willi o hatasız, belirgin Alman aksanlı İngilizcesiyle, Mashopi Oteli'nin yemeklerinin ne kadar iyi olduğunu duyduğumuz için kentten kalkıp onca yol teptiğimizi, Bay Boothby'nin bizi düş kırıklığına uğratmayacağını umduğunu söylemişti. Tıpkı, Paul'ün paraşütle inişini anlatırken yaptığı gibi, kibirli, belli belirsiz bir acımasızlıkla dolu bir sesle konuşmuştu. Bay Boothby kocaman ellerini tezgâhın altından çıkarmaksızın, hareket etmeden, ses çıkarmadan Willi'yi soğuk soğuk süzüyordu. Willi sakince cüzdanını çıkardı ve içinden bir banknot çekti. Yıllardır kimsenin Bay Boothby'ye bahşiş vermeye cesaret ettiğini sanmıyorum. Bay Boothby gözlerini kısınca zeki bakışlarında sert bir ifade belirdi, sonra başını yavaşça çevirip ellerinde kocaman kupalarla duran Paul, Ted ve Jimmy'ye bakarak onların ne kadar parası olduğunu kestirmeye çalıştı. Sonra, "Bakalım karım bir şeyler yapabilecek mi?" dedi ve bardan çıktı; Willi'nin parasını tezgâhın üzerinde bırakmıştı. Böylece Willi'nin parayı geri alması gerektiğini belirtmişti, ama Willi buna elini bile sürmedi. Yanımıza gelip, "Sorun yok," dedi.

Paul şimdiden bir çiftçi kızının dikkatini çekmişti bile. Kız on altı yaşlarında, şirin, etine dolgundu; fırfırlı,

çiçek desenli bir muslin elbise giymişti. Paul kupasını kaldırmış kızın önünde duruyor ve alçak, nazik sesiyle konuşuyordu: "Bara girdiğimden beri söylemek istiyordum, üç yıl önce Ascot'ta yarışa gittiğimden beri böyle bir elbise görmemiştim." Kız büyülenmişti. Kızarıyordu. Ancak herhalde bir dakika sonra Paul'ün kendisiyle alay ettiğini anlayacaktı. Tam o anda Willi, elini Paul'ün koluna koydu ve "Hadi," dedi, "bu işle sonra ilgilenirsin."

Dışarı, verandaya çıktık. Yolun karşısında, yaprakları ay ışığında pırıl pırıl parlayan sakızağaçları vardı. Bir tren, buhar ve su saçarak rayların üzerinde bekliyordu. Ted, alçak, öfkeli bir sesle, "Paul, senin gibilerden oluşan üst tabakayı kurşuna dizmek gerektiğinin en büyük kanıtısın," dedi. Hemen onu destekledim. Bu ilk kez olmuyordu. Bir hafta kadar önce Paul, küstahlığıyla Ted'i öyle kızdırmıştı ki, allak bullak olan Ted'in beti benzi solmuş ve Paul'le bir daha asla konuşmayacağını söyleyerek öfkeyle çıkıp gitmişti. "Willi de pek farklı değil, ikiniz de aynı taştan yontulmuşsunuz," demişti. Ted'i yeniden sürüye katabilmek için Maryrose'la ben, onunla saatlerce konuşarak ikna etmek zorunda kalmıştık. Paul ise, "Ascot'un ne olduğunu bile bilmiyordur, öğrense bile bununla gurur duyacaktır," dedi. Ted uzun süre sustuktan sonra yalnızca, "Hayır, hiç de değil, hiç de değil," dedi. Ay ışığında gümüş bir deniz gibi dalgalanan yaprakları seyrettik, sonra Ted, "Lanet olsun, niye uğraşıyorum ki?" dedi. İkiniz de hayatınız boyunca bunu hiç anlamayacaksınız, ikiniz de. Umurumda bile değil," dedi. Ted'in daha önce hiç böyle aldırmazlık içinde "Umurumda bile değil," dediğini duymamıştık. Ted güldü. Onun böyle güldüğünü de hiç duymamıştım. Yıkılmıştım, artık tutunacak dalım kalmamıştı; Ted'le ben bu savaşta hep yandaş olmuştuk, oysa şimdi yalnız kalmıştım.

Otelin ana binası, yolun yanındaydı, bar ve yemek salonundan oluşuyordu; arkada mutfak vardı. Önde, sarmaşıklarla bezeli tahta direklerle desteklenmiş bir veranda vardı. Tahta banklarda sessizce oturup esnemeye başladık, birden çok acıktığımızı ve yorulduğumuzu fark etmiştik. Çok geçmeden, kocası tarafından evden çağrılan Bayan Boothby, bizi yemek salonuna davet etti ve öteki yolcular da gelip yemek istemesin diye kapıları ardımızdan kapattı. Otelin yanından geçen yol, kolonin anayollarından biriydi, bu yüzden hiç araba eksik olmazdı. Bayan Boothby sık dalgalı, mat saçları olan, kırmızı yüzlü, şişman, iri ve çirkin bir kadındı. Sıkı korseler giydiği için kalçaları tuhaf bir biçimde dışarı fırlamış gibi dururdu, göğüsleri de önden taşardı. Hoş, nazik, hizmete hazır, ama kibirli bir kadındı. Yemek saatini kaçırdığımız için tam bir yemek veremeyeceğini söyleyerek özür diledi, yine dc elinden geleni yapacaktı; iyi geceler diledi, sonra başını sallayarak çıktı ve bizi iş saatleri dışında çalışmak zorunda kaldığı için somurtan garsonla baş başa bıraktı. Tabaklar dolusu kalın biftek, kızarmış patates ve havuç yedik. Sonra da elma turtası, kaymak ve yöre peyniri. Özenle pişirilmiş tipik bir İngiliz birahanesi yemeği. Masalar yarınki kahvaltı için temizlenmiş, hazırlanmıştı. Kapılarda ve pencerelerde çiçek desenli kalın perdeler vardı. Yoldan geçen arabaların ışıkları keten perdeye vurunca, desen silikleşiyordu; arabalar kente doğru geçtikten sonra mavi, pembe çiçeklerin renkleri yeniden belirginleşiyordu. Hepimizin uykusu gelmişti, suskunduk. Ancak bir süre sonra kendimi daha iyi hissetmeye başladım, çünkü, Paul ve Willi garsona her zamanki gibi emirler yağdırırken Ted birden kendine geldi ve garsonla insanca konuşmaya başladı; üstelik konuşması her zamankinden sıcaktı, böylece verandadaki davranışından utandığını anladım. Ted adama ailesiyle, işiy-

le, yaşamıyla ilgili sorular sorup kendinden söz ederken, Paul ve Willi böyle zamanlarda hep yaptıkları gibi yemeklerini yemeye devam ettiler. Bu konudaki düşüncelerini daha önce belirtmişlerdi. "Uşaklara, hizmetçilere iyi davranarak sosyalizmi yayacağını mı sanıyorsun Ted?" Ted de, "Evet," demişti. Willi, "O halde sana yardımcı olamam," demişti ve Ted'in ümitsiz vaka olduğunu belirtir gibi omuzlarını silkmişti. Jimmy biraz daha içki istiyordu. Sarhoş olmuştu bile; hayatımda onun kadar çabuk sarhoş olan birine hiç rastlamadım. Çok geçmeden Bay Boothby gelip bütün konuklar gibi, bizim de içki içmemiz gerektiğini söyledi; böylece bu saatte yemek yememize neden izin verdiği ortaya çıktı. Ancak onun istediği gibi sert içkiler değil, şarap söyledik; bize soğutulmuş beyaz Cape şarabı getirdi, çok güzel bir şaraptı bu; bu yüzden ardından getirdiği sert Cape konyağını istemeye istemeye içmek zorunda kaldık, sonra biraz daha şarap içtik. Willi gelecek hafta sonu yine geleceğimizi söyleyerek Bay Boothby'den bize oda ayırmasını rica etti. Bay Boothby, "Hiç dert değil," diyerek bize hesabı uzattı; ödeyecek parayı güçlükle denkleştirdik.

Willi hiçbirimize hafta sonu buraya gelmek konusunda fikrimizi sormamıştı, ama bu iyi bir düşünceye benziyordu. Arabaya bindik. Soğuk ay ışığının aydınlattığı soğumuş, sisli vadilerin içinde ilerliyorduk, oldukça geç olmuştu, hepimiz sarhoştuk. Jimmy baygın yatıyordu. Kasabaya üç pilotun kampa dönemeyeceği kadar geç bir saatte varmıştık; bu yüzden üç pilot Gainsborough'da benim odamda kaldılar, ben de Willi'ninkine gittim. Böyle durumlarda üç pilot sabahın dördünde kalkar ve kasabanın dışına kadar yürür, ardından güneş doğarken, saat altıdaki uçuşa yetişebilmek için otostop yaparlardı.

Ertesi hafta sonu hep birlikte Mashopi'ye gittik. Ben, Willi, Ted, Paul ve Jimmy. Otele cuma gecesi ol-

dukça geç bir saatte varmıştık, çünkü partide, nasıl bir tutum benimsememiz gerektiği konusunda bir tartışmaya katılmıştık. Konu her zamanki gibi, Afrikalı kitleleri aktif direnişe nasıl yönlendirebileceğimizdi. Nereden bakarsanız bakın, resmî bir ayrılık yaşandığı için tartışma oldukça sert geçmişti, ancak bu, toplantıda birlikte olamayacağımız anlamına gelmiyordu. Yaklaşık yirmi kişiydik, sonunda şu anki "tutumumuzun" doğru olduğuna karar verdik, ayrıca hiçbir şey başaramadığımızı da kabullendik.

Bavullarımız ve çantalarımızla arabaya bindiğimizde herkes suskundu. Kent dışına çıkana kadar tek söz etmedik. Sonra Paul ve Willi, partinin "tutumu" konusunda yeniden tartışmaya başladılar. Sonuçta daha önce toplantıda konuşulanlardan farklı bir şey söylemiyorlardı, ancak hepimiz, bizi bulunduğumuz çıkmazdan kurtaracak yeni bir fikir ortaya atılabilir umuduyla onları dinliyorduk. Afrikalıları direnişe yönlendirmek için benimsediğimiz yöntem doğrusu hayranlık vericiydi. Irkçılığın egemen olduğu bu ülkede, buna karşı savaşmanın sosyalistlerin görevi olduğu çok açıktı. Yani, bizi ileriye götürecek yolu, ancak zenci ve beyaz öncülerin işbirliğiyle açabilirdik. Peki beyaz öncüler kimler olacaktı? Elbette işçi sendikaları. Oysa şu anda zencilerin bir işçi sendikası yoktu, çünkü bu yasalara aykırıydı ve zenciler henüz yasalara karşı gelecek kadar bilinçlenmemişlerdi. Beyazların sendikaları da önceliklerinden vazgeçmek istemedikleri için Afrikalılara, öteki beyazlardan daha düşmanca davranıyorlardı. Bu yüzden olması gerektiğini düşündüğümüz şeyle, gerçekler birbirini tutmuyordu. Bizce özgürlük yolunu her zaman için işçi sınıfı açar; işçi sınıfı bu yolda bir öncül ilkedir. Ancak öncül ilke, Afrika'da sorgulanamayacak kadar kutsal sayılıyordu. Zenci milliyetçiliği, bizim ve

Güney Afrika Komünist Partisi için karşısında savaşılması gereken bir sağ kanat sapmasıydı. İnsancıl, sağduyulu ilkelere dayanan bu öncül bizim için yüce bir ahlaki değerdi.

Galiba yine kendimi cezalandırır gibi, alaylı bir üslupla konuşuyorum. Yine de bu üslup, yara üzerine konan bir lapa kadar rahatlatıcı. Bunun bir yara olduğu kesin; "partide" ya da parti çevresinde yaşadığımız dönemi her anımsayışımda çok şiddetli bir acı hissediyorum. Bu acı, özlem acısı kadar tehlikeli, ona çok benziyor ve onun kadar öldürücü. Yazıma daha sonra, doğru dürüst yazabildiğim, bu alaycı üsluba kaymadığım zaman devam edeceğim.

Maryrose onların tartışmasına, "Söylediklerinizyeni şeyler değil ki," diyerek bir son vermişti. Böylece konuşma sona erdi. Maryrose bunu sık sık yapardı, hepimizi susturabilme yeteneğine sahipti. Ancak erkekler ona büyüklük taslardı, onun politik konularda yetersiz olduğunu düşünürlerdi. Bunun nedeni, Maryrose'un konuşurken politik terimler kullanmamasıydı. Oysa Maryrose sorunların niteliğini çabucak kavrayıp, yalın terimlerle açıklayabiliyordu. Ancak beyni Willi'ninki gibi çalışan kişiler, bir düşünceyi ancak anlayacakları dilde söylenirse kabul ederler.

Maryrose, "Bir yerlerde bir hata yapıyor olmalıyız, yoksa bu konuyu saatlerce tartışıyor olmazdık," dedi. Kendine güvenerek konuşmuştu, ama erkekler yanıt vermediler. Kızcağız onların kendisine hoşgörüyle sabır gösterdiklerini hissederek rahatsız oldu ve "Bunu iyi ifade edemedim, ama ne demek istediğimi anlıyorsunuzdur," diyerek yalvardı. Maryrose, onların hoşgörüsüne sığındığı için erkekler yeniden canlandılar. Willi iyilikle, "Elbette iyi ifade ettin. Senin kadar güzel biri hiçbir şeyi yanlış ifade edemez," dedi.

Maryrose yanımda oturuyordu, gülümsemek için yüzünü karanlık arabada bana çevirdi. Sık sık böyle gülümserdi. "Ben uyuyacağım," dedi ve başını omzuma yaslayıp, küçük bir kedi gibi uykuya daldı.

Hepimiz çok yorgunduk. Bir solcu gruba hiç girmemiş birinin, kendini davasına adamış bir sosyalistin günlerce, yıllarca ne çok çalıştığını anlayabileceğini sanmıyorum. Hepimiz geçimimizi sağlamak için çalışıyorduk, kamptaki erkeklerse, en azından gerçekten eğitimden geçenler, sürekli bir gerilim içindeydiler. Her gece toplantılar, tartışma grupları, konuşmalar düzenliyorduk. Hepimiz sürekli kitap okuyorduk. Genelde sabah dörde, beşe kadar uyanıktık. Ayrıca ruhlara şifa dağıtmaya çalışıyorduk. Ted, başı dertte olan insanları kurtarmanın görevimiz olduğu düşüncesini uç noktalara taşımıştı. Görevimizin bir parçası da, içinde herhangi bir kıvılcım görülen kişiyi, yaşamın görkemli bir serüven olduğuna inandırmaktı. Geçmişe bakınca, bu müthiş çalışmalar sonucunda, yalnızca kişilere yönelik bu alanda başarılı olduğumuzu görüyorum. Bence, ilgilendiğimiz insanlardan hiçbiri, yaşamın görkemi konusundaki coşkumuzu unutmamıştır. Bu görüşü doğamız gereği olmasa bile, ilke olarak benimsemiştik. Şu anda zihnime pek çok anı üşüşüyor. Sözgelimi, bir seferinde Willi, kocasının sadakatsizliği yüzünden mutsuz olan bir kadın için ne yapması gerektiği konusunda günlerce kafa patlatmış, sonunda kadına okuması için *Altın Dal*'ı vermişti, çünkü ona göre, insanlar özel yaşamlarında mutsuzsa, yapılacak en doğru şey, olaya tarihsel açıdan bakmaktır. Kadın, kitabı geri getirdi, bunu anlayamadığını söyleyip özür diledi, ayrıca kocasını ne olursa olsun terk etmeye karar verdiğini, çünkü kendisine yararından çok zararının dokunduğunu söyledi. Yine de, kasabadan ayrıldıktan sonra bile, Willi'ye nazik, dokunaklı, şükran dolu

mektuplar yazdı. Kadın bir mektubunda şu korkunç sözcükleri yazmıştı: "Benimle ilgilenecek kadar nazik olduğunuz için size ne kadar teşekkür etsem azdır." (Oysa o sıralar bu sözcükler beni o kadar etkilememişti.)

İki yıl boyunca bu tempoda yaşamıştık; belki de yorgunluktan hafifçe çıldırmıştık.

Ted uyumamak için şarkı söylemeye başladı. Paul ise, az önce Willi'yle konuşurken kullandığı ses tonundan bambaşka bir tonda, Afrikalılar ayaklandığında beyaz göçmenlerin kurduğu koloninin başına neler gelebileceğine ilişkin tuhaf bir fantezi anlatmaya koyuldu. (Kenya ve Mau Mau olayları bundan on yıl sonra gerçekleşmişti.) Paul "iki-buçuk-adamın" (Willi, tutucu bir yazar olduğunu düşündüğü Dostoyevski'ye yapılan bu göndermeye karşı çıktı) vahşi yerlilere, devrimde öncü olmaları gerektiğini anlatmak için nasıl çalıştığını anlattı. Bu arada, Londra Ekonomi Fakültesi'nde yalnızca altı ay okumak dışında eğitim almamış bir demagog bir gecede, "Beyazlar Defolun" sloganıyla bir kitle hareketi yaratıyordu. "İki-buçuk-adam" ve sorumlu politikacılar bu olay karşısında çok sarsılıyorlardı, ama artık çok geçti. Demagog onları beyazların adamı olmakla suçluyordu. Paniğe kapılan beyazlar, demagogu ve "iki-buçuk-adam"ı uydurma bir bahaneyle hapse atıyorlardı; lidersiz kalan zenciler ormanlara ve tepelere çekilerek gerilla oluyorlardı. "Zenci birlikleri beyazların bölüklerine yenilirken, adalet ve düzeni sağlamak için İngiltere'den getirilmiş bizim gibi aklı başında, eğitimli, iyi gençler, kara büyülerin ve büyücü doktorların etkisi altına girerler. Hıristiyanlığa aykırı bu kötü davranış, aklı başında olan herkesi zenci davasından uzaklaştırır; bizim gibi iyi gençler onları ahlaksızlıkla suçlayarak döver, işkence eder ve asarlar. Adalet ve düzen kazanmıştır. Beyazlar "iki-buçuk-adam"ı hapisten çıkartır, ama demagogu asarlar. Zenci-

lere demokratik hakların en azı verilir, ancak "iki-buçuk-adam", falan filan..."

Hiçbirimiz bu uçuk fanteziye sesimizi çıkartmadık. Bu anlatılanlar bizim gelecekte olacağını sandığımız şeylerden o kadar uzaktı ki. Üstelik Paul'ün üslubu bizi sarsmıştı. (Ancak şimdi, Paul'ün ideallerinin gerçekleşmeyeceğini anlayıp, düş kırıklığına uğradığı için böyle konuşmuş olduğunu anlıyorum; Paul'ün düş kırıklığına uğramış olabileceğini düşünmek beni şaşırtıyor. Onun böyle şeyler hissedebileceğine ilk kez inanıyorum.) Paul konuşmayı sürdürdü: "Bir olasılık daha var. Ya zenci orduları kazanırsa? Akıllı bir milliyetçi liderin yapabileceği tek şey var, o da milliyetçi duyguları güçlendirmek ve endüstriyi geliştirmek. Yoldaşlar, hiç aklınıza gelir miydi, ilerici güçler olarak, belki de nefret ettiğimiz eşitsizlik ilkesini geliştirmeye çalışan bu milliyetçi güçlere yardım etmek zorunda kalacağımız? Hiç aklınıza gelmedi mi? Ben bunun böyle olacağını görüyorum, evet kristal küremde görebiliyorum; hepimiz bunu desteklemek zorunda kalacağız. Ah, evet evet, çünkü başka seçenek kalmayacak."

"Senin bir içkiye ihtiyacın var," diyerek onun sözünü kesti Willi.

Yol kenarındaki otellerin barları bu saatte kapalıydı, bu yüzden Paul uyudu. Maryrose uyuyordu. Jimmy uyuyordu. Ted, Willi'nin yanındaki koltukta ıslıkla bir arya çalıyordu. Ted'in Paul'ü dinlediğini hiç sanmıyorum; genelde hoşlanmadığı şeyler yaşanırken, hoşnutsuzluğunu şarkı söyleyerek ya da ıslık çalarak belli ederdi.

Uzun yıllar sonra, çözümsel tartışmalar yaptığımız o dönem boyunca, gerçeğe en çok yaklaştığımız zamanın –yeterince yaklaşmış olmasak da– Paul'ün öfkeyle bu parodiyi anlattığı zaman olduğunu düşünmüştüm.

Otele vardığımızda her yer karanlığa gömülmüştü.

Uykulu bir uşak bize odalarımızı göstermek için verandada bekliyordu. Odaların bulunduğu bölüm, yemek salonunun ve barın bulunduğu binanın birkaç yüz metre arkasında, bir yamaca inşa edilmişti. Yirmi oda, sırt sırta gelecek biçimde, iki sıra halinde dizilmişti, hepsinin üzerini tek çatı kapatıyordu; her iki yanda birer veranda vardı. Odalar, aralarında bir hava akımı olmamasına karşın serin ve güzeldi. Kocaman pencereli odaların içinde vantilatörler bulunuyordu. Bize dört oda ayrılmıştı. Jimmy, Ted'le gitti, ben Willi'yle; Maryrose'la Paul'e birer oda vermiştik. Otele her gelişimizde bu yerleşim planına uymuştuk; daha doğrusu, Boothby'ler bir şey demediği için Willi ve ben Mashopi'de hep aynı odada kalmıştık. Ertesi sabah hepimiz kahvaltı saatinden çok sonra uyandık. Bar açıktı, fazla konuşmadan bir şeyler içtik; sonra öğle yemeği yedik, hiç konuşmamıştık denebilir, yalnızca birbirimize, kendimizi böyle yorgun hissetmemizin ne kadar tuhaf olduğunu söylüyorduk. Otelin öğle yemekleri mükemmeldi: bol soğuk et, her tür salata ve meyve. Yeniden uyumaya gittik. Willi'yle ben uyanıp, ötekileri uyandırmaya gittiğimizde güneş batıyordu. Akşam yemeğinden bir buçuk saat sonra yeniden yataklarımızdaydık. Ertesi gün, yani pazar günü, cumartesi kadar kötüydü. Aslına bakarsanız, orada geçirdiğimiz ilk hafta sonu, hafta sonlarının en güzeliydi. Hepimiz fazlasıyla yorgun olduğumuz için huzurluyduk. Çok az içki içtiğimiz için Bay Boothby düş kırıklığına uğramıştı. Özellikle Willi çok suskundu; galiba politikadan elini eteğini –en azından olabildiğince– çekmeye, kendini kitaplara vermeye o hafta sonu karar vermişti. Paul'e gelince, herkese içten ve iyi niyetli bir yakınlık gösteriyordu, özellikle de ondan çok hoşlanmaya başlayan Bayan Boothby'ye.

Mashopi Oteli'nden bir türlü ayrılmak istemediği-

miz için, pazar günü kasabaya çok geç saatte döndük. Yola çıkmadan önce, sırtımızı karanlık otele dönüp, verandada bira içtik. Ay ışığı o kadar parlaktı ki, öküz arabalarının tekerleklerinin yola sıçratmış olduğu kum taneciklerinin parıltısını bile görebiliyorduk. Sakızağaçlarının aşağı sarkan sivri uçlu, etli yaprakları, küçük mızraklar gibi parlıyorlardı. Ted, "Şu halimize bakın, söyleyecek sözümüz kalmamış gibi öylece oturuyoruz. Bu Mashopi Oteli çok tehlikeli bir yer. Hafta sonları buraya gelip, ay ışığına, iyi yemeklere, biraya gömülüp kış uykusuna yatacağız. Sorarım size, bunun sonu nedir?" demişti.

Mashopi'ye bir ay kadar hiç gitmedik. Orada, ne kadar yorgun olduğumuzun farkına varmıştık, yorgunluktan gerilmiş sinirlerimizin boşalıvermesinden korkuyorduk. Bir ay deliler gibi çalıştık. Jimmy, Paul ve Ted'in eğitimleri sona ermek üzereydi, her gün uçuştaydılar. Hava çok güzeldi. Dersler, çalışma grupları ve araştırmalar gibi yan politik etkinliklere dalmıştık. Ancak "parti" yalnızca bir kez toplandı. Öteki "alt grup" beş üyesini kaybetmişti. İşin ilginç yanı, o tek buluşmamızda neredeyse sabaha kadar kavga etmiştik; oysa ay boyunca o kişilerle teker teker sorumlu olduğumuz yan politik etkinliklerin ayrıntılarını tartışmak için görüşmüş ve gayet iyi anlaşmıştık. Bu arada bizim grubumuz Gainsborough'da buluşmaya devam etmişti. Mashopi Oteli ve onun o uğursuz, uyuşturucu etkileri konusunda şakalaşıyorduk. Orası bizim için her türlü lüksün, yozlaşmışlığın ve iradesizliğin simgesi olmuştu. Oraya hiç gitmemiş, oranın sıradan bir yol kenarı oteli olduğunu bilen arkadaşlarımız, bizim deli olduğumuzu söylüyorlardı. Mashopi'ye gidişimizin üstünden bir ay geçmişti ki, perşembe akşamından başlayıp gelecek hafta çarşambaya kadar sürecek bir hafta tatili geldi çattı; kolonide tatiller ciddiye alınırdı. Bu yüzden yeniden Mashopi'ye gitmek üzere

grubumuzu topladık. Biz, asıl altılı, Ted'in uğruna pilotluk sınavından kaldığı son öğrencisi Manchesterlı Stanley Lett ve Stanley'nin arkadaşı, caz piyanisti Johnnie... Ayrıca George Hounslow'u da bizimle buluşması için çağırmıştık. Kimimiz arabayla, kimimiz trenle Mashopi'ye gittik; perşembe gecesi barın kapanış saatinde otele vardığımızda, bu tatilin, bir önceki hafta sonu tatilinden çok farklı olacağını anlamıştık.

Otel, hafta sonu tatili için gelmiş insanlarla doluydu. Bayan Boothby fazladan on iki oda açmıştı. Otelde biri halka açık, öteki yalnızca otel müşterileri için iki ayrı parti düzenlenecekti; gündelik yaşamdan uzaklaşmanın yarattığı neşe, şimdiden herkese bulaşmıştı. Grubumuz geç bir saatte akşam yemeğine oturduğunda, uşaklardan biri odanın duvarlarını renkli kâğıtlar ve sıra sıra ampullerle süslüyordu. Bize bir sonraki akşam için özel olarak hazırlanmış dondurmalı pudingden verdiler. Bayan Boothby "pilot gençlerin" yarın büyük salonu süslemekte kendilerine yardım etmeyi isteyip istemediklerini öğrenmek için bir elçi gönderdi. Elçi, June Boothby'ydi, annesinin sürekli sözünü ettiği havacıları merak ettiği için geldiği çok açıktı. Ancak onları fazla beğenmediği de belliydi. Kolonili kızların çoğu, İngiltere'den gelen gençlere şöyle bir bakar, onları kız kılıklı, korkak ve ahmak bulup listelerinden çıkarırlardı. June da bu kolonili kızlardan biriydi. Mesajı iletip, Paul'ün daveti, "havacılar adına" abartılı bir nezaketle kabul edişini dinledikten sonra yanımızdan ayrıldı. Paul ve Willi, evlenme yaşı gelmiş kız konusunda şakalaştılar, ancak şakaları, "Bay ve Bayan Boothby, barmen ve karısı" türünde alaylardı. O hafta sonu ve ondan sonraki hafta sonları kızla bir daha ilgilenmediler. Besbelli June'u o kadar çirkin bulmuşlardı ki, ondan söz etmiyorlardı bile; hatta belki de bu konuda konuşmalarını engelleyen nezaketleriydi,

gerçi bizimkilerden hiçbiri herhangi bir duygu belirtisi göstermezdi ya neyse... June iriyarı, uzun boylu bir kızdı; kırmızı bacakları ve kolları çok biçimsizdi. Yüzü, annesininki gibi kıpkırmızıydı; şişman, biçimsiz yüzünü aynen annesininki gibi kıvırcık, soluk renkli saçlar çevreliyordu. Çekici hiçbir yönü, hiçbir özelliği yoktu. Ancak, içinde sanki fırsat kollayan, kasvetli, her an bir patlamaya yol açabilecek bir enerji vardı, çünkü birçok genç kızın geçtiği o bilinen evreden geçiyordu. Transa benzeyen bir cinsel saplantı içindeydi. Babamla Baker Caddesi'ndeki evde kaldığım sırada, on beş yaşındayken, birkaç ay kadar böyle bir duygusal evreden geçmiştim; bu yüzden babamın evinin bulunduğu o bölgeden geçerken, kaldırımlara, evlere, dükkânların vitrinlerine sinecek kadar güçlü olan o duyguları anımsamadan edemem. Ancak June'un durumu biraz daha ilginçti: Yani, aslında, June, kendisiyle karşılaşan erkeklerin onu yiyip bitiren şeyi fark etmelerini sağlayacak bir durumda olmalıydı. Oysa doğa June'a bu konuda hiç yardımcı olmamıştı. Onunla karşılaştığımız ilk gece, Maryrose'la ben bakıştık, az kalsın June'un içinde bulunduğu ruh durumunu anladığımız için kendimizi tutamayıp yüksek sesle gülecektik. Gülmedik, çünkü bizim için çok açık olan bu gerçeği erkeklerin fark etmediğini anlamış ve June'u onların alaylarından korumak istemiştik. Oteldeki bütün kadınlar June'un ne durumda olduğunun farkındaydı. Bir sabah, genç Stanley Lett'le flört eden kızıl saçlı, güzel Bayan Lattimore'la verandada oturuyorduk; birden tren raylarının bitişiğindeki sakızağaçlarının altından, körlemesine bir av arayışında olan June çıktı. Bir uyurgezeri seyreder gibiydik. June birbirinin üzerine yığılmış gibi duran mavi dağlara, vadinin ötelerine bakarak birkaç adım atıyor, ellerini saçlarına götürünce parlak kırmızı pamuklu elbisenin altında gerilen hatları ve kolla-

rının altındaki koyu ter lekeleri görülüyordu, sonra yumruklarını sıkarak kollarını indiriyordu. Bir an hareketsiz kalıyor, yeniden yürüyor, duruyor, düşlere dalıyor, topuklu sandaletinin burnuyla tozları eşeliyordu; sonunda sakızağaçlarının arkasında gözden kayboldu. Bayan Lattimore tatlı sesiyle derin derin iç geçirdi ve her zamanki gibi sabırla güldü. "Tanrım," dedi, "bir milyon verseler yeniden genç kız olmak istemezdim. Tanrım, bunları yeniden yaşamak ha? Milyon verseler olmaz." Maryrose'la ben ona hak verdik. Oysa June her haliyle son derece utanç verici olmasına karşın, erkekler bunun farkında değildi, biz kadınlar da June'a ihanet etmemeye çalışıyorduk. Kadınlar birbirlerine sadıktırlar; bu, öteki sadakat duyguları kadar güçlüdür. Ya da belki de erkeklerimizin ne kadar kıt bir düş gücüne sahip olduğunu öğrenmekten çekindiğimiz için bunu onlara belli etmemiştik.

June, zamanını genellikle otelin birkaç yüz metre ötesine kurulmuş olan evlerinin verandasında geçiriyordu. Bu ev karınca yuvalarından korunmak için üç metre yüksekliğindeki direklerin üzerine kurulmuşu. Beyaz verandası, geniş ve serindi, sarmaşık ve çiçeklerle kaplıydı. Yani ev inanılmayacak kadar renkli ve güzeldi; June burada çiçek desenli, pamuklu bir örtüyle kaplı divana uzanır, saatlerce gramofon dinleyerek, kendisini bu uyurgezerlikten kurtarmasına izin vereceği adamı düşlerdi. Birkaç hafta sonra bu düş, gerçek bir erkek yaratacak kadar güçlenmişti. Güneye giden bir kamyon otelin önünde durduğunda, Maryrose'la ben verandada oturuyorduk; kamyonun içinden her biri bir öküz budu irili-
ğinde kızarmış bacakları ve güneşten yanmış kolları olan genç bir yarma çıktı. June, çakıllı yolda bakınarak, baba evinden otele doğru sivri burunlu sandaletleriyle çakılları tekmeleyerek yürüyordu. Adam bara yürürken, June'un tek nelediği çakıllardan biri ayağına çarptı. Adam du-

rup June'a baktı. Sonra, hipnotize olmuş gibi, omzunun üstünden geriye boş boş bakarak bara girdi. June da onu izledi. Bay Boothby, Jimmy ve Paul'e cin tonik verirken İngiltere'den söz ediyordu. Bay Boothby, köşede oturup Maryrose'la benim başımızın üstünde sıcak sabah havasında uçuşmakta olan tozlara ve parlak gün ışığına hülyalı hülyalı bakmakta olan kızını fark etmedi. Kamyoncu genç, birasını alıp June'dan birkaç metre uzaktaki tahta banka oturdu. Yarım saat sonra kamyonuna bindiğinde June da yanındaydı. Maryrose ve ben aynı anda önüne geçilmez bir gülme nöbetine tutulduk ve ancak, Paul ve Jimmy neyin bu kadar gülünç olduğunu anlamak için bardan dışarı çıkıp bakınca susabildik. Bir ay sonra, June'la kamyoncu genç nişanlanmışlardı, June'un aslında ne kadar aklı başında, tatlı ve sessiz bir kız olduğunu herkes ancak o zaman anladı. June artık ilaçla uyuşturulmuş gibi donuk donuk dolaşmıyordu. Bayan Boothby'nin kızının durumundan ne kadar rahatsız olduğunu da o zaman anlayabildik. June'un otel işlerinde kendisine yardım etmesini hoşnutlukla kabul edişinin, düğün planları yapışının, June'la yeniden arkadaş oluşunun altında aşırı bir neşe, aşırı bir rahatlama seziliyordu. Daha önce bu kadar rahatsız olduğu için kendini suçlu hissediyor gibiydi. Belki de daha sonraları sabrının taşmasında, yaptığı haksızlıklarda uzun süre bu gerginlik içinde olmasının payı vardı.

O ilk gece, June'un yanımızdan ayrılmasından hemen sonra, içeri Bayan Boothby girdi. Willi onu masamıza davet etti. Paul de ayrıca davet etti. İkisi de bizce yalan olduğu çok açık, abartılı bir nezaketle konuşuyordu. Oysa hepimizin çok yorgun olduğu o ilk hafta sonu Paul, Bayan Boothby'ye içtenlikle annesinden, babasından, "evinden" söz etmiş; kibir ve gösterişten uzak davranmıştı. Ancak elbette Paul'ün İngilteresi'yle, Bayan

Boothby'nin İngilteresi ayrı ülkelerdi.

Aramızda, Bayan Boothby'nin Paul'e çok düşkün olduğunu söyleyerek şakalaşırdık. Hiçbirimiz buna gerçekten inanmıyorduk; öyle olsaydı bu konuda şakalaşmazdık ya da öyle olduğunu umarım. Başlarda onu çok seviyorduk. Bayan Boothby'nin Paul'e hayran kaldığı çok açıktı. Ancak Willi'ye de hayrandı. Üstelik her ikisini de, bizim hoşlanmadığımız yönlerinden dolayı seviyordu: soğuk nezaketlerinin altında yatan kabalıkları ve kibirleri yüzünden.

Kadınların hırpalanmaktan hoşlandıklarını bana Willi öğretmişti. Bu çok aşağılayıcı bir şeydi ve bunun doğru olduğunu kabul etmemek için kendimle savaşırdım. Oysa bunun kanıtlandığına defalarca tanık oldum. Ne zaman suyuna gitmek, isteklerine boyun eğmek zorunda kaldığımız, geçimsiz bir kadınla karşılaşsak, Willi, "Siz bunları bilmezsiniz, iyice pataklanınca bakın nasıl yola gelirler," derdi. "İyice pataklamak", kolonililere özgü bir deyimdi ve genellikle beyazlar tarafından şöyle kullanılırdı: "Şu Kâfir'in[1] iyice bir pataklanması gerek!" Willi bunu genel kullanıma göre değiştirmişti. Sözgelimi Maryrose'un annesi, kızının bütün yaşam gücünü emen, yaşlı bir tavuk kadar sinirli ve enerjik, elli yaşlarında, yaygaracı, hükmedici, sinir hastası bir kadındı. Bizler Maryrose'u üzmemek için ona nazik davranıyor, kızının ardından telaşla Gainsborough'ya damladığı zaman ona katlanıyorduk. Kadın yanımızda olduğu zaman Maryrose dalgınlaşıyor, huzursuz oluyor, sinirden bitkin düşüyordu. Annesine karşı çıkması gerektiğinin farkındaydı, ama bunu yapacak gücü kendinde bulamıyordu. Bizi sıkan ve

1. Afrika'nın güneyinde Bantu dili konuşan bazı halklarla (Zazalar) Afganistan'ın kuzeydoğusundaki Hindukuş Dağlarında yaşayan Nuristanlılar için kullanılan küçültücü ad. (Ç.N.)

sinirimize dokunan bu kadını Willi beş altı sözcükle tedavi etti. Maryrose'un annesi bir gece Gainsborough'ya gelmiş, bizi boş yemek salonunda konuşurken bulmuştu. Bağıra çağıra, "Demek her zamanki gibi buradasınız. Bu saatte yatakta olmanız gerekirdi," demişti. Tam yanımıza oturacaktı ki, Willi sesini yükseltmeksizin, ancak gözlük camlarını parıldatarak, "Bayan Fowler," demişti.

"Evet Willi, yine ne var?"

"Bayan Fowler, neden Maryrose'un ardından hemen buraya damlıyor ve başımıza bela oluyorsunuz?"

Bayan Fowler soluk soluğa kalmış, kızarmış, oturmak üzere olduğu sandalyenin yanında ayakta Willi'ye bakakalmıştı.

"Evet," demişti Willi sakin sakin, "siz yaşlı bir baş belasısınız. İsterseniz yanımızda oturabilirsiniz, ama saçma sapan konuşmayacak, sessiz duracaksınız." Maryrose, annesi adına duyduğu utanç ve korkudan bembeyaz olmuştu. Ancak Bayan Fowler birkaç saniyelik suskunluktan sonra telaşlı bir kahkaha atmış ve oturmuş, gerçekten bir daha sesini çıkartmamıştı. Bu olaydan sonra, Gainsborough'ya geldiği zaman, Willi'nin yanında hep sert bir babanın yanında terbiyeli davranan, iyi yetişmiş bir kız çocuğu gibi oturdu. Bu durum yalnızca Bayan Fowler ve Gainsborough'un sahibesi için geçerli değildi.

Şimdi sıra Bayan Boothby'deydi; üstelik Bayan Boothby kendinden daha zorba birini arayan tiplerden biri değildi. Davet edilmediği yere gitmemeye özen gösterirdi. Yine de zekâsıyla olmasa bile –zeki bir kadın değildi– sezgileriyle, birisinin kendisini ezmeye çalıştığını fark ederse, daha fazla ezilmek için mutlaka yeniden gelirdi. "İyice pataklandıktan" sonra, ne Gainsborough'daki Bayan James gibi utangaç bir kıza dönüşür ne de Bayan Fowler gibi telaşlı bir doyuma ulaşırdı; sabırla dinler,

karşılık verir, deyim yerindeyse sözlerin kaymağıyla ilgilenir, sözcüklerin altında yatan küstahlığı anlamazlığa gelirdi; bazen bu yöntemle Willi'yi ya da Paul'ü utandırıp nazik olmaya zorlardı. Ancak eminim ki, yalnız başınayken yumruklarını sıkarak kızarıyor ve, "Onları tokatlamak isterdim. Evet, bunu söylediğinde onu tokatlamalıydım," diye kendi kendine mırıldanıyordu.

O akşam Paul hemen en sevdiği oyunlardan birini başlattı. Bu oyunun amacı, kolonili kendisiyle alay edildiğini anlayana kadar koloni klişelerini sıralamaktı. Willi de bu oyuna katıldı.

"Aşçınız herhalde yıllardır sizin yanınızdadır... Sigara ister misiniz?"

"Teşekkürler şekerim, ama sigara içmem. Evet, aşçı iyi çocuktur. Her zaman bize sadık olduğunu söylemeliyim."

"Herhalde neredeyse ailenizden biri olmuştur?"

"Evet, ben onu aileden sayarım. Eminim o da bize çok düşkündür. Ona hep iyi davrandık."

"Belki de artık bir dost değil, bir evlat gibidir?" (Bunu söyleyen Willi'ydi.) "Zaten onların kocaman birer çocuktan farkı yok."

"Evet, bu doğru. Onları yakından tanıdığınızda böyle olduğunu anlıyorsunuz. Onlara bir çocuğa davrandığınız gibi, kararlı ve adil davranmalısınız. Bay Boothby ve ben zencilere adil davranılmasından yanayız. Doğru olan da bu zaten."

"Ancak öte yandan, sizi kullanmasına izin vermemelisiniz," dedi Paul. "Bunu yaparsanız, size olan saygılarını yitirirler."

"Bunu duyduğuma sevindim Paul, çünkü İngiliz gençlerinin çoğunun, şu Kâfirler konusunda tuhaf düşünceleri var. Haklısın. Her şeyin bir sınırı olduğunu bilmeliler." Konuşma böyle uzadı gitti.

Paul kupasını kaldırdı, mavi gözlerini çekici bir biçimde kadına dikti (bu en sevdiği duruşuydu) ve "Elbette aramızda asırlık bir evrim farkı var, aslında onların şebeklerden farkı yok," dedi; Bayan Boothby bunun üzerine bakışlarını kaçırdı. Şebek tanımı, beş yıl öncesine kadar gazetelerde bile kullanılıyorsa da artık kolonide kullanılamayacak kadar çiğ bir sözcük sayılıyordu. (Tıpkı "Kâfir" sözcüğünün on yıl sonra çiğ sayılacağı gibi.) Bayan Boothby, "İngiltere'nin en iyi okullarında okumuş bir gencin" şebek sözcüğünü kullandığına inanamıyordu. Kırmızı yüzü, kırılmaya hazır olduğunu belli eden, dürüst bir ifadeyle yeniden Paul'e döndü; Paul ise –bir ay önce evini özleyen, şefkatine muhtaç bu çocuk– bir ay önceki gibi masumca gülümseyerek, bütün çekiciliğiyle karşısında oturuyordu. Bayan Boothby birden içini çekti ve kibarca, "İzin verirseniz, benimkinin yemeğini hazırlamalıyım, Bay Boothby geç saatte bir şeyler atıştırmayı seviyor; barda çalıştığı için akşam yemeğine yetişemiyor da," diyerek kalktı. Willi ve Paul'e kırgın, dürüst, inceleyici bir biçimde uzun uzun baktı ve iyi geceler diledi.

Paul başını geri atarak güldü. "İnanılmaz insanlar bunlar, olağanüstüler, gerçek olamazlar," dedi.

Willi gülerek, "Yerliler," dedi. Kolonideki beyazlara yerli derdi.

Maryrose alçak sesle, "Bunu niye yaptığını anlayamıyorum Paul. Onlarla alay ediyorsun," dedi.

"Sevgili Maryrose, sevgili güzel Maryrose," dedi Paul birasını içmek için kaldırdığı kupasının içine kıkırdayarak.

Maryrose çok güzel bir kızdı. Ufak tefek ve narindi; bal renkli dalgalı saçları ve çok güzel kahverengi gözleri vardı. Cape'te bir ara mankenlik yapmıştı, dergi kapaklarında fotoğrafları çıkmıştı. Onda kibir denen şeyden eser yoktu. Sabırla gülümsedi, sonra iyi niyetli, ağır ko-

nuşmasıyla, "Evet Paul. Ne de olsa burada büyüdüm ben. Bayan Boothby'yi anlıyorum. Sizler, bana hatalı olduğumu açıklayana kadar ben de böyleydim. Onu alay ederek değiştiremezsin. Duygularını incitirsin o kadar," diye üsteledi.

Paul kalın sesiyle yine kıkırdadı ve "Maryrose, Maryrose, inanılmayacak kadar iyi bir insansın sen," dedi.

Ancak Maryrose, gece geç saatlerde Paul'ü utandırmayı başardı.

Bir yol işçisi olan George Hounslow, yüz altmış kilometre kadar ötedeki küçük bir kasabada karısı, üç çocuğu, ana babası ve karısının ana babasıyla yaşıyordu. Gece yarısı, kamyonuyla bizimle buluşmaya gelirdi. Hafta sonu geceleri bizimle olacaktı, gündüzleri anayoldaki işine dönecekti. Yemek salonundan çıkıp George'u beklemek için tren yolunun kenarında dizili sakızağaçlarının altında oturmaya gittik. Ağaçların altında bir ahşap masa ve ahşap banklar vardı. Bay Boothby bize on iki kadar soğutulmuş Cape şarabı gönderdi. Zaten hepimiz çakırkeyiftik. Otel karanlıktı. Çok geçmeden Boothbylerin de ışığı söndü. Geceyi artık yalnızca istasyonun ve birkaç yüz metre ötedeki yatakhane bölümünün solgun ışıkları aydınlatıyordu. Dalların arasından bize ulaşan donuk ay ışığı, ayaklarımıza tozları savuran gece rüzgârı bizde aslında sakızağaçlarının altında değil de, bir bozkırın ortasında olduğumuz izlenimini uyandırıyordu. Otel, granit kayalarından oluşan tepelerin, ağaçların, ay ışığının içinde erimiş, ayırt edilemez olmuştu. Kilometrelerce ötede, anayol, kara ağaçların arasından bir bayır tırmanan, ince, sönük bir çizgi gibi görünüyordu. Sakızağaçlarının keskin, yağlı buğusu, tozun rahatsız edici kokusu, soğuk şarabın kokusu, hepsi sarhoşluğumuzu artırıyordu.

Jimmy, kendisine sarılan Paul'ün göğsüne yaslanmış, uyuyakalmıştı. Ben Willi'nin omzuna dayanmış,

uyukluyordum. Stanley Lett ve piyanist Johnnie yan yana oturmuş, dostça bir merakla bizi seyrediyorlardı. İşçi sınıfından kişiler oldukları ve hep de böyle kalacakları için, bizim onlara değil, onların bize katlandığı gerçeğini hiç gizlememişlerdi, ancak savaşın, onlara bir aydın grubunu inceleme fırsatını yaratmasına itirazları yoktu. Aydın tanımını Stanley bulmuş, bizi böyle tanımlamaktan bir türlü vazgeçmemişti. Piyanist Johnnie her zaman suskundu. Onun sözcüklerle işi yoktu. Hep Stanley'nin yanında oturup, ona sessizce yandaşlık ederdi.

Ted, kurtarılmak için ortada bir neden göremeyen "taş altındaki kelebek" Stanley yüzünden şimdiden acı çekmeye başlamıştı bile. Kendini avutmak için Maryrose'un yanına oturup kolunu onun omzuna doladı. Maryrose tatlı tatlı gülümseyerek, kendisini ona ve bütün erkeklere kapatan bir duruşla onun sarılmasına boyun eğdi. Güzel olduğunu bilen birçok kız, güzelliklerinin bedelini Tanrı'ya öder gibi, insanların kendilerine dokunmalarına, öpmelerine, kucaklamalarına izin verirler. Erkeklerin ellerine boyun eğerken, yüzlerinde esnemeye ya da sabırlı bir iç çekişe benzeyen bir gülümseme belirir. Ancak Maryrose'un durumunda başka unsurlar da vardı.

Ted, omzuna yaslanan parlak saçlı, küçük başa bakarak, "Maryrose, neden bizlerden birine âşık olamıyorsun, neden içimizden kimsenin sana âşık olmasına izin vermiyorsun?" dedi açık yüreklilikle.

Maryrose gülümsemekle yetindi; dallar ve yapraklarla gölgelenen ay ışığında bile gözleri görkemli görünüyor, kadife gibi parlıyordu.

Willi başımın üstünden, "Maryrose'un kalbi kırık," dedi.

Paul de, "Kırık kalpler ancak modası geçmiş romanlarda bulunur," dedi, "yaşadığımız zamana uygun değildirler."

"Tam tersine," dedi Ted. "Zamanımızda daha önce hiç olmadığı kadar çok kırık kalp var, dönemin özelliği bu. Aslında eminim, çevremize şöyle bir baksak, kalplerin paramparça olduğunu, yaralandıkları için bir et yığınına dönüştüklerini görebiliriz."

Maryrose başını kaldırıp utangaç ve minnettar bir biçimde gülümsedi, ciddi bir sesle, "Evet, çok doğru," dedi.

Maryrose bir zamanlar ağabeyine deli gibi âşıkmış. Ağabeyiyle birbirlerine çok benziyorlarmış, ama en önemlisi, çekilmez, hırçın, utanç verici annelerine karşı birbirlerini destekledikleri için aralarında sevgi dolu bir bağ oluşmuş. Maryrose'un ağabeyi bir yıl önce Kuzey Afrika'da ölmüş. Maryrose o sıralar Cape'te mankenlik yapıyormuş. Güzel olduğu için oldukça aranan bir mankenmiş. Çevresindeki gençlerden biri ağabeyine benziyormuş. Bize gencin bir fotoğrafını göstermişti: sarı bıyıklı, hırçın görünüşlü, zayıf bir genç. Maryrose ona hemen âşık olmuş. "Evet, ona ağabeyime benzediği için âşık olmuştum, bunda ne kötülük var?" diyerek bizi kayıtsız ve katıksız dürüstlüğüyle her zamanki gibi sarsmıştı. Bize hep, "Bunda ne kötülük var?" diye sorardı, bizimse aklımıza hiçbir zaman söyleyecek bir şey gelmezdi. Ancak belli ki, genç adam Maryrose'un ağabeyine yalnızca görünüşte benziyordu, çünkü Maryrose'la ilişkisinden hoşnut olmasına karşın onunla evlenmek istememişti.

"Söylediklerin doğru olabilir Maryrose, ama yine de aptalca," dedi Willi. "Ayağını denk almazsan, başına neler gelir biliyor musun? Bu erkek arkadaşını bir put haline getirirsin, bunu yaptıkça daha da mutsuz olursun. Evlenebileceğin iyi erkekleri yanına yaklaştırmaz, sonunda yalnızca evlenmek adına biriyle evlenir ve çevremizde sıkça gördüğümüz o doyumsuz kadınlardan biri olur çıkarsın."

Bu arada, Maryrose'un başına aynen bunların geldi-

ğini parantez içinde belirtmeliyim. Birkaç yıl daha güzelliğini korudu, o esnemeye benzeyen gülümsemesiyle kendine kur yapılmasına izin verdi, onun bunun kolunda sabırla dolaştı; sonra birdenbire üç çocuklu, orta yaşlı bir adamla evlendi. Adamı sevmiyordu. Ağabeyinin bir tankın paleti altında macuna döndüğü gün, yüreği hissetmez olmuştu.

Maryrose, her zamanki iyi niyetiyle, kendisini aydınlatan ay ışığı parçasının altında otururken, "Peki sence ne yapmalıyım Willi?" diye sordu.

"İçimizden biriyle yatmalısın. Hem de olabildiğince çabuk. Kara sevdanın bundan iyi tedavisi yoktur," dedi Willi, gereğinden fazla iyi niyetli bir ses tonuyla. Bilgiç Berlinliyi oynuyordu. Ted yüzünü buruşturup kolunu çekerek böyle alaycı bir yaklaşımı kabul edemeyeceğini, Maryrose'la ancak duygusal nedenlerle yatacağını belli etti. Gerçekten de öyle olurdu.

"Her neyse," dedi Maryrose. "Bunun yararı olacağını sanmıyorum. Ağabeyimi aklımdan çıkaramıyorum."

"Ensest ilişki konusunda bu kadar dürüst olan birine hiç rastlamamıştım," dedi Paul. Bunu şaka yollu söylemişti, ama Maryrose ciddi ciddi, "Evet bunun ensest olduğunun farkındayım. Ne tuhaftır ki, o sıralar bunun ensest bir ilişki olduğu hiç aklıma gelmemişti. Ağabeyimle birbirimize âşıktık," dedi.

Yine sarsılmıştık. Willi'nin omzunun kasıldığını hissettim, oysa birkaç dakika önce ahlaki çöküntü içindeki Avrupalıyı oynuyordu. Maryrose'un ağabeyiyle yatmış olması, onun asıl, tutucu kişiliğini ortaya çıkarmıştı.

Bir sessizlik oldu. Sonra Maryrose, "Evet, niye şaşırdığınızı biliyorum," dedi. "Bugünlerde bu konuyu çok düşünüyorum. Kimseye bir kötülüğümüz dokunmadı, değil mi? İşte bu yüzden yaptığımızın yanlış olduğunu sanmıyorum."

Yeniden bir sessizlik oldu. Sonra Paul neşeyle konuştu: "Senin için fark etmiyorsa, neden benimle yatmıyorsun Maryrose? Bakarsın, iyileşirsin."

Paul hâlâ dimdik oturuyor, göğsüne bütün ağırlığıyla yaslanan Jimmy'nin çocuksu bedenini destekliyordu. Maryrose nasıl Ted'in kendisine sarılmasına izin verdiyse, o da Jimmy'yi öyle sabırla tutuyordu. Paul ve Maryrose grupta aynı rolü oynuyorlardı, tek farkları cinsiyetleriydi.

Maryrose sakince, "Cape'teki erkek arkadaşım yardım edemediyse, sen nasıl edeceksin?" dedi.

"Sevgilinle evlenmeni ne engelledi?" dedi Paul.

"Ailesi Cape'in saygın ailelerindendi, benimle evlenmesini istemiyorlardı, çünkü benim ona layık olmadığımı düşünüyorlardı," dedi Maryrose.

Paul genizden gelen çekici kahkahasıyla güldü. Bilerek böyle gülmüyordu belki, ama bunun onu çekici kılan şeylerden biri olduğunun mutlaka farkındaydı. "Saygın bir aile. Capeli saygın bir aile ha, çok gülünç."

Bu kulağa geldiği kadar züppece bir konuşma değildi. Paul'ün züppeliği yalnızca şakalarında ve sözcük oyunlarında belli olurdu. Şimdiyse, yalnızca başlıca tutkusu olan çelişkinin tadını çıkarmaya çalışıyordu. Onu eleştirmeye hakkım yok, çünkü kolonide gereğinden uzun süre kalmamın asıl nedeni, orasının bana böyle eğlence olanakları tanımasıydı. Paul tıpkı Bay ve Bayan Boğa'yı, yani Boothbyleri keşfettiği zamanki gibi bizi eğlenceye davet ediyordu.

Ancak Maryrose alçak sesle, "Galiba İngiltere'deki saygın ailelere alışkın olduğun için böyle gülüyorsun," dedi. "Elbette Cape ve İngiltere'deki saygın ailelerin birbirinden ne kadar farklı olduğunu biliyorum. Ancak benim için ikisi de aynı kapıya çıkar, değil mi?"

Paul rahatsızlığını, yüzünü tuhaf bir biçimde buruş-

turarak sakladı. Hatta Maryrose'un kendisine haksızlık ettiğini göstermek için biraz kıpırdadı, Jimmy'nin başının omzuna daha rahat bir biçimde yaslanmasını sağladı. Bunu daha şefkatli olabileceğini göstermek için yapmıştı.

"Seninle yatsaydım," dedi Maryrose, "herhalde sana epeyce kapılırdım, ancak sen de Cape'teki erkek arkadaşıma benziyorsun. Benimle asla evlenmezdin, senin için yeterince iyi olmazdım. Sen acımasız birisin Paul."

Willi boğuk bir sesle güldü. Ted, "Bu senin hakkından gelir Paul," dedi. Paul yanıt vermedi. Bir dakika önce hareket ettiğinde Jimmy'nin başı aşağı kaymıştı, bu yüzden artık Jimmy'yi diziyle desteklemesi gerekiyordu. Paul, Jimmy'yi bir bebek gibi kucakladı ve gecenin geri kalan bölümünde, dudaklarında pişman bir gülümsemeyle Maryrose'u seyretti. Daha sonra Maryrose'u fikrinden caydırmak için onunla hep tatlı tatlı konuştu. Ancak başarılı olamadı.

Gecenin yarısına doğru, bir kamyonun farları, ay ışığını emerek anayoldan rayların yanındaki kumlu alana girdi ve orada durdu. Kamyonun her yanı dişlilerle doluydu; arkasına küçük bir karavan takılmıştı. George Hounslow yol yapımını denetlemeye çıktığı zaman bu karavanı ev olarak kullanıyordu. George sürücü koltuğundan aşağı atlayıp yanımıza geldi; Ted ona bir bardak şarap uzattı. George şarabı içerken, yudumlarının arasında, "Pis ayyaşlar, sersemler, içkide boğulmuş cüceler, hepiniz kafayı çekmişsiniz," dedi. Bardaktaki şarabı mideye indirdi. Ted bardağı yeniden doldurmak için başka bir şişeyi alıp eğdi; birkaç damla soğuk ve sert şarap, tozun içine tıslayarak döküldü. Toz, yağmur yağmış gibi keskin ve tatlı kokuyordu.

George beni öpmek için yaklaştı. "Güzel Anna, güzel Anna; ama şu Willi yok mu, onun yüzünden benim olamıyorsun," dedi. Sonra Ted'i itip, yanağını uzatmış

olan Maryrose'u öptü. "Dünyada onca güzel kadından yalnızca ikisi yanımızda, ağlamak istiyorum," dedi. Erkekler güldü; Maryrose bana dönüp gülümsedi. Ben de ona. Birden yüzünde acılı bir ifade belirdi, böylece benim de yüzümde böyle bir ifade olduğunu anladım. Sonra Maryrose duygularını ele verdiği için rahatsız oldu; duygularımızın belli olduğu bu ânı örtbas etmek için bakışlarımızı başka yöne çevirdik. Duyduğumuz acıyı incelemek istememiştik. George ağzına kadar şarapla dolu bardağıyla öne eğilmiş, "Ayyaşlar, yoldaşlar, bırakın uyuşukluğu da, bana yeni haberleri anlatın," diyordu.

Hepimiz kıpırdandık, uykumuzu bir tarafa bırakıp canlandık. Willi, George'a kasabadaki politik durumu anlatırken biz dinliyorduk. George fazlasıyla ciddi bir adamdı. Willi'ye, yani Willi'nin zekâsına hayrandı. Kendisinin aptal olduğuna emindi. Büyük olasılıkla yaşamı boyunca yetersiz ve çirkin bir insan olduğunu düşünmüştü.

Oysa George oldukça yakışıklıydı; en azından kadınlar, farkında olmasalar bile, ona karşılık veriyorlardı. Sözgelimi sürekli George'u itici bulduğunu söyleyen, ama gözlerini ondan alamayan kızıl saçlı, güzel Bayan Lattimore. George uzun boyluydu, ama kambur durduğu için daha kısa görünüyordu. Geniş omuzlu, ince belli, üçgen bedenliydi. Bir boğaya benziyordu; her hareketi, bastırmak zorunda kaldığı öfkesi yüzünden inatçılık ve sertlik doluydu. Öfkeliydi, çünkü aile yaşamı çok çetindi. Evde sabırlı, özverili ve disiplinliydi, yıllarca böyle davranmak zorunda kalmıştı. Oysa bana kalırsa, bu tür davranışlar onun doğasına aykırıydı. Belki de kendini küçümsemesinin ve özgüvensiz biri olmasının nedeni buydu. Eline daha fazla olanak geçmiş olsaydı, eminim kendini aşabilirdi ve sanırım o da bunun farkındaydı. Belki de kendini sürekli karalamaya çalışmasının nedeni, aile

yaşamının kendini kısıtladığını düşünmesinden dolayı suçluluk duymasıydı. Bilemiyorum... belki de sürekli karısını aldattığı için kendini cezalandırıyordu. George'un karısıyla olan ilişkisini anlamak için galiba biraz daha büyümem gerekiyordu. George karısını, bir kurbanın ötekine duyduğu hırçın ve sadık bir merhametle seviyordu.

George'da şeytan tüyü vardı, gördüğüm en sevimli ve kesinlikle en gülünç adamdı. George her an bizi güldürecek bir şey bulabilirdi, bizi mutlaka güldürürdü. Bir oda dolusu insanı barın kapanmasından güneş doğana kadar güldürdüğüne çok kez tanık oldum. O konuşurken yataklara, yerlere yapışırdık, gülmekten kıpırdayamazdık. Oysa ertesi gün yaptığı şakalar aklımıza geldiğinde onları pek de gülünç bulmazdık. Ancak bir gece önce gülmekten bayılacak gibi olurduk; galiba asıl gülünç olan, kendisine ruhsuz bir ifade veren, yakışıklı, daha doğrusu yakışıklı bir yüzün taslağına benzeyen yüzünden kaynaklanıyordu. Yüzü, onun sert ve otoriter bir insan olduğu izlenimini uyandırıyordu, ancak galiba bu izlenimde, yüzüne aptalca bir inatçılık havası veren uzun, ince üst dudağının payı büyüktü. George konuşmaya başlayınca, ağzından kendini cezalandıran türden, kederli, durdurulamaz bir sözcük seli dökülürdü. George bizim gülmekten yerlere serilişimizi gülmeksizin izler, "Bu zeki insanları güldürebiliyorsam, belki de sandığım kadar ümitsiz bir vaka değilim," diye düşünür gibi dururdu.

Kırk yaşlarındaydı. Yani en yaşlımız Willi'den on iki yaş büyüktü. Bizim aklımıza bile gelmeyen bu gerçek, onun aklından hiç çıkmıyordu. Geçen her yıl, onun için, parmaklarının arasından teker teker denize dökülen mücevherler kadar değerliydi. Bunun nedeni, kadınlara olan aşırı düşkünlüğüydü. Bir başka tutkusu, politikaydı. En büyük sorunlarından biri İngiltere'de eski sosyalist geleneğini –on dokuzuncu yüzyıl sosyalizmini– en koyu

biçimiyle yaşayan bir ana baba tarafından, mantık yanlısı, gerçekçi, hepsinden önemlisi, dinsizliğe din gibi bağlı olarak yetiştirilmiş olmasıydı. Böyle yetiştirildiği için kolonideki insanlarla iyi anlaşamıyordu. Geri kalmış, küçük, öteki kasabalardan uzak bir kasabada, insanlardan uzak ve yalnız yaşardı. Ondan çok daha genç olan bizler, onun yıllardır sahip olduğu tek dostlardık. Hepimiz onu çok seviyorduk. Oysa George'un bunu bildiğini ya da buna inanmak için kendine bir an izin verdiğini sanmıyorum. Fazlasıyla alçakgönüllüydü. Özellikle de Willi'nin karşısında. Bir seferinde, yine bir konuda ahkâm kesmekte olan Willi'nin karşısında öyle ezilip büzülmüş, öyle saygılı bir tavır takınmıştı ki, dayanamayıp, "Tanrı aşkına George, sen çok hoş bir insansın. Willi gibi bir adamın ayaklarını yalamana dayanamıyorum," demiştim.

"Ama ben Willi kadar zeki olsaydım, onun beyni bende olsaydı, dünyanın en mutlu insanı olurdum," dedi. Birlikte yaşadığım adam konusunda böyle şeyler söylememe şaşmaması tam ondan beklenecek bir davranıştı. Üst dudağı, kendiyle alay ederken hep olduğu gibi inceldi: "'Hoş' demekle neyi kastediyorsun? Ben pis herifin tekiyim, biliyorsun. Size bütün yaptıklarımı anlattıktan sonra benim iyi bir insan olduğumu nasıl söylersin?" Kadınlarla ilişkileri konusunda yalnızca Willi'yle bana anlattıklarını kastediyordu.

Bunu sonraları çok düşündüm. Hoş sözcüğünü, yani. Belki de "iyi" demek istemişimdir. Elbette üzerlerinde düşünmeye başladığımızda bu sözcükler hiçbir şey ifade etmezler. İyi adam deriz; iyi kadın; hoş adam, hoş kadın. Elbette bunları yalnızca konuşurken kullanırız; bir romanda kullanamayız. Bu sözcükleri kullanmamaya özen göstereceğim.

Oysa bizim gruptan söz ederken, fazla düşünmeme gerek kalmaksızın, George'un iyi, ama Willi'nin kötü ol-

duğunu söyleyebilirim. Sonra Maryrose, Jimmy, Ted ve piyanist Johnnie'nin iyi insanlar olduğunu, Paul'ün ve Stanley Lett'in hiç de öyle olmadığını da. Ayrıca, sokaktan gelişigüzel toplanmış on kişiyi onlarla tanıştırsaydık ve o gece okaliptüs ağaçlarının altında bizimle oturmaya davet etseydik, bahse girerim, onlar da aynı sınıflandırmayı kabul eder ve "iyi" sözcüğünü kullandığımda ne demek istediğimi anlarlardı.

Bunu düşünürken, ki bunu çok sık yapıyorum, dolaylı olarak bende saplantıya dönüşen başka bir şeyin farkına varıyorum. Şu "kişilik" sorununu kastediyorum. Tanrı biliyor ya, artık "kişilik" denilen şeyin var olmadığını unutmamıza izin verilmiyor. Bu sorun, yazılmış romanların yarısının, sosyologların ve öteki uzmanların konusu haline geldi. Kişiliğimizin bunca bilgi altında ezilip paramparça olduğu o kadar sık söylenmişti ki, artık buna inanmaya başlamıştım. Ancak, ağaçların altında oturan o grubu anımsadığımda, grubu zihnimde yeniden canlandırdığımda, birden bu düşüncenin çok saçma olduğunun farkına varıyorum. Varsayalım, bunca yıl sonra Maryrose'la karşılaştım, öyle bir şey yapar, gözlerini döndürerek bana öyle bir bakar ki, işte Maryrose yeniden karşımdadır; hem de yok edilemez bir biçimde. Varsayalım Maryrose delirdi ya da "bunalıma girdi", yalnızca bileşenlerine ayrılmış olur, hareketleri ve gözlerini çevirişi değişmemiştir, yok olan yalnızca aradaki bağlantılardır. Zihnimde, daha önceden tanıdığım bir insanı canlandıracak kadar güçlü bir duygusal enerji topladığımda, kişiliğin buharlaşıp yok olduğunu ileri süren insancıllık karşıtı bu acımasız sözler benim için anlamını yitiriyor. Oturduğum yerde tozun kokusunu ve ay ışığını anımsıyorum, Ted'in George'a bir bardak şarap uzatışını, George'un bunu abartılı bir minnettarlıkla alışını görebiliyorum. Ya da bir film seyreder gibi, Maryrose'un o

korkutucu, sabırlı gülümsemesiyle başını çevirişini ağır çekimde görebiliyorum... Film dedim. Evet. Anımsadığım bütün anlarda –bir gülümseme, bir bakış, bir hareket– filmlerde ya da fotoğraflarda görülen o kesinlik var. Yoksa tutunduğum kesinliğin yalnızca görsel sanatlarda bulunduğunu, bölünme ve çöküntünün egemen olduğu romana hiç mi hiç ait olmadığını mı söylüyorum? Bir yazar, altlarında yatan karmaşıklığı bilmesine karşın bir gülüşün, bir bakışın anısına nasıl tutunabilir? Ancak öyle yapmamış olsaydım, kâğıda tek sözcük yazamazdım; Kuzey'deki kentte çıldırmamak için tenimi ısıtan güneşin sıcaklığını düşlemek de bunun gibi bir şey işte.

Bu yüzden George'un iyi bir insan olduğunu ve Willi'yi dinlerken beceriksiz bir öğrenciye dönüşmesine dayanamadığımı yeniden yazacağım. O gece kasabadaki solcu grupların sorunlarını alçakgönüllülükle dinledikten sonra, başını sallayarak bunu yalnızken uzun uzun düşüneceğini belirtti, çünkü saatlerce düşünmeden bir şeye karar verecek kadar zeki olmadığını düşünüyordu; elbette ona göre bizim böyle bir şeye gereksinimimiz yoktu, çünkü ondan kat kat zekiydik.

Hepimiz, Willi'nin analiz yaparken fazlaca kibirli davranmış olduğunu düşünüyorduk; sanki bir komite toplantısındaymış gibi konuşmuş, aramızda yeni baş gösteren huzursuzluktan, inançsızlıktan ve alaycılıktan söz etmemişti.

Willi'nin bu davranışını doğru bulmayan Paul, George'a gerçeği kendi yöntemiyle söylemeyi seçti. Ted'le sohbet etmeye başladı. Ted'e bakıp, onun bu aptalca, tuhaf meydan okumaya katılıp katılmayacağını merak ettim. Ted duraksadı, huzursuz oldu, yine de oyuna katıldı. Yaptığı şey doğasına, inançlarına aykırı olduğu için abartılı bir heyecanla konuşması, bizi Paul'ün sözlerinden daha fazla sarstı.

Paul, "iki-buçuk-adamın" da katıldığı, Afrika kıtasının yazgısını belirleyecek olan bir komite toplantısını anlatmaya koyulmuştu. "Elbette komite Afrikalılara danışmayı gereksiz buluyordu." (Stanley Lett ve piyanist Johnnie gibi yabancıların önünde inançlarımızla ilgili kuşkularımızı belirtmemiz davaya ihanetti elbette.) George ikisine kuşkuyla baktı, bizim bu kadar sorumsuz davranamayacağımıza karar verip, onların da bize katılmış olduğunu sandı ve sevinerek gülümsedi.) Paul şimdi de kendilerini Mashopi'de bulan "iki-buçuk-adamın", Mashopi'yi doğru bir davranış kalıbına sokmak için neler yaptığını anlatıyordu.

"Sence de otel başlangıç için iyi bir yer değil mi Ted?"

"Evet, bara yakın, Paul; barda modern çağ için gerekli bütün malzeme var. (Ted fazla içki içmezdi, bunu duyan George kaşlarını çattı.)

"Sorun şu ki, orası gelişmekte olan endüstriyel emekçi sınıfın tam olarak merkezi değil. Ancak elbette insan aynı şeyi tüm ülke için de söyleyebilir; belki söylemeliyiz de."

"Çok doğru Paul. Ancak öte yandan, bu bölgede geri kalmış ve aç birçok çiftlik işçisi var."

"Şu durumda emekçi sınıf onlara yol göstermeli; ancak elbette eğer böyle bir emekçi sınıfı gerçekten var olsaydı."

"Ancak ben bir iki tane emekçi tanıyorum. Buradaki demiryolunda çalışan kahrolası, zavallı beş zenci. Herhalde işimize yararlar?"

"Öyleyse tek yapmamız gereken, onlara sınıflarının konumunu anlatmak; böylece kimseye komünizm bir çocuk hastalığıdır deme olanağını vermeksizin, bölgeyi devrimci bir hareketle çalkalayacak bir hareketi başlatabiliriz."

George, Willi'nin karşı çıkmasını bekleyerek Willi'ye baktı. Ancak Willi, o sabah bana artık zamanını oku-

maya adayacağını, "bu zamparalara ve koca arayan kızlara" ayıracak fazla zamanı olmadığını söylemişti. Birlikte yıllarca çalışacak kadar ciddiye aldığı insanları işte böylesine kolaylıkla bırakmıştı.

George iyice rahatsız olmuştu; ruhumuzda inanç kalmadığını hissetmişti, bu da yalnızlığının kesinleşmesi demekti. Paul'le Ted'in başının üstünden, piyanist Johnnie'ye seslendi.

"Amma saçmalıyorlar, değil mi dostum?"

Johnnie evet anlamında başını salladı, ancak aslında onun ne dediğini anlamamıştı, çünkü söylenen sözleri fazla dinlemiyordu, insanların kendisine dostça duygularla yaklaşıp yaklaşmadığını hissediyordu, o kadar.

"Adın ne? Seninle daha önce karşılaşmadık galiba?"

"Johnnie."

"Midlandslı mısın?"

"Manchester."

"Siz ikiniz üye misiniz?"

Johnnie başını hayır anlamında salladı. George'un çenesi ağır ağır açıldı, eliyle gözlerini ovuşturarak oturduğu yere yığıldı ve sustu. Bu arada Johnnie ve Stanley yan yana oturmuş, bizi izliyorlardı. Bira içiyorlardı. George engelleri son bir çabayla yıkmak için ayağa fırlayıp şarap şişesini kaldırdı. "Fazla şarap kalmamış, ama biraz alın," dedi Stanley'e.

"Zahmet etme," dedi Stanley. "Biz biracıyız." Ceketinin ön ceplerine vurdu; ceketin orasından burasından bira şişeleri görünüyordu. Stanley, Johnnie ve kendisi için bira "ayarlamak" konusunda bir dehaydı. Zaman zaman çekilen kıtlık yüzünden koloninin stokları tamtakır bile olsa, Stanley, kentin çeşitli yerlerine sakladığı ve kıtlık geçene kadar üzerine çok kâr koyarak sattığı biralardan bir sandıkla çıkagelirdi.

"Haklısın," dedi George. "Ancak biz kahrolası kolo-

nililerin midesi, sütten kesildiğimizden beri Cape pisliği içmeye alışmıştır." George şarabı çok severdi. Ancak onların dostluk derecesini ölçmek için yapılan bu hareket bile, ikiliyi yumuşatamadı. George, "Şu ikisinin kulaklarını çekmek gerekmez mi sizce?" diye sordu, Ted ve Paul'ü kastederek. Paul gülümsedi, Ted utandı.

"O dalga beni pek sarmıyor," dedi Stanley. George ilk önce Stanley'nin hâlâ şaraptan söz ettiğini sandı; sonra onun politikadan söz ettiğini anladı ve yardım etmesi için Willi'ye baktı. Ancak Willi kamburunu çıkartmış oturuyor ve bir şarkı mırıldanıyordu. Evini özlediğini anlamıştım. Willi'nin müzik kulağı yoktu, şarkı söyleyemezdi, ama Berlin'i anımsadığı zaman tekrar tekrar, Brecht'in *Üç Kuruşluk Opera*'sından bir ezgiyi makamsız bir biçimde mırıldanırdı:

Köpekbalığı can alıcı
Dişlerini gösterir
Bembeyazdır
Bütün dişleri

Bu, yıllar sonra çok sevilen bir şarkı olmuştu, ama bunu ilk kez Mashopi'de Willi'den duymuştum. Willi'nin, "Çocukken söylediğimiz bir şarkıydı. Brecht diye biri yazmış, ona ne oldu acaba, çok iyiydi," diye sözünü ettiği ve özlemle mırıldandığı o ezgiyi yıllar sonra, bir pop parçası olarak Londra'da duyduğumda altüst olmuştum.

"Neler oluyor dostlarım?" dedi George, uzun ve gergin bir sessizlikten sonra.

"Sanırım moralimiz gitgide bozuluyor," dedi Paul, bunu özellikle söylemişti.

"Of, hayır," dedi Ted, ama kendini tuttu ve kaşlarını çatarak oturdu. Sonra ayağa fırlayıp, "Ben yatmaya gidiyorum," dedi.

"Hepimiz yatacağız," dedi Paul. "O yüzden bir daki-
ka bekle."

"Yatağımı istiyorum ben. Çok uykum var," dedi Johnnie. Bu onun ağzından şimdiye kadar çıkan en uzun cümleydi. Sallanarak ayağa kalktı ve elini Stanley'nin omzuna koyarak dengesini sağladı. Anlaşılan uzun uzun düşünmüş ve birkaç söz söylemesi gerektiğine karar ver-
mişti. "Bak," dedi George'a. "Bu otele Stanley beni getir-
diği için geldim. Bana burada piyano olduğunu ve cu-
martesi geceleri küçük partiler düzenlediğini söylemişti. Ancak politikayla ilgilenmiyorum. Sen George Houns-
low olmalısın. Senden söz ettiklerini duymuştum. Tanış-
tığımıza sevindim." Elini uzattı, George onun elini dost-
ça sıktı.

Stanley ve Johnnie ay ışığında, yatakhane binasına doğru yürüyüp gözden kayboldular. Ted kalktı ve "Ben de gidiyorum ve buraya bir daha asla dönmeyeceğim," dedi.

"Of, trajedi yaratma," dedi Paul soğuk soğuk. Paul'ün böyle birden soğuklaşması Ted'i şaşırtmıştı; bize kırgın ve utanç dolu bakışlarla şöyle bir baktı. Yine de, yeniden oturdu.

"Bu iki herifin bizimle ne işi var Tanrı aşkına?" diye kabaca sordu George. Kabalığı mutsuzluğundan kay-
naklanıyordu. "Evet, eminim iyi insanlardır, ama sorun-
larınızı onların önünde nasıl tartışırsınız?"

Willi hâlâ tepkisizdi. Kulağımın hemen üstünde, dudaklarından yas dolu, o ince ezgi dökülüyordu: "Kö-
pekbalığı can alıcı dişlerini gösterir..."

Paul, Ted'e kasten, kayıtsızca, seslendi: "Galiba Mashopi'deki sınıfsal durumu değerlendirirken bir hata yaptık. Asıl kilit adamı fark etmedik. Oysa bunca zaman-
dır burnumuzun dibinde duruyormuş: Bayan Booth-
by'nin aşçısı."

"Aşçı da nereden çıktı be?" dedi George çok kabaca. Hırçın ve kırgın, ayakta duruyordu, bardağındaki şarabı öyle çalkalıyordu ki, şarap tozlu zemine dökülüyordu. Bizim halimize şaşırdığı için böyle saldırganlaştığını biliyorduk. Onu haftalardır ilk kez görüyorduk. Galiba ne kadar değiştiğimizi anlamaya çalışıyorduk, kendimizi ilk kez, nasıl desem, George'u bir ölçüt alarak, eski bakış açımızla görüyorduk. Kendimizi suçlu hissetmemize neden olduğu için George'dan nefret ediyorduk, hem de onu üzmek isteyecek kadar. Orada oturmuş, George'un kızgın, dürüst ifadeli yüzüne bakarken içimden, "Tanrım, ne çirkin, ne gülünç," demiştim. Daha önce hiç böyle hissetmemiştim. Sonra neden böyle hissettiğimi anladım. Ancak, George'un, Paul'ün aşçıdan söz etmesine bu kadar çok kızmasının nedenini çok sonra anlayabildik.

"Aşçının kilit adam olduğu çok açık," dedi Paul, George'u büsbütün kışkırtmak ve üzmek için. "Okuması yazması var. Düşünüyor; Bayan Boothby bundan çok şikâyetçi. Yani, bu aşçı bir aydın. Yıllar sonra fikirler, engellere dönüşünce kurşuna dizilmesi gerekecek, ama o zamana kadar amaca hizmet etmiş olacak ya... hem zaten biz de onunla birlikte kurşuna dizileceğiz."

George, Willi'yi şaşkınlıkla uzun uzun süzdü. Ardından, başını geriye atmış, çenesini dallara doğru kaldırmış, dalların arasından parıldayan yıldızları seyreder gibi duran Ted'e baktı. Sonra Paul'ün kollarında, ölmüş bir ayyaş gibi yatmakta olan Jimmy'ye. Bunları çok iyi anımsıyorum.

Ted çabuk çabuk konuştu: "Bu kadar yeter. Seni karavanına kadar geçirelim George." Bunu barışmak ve dostça davranmak için söylemişti, ama George sertçe, "Hayır," dedi. Böyle tepki gösterdiği için Paul, Jimmy'yi iterek ayağa kalktı. Sakince ısrar etti: "Elbette, seni yatağına yatırmalıyız," dedi.

"Hayır," dedi George yeniden. Sesi korku doluydu. Sesindeki korkuyu duyunca konuşma biçimini değiştirdi. "Sersem herifler. Ayyaşlar, raylara takılıp düşersiniz."

"Gelip seni içeri tıkacağız, dedim," dedi Paul kayıtsızca. Ayakta sallanıyordu, ama kendini kasarak sallanmayı kesti. Paul de Willi gibi, sarhoş olduğunu belli etmezdi. Oysa çoktan sarhoş olmuştu.

"Hayır," dedi George. "Size olmaz dedim. Duymuyor musunuz?"

Bu arada Jimmy ayılmış, banktan sendeleyerek kalkmıştı, ayakta durabilmek için Paul'e yaslanıyordu. İki genç bir an sallandılar, sonra raylara ve George'un karavanına doğru hızla atıldılar.

"Geri gelin," diye bağırdı George. "Sersem herifler. Pis ayyaşlar. Geri zekâlılar." Şimdi Paul ve Jimmy birkaç metre ötede, titreyen bacaklarıyla ayakta durmaya çalışıyordu. Beceriksizce açılan uzun bacaklarının, parıldayan kumun üzerindeki keskin ve kapkara gölgeleri George'a kadar uzanıyordu. Gölgeleri, uzun, kara bir merdivenden inmeye çalışan beceriksiz kuklaların gölgelerine benziyordu. George kaşlarını çatarak baktı, okkalı bir küfür savurarak hızla onlara doğru koştu. Bu arada bizler birbirimize merakla bakıp kaş göz ediyorduk: George'un böyle nesi vardı? George ikisine ulaştı, omuzlarından tutup kendine çevirdi. Jimmy düştü. Rayların yanına yığılmış pürtüklü çakıltaşlarına basınca kaymıştı. Paul dengesini korumak için kaskatı duruyordu. George, Jimmy'nin yanına, toprağa çömelmiş, bir böcek kabuğuna benzeyen kalın keçe kumaşlı üniformasıyla yerde yatan ağır bedeni kaldırmaya çalışıyordu. Sarhoş çocuğa, "Seni aptal ayyaş," diyordu George kaba bir şefkatle. "Size geri gelmenizi söylememiş miydim? Söylememiş miydim?" Jimmy'yi sevecenlikle kaldırmaya çalışıyordu, öte yandan onu sarsmamak için öfkesini bastırmaya çalı-

şıyordu. Bu arada bizler koşup, onların yanına ulaşmıştık. Jimmy, gözleri kapalı, sırtüstü yatıyordu. Çakıltaşlarına çarpan alnı yarılmıştı, beyaz yüzüne akan kan simsiyah görünüyordu. Uyuyor gibiydi. Mısır püskülüne benzeyen saçları alnına bir dalga halinde yayılarak ilk kez çekici bir görünüme kavuşmuştu. Saçının telleri parlıyordu.

"Lanet olsun," dedi George ümitsizlikle.

"Peki ortalığı niye böyle velveleye verdin?" dedi Ted. "Seni kamyona kadar geçirecektik, o kadar."

Willi boğazını temizledi. Sinir bozucu ve biçimsiz bir sesti bu. Willi sık sık boğazını temizlerdi. Bunu sinirli olduğu için değil, bazen bizi diplomatça uyarmak, bazen de bizim bilmediğimiz bir şeyi bildiğini belli etmek için yapardı. Bu kez ikincisi olduğunu anlamıştım. Willi, bu sesle bize, George'un karavanında bir kadın olduğunu, karavana yaklaşmamamızı söylüyordu. Willi ayık olduğu zamanlar, dolaylı yoldan bile olsa, kendisine verilen sırrı asla söylemezdi, demek ki sarhoştu. Onun boşboğazlığını örtbas etmek için Maryrose'a fısıltıyla, "George'un bizden yaşlı olduğunu hep unutuyoruz, herhalde bizi çok çocuksu buluyordur," dedim. Ötekilerin de duyabileceği kadar yüksek sesle konuşmuştum. Bunu George da duydu, omzunun üstünden bana bakarak minnettarlıkla gülümseyerek yüzünü buruşturdu. Jimmy'yi hâlâ kıpırdatamamıştık. Hepimiz dikilmiş ona bakıyorduk. Gece yarısını çoktan geçmişti, toprak soğumuştu, ay arkamızdaki dağların hemen üstünde doğmuştu. Ayıkken hiç de çekici olmayan, acınası görünen Jimmy'nin, pis çakılların üzerinde sızmış halde yatarken nasıl olup da alnındaki yara yüzünden hem dokunaklı hem soylu göründüğüne şaşırmıştım. Aynı zamanda, karavandaki kadının kim olduğunu merak ediyordum. Acaba hangi kaba çiftçinin karısı ya da evlilik çağındaki kızı ya da otel

sakini, su kadar berrak ay ışığında bize görünmemeye çalışarak George'un karavanına süzülmüştü? O kadını kıskandım. George'u bir anlığına acı veren, yoğun bir aşkla sevdim, aptallığım yüzünden kendime lanetler yağdırdım, George'u defalarca reddetmiştim. Yaşantımın o döneminde, her nedense, beni gerçekten isteyen erkeklerin sevmesine hiç izin vermedim.

Sonunda Jimmy'yi ayağa kaldırmayı başardık. Bunun için hepimizin asılması ve itmesi gerekmişti. Onu iterek, çekerek sakızağaçlarının arasından, otelin çiçek tarhının ortasından geçen uzun yolda yürüdük. Jimmy hâlâ uyuyordu, odada hemen yatağına kıvrıldı, biz yarasını temizlerken uyumayı sürdürdü. Yarası çok derindi ve içine kum dolmuştu; kanı güçlükle durdurduk. Paul, "Her ne kadar kendimi Florence Nightingale rolünde görmekten nefret ediyorsam da..." diyerek, uyumayıp Jimmy'nin başında bekleyeceğini söyledi, ama oturur oturmaz uyuyakaldı; sonuçta Maryrose sabaha kadar ikisinin başında beklemek zorunda kaldı. Ted kısaca ve neredeyse öfkeyle iyi geceler dileyerek odasına çekildi. (Sabah, herkesle ve kendisiyle alay eder gibi davranacaktı. Aylarca, kendini suçlu hissettiği için gösterdiği ağırbaşlı davranışlarla, gittikçe artan bir alaycılık arasında gidip geldi; daha sonra bunun yaşamının en utandığı dönemi olduğunu söyleyecekti.) Willi, George ve ben, soluklaşan ay ışığı altında, basamaklarda durduk. "Teşekkürler," dedi George. Yüzüme yakından uzun uzun baktı, sonra Willi'ninkine; duraksadı, dilinin ucuna gelen şeyi söylemekten vazgeçti. Onun yerine kabaca, güçlükle "Bir gün ödeşiriz," diye şakalaştı ve rayların yanındaki kamyonuna doğru yürüdü; Willi, arkasından, "Gizli bir toplantıya yetişmeye çalışan birine benziyor," diye mırıldandı. Yeniden bilgiç adam rolüne dönmüştü, kurnazca gülümseyerek ağır ağır konuşuyordu. Oysa ben kim-

liği bilinmeyen kadını, konuşamayacak kadar çok kıskanıyordum; konuşmadan uyuduk. Üç pilot kahvaltı tepsilerini yatağımıza getirmeseydi, herhalde öğlene kadar uyuyacaktık. Jimmy'nin başında sargı vardı, hasta görünüyordu. Ted inanılmayacak kadar neşeli ve hareketliydi. Paul ise konuşmaya başladığında herkesi cezbediyordu: "Aşçıyı el altından çökertmeye başladık bile, senin kahvaltını bizim hazırlamamıza izin verdi sevgili Anna; ha bir de angarya olan Willi'ninkini." Tepsiyi havalı bir biçimde önüme koydu. "Aşçı bu gece için harika şeyler pişiriyor. Getirdiklerimizi beğendiniz mi?"

Hepimize yetecek kadar yiyecek getirmişlerdi, kendimize avokado, domuz pastırması, yumurta, taze sıcak ekmek ve kahveden oluşan mükemmel bir ziyafet çektik. Pencere açıktı, dışarıda parlayan güneş havayı ısıtmıştı, ılık rüzgâr çiçek kokularını odamıza taşıyordu. Paul ve Ted yatağa oturdular, birbirimize kur yapmaya başladık; Jimmy ise Willi'nin yatağına oturmuştu, dün geceki davranışlarından utandığı belliydi. Uzun zaman sonra giyinip birlikte çiçek tarhlarının arasından bara yürüdük; güneşin kavurduğu, solan ve fazla ısınan çiçeklerin sıcak, kuru, baharatlı kokusu havayı doldurmuştu. Otelin verandası içki içen insanlarla doluydu, bar kalabalıktı, Paul'ün kupasını sallayarak ilan ettiği üzere parti başlamıştı.

Ancak Willi içine kapanmıştı. Öncelikle, toplu yatak odası kahvaltıları gibi bohemlikleri onaylamazdı. "Evli olsaydık," diye yakındı, "kabul edilebilirdi." Güldüm. O da, "Pekâlâ gül bakalım. Ancak eski kuralların bir nedeni vardır. İnsanı dertten korurlar," dedi. Kendisine gülmeme çok sinirlenmişti; bana, benim konumumdaki bir kadının daha saygın olması gerektiğini söyledi. "Hangi konummuş bu?" Böyle bir durumda kendini kapana kısılmış hisseden bütün kadınlar gibi sinirlenmiş-

tim. "Evet Anna, erkekler ve kadınlar için durum farklıdır. Bu hep böyle olmuştur, büyük olasılıkla da böyle olacaktır."

"Hep böyle olmuştur da ne demek?" dedim onu geçmişini anımsamaya davet ederek. "Bizi ilgilendirdiği sürece."

"Seni ilgilendirdiği sürece, beni değil." Ancak bunu daha önce de tartışmıştık ve birbirimizin neler söyleyeceğini biliyorduk: kadınların zayıflığı, erkeklerin sahiplenme güdüleri, eski çağlardaki kadınlar ve benzeri. Midemiz bulanana kadar bu böyle sürecekti. Bunun, doğalarımızdaki aşılmaz farklılıktan kaynaklandığını, hiçbir sözün bizi caydıramayacağını biliyorduk. Gerçek şu ki, birbirimizin en derin duygularını ve içgüdülerini hiç durmadan yaralıyorduk. Bu yüzden geleceğin uzman devrimcisi bana soğukça selam verip, Rus grameri kitaplarını alarak otelin verandasında oturdu. Ancak çalışmasına uzun süre devam edemeyecekti, çünkü George yüzünde ciddi bir ifadeyle, sakızağaçlarından bize doğru geliyordu.

Paul geldi ve "Anna gel de mutfaktaki şu nefis şeylere bir bak," dedi. Kolunu omzuma doladı. Willi'nin, tam istediğim gibi bunu gördüğünü biliyordum, sonra taş zeminli geçitlerden geçerek otelin arka tarafındaki geniş, alçak tavanlı mutfağa gittik. Masalar yiyecek doluydu, üzerleri sinek konmasın diye tülle örtülmüştü. Bayan Boothby aşçıyla mutfaktaydı; belli ki nasıl olup da bize mutfağa istediğimiz gibi girip çıkacak kadar yüz verdiğini bir türlü anlayamıyordu. Paul aşçıyı hemen selamladı ve ailesinin nasıl olduğunu sordu. Bayan Boothby bundan hiç hoşlanmadı elbette; zaten Paul de aşçıya bunun için selam vermişti. Aşçı ve beyaz patronu, Paul'e aynı biçimde karşılık verdiler: kuşkulu, şaşkın ve güvensiz. Aşçının aklı karışmıştı. Birçok Afrikalı, beş yıldır ko-

loniye gelmekte olan yüzlerce, binlerce pilot sayesinde, beyaz bir adamın, bir zenciye insan gibi davranabileceğini öğrenmişti. Bayan Boothby'nin aşçısı feodal ilişkilerin içindeki içtenlik havasını tanıyordu; yeni görülmeye başlanan resmî ilişkinin kaba ve acımasız olduğunu da öğrenmişti. Oysa, şimdi Paul'e çocuklarından söz ederken, eşit olduğu biriyle konuşur gibiydi. Ağzını her açışında, beyazlarla böyle konuşmaya alışkın olmadığı için duraksıyordu; ancak adamın genelde umursanmayan doğal soyluluğu, onu hemen eşit biriyle konuşan bir adama dönüştürmüştü. Bayan Boothby ikisinin konuşmasını birkaç dakika dinledikten sonra araya girdi: "Paul eğer gerçekten işe yaramak istiyorsan, Anna'yla gidip, salonu süslemeye yardım edin." Paul'ün geçen akşam kendisiyle alay ettiğini anladığını belli eden bir ses tonuyla konuşmuştu. "Elbette," dedi Paul, "zevkle." Ancak aşçıyla bir süre daha konuşmaya özellikle devam etti. Aşçı alışılmadık derecede yakışıklıydı. Yüzü ve gözleri hayat doluydu, bedeni güzel ve güçlüydü, orta yaşlıydı; kolo-ninin bu bölgesindeki Afrikalıların çoğu yetersiz beslenme ve salgın hastalıklar yüzünden acınası durumdaydılar; ancak bu adam karısı ve beş çocuğuyla Boothbylerin evinin arkasındaki küçük kulübede yaşıyordu. Bu, zencilerin, beyazların topraklarında yaşamasını engelleyen yasaya aykırıydı. Kulübe oldukça yoksuldu, ama alışılagelmiş zenci kulübelerinden kat kat iyiydi. Çevresinde çiçekler, sebzeler, tavuklar ve çeşitli kümes hayvanları vardı. Sanırım aşçı Mashopi Oteli'nde çalışmaktan mutluydu.

Paul ve ben mutfaktan çıkarken, arkamızdan, "İyi günler Nkos. İyi günler Nkosikaas – yani iyi günler Şef ve Şef Kadın," diyerek bizi uğurladı.

"Tanrım," dedi Paul mutfaktan çıkar çıkmaz sinir ve öfkeyle. Sonra öfkesini bastırdığı zaman kullandığı o sa-

kin, neşeli ses tonuyla, "Aman canım, buna bu kadar önem vermem çok anlamsız. Tanrı beni yeteneklerime ve zevklerime uygun bu yaşam durağına getirmekten hoşnut, öyleyse niye kaygılanıyorum ki? Ama yine de..."

Kızgın güneşin altında büyük salona doğru yürüdük, ayaklarımızın altındaki kum ılık ve hoş kokuluydu. Paul kolunu yeniden belime dolamıştı, şimdi bundan Willi'nin bizi seyrediyor olmasından başka nedenlerle de hoşlanıyorum. Belime içtenlikle sarılmasından hoşlanmıştım; bizimkine benzer gruplarda birden alevlenip sönerken ardında sevecenlik, doyurulmamış bir merak ve tatlı bir kaybetme acısı bırakan o aşkları düşündüm; belki de bizi bir arada tutan, gerçekleşmemiş olasılıklardı. Büyük salonun yanında, Willi'nin bizi göremeyeceği bir yerde bulunan büyük bir jacaranda ağacının altında Paul beni kendine döndürüp gülümsedi, o tatlı acı yüreğime yeniden saplandı. "Anna," dedi ilahi söyler gibi. "Anna, güzel Anna, tuhaf Anna, çılgın Anna, bu vahşi yerdeki tesellimiz, hoşgörülü bir neşeyle bakan Anna." Güneş, ağacın sık yapraklardan oluşan karmaşık dantel motifinin arasından süzülüp altın iğnecikler gibi sırtımıza batarken, birbirimize gülümsedik. Paul'ün o anki sözleri bir kehanetti sanki. Aklım sürekli karışıktı, her tür olanaksız geleceği arzuluyordum, doyumsuz, mutsuz, yetersiz olduğumu düşündüğüm için acı çekiyordum, "hoşgörülü bir neşeyle bakan biri" olmamı sağlayacak düşünce yapısına ulaşmama çok zaman vardı. O sıralar insanları, gereksinimlerimin bir uzantısı olarak görüyordum galiba. Bunu şimdi, geçmişe baktığımda anlayabiliyorum; oysa o sıralar arzularımın doğrultusunda hareket ediyor; titrek, değişken, parlak ışıklı bir sis içinde yaşıyordum. Elbette bu aslında gençliğin tanımı. İçimizde gerçekten neşeyle bakan tek kişi Paul'dü; büyük salona el ele girerken ona bakıyor ve bu soğukkanlı genç ger-

çekten de benim kadar mutsuz ve acı çekiyor olabilir mi, diye düşünüyordum. Ayrıca gerçekten bakışlarımda onunki gibi neşe varsa, bu ne anlama geliyordu? Aniden, o sıralar sık sık olduğu gibi, güçlü ve huzursuz edici bir çöküntü hissettim içimde ve Paul'ü bırakıp yalnız başıma bir pencerenin geniş çerçevesine oturdum.

Galiba bu yaşamımda gördüğüm en güzel odaydı. Boothbyler bu istasyonda halka açık bir salon olmadığı, partiler ve politik toplantılar için hep yemek salonunu açmak zorunda kaldıkları için yaptırmışlardı burayı. Ancak bunu para kazanmak için değil, yöreye bir armağan olarak yaptırmışlardı.

Oda, bir tiyatro salonu kadar genişti, ama cilalanmış kırmızı tuğla duvarları ve koyu kırmızı çimento zeminiyle bir oturma odasına benziyordu. Saz desenli yüksek tavanı, kırmızıya kaçan cilasız, turuncu renkli tuğladan örülmüş sekiz sütun tutuyordu. Odanın iki ucundaki şömineler, içlerinde birer öküz çevrilebilecek kadar genişti. Tavanı tutan gül ağacından kirişler hafif acımsı, keskin bir koku yayıyordu ve bu, havanın nemli ya da kuru oluşuna göre değişiyordu. Bir uçta, küçük bir platformun üstünde kuyruklu bir piyano, öteki uçta da yanında bir yığın plak bulunan bir radyo pikap vardı. Odanın her iki yanında da on iki pencere vardı, bir taraftakiler, istasyonun arkasında yığılı duran granit kayalara, ötekiler de mavi dağlara kadar kilometrelerce uzanan çayıra açılıyordu.

Johnnie, bir uçta piyano çalıyordu, Stanley Lett ve Ted yanındaydı. Johnnie ikisinin de varlığını unutmuştu. Ayaklarını yere vurarak, omuzlarını indirip kaldırarak caz müziğine tempo tutuyordu; dağlara dönük şişman, beyaz yüzü ifadesizdi. Stanley, Johnnie'nin kendisine kayıtsız olmasına aldırmıyordu, Johnnie onun yemeklere, partilere giriş biletiydi, eğlence yerlerine gir-

mek için kullandığı pasaporttu. Johnnie'yle niye arkadaşlık ettiğini gizlemiyordu, aşağılık dolandırıcıların en dürüstüydü. Karşılık olarak Johnnie'ye bol bol bedava sigara, bira ve kız "ayarlıyordu". Stanley'den bir dolandırıcıdan söz eder gibi söz ettim, ancak bunlar elbette saçma sapan sözler. Stanley, zenginler ve yoksullar için farklı yasaların olduğunu çok çabuk anlamıştı. Londra'da işçilerin oturduğu bir sokakta oturana kadar, bu benim için teoride kalmış bir bilgiydi. Stanley Lett'i ancak o zaman anlayabildim. Yasalara karşı yüreğinin derinlerinden kaynaklanan bir küçümseme duyuyordu. Kısacası, dilimizden düşürmediğimiz devleti küçümsüyordu. Galiba Ted'in ona bu kadar hayran kalmasının nedeni buydu. Bize hep, "Ama o kadar zeki ki!" derdi. Bundan çıkarmamız gereken anlam şuydu: Stanley zekâsını kullanırsa davaya hizmet edebilirdi. Bence Ted haksız sayılmazdı. Stanley gibi sert, kendine hâkim, etkili, vicdansız birçok sendika lideri var. Stanley'nin kendini kaybettiğini hiç görmedim; bu özelliğini başkalarının kazanması için tasarlanmış bir düzenden ne koparabilirse onu koparabilmek için kullanıyordu. İnsanı korkutuyordu. Sevimsiz içki göbeği, sert, keskin yüz hatları, inceleyici bakan soğuk, gri gözleriyle beni kesinlikle korkutuyordu. Öyleyse ateşli ve idealist Ted'e niye katlanıyordu? Bence Ted'i postundan kıl koparılacak bir domuz olarak görmüyordu. Ted gibi "burslu bir gencin" hâlâ onun sınıfıyla ilgilenmesi onu gerçekten duygulandırıyordu. Aynı zamanda da Ted'in deli olduğunu düşünüyordu. "Bak ahbap," derdi, "sen şanslıymışsın, çoğumuzdan zekisin. Şansını kullan ve çevrede serseri gibi dolaşmayı bırak. İşçiler kendilerinden başka kimseyi iplemezler. Haklı olduğumu biliyorsun. Haklıyım." Ted, "Ama Stan," diye heyecanla, gür siyah saçlarını sallayarak, gözleri çakmak çakmak, söze başlardı: "Stan, eğer yeterince

insan başkalarını düşünseydi, her şeyi değiştirebilirdik, anlamıyor musun?" Stanley, Ted'in kendisine verdiği kitapları bile okuyordu, sonra da onları, "İçlerinde yazanlara itirazım yok. Sana iyi şanslar, tek söyleyebileceğim bu," diyerek geri getiriyordu.

O sabah Stanley piyanonun üzerine bira bardakları stoklamıştı. Köşede, içine bira istiflenmiş bir kasa vardı. Piyanonun çevresi, rasgele yansıyan güneş ışınlarıyla aydınlanan yoğun bir sigara dumanıyla kaplıydı. Üç adam, güneş ışınlarının orasından burasından deldiği bir duman bulutuyla odadakilerden ayrılmışlardı. Johnnie, çevresini unutmuş, çalıyor, çalıyor, çalıyordu. Stanley içkisini yudumluyor, sigarasından bir soluk çekiyor ve odaya girenlerin arasında kendisiyle Johnnie'ye uygun kızları gözüne kestiriyordu. Ted ise, kâh Stanley'nin politik ruhunu elde etmeye çalışıyor, kâh Johnnie'nin müzik yeteneğine sahip olmayı diliyordu. Daha önce de söylediğim gibi, Ted müzik konusunda kendisini çok iyi yetiştirmişti, ama alet çalamazdı. Onu bitkin bırakan kısır bir acıyla, Prokofiev, Mozart ve Bach'tan parçalar mırıldanır, Johnnie'yi bunları çalmaya zorlardı. Johnnie her şeyi kulaktan çalabilirdi, Ted henüz mırıldanmayı bitirmeden parçaları çalmaya başlıyordu, sol eliyse tuşların üstünde sabırsızca bekliyordu. Ted'in yoğun ilgisinin hipnotik baskısı zayıfladığı an, sol eli ritmi değiştiriyor, sonra iki el de çıldırarak caz çalmaya başlıyordu. Ted gülümsüyor ve buruk bir neşeyle Stanley'le göz göze gelmeye çalışıyordu. Stanley ise Ted'e yalnızca dostluk gereği gülümsüyordu. Müzikten anladığı yoktu.

Bu üçlü, bütün gün piyanonun başından ayrılmadı.

Salonda yaklaşık on iki kişi vardı, ama içerisi o kadar genişti ki, boş görünüyordu. Maryrose'la Jimmy, sandalyeye çıkmış, koyu renkli çatı kirişlerine kâğıt çelenkler asıyorlardı; Johnnie ve Stanley'nin burada olacağını du-

yunca kasabaya gelmiş olan uçak teknisyenleri de onlara yardım ediyordu. June Boothby, bir pencerenin pervazına oturmuş, düşlere dalmıştı. Yardım etmesi rica edildiğinde, başını hayır anlamında ağır ağır sallamış, sonra dönüp dağlara dalgın dalgın bakmaya devam etmişti. Paul bir süre, çalışmakta olan grubun yanında durdu, sonra Stanley'nin birasına el koydu, yanıma geldi ve benim gibi pencerenin pervazına oturdu.

"Üzücü bir manzara değil mi, sevgili Anna?" Maryrose'un çevresini sarmış erkekleri kastediyordu. "Bir ay parçası kadar güzel olan Maryrose, duydukları arzuya karşılık bulamadıkları için süklüm püklüm olmuş erkeklerin ortasında durmasına karşın, ölü ağabeyinden başka bir şey düşünmüyor. Yanındaysa gözü benden başka kimseyi görmeyen Jimmy var; zaman zaman kendime Jimmy'yle yat, diyorum, incilerim dökülmez ya. Hem öyle mutlu olur ki... ancak istemeye istemeye, eşcinsel olmadığım, üstüne üstlük aslında hiçbir zaman olmadığım sonucuna varıyorum. Çünkü yatağımda yalnız yatarken kimi arzuluyorum sence? Ted'i mi? Yoksa Jimmy'yi mi? Yoksa sürekli bir arada olduğum genç ve yürekli kahramanları mı? Hayır. Maryrose'u arzuluyorum, seni arzuluyorum. Ancak elbette ikinizi aynı anda değil."

O sırada salona George Hounslow girdi ve doğruca Maryrose'un yanına gitti. Maryrose hâlâ sandalyenin üzerinde, hayranlarının yardımıyla çelenk asıyordu. George yaklaşırken hayranlar kenara çekilmişlerdi. Birden korkunç bir şey oldu. George kadınlara beceriksizce, fazla saygılı yaklaşırdı, hatta bazen kadınlarla konuşurken kekelerdi. (Ancak hep bilerek kekeliyormuş gibi gelirdi insana.) Bu arada çukura kaçmış kahverengi gözlerini karşısındaki kadına küstahça dikmiş olurdu. Bu arada kadınla saygıyla, özür diler gibi konuşmaya devam ederdi. Karşısındaki kadın şaşırır, öfkelenir ya da huzursuzca

gülerdi. George şehvet düşkünü bir adamdı aslında. Gerçekten öyleydi, çeşitli nedenlerle şehvet düşkünü biri gibi davranan erkeklerden değildi. Kadınlara gerçekten fazlasıyla ihtiyacı vardı. Bunu özellikle belirtiyorum, çünkü böyle erkeklerin sayısı gün geçtikçe azalmakta. Uygar erkekler; uygarlığımızın sevecen, ama cinsellikten uzak, soğuk erkekleri böyle değil. George'un kendisine boyun eğecek, onun fiziksel büyüsüne kapılacak bir kadına gereksinimi vardı. Oysa günümüzde erkekler kadınlar üzerinde böyle üstünlük kurarlarsa kendilerini suçlu hissediyorlar. En azından çoğu böyle. George bir kadına baktığında, kadını kendinden geçirene kadar becerdiğini düşlerdi. Bu düşüncesinin bakışlarından okunacağından korkardı. O zamanlar bunu anlamamıştım, bana baktığında aklımın niye karıştığını anlayamazdım. Ancak o zamandan bu yana George'a benzeyen birkaç adam daha tanıdım; hepsi de George gibi sabırlı, sakar, saygılıydılar ve onun gibi içten içe kibir dolu bir güce sahiptiler.

George, sandalyenin üzerinde kollarını kaldırmış duran Maryrose'un hemen yanında duruyordu. Maryrose'un parlak saçları omuzlarına dökülmüştü, üzerinde kolsuz, sarı bir elbise vardı. Altın gibi parlayan buğday renkli kolları ve bacakları, pürüzsüzdü. Havacıları aptala çevirmişti. George da bir an için sersemlemiş bir biçimde bakarak, hareketsiz kaldı; sonra bir şeyler söyledi. Maryrose kollarını indirdi, yavaşça iskemleden indi, yüzünü kaldırarak George'a baktı. George bir şey daha söyledi. Yüzündeki ifadeyi anımsıyorum; çenesi saldırganca yukarı kalkmıştı, gözlerinde ısrarlı, alçakgönüllü, aptalca bir ifade vardı. Maryrose yumruğunu kaldırıp George'un suratına indirdi. Hem de bütün gücüyle; George'un yüzü geriye doğru sarsıldı, kendisi de bir adım geriye sendeledi. Maryrose, George'a dönüp bakmaksızın yeniden is-

kemleye çıktı, çelenk asmaya devam etti. Jimmy, olaya kendisi neden olmuş gibi, George'a içten bir utançla gülümsüyordu. George bizim yanımıza geldi, yeniden gönüllü palyaço rolüne dönmüştü; Maryrose'un hayranları da çaresizce tapınmaya devam etmek için yeniden çevresinde toplanmışlardı.

"Çok etkilendim," dedi Paul, "Maryrose bana böyle vursaydı, bir şeyler başardığıma inanırdım."

Ancak George'un gözleri yaşlarla dolmuştu. "Budalanın biriyim ben," dedi. "Ahmağın tekiyim. Maryrose gibi güzel bir kız bende ne bulsun ki?"

"Haklısın," dedi Paul.

"Burnum kanıyor galiba," dedi George, burnunu silmek için bunu bahane ederek. Sonra gülümsedi. "Başım dertten kurtulmuyor. O piç kurusu Willi de Rusça sevdası yüzünden benimle ilgilenmiyor bile."

"Hepimizin dertleri var," dedi Paul. Çevresine elle tutulacak kadar somut bir rahatlık ve sakinlik saçıyordu. George, "Siz yirmi yaşındaki gençlerden nefret ediyorum. Sizin ne gibi bir derdiniz olabilir ki?" dedi.

"Büyük dertler," dedi Paul. "Birincisi, yirmi yaşındayım. Bu da kadınların yanında kendimi huzursuz ve rahatsız hissetmeme yol açıyor. İkincisi yirmi yaşındayım; önümde koskoca bir yaşam var ve itiraf etmeliyim ki, bu beni dehşete düşürüyor. Üçüncüsü yirmi yaşındayım ve Anna'ya âşığım, o da sürekli kalbimi kırıyor."

George bunun doğru olup olmadığını anlamak için bir anlığına bana baktı, ben de omuzlarımı silktim. Sonra George bir solukta koca bir kupa birayı mideye indirdi ve "Her neyse, insanların birbirine âşık olmasıyla ilgilenmeye hakkım yok benim. Ben pis bir herifin ve piçin tekiyim. Belki buna katlanabilirdim, ama aynı zamanda bir sosyalist gibi yaşamaya çalışıyorum. Üstelik domuzun tekiyim. Bir domuz nasıl sosyalist olabilir, söyler

misiniz?" Şaka yapıyordu, ama gözleri yeniden dolmuş, bütün bedeni kederle kaskatı kesilmişti.

Paul başını, ona özgü çekici bir tembellikle çevirdi ve iri mavi gözlerini George'a dikti. Aklından geçenleri okuyabiliyordum: "Aman Tanrım, gerçekten dertli biri bu, sorunlarını duymak bile istemiyorum." Paul yavaşça pervazdan aşağı kaydı, bana dünyanın en sıcak, en sevecen gülümsemesiyle bakarak, "Sevgili Anna, seni canımdan çok seviyorum, ama Maryrose'a yardım etmeye gideceğim," dedi. Gözlerindeki ifade, "Şu sıkıcı budalayı başından atar atmaz geri geleceğim," diyordu. George onun gittiğinin farkına bile varmadı.

"Anna," dedi George. "Ne yapacağımı bilemiyorum." Ben de Paul gibi gerçek sorunlarla uğraşmak istemiyordum. Ben de çelenkler asanların yanına gitmek istiyordum, çünkü Paul onlara katıldığından beri topluluk bayağı eğlenmeye başlamıştı. Dans ediyorlardı. Paul'le Maryrose dans ediyordu; June Boothby bile dansa kalkmıştı, çünkü kadınların sayısı erkeklerinkinden fazlaydı. İnsanlar müziğin çekiciliğine kapılmış, otelden salona akın ediyorlardı.

"Hadi dışarı çıkalım," dedi George. "Bu gençlerin neşesi beni öyle bunaltıyor ki... Hem sen gelirsen seninki benimle konuşur. Zaten aslında onunla konuşmak istiyorum."

"Teşekkürler," dedim, kabaca. İnsanların dans salonuna gitmesiyle boşalıvermiş olan verandaya çıktık. Willi gramer kitabını sabırla bir kenara bırakarak, "Galiba huzur içinde çalışmayı beklemekle fazla şey istemiş oluyorum," dedi.

Üçümüz, bedenlerimiz gölgede, bacaklarımız güneşte kalacak biçimde oturuyorduk. Uzun bardaklarımız altın renkli berrak birayla doluydu ve güneş ışığı sıvının içinde pul pul pırıltılar yaratıyordu. George konuş-

maya başladı. Oldukça önemli şeyler söylüyordu, ama bunları öyle şaklabanca, öyle alaylı bir biçimde anlatıyordu ki, her şey bana çirkin ve huzursuz edici görünüyordu; bu arada dans salonundaki müziğin temposunu oturduğumuz yerden duyabiliyorduk, dans salonunda olmak istiyordum.

Durum şöyleydi: George'un mutsuz bir aile yaşantısı olduğunu söylemiştim. Gerçekten de dayanılması güç bir yaşantısı vardı. Karısı, iki oğlu ve kızıyla yaşıyordu. Ayrıca karısının ana babasına ve kendi ana babasına bakıyordu. Bir seferinde onun o küçük evine gitmiştim. O kısacık ziyaret bile beni bunaltmıştı. Evin geçimini sağlayan genç çift, daha doğrusu orta yaşlı çift, dört yaşlı insan ve üç çocuk arasında sıkışıp kaldıkları için gerçek bir birliktelik yaşamıyorlardı. George'un karısı bütün gün çalışıyordu, George da öyle. Dört yaşlı da hastaydı ve onlara özel bakım, rejim gibi şeyler gerekiyordu. Akşamları dört yaşlı hiç durmadan kâğıt oynuyor, bütün yaşlılar gibi birbirleriyle çekişiyor ve huysuzluk ediyorlardı. Yaşlılar odanın ortasındaki masada kâğıt oynarken, çocuklar da bulabildikleri yerde ödevlerini yapıyorlardı. George ve karısı, baş başa kalabildikleri tek yer olan odalarına girdiklerinde, bitkinlikten erkenden uyuyakalıyorlardı. İşte George'un evi böyle bir yerdi. George haftanın üç dört günü, kamyonuyla yüzlerce kilometre uzağa, bazen ülkenin öteki ucuna gidiyordu. Karısıyla birbirlerini seviyorlardı, ama George kendini karısına karşı hep suçlu hissediyordu; çünkü evle uğraşmak bile başlı başına çok ağır bir işken, kadıncağız bir de sekreterlik yapıyordu. Hiçbiri yıllardır tatile çıkmamıştı; sürekli parasızlık çekiyor ve beş kuruş için kavga ediyorlardı.

Bu arada George sürekli karısını aldatıyordu. Özellikle Afrikalı kadınlardan hoşlanıyordu. Beş yıl kadar önce, Mashopi'de bir gece kalmış ve Boothbylerin aşçı-

sının karısından çok hoşlanmıştı. Bu kadın onun metresi olmuştu. "Elbette eğer bu durumda böyle bir sözcük kullanabilirsen," dedi Willi, ama George, "Eh neden olmasın? Irkçılıktan hoşlanmadığımıza göre, en azından bir saygı göstergesi olarak doğru sözcüğü kullanmalıyız," diyerek diretti. Amacı şaka yapmak değildi, yine de sözleri gülünçtü.

George'un yolu sık sık Mashopi'den geçiyordu. Geçen yıl, aşçının çocuklarını görmüş; içlerinden birinin rengi ötekilerden daha açıkmış ve çocuk George'a benziyormuş. George merak edip sorunca, kadın çocuğun George'dan olabileceğini söylemiş, ama bunun kendisi için önemli olmadığını da eklemiş.

"Eee?" dedi Willi. "Sorun ne peki?"

George'un Willi'ye kederle, inanmazlıkla baktığını anımsıyorum. "Ama Willi, sersem herif, o benim çocuğum ve arkadaki o harabede yaşamasının sorumlusu benim."

"Eee?" dedi Willi.

"Ben bir sosyalistim," dedi George. "Bu cehennem deliğinde elimden geldiğince bir sosyalist gibi yaşamaya ve ırkçılığa karşı savaşmaya çalışıyorum. Kürsülere çıkıyor ve nutuklar çekiyorum, ah, diplomatça davranmaya çalışıyorum elbette; ırkçılığın çıkarlarımızı zedeleyeceğini, alçakgönüllü, sevecen İsa'nın bunu onaylamayacağını söylüyorum. Bunun yozlaşmışlık denilebilecek kadar ahlaksızca, insanlık dışı bir iş olduğunu ve beyazların sonsuza kadar lanetleneceğini söylemek beni aşıyor. Oysa şimdi, zenci bir kadınla yatıp koloni nüfusuna hangi sınıfa ait olduğu belli olmayan insanlar ekleyen şu yozlaşmış beyaz aygırlar gibi davranıyorum."

"Kadın senden bu konuda bir şey yapmanı istememiş," dedi Willi.

"Sorun bu değil." George yüzünü elleriyle örttü,

parmaklarının arasından süzülen gözyaşlarını görebiliyordum. "Bu sorun beni kemiriyor," dedi. "Bunu geçen yıl öğrendim, delirmek üzereyim."

"Delirmen bir işe yaramaz," dedi Willi. George ellerini yüzünden çekince gözyaşlarıyla ıslanmış yüzü ortaya çıktı; Willi'ye baktı.

George bana dönerek, "Anna?" diye yalvardı. Bense inanılmaz bir duygu karmaşası içindeydim. Öncelikle, kadını kıskanmıştım. Geçen gece o kadının yerinde olmayı dilemiştim, ama o gece kadının kim olduğunu bilmiyordum. Şimdi bunu öğrenmiştim ve George'dan nefret ettiğimi, onu suçladığımı fark edince şaşırmıştım; tıpkı George'un geçen gece kendimi suçlu hissetmeme yol açtığı zaman olduğu gibi, ondan nefret ediyordum. İşin en kötü yanı, kadının zenci olmasından da hiç hoşlanmamıştım. Bu tür duyguları aşmış olduğumu sanıyordum, ama galiba bunu beceremediğimiştim; bu yüzden utanmış ve hem George'a hem kendime kızmıştım. Ancak sorun yalnızca bu değildi. Çok genç olduğum için – yirmi üç ya da yirmi dört yaşlarındaydım– özgürlüğünü kazanmış birçok genç kız gibi, aile yaşamının tuzağına düşüp evcilleştirilmekten korkuyordum. Ancak dört yaşlının ölümüyle kurtulabilecek olan George'un ve karısının evleri, yani yuvaları benim için en korkutucu şeyin simgesiydi. Bundan öylesine korkuyordum ki, geceleri karabasanlarıma giriyordu. Yine de o şanssız karısını kendisi gibi o kafese hapsetmiş olan adam, yani George, benim için karşı koymaya çalıştığım, ama kaçınılmaz biçimde arzuladığım bir cinsel yaşamı simgeliyordu. İçgüdülerim, George'la yatarsam, şimdiye kadar yanına bile yaklaşamadığım bir cinsel deneyim edineceğimi söylüyordu bana. Bu çelişkili duygu ve düşüncelerime karşın insan olarak George'dan hoşlanıyor, hatta onu seviyordum. Verandada dilimi yutmuş gibi oturuyordum. Yü-

zümün kızardığının, ellerimin titrediğinin farkındaydım; bir yandan da tepenin üzerine inşa edilmiş olan dans salonundan gelen müzik ve şarkı seslerini dinliyordum; George'un mutsuzluğu üzerimde öyle bir baskı yaratmıştı ki, kendimi inanılrnayacak kadar güzel bir şeyden yoksun bırakılmış, uzaklaştırılmış gibi hissediyordum; o sıralar zamanımın yarısını, bu güzel şeyden yoksun bırakılıyormuşum gibi hissederek harcıyordum. Ancak bu düşüncelerimin saçma sapan, anlamsız olduğunu da biliyordum; sözgelimi Maryrose, Willi'yle benim onun istediği her şeye sahip olduğumuzu düşündüğü için beni kıskanıyordu, Willi'yle birbirimize âşık olduğumuzu sanıyordu.

Willi gözlerini bana dikmişti. "Anna kadının zenci olduğunu duyunca sarsıldı," dedi.

"Evet, o da var," dedim. "Yine de böyle hissetmem beni şaşırttı."

"Bunu itiraf etmen de beni şaşırttı," dedi Willi, soğuk soğuk, gözlük camlarını parıldatarak.

"Senin etmemen de beni şaşırttı," dedi George, Willi'ye. "Hadi itiraf et. Amma da ikiyüzlüsün!" Bunun üzerine Willi gramer kitabını kaldırıp, dizine dayadı ve okumaya hazırlandı.

"Pekâlâ," dedi Willi, "bu konuda ne yapabilirsin, akıllıca bir önerin var mı? Dur söyleme, ben tahmin edeyim. Çocuğu alıp kendi evine götüreceksin. Bu tam sana göre bir davranış olurdu. Böylece dört yaşlı kalpten gidecek. Kimsenin artık onlarla görüşmeyeceğini herhalde söylememe bile gerek yok. Üç çocuğun okuldan uzaklaştırılacak. Karın işinden kovulacak. Seni de kovacaklar. Dokuz kişiyi mahvedeceksin. Bunun oğluna ne yararı olacak, sorabilir miyim George?"

"Yani yapılacak bir şey yok mu?" dedim.

"Hayır yok," dedi Willi. Yüzünde yine böyle durum-

larda beliren o kararlı, sabırlı ifade belirmişti, dudaklarını da sıkıca birbirine bastırıyordu.

"Bu olayı bazı şeyleri sınamak için kullanabilirim."

"Neyi sınayacaksın?"

"Kahrolası ikiyüzlüleri."

"Bunu niye bana söylüyorsun ki, bana az önce ikiyüzlü dedin." George süklüm püklüm oldu. Willi, "Bu soylu davranışının bedelini ödeyecek insanları düşün. Sana muhtaç sekiz kişi var," dedi.

"Karım bana muhtaç değil. Ben ona muhtacım. Yani duygusal olarak. Bunun farkında olmadığımı mı sanıyorsun?"

"İstersen durumu sana yeniden açıklayayım," dedi Willi büyük bir sabırla, sonra kitaplarına şöyle bir baktı. George da, ben de kendisine ikiyüzlü dendiği için Willi'nin artık asla yumuşamayacağını biliyorduk. George yine de üsteledi: "Willi, yapacak başka bir şey yok mu? Herhalde olayı böyle kestirip atamayız?"

"Seni rahatlatmak için, 'Aman ne büyük haksızlık, ne büyük ahlaksızlık,' falan mı dememi istiyorsun?"

"Evet," dedi George, bir anlık suskunluktan sonra başını önüne eğerek. "Evet, galiba bunu istiyorum. Çünkü onunla artık yatmadığımı sanıyorsanız, ne yazık ki yanılıyorsunuz. Boothby'nin mutfağında her an yeni bir Hounslow belirebilir. Elbette artık eskisinden daha dikkatli davranıyorum."

"O senin bileceğin iş," dedi Willi.

"Sen acımasız domuzun tekisin," dedi George bir an duraksadıktan sonra.

"Teşekkürler," dedi Willi. "Ancak yapılacak bir şey yok, varsa söyle. Benimle aynı fikirde değil misin yoksa?"

"Bu çocuk kabakların, tavukların arasında büyüyüp bir çiftlik işçisi ya da sinek avlayan bir tezgâhtar olacak; oysa öteki çocuklarım, parasını ödemek için ölsem de

üniversiteye gidip bu ülkeden ayrılacaklar."

"Kafana taktığın şey nedir?" dedi Willi. "Kan bağın mı? Kutsal spermin mi, ne?"

George da ben de sarsılmıştık. Willi yüzümüzdeki ifadeyi görünce sinirlendi ve George'u dinlerken yüzündeki ifade yumuşamadı. "Hayır, sorumluluk," dedi George. "İnandığım şeyler ile hareketlerim arasındaki uçurum."

Willi omuzlarını silkti, sustuk. Boğucu öğle sessizliğinde Johnnie'nin tuşlara basan parmaklarının temposu duyuluyordu.

George yine bana baktı, Willi'ye karşı çıkmak için tüm gücümü topladım. Geçmişe bakıyorum da, içimden gülmek geliyor, çünkü ben edebiyat terimlerini kullanırken, Willi de farkında olmaksızın politik terimler kullanıyordu. Ancak o zamanlar bunu tuhaf bulmamıştım. Ben konuşurken oturduğu yerde başını sallayan George da öyle.

"Bak," dedim. "On dokuzuncu yüzyıl edebiyatının ana izleği buydu. Bu sanki ahlaki bir mihenk taşıydı. Tıpkı Kıyamet gibi. Oysa sen şimdi omuzlarını silkip bunun senin için bir şey ifade etmediğini söylüyorsun, ha?"

"Omuzlarımı silktiğimi fark etmedim," dedi Willi. "Ancak belki de evlilik dışı çocuklar gerçekten de toplumun ahlaki çelişkilerinin somut bir örneği olmaktan çıkmıştır, ha ne dersin?"

"Neden olmasın?" dedim.

"Evet, neden olmasın?" dedi George saldırganca.

"Bu ülkede, Afrikalıların karşılaştığı sorunların, Boothby'nin aşçısının piçiyle özetlenebileceğini mi söylüyorsun yani?"

"Aman ne güzel ifade ettin?" dedi George öfkeyle. (Yine de, alçakgönüllülükle gelip Willi'ye akıl danışma-

ya, tapmaya, koloniden ayrıldıktan sonra bile kendini aşağılayan mektuplar yazmaya devam etti.) Gözyaşlarının akmasını önlemek için gözlerini kırpıştırarak güneşe doğru baktı; sonra, "Bir bardak bira daha alayım," diyerek kalktı ve bara gitti.

Willi kitabını kaldırdı ve bana bakmaksızın, "Evet biliyorum, ama kınama dolu bakışların beni hiç etkilemiyor. Sen de olsan, benim verdiğim öğüdü verirdin. Belki konuşmanı, 'vah vah'lar, 'zavallıcık'larla süslerdin, ama aynı öğüdü verirdin."

"Her şey o kadar korkunç ki, artık hiçbir şey bizi etkilemiyor, artık hiçbir şeye aldırmıyoruz."

"Sana belli temel ilkelere bağlı kalmanı öneririm. Bunun için sızlanmak yerine yanlışlıkları yok etmeye ve değiştirmeye çalışsan daha iyi olmaz mı?"

"Ve bu arada?"

"Bu arada ben çalışacağım, sen de gidip George'un omzunda ağlamasına izin verip, onun için üzüleceksin. Elbette bu kesinlikle hiçbir işe yaramayacak."

Onun yanından ayrılıp, büyük salona doğru yavaşça yürümeye başladım. George elinde bir bardak, gözleri kapalı, duvara yaslanmıştı. Yanına gitmem gerektiğini biliyordum, ama gitmedim. Büyük salona girdim. Maryrose bir pencere pervazının üzerinde yalnız oturuyordu, yanına gittim. Ağlamıştı.

"Bugün herkesin ağlama günü galiba," dedim.

"Senin değil," dedi Maryrose. Willi'yle birlikte olduğum için ağlamama gerek olmadığını kastediyordu; yanına oturup derdinin ne olduğunu sordum.

"Oturmuş dans edenleri seyrediyordum, düşünüyordum da daha birkaç ay önce dünyanın değişeceğine, her şeyin güzelleşeceğine inanıyorduk, artık böyle bir şeyin olmayacağını biliyoruz."

"Öyle mi?" dedim, dehşete benzer bir duyguyla.

"Neden güzelleşsin ki?" dedi kısaca. Buna karşı çıkacak manevi gücüm yoktu. Maryrose bir an sustuktan sonra, "George seni niye çağırdı? Ona vurduğum için kaltağın teki olduğumu söylemiştir herhalde," dedi Maryrose.

"George'un, birisi kendisine vurdu diye ona kaltak diyebileceğini sanmıyorsun herhalde? Peki bunu niye yaptın?"

"Zaten biraz da bu yüzden ağlıyorum. George gibi birinin bana ağabeyimi unutturabileceğini bildiğim için ona vurdum aslında."

"Belki de George gibi birine bir şans vermeliydin?"

"Belki de," dedi. Bana o hafif, tanıdık gülümsemesiyle baktı. Bu gülümsemesiyle bana, "Amma da safsın!" der gibiydi. Bunun üzerine öfkelenerek, "Bunun farkındaysan neden bu konuda bir şeyler yapmıyorsun?" dedim.

Yine hafifçe gülümsedi. "Kimse beni ağabeyim gibi sevemez. O beni gerçekten seviyordu. George benimle sevişirdi. Ancak bu aynı şey olmazdı, değil mi? Ağabeyim bana her şeyin en iyisini verdi, yalnızca sevişmektense hiçbir şey yapmam daha iyi. Bunun neresi yanlış?"

"Sen böyle sorunca sana nasıl yanıt vereceğimi şaşırıyorum, oysa ortada yanlış bir şeyler olduğunu biliyorum."

"Neymiş bu yanlış şey?" Gerçekten merak etmiş gibiydi. Ben daha da öfkelenerek, "Hiç çaba göstermiyorsun, hem de hiç, yalnızca vazgeçiyorsun," dedim.

"Senin için hava hoş," dedi yine Willi'yi kastederek, bunun üzerine söyleyecek bir şey bulamadım. Şimdi ben ağlamaklı olmuştum, o da bunu gördü; benimkinden kat kat yoğun olan acısının verdiği üstünlükle, "Ağlama Anna, ağlamanın hiçbir anlamı yok. Gidip öğle yemeği için elimi yüzümü yıkayayım," dedi ve gitti. Bütün genç erkekler, piyanonun başında şarkı söylüyorlar-

dı, bu yüzden çıktım ve George'u görmüş olduğum yere gittim. Isırgan otlarının ve küçük meşelerin arasından tepeye tırmandım, çünkü George arkaya dolanmış, papaya ağaçlarının arasında durmuş, aşçının karısı ve çocuklarıyla oturduğu kulübeye bakıyordu. Tavukların arasında, tozun içine çömelmiş birkaç zenci çocuk vardı.

George, sigarasını yakmaya çalışırken ter içindeki kolu titriyordu, sigarayı yakamadı ve bunu sabırsızca yere fırlattı, "Hayır benim tohumum burada değil," dedi soğukça.

Aşağıda kalan otelin yemek gongu çaldı.

"Hadi gidelim," dedim.

"Biraz burada benimle kal." Elini omzuma koydu, elinin sıcaklığı elbisemden geçip tenimi yaktı. Gongun havaya yayılan metalik ses dalgaları dağılıp duyulmaz olmuştu, dans salonundaki piyano susmuştu. Sessizliğin içinde, jacaranda ağacına tünemiş bir güvercinin ötüşü duyuldu. George göğsümü tuttu. "Anna, seninle şimdi yatabilirim, sonra Marie'yle, zenci kadınımla yani, sonra akşam eve gidip karıma sahip olabilirim ve üçünüzle de mutlu olurum. Bunu anlayabiliyor musun?"

"Hayır," dedim öfkeyle. Yine de göğsümü tutan eli anlamamı sağlıyordu.

"Anlamıyor musun?" dedi alaylı alaylı. "Gerçekten mi?"

"Hayır," diyerek bütün kadınlar adına yalan söyledim, kendimi kafese kapatılmış gibi hissetmeme yol açan karısını düşünüyordum.

Gözlerini kapadı. Kara kirpikleri bronz yanağının üzerinde titrerken, üzerlerinde minik gökkuşakları oluştu. George Hounslow gözlerini açmaksızın, "Bazen kendime dışarıdan bakıyorum da," dedi, "saygı duyulacak bir vatandaş gibi görünüyorum, sosyalistliğim sıra dışı bir şey, ama yaşlı ana babama, karıma ve üç çocuğuma

olan bağlılığımdan dolayı sosyalist oluşum göz ardı edilebilir. Oysa ben, yanı başımda kollarını sallayıp sırıtan iri, beyaz bir goril görüyorum. Bu o kadar net bir görüntü ki, başkalarının görmemesine şaşırıyorum." Elini göğsümden çekti, böylece yeniden düzenli soluk almayı başarabildim. "Willi haklı," dedim. "Yapabileceğin hiçbir şey yok, bu yüzden kendine acı çektirmekten vazgeçmelisin." Gözleri hâlâ kapalıydı. Birden, "İntihar da edemezsin," diyerek kendimi de şaşırttım. George aniden gözlerini açıp birden geri geri sendeleyince onun böyle düşünmüş olduğunu anladım; aramızda telepati gibi bir şey olmuştu galiba.

"Nedenmiş o?" diye sordu merakla.

"Çocuğu neden eve götüremiyorsan, ondan. Düşünmen gereken dokuz kişi var."

"Düşünmem gereken yalnızca iki kişi olsaydı, sence çocuğu eve götürebilir miydim?"

Ne diyeceğimi bilemedim. Az sonra kolunu omzuma doladı, meşelerin, ısırganların arasından benimle yürürken, "Benimle otele in ve o gorili benden uzak tut," dedi. Gorili reddettiğim için, bir anda cinsiyetsiz kız kardeş rolüne düşmek beni tuhaf bir biçimde sinirlendirmişti; öğle yemeğinde George'un değil, Paul'ün yanına oturdum. Yemekten sonra iyi bir uyku çektik ve uyanınca erkenden içmeye başladık. Geceki parti, "Mashopi ve Yöresindeki Çiftçilere Özel"di; buna karşın çiftçiler ve eşleri kocaman arabalarıyla geldiklerinde dans salonu çoktan dolmuştu. Piyanoyu Johnnie çaldığı için yerini ona seve seve bırakan, ama onun onda biri kadar iyi çalamayan kadrolu piyanist, kentten gelen havacıların çoğu ve bizim grup bardaydık. Törenin sunucusu, telaşla ve pek de içten olmayan bir biçimde mavi üniformalı gençleri selamlayarak partiye resmî bir hava kattı; biz de Johnnie yoruluncaya, yani sabah beşe kadar dans ettik.

Sonra kristale benzeyen yıldızlarla bezeli olduğu için donmuş gibi görünen gökyüzünün altında gruplar halinde dikildik; ay ışığı çevremizde koyu, keskin gölgeler yaratıyordu. Hepimiz birbirimize sarılmış, şarkılar söylüyorduk. Çiçekler, canlandırıcı gece havasına keskin ve taze kokular yayıyordu; hepsi taptaze ve dimdiktiler. Paul benimleydi, bütün gece dans etmiştik. Willi, Maryrose'laydı, o da onunla dans etmişti, sarhoş olan Jimmy, çevrede sendeleyerek tek başına dolaşıyordu. Nasıl olduysa alnı hafifçe kesilmiş, kanıyordu. Mashopi'deki ilk tam günümüz böyle geçmişti ve onu izleyen günlerin de kalıbını oluşturmuştu. Ertesi gece düzenlenen "genel" dansa da aynı kişiler katıldı, Boothbylerin barı iyi çalıştı, aşçıları fazla mesai yaptı, büyük olasılıkla karısı da gizlice George'la buluştu. George ise Maryrose'a karşı fazlasıyla nazikti, ama onu yumuşatamıyordu.

İkinci gece, Stanley Lett, kızıl saçlı Bayan Lattimore'a ilgi duymaya başlamıştı; bu ilişkinin sonu... az kalsın, felaket oldu diyecektim. Gülünç bir sözcük bu. Çünkü o dönemin en acı verici yanı, felaket denebilecek bir şeyin yaşanmamasıydı. Her şey yanlış, çirkin, mutsuz ediciydi; bunlarla alay ediyorduk, ama ortada felaket falan yoktu, bir şeyi ya da bir insanı değiştirecek olaylar yaşanmamıştı. Zaman zaman aramızda duygu şimşekleri çakıyor ve bunun ışığında gözler önüne kişisel acılar seriliyordu, sonra dansa devam ediyorduk. Stanley Lett'in Bayan Lattimore'la olan ilişkisi, belki de kadının evlilik yaşamında en az on kez yaşanmış bir olaya yol açmıştı. Bayan Lattimore kırk beş yaşlarında, zarif elli, güzel bacaklı, tombulca bir kadındı. Narin, beyaz bir teni vardı; yaşama bir gözyaşı bulutunun ardından, menekşe renkli miyop gözleriyle, sevecenlikle bakardı; ancak bakışlarının buğulu olmasının bir nedeni de çok içmesiydi. Kocası da sürekli içen, içtikçe huysuzlaşan, tüccar kılıklı ve sinirli

bir adamdı. Adam içmeye bar açılır açılmaz başlar, bütün gün içer, içtikçe daha suratsız olurdu. Bayan Lattimore içince, ağlamaklı olur, sevecenleşir, derin derin içini çekerdi. Kocasının ona hiç nazik bir söz söylediğini duymadım. Görünüşe göre Bayan Lattimore bu konuya önem vermez olmuştu ya da bu sözleri fark etmiyordu. Bayan Lattimore'un çocuğu yoktu, ama gözleri kendisininki gibi yaşlı ve özlem dolu olan çok güzel, Setter cinsi kızıl bir köpeği vardı. Kızıl saçlı Bayan Lattimore ve kızıl köpeği hep verandada otururlardı; Lattimorelar ve köpekleri otele her hafta sonu gelirlerdi. Stanley Lett, Bayan Lattimore'a hayran kalmıştı. Kadının hiçbir kötü yanının olmadığını söyleyip duruyordu. Onun gerçekten iyi bir kadın olduğunu tekrarlıyordu. Oradaki uzun tatilimizin ikinci gecesindeki partide, Bayan Lattimore'un kocası bar kapanana kadar içmişti; Bayan Lattimore'a Stanley Lett eşlik etmişti; Bay Lattimore sallanarak piyanonun yanında belirince Stanley ona işini bitirecek son içkiyi vermiş, bunu içen adam yatmaya giderek karısını pistte Stanley'le dans ederken bırakmıştı. Görünüşe bakılırsa, karısının ne yaptığı onu hiç ilgilendirmiyordu. Kadıncağız da bütün zamanını Stanley, Johnnie ve Stanley'nin ona "ayarladığı" kadınla ya da bizimle geçiriyordu; Stanley'nin Johnnie'ye ayarladığı kadının kocası cepheye gitmişti, bu yüzden kadın üç kilometre ötedeki çiftlikte bir başına yaşıyordu. Az önce sözünü ettiğim dörtlü, harika vakit geçiriyorlar, bunu sürekli dile getiriyorlardı. O gece dans büyük salonda yapılıyordu; Johnnie çaldı, kocası cephede olan Johannesburglu, kırmızı yüzlü, iri sarışın kadın da onun yanında oturdu. Ted, bir süreliğine, Stanley'nin ruhu için verdiği savaşımdan vazgeçmişti. Kendisinin de dediği gibi, seks baskın çıkmıştı. Neredeyse bir haftalık o uzun hafta tatili boyunca sürekli içtik ve Johnnie'nin müziğiyle dans ettik.

Kasabaya döndüğümüzde, Paul'ün de dediği gibi, bu tatilin bize pek yaramadığı ortaya çıktı. İçimizden yalnızca bir kişi öz disiplinini bir açıdan korumuşa benziyordu, o da –kendini birazcık Maryrose'a kaptırmış olsa da– günlerinin büyük bölümünü gramer kitaplarını çalışarak geçiren Willi'ydi. Yeniden hep birlikte Mashopi'ye gitmeye karar verdik. Galiba iki hafta sonra gittik de. Otel geçen tatildekinden çok farklı bir görünüme sahipti. Otelde yalnızca biz, Lattimorelar, köpekleri ve Boothbyler vardı. Boothbyler bizi oldukça nazikçe karşıladı. Bizim hakkımızda uzun uzun konuştukları çok açıktı; otel kendi malımızmış gibi aklımıza eseni yapmamızdan hoşlanmıyorlardı, ama o kadar çok para harcıyorduk ki, bizi küstürecek bir şey yapmaktan çekiniyorlardı. O hafta sonunu ve ondan sonraki dört beş hafta sonunu pek anımsamıyorum; oraya her hafta sonu gitmediğimiz için, bazen aradan uzun zaman geçmiş oluyordu.

Galiba felaket, buna felaket denilebilirse, otele ilk gidişimizden altı ya da sekiz ay sonra patlak verdi. Bu, Mashopi'ye son gidişimiz oldu. Grubumuz her zamanki kişilerden oluşuyordu: George, Willi, Maryrose, ben, Ted, Paul ve Jimmy. Stanley Lett ve Johnnie, Bayan Lattimore, Bayan Lattimore'un köpeği ve çiftçinin karısıyla birlikteydiler. Ted bazen onlara katılıyor, çoğunlukla yanlarında sessiz sedasız oturuyor, kısa bir süre sonra kalkıp yanımıza geliyor, aynı suskunluk içinde oturarak kendi kendine gülümsüyordu. Ted'in daha önce hiç böyle burukça, nefretle, kendini yargılar gibi gülümsediğini görmemiştik. Sakızağaçlarının altında otururken Bayan Lattimore'un uyuşuk, melodik sesiyle, "Stan oğlum, içki getirsene," dediğini duyardık ya da "Bana bir sigara versene Stan oğlum. Oğlum, gel de konuşalım." Stanley de ona Bayan Lattimore diyordu, arada sırada dili sürçüp Myra dediğinde, kadın İrlandalılara özgü o kara kirpikle-

rini indirerek Stanley'i sessizce azarlıyordu. Stanley yirmi iki ya da yirmi üç yaşındaydı, aralarında yirmi yaş vardı, ana oğul rolünü oynamaya bayılıyorlardı, oysa birbirlerini arzuladıkları öylesine belliydi ki, Bayan Lattimore yanımıza geldiğinde kaygıyla çevremize bakınırdık.

O hafta sonlarını düşündüğüm zaman, gözümün önüne bir ipe dizilmiş boncuklar geliyor; başlangıçta iki büyük, parlak boncuk, ardından bir sürü küçük, sıradan boncuk ve en sonda bir pırıltılı boncuk daha. Ancak aradaki boncukların sıradan olduğunu düşünmem, yalnızca belleğimin tembelliğinden kaynaklanıyor, çünkü o son hafta sonu aklıma gelir gelmez, bu hafta sonundaki olaylara zemin hazırlayan, aradaki hafta sonlarında da bazı olayların yaşanmış olması gerektiği sonucuna varıyorum. Ancak aradaki hafta sonlarında neler yaşandığını anımsayamıyorum; bütün anılar uçmuş gitmiş. Olanları anımsamak için belleğimi zorlarken deliye dönüyorum; bu, özel yaşantısını gizlemekte direten inatçı bir öteki ben'le boğuşmaya benziyor. Oysa her şey beynimde, oraya bir ulaşabilsem... O yalnızca istediklerimi gördüğüm, renkli sisin içinde yaşarken ne çok şeye dikkat etmemiş olduğuma şaşıyorum. "Anımsadıklarımın" gerçekten önemli olaylar olduğuna nasıl emin olabilirim? Anımsadığım şeyler yirmi yıl öncesinin Annası tarafından seçilmişti. Şimdiki Anna neleri seçerdi, bilemiyorum. Şeker Anne'yle olan deneyimlerim ve defterlerim sayesinde nesnelliğim öyle arttı ki... ama bu tür gözlemler bu deftere değil, mavi deftere ait. Her neyse, son hafta sonu, başımıza geleceğini hiç düşünmediğimiz çeşitli felaketlere yol açan bir patlamayı andırıyorsa da her şeyin tek hafta sonunda olup bitmesi olanaksız.

Sözgelimi, Paul ve Jackson'ın dostluğu, Bayan Boothby'yi kışkırtacak kadar ilerlemiş olmalıydı. Bayan Boothby'nin, Paul'e mutfaktan çıkmasını emrettiği ânı

anımsıyorum; bu olay son hafta sonundan bir önceki hafta sonu yaşanmış olmalıydı. Paul ve ben mutfakta Jackson'la konuşuyorduk. Bayan Boothby geldi ve "Müşterilerin mutfağa girmesi yasaktır," dedi. Yetişkinler canları çektiği gibi yasaklar koyduğu ya da buna benzer şeyler yaptıkları zaman bu haksızlık karşısında öfkelenen bir çocuk gibi sarsılmıştım. Demek ki, o güne kadar Bayan Boothby karşı çıkmaksızın, istediğimiz gibi mutfağa girip çıkmıştık. Paul, Bayan Boothby'yi, söylediğini harfi harfine yerine getirerek cezalandırdı. Jackson'ın mesaisi öğle yemeğinden sonra bitiyordu; Paul onun mesaisi bitene kadar mutfağın arka kapısında bekliyor, sonra kendini göstere göstere Jackson'la onun tel örgüyle çevrili evine kadar yürüyor, onun omzuna ya da koluna elini koyuyordu. Aşçının kara derisi üzerine beyaz elini, onları seyreden herhangi bir beyazı kışkırtmak için bile bile koyuyordu. Bir daha mutfağa gitmedik. Çocukça bir ruh durumu içinde olduğumuz için, çocukların müdirelerinden söz ederken yaptığı gibi Bayan Boothby'yle alay ediyor, kıkırdayıp gülüşüyorduk. Böylesine çocukça davranabildiğimize, Bayan Boothby'yi kırdığımıza hiç aldırmamış olmamıza inanamıyorum. Paul'ün Jackson'la olan arkadaşlığından hoşlanmadığı için bizim için bir "yerli"ydi artık. Oysa kolonideki hiçbir beyaz bundan hoşlanmazdı; biz de insanlara ırk ayrımı konusundaki davranışlarının neden insanlık dışı olduğunu açıklamada oldukça sabırlı ve anlayışlıydık doğrusu.

Bir şey daha anımsıyorum: Ted'in Stanley'i, Bayan Lattimore konusunda mantıklı davranması için ikna etmeye çalışmasını. Ted, Bay Lattimore'un haklı olarak karısını kıskanmaya başladığını söylüyordu. Stanley ise iyi huylu bir alaycılıkla, Bay Lattimore'un karısına bir pislik gibi davrandığını, bunu hak ettiğini söylüyordu. Fakat aslında Ted'le alay ediyordu, çünkü asıl kıskanan

Ted'di, Stanley'i kıskanıyordu. Stanley, Ted'in kırılmasına aldırmıyordu. Niye aldırsındı ki? İnsanlar genelde, bir başkasının kendilerine herhangi bir nedenle yeğlenmesinden hoşlanmazlardı, bu bir gerçekti. Hem de hiç hoşlanmazlardı. Elbette Ted, her şeyden önce, "taşın altındaki kelebeğin" peşindeydi ve romantik duygularını bastırıyordu. Yine de Ted, Stanley'nin dudaklarını geren bilgiç bir gülümsemeyle, soğuk bakışlı gözlerini kısarak ona bakıp, "Saçmalama ahbap, benim o taraklarda bezim olmadığını biliyorsun," demesini hak etmişti; üstelik Stanley bu sözü birkaç kez yinelemişti. Yine de Ted, Stanley'e kitaplar vermeye ve bir gece birlikte müzik dinlemeyi önermeye devam etti. Stanley, Ted'i açıkça aşağılamaya başlamıştı. Ted ise, ona cehennemin dibine kadar yolu olduğunu söylemek yerine, bu davranışa katlanıyordu. Ted tanıdığım en dürüst insanlardan biri olmasına karşın, Stanley'le bira ya da yemek "ayarlamak" için onunla hırsızlığa çıkardı. Bize, bu tür olaylardan sonra hep dediği gibi, Stanley'ye "kendisinin de sonradan anlayacağı gibi" bunun dürüst bir yaşam biçimi olmadığını anlatmak için gittiğini söylerdi. Yine de utançla bakar ve yüzünde kendinden nefret ettiğini belli eden bir gülümsemeyle dönüp giderdi.

George'un bir de oğlu vardı. Gruptaki herkes bunu biliyordu. Oysa George ağzı sıkı bir adamdı ve eminim bunu düşünerek kendine işkence ettiği yıl boyunca kimseye bundan söz etmemişti. Willi de, ben de kimseye bir şey söylememiştik. Yine de herkes bu olayı biliyordu. Galiba çakırkeyif olduğumuz bir gece, George bu çocuğun kendi çocuğu olduğuna yönelik, herkesin anlamayacağını sandığı bir gönderme yapmıştı. Çok geçmeden bu konuda da ülkenin politik durumuyla ilgili şakalaştığımız gibi, ümitsizlikle şakalaşmaya başlamıştık. Bir gece George oğlunun, kendisinden evde ayak işlerini yapmak

için iş istemeye gelişiyle ilgili uçuk bir hayalini anlatarak bizi gülmekten yerlere yatırmıştı. George oğlunu tanımayacaktı, ama o gizemli bağ vb., onu bu yoksul çocuğa yaklaştıracaktı. George ona mutfakta iş verecekti ve elbette, "George'dan ona geçen duyarlılığı ve zekâsı" çocuğu çok geçmeden ev halkının sevgilisi yapacaktı. Çocuk kısa süre içinde dört yaşlının yere düşürdüğü iskambil kâğıtlarını toplamaya başlayacak ve çocuklarla (üvey kardeşleriyle) çıkar gözetmeyen, sevgi dolu bir ilişki kuracaktı. Sözgelimi, çocuklar tenis oynarken paha biçilmez bir top toplayıcısı olduğunu kanıtlayacaktı. Sonunda sabırla verdiği hizmetler ödüllendirilecekti. Bir gün çocuk George'a "elbette pırıl pırıl boyanmış" ayakkabılarını verirken, George gerçeği birden anlayacaktı:

"Efendim, yapabileceğim başka bir şey var mı?"

"Oğlum!"

"Baba, sonunda!"

Öykü böyle uzayıp gidiyordu.

O gece, George'un, mızrağa benzeyen, parıldayan yapraklı ağacın altında, hareketsiz, mutsuz, bir gölge gibi oturduğunu gördük. Başını ellerinin arasına almış, tek başına, hareketsiz oturuyordu. Yanına gidip oturduk, ama hiçbirimizin onu avutmak için söyleyebileceği bir şey yoktu.

Orada geçirdiğimiz son hafta sonunda otelde büyük bir parti verilecekti. Bizler cuma günü çeşitli saatlerde arabayla ve trenle yola çıkıp büyük salonda buluştuk. Willi'yle ben salona girdiğimizde, Johnnie kırmızı suratlı sarışınıyla piyanonun başına çoktan oturmuştu; Stanley, Bayan Lattimore'la dans ediyor, George ise Maryrose'la konuşuyordu. Willi gidip George'u bir dirsek darbesiyle saf dışı etti; Paul de gelip beni sahiplendi. İlişkimiz hâlâ sevecen, hafif alaycı ve ümit verici bir düzeyde sürüyordu. Dışarıdan bakanlar, Willi'yle Mary-

rose'un, Paul'le benim birer çift olduğumuzu düşünürdü, büyük olasılıkla düşünüyorlardı da. Ancak bazen benimle George'un, Paul ile Maryrose'un ilişkimiz olduğundan kuşkulandıkları zamanlar da olmuştur. Elbette, bu romantik, liselilere özgü aşklar, Willi'yle benim cinsellikten yoksun denilebilecek ilişkimiz sayesinde filizlenebilmişlerdi. Grubun merkezindeki çift tam anlamıyla cinsel bir ilişki yaşıyorsa, bu öteki ilişkileri de ateşler ve genelde grup bu yüzden dağılır gider. Daha sonraları bizimkine benzeyen birçok grup gördüm; bu gruplar politik olsun olmasın, merkezdeki çiftin (genelde merkezde bir çift vardır) çevresinde toplanırlar; bu çiftin ilişkisinin niteliği, çevrelerindeki çiftlerin ilişkilerinin niteliğinden belli olur.

O cuma, otele varışımızın üzerinden bir saat geçmemişti ki, bir olay çıktı. Jackson ertesi geceki parti yemeğini hazırlamakla meşgul olduğu için, June Boothby, Paul ve benden mutfağa gelip akşam yemeğini hazırlamasına yardım etmemizi istedi. June, genç sevgilisiyle nişanlandığı için, kendine gelmişti. Paul ve ben June'la mutfağa gittik; Jackson dondurmalı puding için kremanın içine meyve karıştırıyordu; Paul hemen onun yanına gidip sohbete daldı. İngiltere'den söz ediyorlardı. İngiltere, Jackson için öyle uzak ve büyüleyici bir yerdi ki, Paul, sözgelimi metro sisteminden, otobüslerden ya da parlamentodan söz ederken, bütün ayrıntıları saatlerce dinliyordu; June'la ikimiz o akşam yemeği için salata yapıyorduk. June'un sevgilisi gelmek üzereydi, bu yüzden acelesi vardı. O sırada içeri Bayan Boothby girdi, Paul'le Jackson'a baktı ve ona, "Sizi burada istemediğimi söylemiştim," dedi.

June sabırsızlıkla, "Aman anne," dedi, "gelmelerini ben rica ettim, neden bir aşçı daha tutmuyorsunuz, Jackson her şeye yetişemiyor."

"Jackson bu işi on beş yıldır yapıyor, şimdiye kadar sorun çıkmamıştı."

"Aman anne, sorun var diyen mi oldu? Ancak savaş başladığından beri buraya çok fazla havacı geliyor, daha fazla iş çıkıyor. Benim yardım etmeye bir itirazım yok, Paul'le Anna'nın da öyle."

"Sana ne diyorsam onu yap," dedi annesi.

"Aman anne," dedi June; sinirlenmişti, ama hâlâ iyi niyetliydi. Bana dönüp yüzünü "Siz ona bakmayın," der gibi buruşturdu. Bayan Boothby bunu gördü ve "Çizmeyi aşıyorsun kızım. Ne zamandan beri mutfakta emirleri sen veriyorsun?" dedi.

June sinirlenip odadan çıktı.

Bayan Boothby soluk soluğa, çirkin kırmızı yüzü her zamankinden kırmızı, sıkıntı içinde Paul'e baktı. Paul o anda nazik bir söz söyleseydi ya da onu yumuşatmak için bir şey yapsaydı, yeniden iyi huylu haline dönecekti. Oysa Paul daha önce yaptığı gibi, gelmem için başıyla bana işaret etti ve "İşin bitince görüşürüz Jackson, eğer biterse..." diyerek sakin sakin arka kapıdan çıktı. Ben Bayan Boothby'ye, "June çağırmasaydı, gelmezdik," dedim, ama o benim yakarışlarıma aldırmıyordu, bana yanıt vermedi. Ben de büyük salona gidip Paul'le dans ettim.

Bu arada bizler Bayan Boothby'nin Paul'e âşık olduğunu söyleyerek şakalaşıyorduk. Belki de gerçekten biraz öyleydi. Ancak o kendi halinde ve çok çalışkan bir kadındı. Savaş başladığından beri çok çalışmıştı ve bir zamanlar yolcuların bir geceliğine konakladıkları oteli, şimdi insanların hafta sonu tatillerini geçirdikleri bir yere dönüşmüştü. Bu onu herhalde çok yoruyordu. Bir de son birkaç hafta içinde somurtkan bir genç kızdan, önünde yeni bir gelecek uzanan bir kadına dönüşen June vardı. Geçmişe bakıyorum da galiba Bayan

Boothby'nin mutsuzluğunun asıl nedeni, June'un evlenecek olmasıydı. Galiba yalnızca June'un varlığı rahatlatıyordu onu. Bay Boothby sürekli bar tezgâhının arkasındaydı ve birlikte yaşanması en güç içkici türündendi. Nöbet halinde içen erkekler, yıllarca, her hafta, her gün bir miktar içki içen, yani "içkiye dayanıklı" erkeklerin yanında solda sıfır kalır. İçkiye dayanıklı bu erkekler çok fazla içerler ve eşlerine çok zarar verirler. Bayan Boothby, June'u kaybetmişti, June beş yüz kilometre uzaktaki bir kentte yaşayacaktı. Aslında kolonide bu büyük bir uzaklık sayılmazdı, yine de bu uzaklık kızını kaybetmesine yetiyordu. Belki de Bayan Boothby savaşın huzursuzluğuna kapılmıştı. Kadıncağız yıllar önce kadınlığına boşvermişti; üstelik haftalardır, Stanley'nin kendi yaşında olan Bayan Lattimore'a kur yapışını izliyordu. Belki de gerçekten Paul'le ilgili gizli hayalleri vardı. Bilemiyorum. Ancak geçmişe bakıyorum da onu yalnız ve acınası bir insan olarak görüyorum. Oysa o zamanlar böyle düşünmüyordum. Onun aptal bir "yerli" olduğunu düşünüyordum. Ah Tanrım, geçmişte acımasızca davrandığımız insanları anımsamak çok üzücü bir şey. Oysa biraz çaba gösterseydik, onu ara sıra bizimle içmeye davet etseydik ya da onunla konuşsaydık, onu mutlu edebilirdik. Oysa biz aramıza kimseyi sokmuyor, onunla ilgili aptalca şakalar yapıyor ve alay ediyorduk. Paul'le ben mutfaktan çıkarken yüzünde beliren ifadeyi anımsıyorum. Paul'ün ardından kırgın ve şaşkın bakakalmıştı; durumu kavrayamadığı için gözlerinde delice bir bakış vardı. Biz çıkarken Jackson'a tiz bir sesle, "İyice arsızlaştın Jackson. Neden böyle oldun sen?" diye bağırıyordu.

Jackson kural olarak üçten beşe kadar izinliydi, ama otelin kalabalık olduğu günlerde, iyi bir feodal hizmetli gibi bu hakkından vazgeçerdi. O öğleden sonra Jackson

çıkıp eve ağır ağır yürümeye başladığında saat beş olmuştu. Paul, "Anna hayatım," dedi. "Seni çok seviyorum, ama Jackson'ı da çok seviyorum. Artık bu bir ilke sorunu oldu." Beni bırakıp Jackson'ın yoluna çıkıp onu bekledi. İkisi çitin yanında konuşmaya başladılar; Bayan Boothby onları mutfak penceresinden izliyordu. Paul gidince George yanıma gelmişti. Jackson'a baktı ve "Oğlumun babası," dedi.

"Off, yeter artık," dedim, "böyle konuşmanın hiçbir yararı yok."

"Bütün bunların ne kadar gülünç olduğunun farkında mısın Anna? Çocuğuma para bile veremiyorum. Bu kahrolası durumun ne kadar tuhaf olduğunun farkında mısın? Jackson çok az para alıyor, ayda beş papel. İtiraf etmeliyim ki, omzumda çocukların yükü olduğu, artık iyice yaşlandığım için beş papel benim için bile büyük para, ama çocuğun üstüne başına bir şeyler alsın diye Marie'ye beş sterlin versem, bu onlara öyle fazla gelir ki... Biliyor musun, Marie bana, ailesinin bir haftalık yiyecek parasının on şilin olduğunu söyledi. Kabak, hint mısırı ve yemek artıklarını yiyorlarmış."

"Jackson hiç kuşkulanmıyor mu?"

"Marie pek sanmıyor. Ona sordum. Bana ne dedi biliyor musun? 'O iyi bir koca. Bana ve bütün çocuklarıma iyi davranıyor.' Biliyor musun Anna, o bunları söylediğinde kendimi hayatımda hiç hissetmediğim kadar aşağılık hissettim."

"Onunla hâlâ yatıyor musun?"

"Evet. Biliyor musun Anna, o kadını seviyorum, o kadını o kadar çok seviyorum ki..."

Bir süre sonra Bayan Boothby mutfaktan çıkarak Paul ve Jackson'ın yanına gitti. Jackson kulübesine girdi, herkesin haksız bulduğu öfkesi yüzünden kaskatı kesilmiş olan Bayan Boothby de evine gitti. Paul yanımıza

gelip, Bayan Boothby'nin neler söylediğini bize aktardı: "Jackson, bu izni sana, aklını başına toplaması gereken beyazlarla arsızca sohbet edesin diye vermiyorum." Paul durumu alaya alamayacak kadar öfkelenmişti. "Tanrım, Anna, Tanrım. Tanrım!" dedi. Sonra yavaş yavaş kendine geldi ve beni yeniden piste çekti. "Beni asıl ilgilendiren, dünyanın değiştirilebileceğine inanan senin gibi insanlar," dedi.

Geceyi dans ederek, içerek geçirdik. Hepimiz çok geç saatlerde yattık. Willi'yle ben, yatağımıza girdiğimizde birbirimizden hiç hoşlanmıyorduk. Willi, George'un sürekli kendisine dertlerini anlatması yüzünden kızgındı, George'dan usanmıştı. "Bakıyorum Paul'le aranız çok iyi," dedi. Aslında son altı aydır, bunu herhangi bir gün söyleyebilirdi. "Seninle Maryrose'un da bizden aşağı kalır yanınız yok," dedim. Odanın iki yanındaki iki ayrı yatağımıza çoktan girmiştik. Willi'nin elinde, ilk dönem Alman sosyalizminin gelişimiyle ilgili bir kitap vardı. Parıldayan gözlük camlarının ardındaki gözleri cin gibi bakıyor, zihni kavga etmeye değip değmeyeceğini tartıyordu. Galiba sonunda, George konusunda her zamanki kalıplar içinde tartışacağımıza karar vermişti... o beni "gülünç duygusallık"la, ben de onu "dogmatik bürokratlık"la suçlayacaktım. Belki de, Paul'le olan ilişkimden gerçekten hoşlanmadığını sanıyordu, çünkü genelde duygularının nedenini anlayamazdı. Belki de ilişkimizden gerçekten hoşlanmıyordu. O bana saldırdığında, kendimi Maryrose'u ileri sürerek korumuştum. Şimdi olsaydı, Willi'ye, erkeği tarafından doyuma ulaştırılamayan her kadının, yüreğinin derinliklerinde başka bir erkeğe gitmeye hakkı olduğuna inandığını söylerdim. Karşısındaki erkeğe duyduğu acıma ya da kişisel çıkarları yüzünden bu inancı daha sonra biraz yumuşasa da yine de bu, bir kadının yüreğindeki en kuvvetli inançtır. Oysa Willi'yle birlikte-

liğimiz cinselliğe dayanmıyordu. Peki niye böyle davranıyorduk? Birbirimize saldırmaya ne kadar hazırmışız ki, şimdi bu davranışlarımızdan söz ederken, bunları yorumlarken bile içgüdüyle ve alışkanlıkla bunları doğru ve yanlış davranışlar olarak sınıflandırıyorum. Aptalca bir davranış. Her zaman da aptalca olmuştur zaten.

O gece Willi'yle tartışmadık. Az sonra Willi yalnızlık dolu şarkısını mırıldanmaya başladı: "Köpekbalığı can alıcı dişlerini gösterir..." Sonra kitabını açıp okumaya başladı, ben de uykuya daldım.

Ertesi gün, otelde gergin bir hava vardı. June Boothby gece nişanlısıyla dansa gitmiş ve sabah dönmüştü. Bay Boothby kızı gelince ona bağırmış, Bayan Boothby de ağlamıştı. Bayan Boothby'nin Jackson'ı azarlamış olduğunu bütün çalışanlar duymuştu. Öğle yemeğinde garsonlar somurtkandı. Jackson, kurallara harfiyen uymaya karar verip, saat üçte paydos ederek, Bayan Boothby'yi bir başına bırakmıştı; Bayan Boothby akşam yapılacak partinin yemeklerini tek başına hazırlamak zorunda kalmıştı. June ise, annesi bir gün önce kendisini azarladığı için ona yardım etmiyordu. Elbette biz de yardım etmek için parmağımızı bile kıpırdatmadık. June'un annesine, "Bu kadar cimri olmasaydın, yardımcı bir aşçı tutar, ayda beş sterlin için kendine eziyet etmezdin," diye bağırdığını duyduk. Bayan Boothby'nin gözleri kıpkırmızıydı, yüzünde yine aynı allak bullak, çılgın ifade vardı, kızının peşinde itiraz ederek dolanıyordu. Aslında elbette cimri değildi. Beş sterlin Boothbyler için önemli bir para değildi, ama galiba Bayan Boothby, kendisi iki katı çalışmaya razıyken, Jackson'ın yakınmasını anlamsız buluyordu.

Bayan Boothby uzanmak için evine gitti. Stanley Lett, Bayan Lattimore ile verandadaydı. Bir garson saat dörtte çay servisi yapmıştı, ama başı ağrımakta olan Ba-

yan Lattimore koyu bir kahve istiyordu. Galiba kocasıyla arası iyi değildi, ama adamın duruma göz yumduğuna o kadar emindik ki, sorun çıkarabileceğini çok sonraları fark ettik. Stanley Lett mutfağa giderek garsondan kahve yapmasını rica etti, ama kahve dolapta kilitliydi, depo dolabının anahtarları, ailenin güvenilir hizmetlisi Jackson'daydı. Stanley Lett, Jackson'dan anahtarları almak için Jackson'ın kulübesine gitti. O anki koşullar içinde bunun düşüncesizce bir davranış olduğunu herhalde düşünememişti. O yalnızca, her zaman olduğu gibi kendine özgü bir davranışla, bir şeyler "ayarlıyordu". Jackson, Stanley'nin Kraliyet Hava Kuvvetleri'ndeki gençlerle arkadaş olduğunu, bu yüzden zencilere insanca davrandığını düşündüğü için ondan hoşlanıyordu; dolabı açmak ve Bayan Lattimore'a koyu bir kahve yapmak için mutfağa gitti. Bayan Boothby olan biteni penceresinden izlemiş olmalı ki, mutfağa geldi ve Jackson'a bir daha böyle bir şey yaparsa kovulacağını söyledi. Stanley onu yatıştırmaya çalıştıysa da başarılı olamadı. Bayan Boothby çıldırmış gibiydi, kocası gelip onu yeniden eve, uzanmaya götürmek zorunda kalmıştı.

George, Willi'yle benim yanıma gelip, "Jackson kovulursa neler olur farkında mısınız? Bütün aile mahvolur," dedi.

"Yani sen mahvolursun," dedi Willi.

"Hayır, ahmak herif, bir kez olsun kendimi değil, onları düşünüyorum. Burası onların yuvası. Jackson başka bir yerde, ailesiyle birlikte oturabileceği bir yerde iş bulamaz. O başka bir yerde iş bulur, ailesi de yeniden Nyasaland'a döner."

"Büyük olasılıkla öyle olur," dedi Willi. "Böylece Jackson, nüfusun yüzde beşini, hatta daha azını oluşturan topluluğun bir üyesi olmaktan çıkıp, öteki Afrikalılarla eşit şartlarda yaşamaya başlar."

Bar az sonra açıldı, George içmeye gitti. Jimmy de onunlaydı. Galiba en önemli şeyi unuttum: Jimmy, Bayan Boothby'nin yanında, Paul'e sarılıp öperek kadını çileden çıkarmıştı. Bu, son hafta sonundan bir hafta önceydi. Jimmy sarhoştu. Saf bir kadın olan Bayan Boothby fena halde sarsılmıştı. Bayan Boothby'ye, kolonide erkekçe sayılan alışkanlık ve davranışların İngiltere'de geçerli olmadığını anlatmaya çalıştım, ama bu olaydan sonra Bayan Boothby, Jimmy'ye tiksinti duymadan bakamaz olmuştu. Bayan Boothby, Jimmy'nin sarhoş, tıraşsız, düğmeleri açık, kravatsız, üniformasıyla miskin miskin dolaşmasına, püskül gibi sarı saçlarının arasından görünen, henüz tam iyileşmemiş iki çirkin yarasına aldırmıyordu. Bütün bunları kabul ediyordu; gerçek erkekler içebilir, tıraşsız gezebilir, görünüşlerine özen göstermeyebilirlerdi. Hatta Bayan Boothby, o zamana kadar Jimmy'ye karşı hep bir anne gibi sevecen davranmıştı. Ancak "eşcinsel" sözcüğü Jimmy'yi kabullenmesini engelliyordu. "Galiba Jimmy eşcinsel dedikleri türden biri," demişti, "eşcinsel" sözcüğü de zehirliymiş gibi.

Jimmy'yle George barda sarhoş olmuşlardı, dans başladığında sarhoşluğun verdiği aşırı duygusallık ve sevecenlik içindeydiler. Dans salonuna geldiklerinde salon insanlarla doluydu. Jimmy ve George birlikte dans etmeye başladılar, George eşcinsel numarası yapıyordu, Jimmy ise çocuklar kadar şen görünüyordu. Odada dans ederek bir tur atmışlardı, ama bu bile Bayan Boothby için yeterliydi. Siyah saten elbisesiyle bir fok balığına benzeyen Bayan Boothby çoktan salona gelmişti, ikisini seyrederken yüzü sıkıntıdan kıpkırmızı olmuştu. İkisinin yanına gidip, bu iğrenç davranışlarını başka yerde sergilemelerini söyledi. Bizim dışımızda kimse olayın farkında değildi. George, Bayan Boothby'ye ahmak bir sürtük gibi davranmamasını söyledikten sonra June

Boothby'yle dans etmeye başladı. Jimmy ise neden tokat yediğini anlayamayan bir çocuk gibi çaresiz, ağzı açık kalakalmıştı. Sonra tek başına salondan çıkıp gecenin karanlığında kayboldu.

Paul benle, Willi de Maryrose'la dans ediyordu. Bayan Lattimore, Stanley'le dans ediyordu. Bay Lattimore bardaydı. George ise karavanına gitmek için sık sık yanımızdan ayrılıyordu.

Her zamankinden daha gürültücü ve alaycıydık. Galiba hepimiz bunun, buradaki son hafta sonumuz olduğunun farkındaydık. Oysa böyle bir karar vermiş değildik; aynen buraya ilk gelişimiz gibi. İçimizde, bir şeyleri kaybetmenin acısı vardı; en azından, Paul ve Jimmy çok yakında görev yerlerine gönderilecekti.

Paul, Jimmy'nin ortalarda uzun süredir görünmediğini söylediğinde gece yarısı olmak üzereydi. Onu büyük salondaki kalabalığın arasında aradık, kimse Jimmy'yi görmemişti. Paul ve ben onu aramaya çıktık, kapıda George'la karşılaştık. O gece hava nemli ve bulutluydu. Ülkenin bu yöresinde, genellikle açık olan hava, üç günde bir bozulur, İrlanda'daki gibi ince bir yağmur yağar ve geçer ya da hafif rüzgâr sis getirirdi, buna alışkındık. Hava yine böyle bozuktu, çiftler ve gruplar serinlemek için dışarı çıkmışlardı; hava, yüzlerini göremeyeceğimiz kadar karanlıktı, bu yüzden aralarında dolaşıp Jimmy'ye benzeyen bir karaltı aramaya başladık. Bar bu saatte kapalıydı, onu otelde, verandada ve yemek salonunda da bulamadık. Kaygılanmaya başlamıştık, çünkü birçok kez onu çiçek tarhlarında, sakızağaçlarının altında küfelik bir durumda bulmuş ve kurtarmıştık. Çalılara, çiçeklere takılıp sendeleyerek geniş bahçede ağır ağır dolaşarak onu aradık, ama bulamadık. Tam ana otel binasının arkasında durmuş, onu başka nerede aramamız gerektiğini düşünürken, birkaç adım ötemizdeki mutfağın ışıkları yandı.

Jackson ağır ağır, yapayalnız, mutfağa girdi. Bizim onu izlediğimizin farkında değildi. Onu hep terbiyeli ve tetikte görmüştüm; şimdiyse öfkeli ve üzgündü. Onun yüzüne bakınca, aslında Jackson'ın gerçek yüzünü hiç görmemiş olduğumu fark ettim. Birden yüzündeki ifade değişti. Yerdeki bir şeye bakıyordu. Neye baktığını görmek için koştuk, Jimmy yerde yatıyordu; uyuyakalmış ya da sızmıştı ya da her ikisi birden. Jackson eğilip onu yerden kaldırmaya çalışırken, Bayan Boothby, Jackson'ın arkasında belirdi. Jimmy uyandı ve Jackson'ı görünce, yeni uyanmış bir çocuk gibi kollarını onun boynuna doladı. Jackson, "Efendi Jimmy, Efendi Jimmy, yatağınıza gitmelisiniz. Burada yatmamalısınız," dedi. Jimmy de, "Sen beni seviyorsun, değil mi, beni seviyorsun, beni başka kimse sevmiyor," dedi.

Bayan Boothby o kadar sarsılmıştı ki, duvara yapışmış, beti benzi solmuştu. Bu arada üçümüz mutfağa girdik, Jimmy'yi çekerek Jackson'dan ayırmaya çalıştık.

Bayan Boothby, "Jackson, yarın gidiyorsun," dedi.

Jackson, "Hanımım, ben ne yaptım?" dedi.

Bayan Boothby, "Çık dışarı. Defol. İğrenç aileni de al ve buradan defol. Yarın git, yoksa polis çağırırım," dedi.

Jackson durumu anlayamamıştı, bize baktı; kaşlarını çatınca alnı kırışıyor, sonra yine düzeliyordu; yüzü bir kasılıyor, bir gevşiyordu; bize baktı. Elbette Bayan Boothby'nin neden bu kadar kızmış olduğunu anlayamıyordu.

Ağır ağır, "Hanımım, size on beş yıldır hizmet ediyorum," dedi.

George, "Ben onunla konuşurum Jackson," dedi. Daha önce George, Jackson'la hiç konuşmamıştı. Jackson'ın yanında kendini suçlu hissediyordu.

Bunun üzerine Jackson, yumruk yemiş gibi gözlerini kırpıştırdı ve bakışlarını ağır ağır George'a çevirdi.

George sessizce bekliyordu. Jackson, "Siz benim gitmemi istemiyor musunuz, efendim?" dedi.

Ne demek istedi, bilemiyorum. Belki de Jackson, karısının yaptıklarını başından beri biliyordu; en azından biliyor gibi konuşmuştu. George bir an gözlerini kapadı, sonra geri zekâlılar gibi, kulağa çok gülünç gelen bir şeyler geveledi. Ardından sendeleyerek mutfaktan çıktı.

Jimmy'yi mutfaktan yarı iterek, yarı taşıyarak çıkardık. "İyi geceler Jackson, Efendi Jimmy'ye yardım etmeye çalıştığın için teşekkürler," dedik. Ancak Jackson yanıt vermedi.

Paul ve ben, Jimmy'yi yatağına yatırdık. Nemli, karanlık havada yatakhane bölümünden ayrılırken, birkaç adım ötemizde George'un Willi'yle konuştuğunu duyduk. Willi, "Gerçekten öyle," diyordu, sonra "Besbelli," ve "Herhalde." George ise gittikçe daha ateşli konuşmaya ve saçmalamaya başlamıştı. Paul alçak sesle, "Ah Tanrım, Anna benimle gel, şimdi," dedi.

"Yapamam," dedim.

"Bir iki gün içinde ülkeden ayrılacağım. Seni bir daha hiç göremeyebilirim."

"Yapamam, biliyorsun."

Yanıt vermeden karanlığın içine yürüdü, tam ardından gidecektim ki, Willi yanıma geldi. Odamız çok yakındı, içeri girdik. Willi, "Bu olabilecek en iyi şey," dedi. "Jackson ve ailesi gidecek, George'un da aklı başına gelecek."

"Bu da, ailenin mutlaka parçalanacağı anlamına geliyor. Jackson bir daha asla ailesiyle birlikte olamayacak."

Willi, "Senden de başka yorum beklenmezdi zaten," dedi. "Jackson ailesiyle birlikte olduğu için şanslıydı. Birçok Afrikalı ailesinden ayrı. Şimdi Jackson da onlar gibi olacak. Her şey bundan ibaret, şimdiye kadar ailelerin-

den uzak Afrikalılar için ağlayıp sızlandın mı?" dedi.

"Hayır, ama bu kahrolası şeye son verecek olan politikayı destekledim."

"Evet. Çok da yerinde bir şey yaptın."

"Ama ben Jackson'ı ve ailesini tanıyorum. Bazen söylediklerinde ciddi olduğuna inanamıyorum."

"Elbette inanamazsın. Fazla duygusal insanlar duyguları dışındaki şeylere inanamazlar."

"Aslında George için hiçbir şey fark etmeyecek. Çünkü George'un sorunu Marie değil, kendisi. Marie gidince başka biri olacak."

"Yine de bu ona iyi bir ders olur," dedi Willi, bunu söylerken yüzünde çirkin bir ifade belirmişti.

Willi'yi odada bırakıp verandaya çıktım. Sis biraz dağılmış, loş gökyüzüne yayılmış, soğuk ay ışığı bu sayede berraklaştırmıştı. Paul birkaç adım ileride durmuş, bana bakıyordu. Birden, içimdeki bütün sarhoşluk, öfke ve keder, bir bomba gibi patladı, Paul'le birlikte olmaktan başka hiçbir şey düşünemez oldum. Aşağı, ona koştum, o da elimi tuttu ve tek söz etmeden, nereye ve niçin olduğunu bilmeden koşmaya başladık. Doğuya giden anayolda, çamurlu asfaltta kayıp sendeleyerek koştuk, nereye gittiğini bilmediğimiz engebeli bir çim patikaya saptık. Yeniden yoğunlaşan sis yüzünden göremediğimiz kumlu su birikintilerine basarak koştuk. İki yanımızda sıra sıra koyu renkli, ıslak ağaçlar vardı; sis yüzünden olduklarından daha büyük ve korkunç görünüyorlardı; ağaçlar ardımızda kaldığında biz hâlâ koşuyorduk. Birden soluğumuz kesildi, tökezleyerek patikadan bozkıra kaydık. Bozkır, kısa yapraklı bir bitkiyle kaplıydı. Birkaç adım daha koştuk, sonra ıslak yaprakların üzerine, birbirimizin kollarına düştük; yağmur ince ince yağıyor, üstümüzdeki kara bulutlar gökyüzünden hızla kayıp geçiyordu; ay karanlıkla boğuşarak, bir belirip bir

kayboluyordu; şimdi yeniden karanlığa boğulmuştuk. İkimizi de öyle bir titreme almıştı ki, dişlerimiz birbirine çarpıyordu, gülmeye başladık. Üzerimde krep bir dans elbisesinden başka bir şey yoktu. Paul üniformasının ceketini çıkardı, omzuma koydu, yeniden yere uzandık. Birbirine değen alev alev tenlerimiz dışında her şey ıslak ve soğuktu. O anda bile soğukkanlı davranmayı başaran Paul, "Bunu daha önce hiç yapmadım, sevgili Anna," dedi. "Senin gibi deneyimli bir kadını seçmem ne kadar akıllıca değil mi?" Bunu duyunca yine güldüm. İkimiz de hiç akıllıca davranmıyorduk, akıllıca davranamayacak kadar mutluyduk. Saatler sonra gökyüzündeki ışık beraklaştı, Johnnie'nin otelde çaldığı piyanonun uzaktan gelen sesi kesildi; gökyüzüne baktığımızda bulutların sürülüp gitmiş ve yıldızların çıkmış olduğunu gördük. Kalktık, piyanonun sesini duymuş olduğumuz yöne doğru yürümeye başladık. Çalıların ve otların arasında sendeleyerek yürüyorduk, birbirini tutan ellerimiz sıcaktı, otlardan yüzümüze bulaşan ıslaklık ve gözyaşlarımız yüzümüzden akıyordu. Oteli bulamadık; rüzgâr müziğin sesini saptırmış olmalıydı. Karanlıkta güçlükle ilerleyerek tırmandık, sonunda kendimizi küçük bir tepenin zirvesinde bulduk; çevremizde yıldızların gri pırıltısı altında, kapkara bir boşluk kilometrelerce her yöne uzanıyordu. Bir granit kayanın üzerine oturup birbirimize sarıldık ve havanın ağarmasını bekledik. Öyle ıslanmış, üşümüş ve yorulmuştuk ki, konuşmuyorduk. Soğuk yanaklarımızı birbirine dayayıp bekledik.

Hayatımda hiç o zamanki kadar umutsuzca, çılgınca, acı duyacak kadar mutlu olmamıştım. Bu öyle güçlü bir duyguydu ki, böyle bir şey hissettiğime inanamıyordum. Kendi kendime, işte, işte mutluluk bu diyor ve bu mutluluğun bunca çirkinlik ve mutsuzluğun içinden doğması karşısında dehşete kapılıyordum. Bu arada, bir-

birine dayanan yanaklarımızdan aşağı, sürekli yaşlar akıyordu.

Uzun bir süre sonra, önümüzdeki karanlığın içinde kızıl bir ışık belirdi ve gözlerimizin önüne gri, sessiz, enfes bir manzara serildi. Bu yükseklikten güçlükle tanıyabildiğimiz otel, tahmin ettiğimiz yerde değil de, beş yüz metre ileride belirdi. Otel karanlıktı, hiçbir odasında ışık yanmıyordu. Hava aydınlandığında gece oturmuş olduğumuz kayanın, küçük bir mağaranın girişinde olduğunu, arkasındaki düz taş duvarın Buşman[1] çizimleriyle dolu olduğunu görebildik. Bu solgun ışık altında bile yepyeni ve parlak görünüyorlardı, ama üzerleri çizik doluydu. Ülkenin bu yöresi Buşman çizimleriyle doluydu, ama beyaz ahmaklar değerini bilmeksizin taşlayarak bunları mahvetmişlerdi. Paul, çatlak ve çentik dolu bu renkli, küçük insan ve hayvan motiflerine bakarak, "Her ne kadar içinde bulunduğum ruh durumunda nedenini anlatmak için uygun sözcükleri bulamasam da, bunların her şeyi açıkladığını söyleyebilirim, sevgili Anna," dedi. Beni son kez öptü, sonra ıslak ot ve yaprakların arasından yavaşça yürüyerek aşağı indik. Krep elbisem ıslanınca çekmiş ve dizlerimin üstüne kadar kısalmıştı; elbise daraldığı için yalnızca küçük adımlar atabiliyordum, bu bizi çok güldürdü. Otele uzanan patikadan aşağı inip, otele ağır ağır yürüyüp yatakhane bölümüne yaklaştığımızda, Bayan Lattimore'un verandada oturmuş, ağlamakta olduğunu gördük. Arkasında kalan odanın kapısı aralıktı; Bay Lattimore kapının yanında yere oturmuştu. Hâlâ sarhoştu ve düzenli aralıklarla sarhoş ama dikkatli bir sesle, "Seni orospu. Seni çirkin orospu. Seni kısır fahişe," diyordu. Besbelli bu olay daha önce de yaşanmıştı.

1. Afrika'nın güneyinde yaşayan bir halka verilen ad. Sanlar olarak da bilinir.

Bayan Lattimore saçlarını elleriyle geri çekerek, yanaklarından yaşlar süzülen yüzünü bize doğru kaldırdı. Köpeği, başını onun kucağına koymuş, hafifçe inliyor, kuyruğunu özür diler gibi ileri geri sallıyordu. Bay Lattimore bize aldırmadı bile. Kırmızı, iğrenç gözlerini karısına dikmişti. "Seni tembel, kısır orospu. Sokak karısı seni. Seni pis fahişe," diyordu.

Paul yanımdan ayrıldı, ben de odama gittim. İçerisi karanlık ve havasızdı.

Willi, "Neredeydin?" dedi.

Ben de, "Biliyorsun ya," dedim.

"Buraya gel."

Yanına gittim, bileğime yapışarak beni aşağı, yanına çekti. Yatağa uzanmış, ondan ne kadar nefret ettiğimi, az önce başka biriyle seviştiğimi öğrendiği için benimle ilk kez inançla seviştiğini düşündüğümü anımsıyorum.

Bu olay, Willi'yle ilişkimizi bitirdi. Bu yüzden birbirimizi asla bağışlamadık. Olaydan bir daha söz etmedik, ama gölgesi hep üstümüzdeydi. Böylece "seksten yoksun" bir ilişki, "seksle" son buluyordu.

Ertesi gün pazardı; öğle yemeğinden az önce rayların yanındaki ağaçların altında toplanmıştık. George orada bir başına oturmaktaydı. Yaşlı, kederli ve harap görünüyordu. Jackson karısını ve çocuklarını alarak gecenin karanlığında kaybolmuştu; şimdi, büyük olasılıkla kuzeye, Nyasaland'a yürümekteydiler. Yaşam dolu kulübe ya da baraka, bir gecede terk edilmiş bir harabeye dönmüştü. Papaya ağaçlarının arkasında bomboş duran ev çökmüş gibiydi. Ancak Jackson aceleden tavuklarını alamamıştı. Kümeste, birkaç kızıl tüylü kuluçka tavuğu, kâfirtavuğu denilen birkaç dayanıklı küçük kuş, bir de yüksek sesle öten, çok genç, güzel bir horoz vardı; horozun kahve siyah renkli tüyleri güneşte parlıyordu, yanardöner kuyruğu da çok güzeldi. "İşte bu benim," dedi

George horoza bakarak; çıldırmamak için işi şakaya vurmuştu.

Öğle yemeği için otele döndüğümüzde Bayan Boothby, Jimmy'den özür dilemek için yanımıza geldi. Telaşlı ve sinirli görünüyordu, gözleri de kıpkırmızıydı; Jimmy'ye tiksintiyle bakmaktan kendini alıkoyamasa da, içtenlikle özür dilediği belliydi. Jimmy onun özrünü sevine sevine kabul etti. Önceki geceki olayları anımsamıyordu, biz de ona anlatmadık. Jimmy, Bayan Boothby' nin, dans pistinde George'la ikisine söylediği sözler için özür dilediğini sanmıştı.

Paul, "Peki Jackson'a ne oldu?" diye sordu.

"Gitti, biz de kurtulduk hele şükür," dedi Bayan Boothby. Bunları söylerken sıkıntılıydı, sesi titriyordu, kendi sözlerine inanmadığı açıktı. Besbelli, on beş yıllık sadık hizmetkârını böyle kolayca kovuvermesine kendisi de şaşırmıştı. "Bu işi seve seve yapabilecek birçok kişi var."

O öğleden sonra otelden ayrılmaya karar verdik ve oraya bir daha hiç gitmedik. Birkaç gün sonra Paul öldü, Jimmy de Almanya üzerine gönderilen bombardıman uçaklarını uçurmaya gitti. Ted pilotluk sınavında bilerek başarısız oldu, Stanley Lett de ona ahmağın teki olduğunu söyledi. Piyanist Johnnie, partilerde çalmaya devam etti, dilsiz, meraklı, bize fazla yanaşmayan arkadaşımız olarak kaldı.

George, yerli memurlar aracılığıyla Jackson'ın izini sürüp, onu buldu. Jackson ailesini Nyasaland'a götürüp bırakmış, kente gidip özel bir evde aşçılık yapmaya başlamıştı. George arada sırada aileye biraz para gönderiyor ve bunun, vicdan azabı çeken Boothbylerin gönderdiğinin sanılacağını umuyordu. Oysa, Boothbyler neden vicdan azabı çeksinlerdi ki? Onlara göre, pişman olunacak bir şey yapmamışlardı.

Böylece her şey sona erdi.

İşte "Savaşın Cepheleri"ni oluşturan malzeme buydu. Aslında iki "öykü"nün hiçbir ortak yanı yoktu. Yaşadıklarımı yazacağımı anladığım ânı açıkça anımsıyorum. Otelin yatakhane bölümünün basamaklarında, soğuk ay ışığının altında duruyordum. Bir yük treni, okaliptüs ağaçlarının yanında uzanan rayların üzerinde duruyor, tıslayıp takırdayarak beyaz buhar bulutları saçıyordu. George'un kamyonu trenin yanında duruyordu, arkasında da çürük bir kasaya benzeyen kahverengi boyalı karavanı vardı. George şu anda Marie'yle birlikteydi; kadının az önce gizlice kamyona süzüldüğünü görmüştüm. Soğumakta olan çiçek tarhlarından, büyüyen çiçeklerin o keskin kokusu yükseliyordu. Dans salonundan Johnnie'nin piyanosunun sesi geliyordu. Arkamda, Willi, Paul ve Jimmy konuşuyorlardı. Paul birden o genç sesiyle bir kahkaha attı. Ansızın içim öyle tehlikeli ve tadına doyulmaz bir sarhoşlukla dolmuştu ki, basamaklardan havanın içine dosdoğru yürüyüp, kendi sarhoşluğumun üzerine basa basa yıldızlara tırmanabilirdim. Bu sarhoşluk, o zaman bile anlamış olduğum gibi, sonsuz olasılıklardan, tehlikede oluşumuzdan, savaşın gizli ve ürkütücü nabzından, hem kendimiz hem de birbirimiz için dilediğimiz ölüme duyduğumuz pervasızca arzudan kaynaklanıyordu.

[Bir tarih; birkaç ay sonra.]

Bunları yazdığımdan bu yana ilk kez baştan sona okudum. Yazmış olduğum bütün sözcükler özlem yüklü, oysa bunları yazarken "nesnel" olduğumu düşünüyordum. Neye özlem? Bilemiyorum. Bilemiyorum, çün-

kü bütün o olayları yeniden yaşamaktansa ölürüm daha iyi. O dönemin "Annası", fazla yakından tanıdığım için artık görmek istemediğim eski bir dost, bir düşman gibi.

[İkinci defter, Kırmızı Defter'di; bu deftere durak-samadan, hemen bir şeyler yazmaya başlamıştı. İlk sayfaya İngiliz Komünist Partisi başlığını atmış, altına iki çizgi çekmiş, bu çizgilerin altına da 3 Ocak 1950 tarihini atmıştı:]

Geçen hafta Molly gece yarısı bana geldi ve parti üyelerine, üye olarak geçmişlerini anlatmaları için bir form dağıtıldığını anlattı; formda üyelerin "kuşkularını" ve "akıllarını karıştıran noktaları" ayrıntılarıyla belirtmeleri istenen bir bölüm varmış. Molly birkaç satır yazmak amacıyla işe koyulduğunu, ama "upuzun bir tez, onlarca sayfa" yazmış olduğunu fark ettiğini anlattı. Kendine kızmış gibiydi. "Ne istiyorum acaba, günah çıkartmak mı? Her neyse, madem yazdım, göndereceğim." Ona deli olduğunu söyledim. "Varsayalım İngiliz Komünist Partisi iktidara geldi, o belge dosyalarında olacak. Seni asmak isterlerse bunu kullanabilecekler, bu mektup her alanda karşına çıkacak." Molly bana her zamanki gibi, huysuzca gülümseyerek baktı. Molly saf bir komünist değildir. "Bu ne alaycı bir yaklaşım böyle?" dedi. Ben de, "Doğru söylediğimi biliyorsun. Söylediklerimin gerçekleşebileceğini de..." dedim. O da bana, "Böyle düşünüyorsan neden hâlâ üye olmayı istiyorsun?" dedi. Ben de, "Peki sen böyle düşünüyorsan neden hâlâ partiden ayrılmadın?" dedim. Yine gülümsedi, bu kez gülümsemesinde huysuzluk yerine alay vardı; başını salladı. Bir süre sigarasını tüttürerek düşündü. "Her şey çok tuhaf, değil

mi Anna?" dedi. Ertesi sabah, "Dediğin gibi yaptım, mektubu yırttım," dedi.

Aynı gün Yoldaş John telefon etti ve partiye üye olacağımı duyduğunu, kültür işleri sorumlusu Yoldaş Bill'in benimle görüşmek istediğini söyledi. John bunları söyledikten sonra telaşla, "Eğer istemiyorsan, onunla görüşmek zorunda değilsin," diye ekledi. "Yoldaş Bill, Soğuk Savaş başladığından beri partiye katılan ilk aydınla tanışmaktan mutlu olacağını söylemişti de." John'un alaylı, şeytani sözleri beni çekmişti, Yoldaş Bill'i görmeye gideceğimi söyledim. Aslında partiye üye olma konusunda henüz kesin karar vermemiştim. Kararsızlığımın birinci nedeni, bana oldukça aşağılık görünen bir kuruluşa girmek istemeyişimdi. İkinci nedeni, üye olursam, doğru olduğuna inandığım, ama komünizme karşıt olan görüşlerimi hiçbir yoldaşa söyleyemeyecek olmamdı. Bu ikinci neden herhalde katılmamam için yeterliydi. Oysa, yeterli değilmiş ki, aylardır kendi kendime dürüstçe çalışmayan bir kuruluşa katılmayacağımı yinelememe karşın, kendimi katılmaya karar vermek üzereyken yakalıyorum. Katılmayı düşündüğüm iki an var. Birincisi, herhangi bir nedenle yazarlarla, yayıncılarla, yani yayın dünyasından birileriyle karşılaştığım an... Bu dünyada yaşayanlar namusluluk taslayan, hanım hanımcık kişiler; işin ticaretini yapıyorlarsa, o zaman da sınıf meraklısı oluyorlar; bu yüzden onlarla karşılaştığım an, partiye katılmayı düşünmeye başlıyorum. İkincisi, Molly'yi neşeyle, hevesle parti yararına bir iş yapmaya giderken gördüğüm ya da üst kata çıktığımda mutfaktan gelen sesleri duyduğum an... Mutfaktan gelen sesleri duyunca hemen içeri dalıyorum. Ortak bir amaç için çalışan insanların dostça ilişkileri çok güzel. Ancak bunlar yeterli değil. Yarın Yoldaş Bill'le görüşüp, ona doğam gereği yalnızca "bu yoldan geçen bir dost" olduğumu, bu işin dışında kalacağımı söyleyeceğim.

Ertesi gün.

King Caddesi'ndeki, demir parmaklıklı camların ardında, küçük odalardan oluşan ağıl gibi bir yerde yapılan görüşme. Daha önce bu bina, önünden sıkça geçmeme karşın dikkatimi çekmemişti. Demir parmaklıklı pencereyi görünce iki şey hissettim: Birincisi korkuydu; şiddet dolu bir dünyanın varlığını gösteriyordu bu; ikincisi, koruma içgüdüsü: insanların taşladığı bir kuruluşu koruma gereği. Korku konusunu düşünerek dar merdivenden yukarı çıktım; İngiltere'de güç ve şiddetin gerçek boyutlarını anımsamak oldukça güç, bu yüzden acaba kaç kişi İngiliz K.P.'sine üye olmuştur? K.P. insanlara İngiltere'de üstü örtülü olan bir gücü mü temsil etmekte? Yoldaş Bill'in işçi sınıfından gelme, gözlüklü, genç, zeki bir Yahudi olduğu ortaya çıktı. Hareketli ve kuşkucuydu; sakin, soğuk sesindeyse küçümseme seziliyordu. Farkında olmaksızın yansıttığı bu küçümseme duygusu karşısında, özür dilememek, kekelememek için kendimi güç tuttuğum dikkatimi çekti. Benimle çok etkileyici bir biçimde konuştu; ona partiye katılmaya hazır olduğumu söylemişlerdi; her ne kadar ona katılmayacağımı söylemek amacıyla gittiysem de, kendimi durumu kabullenmiş buldum. Aslında haklı, diye düşünmüştüm (bunun nedeni, büyük olasılıkla, küçümseyen davranışlarıydı), onlar ellerinden geleni yapıyorlar, bense burada oturmuş önemsiz vicdan hesaplaşmaları içinde bunalıyorum. (Oysa aslında Yoldaş Bill haksızdı.) Tam çıkıyordum ki, Yoldaş Bill durup dururken, "Beş yıla kalmaz, birçokları gibi kapitalist gazetelerde bizi canavar gibi gösteren yazılar yazmaya başlarsın," dedi. "Birçokları"ndan kastı, aydınlardı. Partide dolaşan söylentiye göre ayrılanların hepsi aydındı, oysa gerçekte partiye bütün sınıf ve gruplardan insanlar giriyor, ayrılıyordu. Çok öfkelenmiştim. Çok da incinmiştim, zaten elimi kolumu bağlayan da

buydu. Ona, "Eski bir tayta olduğum için çok şanslısınız, eğer deneyimsiz bir üye olsaydım, davranışınız beni düş kırıklığına uğratabilirdi," dedim. Beni zeki bakışlarıyla sakin sakin süzdü; bu bakışlar bana, "Eski bir tayfa olmasaydınız, böyle konuşmazdım," diyordu. Deyim yerindeyse, cemaate döndüğüm için eski üyelerin birbirine söylediği ince alaylı sözleri duymaya, suçlara ortak olmaya hak kazandığırnı belli eden bu davranış, beni hem sevindirmiş hem de bütün enerjimi tüketmişti. Uzun zamandır parti çevresinin o gergin, savunma ve acı alay dolu atmosferinden uzak kalmıştım, bu yüzden savunmasızdım. Oysa aslında partiye katılmayı, parti çevresinin doğasını tam olarak kavramış olduğum anlarda düşünüyordum. Tanıdığım bütün komünistler –yani, biraz olsun zeki olanlar– "merkez" konusunda aynı şeyleri, yani partiyi ölü bürokratların yönettiğini, asıl yararlı işlerin merkezin itirazlarına karşın yapıldığını düşünüyorlardı. Sözgelimi, ilk kez partiye katılacağımı söylediğimde Yoldaş John, "Delirdin mi sen? Partiye katılan yazarlardan nefret eder, onları küçümserler. Yalnızca partiye katılmayanlara saygı duyarlar," demişti. Baştakileri kastediyordu. Şaka yapıyordu elbette, ama her şakada bir gerçek payı vardır, derler. Metroda gece gazetesini okudum. Gazetede, Sovyetler Birliği'ne karşıt yazılar vardı. Yazılanlar oldukça doğruydu, ama öyle utkulu, öyle hain bir üslupla yazılmıştı ve bunu yazan kişilerin, karşısındakinin başarısızlığından zevk duyduğu öylesine açıktı ki, midem bulandı. Molly'yi evde bulmayı umuyordum. Oysa Molly dışarı çıkmıştı, o gelene kadar partiye neden katıldığımı düşünerek saatlerce mutsuzluktan kıvrandım. Molly gelince ona katıldığırnı söyledim. "İşin gülünç yanı, katılmayacağırnı söyleyecekken, tam tersini yapmış olmam," dedim. Bana yine huysuzca gülümsedi (Molly yalnızca politikadan söz ederken böyle gülüm-

ser, aslında huysuz biri değildir.) ve "Ben de istemeyerek katılmıştım," dedi. Bundan daha önce bana üstü kapalı olarak bile söz etmemişti, partiye ne kadar sadık olduğunu düşünerek ona bakakalmış olmalıyım ki, "Eh artık sen de bizdensin, bunu söyleyebilirim," dedi. Bunun dışarıdan birine asla söylenmemesi gerektiğini ima ediyordu. "Partilileri o kadar uzun süredir tanıyordum ki..." Şimdi bile bu konudaki düşüncelerini açıkça söyleyemiyordu, "Öyle çok şey öğrenmiştim ki, katılmayı asla düşünmüyordum," diyemiyordu. Gülümsedi, daha doğrusu yüzünü buruşturdu. "Şu barış işlerinden birinde çalışmaya başlamıştım, çünkü bunun doğru olduğuna inanıyordum. Grupta benim dışımda herkes üyeydi. Bir gün şu sürtük Ellen bana neden partiye katılmadığırnı sordu. Biraz küstahça konuştum, hata etmişim, Ellen çok sinirlendi. Birkaç gün sonra gelip üye olmadığım için partide casus olduğum yolunda bir söylenti dolaştığını söyledi. Herhalde söylentiyi kendisi çıkartmıştı. İşin gülünç yanı, gerçekten bir casus olsaydım ilk işim üye olmak olurdu, ama öyle sinirlenmiştim ki, gidip noktalı yerleri doldurup imzamı attım..." Yine, "Her şey çok tuhaf, değil mi Anna?" dedi ve yatmaya gitti.

5 Şubat 1950

Tam tahmin ettiğim gibi, politik konularda gerçek düşüncelerimi yalnızca partiden ayrılmış insanlara açabiliyorum. Bana karşı gerçekten çok hoşgörülü davranıyorlar; yine de artık parti üyesi olduğum için bana karşı davranışları biraz değişti.

19 Ağustos 1951

Partiye katıldığımdan bu yana John'la ilk kez öğle yemeğine çıktık. Onunla konuşurken, partiden ayrılmış olan dostlarımla konuşur gibi, Sovyetler Birliği'nde olan-

lardan dürüstçe söz etmeye başladım. John hemen Sovyetler Birliği'ni savunmaya başladı, çok sinir bozucuydu. Oysa bu akşam *New Statesman*'de çalışan Joyce'la yemeğe çıktık; Joyce, Sovyetler Birliği hakkında ileri geri konuşmaya başladı. Farkında olmaksızın, Sovyetler Birliği'ni savunmaya başladım, oysa başkaları bunu yaptığında sinirleniyorum. Joyce saldırmaya devam etti, ben de savunmaya. Bir komünistin karşısında olduğunu düşündüğü için kalıplaşmış sözlerle saldırıya geçti. Ben de aynı biçimde karşılık verdim. İki kez konuşmayı kesip, farklı bir düzeyde yeniden sohbete başlamaya çalıştık ama başaramadık, aramızda düşmanhk rüzgârları esiyordu. Bu gece Michael bana uğradı, ona Joyce'la ilgili olayı anlattım. Eski dostlar olmamıza karşın, büyük olasılıkla bir daha görüşmeyeceğimizi söyledim. Partiye üye olunca Joyce, beni belli bir tavır alması gereken şeylerin somut örneği olarak görmeye başlamıştı; ben de aynen onun gibi davranmıştım. Bunun üzerine Michael, "Başka ne bekliyordun ki?" dedi. "Deneyimli, eski devrimci, Doğu Avrupalı sürgün"ü oynuyordu; ben de "politika konusunda saf biri" rolüne bürünmüştüm. Oynadığım role uygun olarak saçma sapan şeyler söyledim. Doğrusu oynadığımız roller ve bunları oynayış biçimimiz hayranlık verici!

15 Eylül 1951

Jack Briggs davası. Jack Briggs, *The Times* muhabiriydi. Savaş patlak verince gazeteden ayrılmıştı. O zamanlar politik bir eğilimi yoktu. Savaşta İngiliz Haberalma Örgütü'nde çalıştı. O sıralar tanıştığı komünistlerden etkilenerek kısa zamanda solcu oldu. Savaştan sonra bazı tutucu gazetelerin yüksek ücretli iş önerilerini geri çevirip, sol görüşlü bir gazetede düşük bir ücret karşılığında çalışmaya başladı. Gazete için solumsu görüşlü demek daha doğru olur, çünkü Briggs, gazetede solun

direği Çin konusunda bir makale yazmak istediğinde, Rex öyle bir dalavere çevirdi ki, Briggs istifa etmek zorunda kaldı. Şu anda beş parasız. Basın dünyasında komünist olarak damgalandığı için iş bulamadığı bu dönemde, bir de adı Macar duruşmasında, komünizmi devirmek için komplo kuran bir İngiliz casusu olarak geçti. Geçen gün tesadüfen karşılaştık, morali çok bozuktu. Partide ve partiye yakın çevrelerde onun "kapitalist bir casus" olduğu yolunda yoğun bir dedikodu kampanyası başlatılmış. Dostları bile ondan kuşkulanıyormuş. Bir yazarlar toplantısı. Bu konuyu konuştuktan sonra bu iğrenç kampanyaya bir son vermesi için Bill'e başvurmaya karar verdik. John ve ben, Bill'le görüştük, Jack Briggs'in kesinlikle casus olamayacağını söyledik, ondan bu konuda bir şeyler yapmasını istedik. Bill nazik ve tatlı bir biçimde, bu konuyu "araştırıp" bize sonucu bildireceğini söyledi. "Araştırma" sözcüğünü fazla irdelemedik; bunun, partinin üst düzey yetkilileriyle yapılacak görüşmeler anlamına geldiğini biliyorduk. Bill'den bir daha ses çıkmadı. Haftalar geçti. Parti görevlileri genellikle darda kaldıklarında olayların unutulmasını beklerler. Yeniden Bill'le görüşmeye gittik. Çok kibardı. Elinden bir şey gelmediğini söyledi. Nedenini sorduk. "Bu davanın bazı kuşku uyandıran yönleri var..." dedi. John ve ben kızdık, Bill'e Jack'in gerçekten casus olabileceğine inanıp inanmadığını sorduk. Bill önce duraksadı, sonra "kendisi dahil" herkesin casus olabileceğine dair uzun bir açıklamaya girişti; yalan söylediği açıktı. Bunları anlatırken yüzünde neşeli ve dostça bir gülümseme vardı. John ve ben onun yanından, bezgin ve kızgın ayrıldık; aslında kendimize kızmıştık. Jack Briggs'le kişisel olarak görüşmeye özen gösterdik ve bunu ötekilerin de yapmasını istedik, ama söylentilerin, kin dolu dedikoduların ardı arkası kesilmedi. Jack Briggs korkunç

bir bunalımda, üstelik kendini hem sağdan hem soldan soyutladı. Rex'in, Briggs'in makalesini "aşırı komünist eğilimli" bir yazı olduğu gerekçesiyle basmayı reddetmesiyle patlak veren kavgadan üç ay sonra, saygıdeğer gazeteler Çin'le ilgili, tıpkı Briggs'inki gibi yazılar yayımlamaya başladı. Bunun üzerine "cesur" Rex, gazetede Çin hakkında bir makale yayımlamanın tam zamanı olduğuna karar verdi. Üstüne üstlük bu makaleyi Briggs'in yazmasını istedi. Oysa Jack, içine kapanmış, iyice nefret dolmuştu, bu yüzden bu öneriyi reddetti.

Bu öykü, farklı melodramatik düzeylerde günümüz komünist ve yarı komünist aydınının öyküsüdür aslında.

3 Ocak 1952

Bu deftere çok az şey yazıyorum. Neden? Bütün yazdıklarımın aslında partiye yönelik bir eleştiri olduğunu fark ediyorum da ondan. Yine de hâlâ partiye üyeyim. Molly de öyle.

* * *

Michael'ın üç arkadaşı dün Prag'da asıldı. Michael bütün gece benimle, daha doğrusu kendi kendisiyle konuştu. Öncelikle, bu adamların neden komünizme ihanet etmiş olamayacağını anlattı. Sonra, partinin bir insanı haksız yere suçlayıp asmasının neden olanaksız olduğunu ustalıkla açıkladı; üç arkadaşının belki de farkında olmaksızın, devrim karşıtı "sanılabilecek" şeyler yapmış olabileceklerini söyledi. Ben yatmamız gerektiğini söyleyene kadar hiç durmaksızın konuştu. Bütün gece uykusunda ağladı. Uykumdan sıçrayarak her uyanışımda, onun uykusunda ağladığını görüyordum. Sabah ona uykusunda ağladığını söyledim. Çok kızdı kendisine elbette. Yüzü kül gibiydi, teni kırışmıştı, yaşlanmış gibi görü-

nüyordu, bana dalgınca başını sallayıp işe gitti. Kendisiyle hesaplaşmak amacıyla içine kapanmış, kedere boğulmuştu, çok uzaklardaydı. Bu arada ben de Rosenbergleri kurtarmak için dilekçe işine yardım ediyorum. Parti içi ve çevresindeki aydınların dışında kimse dilekçeye imza atmıyor. (Burası Fransa gibi değil. Bu ülkenin havası son iki üç yıl içinde hissedilir biçimde değişti, hepimiz gergin, kuşkulu ve korkuluyuz. Ülke en ufak dirsek darbesiyle İngiliz tarzı bir McCarthy'ciliğin[1] içine yuvarlanabilir.) Bırakın "saygın" aydınları, partidekiler bile Prag'da haksız yere suçlananlar yerine neden Rosenbergler için imza topladığımı soruyorlar. Birinin de Rosenbergler için çabalaması gerektiğini söylemek dışında mantıklı bir açıklama yapamıyorum. Hem kendimden hem de Rosenbergler için imza vermeyen insanlardan tiksiniyorum, kuşku ve tiksinti içinde yaşıyor gibiyim. Bu gece Molly durup dururken ağlamaya başladı; yatağıma oturmuş, nasıl bir gün geçirdiğini anlatırken birden ağlamaya başladı. Sessizce, çaresizce ağlıyordu. Bu bana bir şeyi anımsattı, ama ne? Ah elbette, Maryrose'u anımsamıştım. O da Mashopi'de büyük salonda otururken böyle birden ağlamaya başlamış ve "Her şeyin güzelleşeceğini sanmıştık, ama artık böyle olmayacağını biliyoruz," demişti. Molly de aynen böyle ağlıyordu işte. Yere yayılmış gazetelerde Rosenberglerle ve Doğu Avrupa'daki olaylarla ilgili yazılar var.

Rosenbergler elektrikli sandalyede idam edildi. Gece boyunca keder içinde kıvrandım. Bu sabah uyan-

1. Karşıt görüşlüleri bastırmak için, asılsız suçlamalarda bulunmak, yargılamak. ABD'de senatör olan ve bu tür davranışlarda bulunan J. McCarthy'ye bir gönderme. (Ç.N.)

dığımda aklımda bir soru vardı: Neden Rosenberglerin ölümü karşısında kendimi böyle hissetmeme karşın, komünist ülkelerde haksız yere suçlananlar için yalnızca çaresizlik ve üzüntü duyuyorum? Bunun yanıtı oldukça ironik. Kendimi yalnızca Batı'da olanlar için sorumlu hissediyorum, orada olanlar için değil. Oysa ben hâlâ bir parti üyesiyim. Molly'ye buna benzer bir şeyler söylemeye kalktığımda bana oldukça kısa ve öz bir yanıt verdi (şu anda güç bir organizasyon işiyle uğraşıyor): "Tamam, biliyorum, ama çok meşgulüm."

* * *

Koestler. Onun yazmış olduğu bir şey aklıma takıldı. Koestler, Batı'da Komünist Parti üyelerinin belli bir süre sonra ayrılmamış olmasının nedeninin, kişisel düşleri olduğunu yazmış. Ya da buna benzer bir şey. Ben de kendime soruyorum, benim düşüm ne? Bence şu: Sovyetler Birliği'ne yöneltilen eleştiriler doğru olabilir, ama bir yerlerde mutlaka bazı insanlar şu anki süreci yeniden komünizme döndürmeye çalışıyorlar. Bu düşümü şimdiye kadar hiç bu kadar kesin bir biçimde ifade etmemiştim. Elbette bu düşümden hiçbir parti üyesine söz edemem, oysa partiden ayrılmış kişilerle bu konuları tartışabiliyorum. Ya bütün partililerin de benim gibi birbirinden farklı kişisel düşleri varsa? Molly'ye kendi düşünü sordum, beni öfkeyle tersledi: "Şu domuz Koestler'ı neden okursun anlamam!" Molly ister politik konularda olsun, ister olmasın hiç böyle konuşmaz, bu yüzden şaşırarak bu konuyu onunla tartışmaya çalıştım. Ancak işi başından aşkındı. Bir organizasyon işine daldı mı çevreyle bütün ilişkisini keser, yalnızca o işi düşünür. Şu anda Doğu Avrupa'dan gelen tablolardan oluşan bir sergi hazırlıyor; bambaşka bir kişiliğe bürünmüş gibi. Bugün

fark ettim ki, politika konusunda bir yorum yaptığımda, Molly'nin hangi kişiliğiyle karşılık vereceğini kestiremiyorum; kayıtsız, kurnaz, alaycı, politik kadın mı, yoksa partisini kelimenin tam anlamıyla manyakça savunan fanatik mi? Bu iki kişilik benim içimde de var. Örneğin geçen hafta yolda gazeteci Rex'le karşılaştım. Karşılıklı hal hatır sorduktan sonra, yüzünde kinci, eleştirel bir ifade belirdi, onun partiyle ilgili kötü bir şaka yapacağını anladım. Yaparsa, partiyi savunacağımı da fark ettim. İkimizin de böyle davranmasına katlanacak gücüm yoktu, bu yüzden bir bahane uydurup yanından ayrıldım. Partiye girerken, çok geçmeden komünist ve eski komünistler dışında kimseyle görüşmez olacağınızı bilemiyorsunuz; partiye üye oldunuz mu, çok geçmeden yalnızca, sanki bu işe sırf zevk duymak için girmiş de bunu bulamadığı için berbat, kin dolu eleştiriler yapan komünistler ya da eski komünistler dışında kimseyle görüşmez oluyorsunuz. İşte partiden bu yüzden ayrılacağım.

Dün partiden ayrılacağımı yazmışım. Acaba ne zaman ve neyi bahane ederek?

John'la akşam yemeği. Seyrek görüşüyoruz; her görüşmemizde politika yüzünden kavga etmemize ramak kalıyor. Yemekten sonra bana, "Partiden, daha iyi bir dünya kurulabileceği yönündeki ideallerimize veda edemediğimiz için ayrılamıyoruz," dedi. Amma bayat bir düşünce. Yine de ilgimi çekti, çünkü dünyayı yalnızca Komünist Parti'nin değiştirebileceğine inandığını, benim de buna inanmam gerektiğini ima etmiş oluyor. Oysa ikimiz de böyle bir şeye inanmıyoruz. En önemlisi, az önce söyledikleri, geçmişte söylemiş olduğu şeylere

ters düştüğü için dikkatimi çekmişti. (Ben Prag olayındaki suçlamaların bir tuzak olduğunun çok açık olduğunu söylerken, John partinin bazı "hatalar yapmasına" karşın, bu konularda bile bile kuralları çiğnemeyeceğini söylüyordu.) Eve dönerken, partiye aslında, yetersiz, bölünmüş, parçalanmış yaşamlarımızı bir bütün haline sokabilmek için katıldığımızı fark ettim. Oysa partiye girince bu çatlaklar daha da derinleşiyordu. Sorun, bütün ilkeleriyle toplumumuzun inançlarına ters düşen bir kuruluşun üyesi olmak değil; bundan çok daha derin ya da en azından anlaşılması daha güç bir şey. Bunu derinlemesine düşünmeye çalışırken zihnim bulanıp boşaldı, yorgun düştüm. Michael eve çok geç saatte geldi. Ona derinlemesine kavramaya çalıştığım düşünceyi anlattım. Ne de olsa Michael bir büyücü doktor, bir ruh şifacısı. Michael bana oldukça alaylı ve anlamlı bir bakışla baktı ve "Sevgili Anna," dedi. "İnsan ruhu, insan yalnızca mutfakta otururken, hatta çift kişilik bir yataktayken bile yeterince karmaşıktır, henüz bunu bile çözümleyebilmiş değiliz. Sense oturmuş, değişen dünyada insan ruhunu anlayamadığın için üzülüyorsun." Bu yüzden bu konuyu irdelemeyi bıraktım, buna da sevindim doğrusu, yine de böyle sevinmem kendimi suçlu hissetmeme yol açtı.

Michael'la Berlin'e gittik. Michael savaşta dört bir yana dağılan ve nerede olduğunu bilmediği arkadaşlarını arıyordu. "Büyük olasılıkla ölmüşlerdir," dedi, yeni kullanmaya başladığı bir ses tonuyla. Duygularını bastırmaya çalışıyordu. Prag duruşmasından beri bu ses tonuyla konuşuyor. Doğu Berlin ürkütücü bir yer; boş, gri, harap, ama hepsinin ötesinde özgürlüklerin kısıtlandığı öyle belli ki, bu zehir gibi çevreye yayılmakta. Orada başımıza gelen en dikkat çekici olay şuydu: Michael savaştan

önce tanışmış olduğu bazı insanlara rastladı. Michael'a öyle düşmanca davrandılar ki, dikkatlerini çekmek için onlara doğru koşan Michael, onların düşmanlık dolu bakışlarını görünce kabuğuna çekildi. Michael'ın Prag'da asılan üç kişinin yakın arkadaşı olduğunu bildikleri için böyle davranıyorlardı. O üçü haindiler, öyleyse Michael da bir haindi. Michael onlarla çok yumuşak ve nazik bir biçimde konuşmaya çalıştı. Onlarsa, bir düşman karşısında korkuyla birbirlerine sokulmuş, sırt sırta durmuş hayvanlara, köpeklere benziyorlardı. Başımdan daha önce hiç böyle bir şey geçmemişti; yüzlerinde korku ve nefret dolu bir ifade vardı. Aralarında, gözleri öfke saçan bir kadın vardı, ileri atılıp, "Neden üzerinde pahalı bir takım elbise var yoldaş?" dedi. Oysa Michael hep eski giysilerini giyer, giyeceğe fazla para harcamazdı. Michael, "Ama İrene, Londra'da alabileceğim en ucuz giysiler bunlar," dedi. Kadının yüzünde birden kuşkulu bir ifade belirdi, arkadaşlarına baktı, sonra utkulu bir biçimde, "Neden buraya gelip kapitalist zehrini yayıyorsun? İngiltere'de paçavralar giydiğinizi, tüketim malları kıtlığı çektiğinizi biliyoruz," dedi. Michael önce afalladı, sonra yine alayla, Lenin'in bile, ancak yeni kurulmuş bir komünist toplumda tüketim malı kıtlığı çekilebileceğini belirtmiş olduğunu söyledi. "Oysa İrene, biliyorsun ki, İngiltere koyu kapitalist bir ülkedir ve tüketim malı oldukça boldur." Kadın yüzünü öfkeyle, belki de nefretle buruşturdu. Sonra dönüp gitti, arkadaşları da onu izledi. Michael bu olay üzerine yalnızca, "Bu kadın eskiden zeki biriydi," dedi. Sonra yorgun ve kederli bir sesle bu konuda şakalaşmaya başladı: "Düşünsene Anna, demek bütün o kahraman komünistler, kocasından biraz daha iyi giyindiğim için Yoldaş İrene'in yüzüme tükürebileceği bir toplum yaratmak için ölmüşler."

Stalin bugün öldü. Molly'yle mutfakta perişan bir halde oturup durduk. "Tutarsız davranıyoruz, aslında sevinmeliyiz. Aylardır ölmesi gerektiğini söyleyip duruyorduk," diyordum sürekli. O da, "Off bilemiyorum Anna, belki de dönen o korkunç dolaplardan hiç haberi yoktu," dedi. Sonra güldü ve "Neden böyle perişanız, biliyor musun?" dedi. "Ödümüz patlıyor da ondan. Bildiğimiz belayı bilmediğimiz belaya yeğliyoruz."

"Oysa daha kötüsü olamaz."

"Neden olmasın? Hepimiz her şeyin iyiye gideceğine körü körüne inanıyoruz. Neden iyiye gitsin ki? Bazen acımasızlık ve dehşet dolu yeni bir buzul çağına girdiğimizi düşünüyorum. Neden olmasın? Bunu kim durdurabilir ki, biz mi?" Michael gelince ona Molly'nin söyledikleri, yani belki de Stalin'in bir şeyden haberi olmadığını söyledim; bu adama bu kadar ihtiyaç duymamız, suçluluğunu gösteren bunca kanıt olmasına karşın onu yeni baştan yaratmaya çalışmamız bana çok tuhaf geliyordu doğrusu. Michael yorgun ve somurtkandı. "Belki de haberi yoktur, olamaz mı?" diyerek beni şaşırttı. "Sorun da bu zaten, her şey doğru olabilir, hiçbir şeyin aslını öğrenmenin yolu yok. Her şey olası, öylesine çılgın bir dünyada yaşıyoruz ki, her şey olası."

Bunları söylerken kıpkırmızı olan yüzünde allak bullak bir ifade belirmişti. Sesi, bugünlerde hep olduğu gibi ifadesizdi. Sonra, "Her neyse," dedi, "öldüğüne hepimiz sevindik. Ancak gençliğimde, politik bakımdan etkin olduğum dönemlerde onun büyük bir adam olduğunu düşünürdüm. Hepimiz öyle düşünürdük." Sonra gülmeye çalıştı ve "Ne de olsa, dünyada büyük adamların bulunmasını istemek, pek yanlış bir şey sayılmaz," dedi. Sonra ışıktan rahatsız oluyormuş gibi, gözlerini eliyle kapattı; daha önce onun böyle bir şey yaptığını hiç görmemiştim. "Başım ağrıyor, hadi yatalım," dedi. Se-

vişmedik, konuşmaksızın yan yana yattık. Uykusunda ağlıyordu, galiba kötü bir düş görüyordu, onu uyandırmak zorunda kaldım.

Ara seçim. Kuzey Londra. Muhafazakâr Parti, İşçi Partisi, Komünist Parti adayları çekişiyor. Bir İşçi koltuğu aldık, ama oy sayımız geçen seçimden bu yana oldukça azalmış. Her zamanki gibi, K.P. çevreleri, İşçi oyunun bölünmesinin doğru olup olmadığını tartıştı. Bu tür tartışmaların çoğuna katıldım. Bu tartışmalar hep aynı kalıbı izler. Hayır, İşçi oyunun bölünmesini istemiyoruz; parlamentoya bir muhafazakâr yerine bir İşçi Partisi üyesi sokmak daha iyi. Öte yandan, K.P. politikasına inanıyorsak, adayımızı parlamentoya sokmaya çalışmalıyız. Ancak bunu başaramayacağımızın farkındayız. Merkezden gelen bir görevli, K.P.yi manzaraya renk katan bir unsur olarak görmenin tam anlamıyla bozgunculuk ve hatalı olduğunu söyleyene, bu seçimlerde kazanacakmış gibi canla başla çalışmamız gerektiğini anlatana kadar bu açmazdan çıkamadık. (Ancak kazanamayacağımızın da farkındaydık.) Yani merkezden gelen adamın ateşli konuşması, herkese çalışma isteği aşılarken, temelde yatan ikilemi çözmüş olmuyor. Bunu üçüncü kez yaşıyoruz, kuşkular ve karışıklıklar nükteyle çözümleniyor. Ah evet, nükte politikada çok önemlidir. Üstelik bu kez bunu yapan merkezden biri: "Önemli değil yoldaşlar, oy potansiyelimizi kaybedeceğimiz için nasıl olsa İşçi oyunu bölmeye yetecek kadar oy alamayacağız." Rahatlayan insanlar gülmeye başlar, toplantı sona erer. Resmî politikamızdaki bütün ilkelere ters düşen bu şaka, aslında herkesin duygularını dile getiriyor. Üç gündür, öğleden sonraları anket yapıyorum. Kampanya karargâhı, Londra'nın kuzeyinde oturan bir yoldaşın evi; kampanyayı seçim

bölgesinde oturan, her yerde hazır ve nazır bulunan Yoldaş Bill yönetiyor. On iki kadar ev kadını, boş oldukları için öğleden sonraları anket yapmaya çıkıyor; erkekler gece geliyor. Herkes birbirini tanıyor; ortak bir amaç uğruna çalışan insanlarla birlikte olmak hoşuma gidiyor. Bill çok yetenekli bir organizatör, her şeyi en küçük ayrıntısına kadar planlamıştı. Anket yapmaya çıkmadan önce, durumla ilgili bilgi aldık, bu arada bol bol çay içtik. Bulunduğumuz bölgede işçi aileleri oturuyor. "Buradakiler partiyi destekliyor," dedi bir kadın gururla. Bana, daha önce anket yapılmış ve "kararsız" olarak işaretlenmiş yirmi dört kişinin kartı verildi. Görevim, onlarla yeniden görüşüp, K.P.ye oy vermelerini sağlamaya çalışmak. Kampanya karargâhından ayrılırken ankete çıkarken neler giymemiz gerektiği konusunda tartıştık. Anketçi kadınların çoğu, buradaki kadınlardan daha iyi giyiniyor. "Bence her zamankinden farklı giyinmemiz doğru olmaz," dedi bir kadın. "Yoksa onları aldatıyor oluruz."

"Evet ama, kapıda fazla gösterişli birini görürlerse, savunmaya geçebilirler," dedi Yoldaş Bill tatlı tatlı gülerek. Ayrıntılı bir işe daldığında Molly de böyle olur; onun gibi, "Önemli olan sonuca ulaşmaktır," der neşeli ve iyi niyetli bir biçimde. İki kadın Bill'e dürüst davranmadığı için çıkıştılar. "Dürüst olmalıyız, yoksa bize güvenmezler." Bana verilen kartlarda adları yazılı olan kişiler, işçi ailelerinin bulunduğu sokaklarda oturuyorlardı. Burası birbirine benzeyen, küçük, yoksul evlerden oluşan çirkin, geniş bir bölge. Bir kilometre ötede çevreye yoğun dumanlar saçan büyük bir tren garı var. Kara bulutlar alçak ve yoğun, gardan yükselen duman da bunlara katılıyor. Listedeki ilk evin çatlak ve soluk boyalı kapısının önündeyim. Kapıya, sarkmış yün elbisesi ve önlüğüyle Bayan C. bakıyor; yıpranmış bir kadın. İyi giyimli ve bakımlı iki küçük oğlu var. K.P.den geldiğimi

söylüyorum, başını sallıyor. "Bize oy vermekte kararsızsınız galiba?" diyorum. "Size karşı değilim," diyor. "Geçen hafta gelen hanımefendi bir kitap bıraktı." (Bir broşür.) "Ama şekerim biz hep İşçi Partisi'ne oy veririz," diyor sonunda. Kararsız sözcüğünü karalayıp İşçi Partisi'ni işaretliyor ve devam ediyorum. Sıradaki bir Kıbrıslı. Bu, öncekinden de yoksul bir ev; içeride bezgin bir genç adam, güzel esmer bir kız ve bir bebek var. Evde mobilya yok denecek kadar az. İngiltere'ye yeni gelmişler. Oy kullanmaya hakları olup olmadığını bilmedikleri için kararsız olarak işaretlenmişler. Buna hakları olduğunu anlatıyorum. İkisi de iyi niyetliler, ancak bebek ağladığı için gitmemi istiyorlar; baskı ve telaş yüklü bir hava. Adam komünistlere aldırmadığını, ama Rusları sevmediğini söylüyor. Bana kalırsa, oy verme zahmetine bile katlanmayacaklar, ama yine de "kararsız" sözcüğünü olduğu gibi bırakıp devam ediyorum. Kapısının önünde asi gençlerin durduğu bakımlı bir ev. Eve girerken arkamdan çapkınca ıslık çalıp, dostça laf atıyorlar. Dinlenmekte olan gebe ev hanımını rahatsız etmişim. Kadın beni içeri almadan önce, bahçedeki gençlerin arasında olan oğluna, alışverişe gitmeye söz vermiş olduğunu anımsatıyor. Çocuk daha sonra gideceğini söylüyor: on altı yaşlarında, yakışıklı, sert tavırlı ve iyi giyimli bir çocuk; bölgedeki çocuklar, ana babalarının tersine iyi giyimli. Kadın bana, "Ne istiyorsunuz?" diyor. "K.P.den geliyorum..." diyorum ve açıklama yapıyorum. "Evet, daha önce gelmiştiniz," diyor. Nazik, ama kayıtsız. Ona ne evet ne de hayır dedirtebiliyorum, sonra bana kocasının hep İşçi Partisi'ne oy verdiğini, kendisinin de kocasının sözünden çıkmadığını söylüyor. Ben oradan ayrılırken oğluna sesleniyor, çocuksa sırıtarak arkadaşlarıyla uzaklaşıyor. Kadın ona bağırıyor. Ancak bu olayda hiçbir sinir bozucu yan yok, çünkü kadın aslında oğlunun

gerçekten alışverişe gitmeyeceğini biliyor, bağırması gerektiği için bağırıyor, oğlu da annesinin kendisine bağırmasını bekliyor, ama aslında buna pek aldırmıyor. Bir sonraki evde, kadın hemen bana çay ikram ediyor ve seçim dönemini sevdiğini söylüyor. "Konuşmak için bir sürü insan geliyor." Kısacası kadın yalnızlık çekiyor. Bezgin, kaygılı bir biçimde sürekli sorunlarından söz ediyor. (Gittiğim evlerin içinde, gerçekten dertli ve mutsuz bir insanın bulunduğu tek ev buydu gibi geliyor bana.) Kadının üç küçük çocuğu varmış, canı sıkıldığı için yeniden çalışmaya başlamak istiyormuş, ama kocası buna izin vermiyormuş. Hiç durmaksızın konuştu, üç saat orada kaldım, bir türlü kalkamadım. Sonunda ona K.P.ye oy verip vermeyeceğini sorduğumda, "Evet, yeter ki sen iste şekerim," dedi. Eminim bunu bütün anketörlere söylemiştir. Ardından kocasının hep İşçi Partisi'ne oy verdiğini de ekledi. Kararsızı karalayıp İşçi Partisi'ni işaretledim. O gece saat on sularında, üçü dışında hepsi İşçi Partisi'ne çevrilmiş kartlarla dönüp bunları Yoldaş Bill'e verdim. "Anketörlerimiz fazla iyimser," dedim. Tek kelime etmeksizin kartları karıştırıp hepsini kutularına yerleştirirken, yeni gelen anketörlerin moralini bozmamak için yüksek sesle, "Birçok kişi politikamızı destekliyor, adayımızı parlamentoya sokabileceğiz artık," dedi. Üç gün art arda öğleden sonraları anket yapmaya çıktım, bu kez iki "kararsız" dışında, yeni evlere gittim. İki K.P. taraftarı buldum, ikisi de parti üyesi, gerisi İşçi Partisi'ne oy verecek. Gittiğim evlerde beş yalnız kadın vardı, çocukları ve kocaları yanlarında olmasına karşın, hatta belki onlar yüzünden çıldırmak üzere olan beş kadın. Hepsinin ortak özelliği, kendilerinden emin olamamaları. Mutsuz oldukları için suçluluk duyuyorlar. Hepsi de, "Bir yerde bir hata yapıyorum herhalde," dedi. Kampanya karargâhına döndüğümde, o öğleden sonra

görevli olan kadına bu kadınlardan söz ettim. "Evet," dedi. "Ankete gittiğimde bunlardan biriyle karşılaşacağım diye ödüm patlıyor. Bu ülke yalnız ve çılgına dönmüş kadınlarla dolu." Bir an duraksadı, sonra konuştuğum kadınlarda da gördüğüm, kendinden emin olamama duygusunun yarattığı hırçınlıkla, "Partiye girip kendime bir yaşam amacı bulana kadar ben de öyleydim," dedi. Bu konuyu aklımdan çıkaramıyorum; gerçek şu ki, bu kadınlar aslında ilgimi seçim kampanyasından daha fazla çekiyorlar. Seçim günü: İşçiler, sayıları azalmakla birlikte yine çoğunluktalar. Komünist aday kaybetti. Bir şaka. (Kampanya karargâhı. Şakayı yapan kişi Yoldaş Bill.) "Eğer iki bin oyumuz daha olsaydı İşçi Partisi'ni zorlayabilirdik. Her şeyde bir hayır vardır."

Jean Barker. Önemsiz bir parti görevlisinin karısı. Otuz dört yaşında, ufak tefek, esmer, etine dolgun. Oldukça çirkin. Kocası ona hükmediyor. Kadının yüzünde sürekli tedirgin, meraklı, iyi niyetli bir ifade var. Parti aidatlarını toplamak için arada bir uğruyor. Çok boşboğaz, ama boşboğazların en ilginçlerinden; ağzından söz çıkmadan önce ne diyeceğini bilmiyor; bu yüzden cümlelerinin yarısında ne söylediğini fark ediyor, kızarıyor, az önce ne demek istediğini açıklıyor ya da sinirli sinirli gülüyor. Bazen de, "Herhalde böyle düşünüyor olamam?" der gibi, cümlesinin yarısında aklı karışmış bir biçimde duraksıyor. Bu yüzden konuşurken yüzünde, kendini dinliyormuş gibi bir ifade oluyor. Şimdiye kadar parti üyeleri arasında roman, kısa öykü ya da bir oyun yazmamış, en azından bu işe başlamamış birine hiç rastlamadım. Bu gerçeği, anlayamamama karşın olağanüstü buluyorum. Dilini tutamadığı için insanları şaşırtan, güldüren, bir palyaço ya da işini çok iyi yapan bir komed-

yen gibi davranan Jean Barker'da aslında espri anlayışından eser yok. Yine de kendini şaşırtan bir şey söylediğinde insanların güleceğini ya da kızacağını biliyor, bu yüzden kendisi de tedirginlikle, telaşla gülerek sözüne devam ediyor. Üç çocuğu var. Kocasıyla o, çocuklarının geleceği konusunda çok hırslılar, onların burs kazanmalarını istiyorlar, çocuklarını bu yönde teşvik ediyorlar. Çocuklarını parti görüşü "doğrultusunda", Rusya'da yaşayacakmış gibi yetiştiriyorlar. Çocukların, azınlık olduklarını bilen insanlara özgü içe kapanık, tedirgin bir görünümü var; komünistlerin yanında parti konusundaki bilgilerini göstermeye çalışırlar; bu arada ana babaları onları gururla seyreder.

Jean her gün saatlerce bir kantinin yöneticiliğini yapıyor. Oturdukları daire, çocukları ve kendisi için yeterince para kazanıyor. Aynı zamanda yerel parti bürosunun sekreteri. Kendinden hiç hoşnut değil. "Yaptıklarım yeterli değil, yani demek istediğim parti yeterli değil, beni usandırıyor, büroda çalışmak gibi, yalnızca kâğıt işi, hiçbir anlamı yok." Sinirli sinirli gülüyor. "George," –kocası– "böyle düşünmenin yanlış olduğunu söylüyor, ama neden ona boyun eğeyim ki! Demek istediğim sık sık yanılıyorlar, değil mi?" Gülüyor. "Değişiklik olsun diye dişe dokunur bir şeyler yapmak istiyorum." Gülüyor. "Yani farklı bir şey. Ne de olsa başımızdaki yoldaşlar bile fanatik olmaktan söz ediyorlar, öyle değil mi, ama elbette bunu ilk söyleyenler baştaki yoldaşlar olmalı..." Gülüyor. "Fakat aslında hiç de böyle olmuyor... her neyse, değişiklik olsun diye yararlı bir şeyler yapmaya karar verdim." Gülüyor. "Bu yüzden cumartesi öğleden sonraları geç öğrenen çocuklara öğretmenlik yapıyorum. Eskiden öğretmendim de. Onlara özel ders veriyorum. Hayır, parti çocukları değil, sıradan çocuklar." Gülüyor. "On beş çocuk. Zor iş. George, partiye yandaş kazandır-

manın daha iyi bir uğraş olduğunu söylüyor, ama ben gerçekten yararlı olacak bir şeyler yapmak istedim...” Konuşma böyle uzuyor. Komünist Parti, genelde, gerçekten politik olmayan ancak güçlü bir görev anlayışına sahip insanlardan oluşuyor. Bir de partiyi aileleri yerine koyan kimsesizler var. Geçen hafta şair Paul sarhoşken, partiden tiksindiğini ve bıktığını söyledi, ama partiye 1935'te girmiş ve partiden ayrılırsa “bütün yaşamına” bir sünger çekmek zorunda kalacak.

[Sarı Defter bir romanın müsveddesine benziyordu, çünkü sayfaya “Üçüncünün Gölgesi” başlığı atılmıştı. Yazı kesinlikle bir roman gibi başlıyordu:]

Julia üst kata doğru bağırıyordu: “Ella, partiye gitmeyecek misin? Banyoda işin var mı? Yoksa ben gireceğim de.” Ella yanıt vermedi. Oğlunun yatağına oturmuş, onun uyumasını bekliyordu. Üstelik partiye gitmemeye karar verdiğini Julia'ya söyleyip onunla tartışmak istemiyordu. Az sonra yataktan sessizce kalkmaya yeltendi, ama Michael'ın gözleri hemen açıldı ve “Ne partisi?” dedi.

“Gidecek misin?”

“Hayır,” dedi Ella, “uyu artık.”

Çocuğun gözleri kapandı, göz kapakları önce biraz titredi, sonra hareketsizleşti. Michael uyurken bile güçlü, iri ve dayanıklı görünüyordu. Dört yaşındaydı. Kızıla çalan sarı saçları, hatta çıplak kolundaki tüyler bile loş ışıkta sarı sarı parlıyordu. Teni esmerdi, yaz güneşiyle bronzlaştığı için parlıyordu. Ella ışıkları sessizce söndürdü, bekledi; kapıya gitti, bekledi; dışarı süzüldü, bekledi. Çıt yoktu. Julia neşeli neşeli merdiveni tırmanırken

yüksek, şen şakrak sesiyle, "Eee, gidiyor musun?" diye sordu. "Şşt, Michael şimdi uyudu." Julia sesini alçaltarak, "Hadi git ve yıkan. Küvete, kimsenin benim çıkmamı beklediğini düşünmeksizin huzurlu huzurlu uzanmak istiyorum."

"Ama sana gitmeyeceğimi söyledim ya," dedi Ella, biraz huzursuz olmuştu.

"O da nedenmiş?" dedi Julia, odalardan büyük olanına girerken. Bu kat iki küçük oda ve bir mutfaktan oluşuyordu. Ev Julia'nındı, Ella bu kattaki üç odada, oğlu Michael'la kalıyordu. Bütün odalar küçük ve alçak tavanlıydı. Odaların büyücek olanında bir açılır kapanır kanepe, kitaplar, birkaç gazete vardı. Aydınlık, oldukça sıradan, daha doğrusu kişiliksiz bir odaydı burası. Ella odayı kendi zevkine göre döşemeye kalkmamıştı. Onu bunu yapmaktan alıkoyan şey, buranın Julia'nın evi olmasıydı. Burası Julia'nın evi, mobilyalar Julia'nın mobilyalarıydı; gelecekte kendi istediği gibi döşeyeceği bir evi mutlaka olacaktı. İşte buna benzer duygularla odayı olduğu gibi bırakmıştı. Yine de orada yaşamaktan hoşlanıyor, başka bir eve taşınmayı düşünmüyordu. Ella, Julia'nın arkasından gidip, "Canım istemiyor," dedi. "Canın ne zaman istedi ki?" dedi Julia. Odaya göre fazla büyük olan kanepeye oturmuş, sigara içiyordu. Julia toplu, bodur, neşeli, hareketli bir Yahudi'ydi. Tiyatro oyuncusuydu. Oyunculuk, Julia'ya göre büyütülecek bir şey değildi. Önemsiz rollerde çok başarılıydı. Genelde oyunlarda iki tür kişiliği canlandırırdı: "işçi sınıfından gülünç kadınlar" ya da "işçi sınıfından acınası kadınlar". Bundan şikâyetçiydi. Şu günlerde televizyonda rol almaya hazırlanıyordu. Kendisinden hiç mi hiç hoşnut değildi.

"Canın ne zaman istedi ki zaten," derken aslında hem Ella'yı hem kendini eleştiriyordu. Julia'nın canı hep dışarı çıkmak isterdi, davetleri asla geri çevirmezdi. Oy-

nadığı rolden hoşlanmasa da, oyundan nefret etse de kendi deyimiyle, "çevrede boy göstermeye" bayılırdı. Provaları, tiyatronun dükkânını, havadan sudan konuşmayı, acımasız davranmayı çok severdi.

Ella ise bir kadın dergisinde çalışıyordu. Üç yıl boyunca "erkekler nasıl tavlanır ve elde tutulur" türünde makaleler, giysi, makyaj konulu yazılar yazmış, bu yaptığı işten nefret etmişti. Bu işi iyi beceremiyordu. Derginin editörü arkadaşı olmasaydı, çoktan işten atılmış olabilirdi. Son zamanlarda çok daha fazla zevk aldığı bir iş yapmaya başlamıştı. Dergi bir tıp köşesi açmıştı. Köşeyi bir doktor hazırlıyordu. Ancak her hafta bu köşeye, tıpla ilgisi olmayan, özel olarak yanıtlanması gereken kişisel sorunlarla dolu yüzlerce mektup geliyordu. Bu mektuplarla Ella ilgilenmeye başlamıştı. Ella ayrıca, Julia'yla ikisinin en sevrnediği ve alay ettiği türden, yani "kadınca ve duygusal" beş altı öykü yazmıştı. Bir de yazmaya başladığı, ama tamamlayamadığı bir romanı vardı. Kısacası, Julia'nın Ella'yı kıskanması için görünürde hiçbir neden yoktu, ama kıskanıyordu işte.

Geceki parti, Ella'nın emrinde çalıştığı doktorun evinde yapılıyordu. Doktorun evi, Julia'nın evinden çok uzakta, Londra'nın kuzeyindeydi. Ella tembeldi. Bir yere kalkıp gitmek ona güç gelirdi. Julia yukarı çıkmamış olsaydı, yatağına girip kitap okuyacaktı.

"Yeniden evlenmek istediğini söylüyorsun," dedi Julia, "ama insan içine çıkmazsan bunu nasıl başaracaksın ha?"

"Dayanamadığım da bu zaten," dedi Ella birden canlanarak. "Yeniden piyasaya düştüm, bu yüzden partilere gitmek zorundayım."

"Böyle düşünmen yararsız, çarklar böyle dönüyor, değil mi?"

"Galiba."

Ella, Julia'yla yatağın üstünde oturmuş sigara içiyor (şu anda bir divan olan yatak, yumuşak, yeşil bir yün battaniyeyle örtülüydü) ve Julia'nın gitmesini diliyordu. Duygularını belli etmediğini sanıyordu, ama aslında kaşları çatıktı ve huzursuzdu. "Ne de olsa," dedi Julia, "bürodaki o iğrenç şarlatanlar dışında kimseyle görüşmüyorsun." Sonra da, "Üstelik geçen hafta bu konuda kesin kararlıydın," diye ekledi.

Ella birden bir kahkaha attı, Julia da gülmeye başladı; yeniden birbirlerine karşı dostça duygular duymaya başlamışlardı.

Julia'nın az önce söylediği sözler Ella'da tanıdık duygular uyandırmıştı. Kendilerini sıradan olmasa bile, normal, yani sıradan duygusal tepkileri olan kadınlar olarak görüyorlardı. Alışılmışın dışında yaşamlar sürmelerini, kendilerini gerçekten anlayan erkeklerle karşılaşmamalarına bağlıyor, bunun böyle olduğunu söylüyorlardı. Kadınlar onlara karşı kıskançlıkla ve düşmanca, erkekler de sinir bozacak kadar bayağı düşüncelerle yaklaşıyordu; ikisi de bu durumdan şikâyetçiydi. Arkadaşları onları, sıradan ahlak anlayışını hor gören kadınlar olarak görüyorlardı. Ella, boşanmayı beklediği süre boyunca kendisinden hoşlanan erkeklere fazla yüz vermemeye çalıştığını söyleseydi, herhalde ona yalnızca Julia inanırdı. Aslına bakarsanız, erkekler kendilerini kısıtlamışlardı. Ella artık özgürdü. Kocasıysa, boşanma işlemlerinin tamamlanmasından iki gün sonra yeniden evlenmişti. Ella buna pek aldırmamıştı. Evlilikleri çok yıpratıcıydı ve mutlaka pek çok evlilikten daha kötü değildi. Ancak Ella ödünler vermesine yol açan bu evliliği sürdürseydi, kendine ihanet etmiş olacaktı. İşin içyüzünü bilmeyenler, George'un Ella'yı başka bir kadın için terk ettiğini sanıyorlardı. Ella insanların kendisine bu yüzden acımasından nefret ediyordu, bazı nedenlerle bunu gurur so-

runu yapmış, bu yanlış anlamayı düzeltmeye kalkışmamıştı. Üstelik insanların ne düşündüğü önemli miydi?

Çocuğu yanındaydı, kendine güvenini kaybetmemişti, önünde bir gelecek uzanıyordu. Bundan sonra erkeksiz yaşamayı düşünemiyordu. Bu yüzden partilere gitme ve davetleri kabul etme zorunluluğuna boyun eğmeliydi. Julia bu gerçekçi tutumunda haklıydı. Oysa Ella sürekli uyuyor ve keder içinde yaşıyordu. özelkitap grubu

"Hem gidersem, Doktor West'le tartışrnam gerekecek, bu da çok anlamsız." Ella, Doktor West'in insanlara fazla yardımcı olamamasını, onun vicdansızlığına değil, düş gücünden yoksun oluşuna bağlıyordu. Doktor West, ilaç ve tedavi öneremediği, bir hastaneye gitmesini söyleyemediği bütün hastaların mektuplarını Ella'ya devrediyordu.

"Biliyorum, onlar gerçekten de iğrenç insanlar," dedi Julia. 'Onlar' derken, memur ve bürokratları kastediyordu. 'Onlar' Julia'ya göre, orta sınıftan insanlardı. Julia partiye üye olmamasına karşın komünistti, üstelik ana babası da işçi sınıfındandı.

"Şuna bir bak," dedi Ella heyecanla, çantasından katlanmış mavi bir kâğıt çekerken. Kalitesiz mektup kâğıdının üzerinde şunlar yazılıydı: "Sevgili Doktor Allsop. Derdime ancak siz çözüm bulabilirsiniz. Boynumda ve başımda romatizma var. Köşenizde, hastalara nazik yanıtlar yazıyorsunuz. Lütfen bana bir öğüt verin. Romatizmam, 9 Mart 1950 tarihinde, kocamın öğleden sonra saat üçte ölmesinden sonra başladı. Artık korkmaya başladım, çünkü yalnız yaşıyorum, ya romatizma nöbetim bütün bedenimi sararsa, ben de yardım istemek için kıpırdayamazsam? Yanıtınızı dört gözle bekliyorum, saygılarımla. (Bayan) Dorothy Brown."

"Doktor West bunu okuyunca ne dedi?"

"Bir tıp köşesi hazırlamak için anlaştığını, sinir has-

taları için ayakta tedavi merkezi işletmediğini söyledi."

"Nasıl söylediğini tahmin edebiliyorum," dedi Julia. Doktor West'i bir kere görmüş, görür görmez de düşman bellemişti.

"Bu ülke mutsuzluk içinde kendilerini yiyip bitiren insanlarla dolu, buna kimse aldırmıyor."

"Kimsenin umurunda değil," dedi Julia. Sigarasını söndürdü, besbelli Ella'yı partiye gitmeye zorlamaktan vazgeçmişti. "Ben banyo yapmaya gidiyorum," dedi. Neşeli neşeli, şarkı söyleyerek, gürültüyle aşağı indi.

Ella bir an hareketsiz kaldı. "Partiye gideceksem, bir şeyler ütülemem gerek," diye düşünüyordu. Tam giysilerini gözden geçirmek üzereydi ki, kaşlarını çatıp durdu. "Ne giyeceğimi düşünüyorsam, aslında gitmeye karar vermişim demektir. Ne tuhaf. Belki de gerçekten gitmek istiyorumdur? Hem zaten hep bir şeyi yapmayacağımı söyleyip, sonradan fikrimi değiştiriyorum. Galiba aslında kararımı verdim. Ama hangi yönde? Bir şeyi yapmayacağımı söylerken, bir bakıyorum tam tersini yapıyorum, yani aslında tersini yapmaya karar vermiş oluyorum. Evet, şu anda neye karar verdiğim konusunda en ufak bir fikrim yok."

Birkaç dakika sonra, yarısını yazmış olduğu romanının başına oturmuştu. Romanın ana izleği intihardı. Bu, ölüm ânına kadar intihar edeceğini fark etmeyen, ama aslında bunu aylardır en ufak ayrıntısına kadar planlamış olduğunu anlayan bir gencin öyküsüydü. Romanın konusu, bir gencin uzun vadede belirli planları olmasa da düzenli ve planlı olan yaşamıyla, aslında içten içe gitgide güçlenen intihar düşüncesi arasındaki çelişkiydi. Gencin gelecekle ilgili planları, mantıklı yaşam biçiminin tersine, belirsiz ve gerçekleşmesi olanaksızdı. Genç adamın umutsuzluğa, deliliğe ya da mantıksızlığa olan gizli eğilimi, gitgide daha fazla olasılık dışı fanteziler üretmesine

neden olacaktı; daha doğrusu bu fanteziler gencin eğilimlerini belirleyecekti. Yani romanın temel konusu, başlangıçta fark edilmeyen bir ümitsizlik ve gencin bile bilemediği bir intihar isteğiydi. Ölüm ânıysa genç adamın yaşamına neyin yön verdiğini anladığı an olacaktı; yaşamına yön veren şey düzen, disiplin, gerçekçilik ve sağduyu değil, gerçekdışı düşüncelerdi. Ölüm ânında, karanlık ölüm gereksinimiyle kendisi arasındaki bağın, o çılgın, tuhaf güzel yaşam düşleri olduğu anlaşılacaktı; sağduyu ve düzen isteğinin sağlık belirtileri değil de, (öykünün başında anlaşılmamasına karşın) aslında deliliğin belirtileri olduğu anlaşılacaktı.

Bu romanı yazma fikri Ella'nın aklına, bir yemek davetine gitmemeye karar verdikten sonra, kendini bu davete hazırlanırken bulduğunda gelmişti. Kendi kendine, şaşkınlıkla, "İşte ben aynen böyle intihar edeceğim," demiş ve şaşırmıştı. "Bir pencereden atlamak üzereyken ya da her yanı kapalı küçük bir odada gazı açarken ne yaptığımı fark edeceğim ve duygusuzca, 'Aman Tanrım! Demek başından beri bunu yapmayı istiyormuşum. Demek uzun süredir bunu düşünüyormuşum!' diyeceğim. Bu arada uzun süre önce anlamam gereken bir şeyi henüz anladığımı fark edeceğim. Kim bilir kaç kişi böyle intihar ediyordur? İnsanların bir umutsuzluk nöbetinde intihar ettiği sanılır. Ancak birçok kişi herhalde az önce anlattığım gibi intihar ediyordur; yani kendilerini bir intihar mektubu yazarken, hatta dostlarıyla neşeli, meraklı ve dostça bir biçimde telefon konuşması yaparken buluyorlardır... Büyük bir soğukkanlılık ve beceriyle kapıların altını, pencere çerçevelerini gazete kâğıtlarıyla tıkarken son derece kayıtsız bir biçimde, 'Şu hale bak, ne ilginç. Bunu yapacağımı önceden tahmin etmemiş olmam ne tuhaf!' diyorlardır."

Ella bu romanı yazarken zorlanıyordu. Teknik ne-

denlerle değil. Tam tersine, genç adamı zihninde net bir biçimde canlandırabiliyordu. Onun nasıl yaşadığını, ne tür alışkanlıkları olduğunu biliyordu. Sanki öykü, zihninde bir yerlerde yazılıydı da, bunu kâğıda döküyordu. Zorlanmasının nedeni romandan utanmasıydı. Julia'ya bundan söz etmemişti. Arkadaşının, "Sence bu fazla olumsuz bir konu değil mi?" ya da "Bunun insanı ileriye götürebileceğini pek sanmıyorum..." gibi bir şeyler söyleyeceğini ya da bugünlerde komünistlerin sıkça kullandığı kalıplaşmış yorumlardan birini yapacağını biliyordu. Ella, Julia'nın bu tür yorumlarıyla alay ederdi, ama görünüşe bakılırsa, yüreğinin derinliklerinde ona hak veriyordu, çünkü böyle bir romanın insanlara hiçbir yararı olmayacağını düşünüyordu. Yine de kendini bu öyküyü yazmaktan alıkoyamıyordu. Üstelik böyle bir konuda roman yazıyor olması onu şaşırtıyor, utandırıyor ve korkutuyordu. Hatta, "Belki farkında olmaksızın intihar etmeye karar verdim," diye bile düşünmüştü. (Ancak böyle bir şey yaptığını sanmıyordu.) Çeşitli bahaneler bularak yazmaya devam ediyordu: "Bunu yayımlatmama gerek yok, kendim için yazıyorum." Aslında bu doğru sayılırdı. Dostlarına bundan söz ederken, şakayla karışık, "Ama tanıdığım herkes roman yazıyor," derdi. Bu yanlış da sayılmazdı. Aslında bu romanı yazarken, yalnızken kendini tatlı yemekten alıkoyamayan, herkesten gizli özel zevkleri olan, görünmeyen alt benliğiyle ya da aynadaki görüntüsüyle konuşan birinden farklı davranmıyordu.

Ella, dolaptan elbisesini çıkardı ve ütü masasını açtı. "Demek partiye gerçekten gidiyorum? Acaba buna ne zaman karar verdim?" diye düşündü. Elbisesini ütülerken, romanı üzerinde düşünmeye, daha doğrusu romanının karanlıkta bir yerlerde bekleyen bölümlerini gün ışığına çıkarmaya devam etti. Elbisesini giyip boy aynasına bakarken, romanının genç kahramanını kendi hali-

ne bırakıp, kendini yaptığı işe vermeye karar verdi. Aynadaki görüntüsünü beğenmemişti. Bu elbiseyi zaten pek sevmezdi. Dolabında bir sürü elbisesi vardı, ama hiçbirini fazla sevmezdi. Demek ki sorun, yüzünden ve saçlarından hoşnut olmamasıydı. Saçı biçimsizdi, her zaman da öyleydi zaten. Yine de Ella, kendisini çekici kılacak her türlü özelliğe sahipti. Ufak tefek, ince kemikli bir kadındı. Anlamlı bir ifadeye sahip ufak yüzünün hatları çok düzgündü. Julia sürekli, "Kendine baksan, şu çekici Fransız kadınları kadar seksi olursun, çünkü o tipte bir kadınsın," derdi. Ancak Ella böyle görünmeyi asla başaramazdı. Bu gece giydiği elbise, kendisini "seksi" göstermesi gereken, sade, siyah, yün bir elbiseydi, oysa hiç de seksi durrnuyordu. En azından Ella'nın üzerinde. Ella saçlarını toplamıştı. Oldukça solgun, hatta hüzünlü görünüyordu.

Aynaya sırtını dönerken, "Aman, partideki insanlar umurumda bile değil," diye düşündü. Öyleyse nasıl göründüğü önemli değildi. Gerçekten gitmek istediği bir başka partiye daha iyi hazırlanırdı.

Oğlu uyuyordu. Ella, banyo kapısının önünde Julia'ya, "Fikrimi değiştirdim, gidiyorum," diye seslendi. Julia utkulu, kendinden emin bir biçimde kıkırdayarak, "Biliyordum zaten," dedi. Ella sinirlendi, yine de kendini tutup, "Erken dönerim," dedi. Julia buna, "Michael için odamın kapısını açık bırakacağım," diyerek dolaylı yoldan yanıt verdi.

Doktor West'in evine gidebilmek için önce metroya binmesi, sonra ondan inip başka bir metroya binmesi, yarım saat süren metro yolculuğundan sonra otobüse binip birkaç durak sonra inmesi gerekiyordu; Ella'nın Julia'nın evinden güçlükle dışarı çıkmasının bir nedeni, kentin kendisini korkutmasıydı. Çirkinliğin yükünü taşıyan Londra'nın kişiliksiz, harap dış mahallelerine kilomet-

relerce yolculuk yapmak onu öncelikle öfkelendiriyordu. Sonra öfke azalıyor, yerini korkuya bırakıyordu. Otobüs durağında beklerken, korkaklığı için kendini cezalandırmak amacıyla otobüse binmekten vazgeçip yürümeye karar verdi. Bir kilometre uzaktaki Doktor West'in evine kadar yürüyecek, böylece nefret ettiği her şeyle yüz yüze gelecekti. Yürüdüğü sokağın iki yanında küçük, gri ve sıradan evler vardı. Yaz bitmek üzereydi, gri hava nemli gökyüzünü yeryüzüne yaklaştırmıştı sanki. Ne yöne baksa, uçsuz bucaksız bir çirkinlik, bir bayağılık görüyordu. Evet, Londra, böyle bayağı ve çirkin evlerden oluşan bitmez tükenmez sokaklarla dolu bir kentti. Bunu bilmek bile dayanılmaz bir yüktü; bu çirkinliği ortadan kaldıracak güç kimde vardı ki? Bütün sokaklarda, Ella'nın çantasındaki mektubu gönderen kadına benzeyen insanlar yaşıyordu. Bayağılık ve cehalet üzerine kurulu bu sokaklara korku ve cehalet egemendi. Yaşadığı kent buydu, bu kentin bir parçasıydı ve bu kentten sorumluydu... Ella topuklarının çıkarttığı sesi dinleyerek sokakta bir başına hızlı hızlı yürüyordu. Pencerelerdeki perdelere bakıyordu. Pencerelerdeki dantelli ve çiçek desenli perdelerden sokağın bu ucunda işçi ailelerinin oturduğu anlaşılıyordu. O yanıtlanması güç mektupları yazan insanlar işte bu evlerde oturuyordu. Ansızın her şey değişti, pencerelerdeki perdeler farklıydı artık, sözgelimi şurada tavus kuşu mavisi, parlak bir perde vardı. Burada bir ressam oturuyordu. Bu ucuz eve yerleştikten sonra onu güzelleştirmişti. Onun ardından buraya farklı mesleklerden başka insanlar da yerleşmişlerdi. Bu bölgede oturanlar, bu sokağın öteki sakinlerinden farklı bir topluluk oluşturuyorlardı. Sokağın aşağısında oturan, evlerine hiç adım atmayacak, büyük olasılıkla da bunu istemeyecek olan işçi aileleriyle iletişim kuramıyorlardı. İşte şuradaki de Doktor West'in eviydi; Doktor

West, burayı ilk kez keşfeden ve buraya yerleşen ressamı tanıyordu, onun evine bakan evlerden birini satın almıştı. "Tam zamanıydı," demişti, "evlerin değeri şimdiden artmaya başladı bile." Bahçe bakımsızdı. Doktorun üç çocuğu vardı, işi başından aşkındı, karısı da işinde ona yardım ediyordu. Bahçeye bakacak zamanları yoktu. (Sokağın aşağı ucundaki evlerin bahçeleri genelde bakımlıydı.) Ella, "Burada oturan insanlar kadın dergilerindeki bilgelere mektup yazmazlar," diye düşündü. Kapıyı, yüzünde soğuk, nazik bir ifade olan Bayan West açtı. "Demek sonunda geldin," diyerek Ella'nın mantosunu aldı. Koridor şirin, temiz ve kullanışlıydı, Bayan West'in zevkine göre döşenmişti. "Kocam şu çılgın hobiniz yüzünden yine tartıştığınızı söyledi," dedi. "Bu insanlar için böylesine çabalaman güzel bir şey."

"Bu benim işim," dedi Ella. "Bana bunun için maaş veriyorlar."

Bayan West sabırla, kibarca gülümsedi. Ella'dan hiç hoşlanmazdı. Ella kocasıyla çalıştığı için değil, Bayan West'in böyle çiğ duyguları yoktu. Ella, Bayan West'in kendisinden hoşlanmadığını, kendisine, "Siz çalışan kadınlar," dediğinde anlamıştı. Bu, az önceki "çılgın hobi" ve "bu insanlar" tanımları gibi öyle yersizdi ki, Ella ona yanıt verememişti. Bayan West, az önce kocasının kendisiyle işini konuştuğunu belli ederek, onun üzerindeki eşlik hakkını ilan etmişti. Eskiden Ella, "Her şeye karşın, iyi bir kadın," derdi onun için. Oysa şimdi çok kızmıştı ve "Hiç de iyi bir kadın değil," diye düşünüyordu. "Bu kahrolası, ruhsuz insanlar "çılgın hobi" ve "çalışan kadın" gibi deyimleri dillerinden düşürmezler. Bu kadından hoşlanmıyorum, hoşlanıyormuş gibi de davranmayacağım..." Bayan West'in ardından, tanıdık yüzlerle dolu olan oturma odasına girdi. Dergideki kadın patronu oradaydı sözgelimi. O da orta yaşlıydı, ama parlak, kıvırcık,

kırlaşmış saçları vardı, şık ve zekiydi. Göze hoş gelen, ancak hiç de zeki olmayan Bayan West'in tersine, o görünüşünü işkadınlığının bir parçası haline getirmişti. Adı Patricia Brent'ti; bu ad da işinin bir parçasıydı: Bayan Patricia Brent, editör. Ella gidip Patricia'nın yanına oturdu. Patricia, "Sen gelmeden az önce Doktor West bize mektuplar yüzünden tartıştığınızı anlatıyordu," dedi. Ella çevresine çabucak bakındı, insanların kendisinin bir şeyler söylemesini bekleyerek gülümsediğini gördü. Demek bu olay partiye çeşni olacaktı; Ella'nın bu konuda hoş bir şeyler söylemesini, sonra da bu konuyu bir kenara bırakmasını bekliyorlardı. Ancak bir tartışma ya da anlaşmazlık yaratmamaya özen göstermeliydi. Ella gülümseyerek, "Tartıştık denemez," dedi. Sonra dikkatlice, kendisinden beklendiği biçimde, yarı ağlar, yarı güler biri gibi, "Yine de bu oldukça üzücü bir şey, bu insanlar için elimizden hiçbir şey gelmiyor," dedi. "Bu insanlar" dediğini fark ederek kendisine kızdı, morali bozuldu. "Buraya gelmemeliydim," diye düşündü. Bu insanlar (bu kez Westleri ve onların temsil ettiği insan sınıfını kastediyordu) yalnızca kendilerine benzeyen insanları hoş görüyorlar.

"Ah, sorun da bu ya," dedi Doktor West soğuk soğuk. Oldukça soğuk ve işini bilen bir adamdı. "Elbette Ella'ya göre sistemin baştan sona değiştirilmesi gerek. Bizim Ella, bir devrimci olduğunun farkında değil," diyerek Ella'yla alay etti. Ella da, "Oysa ben, hepimizin sistemin değiştirilmesinden yana olduğumuzu sanıyordum," dedi. Bu, burada söylenebilecek en son sözdü. Doktor West elinde olmadan kaşlarını çattı, sonra gülümsedi. "Elbette istiyoruz," dedi. "Hem de olabildiğince çabuk." Westler, İşçi Partisi'ne oy vermişlerdi. Doktor West'in "İşçi"li olması, Patricia Brent'in gurur kaynağıydı. Patricia bir Muhafazakâr'dı, doktorun dergisinde

çalışmasına izin vermesi, hoşgörüsünü kanıtlıyordu. Ella bir politik görüşe bağlı değildi ama ne tuhaftır ki, dergi karşısında duyduğu nefreti gizleyemediği için, Patricia ona önem veriyordu. Patricia'yla aynı odada çalışıyorlardı. Bu odaya ve dergideki öteki odalara aynı çekingenlik, küçük hanımefendilik, kendini beğenmişlik havası egemendi. Dergide çalışan bütün kadınlar, hatta Patricia bile istemeden bu imaja uyum sağlıyorlardı. Patricia aslında sevecen, içten, açıksözlü, mücadeleci, kendine güvenen bir kadındı. Yine de büroda kendinden hiç beklenmeyecek şeyler söylüyordu. Ella, kendisinin de bu hale gelmesinden korkarak onu eleştiriyordu. Ella geçimlerini sağlamak zorunda olsalar bile, insanların yaptıkları işin niteliği konusunda kendilerini kandırmamaları gerektiğini söylüyordu. Bunu duyan Patricia'nın kendisini kovacağını sanmış; hatta biraz ummuştu. Oysa Patricia kendini savunmak için Ella'yı pahalı bir lokantaya yemeğe götürmüştü. Böylece Patricia'nın bu dergideki işini bir yenilgi olarak gördüğü ortaya çıkmıştı. Bir zamanlar büyük ve gösterişli kadın dergilerinden birinde moda editörlüğü yapmıştı ama belli ki bu konuda fazla yetenekli bulunmamıştı. Makalelerin zarif bir kültür cilasıyla sunulduğu bu dergiye, sanat alanında neyin moda olduğunun kokusunu alabilecek bir editör gerekliydi. Oysa Patricia'nın kültürel modadan hiç haberi yoktu, Ella'ya göre bu iyi bir özellikti; yine de dergi grubunun sahibi, Patricia'yı, işçi sınıfı kadınlarını hedef alan ve kültürel konularda hiçbir iddiası olmayan *Women at Home*[1] dergisine göndermişti. Patricia bu dergi için biçilmiş kaftandı, zaten onu canını içten içe sıkan da buydu. Ünlü yazarlar ve sanatçılarla sürekli bağlantıda olmasını

1. (İng.) "Kadın ve Yuva" anlamına gelen bir dergi. (Ç.N.)

sağlayan öteki dergiyi özlüyordu. Zengin fakat cahil bir kasaba kızıydı; çocukluğu hizmetkârlar arasında geçmişti ve okurların neden hoşlanacağını çok iyi bilmesinin nedeni, "alt tabaka"yla bu kadar küçük yaşta tanışmış olmasıydı. (Patricia, "alt tabaka" tanımını büroda utanarak, dışarıdaysa farkında olmaksızın kullanırdı.)

Patricia, Ella'yı kovmak şöyle dursun, ayrılmak zorunda kaldığı o cilalı dergiye olduğu gibi ona da saygı duymaya başlamıştı. Arada sırada, Ella'yı kastederek emrinde "kültür gazeteleri"nde öyküleri yayımlanan kültürlü birini çalıştırdığını söylerdi.

Üstelik dergiye gelen mektuplara yaklaşımı, Doktor West'ten çok daha insancıl ve içtendi.

Şimdi, "Ella'ya katılıyorum," diyerek Ella'yı korumuştu. "Her hafta basılan o umutsuzluk dolu sayfaya baktığımda, Ella'nın buna nasıl katlandığına şaşıyorum. Bunları okuyunca içim öyle kararıyor ki, yemek bile yiyemiyorum. İnanın bana, iştahım kesildiğinde ortada ciddi bir sorun var demektir."

Herkes gülmeye başlamıştı. Ella, Patricia'ya minnettarlıkla gülümsedi. Patricia da, "Önemli değil, biz zaten seni eleştirmiyorduk," der gibi başını salladı.

Herkes yeniden sohbete daldığından Ella artık çevresine özgürce bakabiliyordu. Oturma odası kocamandı. Westler duvarlardan birini yıktırıp iki odayı birleştirmişlerdi. Sokakta bulunan onlarınkine benzer evlerde, zemin katındaki iki küçük oda mutfak olarak kullanılırdı; insanlar burada oturur, vakit geçirir, yani bir anlamda oturma odası olarak kullanırlardı. Bulundukları oda, evin bütün zemin katını kaplıyordu, odanın içinden bir merdivenle üst kata çıkılıyordu. Farklı renklerle süslü, canlı bir odaydı. Koyu yeşil, parlak pembe ve sarı gibi birbirine zıt renkli eşyalarla döşenmişti. Bayan West çok zevksiz bir kadındı, oda da tam bir zevksizlik örneğiydi.

"Beş yıla kalmaz, sokağın öteki ucundaki insanlar da duvarlarını böyle parlak renklere boyar, perdelerini ve minderlerini de ona uydururlar," diye düşündü Ella. "Onları buna biz zorluyoruz, sözgelimi 'Kadın ve Yuva' dergisinde." Bu oda daha sonra acaba hangi zevk anlayışının kurbanı olacaktı? Bundan sonraki moda akımının herhalde... Ella birden daha hoş sohbet olması gerektiğini fark etti; "Ne de olsa bu bir parti," diye düşündü.

Çevresine bakındığında, bunun bir parti değil, Westler "Birkaç insan davet etmenin zamanı geldi," diye düşündükleri için burada bulunan insanlardan oluşan bir topluluk olduğunu gördü. Bu insanlar da herhalde, "Westlere gitmeliyiz," diye düşünerek gelmişlerdi.

Ella, "Keşke gelmeseydim, üstelik o kadar yol geri gideceğim," diye düşündü. O anda odanın öteki ucunda oturmakta olan bir adam kalkıp yanına geldi. Ella adama bakınca onun zayıf, genç biri olduğunu, yüzünde sinirli sayılabilecek gibi eleştirel ve zeki bir gülümseme bulunduğunu gördü. Adamın gülümsemesi, kendini tanıtırken (adı Paul Tanner'dı ve bir doktordu) istemeden ve farkında olmadan sevecenleşiyordu. Ella da bu sevecenliğe karşılık olarak ona gülümsediğini fark edince, adama daha dikkatlice baktı. Yanılmıştı elbette, adam sandığı kadar genç değildi. Dalgalı, simsiyah saçları, alın bölgesinde seyrelmeye başlamıştı; bembeyaz, hafif çilli teni, gözlerinin çevresinde derin kırışıklıklarla doluydu. Mavi, güzel gözlerinde saldırgan, ciddi, ancak hafif güvensiz bir bakış vardı. Ella, "Ne sinirli bir ifadesi var," diye düşündü. Adamın bedeni konuşurken kasılmıştı. Güzel bir biçimde, ancak denetimi elden bırakmaksızın konuşuyordu. Adamın böylesine çekingen olması Ella'ya itici gelmişti, oysa birkaç dakika önce onun sıcak gülümsemesine gülümseyerek karşılık vermişti.

Daha sonra büyük bir aşkla seveceği adamın kendi-

sinde uyandırdığı ilk izlenim buydu işte. Paul çok sonraları, yarı şaka yarı ciddi, "Beni başlangıçta hiç sevmedin. Bana ilk görüşte âşık olmalıydın. Yaşamımda bir kez olsun, bir kadın bana bir bakışta âşık olmadı," diyecekti. Daha sonra bu temayı genişletecek, "Yüz, ruh demektir. Bir erkek seviştikten sonra kendisine âşık olan bir kadına nasıl güvenir? Sen beni hiç sevmedin," demeye başlayacaktı; duygusal davrandığının farkında olduğu için böyle alaylı konuşurdu. Sonra acı dolu, alaylı bir kahkaha atardı. Bunun üzerine Ella, "Sevişmeyi öteki şeylerden nasıl ayırabilirsin? Bu çok saçma," diye heyecanla bağırırdı.

Artık adama duyduğu ilgiyi kaybetmeye başlamıştı. Sıkıldığının, adamın bunu sezdiğinin farkındaydı. Adam buna sıkılmıştı, çünkü Ella'dan hoşlanmıştı; yüzündeki ifadeden, Ella'yı elinden kaçırmak istemediği anlaşılıyordu. Ella, bütün bunların ardında, karşılık vermediği takdirde incinecek olan cinsel gururun yattığını hissedince kaçmak istedi. Rahatsız edecek kadar şiddetli olan bu ani duygu karmaşası, Ella'ya kocası George'u anımsatmıştı. George'la, o kendisine bir yıl boyunca delicesine kur yaptığı, artık bundan bezmiş olduğu için evlenmişti. Onunla evlenmemesi gerektiğini biliyordu. Yine de evlenmişti; ondan ayrılmaya gücü yetmiyordu. Evlenmelerinden kısa bir süre sonra George'dan cinsel olarak tiksinmeye başlamıştı; bu duygusunu bastıramıyor, gizleyemiyordu. Bu, kocasının arzusunu daha da kamçılıyor, bu yüzden Ella onu daha da itici buluyordu. George, Ella'nın tiksintisinden zevk bile almaya başlamıştı. Bes-

belli ruhsal bir açmaza girmişlerdi. George, Ella'yı kışkırtmak için başka bir kadınla yatmış ve bunu Ella'ya anlatmıştı. Ella geç de olsa, ondan ayrılacak cesareti bulmuştu kendinde; kocasının ihanetini bahane ederek ona boşanma davası açmıştı. Ella, benimsemediği bu basmakalıp ahlak anlayışını öne sürerek kocasından boşanma-

ya kalkıştığı için kendinden nefret etmeye başlamıştı. George'la birlikte olduğu son birkaç hafta isteri nöbetleri ve kendine duyduğu nefretle dolu geçmişti; bunlar kâbus gibi günlerdi. Sonunda kendisini boğan, hapseden, iradesini zayıflatan bu adamla arasına bir mesafe koyup her şeye bir son vermek için evi terk edince bunlar sona ermişti. George daha sonra Ella'yı yeniden kazanmak için, yararlandığı öteki kadınla evlenmişti. Bu, Ella'yı çok rahatlatmıştı.

Canı ne zaman sıkılsa, Ella bu evlilik boyunca nasıl davrandığını düşünerek kaygıya kapılırdı. Bu durumu bilgiç psikolojik deyimlerle açıklardı: Hem kendini hem George'u lekelemişti; bu olaydan sonra kendini yıpranmış, lekelenmiş görüyor; daha da kötüsü, doğasındaki bir kusur yüzünden başka erkeklerle de aynı yazgıyı yaşamaya mahkûm olduğundan korkuyordu.

Oysa Paul Tanner'la olan ilişkisi henüz birkaç haftalıkken, kolaylıkla, "Aslında George'u hiç sevmemiştim," diyebilmişti. Sanki bu konuda söylenecek başka söz yokmuş gibi. Aslında Ella'ya göre gerçekten de söylenebilecek fazla bir şey yoktu. Hatta, "Aslında onu hiç sevmemiştim," ve bunun sonucu olarak, "Paul'ü seviyorum," sözcüklerinin, o ruhsal açıdan karmaşık olayı açıklamaya yetmeyeceği gerçeği de onu pek kaygılandırmamıştı.

Bu arada kendini kapana kısılmış hissediyor ve Paul'den kaçmaya çalışıyordu – Paul'den değil, onunla birlikteyken geçmişindeki olayların yeniden başına gelmesi olasılığından.

"West'le tartışmanıza neden olan vaka neydi?" diye sordu Paul; Ella'yı elinden kaçırmamaya çalışıyordu. "Ah, siz de doktorsunuz ya, hepsi sizin gözünüzde birer vaka," dedi Ella. Tiz ve hırçın bir sesle konuşmuştu, gülümsemeye çalıştı ve "Özür dilerim," dedi, "galiba işim beni gereğinden fazla kaygılandırıyor."

"Biliyorum." Doktor West asla "biliyorum" demezdi; Ella adama hemen ısındı. Yakından tanıdığı kişilerin yanında olmadıkça, farkında olmaksızın takındığı soğuk tavır, birden değişmişti. Mektubu bulmak için çantasını açtı; çantasının ne kadar karışık olduğunu gören adamın şakacı bir biçimde gülümsediğini gördü. Paul Tanner mektubu gülümseyerek aldı. Mektubu açmaksızın, Ella'nın şimdi ortaya çıkan asıl kişiliğini selamlar gibi hayranlıkla Ella'ya bakıyordu. Sonra mektubu okudu, "Zavallı West ne yapabilirdi ki? Merhem falan mı yazmasını bekliyordunuz?"

"Hayır, hayır, elbette hayır."

"Herhalde kocasının ölümünden beri doktorun kapısını haftada üç kez aşındırıyordur."

Mektuba baktı: "19 Mart 1950'den beri. Zavallı doktor aklına gelen her merhemi önermiş."

"Evet biliyorum," dedi Ella, "Yarın bunu yanıtlamalıyım. Bunu ve yüz kadar mektubu..." Ella mektubu almak için elini uzattı. "Ona ne yazacaksın?"

"Ne yazabilirim ki? Bundan yüzlerce, hatta belki milyonlarca var." Milyonlarca sözcüğü çok çocukça kaçmıştı, zihnindeki, bel çökerten koyu cehalet ve mutsuzluk görüntüsünü yansıtmaya çalışarak, dikkatle adama baktı. Adam mektubu geri vererek, "Peki ama ne yazacaksın?" dedi. "Aslında onun ihtiyacı olan şeyi yazamam. Çünkü onun asıl istediği, Doktor Allsop'un beyaz atlı bir şövalye gibi yardımına koşup onu kurtarması."

"Elbette."

"Sorun da bu zaten. Ona, sevgili Bayan Brown, sizin romatizmanız yok, yalnızca kendinizi yalnız ve ihmal edilmiş hissediyorsunuz; insanların ilgisini çekmek için hastalıklar uyduruyorsunuz diyemem. Diyebilir miyim?"

"İnce bir anlatımla bunların hepsini söyleyebilirsiniz. Büyük olasılıkla bunu kendisi de biliyordur. Ona

insanların arasına karışmasını, bir kuruluşa üye olmasını falan önerebilirsiniz."

"Ona ne yapması gerektiğini söyleyemem, bu çok küstahça olur."

"Kendisine yardım edesiniz diye yazmış, asıl bunları söylememek küstahlık olur."

"Bir kuruluşa üye olsun diyorsunuz! Onun asıl istediği bu değil ki! O dış kaynaklı bir tedavi istemiyor. Yıllar süren bir evliliğin bitmesiyle öteki yarısı sökülüp ahnmış gibi hissediyor."

Bunun üzerine Paul Tanner onu birkaç dakika dikkatle süzdü; Ella onun ne düşündüğünü anlayamadı. Sonunda, "Galiba haklısınız. Ona bir evlilik bürosuna başvurmasını öğütleyebilirsiniz," dedi. Ella'nın hoşnutsuzlukla baktığını görünce güldü ve "Evet, ama evlilik büroları sayesinde ne çok iyi evlilik ayarladığımı bilseniz, şaşarsınız," dedi.

"Aynen... sosyal hizmetlerde çalışan psikiyatristler gibi konuşuyorsunuz," dedi Ella ve bu sözcükler dudaklarından dökülür dökülmez yanıtın ne olacağını anladı. "Yapmacık davranışlara" katlanamayan, güvenilir pratisyen Doktor West, ciddi ruhsal sorunları olan hastalarını gönderdiği büyücü doktorla ilgili şakalar yapar dururdu. Demek sözünü ettiği "büyücü doktor" Paul Tanner'dı.

Paul Tanner duraksayarak, "Evet, öyle de diyebiliriz," dedi. Ella onun herkesin verdiği tepkiyi vermesinden çekindiği için böyle duraksayarak konuştuğunu anlamıştı. Ella kendisinden nasıl bir tepki beklendiğini biliyordu, çünkü adamın işini öğrenir öğrenmez büyük bir rahatlama ve merak duymuştu; adamın, karşısındakini çok yakından tanımasını sağlayacak bilgilere sahip olduğunu bilmek, insanda huzursuz edici bir merak uyandırıyordu. "Ah korkmayın, size dertlerimi anlatacak değilim," dedi Ella aceleyle. Paul Tanner, Ella'yı dertlerini

anlatmaktan alıkoyacak uygun sözcükleri ararken bir süre sessiz kaldı, sonra, "Partilerde kimseye öğüt vermem," dedi.

"Dul Bayan Brown dışında kimseye," dedi Ella.

Paul Tanner gülümsedi ve "Orta sınıftansınız değil mi?" diye sordu. Bu besbelli bir soru değil, bir yargıydı. Ella gücenmişti. "Ailem orta sınıftan," dedi. "Ben işçi sınıfındanım," dedi Paul, "ve bu yüzden belki de dul Bayan Brown'ı sizden daha iyi tanıyorum."

Tam bu sırada Patricia Brent geldi ve Paul Tanner'ı dergi elemanlarından biriyle tanıştırmak için götürdü. Ella, çiftler için düzenlenmemiş bir partiye göre birbirleriyle fazla ilgilenmiş olduklarını fark etti. Patricia, Paul'ü alıp götürerek onlara fazla dikkat çektiklerini söylemeye çalışmıştı. Ella çok sinirlendi. Paul gitmek istemedi. Ella'ya telaşlı, yakaran, ancak aynı zamanda ısrarlı bir bakışla baktı. "Evet," diye düşündü Ella, bu bakış, özgür kalınca döneceğini ve Ella'nın olduğu yerde kalmasını emreden bir baş sallama gibiydi. Yeniden bu adamdan uzaklaşmak için içinde dayanılmaz bir istek duydu.

Eve gitme zamanı gelmişti. Westlere geleli yalnızca bir saat olmuştu, ama şimdiden buradan kaçmak istiyordu. Paul Tanner şimdi Patricia'yla genç bir kadının arasında oturuyordu. Ella ne konuştuklarını duyamıyordu, ama iki kadının yüzünde belli etmek istemeseler de meraklı ve heyecanlı bir ifade vardı, demek ki dolaylı ya da dolaysız olarak Paul Tanner'ın işinden söz ediyorlardı. Onları aydınlatmakta olan Paul, nazik ve soğuk bir gülümsemeyle konuşuyordu. Ella, onun iki kadından saatlerce kurtulamayacağını düşündü. Kalktı, bu kadar erken kalkmasına sinirlenen Bayan West'e bahaneler sıraladı. Ertesi gün bir mektup yığını içinde birlikte çalışacağı Doktor West'e başıyla selam verdi, gideceğini duyunca irkilerek masmavi gözlerini kendisine çeviren Paul

Tanner'a gülümsedi. Mantosunu giymek için koridora çıktığında, Paul Tanner telaşla ardından geldi ve onu evine bırakabileceğini söyledi. İnsanların içinde Ella'nın peşinden koşmak zorunda kalışına sinirlendiği için senli benli, kabaca konuşuyordu. "Herhalde yolunuzun üzerinde değildir," dedi Ella. "Nerede oturuyorsun?" Ella'nın yanıtını duyunca, orasının kesinlikle yolunun üzerinde olduğunu söyledi. Küçük, İngiliz malı bir arabası vardı, bunu hızlı ve iyi kullanıyordu. Araba ve taksiyle yolculuk yapanların Londrası'yla, metro ve otobüs yolcusunun Londrası birbirinden farklı iki kenttir. Ella, gelirken içinden geçtiği gri, sefalet dolu kentin, ışıklı, parıltılı ve puslu bir yere dönüşmesini izliyordu; kent artık onu korkutamıyordu. Bu arada Paul Tanner kendisine merakla, kurnazca bakıyor ve ona gündelik yaşamıyla ilgili kısa sorular soruyordu. Ella, onun kendisini belli bir sınıfa sokmasına meydan okumak için, savaş sırasında fabrikada çalışan kadınlar için açılan bir kantinde çalıştığını, bu kadınlarla bir öğrenci yurdunda kaldığını anlattı. Savaştan sonra vereme yakalandığını, ama bunun pek ciddi bir şey olmadığını, altı ay bir sanatoryumda yattığını söyledi. Bu deneyim, yaşamını fabrikada kadınlarla birlikte yaşadığı savaş yıllarından daha çok değiştirmişti. Annesi o henüz çok küçükken ölmüş, onu Hindistan'da subay olarak görev yapmış, bildiğini okuyan, suskun bir adam olan babası büyütmüştü. "Elbette buna büyütmek denebilirse; kendi halime bırakılmıştım ve bundan çok hoşnuttum," dedi gülerek. Sonra başından kısa ve mutsuz bir evlilik geçmişti. Paul Tanner bütün anlattıklarını başını sallayarak dinliyordu; Ella onu, masada oturmuş hastalarının anlattıklarını da aynen böyle başını sallayarak dinlerken hayal edebiliyordu. "Roman yazıyormuşsun," dedi Paul Tanner, arabayı Julia'nın evinin önünde durdurduğunda. "Roman yazmıyorum," dedi Ella, Paul'

ün özel yaşamına fazlaca burnunu soktuğunu düşünmüştü, hemen arabadan çıktı. Paul Tanner da hızla arabadan çıktı ve Ella kapıya ulaştığında ona yetişti. Duraksadılar. Ancak Ella onun bu ısrarlı takibinden kaçmak, içeri girmek istiyordu. "Yarın öğleden sonra benimle bir araba gezisine ne dersin?" dedi Paul Tanner kabaca. Sonra aklına bir şey geldi, kopkoyu bulutlarla dolu gökyüzüne telaşla baktı ve "Yarın hava güzel olacağa benziyor," dedi. Ella buna güldü ve gülmenin yarattığı rahatlık içinde, geleceğini söyledi. Adamın yüzünde rahatlamış, daha doğrusu utkulu bir ifade belirdi. "Bir zafer kazanmış gibi," diye düşündü Ella, kanı donarak. Bir anlık duraksamadan sonra Paul Tanner, Ella'nın elini sıkıp başıyla selamladı ve onu ikide alacağını söyleyip arabaya bindi. Ella içeri, karanlık hole girdi, sessizce basamakları tırmandı. Julia'nın kapısının altından ışık sızıyordu. Saat henüz çok erkendi. "Ben geldim Julia," diye seslendi. Julia tok, berrak sesiyle, "İçeri gir ve öt," dedi. Julia'nın yatak odası geniş ve rahat bir yerdi, Julia geniş çift kişilik yatağında kabarık yastıklara yaslanmış, bir şeyler okuyordu; üzerinde bir pijama vardı ve pijamanın kollarını dirseklerine kadar sıvamıştı. Neşeli, zeki ve meraklı görünüyordu. "Eee, nasıldı?" dedi. "Sıkıcı," dedi Ella, güçlü, görünmez iradesiyle kendisini partiye gitmeye zorlayan Julia'yı eleştirmek amacıyla. "Beni eve bir psikiyatrist bıraktı," diye ekledi; Patricia'yla genç kadının yüzünde gördüğü, kendisinde de belirdiğinden emin olduğu ifadeyi, Julia'nın yüzünde de görmek için. Amacına ulaşınca bunu söylediğine utandı ve pişman oldu; Julia'ya karşı bile bile saldırganca davrandığını düşünüyordu. "Ondan hiç hoşlanmadım," diye ekledi; yeniden çocuklaşarak Julia'nın tuvalet masasının üzerindeki şişelerle oynamaya başlamıştı. Aynada, yeniden kuşkulu, sabırlı, zeki ifadeyle kendisini izlemeye başlayan Julia'ya

bakarak bileklerine koku sürdü. "Evet, Julia anaç tipli bir kadın," diye düşündü, "ama ben çocuk rolünü oynamak zorunda mıyım? Üstelik anaç tipli olan asıl kişi benim, her nedense Julia'yı bir şeylerden korumak isteği duyuyorum."

"Ondan niye hoşlanmadın?" dedi Julia. Bu soru cid-diydi, Ella buna nasıl yanıt vereceğini ciddi ciddi düşünmek zorundaydı. Ancak yanıt vermek yerine, "Michael'la ilgilendiğin için teşekkürler," dedi; Julia'ya özür diler gibi, hafifçe gülümsedi ve yatmak için yukarı çıktı.

Ertesi gün, güneş gelip Londra'nın tepesine kurulmuştu, sokaklardaki ağaçlar, bunaltıcı binaların ve kaldırımların değil, tarlaların, çimenlerin ve kırların bir uzantısı gibi görünüyordu. Ella'nın o öğleden sonra araba gezintisine gidip gitmeme konusundaki kararsızlığı, otlara yansıyan güneş ışığını düşlediğinde hevese dönüştü; ruhunun birdenbire hafiflemesinden, son zamanlarda moralinin sandığından çok daha bozuk olduğunu anladı. Öğlen, çocuğunun yemeğini hazırlarken şarkı söylemekte olduğunu fark etti, çünkü Paul'ün sesini anımsamıştı. Dün gece Paul'ün sesi çok dikkatini çekmemişti, ama şimdi bu sıcak, düzeltilmemiş aksanının yarattığı pürüzler yüzünden biraz kaba olan sesi zihninde duyuyordu. (Paul'ü düşünürken aklına görüntüsü değil, sesi geliyordu.) Paul'ün kullandığı sözcükleri değil, artık içinde nezaket, alay ve acıma tonlarını ayırt edebildiği sesi dinliyordu.

Bugün Julia arkadaşlarına gidecekti; Michael'ı da yanında götürecekti; Michael annesinin onsuz gezintiye çıktığını bilmesin diye, bu ikisi yemekten hemen sonra dışarı çıktılar. "Halinden hoşnut görünüyorsun," dedi Julia. "Evet, aylardır Londra'dan dışarı adımımı atmamıştım. Üstelik erkeksiz olmak bana göre değil," dedi Ella. "Kime göre ki?" diye homurdandı Julia. "Yine de herhangi bir erkekle birlikte olmanın, erkeksiz kalmaktan

iyi olduğuna inanmıyorum hayatım." Bu iğneleyici sözü araya sıkıştırdıktan sonra çocuğu alıp neşeyle dışarı çıktı.

Paul geç kaldı, âdet yerini bulsun diye özür dilediği çok açıktı; işi başından aşkın bir doktor olduğu için değil, geç kalmayı alışkanlık edinmiş olduğu için geç kaldığı böylece belli olmuştu. Aslında Ella onun geç kalmasına sevinmişti. Adamın yüzündeki gergin, kaygılı ifade, Ella' ya geçen gece bu adamdan hiç hoşlanmamış olduğunu anımsatmıştı. Üstelik Ella'dan hoşlanmış olsaydı, geç kalmazdı. Böylece Ella, aslında Paul'le ilgisi olmayan, George'un anısının yarattığı hafif bir dehşet duygusunun yol açtığı gerginlikten kurtulmuştu. (Gerginliğinin Paul'den değil, George'un anısından kaynaklandığının aslında kendisi de farkındaydı.) Arabaya binip Londra'nın dışına doğru yol almaya başlar başlamaz, adamın yeniden kendisine huzursuzca bakmaya başladığını fark etti; adamın bir şeye karar vermiş olduğunu hissetti. Şimdi Paul konuşuyor, o dinliyordu; sesi anımsadığı kadar güzeldi. Ella onu dinlerken pencereden dışarı bakıyor ve gülüyordu. Paul neden geç kaldığını anlatıyordu. Hastanede, meslektaşlarıyla arasında bir anlaşmazlık çıkmıştı. "Kimse aklından geçenleri dile getirmedi, ama orta sınıfın üst tabakasındaki insanlar birbirleriyle tıpkı yarasalar gibi, kulağın duyamayacağı seslerle anlaşıyorlar. Bu da benim gibi işçi sınıfından gelen bir adamı onların karşısında güçsüz düşürüyor."

"Orada işçi sınıfından olan tek doktor sen misin?"

"Hayır, yalnızca o bölümde, tüm hastanede değil. Bana bunu anımsatıp dururlar. Oysa bunu yaptıklarının farkında bile değiller." Neşeli ve alaylı konuşuyordu. Aynı zamanda kinci. Ancak bu kin alışkanlıktan kaynaklanıyor, dinleyeni rahatsız etmiyordu.

Bugün birbirleriyle zorlanmadan konuşabiliyorlardı, sanki aralarındaki engel gece eriyip gitmişti. Londra'

nın çirkin dış mahallelerini geride bıraktıklarında güneş tepelerinde parlıyordu. Ella kendini birden öyle mutlu hissetti ki, başı döndü. Yanındaki adam sevgilisi olacaktı, bunu adamın sesini dinlerken duyduğu zevkten anlamıştı, içi gizli bir zevkle dolmuştu. Adam ona artık gülümseyerek hoşgörüyle bakıyordu. Julia gibi o da, "Halinden hoşnut görünüyorsun," dedi.

"Evet, Londra'dan çıktık ya ondan..."

"Londra'dan bu kadar çok mu nefret ediyorsun?"

"Yo, hayır, orayı seviyorum, yani oradaki yaşantımı seviyorum. Ama... işte şundan nefret ediyorum." Camdan dışarıyı işaret etti. Çalıları ve ağaçları yine bir kasaba yutmuştu. Burada, eski Londra'dan tek iz yoktu, her şey yeni ve çirkindi. Dükkânlarla dolu anacaddeden geçtiler, kasabadaki mağazaların adları Londra'dakilerin aynıydı.

"Neden?"

"E, besbelli çirkin olduğu için." Paul yüzüne merakla bakıyordu. Az sonra, "Ama içlerinde insanlar yaşıyor," dedi. Ella omuzlarını silkti. "Onlardan da mı nefret ediyorsun?" Ella içerlemişti; yıllarca, açıklamaya gerek kalmaksızın "bütün bunlardan" niye nefret ettiğini herkesin anlayacağını sanmıştı; hele sıradan insanları kastederek, "onlardan da mı" diye sorulması çok anlamsızdı. Ancak iyice düşündükten sonra, "Bir bakıma evet," diyerek meydan okudu. "Bütün bunlara katlanmaları beni çıldırtıyor. Hepsinin ortadan kaldırılması gerek... hepsinin," dedi. Londra'nın üzerindeki karanlık yükü, binlerce çirkin kasabayı, İngiltere'de bütün engellere karşın yaşamını sürdürmeye çalışan insanları süpürüp atar gibi elini salladı.

"Ancak, bildiğin gibi böyle bir şey olmayacak," dedi Paul inatla, gülümseyerek. "Bu böyle sürüp gidecek... mağaza zincirleri, televizyon antenleri ve saygıdeğer insanlar gitgide çoğalacak. Demek istediğin bu değil mi?"

"Elbette. Ancak bunu olduğu gibi kabulleniyorsun.

Neden hiç sorgulamıyorsun?"

"Zaman böyle. Hem artık pek çok şey eskisinden daha iyi durumda."

"Daha mı iyi!" diye elinde olmaksızın haykırdı Ella, hemen kendini topladı. "Daha iyi," derken, bu sözcüğün çağrıştırdıklarını, hastanede yattığı dönemdeki bir görüntüyü, yaşamın köklerini kemiren; savaş, acımasızlık, şiddet olarak ortaya çıkan yıkıcı bir gücün görüntüsüyle kıyasladığını, bu söze kişisel bir yorum kattığını fark etmişti. Bu görüntünün, tartışmakta oldukları şeyle ilgisi yoktu. "Yani," dedi Ella, "sence insanlar artık işsiz ve aç olmadıkları için daha mı iyi durumdalar?"

"Tuhaf ama, evet, demek istediğim buydu." Bunu söyleyiş biçimi, aralarında yeniden bir duvarın yükselmesine neden olmuştu: O, işçi sınıfındandı, Ella ise değildi, kendisi durumu yakından biliyordu, Ella ise bilmiyordu. Bu yüzden Ella, Paul yeniden konuşmaya başlayana kadar sustu: "Her şey çok çok daha iyi, bunu nasıl yadsırsın? Hatırlarım..." dedi ve sustu – bu kez Ella'yı, (Ella'nın deyimiyle) üstün bilgisiyle "ezmeye" çalıştığı için değil, anımsadığı şey kendisini üzdüğü için susmuştu.

Bu yüzden Ella yeniden konuyu açmayı denedi: "Bu ülkeye neler olduğunu gören bir insan, bundan nasıl olur da nefret etmez, anlayamıyorum. İlk bakışta her şey mükemmel görünüyor... Her şey banliyölerdeki gibi sakin, huzurlu. Ancak hepsinin altında zehir var. İnsanlar yalnızlık çekiyorlar, nefret ve kıskançlık dolular."

"Bu her şey ve her yer için geçerli. Belli bir yaşam düzeyindeki insanların yaşadığı her yer için geçerli."

"Bunu bilmek hiçbir şeyi düzeltmiyor."

"Bazı şeylerden korkmaktan iyidir."

"Yoksulluk korkusunu kastettiğini biliyorum. Bunu anlayacak durumda olmadığımı söylemeye çalıştığını da anlıyorum."

Ella'nın inatçılığı karşısında Paul ona şaşkınlıkla, hatta Ella'nın da hissettiği gibi saygıyla baktı. Erkekler, bazen kadınlara onlarla yatıp yatamayacaklarını tartmak için bakarlardı; Paul böyle bakmamıştı. Ella daha da rahatladı.

"Demek hepsini, İngiltere'yi bir buldozerle baştan sona yıkmak istiyorsun ha?"

"Evet."

"Birkaç katedral, eski bina ve bir iki güzel kasaba dışında hepsini!"

"Evet."

"Sonra da her biri bir mimarlık harikası olan yeni ve güzel kentlere insanları geri getirecek ve onlara ya seversiniz ya da katlanırsınız diyeceksin."

"Evet."

"Belki de gülüp eğlenen, bolluk içinde yaşayan insanlarla, elde dokunmuş kumaşlardan dikilme uzun giysiler giyen kızlarla dolu bir İngiltere istersin?"

Ella öfkelenerek, "Elbette istemem," dedi. "O William Morris saçmalıklarından nefret ederim. Hiç dürüst davranmıyorsun, kendine bir bak... Sınıf ayrımını aşmak için çok ter döktüğüne eminim. Senin şu anki yaşantınla, ana babanın yaşantısı arasında en ufak bir benzerlik olduğunu sanmıyorum. Seni bir yabancı gibi görüyorlardır herhalde. Kendini bölünmüş hissediyorsundur. Bu ülke de aynen senin gibi. Böyle olduğunu sen de biliyorsun. İşte ben bundan, hepsinden nefret ediyorum, bu ülkenin bölünmüşlüğünden öyle nefret ediyorum ki... Savaştan ve o kadınlarla birlikte yaşamadan önce bu konuda en ufak bilgim yoktu."

"Demek," dedi Paul sonunda, "dün gece söyledikleri doğruymuş – sen tam anlamıyla bir devrimcisin."

"Hayır, değilim. O sözcük benim için hiçbir şey ifade etmiyor. Politikaya hiç mi hiç ilgi duymam."

Paul bunun üzerine güldü; gülüşü Ella'yı duygulandıracak kadar sevgi doluydu. "İstediğin gibi Kudüs'ü baştan inşa edebilseydin, tıpkı bir bitkiyi birdenbire ona uygun olmayan bir toprağa aktararak ölmesine yol açmış gibi olurdun. İstediğini yapabilseydin, insanların ruhunu öldürürdün."

"Sürekliliğin, sırf süreklilik olduğu için doğru olması gerekmez."

"Evet, Ella gerekir. Bu böyle, inan böyle."

Bu öyle kişisel, deneyime dayanan bir yorumdu ki, Ella, şaşırarak baktı ve bir şey söylememeye karar verdi. Herhalde Paul'ün kişiliğindeki bölünme ona o kadar acı veriyordu ki, bunu yapmaya değip değmediğini düşünüyordu... Ella yeniden pencereden dışarı bakmak için döndü. Yine bir kasabadan geçiyorlardı. Bu, bir öncekinden daha iyi durumdaydı; kasabanın çürümeye yüz tutmuş temellerinin üzerine kurulu, eski binalardan oluşan bir merkezi vardı. Ancak bu merkezin çevresinde yine çirkin yeni evler, kasaba meydanında bile öteki kasabalardakinin tıpkısı bir Woolworth's mağazası ve sahte bir Tudor birahanesi vardı. Anlaşılan yollarının üzerinde hep böyle kasabalar bulunuyordu. Ella, "Çevrede hiçbir şeyin olmadığı yerlere, kasabalardan uzağa gidelim," dedi.

Bu kez Paul ona, Ella'nın farkına vardığı, ama nedenini çok sonra anladığı şaşkın bir bakış fırlattı. Paul uzunca bir süre hiç konuşmadı, güneşle aydınlanmış yaşlı ağaçların arasından geçen bir yola saptıklarında, "Baban nerede oturuyor?" dedi.

"Ah," dedi Ella, "sözü nereye getirmek istediğini anladım. Hayır, babam hiç sandığın gibi biri değildir."

"Nasıl yani, ben bir şey demedim ki?"

"Hayır demedin, ama ima edip duruyorsun. Eskiden Hindistan ordusunda askerdi, ama hiç de karikatür-

lerdeki gibi değildir. Orduya ayak uyduramaz olunca, ona bir süre yöneticilik yaptırdılar. Ama sandığın gibi bir yönetici de olmadı."

"Nasıl biridir peki?"

Ella güldü. Gülüşü içten, doğaldı, ayrıca farkında olmasa da acı doluydu. "Hindistan'dan döndükten sonra Cornwall'da eski bir ev aldı. Çok güzel ve eski bir ev... bilirsin. Babam yalnızlığı sever, her zaman da sevmiştir. Çok okur, felsefe, din konularında çok bilgilidir, sözgelimi Buda konusunda."

"Seni sever mi?"

"Beni sever mi dedin?" Bu soru, Ella'yı şaşırtmıştı. Daha önce kendine babasının onu sevip sevmediğini hiç sormamıştı. Aniden Paul'e hak verdi ve gülerek ona döndü: "Ne soruydu ama. Ancak yanıtını bilmiyorum." Sonra zayıf bir sesle, "Hayır, daha önce böyle bir soruyu kendime hiç sormadığım için yanıtını şimdi buldum; beni sevdiğini sanmıyorum, gerçekten de sanmıyorum," dedi.

"Elbette seviyordur," dedi Paul. Bunu sorduğuna pişman olduğu için telaşla konuyu kapatmaya çalışıyordu.

"Bunun 'elbette'lik yanı yok," dedi Ella ve düşüncelere dalarak suskunlaştı. Paul'ün kendisine pişmanlıkla ve sevgiyle baktığının farkındaydı, onun kendisi için kaygılanmasından çok hoşlanmıştı.

Ella az önceki sözlerini açıklamak amacıyla, "Hafta sonları eve gittiğimde beni gördüğüne sevinir, bunun farkındayım," dedi. "Yine de daha sık uğramadığım için yakınmaz. Ancak yanında olmam da onun için fark etmez. O belli bir düzen içinde yaşamaya alışmış. Yaşlı bir kadın evini çekip çevirir, yemeklerini yapar. Babam hep aynı şeyleri yer; az pişmiş biftek ve yumurta sözgelimi... Öğle yemeğinden sonra iki üç bardak cin, akşam yeme-

ğinden sonra iki üç bardak viski içer, kahvaltıdan sonra uzun bir yürüyüşe çıkar. Öğleden sonra bahçeyle ilgilenir. Her gece geç saatlere kadar okur. Ben oradayken de düzenini bozmaz. Benimle konuşmaz bile." Ella yine güldü. "Senin daha önce söylediğin gibi – onunla aynı dalga boyunda değilim. Babamın çok yakın bir dostu var, bir albay. Birbirlerine çok benzerler; ikisi de ince yapılıdır, kaşları yüzlerine sert bir ifade verir, insan kulağının duyamayacağı seslerle anlaşırlar sanki. Bazen saatlerce oturup, tek söz etmez, viski içerler, bazen de birbirlerine Hindistan'daki bir olayı kısaca anımsatırlar. Babam yalnız kaldığındaysa herhalde Tanrı, Buda ya da başka biriyle konuşuyordur. Ama benimle asla konuşmaz. Genellikle ona bir şey söylediğimde ya utana sıkıla birkaç laf eder ya da konuyu değiştirir." Ella, şimdiye kadar Paul'le hiç bu kadar uzun konuşmamıştı. İşin tuhaf yanı, babasıyla ilgili kimseye bir şey anlatmamasına, babasını çok az düşünmesine karşın, Paul'e ondan söz ediyordu. Paul bu konuda bir şey söylemedi, tersine damdan düşer gibi, "Burası nasıl?" dedi. Engebeli yol, çitle çevrili küçük bir çayırlıkta sona eriyordu. "Ah," dedi Ella, "Evet. Bu sabah beni böyle küçük bir çayıra götüreceğini umuyordum." Paul'ün kendisine şaşkınlıkla baktığını fark etti, arabadan indi; ama Paul'ün niye kendisine böyle baktığını, ancak daha sonra, Paul'ün kendisini hakkında ne düşündüğünü kestirmeye çalışırken anladı.

Bir süre yüzünü güneşe çevirerek, otları koklayarak, onları okşayarak dolaştı. Yeniden Paul'ün yanına döndüğünde, Paul'ü, otların üstüne bir kilim sermiş, kendisini beklerken buldu. Paul'ün yüzündeki beklenti ifadesi, güneşle aydınlanmış çayırın yarattığı özgürlük duygusunu silip attı ve Ella'yı huzursuz etti. Kendini kilimin üzerine atarken, "Kararlı bir hali var, aman Tanrım, yoksa benimle tanıştıktan bu kadar kısa süre sonra mı sevi-

şecek? Hayır yapamaz, henüz değil," diye düşündü. Yine de Paul'ün yanına uzandı, işi oluruna bırakmaktan hoşnut ve mutluydu.

Daha sonraları – kısa bir zaman sonra, Paul, Ella'nın kendisini oraya sevişmek için götürdüğünü, Ella'nın bunu önceden tasarlamış olduğunu söyleyerek onunla alay etmişti. Ella bunu her duyuşunda öfkelenir, içerler, Paul diretirse ona karşı soğuklaşırdı. Sonra da olanları unuturdu. Paul bir süre sonra yeniden bu konuyu açardı. Ella, bu konunun Paul için önemli olduğunu biliyordu, sürekli açılan bu konu Ella'nın içinde giderek genişleyen zehirli bir nokta gibiydi. Paul yanılıyordu. Arabada Paul'ün sevgilisi olacağını, sesinin kendisine verdiği güvenden anlamıştı. Ancak bu, zamanı gelince olacaktı, ne zaman olduğu hiç önemli değildi. Ella, Paul'ün doğru zamanı bileceğini düşünmüştü. Eğer doğru zaman o öğleden sonraysa, demek ki o öğleden sonraydı. Ella sonradan merakla ve düşmanca, "Peki benimle sevişmeseydin sence ne yapardım?" diye sormuştu. Paul, "Bana kötü davranırdın," demişti. Gülüyordu ama sesinde gizli bir pişmanlık vardı. Paul'ün içten pişmanlığı Ella'yı kendisine çekmişti; sanki ikisi, yaşamda farklı acılar çekiyor, ama birbirlerine yardım edemiyorlardı.

"Ama her şeyi sen ayarlamıştın," derdi Ella. "Hatta bunun için bir kilim bile getirmiştin. Herhalde, öğleden sonra gezintilerinde ne olur ne olmaz diye yanında hep bir kilim taşımıyorsun?"

"Elbette, otların üzerinde insanı sıcak tutacak bir kilimi hiçbir şeyle değişmem."

Ella bunu duyunca gülerdi. Ancak sonra kederli düşüncelere dalardı: "Herhalde o çayıra başka kadınları da götürmüştü, bu bir alışkanlıktı onun için."

Oysa kendini o anda çok mutlu hissetmişti. Kentin yükü omuzlarından kalkmıştı, otların ve güneş ışığının

kokusu harikaydı. Birden Paul'ün kendisine alayla, hafifçe gülümsediğinin farkına vararak, savunmaya geçmeye hazır doğruldu. Paul, özellikle alaylı bir biçimde Ella'nın kocasından söz etmeye başladı. O da merak ettiği şeyleri ona kısaca anlattı. Geçen gece zaten ona bu konunun ana hatlarını anlatmıştı. Sonra yine, kısaca çocuğundan söz etti; ancak bu kez konuyu, Michael'ın bu gezintiden, ılık çayırdan ne kadar hoşlanacağını düşünerek kendini suçlu hissettiği için kısa kesmişti.

Birden Paul'ün karısıyla ilgili bir şey söylediğini fark etti. Bunu hazrnetmesi için birkaç dakika geçmesi gerekmişti. Sonra da Paul iki çocuğundan söz etti. Ella sarsılmıştı, ama bu duygunun, kendisine olan güvenini sarsmasına izin vermedi. Paul'ün karısından gelişigüzel ve huzursuzca söz etmesinden, onun karısına âşık olmadığını çıkartmıştı. "Aşk" sözcüğünü şimdiden, genellikle ilişkileri çözümlerken kullanmadığı bir saflıkla, kullanmaya başlamıştı bile. Paul karısından böylesine kayıtsızca söz edince, ayrılmış olduklarını düşündü.

Paul onunla sevişmeye başladı. Ella, "Evet, bu güzel yerde sevişmenin tam zamanı," diye düşündü. Bedeni, kocasının anılarını taşıdığı için kasılmıştı. Ancak çok geçmeden, bedenleri birbirini anladığı için kendini güvenle Paul'e bıraktı. ("Bedenlerimiz birbirini anladı," yorumunu sonradan yapacaktı. O anda biz birbirimizi anlıyoruz, diye düşünüyordu.) Ella sevişirken gözünü bir anlığına açınca, Paul'ün yüzünde kötü, hatta çirkin bir ifade gördü. Bunu görmemek için gözlerini kapattı ve sevişmenin hareketleri içinde yeniden mutlu oldu. Her şey bittikten sonra, Paul'ün yana dönük yüzünde aynı sevimsiz ifadeyi görünce, içgüdüyle ondan uzaklaşmaya kalktı, ama Paul'ün karnının üzerindeki eli onu tuttu. Paul alayla, "Çok zayıfsın," dedi. Ella bir kahkaha attı, kırılmamıştı, çünkü Paul'ün tenine değen eli, Ella'yı bu

haliyle beğendiğini belli ediyordu. Ella da çıplak bedeninden hoşlanıyordu. Narin, zayıf bedeninin omuz başları ve diz kemikleri çıkıktı, göğüsleri ve karnı bembeyaz parlıyor, küçük ayakları da zarif ve beyaz görünüyorlardı. Ella sık sık daha iri, daha toplu, daha etli, daha kadınsı olmayı dilerdi, ama Paul'ün bedenine dokunuş biçimi bütün bu dilekleri anlamsız kılıyordu; Ella çok mutluydu. Paul elini birkaç dakika daha onun savunmasız karnında tuttu, sonra birdenbire çekip giyinmeye başladı. Kendisini terk edilmiş hisseden Ella da giyinmeye koyuldu. Birdenbire her nedense gözleri dolmuş, bedeni gözüne yeniden çok zayıf ve küçük görünmeye başlamıştı. Paul, "Bir erkekle yatmayalı ne kadar oldu?" dedi.

Ella şaşırarak, merakla, "Herhalde George'u kastediyor?" diye düşündü. "Ama o sayılmaz, onu sevmiyordum." Paul'e, "Bilmiyorum," dedi. Bunu söylerken birden Paul'ün, Ella'nın uzun zamandır sevişmemiş olduğunu ima ettiğini anladı. Yüzü alev alev yanmaya başladı, yüzünü öteki yana çevirerek kilimden kalkıverdi ve kendisi kulağına oldukça çirkin gelen bir sesle, "Bir hafta kadar oldu, partide bir adam bulup onu eve götürdüm," dedi. Savaş döneminde tanıdığı kantinci kızların kullandığı sözcükleri anımsaya çalışıyordu. Aradığı sözcüğü buldu: "Sıkı parçaydı doğrusu." Arabaya girip, kapıyı çarparak kapattı. Paul kilimi bagaja attı, telaşla içeri girdi ve arabayı çayırdan yola çıkarmak için geri geri sürmeye başladı.

"Demek bu senin için bir alışkanlık?" dedi Paul. Sesi ciddi ve soğuktu. Az önce, bir erkek olarak meraktan sormuştu; oysa şimdi yeniden "masa başındaki adam" gibi konuşmaya başlamıştı. Ella bir an önce eve gidip ağlamak istiyordu. Beyni, bu sevişmeyle kocasına ait anılar arasında bağlantı kurmaya başlamıştı. Bu adamdan ruhsal olarak geri çekilmesiyle, kocasının kendisiyle sevişir-

ken bedeninin tiksintiyle geri çekilmesi aynı şeydi.

"Demek bu senin için bir alışkanlık?" diye yine sordu Paul.

Ella, "Ne alışkanlığı?" dedi. Güldü. "Ah, anlıyorum," dedi. Sonra inanmazlık içinde, bir deliye bakar gibi Paul'e baktı. O an karşısındaki adam, kuşkuyla kasılmış yüzüyle gerçekten bir deliye benziyordu. Artık masa başındaki adam değil, bir düşmandı. Ella da ona karşı cephe aldı, öfkeyle gülerek, "Ne kadar aptalmışsın meğer," dedi.

Anayola çıkıp, kente dönüş yolunda yavaş yavaş yoğunlaşmakta olan trafiğe karışana kadar konuşmadılar. Paul birden farklı bir ses tonuyla konuşmaya başladı, hoşsohbet davranarak barış çubuğu uzatıyordu. "Seni eleştirmeye hakkım yok. Benim aşk hayatımın da mükemmel olduğu söylenemez," dedi.

"Umarım senin için tatmin edici bir eğlence olmuşumdur."

Paul iyice şaşırmışa benziyordu. Ella onun olan biteni anlamaması yüzünden onu aptal buluyordu. Paul'ün sözcüklere anlamlar yükleyip, sonra buna olanak vermeyip, bir kenara attığını görebiliyordu sanki. Bu yüzden Paul'ün konuşmasına fırsat vermedi. Sanki birisi, göğsünün tam altındaki bir yeri sürekli yumrukluyordu. Bu yumrukların verdiği acıyla neredeyse soluğu kesilecekti. Dudakları titriyordu, ama Paul'ün yanında ağlamaktansa ölmeyi yeğlerdi. Başını yana çevirip, soğumaya ve gölgelenmeye başlayan kırları seyretmeye ve konuşmaya başladı. İstediği zaman çok katı, acımasız ve eğlenceli olabilirdi. Paul'ü dergi, Patricia Brent'in ilişkileri ve bunun gibi konularda bilgiç dedikodular yaparak oldukça eğlendirdi; bu arada Paul'ün, kendisinin böylesine sahte davranmasına aldırmayışına kızıyordu. Paul sessiz sedasız dinlerken Ella konuştu durdu; Julia'nın evine vardık-

larında Paul'ün ardından gelmesine fırsat vermeksizin arabadan hızla çıkıp kapıya ulaştı. Anahtarı, deliğinde beceriksizce sokmaya çalışırken Paul ona yetişerek, "Bu gecelik oğlunu arkadaşın Julia yatıramaz mı?" dedi. "İstersen tiyatroya gidebiliriz. Sinemaya gidelim daha iyi, bugün pazar." Ella'nın şaşkınlıktan soluğu kesilmişti: "Seni bir daha görmek isteyeceğimi sanmıyorsun herhalde?" dedi.

Paul uzanıp, sırtı kendisine dönük duran Ella'nın omuzlarını tuttu ve "Ama neden?" dedi, "Benden hoşlandın, hoşlanmamış gibi davranman yararsız." Ella buna bir yanıt veremedi, böyle konuşulmasına alışkın değildi. Artık çayırda ne kadar mutlu olduğunu da anımsamıyordu. "Seni bir daha görmek istemiyorum," dedi.

"Peki ama neden?"

Ella öfkeyle kıvranarak omuzlarını kurtardı, anahtarı kilidine soktu ve döndü. "Uzun zamandır kimseyle yatmadım. İki yıl önce bir hafta süren bir ilişkim olmuştu yalnızca. Harika bir ilişkiydi..." Paul'ün acıyla yüzünü buruşturduğunu gördü, onu kırabilmek Ella'ya büyük zevk verdi; aslında doğruyu söylemiyordu, pek de iyi bir ilişki değildi bu. Paul'ü bedeninin bütün zerreleriyle suçlayarak, "Amerikalıydı," dedi. "Beni bir kez bile üzmedi. Yatakta hiç iyi değildi, eminim bu senin kullandığın deyimlerden biridir, değil mi? Yine de benden hiç nefret etmezdi." İşte bunlar doğruydu.

"Bana bunları niye anlatıyorsun?"

"Ne kadar aptalsın," dedi Ella küçümseme ve neşe dolu bir sesle; içi hem kendisini hem Paul'ü yıkmaya çalışan katı, suçlama dolu bir neşeyle dolmuştu. "Kocamdan söz edip duruyorsun. Onun bu işle ne ilgisi var? Onunla hiç yatmadım diyebilirim..." Paul inanmazlıkla acı acı güldü, ama Ella sözünü sürdürdü: "Onunla yatmaktan nefret ederdim. Buna da sevişmek denmez, sen-

se kalkmış, biriyle yatmayalı ne kadar zaman olduğunu soruyorsun. Aslında her şey çok açık. Psikiyatristim diyorsun, ruh doktoruyum diyorsun, ama insanlarla ilgili en basit şeyleri bile anlamıyorsun."

Bunları söyleyerek Julia'nın evine girdi ve kapıyı kapattı, yüzünü duvara dayayarak ağlamaya başladı. Evin sessizliğinden, evde kimsenin olmadığı anlaşılıyordu. Kapının zili kulağının dibinde çaldı. Paul kapıyı açmasını istiyordu. Kapkaranlık bir kuyuya benzeyen evin basamaklarını ağlayarak ağır ağır tırmandı ve üst kattaki küçük, aydınlık odasına çıkarak zilin sesini ardında bıraktı. Şimdi de telefon çalıyordu. Paul sokağın karşısındaki kulübeden telefon ediyor olmalıydı. Açmadı, çünkü ağlıyordu. Telefon sustu, sonra yine çalmaya başladı. Ella aletin sağlam ve ruhsuz kıvrımlarına nefretle baktı; ağlamayı bıraktı, sesini düzeltti ve alıcıyı kaldırdı. Arayan Julia'ydı. Akşam yemeğine arkadaşlarında kalmak istiyordu; çocuğu daha sonra getirip yatıracaktı. Ella dışarı çıkmak isterse, çıkabilirdi. "Senin neyin var?"

Julia'nın sesi, üç kilometre öteden her zamanki gibi tok ve sakin geliyordu. "Ağlıyorum."

"Belli oluyor, ne oldu?"

"Off, şu kahrolası erkekler yok mu, hepsinden nefret ediyorum!"

"Ah, öyleyse sinemaya git, açılırsın."

Ella kendini şimdiden iyi hissetmeye başlamıştı, olay artık onun için önemini yitirmişti; güldü.

Yarım saat sonra telefon çaldığında arayanın Paul olabileceğini hiç düşünmeden alıcıyı kaldırdı. Arayan Paul'dü. Yeniden telefon etmek için arabada beklediğini söylüyordu. Ella'yla konuşmak istiyordu. Ella, "Bunun bir yararı olacağını sanmıyorum," dedi soğuk ve alaylı bir sesle. "Tamam konuşmayalım o zaman, yeter ki benimle sinemaya gelmeyi kabul et." Ella bunu kabul etti. Paul'le

karşılaştığında sakindi, çünkü Paul'le bir daha sevişmemeye karar vermişti. Artık bu sayfa kapanmıştı. Üstelik onunla sinemaya gitmemek aşırı duygusal davranmak olurdu. Hem, telefondaki ses, çayırda tepesinde duran o sevimsiz yüzün sesi gibi gelmiyordu kulağa. Böylece arabayla kent dışına çıkarken olduğu gibi dost kalacaklardı. Paul'ün seviştikten sonraki davranışları, bu dostça duyguları silip atmıştı. Paul bu konuda böyle hissediyorsa, Ella da aralarında hiçbir şey geçmemiş gibi davranacaktı.

Daha sonraları Paul, "Kapıyı çarpıp içeri girdikten sonra telefon edince hemen geldin, tek istediğin biraz üstelememdi," diyecekti. Sonra gülecekti. Ella onun böyle gülmesinden nefret ediyordu. Böyle zamanlarda Paul, kendisiyle alay edebilmek için kederli, daha doğrusu hem utangaç hem kederli bir çapkın gibi davranırdı. Ancak Ella onun bu konudaki çelişen duyguların hepsini gerçekten hissettiğini biliyordu, çünkü bunları söylerken içtendi. Bu yüzden, böyle anlarda Paul'ün bu çapkınlık numarasına, onunla birlikte gülümser; sonra çabucak konuyu değiştirirdi. Paul böyle zamanlarda bir başkasının kişiliğine bürünüyordu sanki. Ella, bunun Paul'ün gerçek kişiliği olmadığına emindi. Bu kişilik, ilişkilerinin sade ve huzurlu havasıyla kesinlikle bağdaşmıyor, öylesine aykırı kaçıyordu ki, Ella'nın bu kişiliği göz ardı etmekten başka çaresi yoktu. Göz ardı etmeseydi, Paul'den ayrılmak zorunda kalırdı.

Sinema yerine bir kafeye gittiler. Paul yeniden işinden söz etmeye başladı. İki ayrı hastanede çalışıyordu. Birinde danışman psikiyatristti. Ötekinde kliniği yeni baştan düzenlemeye çalışıyordu. Paul, "Bir yılan deliğini uygar bir yere dönüştürmeye çalışıyorum," dedi. "Peki sence bana karşı çıkanlar kimler? Halk mı? Hiç de değil, geri kafalı doktorlar..." Paul'ün anlattığı şeylerin iki ana konusu vardı. Birincisi, hastanenin orta tabakasındaki

burnu büyük doktorlardı. Ella, Paul'ün bunları işçi sınıfının çok düşük düzeyli bir bakış açısıyla anlattığının farkındaydı. Paul açık açık söylemese bile, orta tabakadan insanların aptal ve düş gücünden yoksun olduğunu ima ediyordu. Kendisi ilerici ve özgür fikirliydi, çünkü işçi sınıfındandı. Aslında Julia da Paul gibi konuşurdu; Ella da Doktor West'i böyle eleştirirdi. Yine de sanki eleştirilen kendisiymiş gibi sık sık nefretle gerildiğini fark etti; böyle hissedince, fabrikanın kantinindeki kızlarla birlikte yaşamasaydı, asla İngiliz üst tabakasını o kızların gözüyle, akvaryumun alt camından bakıldığında balıklar nasıl tuhaf görülürse öyle görememiş olacağını düşündü. Paul'ün ikinci konusu, birincinin öteki yüzüydü. Bu konuda konuşurken tümüyle farklı bir kişiliğe bürünüyordu. Paul anılarını eleştirel, acımasız ve mutlu, sevinçli bir biçimde anlatırdı. Ancak hastalarından söz ederken çok ciddiydi. Paul'ün, "Bayan Brown"lara karşı takındığı tavır, Ella'nınkiyle aynıydı... Ella'ya mektup yazan kadınlardan bu ortak isimle söz etmeye başlamışlardı bile. Paul onlardan sevecenlik ve öfke dolu bir acımayla söz ediyordu. Onu öfkelendiren bu kadınların çaresizliğiydi.

Ella, Paul'ün bu yaklaşımından öylesine hoşlanmıştı ki, çayırdaki olayı unutmuştu. Paul onu evine götürdü ve konuşarak arkasından içeri daldı. Ella, birlikte yukarı çıkarlarken, "Herhalde bir fincan kahve içip gider," diye düşünüyordu. Hiçbir art niyeti yoktu. Yine de yeniden seviştiklerinde, "Evet, gece boyunca birbirimize öyle yakındık ki, bu doğal," diye düşündü. Sonraları Paul, "Elbette seninle yeniden sevişeceğimi biliyordun," diye yakındığında Ella, "Elbette bilmiyordum, sevişmeseydik de fark etmezdi," derdi. O da buna, "Tanrım, ne ikiyüzlüsün," ya da "Öyleyse güdülerin konusunda bu kadar bilgisiz olmaya hiç hakkın yok," derdi.

O gece Paul Tanner'la sevişmesi bir erkekle yaşadığı

en derin deneyimlerden biriydi; daha önce hiç böyle bir şey tatmamıştı, geçmişte yaşananlar artık çok uzaklardaydı. Bu duygusu öyle yoğundu ki, sabaha karşı Paul, "Julia böyle şeylere ne der?" diye sorduğunda, Ella dalgın dalgın, "Nasıl şeylere?" demişti.

"Geçen haftaki gibi olaylara sözgelimi. Partiden bir erkekle döndüğünü söylemiştin ya."

Ella, "Delisin sen," dedi ve huzurla güldü. Karanlıkta, yataktaydılar. Ella, Paul'ün yüzünü görmek için başını ona doğru çevirdi; Paul'ün yanağı, karanlıkta pencereden gelen ışığın önünde karanlık bir çizgiydi; bu görüntü, onun uzak ve yalnız olduğu izlenimini uyandırıyordu. Ella, "Yine eski haline döndü," diye düşündü. Ancak bu kez huzursuzluk duymadı, çünkü birbirlerine değen baldırlarının yalın sıcaklığı, yüzündeki uzak ifadeyi anlamsız kılıyordu.

"Ama Julia ne der?"

"Hangi konuda?"

"Sabah ne diyecek?"

"Neden bir şey desin ki?"

"Anlıyorum," dedi Paul kısaca ve ayağa kalkarak, "Eve gidip tıraş olayım, temiz bir gömlek giyeyim," diye ekledi.

Paul o hafta her gece, Michael yattıktan sonra geç saatlerde geldi ve sabah "temiz bir gömlek giymek için" erkenden çıktı.

Ella çok mutluydu. Hiçbir şey düşünmeksizin, yumuşak bir akıntıya kapılmış sürükleniyordu. Paul'ün kişiliğinin olumsuz yönüyle ilgili bir şey söylediğinde, kendi duygularından son derece emin olan Ella, "Off ne aptalsın, sana söylüyorum ya, hiçbir şey anlamıyorsun," diyordu. (Olumsuz sözcüğü, Julia'nın buluşuydu; Paul'ü merdivende gördükten sonra, "Bu yüzde olumsuz ve acı bir ifade var," demişti.) Ella çok yakında evleneceklerini

düşünüyordu. Belki de o kadar yakında değil. Zamanı gelince. Paul doğru zamanı mutlaka biliyordu. Paul her gece Ella'yla kalıp "temiz bir gömlek giymek için" sabaha karşı eve gidebiliyorsa, evliliği gerçek bir evlilik sayılmazdı.

Kent dışına yaptıkları gezintiden sonraki pazar günü, Julia arkadaşlarına giderken küçük çocuğu yine yanına aldı; Paul de Ella'yı bu sefer Kew'ya götürdü. Açelyaların sıkı bir duvar gibi büyümüş olduğu, yapraklarının arkasından güneş ışıkları sızan ağaçların altında, çimlere kimsenin göremeyeceği gibi uzandılar. "Görüyorsun ya," dedi Paul, kendine özgü bir biçimde, çapkınca yüzünü buruşturarak, "Uzun süredir evli olan bir çifte benzemeye başladık bile: Bu gece yatakta sevişeceğimizi biliyoruz, bu yüzden şimdilik el ele tutuşmakla yetiniyoruz."

"Ama bundan ne çıkar?" dedi Ella eğlenerek.

Paul üzerine eğilmiş, yüzüne bakıyordu. Ella ona gülümsedi. Paul'ün kendisini sevdiğini biliyordu. Ona çok güveniyordu. "Bundan ne mi çıkar?" dedi Paul ümitsiz ama yine de neşeli bir biçimde. "Bu berbat bir şey. Sen ve ben burada..." Nasıl oldukları Ella'ya dönük yüzünden, ona tatlı tatlı bakan gözlerinden okunuyordu. "Bir de evlenseydik ne olurdu, düşünsene." Ella buz kestiğini hissetti. "Herhalde bunu, beni uyarmak için söylemiyordur?" diye düşünüyordu. "Herhalde bu kadar bayağı olamaz?" Paul'ün yüzünde o tanıdık acı alay ifadesini gördü ve, "Hayır, Tanrı'ya şükür, değil, yalnızca kendi kendine konuşuyor," diye düşündü. İçindeki ışık yeniden yandı. "Ama sen evli sayılmazsın ki," dedi Paul'e, "buna evlilik diyemezsin. Karını hiç görmüyorsun."

"Evlendiğimizde ikimiz de yirmi yaşındaydık. Bunu engelleyen bir yasa olmalı," diye ekledi aynı ümitsiz alayla ve Ella'yı öptü. Dudaklarını Ella'nın boynuna ya-

pıştırıp, "Evlenmemekle akıllılık ediyorsun Ella. Hep böyle akıllı ol ve sakın evlenme," dedi.

Ella ona gülümsedi. "Demek yanılmışım. Demek az önce, benden daha fazlasını bekleme demek istemişti," diye düşündü. Kendini reddedilmiş hissetti. Paul ellerini Ella'nın kollarından çekmeden, uzanmış yatıyordu. Ella bu ellerin sıcaklığının tüm bedenine yayıldığını hissediyordu; Paul'ün yüzü yerde yatan Ella'nın yüzüne dönüktü, bakışları aşkla dopdolu ve sıcacıktı. Paul gülümsüyordu.

O gece Ella mekanik bir biçimde sevişti, yalnızca mekanik karşılıklar verdi. Bu, önceki gecelerdekinden farklı bir sevişmeydi. Paul bunun farkına varmış gibi görünmüyordu; daha sonra her zamanki gibi, birbirlerine sarılarak yattılar. Ella buz kesmiş, kederle dolmuştu.

Ertesi gün, Paul'ün evde kalması konusunda hiçbir yorum yapmayan Julia'yla ilk kez konuştu. "O evli bir adam," dedi. "On üç yıldır evli, ama bu öyle bir evlilik ki, karısı geceleri eve gelmemesine aldırmıyor. İki çocuğu var," dedi Ella. Julia, hiçbir anlama gelmeyen bir biçimde yüzünü buruşturdu ve bekledi. "Sorun şu ki, emin olamıyorum... bir de Michael var."

"Michael'a nasıl davranıyor?"

"Onu yalnızca bir kez, birkaç dakikalığına gördü, biliyorsun, geç geliyor. Michael uyanmadan önce, evden temiz bir gömlek almak için de gitmiş oluyor." Julia buna güldü, Ella da ona katıldı.

"Karısı olağandışı bir kadın olsa gerek," dedi Julia. "Ondan sana hiç söz etti mi?"

"Çok gençken evlendiklerini söyledi. Sonra savaşa gitmiş, döndüğünde karısı bir yabancı gibiymiş. Anladığım kadarıyla, o zamandan bu yana Paul birçok evlilik dışı ilişki yaşamış."

"Durum pek iyi görünmüyor," dedi Julia. "Ona kar-

şı neler hissediyorsun?" O anda Ella, kendini yalnızca incinmiş ve ümitsiz hissediyordu. Paul'ün, alaycılığıyla mutlu birliktеliklerini kesinlikle bağdaştıramıyordu. Panik içindeydi. Julia onu kurnazca süzüyordu. "Onu ilk gördüğümde, ne kadar gergin ve mutsuz bir yüz ifadesi var, diye düşünmüştüm."

"Hiç de mutsuz biri değil," diye atıldı Ella. Paul'ü içgüdüsel ve anlamsız bir biçimde koruduğunu anlayınca kendine güldü ve "Yani, evet, dediğin doğru, biraz kötü huylu biri. Bir hastaneden ötekine koşuyor, bununla ilgili harika şeyler anlatıyor. Hele hastalarından öyle bir söz edişi var ki, onlara çok değer verdiği belli. Yine de geceleri benim yanımdayken hiç uykusu gelmiyor." Ella böbürlendiğinin farkına varınca kızardı. Julia'nın gülümsediğini görünce, "Doğruyu söylüyorum," dedi. "Sonra uykusunu tam alamamış olarak aceleyle çıkıyor, temiz bir gömlek almak ve büyük olasılıkla karısıyla bir çift laf etmek için eve gidiyor. Enerjik biri. Enerjinin olduğu yerde mutsuzluk yoktur. Bu iki şey asla bir arada olmaz."

"Pekâlâ," dedi Julia. "En iyisi bekleyip olacakları görmek, değil mi?"

O gece Paul neşeli ve sevecendi. "Özür diler gibi davranıyor," diye düşündü Ella. Acısı yok olup gitti. Sabah yeniden mutlu olarak uyandı. Paul giyinirken, "Bu gece gelemeyeceğim Ella," dedi. Ella içinde korku hissetmeksizin, "Önemli değil," dedi. Ancak Paul gülerek sözlerini sürdürdü: "Ne de olsa çocuklarımı da görmem gerek." Ella'yı, kendisini çocuklarından bile bile uzak tutmakla suçlar gibiydi. "Ben seni bu konuda hiç kısıtlamadım ki," dedi Ella. "Yanılıyorsun tatlım," dedi Paul; şarkı söyler gibi konuşmuştu. Sonra gülerek Ella'nın alnına minik bir öpücük kondurdu. "Öteki kadınları da terk ederken onları da böyle öpmüştür herhalde," diye

düşündü Ella. Evet, kadınlar Paul'ün umurunda bile değildi, gülerek onları da alınlarından öpmüştü ve... birden zihninde beliren görüntüye şaşkınlıkla bakakaldı: Zihnindeki görüntüde, Paul şöminenin rafına para bırakıyordu. Oysa Paul kesinlikle –bundan emindi– bir kadına para verecek erkeklerden değildi. Yine de zihnindeki görüntü çok netti. Evet. Bazen Paul böyle bir şey yapabilecek bir insan gibi davranıyordu. Ella'nın aklına bu görüntüyü getirecek şeyler yapmıştı. Ancak Paul'ün her hareketi ve bakışıyla Ella'yı sevdiğini belli ettiği zamanlarla bu görüntü bağdaşmıyordu (çünkü Paul'ün aşk sözcükleri, Ella'ya dokunuş biçimiyle ve sesinin sıcaklığıyla doğrulanmamış olsaydı, hiçbir şey ifade etmezlerdi).

Paul giderken, kendine özgü bir hareketle, acıyla yüzünü buruşturdu. "Yani bu gece özgürsün, boşsun Ella," dedi.

"Ne demek boşsun?"

"Öteki erkek arkadaşların için, onları çoktandır boşladın, değil mi?"

Ella çocuğunu anaokuluna bırakıp işe giderken soğuk kemiklerine, belkemiğine işlemiş gibiydi. Hafifçe titriyordu. Oysa o gün hava oldukça ılıktı. Birkaç gündür o kadar mutluydu ki, Patricia'yla ilgilenememişti. Şimdi yaşlı kadınla yeniden yakınlaşıvermişti. Patricia'nın evliliği on bir yıl kadar sürmüştü; kocası onu daha genç bir kadın için terk etmişti. Patricia erkeklere karşı nazik, iyi niyetli, şakacı ve alaycıydı. Bu, Ella'nın sinirini bozuyordu; böyle davranışlara alışkın değildi. Patricia elli yaşlarında, yalnız yaşayan bir kadındı ve yetişkin bir kızı vardı. Ella onun cesur bir kadın olduğunun farkındaydı, ama Patricia konusunda uzun uzadıya düşünmekten hoşlanmazdı; kendini, anlayış göstermek için bile olsa onunla özdeşleştirmek, kendini bazı güzel olasılıklardan uzak tutmak anlamına gelebilirdi. En azından, Ella öyle

sanıyordu. O gün Patricia, karısından ayrılmak üzere olan ortak bir erkek arkadaşlarıyla ilgili acımasız bir söz söyleyince, Ella onu sertçe azarlamıştı. Daha sonra odaya girip Patricia'dan özür dilemişti, çünkü Patricia gerçekten kırılmıştı. Ella, kendinden yaşlı bu kadının karşısında kendisini güçsüz hissediyordu. Patricia'yı, Patricia'nın onu sevdiği kadar sevmiyordu. Patricia için bir simge, belki de gençliğinin simgesi olduğunun farkındaydı. (Ancak Ella böyle düşünmek istemiyordu, bu tehlikeli bir şeydi.) Patricia'nın yanında kalıp onunla konuştu ve şakalaştı; patronunun gözlerinin dolduğunu görünce üzüldü. Karşısında oturan, moda dergilerinden fırlamış gibi duran, üniformaya benzeyen giysiler giyen, hafifçe boyanmış tuhaf biçimli kır saçları olan bu sevecen, zeki, orta yaşlı kadın, işiyle ilgilenirken sert sert bakardı, ama bakışları Ella'ya dönünce yumuşardı. Patricia'nın yanındayken öykülerinden birini basan bir derginin editörü telefon etti. Adam Ella'ya öğle yemeği için boş olup olmadığını sordu. Ella, "Evet, boşum," derken "boş" sözcüğünü düşünüyordu. Son on gündür kendisini boş ve özgür hissetmemişti. Şimdiyse tam anlamıyla boştu. Daha önce bu adam onunla yatmak istemiş, ancak Ella onu reddetmişti. Şimdiyse Ella, onunla büyük olasılıkla yatabilirim, diye düşünüyordu. Neden olmasındı ki? Hem ne fark ederdi? Editör zeki ve çekici bir adamdı, ama onun bedenine dokunduğunu düşünmek çok iticiydi. Onda Paul'ün kadınlara duyduğu içgüdüsel yakınlık ve sevginin zerresi yoktu. Zaten bu adamla da sırf bu yüzden yatardı; şu anda çekici bulduğu bir erkeğin bedenine dokunmasına katlanamazdı. Ancak görünüşe bakılırsa Paul, herhangi bir nedenle, buna aldırmıyordu. Ella'nın "partiden eve getirdiği adam"la ilgili şakalar yapıp duruyordu. Ella'dan sırf bu yüzden hoşlanır gibiydi. Güzel, istediği buysa, Ella'nın da bir itirazı yoktu. Özen-

le makyaj yapıp, dünyaya bıkkınca meydan okumak için yemeğe çıktı.

Yemeği her zamanki gibi pahalı bir yerde yediler, Ella iyi yiyecekleri severdi. Editör de onu çok eğlendirirdi; Ella onunla sohbet etmekten hoşlanırdı. Her zamanki entelektüel ilişki düzeyine döndükleri için rahatlamıştı. Adamı incelerken; onunla yatma fikrinin ne kadar aptalca olduğunu düşünüyordu. Peki ama neden olmasındı? Adamdan hoşlanıyordu ya? Madem öyle? Ya aşk? Aşk bir seraptı, kadın dergilerinde rastlanan bir duyguydu; bir kadın, başkalarıyla yatmasına aldırmayan bir erkekle ilişkisini aşk olarak tanımlayamazdı. "Ama bu adamla yatmak istiyorsam, bir şeyler yapmalıyım." Ella ne yapması gerektiğini bilemiyordu; onu öyle çok reddetmişti ki, adamcağız artık reddedilmeyi kanıksamıştı. Yemekten sonra sokağa çıktıklarında Ella birdenbire rahatladı: Saçmalık, elbette adamla yatmayacaktı, adam şimdi bürosuna dönecekti ve bu iş burada bitecekti. Kapıda birkaç fahişe görünce, aklına sabah zihninde beliren görüntü geldi; editör, "Ah Ella keşke..." dediğinde onun sözünü keserek gülümsedi ve "O halde beni eve götür," dedi. "Senin evine, benimkine değil." Artık yatağında Paul'den başka bir erkek görmeye dayanamazdı. Bu adam evliydi, bu yüzden Ella'yı garsoniyerine götürdü. Evi kent dışındaydı, karısıyla çocuklarının orada kalmalarına özen gösterir, garsoniyerini de bu tür serüvenler için kullanırdı. Ella adamın yanında çıplak yattığı süre boyunca Paul'ü düşündü. "Paul çıldırmış olmalı. Benim bir çılgınla ne işim var? Onunla birlikteyken başka erkeklerle yatacağımı nasıl düşünebiliyor? Buna inanması olanaksız." Bu arada, entelektüel yemeklerde kendisine eşlik eden bu zeki adama elinden geldiğince nazik davranmaya çalışıyordu. Adam zorlanıyordu; Ella bunun kendisinden kaynaklandığını biliyordu, çünkü ada-

mı gerçekten arzulamıyordu. Adam her ne kadar kendini suçlasa da bu Ella'nın suçuydu. Hiç değer vermediği bir adamla yatarak asıl kendisinin suç işlediğini düşündüğü, adamın hiç suçu yokken zorlanmasını istemediği için kendini adamı mutlu etmeye adadı; her şey sona erdiğinde olayı kafasından çıkarıp attı. Bu, ona hiçbir şey ifade etmemişti. Yine de ağlamaklı, kırılgan, kederli, tir tir titreyerek kalakalmıştı. Aslında Paul'ü özlüyordu. Paul ise, ertesi gün telefon edip o gece de gelemeyeceğini söyledi. Ella, Paul'ü o kadar özlemişti ki, kendi kendine gelmemesine hiç aldırmadığını, Paul'ün çalışması, çocuklarını görmesi gerektiğini söylemeye başlamıştı.

Ertesi gece Paul geldiğinde ikisi de dikenlerini çıkarmış, savunmaya geçmişti. Birkaç dakika sonra dikenler erimiş gitmiş, yeniden yakınlaşmışlardı. Paul gece bir ara, "Ne tuhaf, bir kadını severken başkasıyla yatmak gerçekten bir şey ifade etmiyor," dedi. Ella bunu duymadı. Paul kendisini üzecek şeyler söylediğinde, bunları duymamasını sağlayacak bir mekanizma geliştirmişti. Ancak ertesi gün bu sözcükler aklına geldi ve bu kez duydu. Demek o da iki gece boyunca bir başkasıyla olmayı denemiş, Ella'nın hissettiklerini hissetmişti. Böylece içi yeniden kendine ve Paul'e karşı güvenle doldu. Sonra Paul kendisine iki gündür neler yaptığını sordu. Ella da öykülerinden birini yayırnlayan editörle yemeğe gittiğini söyledi. "Öykülerinden birini okudum. Bayağı iyiydi," dedi Paul. Bunu öykünün kötü olmasını yeğlermiş gibi, acıyla söylemişti. "Neden olmasın ki?" diye sordu Ella. "Galiba öyküdeki adam kocan George'du?"

"Bir dereceye kadar, tümüyle değil."

"Ya şu editör?" Ella bir an, "Senin yaşadıklarının aynısını yaşadım," demek istedi. Sonra, "Olmamış şeylere bu kadar kızıyorsa, o adamla yattığımı söylersem ne kadar kızar kim bilir? Aslında yatmadım, buna yatmak de-

nemez, aynı şey değil," diye düşündü.

Sonradan Ella, "birlikteliklerinin" (gönül macerası deyimini hiç kullanmazdı) o andan sonra başladığına karar verdi; her ikisi de başkalarıyla bu işi deneyip, birbirlerini sevdiklerini, başkalarına böyle duygular besleyemeyeceklerini anladıklarında... Paul'ü bir daha hiç aldatmadı, aslında bunu da ihanet saymıyordu. Yine de yaptığına üzülüyordu, çünkü Paul daha sonra onu kendini aldatmakla suçladığında, bu somut bir kanıt olacaktı. O geceden sonra Paul hemen her gece geldi, gelmediği zamanlar Ella, Paul'ün mutlaka çok önemli bir işi olduğu için gelmediğini biliyordu. Paul, işi ve Michael yüzünden hep geç gelirdi. Ella'nın "Bayan Brownlar"dan gelen mektupları yanıtlamasına yardım ediyordu, Ella ara sıra yardım edebildiği bu insanlar için birlikte çalışmaktan çok hoşlanıyordu.

Ella, Paul'ün karısını düşünmüyordu bile. En azından başlangıçta.

Ella başlangıçta yalnızca Michael için kaygılanıyordu. Küçük çocuk yeniden evlenerek Amerika'ya yerleşen babasını çok seviyordu. Şimdi sevgisini bu yeni adama yöneltmesi doğaldı. Oysa Paul, Michael kendisine sarıldığı, onu karşılamak için koştuğu zaman kaskatı kesiliyordu. Ella, Paul'ün içgüdüyle kaskatı kesilişini, gülmeye çalışıp bu durumu –bir ruh doktoru olarak– en iyi nasıl idare edebileceğini düşünmeye başlayışını izliyordu. Böyle durumlarda Paul, Michael'ın kollarını boynundan yavaşça çeker ve onunla bir yetişkinle konuşur gibi konuşurdu. Ella, baba sevgisinden yoksun bırakılan Michael'ın ciddi sorulara ciddi yanıtlar verişini izlerken üzülürdü. Çocuk artık çevresindeki insanlara eskisi gibi sevgisini düşünmeksizin akıtmıyordu. Sevgisini Ella'ya saklıyordu, Michael annesine dokunurken, onunla konuşurken sıcak ve uyumluydu, ama Paul'leyken, erkekle-

rin dünyasındayken sakin, düşünceli ve sorumluluğunu bilen bir insan olarak davranıyordu. Bazen Ella, Michael'a zarar verdiğini, çocuğun bundan zarar göreceğini, bir daha hiçbir erkeğe karşı doğal ve içten davranamayacağını düşünerek kaygılanırdı. Sonra da, "Ama aslında buna inanmıyorum," diye düşünürdü. "Benim mutlu olmam herhalde onun için de yararlıdır, sonunda gerçek bir kadın olmam onun için de iyidir." Ella'nın kaygısı pek uzun sürmezdi, içgüdüleri ona kaygılanmamasını söylüyordu. Paul'ün sevgisine dalıp düşünmemeyi yeğliyordu. Ancak bu ilişkiye ne zaman başkalarının gözüyle baksa, korkuyor ve kendisini dışarıdan bakıp yargılayanların art niyetli olduğunu düşünüyordu. Bu yüzden ilişkisine başkalarının gözüyle bakmamayı yeğliyordu. Gelecekte neler olabileceğini düşünmeksizin yaşadı.

Beş yıl.

Bu romanı yazacak olsaydım, ana izlek ya da motif önceleri gizliyken, yavaş yavaş belirmeye başlardı. Bu motif, üçüncü kişi, yani Paul'ün karısı olurdu. Ella önceleri onu aklına bile getirmez, sonraları onu düşünmemek için çaba harcamaya başlar. Tam bu noktada henüz tanımadığımız bu kadına karşı ne kadar alçakça davranmakta olduğunu anlar: Onu yendiğini düşünmekte ve Paul'ü onun elinden aldığı için sevinmektedir. Ella bu duygusunun farkına vardığında öyle sarsılır ve utanır ki, bu duyguyu hemen bastırır. Ancak üçüncünün gölgesi yeniden büyür, artık Ella onu görmezlikten gelemez. Paul'ün geri döndüğü (ve hep döneceği) bu kadın hep aklındadır. Bu kez zafer değil, kıskançlık hissetmektedir. Ella bu kadını kıskanır. Zihninde yavaş yavaş, huzurlu, sakin, en ufak kıskançlık ve çekemezlik hissetmeyen, sürekli bir şeyler istemeyen, mutluluğunu kendi yaratan,

kendine yeten, yine de istendiğinde karşısındakini mutlu etmeye hazır bir kadın tablosu belirir. Ella çok sonraları (üç yıl kadar sonra), bu tablonun hiç de gerçekçi olmadığını fark eder; bu, Paul'ün karısıyla ilgili anlattıklarına hiç uymamaktadır. Peki ama bu görüntü nereden çıkmıştır? Ella yavaş yavaş, bu tablodaki görüntünün, kendi gölgesi olduğunu, olmak istediği kadının görüntüsü olduğunu anlamaya başlar. Çünkü Paul'e ondan vazgeçemeyecek kadar bağımlı olduğunu fark etmiş, bundan korkmaya başlamıştır. Artık Paul'süz bir yaşam düşünememektedir, Paul bütün hücrelerinin dokusuna yerleşmiştir. Onsuz kaldığını düşününce, çevresini kapkara bir korku sarar, bu yüzden bunu düşünmemeye çalışır; öteki kadını, yani üçüncünün görüntüsünü, bir koruma kalkanı olarak kullanmaya başladığını fark eder.

İkinci motif, aslında birinci motifin bir parçasıdır, ancak romanın sonuna kadar bu o kadar belirgin değildir: Paul'ün kıskançlığı. Paul kendini yavaş yavaş geri çekerken, kıskançlığı da gitgide artar. Paul, Ella'yı şakayla karışık olarak, başka erkeklerle yatmakla suçlamaya başlar. Bir kafede, Ella'yı, farkına bile varmadığı bir adama kaş göz etmekle suçlar. Önceleri Ella buna güler geçer. Sonraları kin duymaya başlar, ama bu duyguyu çok tehlikeli olduğu için hep bastırır. Sonra kendi yarattığı öteki sakin kadın imgesinin aslında ne olduğunu anlayınca, Paul'ün kıskançlığını kin duymaksızın anlamaya çalışır ve bunun nedenini kavrar. Paul'ün de bir gölgesi, üçüncü bir kişiliği vardır; bu, kendinden nefret eden, çapkın, özgür, kayıtsız, acımasız biridir. (Bu, Paul'ün Ella'yla ve kendiyle alay edercesine oynadığı bir oyundur.) Herhalde Ella'yla birlikteyken, yani ciddi bir ilişki içindeyken, içindeki çapkını bir kenara itmektedir, ama bu çapkın kişilik, yeniden kullanılacağı zamanı, Paul'ün kişiliğinin kanatları altında bekler. Ella artık, kendi göl-

gesi olan zeki, sakin, huzurlu kadının yanında, kendinden nefret eden bu zorba çapkını görmektedir. Bu iki uyumsuz kişilik yan yana, Paul ve Ella'yı izlemektedir. Bir an gelir, (ama bu romanın sonuna doğru olur) Ella, "Demek Paul'ün gölge kişiliği, her yerde, hatta benim dikkatimi bile çekmeyen erkeklerde gördüğü şey, bu müzikal komedilerdeki hovarda kahramanlara benzeyen kişilikmiş," diye düşünür. Demek ki, Paul, Ella'yla birlikteyken "olumlu" kişiliğini kullanmaktadır. (Julia'nın sözleri.) "Paul benimleyken iyi biri oluyor. Oysa benim gölgem olgun, güçlü, isteklerde bulunmayan, iyi bir kadın. Yani, ben Paul'leyken 'olumsuz' kişiliğimi kullanıyorum. Öyleyse içimde ona karşı büyüyen bu kin, bu duygunun gülünç bir taklidi. Aslında Paul bu ilişkide benden çok daha iyi, bizi izleyen iki gölge kişilik bunu kanıtlıyor."

Yan motifler. Ella'nın romanı. Paul, Ella'ya ne yazdığını sorar, o da çekinerek anlatır, çünkü yazılarından söz ederlerken Paul'ün sesinden ona güvenmediği belli olur. Ella, "İntiharla ilgili bir roman," der.

"Sen intihar konusunda ne biliyorsun ki?"

"Hiç, yalnızca yazıyorum." (Julia'ya, odaya birileri girdiğinde yazılarını kurutma kâğıtlarının altına saklayan Jane Austen'la ilgili acı şakalar yapar: Stendhal'in, elli yaşının altındaki kadınların ancak takma bir adla yazı yazmaları gerektiği yolundaki sözlerinden alıntılar yapar.)

Bunu izleyen birkaç gün içinde, Paul ona intihar eğilimi olan hastalarını anlatır. Ella, Paul'ün bunu, onun intiharla ilgili bir yazı yazamayacak kadar saf ve bilgisiz olduğunu düşündüğü için yaptığını çok sonra anlar. (Hatta Paul'ü haklı bile bulur.) Paul ona ne yazması gerektiğini söylemeye başlar. Ella artık yazdıklarını ondan saklamaktadır. Yazar olmayı amaçlamadığını, yalnızca "sonunda neler olacağını görmek için" yazdığını söyler. Paul bunu çok anlamsız bulur, çok geçmeden Ella'nın,

romanı için kendi bilgilerinden yararlandığını söyleyerek yakınmaya başlar.

Julia motifi. Paul, Ella'nın Julia'yla olan ilişkisinden hoşlanmamaktadır. Paul onların dostluğunu kendine karşı bir anlaşma gibi görmektedir ve bir psikiyatrist olarak bu dostluğun lezbiyen yönleri konusunda şakalar yapmaya başlar. Bunun üzerine Ella, ona erkeklerle eş-cinsel olduğu için mi dostluk kurduğunu sorar. Paul, Ella'nın hiç şakadan anlamadığını söyler. Ella başlangıç-ta Paul için Julia'yı gözden çıkarmayı düşünür; ancak daha sonra iki kadının ilişkisi gerçekten değişir ve Paul'ü sürekli eleştiren yandaşlara dönüşürler. Erkeklerin dav-ranışları konusunda sezgilerine dayanarak, onları üstü kapalı olarak eleştirmeye başlarlar. Ancak Ella, böyle ya-pınca Paul'e ihanet ettiğini düşünmektedir; Paul'e karşı duygularının bu bilgiç sezgilerle hiç ilgisi yoktur.

Ella'nın bir anne olarak Michael'a duyduğu sevgi motifi. Ella, Paul'ün çocuğa babalık etmesi için çabalar, ancak sürekli başarısız olur. Paul, "Sonradan buna sevi-neceksin, benim haklı olduğumu göreceksin," der. Bu da tek anlama gelir: "Seni terk ettiğimde oğlunla yakınlaş-madığıma sevineceksin." Bu yüzden Ella bunu duymaz-lıktan gelir.

Paul'ün kendi işine karşı tutumu; başka bir motif. Paul bu konuda çelişkiye düşmüştür. Hastalarına yardım etme konusunu ciddiye alır, ama kullandığı tıp terimle-riyle alay eder. Bir hastasıyla ilgili bir öyküyü anlatırken zekice, derin anlamlar taşıyan şeyler söyler; ancak bunu yaparken edebiyat ve duygu dilini kullanır. Sonra aynı öyküyü psikanalitik terimlerle anlatarak buna farklı bir boyut kazandırır. Beş dakika sonra, bu psikanalitik te-rimleri, az önce konuştuğu edebi düzeyi ve duygusal gerçekleri yargılamak, zeki ve ironik bir biçimde eleştir-mek için birer ölçüt olarak kullanır. İster edebi, ister psi-

kanalitik, mutlak olduğu düşünülen bütün düşünce sistemlerine karşı çıkan kişi olsun, söylediklerine inanmaktadır ve o an için Ella'nın da kendisini olduğu gibi kabul etmesini ister; Ella'nın bu kişilikleri birbiriyle bağdaştırmaya çalışmasından hiç hoşlanmaz.

Ortak yaşamları deyimlere ve simgelere indirgenir. Ella'dan yardım isteyen kadınlar ve Paul'ün hastaları onlar için artık "Bayan Brown"dır.

"Senin şu edebiyat yemeklerin..." deyimi, Paul'ün, Ella'nın ihanetlerini tanımlamak için kullandığı deyimdir.

"Senin şu intihar hakkındaki kitapçığın..." deyimi, Ella'nın romanını ve Paul'ün buna karşı tutumunu açıklar.

Daha sonra, gitgide daha çok önem kazanan bir deyim ortaya çıkar. Paul bunu ilk kez kullandığında, Ella bunun ne kadar derin bir anlamı olduğunu kavrayamaz. Paul, "Biz ikimiz birer kaya iticiyiz," der. Bu, Paul'ün yenilgilerini tanımlamak için kullandığı bir deyimdir. Yoksul çevresinden kurtulmak, burslar kazanmak, en yüksek tıp unvanlarını almak için savaşmasının nedeni, yaratıcı bir bilim adamı olmak istemesidir. Ancak, artık böyle özgün fikirleri olan bir bilim adamı olamayacağını anlamıştır. Bu başarısızlığının bir nedeni de yoksul, cahil ve hasta insanlara duyduğu sonsuz acımadır, yani onun en iyi özelliğidir. Kütüphaneye ya da laboratuvara gitmesi gerektiğinde, bunu yapmak yerine zayıf insanlara yardım etmeyi yeğlemiştir. Artık asla yeni bir yolun ışığı ya da kâşifi olamayacaktır. O artık koğuşların kilitli tutulmasını, hastalarının deli gömleği giymesini isteyen gerici, orta sınıftan bir yöneticiye bu tutumunun yanlış olduğunu anlatmaya çalışan bir adamdır. "Ella, sen ve ben, asıl başarısız olan bizleriz. Yaşamımızı, bizden biraz daha aptal olan insanların, büyük adamların bildiği gerçekleri kabul etmesini sağlamaya çalışarak harcıyoruz. Büyük adamlar

hasta bir insanın, tek başına hücreye kapatılınca daha da kötüleşeceğini binlerce yıldır biliyordu. Binlerce yıldır, arazi sahibinden ya da polisten korkan yoksul bir adama köle dendiğini biliyorlardı. Biliyorlardı. Biz de biliyoruz. Ancak bakalım ilim irfan sahibi, kalabalık İngiliz kitleleri bunu biliyor mu? Hayır. Bunu onlara anlatmak bizim görevimiz, senin ve benim Ella. Büyük adamlar bununla uğraşamayacak kadar büyükler. Onlar daha şimdiden Venüs'ü nasıl kolonileştirebileceklerini, Ay'ı nasıl sulayabileceklerini bulmaya çalışıyorlar. Zaten bizim dönemimizde önemli olan da bu. Biz kaya iticileriyiz, sen ve ben. Yaşamımız boyunca, enerjimizi, yeteneklerimizi büyük bir kayayı dağın tepesine itmek için harcayacağız. Kaya, büyük adamların içgüdüsel olarak kavradığı gerçek, dağ da insanoğlunun aptallığı. Kayayı biz itiyoruz. Bazen bu kadar gönülden istediğim bu görevi üstlenemeden ölmeyi diliyorum, bunun yaratıcılık gerektiren bir iş olduğunu sanmıştım, ama değilmiş. Peki zamanımı nasıl harcıyorum dersin? Kadınları nasıl sevmesi gerektiğini bilmediği için karısına acımasızca davranan Birminghamlı korkak Doktor Shackerly'e hastanesinin kapılarını kilitlememesi gerektiğini, zavallı hastalarını karanlık, beyaz deri düğmeli duvarları olan hücrelere kapatmamasını, deli gömleğinin saçma bir şey olduğunu söyleyerek geçiriyorum. İşte günlerim böyle geçip gidiyor. Üstelik bunu, aptal toplum tarafından yaratılan bir hastalığı tedavi etmek için yapıyorum. Ve sen Ella. Parayı, küstahlıklarını kullanarak kazanan patronlarından daha iyi insanlar olmayan işçilerin karılarına, patronların öncülük ettiği moda akımlarını benimsemelerini öğütlüyorsun. İnsanlığın aptallığının kölesi olan zavallı kadınlara, sevilmediklerini akıllarına getirmemeleri için bir sosyal kulübe üye olmalarını ya da yararlı, sağlıklı bir hobi edinmelerini söylüyorsun. Bu yararlı hobi işe yaramazsa

–zaten yarayamaz da– benim ayakta tedavi ettiğim hastalardan biri oluyorlar. Keşke ölseydim, Ella. Keşke ölseydim. Hayır, elbette sen bunu anlayamıyorsun, anlamadığın yüzünden belli..."

Yine ölüm. Ölüm, Ella'nın romanından çıkıp yaşamına girer. Ancak ölüm, çalışkanlık kisvesine bürünmüştür, çünkü bu adam azgın bir öfkeye dönüşmüş acıma duygusu yüzünden deliler gibi çalışır, ölmek istediğini söylese de, çaresiz insanlar için çabalamaktan bir anlığına bile vazgeçmez.

Sanki bu roman çoktan basılmış da, ben şimdi onu okuyorum. Şimdi öyküyü bütün olarak görebildiğim için bir izlek daha keşfettim: saflık. Bu romanda saflık, Ella'nın Paul'le tanışıp ona âşık olduğu, ona âşık olduğunu söylediği an doğmuştu.

Michael'la ilişkime dönüp baktığımda ne kadar saf davranmış olduğumu anlıyorum. (Bu arada, gerçek yaşamımdaki sevgilimin adını, Ella'nın oğluna vererek psikanalistime asıl beklediği ipucunu, bu bilginin konuyla ilgisi olmadığını düşündüğü için hevesle gülümseyerek söyleyen bir hasta gibi davrandım.) Zeki bir kişi, ilişkimizin sonunu başından görebilirdi. Yine de, tıpkı Ella gibi, bunu görmeyi reddettim. Ella'yı, daha doğrusu saf Ella'yı Paul yarattı. Ella'nın içindeki zeki, olaylara kuşkuyla yaklaşan, bilgiç kadını öldürdü, onun zekâsını uyuşturdu; Ella da buna biraz da hevesle göz yumdu, böylece Ella, saflığın, yani yaratıcı inancın, Paul'e olan aşkının içinde kör gibi oradan oraya sürüklendi. Ella, kendine duyduğu güvensizlikle âşık kadını ortadan kaldırıp, yeniden düşünmeye başladığında, saf kişiliğine yeniden dönmek için çok çaba harcayacaktı.

Şimdi ne zaman bir adama ilgi duysam, onunla ge-

lecekte ne derinlikte bir ilişki yaşayabileceğimi, içimdeki saf Anna'nın yeniden ne ölçüde doğduğuna bakarak anlayabiliyorum. Bazen geçmişe baktığımda, ben Anna, kahkahalarla gülmek istiyorum. İşte bilgi, saflıkla karşılaşınca böyle dehşetle ve özentiyle bir kahkaha atar. Doğrusu artık ben hiç kimseye böylesine güvenemem. Ben, Anna, Paul'le asla ilişkiye girmezdim. Ya da Michael'la. Daha doğrusu ilişkiye girerdim, ama gelecekte neler olacağını en ince ayrıntısına kadar bilerek. Yani bile bile kısır ve ölümlü bir ilişkiye girmiş olurdum.

"O beş yıl içinde Ella'nın kaybettiği şey, saflığının beslediği yaratma gücüydü."

Gönül macerasının sonu. Gerçi Ella o zamanlar bu sözcüğü kullanmıyordu. Daha sonraları bunu büyük bir kinle kullanacaktı.

Ella, Paul'ün kendisinden uzaklaşmaya başladığını, onun artık mektupları yanıtlamasına yardım etmediğini fark ettiği zaman anlar. Paul, "Aman ne işe yarıyor ki?" der. "Dul Brown'la her gün hastanede uğraşıyorum. Onlara fazla yardımım dokunduğu söylenemez. Arada sırada birine yardım edebiliyorum, o kadar. Zaten kaya iticiler gerçekte pek bir işe yaramazlar. Biz yaradığımızı sanıyoruz. Psikiyatri ve sosyal yardım, bu gereksiz mutsuzluk yaralarına lapa koymaya benzer."

"Ama Paul, onlara yardımcı oluyoruz aslında, biliyorsun."

"Bence artık modamız geçti. Hastalarının sorunlarını, bir dünya hastalığının belirtileri olarak gören bir doktor ne işe yarar?"

"Gerçekten böyle hissetseydin, bu kadar çok çalışmazdın."

Paul bir an duraksadı, sonra darbeyi indirdi: "Bak

Ella, sen benim karım değil, metresimsin. Neden yaşamın bütün ciddi yönlerini seninle paylaşmamı istiyorsun ki?"

Ella öfkelenmişti. "Her gece benim yatağımda yatıyorsun, her şeyini bana anlatıyorsun. Ben senin karınım." Bunu söylerken ayrılık fermanını imzaladığının farkındaydı. Bu düşüncesini bunca zamandır kendine saklamış olması, ona büyük bir korkaklık gibi göründü. Paul alınarak hafif bir kahkaha attı; bu bir uzaklaşma belirtisiydi.

Ella romanını bitirir; romanı yayımlanmak üzere kabul edilir. Bunun iyi, ancak sarsıntı yaratamayacak bir roman olduğunun farkındadır. Okuyucular adına, bunun önemsiz, dürüst bir roman olduğunu söyleyebilir. Paul romanı okuduğunda, önceden yapmayı tasarlamış olduğu gibi, bununla alay eder.

"Biz erkekler yaşamdan elimizi eteğimizi çekelim bari."

Ella ürker ve "Ne demek istiyorsun?" diye sorar. Yine de Paul'ün, kendisiyle alay eder gibi dramatik bir biçimde konuşmasına gülmüştür.

Birden Paul kendisiyle alay etmeyi bırakıp büyük bir ciddiyetle, "Ellacığım, zamanımızın büyük devriminin ne olduğunu yoksa bilmiyor musun? Rus Devrimi, Çin Devrimi, hepsi bunun yanında solda sıfır kalır. Asıl devrim, kadının erkeğe karşı yaptığı devrimdir," der.

"Ama Paul, bu bana hiçbir şey ifade etmiyor."

"Geçen hafta bir filme gittim, seni götürmedim çünkü bu bir erkeğin tek başına gitmesi gereken bir filmdi."

"Ne filmiymiş bu?"

"Kadınların artık erkekler olmadan da çocuk sahibi olabileceğini biliyor muydun?"

"Peki ama neden?"

"Sözgelimi kadının yumurtalıklarına buz koyuyorsun. Böylece çocuğu oluyor. Erkekler artık insanlık için gerekli değiller."

Ella bir tehlike hissetmeksizin gülüverir. "Hangi aklı başında kadın bir erkekle birlikte olmak yerine yumurtalıklarına buz konulmasını kabul eder ki?"

Paul de güler. "Şaka bir yana Ella, bence bu gelişme, dünyamızın ne hale geldiğinin bir göstergesi."

Bunun üzerine Ella, "Aman Tanrım Paul, beş yıldır benden bir bebek istediğini söyleseydin sevinçten havalara uçardım," diye haykırır.

Paul şaşırarak içgüdüsel olarak Ella'dan uzaklaşır. Sonra güler, çekingen, dikkatli bir biçimde, "Ama Ella, önemli olan işin ilkesi. Erkekler artık gereksiz varlıklar," der.

"Ah ilkeler," der Ella gülerek, "Hep dediğim gibi, sen delisin."

Bunun üzerine Paul ılımlı bir biçimde, "Eh belki de haklısın," der. "Oysa sen Ella, son derece aklı başında bir kadınsın. Her zaman da öyle oldun. Deli olduğumu ben de biliyorum. Gitgide deliriyorum. Bazen acaba niye hastalar yerine beni kilitlemiyorlar diye merak ediyorum. Sense gitgide daha aklı başında oluyorsun. Bu da senin güçlü yönün. Yine de, bir gün gelecek yumurtalıklarına buz koyduracaksın."

Ella bunu duyunca o kadar incinir ki, sözlerinin yaratacağı etkiye aldırmaksızın bağırmaya başlar: "Sen gerçekten delisin. Sana şunu söyleyeyim, öyle çocuk yapmaktansa ölmeyi yeğlerim. Seni ilk gördüğüm andan beri senin çocuğunu doğurmak istediğimi bilmiyor muydun? Seni tanıdığım andan beri her şey öylesine mutluluk verici ki..." Paul'ün yüzündeki ifadeden sözlerini içgüdüsel olarak reddettiğini anlar. "Tamam, pekâlâ.

Sonuçta senin bu nedenden gereksiz olacağını varsayarsak – çünkü şu anda kendine en ufak inancın yok...” Şimdi Paul'ün yüzünde şaşkın ve kederli bir ifade belirmiştir, ancak Ella artık kendini tutamamakta ve hiçbir şeye aldırmamaktadır. “Şu basit şeyi asla anlayamadın, bu öyle basit ve sıradan bir şey ki, bunu nasıl anlayamadığını bilemiyorum. Seninle birlikteyken öyle mutlu oluyorum, öyle zevkli dakikalar geçiriyorum ki, anlatamam; oysa sen kalkmış yumurtalıklarına buz koyan kadınlardan söz ediyorsun. Buz! Yumurtalıklar! Bunların ne anlamı var? Siz erkekler kendinizi yeryüzünden silmek istiyorsanız, yapın, kılım bile kıpırdamaz.” Bunun üzerine Paul kollarını açarak, “Ella,” der, “Ella, buraya gel.” Ella onun yanına gider, Paul ona sarılır, ancak bir dakika sonra, “Gördün mü, ben haklıymışım, iş açıkça itiraf etme noktasına gelince, hepimizi uçurumun kenarından aşağı itip kahkahalar atacağını belli ettin,” der.

Seks. Kadınlar, seksin çözümlenmediği, üzerinde düşünülmediği zaman daha güzel olduğunu düşündükleri için, bu konuda bir şeyler yazmakta güçlük çekerler. Kadınlar seksin teknik yönünü düşünmekten özellikle kaçınırlar. Erkekler bu konuda teknik ayrıntılara girince rahatsız olurlar; bunu kendilerini korumak için yaparlar, doyuma ulaşmak için gerekli olan o doğal duyguyu korumaya çalışırlar.

Seks aslında kadınlar için duygusal bir olaydır. Acaba bu kaç kez yazıldı? Yine de en kıvrak zekâlı, en zeki erkekle yaşayan kadının bile, bu erkeğe uçurumun karşı tarafından baktığı bir an olmuştur: Erkek onu anlamamıştır; kadın birden kendini yapayalnız hisseder; telaşla bu ânı unutmaya çabalar, çünkü unutmazsa düşünmeye başlayacaktır. Julia, Bob ve ben mutfakta oturmuş dedi-

kodu yapıyoruz. Bob bize ayrılan bir çifti anlatıyor. "Sorun seks," diyor Bob. "Zavallı adamın şeyi ancak bir topluiğne büyüklüğünde." Julia: "Bense hep kadının adamı sevmediğini düşünmüştüm." Bob, Julia'nın duymadığını sanarak: "Yo, onunki biraz küçük, bu yüzden hep diken üstünde hissetmiştir kendini." Julia: "Ama kadın onu hiç sevmedi, onları birlikte gören biri bunu şıp diye anlardı." Bob artık sabırsızlanmaya başlamıştır: "Bu onların suçu değil, sersem şeyler, doğa bu işe başından beri karşıydı." Julia: "Suç kadında elbette. Sevmediği bir adamla niye evlenmiş ki?" Bob, Julia'nın aptallığından rahatsız olarak, uzun, teknik bir açıklamaya girişir. Julia bana bakıp içini çeker, gülümser ve omuzlarını silker. Bob üsteleyince kızıp, bir şakayla lafı ağzına tıkar ve onu susturur.

Michael'la yaşadığım ilişkinin seks yönünü yazmaya kalkışana kadar bu konuyu hiç ayrıntılı olarak düşünmemiş olmam beni hayrete düşürmüştü. Yine de zihnimde, geçen beş yıl için gözle görülür bir gelişmeyi gösteren bir çizelge oluşmuş.

Paul'le sevişmeye başladıktan sonraki birkaç ay içinde Ella'ya bu adamı sevdiğini gösteren ve onu sevdiğini söylemesini sağlayan şey, ilk seferde orgazm oluşuydu. Yani vajinal orgazm yaşamıştı. Bu adamı sevmeseydi, vajinal orgazm yaşayamazdı. Bu, erkeğin kadına duyduğu gereksinimden ve bu gereksinime duyduğu güvenden kaynaklanan bir orgazmdır.

Zamanla Paul mekanik yöntemler kullanmaya başlamıştı. (Mekanik sözcüğüne bakıyorum da bir erkek bu sözcüğü asla kullanmazdı.) Paul onu eliyle, klitorisini uyararak tatmin etmeye başlamıştı. Bu çok heyecan vericiydi. Ancak Ella'nın bir yanı, bundan hiç hoşlanmıyordu. Ella, Paul'ün bu davranışının altında, içgüdüsel olarak kendini tam olarak vermeme isteğinin yattığını hissediyordu. Ella, Paul'ün kendini birine tam olarak

vermekten bilinçli ya da bilinçsiz (ancak galiba bilinçliydi) korktuğunu hissediyordu. Vajinal orgazmda yalnızca duygular vardır, her şey duygu olarak algılanır ve duygulardan ayırt edilemeyecek duyumlar biçiminde dışa vurulur. Vajinal orgazm ılık bir girdaba kapılmaya benzer; bu, belirsiz, derin, her şeyi kaplayan bir duygunun içinde eriyip gitmedir. Klitoral orgazmlar çeşitlidir ve vajinal orgazmdan daha güçlüdür. (İşte bu cümle erkeklerin kullanabileceği bir cümle.) Klitoral orgazmın içinde binlerce heyecan, duyum olabilir, ancak tek gerçek kadın orgazmı vardır, bu da bir erkeğin kadına bütün arzusu ve gereksinimiyle sahip olduğu, kadının kendisine bütün benliğiyle karşılık vermesini istediği zaman gerçekleşir. Bunun dışında her şey taklittir, kandırmacadır ve en deneyimsiz kadın bile bunu içgüdüsel olarak sezer. Ella, Paul'den önce hiç klitoral orgazm tatmamıştı, bunu söyleyince Paul sevindi. "Hiç olmazsa bir alanda bakiresin Ella." Ancak Ella, "gerçek orgazm" demekte direttiği şeyi Paul'den önce hiç bu kadar derin hissetmediğini söylediğinde Paul elinde olmaksızın kaşlarını çattı ve "Biliyor musun, bazı ünlü fizyologlar kadınlarda vajinal orgazm için gerekli fiziksel temelin olmadığını söylüyorlar," dedi. "Öyleyse pek fazla şey biliyor sayılmazlar, değil mi?" dedi Ella da. Böylece Ella zamanla gerçek orgazmdan klitoral orgazma kaydı; Ella birden artık gerçekten orgazm olmadığını fark etti. (Bu düşünceyi hemen kafasından kovdu.) Bu, ilişkinin sonundan, yani Paul'ün kendisini terk etmesinden kısa bir süre önceydi. Kısacası, beyninin kabullenmediği şeyi aslında duygusal olarak biliyordu.

Yine ayrılmalarından kısa bir süre önce, Paul ona bir şey anlatmıştı. Ella bunu Paul'ün bölünmüş benliğinin bir parçası olarak kabul ettiği için önemsememişti (Paul onu klitoral yoldan tatmin etmeye devam ediyordu.),

çünkü anlattığı şey, bunu anlatış biçimi Ella'nın onunla paylaştığı her şeye ters düşüyordu.

"Bugün hastanede olanları görseydin, çok eğlenirdin," dedi Paul. Julia'nın evinin önünde park etmiş, karanlıkta oturuyorlardı. Ella ona yakın olmak için ona doğru kaydı, Paul de kolunu Ella'nın omzuna doladı. "Bildiğin gibi, yüce hastanemiz, çalışanların yararına on beş günde bir konferanslar düzenler. Dün hastanede, Profesör Bloodrot'ın dişi kuğuların orgazmı üzerine bir konuşma yapacağı duyuruldu." Ella içgüdüsel olarak geri çekildi, Paul onu geri çekti ve "Bunu yapacağını biliyordum," dedi. "Olduğun yerde kal ve beni dinle. Salon tıklım tıklımdı, söylememe gerek yok herhalde. Profesör beyaz sakalını sallayarak, bir doksanlık boyuyla bir servi gibi dikildi ve bize dişi kuğuların orgazm olmadığını kesinlikle kanıtladığını söyledi. Bu yararlı bilimsel buluşu, genelde dişi orgazmı konusunda kısa bir tartışmaya temel olarak kullanacağını ekledi." Ella güldü. "Evet, tam bu noktada güleceğini biliyordum. Ancak daha bitmedi. İşte tam bu sırada salonda bir kargaşa baş gösterdi. İnsanlar ayaklanmış, gidiyorlardı. Saygıdeğer profesör kızmış gibiydi ve bu konunun kimseyi kırmayacağını umduğunu söyledi. Ne de olsa seks konusundaki batıl inançlardan uzak bu araştırmalar, dünyanın bütün hastanelerinde ele alınıyordu. Yine de insanlar salondan çıkıyorlardı. Sence çıkanlar kimdi? Bütün kadınlar. Salonda aşağı yukarı elli erkek, on beş kadın vardı. Kadın doktorların hepsi, sanki emredilmiş gibi çıkıyorlardı. Profesörümüz çok bozulmuştu. Sakalını sallayarak, kadın meslektaşlarının böyle namus taslamalarına şaşırdığını söyledi. Ancak bu sözleri de işe yaramadı, salonda tek kadın kalmamıştı. Bunun üzerine profesörümüz boğazını temizledi ve kadın doktorların üzücü davranışına karşın konferansa devam edeceğini duyurdu. Ona göre, dişi

kuğu üzerinde yapılan araştırmalara dayanılarak, kadınlarda vajinal orgazm için gerekli fizyolojik temel olmadığı söylenebilirdi... Hayır, uzaklaşma Ella; kadınların davranışlarının böylesine kolaylıkla tahmin edilebilmesi çok ilginç doğrusu. Ben beş çocuklu bir adam olan Doktor Penworthy'nin yanında oturuyordum; kulağıma, genellikle kamu yararına çalışan bir kadın olarak profesörün bütün konuşmalarına gelen karısının, ne tuhaftır ki o gün gelmediğini fısıldadı. İşte bu noktada dışarı çıkarak hemcinslerime ihanet ettim. Kadınların gittiği yöne gittim. Hepsi gözden kaybolmuştu. Çok tuhaftı, görünürde tek kadın yoktu. Sonunda eski dostum Stephanie'yi kantinde kahve içerken buldum. Yanına oturdum, bana karşı çok soğuktu. 'Stephanie,' dedim, 'neden profesörün seks konusundaki aydınlatıcı konferansını dinlemeyip çıktınız?' Bana nefretle, her şeye karşın tatlı gülümsemesiyle baktı ve 'Sevgili Paul,' dedi, 'aklı başında olan herhangi bir kadın bunca asır sonra bile, erkekler seks konusunda konuşmaya başlayınca onların sözünü kesmemek gerektiğini bilir.' Arkadaşım Stephanie'nin beni yeniden sevmesini ancak yarım saat ter döküp, ona üç bardak kahve ısmarladıktan sonra sağlayabildim." Ella'ya sarılmış gülüyordu. Ella'nın yüzüne bakmak için eğildi ve "İşte böyle," dedi, "sırf profesörle aynı cinsiyettenim diye bana kızma lütfen; Stephanie'ye de aynı şeyi söyledim." Ella'nın kızgınlığı eridi gitti, Paul'le birlikte gülmeye başladı. Bir yandan da, "Demek benimle yukarı gelecek," diye düşünüyordu. Yakın zamana kadar her gece birlikteyken, Paul artık haftada iki üç gece eve gider olmuştu. Paul besbelli lafın gelişi, "Şimdiye kadar erkeğini senin kadar az kıskanan bir kadın görrnedim," dedi. Ella birden buz gibi oldu, ardından dehşete kapıldı, ama savunma mekanizması hemen devreye girdi ve söyleneni unutmasını sağladı. "Benimle yukarı geliyor musun?" di-

ye sordu. "Gelmemeye karar vermiştim," dedi Paul, "ama gerçekten kararlı olsaydım burada böyle oturmazdım, değil mi?" Birlikte, el ele yukarı çıktılar. "Stephanie'yle nasıl anlaşırdınız merak ediyorum doğrusu?" dedi Paul birdenbire. Ella, Paul'ün bir tuhaf baktığını düşündü, "bir şeyi dener gibi" bakıyordu. Yine aynı dehşet dalgası, bu aralar Stephanie'den çok sık söz ediyor, yoksa... Sonra zihni bulandı ve "İstersen biraz yemek var," dedi.

Birlikte yemek yediler. Masada karşısında oturan Paul ona baktı. "Üstelik çok da iyi bir aşçısın. Ben seninle ne yapacağım Ella?"

"Şimdi ne yapıyorsan onu," dedi Ella.

Paul, artık Ella'yı sık sık umutsuzlukla, kederle süzüyordu. "Seni şu kadarcık değiştiremedim. Giysilerini ve saç biçimini bile."

Sık sık bu konuda tartışırlardı. Paul, Ella'nın saçını karıştırarak çeşitli biçimlere sokar, elbisesini çekiştirerek etek boyunu kısaltırdı. "Ella," derdi, "neden ağırbaşlı bir okul müdiresi gibi giyiniyorsun? Tanrı biliyor ya, hiç öyle biri değilsin." Ella'ya açık saçık gömlekler alır, mağazaların vitrinlerinde gördükleri elbiseleri işaret edip, "Niye böyle bir elbise almıyorsun Ella?" derdi.

Ancak Ella, Paul'ün hoşlandığı, bakanı şaşkına çeviren giysileri giymeyi reddetti ve saçını aynı biçimde toplamaya devam etti. İçten içe, "Şimdi bile, onu yeterli bulmadığımı ve başka bir erkek istediğimi sanıyor. Bir de seksi giysiler giymeye başlarsam kim bilir neler düşünür? Çekici olursam buna katlanamaz. Zaten durum şu anda yeterince kötü," diye düşünüyordu.

Bir seferinde gülerek, "Ama Paul," demişti, "bu kırmızı bluzu bana sen aldın. Yakasının kesimi göğüslerimi ortaya çıkarıyor. Oysa sen bunu giydiğim zaman, odaya girdin, içgüdüsel olarak hemen yanıma geldin ve düğmemi ilikledin."

Bu gece Paul yanına geldi, saçlarını açarak omuzlarına döktü. Yüzünü Ella'nınkine yaklaştırmış, kaşlarını çatmıştı; Ella'nın alnındaki perçemleri düzeltti, saçını boynunun iki yanına düzgünce yaydı. Ella, Paul'ün sıcak ellerine sessizce gülümseyerek boyun eğmişti. Birdenbire, "Beni biriyle karşılaştırıyor, beni görmüyor aslında," diye düşündü. Kendini hemen geri çekti. Paul, "Ella, istersen çok güzel bir kadın olabilirsin," dedi.

"Demek beni güzel bulmuyorsun," dedi Ella.

Paul yarı homurdanıp yarı gülerek Ella'yı yatağa çekti ve, "Güzel bulduğum çok açık," dedi. "İyi o zaman," dedi Ella güvenle gülümseyerek.

İşte o gece Paul, oldukça kayıtsız bir biçimde, Nijerya'dan bir iş teklifi aldığını ve gitmeyi düşündüğünü söyledi. Ella onun sözlerini duydu ama ne anlama geldiklerine dikkat etmedi; Paul'ün kayıtsızlığı onu da etkisi altına almıştı. Sonra birden midesinin üzüntüden burulduğunu ve bir şeylerin sonunun geldiğini fark etti. Yine de, "Giderse, her şey hallolur," diye düşünmekte diretti. "Ben de onunla gidebilirim. Beni burada tutan hiçbir şey yok. Michael'a da orada bir okul bulabiliriz. Hem beni burada tutacak ne var ki?"

Bu doğruydu. Karanlıkta, Paul'ün kollarında yatarken, bunca yıldır bu kolların onu herkesten uzak tuttuğunu düşündü. Dışarı çok sık çıkmıyordu, çünkü yalnız çıkmaktan hoşlanmıyordu, üstelik ilişkinin henüz başında, birlikte insan içine çıkmanın, verdiği zevke değmeyecek kadar çok soruna yol açtığını kabullenmişti. Paul ya onu kıskanıyor ya da Ella'nın edebiyat çevresinden arkadaşları arasında kendini fazlalık gibi hissettiğini söylüyordu. Böyle durumlarda Ella, "Onlar benim arkadaşlarım değil, tanıdıklarım," diyordu. Oğlu, Paul ve Julia dışında kimseyle yakın değildi. Julia'dan vazgeçemezdi, bu ömür boyu sürecek bir dostluktu. "Seninle gelebilir

miyim?" diye sordu Ella. Paul duraksadı, sonra gülerek, "Londra'daki heyecan verici bunca edebi etkinlikten vazgeçmek istemezsin herhalde?" dedi. Ella ona delinin teki olduğunu söyleyerek gidiş planları yapmaya koyuldu.

Bir gün Ella, Paul'le birlikte onun evine gitti. Paul'ün karısı ve çocukları tatile çıkmışlardı. Birlikte gittikleri filmden çıkarlarken Paul temiz bir gömlek almak için eve uğramak istediğini söyledi. Arabasını, Shepherd's Bush'un kuzeyindeki dış mahallelerden birinde, yan yana dizili, birbirine benzeyen evlerden birinin önüne park etti. Küçük ve bakımlı bir çimenliğin üzerinde çocukların oyuncakları duruyordu.

"Muriel'a çocukların eşyalarını böyle çevreye atmamaları gerektiğini söyleye söyleye dilimde tüy bitti," dedi Paul.

Ella, bu evin Paul'ün evi olduğunu işte o zaman anladı. "Hadi biraz içeri gel," dedi Paul. Ella girmek istemiyordu, ama Paul'ün ardından gitti. Girişte, koyu renkli bir büfe, hoş bir halı vardı, duvar çiçek desenli, sıradan bir duvar kâğıdıyla kaplıydı. Bu, nedense Ella'yı rahatlattı. Oturma odası başka bir zevk anlayışının egemen olduğu bir dönemde döşenmişti: Odanın perdeleri ve yastıkları birbirine uymuyordu, duvarda üç farklı duvar kâğıdı vardı. Besbelli ev yeni bakımdan geçmişti, hâlâ sergiye çıkarılmış gibi duruyordu. Burası insanın içini karartıyordu; Ella temiz gömlek almak için eve giren Paul'ün ardından mutfağa gitti, bu kez Paul bir tıp dergisi arıyordu. Belli ki mutfak evin en çok kullanılan odasıydı ve yıpranmıştı. Duvarlardan biri kırmızı duvar kâğıdıyla kaplıydı, yani bu oda da bir değişim sürecindeydi. Mutfak masasının üzerinde "Kadın ve Yuva" dergileri vardı. Ella bunu görünce bir yumruk yemiş gibi oldu; kendi kendine, bu iğrenç, kibirli dergide çalışırken,

bunu okuyan insanları küçümsemeye hakkı olmadığını söyledi. Aslında dergide kimse işine yüreği ve ruhuyla bağlı değildi; herkeste bir isteksizlik vardı, birbirlerinden hoşlanmıyorlardı ya da zihinlerinin yalnızca bir bölümünü bu işe adamışlardı, yani herkes Ella gibiydi. Ancak bunları düşünmek de işe yaramadı; mutfağın bir köşesinde küçük bir televizyon vardı; evin hanımını her gece burada oturmuş, bir yandan üst kattan gelen çocuk gürültülerini dinlerken bir yandan da "Kadın ve Yuva" okurken ya da televizyon izlerken düşleyebiliyordu. Paul onun öylece durmuş, dergilere dokunduğunu, odayı incelediğini görünce o tanıdık, kederli mizah anlayışıyla, "Burası onun evi Ella. Burada istediğini yapabilir. Ona en azından bu hakkı verelim," dedi.

"Evet, gerçekten de bu ona verebileceğimizin en azı," dedi Ella. "Haklısın," dedi Paul. "Aradığım dergi üst katta herhalde." Paul mutfaktan çıktı, basamakları tırmanırken arkasındaki Ella'ya, "Hadi yukarı gelsene," dedi. Ella, "Acaba bana bir şey kanıtlamak için mi evini gösteriyor? Bana bir şey mi söylemeye çalışıyor? Burada bulunmaktan hiç hoşlanmadığımı bilmiyor mu?" diye düşünüyordu.

Yine de boyun eğdi ve yukarıya, yatak odasına çıktı. Bu oda da ötekilerden farklıydı, uzun zamandır burada değişiklik yapılmadığı belli oluyordu. Üzerinde Paul'ün çerçeveli büyük bir fotoğrafının bulunduğu zarif masanın iki yanında birer yatak vardı. Odaya yeşil, turuncu ve siyah renkleri egemendi, orada burada zebra desenli eşyalar vardı; bu "caz" tarzı, yirmi beş yıl önce doğmuştu. Paul dergisini başucundaki masanın üzerinde bulmuştu, odadan çıkmaya hazırlanıyordu ki, Ella, "Bugünlerde elime Doktor West'e gönderilmiş bir mektup geçecek," dedi. "Sevgili Doktor Allsop. Bana bir yol gösterin. Bu aralar geceleri uyuyamaz oldum. Yatmadan önce

bir bardak ılık süt içip sakinleşmeye çalışıyorum, ama işe yaramıyor. Lütfen bana akıl verin, Muriel Tanner.

"Not: Yazmayı unuttum, kocam her sabah altıda işten dönüşte beni uyandırır. Bazen eve bütün hafta uğramaz. Bu beni çok üzüyor. Bu iş beş yıldır sürüyor."

Paul bunları ciddi ve kederli bir ifadeyle dinledi. "Bir koca olarak kendimle gurur duymadığımı senden hiç gizlemedim," dedi.

"Tanrı aşkına, o zaman buna niye bir son vermiyorsun?"

"Ne!" diye haykırdı Paul, şimdiden çapkın rolüne bürünmüş, gülmeye başlamıştı bile. "Kadıncağızı iki çocuğuyla ortada mı bırakayım?"

"Kendisini sevecek bir erkek bulabilir. Buna bozulacağını söyleme bana. Herhalde onun böyle yaşamasından hoşlanmıyorsundur?"

Paul büyük bir ciddiyetle, "Dedim ya, o çok sıradan bir kadındır. Sen insanları hep kendin gibi sanıyorsun, ama değiller işte. O televizyon seyredip "Kadın ve Yuva" okumayı, duvarlara parça parça duvar kâğıtları yapıştırmayı seviyor. Üstelik çok iyi bir anne."

"Yani yanında bir erkek olup olmamasına aldırmıyor?"

"Benim bildiğim kadarıyla bir erkeği var, ama Muriel ne düşünür, bilemem," dedi Paul yine gülerek.

"Off pekâlâ, bilemiyorum!" dedi Ella, cesareti kırılmıştı, aşağı inen Paul'ü izledi. Uyumsuzluklarla dolu o küçük evden, bir tuzaktan kaçar gibi sevinerek çıktı; sokağa bakarak, bu evlerde de büyük olasılıkla böyle parçalanmış, bölünmüş yaşamların, insanların ya da ailelerin parçalarının bulunduğunu düşündü. "Sen Muriel'ın böyle bir yaşam sürerek mutlu olabileceği fikrinden hoşlanmıyorsun," dedi Paul arabayla uzaklaşırlarken.

"Nasıl mutlu olabilir ki?"

"Bir süre önce ona benden ayrılmak isteyip istemediğini sordum. İsterse ailesinin yanına gidebilirdi. Hayır, dedi. Üstelik bensiz mahvolur."

"Aman Tanrım!" dedi Ella tiksinti ve korkuyla.

"Gerçek bu, ben onun için bir babayım, bana bu konuda sonsuz güveni var."

"Seni hiç görmüyor ki."

"Yine de onun yaşamını kolaylaştırıyorum," dedi Paul kısaca. "Eve gittiğimde her şeyle ilgileniyorum. Gaz ocakları, elektrik faturası, ucuz halıların nereden alınacağı, çocukların okulu konusunda ne yapılacağı; hepsi benim elime bakar." Ella yanıt vermeyince diretti: "Daha önce de söyledim ya Ella, züppenin tekisin. Onun böyle yaşamaktan hoşlanabileceği düşüncesine katlanamıyorsun."

"Evet, katlanamıyorum. Üstelik buna inanmıyorum da. Yeryüzünde hiçbir kadın aşksız yaşayamaz."

"Amma mükemmeliyetçisin. Tam bir mutlakçısın. Her şeyi zihnindeki ideallerle karşılaştırıyorsun ve eğer senin güzel kavramlarına uymayan olursa, onları küçümseyip bir kenara atıyorsun. Ya da güzel olmamalarına karşın, güzellermiş gibi davranıyorsun."

Ella, "Bizi kastediyor," diye düşündü. Paul devam ediyordu: "Sözgelimi Muriel senin için, 'Acaba kocamın metresi olmaya nasıl katlanıyor, bu işin hiç güvencesi yok. Üstelik hiç de saygıdeğer bir durum değil,' der."

"Off, güvence mi!"

"Bak gördün mü! Sen küçümseyerek 'Off güvence mi!' dersin. 'Off, saygıdeğerlik mi!' Oysa Muriel demez. Bunlar onun için çok önemlidir. Bunlar birçok insan için çok önemlidir."

Ella, Paul'ün kızmış, hatta kırılmış olduğunu hissetti. Paul'ün kendisini karısıyla özdeşleştirmiş olduğunu (oysa Paul, Ella'nın yanında bambaşka şeylerden hoşla-

nıyordu), güvence ve saygıdeğerliğin Paul için de önemli olabileceğini sezdi.

Ella susmuş, "Böyle bir yaşam biçiminden hoşlanıyorsa, en azından buna gereksinim duyuyorsa, beni neden sürekli eleştirdiği anlaşılıyor," diye düşünüyordu. "Kederli, saygıdeğer bir eşin karşıtı şık, şen, seksi bir metrestir. Belki de onu aldatsam, açık saçık giysiler giysem gerçekten hoşuna giderdi. Giymeyeceğim işte. Ben buyum, beni ya olduğum gibi kabul eder ya da gider."

O gece geç saatlerde Paul saldırganca gülerek, "Öteki kadınlar gibi olsaydın, senin için daha iyi olabilirdi Ella," dedi.

"Ne demek istiyorsun?"

"Evde beklesen, evinin kadını olsan, erkeğini korumak için öteki kadınlarla savaşsan yani. Ayaklarının dibinde sürünen bir sevgili yerine bunlar senin için daha iyi olabilirdi."

"Ah, demek sen ayaklarımın dibindesin," dedi Ella alayla. "Peki ama evliliği niye bir savaşım olarak görüyorsun ki? Bence hiç de öyle değil!"

"Değil mi!" dedi Paul. Alay etme sırası şimdi onday-dı. Bir süre sustu, sonra, "İntiharla ilgili bir roman yazalı çok olmadı," dedi.

"Ne ilgisi var şimdi?"

"Bütün o zekice sezgiler ve..." Paul dilini tuttu. Ella'ya göre, acımasız, eleştirel, kınayan bakışlarla bakıyordu. İkisi, binlerce kez olduğu gibi Ella'nın, çatının tam altındaki küçük odasında oturuyorlardı; aralarında yine yemek artıklarıyla dolu o alçak masa, yan odada yine uyuyan çocuk. Paul şarapla dolu bardağı parmaklarının arasında döndürerek acıyla, "Sen olmasaydın şu son birkaç ayı nasıl atlatırdım, bilemiyorum," dedi. "Son birkaç ayda ne oldu ki?"

"Hiçbir şey. Sorun da bu ya. Yaşam böyle akıp gidi-

yor. Nijerya'da işim eski yaraları, uyuz bir aslanın aldığı yaraları iyileştirmek olmayacak. Şu anda yaptığım iş bu çünkü. Kendi yaralarını iyi edecek enerjiyi kendinde bulamayan yaşlı bir hayvanın yaralarına merhem sürüyorum. Hiç olmazsa Afrika'da yeni ve gelişmekte olan bir şey için çalışacağım."

Paul, Nijerya'ya, Ella'nın umduğundan çabuk gitti. Paul ertesi gün gideceğini söylemek için uğradığında bundan hâlâ gelecekte olacak bir şey gibi söz ediyorlardı. Ella'nın Paul'le nasıl buluşacağı, Paul'ün oradaki koşulları öğrenmesine kadar kesinlik kazanmayacaktı. Ella, Paul'ü birkaç hafta sonra buluşacaklarmış gibi havaalanına uğurlamaya gitti. Paul onu veda etmek için öptü, başını salladı ve buruk bir gülümsemeyle baktı; sanki tüm bedeni acıyla kıvranıyordu. Ella sessizce ağlamaya başladı, bedeninin her zerresi, kayıp duygusuyla buz kesmişti sanki. Günlerce sonra bile gözyaşlarını ve hiç durmaksızın titremesine yol açan üşümesini durduramayacaktı. Ella mektuplar yazıp planlar yaptı, ama içten içe bir gölge yaşamını karartmaya başlamıştı. Paul yalnızca bir kez, Michael'la Ella'yı yanına alabilmenin yolunu henüz bulamadığını bildirmek için yazdı; sonra sessizlik.

Bir öğleden sonra Doktor West'le, her zamanki gibi bir yığın mektubun önünde oturmuş çalışırlarken, Doktor West, "Dün Paul Tanner'dan mektup aldım," deyiverdi.

"Öyle mi?" Bildiği kadarıyla Doktor West'in Paul'le olan ilişkisinden haberi yoktu.

"Anladığım kadarıyla orada halinden hoşnutmuş, galiba ailesini de yanına alacakmış." Kendi yığınına eklemek üzere birkaç mektubu dikkatle birbirine tutturdu ve devam etti: "Gitmesi de iyi oldu. Gitmeden kısa bir süre önce bana, başını hafifmeşrep bir parçayla derde soktuğunu söylemişti. Kendini oldukça kaptırmış gibiy-

di. Bana sorarsan, kadın hiç de hoş biri değil."

Ella kendini düzgün soluk almaya zorladı, Doktor West'e dikkatle baktı, bunun ortak bir dostla ilgili laf olsun diye yapılan bir dedikodu olduğuna, kendisine yaralamak amacıyla söylenmediğine karar verdi. Doktor West'in kendisine verdiği, "Sevgili Doktor Allsop, size uykusunda yürüyen oğlumdan söz etmek istiyorum..." diye başlayan mektubu eline aldı ve "Doktor West, bu sizin alanınıza girmiyor mu?" dedi. Bu dostça çekişme, hiç değişmeksizin yıllardır sürüyordu. "Hayır Ella, girmiyor. Bir çocuk uykusunda yürüyorsa buna ilaç vermek doğru olmaz, hem bunu yapacak olursam karşı çıkacak ilk kişi sen olursun. Kadına bir kliniğe gitmesi gerektiğini, suçun çocukta değil, kendisinde olduğunu uygun bir dille yaz. Sana ne yazman gerektiğini söylememe gerek yok." Doktor West eline başka bir mektup aldı ve "Tanner'a İngiltere'den olabildiğince uzak kalmasını söyledim," dedi. "Böyle ilişkileri bitirmek kolay olmaz. Şu genç kadın adamcağızı evlenmeleri için sıkıştırıp duruyormuş. Aslında pek de genç sayılmaz. Zaten sorun da buymuş. Galiba tatlı hayattan bıkmış, artık düzenli bir yaşam kurmak istiyormuş," dedi.

Ella, Doktor West'le bütün mektupları ayırana kadar bu konuda düşünmemeye çalıştı. Sonunda, "Eh saflık etmişim," diye karar verdi. "Galiba hastanedeki Stephanie'yle ilişkisi vardı. En azından Stephanie dışında kimseden söz etmedi. Ancak Stephanie'den hiç 'hafifmeşrep parça' diye söz ettiğini anımsamıyorum. Hayır, bu Westlerin konuşma biçimi; onlar 'hafifmeşrep parça', 'tatlı yaşamdan bıkmak' gibi aptalca deyimler kullanırlar, bu saygıdeğer orta sınıftan insanlar amma da sıradan oluyorlar."

Bu arada Ella çok üzgündü; Paul gideli beri kovmaya çalıştığı gölge onu sarıp sarmalamıştı. Paul'ün karısını

düşünüyordu. Paul karısına olan ilgisini kaybettiğinde, karısı kendini böyle tümüyle reddedilmiş hissetmişti herhalde. En azından Ella şanslıydı, Paul'ün Stephanie'yle olan ilişkisini fark edemeyecek kadar aptaldı. Belki Muriel da aptal rolünü oynamayı yeğlemişti. Paul'ün bunca geceyi hastanede geçirdiğine inanmayı seçmişti.

Ella o gece çok kötü ve rahatsız edici bir düş gördü. Küçük odaları birbirinden farklı döşenmiş o çirkin, küçük evdeydi. Paul'ün karısıydı ve odaların aralarındaki uyumsuzluk yüzünden birbirinden uzağa saçılmasını, parçalanmasını irade gücüyle önlüyordu. Evi yeni baştan, kendi tarzında döşemesi gerektiğine karar veriyordu. Ancak yeni perdeleri asar asmaz ya da odalardan birini boyayıp çıkar çıkmaz, Muriel'ın odası yeni baştan eski haline dönüyordu. Ella bu evde bir hayalet gibiydi, evde Muriel'ın ruhu yaşadıkça evin odaları bir arada duracaktı; bunun bir nedeni de bütün odaların farklı dönemleri, farklı ruh durumlarını yansıtmasıydı. Ella mutfakta "Kadın ve Yuva" dergilerini karıştırıyordu; üzerinde çok dar bir etek ve kazak vardı, saçı çok modern kesimliydi, tam bir "seksi parça"ydı (Doktor West'in bu sözleri söylediğini duyabiliyordu). Sonra Ella, Muriel'ın aslında evde olmadığını fark etti. Paul'ün yanına Nijerya'ya gitmişti, Ella ise Paul dönene kadar evde bekleyecekti.

Ella uyandığında ağlıyordu. Paul'ün ayrılmak, ne pahasına olursa olsun ayrılmak için Nijerya'ya gitmek zorunda kaldığı kadının kendisi olduğunu ilk kez fark etti. Hafifmeşrep parça kendisiydi.

Doktor West'in bile bile, Paul'ün mektubunda kullandığı bir sözcük yüzünden böyle konuştuğunu da anladı; bu Doktor West'in dünyasından gelen, içlerinden birini Ella'ya karşı korumak için yapılmış bir uyarıydı.

İşin tuhaf yanı, yaşadığı bu şok, Ella'yı aylardır karanlık pençesinde tutan o kasvetli ruh halinden, hiç de-

ğilse bir süreliğine kurtarmıştı. Birdenbire içinde kin ve öfke dolu bir meydan okuma isteği belirdi. Julia'ya, Paul'ün kendisini "ektiğini" ve daha önce bunu anlamamakla aptallık ettiğini söyledi. (Julia'nın sessizliği, onun kendisine hak verdiğini belli ediyordu.) Çevrede gözyaşları dökerek dolanmayacaktı.

İçten içe neyi tasarladığını fark etmeksizin çıktı ve kendine yeni giysiler aldı. Bunlar belki Paul'ün istediği gibi "seksi" giysiler değildi, ama daha önce giydiklerinden çok farklıydılar; artık giysileri sert, özensiz, kayıtsız olan, en azından öyle olduğunu sandığı kişiliğine uygundu. Saçını kestirdi, saçları artık küçük ve anlamlı yüzünü yumuşak, baştan çıkarıcı bir biçimde çevreliyordu. Julia'nın evinden ayrılmaya karar verdi. Burada Paul'le yaşamıştı, artık burada kalamazdı.

Oldukça kararlı ve soğukkanlı bir biçimde kendine bir ev bulup yerleşti. Yerleştikten sonra evde bir erkek için fazladan yer bulunduğunu fark etti. Aslında Paul için yer ayırmıştı; Ella, Paul dönecekmiş gibi yaşamaya devam ediyordu.

Sonra rastlantıyla, Paul'ün Nijerya'ya yerleşmek için hazırlanmak amacıyla İngiltere'ye geldiğini ve aslında iki haftadır burada olduğunu öğrendi. Haberi duyduğu gece, kendisini giyinmiş, süslenmiş, saçlarını özenle taramış, pencerede sokağa bakarken, Paul'ü beklerken buldu. Gece yarısını geçene kadar hem bekledi hem düşündü: Herhalde hastanedeki işi yüzünden gecikmiştir, erken yatmamalıyım, ışıkları sönük görürse beni uyandırmaktan çekinerek gelmeyebilir.

Geceler boyu orada öylece durup bekledi. Kendini onu beklerken görüyor ve kendi kendine söyleniyordu: "Bu yaptığım delilik. Buna delilik denir. Saçma olduğunu bile bile bir şeyi yapmaya, kendini bundan alıkoyamamaya delilik denir. Paul'ün gelmeyeceğini biliyo-

rum." Yine de her gece süslenip pencerede beklemeye devam etti. Paul'ü beklerken kendini gözlemledi ve bu çılgınlığın, bu ilişkinin eninde sonunda biteceğini görmesini önleyen, onu böylesine mutlu eden çılgınlıkla olan bağlantısını anladı. Evet, aptalca inanç, saflık ve güvenin yarattığı çılgınlık, onu mantıksız bir biçimde, bir daha asla dönmeyeceğini bildiği bir adamı pencerede beklemeye kadar götürmüştü.

Birkaç hafta sonra Doktor West gelişigüzel bir biçimde, Paul'ün yeniden Nijerya'ya döndüğünü söyledi. Bu kayıtsız tavrının altında utkulu bir hainlik sezilmiyor değildi. "Belli ki karısı onunla gitmek, kurulu düzenini bozmak istememiş. Burada halinden çok hoşnut."

Bu öyküdeki aksaklık, Paul ve Ella'nın ilişkisinin, çözülme yasaları ışığında yazılmasından kaynaklanıyor. Bunun başka bir biçimde yazılabileceğini sanmıyorum. İnsan bir şeyi yaşadıktan hemen sonra, bu deneyim bir kalıba giriyor. Bir ilişki, bu ilişki beş yıl süren ve evlilik kadar yoğun bir ilişki olsa da onu sona erdiren kalıpla tanımlanıyor. İşte yazılanlar bu yüzden doğru değil. İnsanlar olayları yaşarken böyle düşünmezler.

Bu öyküyü, ilişkinin başından ve sonundan iki tam gün seçip, en ince ayrıntısına kadar yazdığımı varsayalım. Yapamam, çünkü yine içgüdüsel olarak, ilişkiyi yok eden unsurları seçip onları vurgularım. Olaya biçimini veren de budur. Başka türlü karmaşaya düşerdik, çünkü aralarında aylar olan bu iki gün, üzerinde birkaç kaygı verici andan başka gölge taşımayacak, düşünülmeden yaşanmış mutluluk dolu dakikalar olacaklardı; aslında bu anlar, yaklaşan sonun yansımalarıdır, ama bunları yaşarken insan böyle düşünmez.

Edebiyat, olayın sonradan çözümlenmesidir.

Mashopi'de olanlarla ilgili öteki öykünün kalıbı, özlemdir. Paul ile Ella'yı anlatan bu öyküde özlem yok, ancak öyküyü yaşanan acı biçimlendirmiş.

Bir erkeğe âşık kadını betimlemek için, onu erkeğin zili çalmasını beklerken, yemek pişirirken ya da yemek için bir bardak şarap açarken göstermek gerekir. Ya da uyuyan erkeğin yüzündeki huzurlu ifadenin, merhaba anlamına gelen bir gülümseyişe dönüşmesini görmek için sabah erkenden uyanışını. Evet. Belki bu binlerce kez yinelenecek bir şeydir. Ancak bu edebiyat değildir. Bir film bunu daha güzel ifade edebilirdi. Evet yaşamı, yaşantının fiziksel yönü oluşturur, sonradan gelen çözümlemeler, uyumsuzluk ve önsezi dolu anlar değil. Bir film sahnesi: Ella bir portakalı yavaşça soyar, sarı dilimleri teker teker Paul'e verir; Paul ise bunları kaşlarını çatmış, düşünceli bir biçimde teker teker alır, çünkü aklı başka yerdedir.

[Mavi Defter şu cümleyle başlıyordu:]

"Tommy annesini suçlar gibiydi."

[Anna sonra şunları yazmıştı:]

Tommy'yle Molly arasındaki o kavgadan sonra yukarı çıktım ve bu kavgayı hemen bir öykü gibi kâğıda aktarmaya başladım. Birden bu hareketimin, yani her şeyi öyküleştirmenin bir kaçış olduğunu fark ediverdim. Bugün Molly'yle oğlu arasında geçenleri neden olduğu gibi aktarmıyorum? Neden bir günlük tutmuyorum? Besbelli olayları, bir şeyleri kendimden gizlemek amacıyla öyküleştiriyorum. Bugün bunu bütün açıklığıyla gördüm. Tommy'yle Molly'yi tartışırken dinliyordum,

çok rahatsız olmuştum; sonra hemen yukarı çıktım ve böyle bir şeyi tasarlamamış olmama karşın, bir öykü yazmaya başladım. Bundan sonra günlük tutacağım.

7 Ocak 1950

Tommy bu hafta on yedi yaşına bastı. Molly hiçbir zaman Tommy'yi geleceğini düşünmeye zorlamamıştı. Hatta geçen gün Tommy'ye, kaygılanmayı bırakıp, "bakış açısını genişletmek" için birkaç haftalığına Fransa'ya gitmesini önerdi. ("Bakış açısını genişletmek" deyimi Tommy'yi çok rahatsız etti.) Bugün mutfağa girdiğinde kavga etmek istediği çok açıktı, Molly'yle ben bunu o içeri girer girmez anladık. Tommy şu sıralar Molly'ye oldukça düşmanca davranıyor. Babasının evine ilk gidişinden beri böyle. (O sıralar bunun Tommy'yi ne kadar çok etkilediğini anlamamıştık.) Tommy tam bu dönemde annesini komünistlik ve "bohemlikle" suçlamaya başladı. Molly bu suçlamaları gülerek geçiştirdi ve Tommy'ye toprak sahibi, kibar ve çok zengin insanların bol olduğu kasaba villalarında konuk olmanın iyi bir şey olduğunu, ama ömrü boyunca orada yaşamak zorunda olmadığı için kendini şanslı sayması gerektiğini söyledi. Birkaç hafta sonra yeniden babasının yanına giden Tommy, döndüğünde annesine karşı aşırı nazik ve düşmanca davranmaya başladı. Bu noktada ben araya girdim. Tommy'ye Molly'yle babasının geçmişini anlattım, Molly böyle bir şeye kalkışmayacak kadar gururluydu. Babasının, Molly'ye kendisine dönmesi için parayla gözdağı verişini, patronlarına komünist olduğunu söyleyerek işinden edeceğini söyleyerek tehdit edişini, yani bütün öyküyü baştan sona anlattım. Tommy öncesi bana inanmadı; kimse hafta sonları konuklarına Richard kadar hoş davranamaz herhalde. Sonradan anlattıklarıma inandı, ama bu pek işe yaramadı. Molly, ona

yaz tatilinde babasında kalmasını önerdi; bana daha sonra bunu, Richard'ın altın kaplamasının yavaş yavaş döküleceğinden emin olduğu için yaptığını söyledi. Tommy gitti, altı hafta babasında kalacaktı. Kasabada bir ev. Hoş ve sıradan bir eş. Üç harika küçük çocuk. Richard'ın eve hafta sonları getirdiği iş arkadaşları. Kibar tabakaya ait yöre insanları. Molly'nin reçetesi bir büyü gibi işe yaradı. Tommy, "hafta sonlarının bile yeterince uzun" olduğunu söyleyerek geri geldi. Molly buna çok sevindi. Ancak çok erken sevindiği anlaşıldı. Bugünkü kavga, bir tiyatro oyunundan alıntı bir sahneye benziyordu. Tommy askere gidip gitmeme konusunda karar verme zamanının geldiğini ve bunu konuşmaları gerektiğini söyleyerek mutfağa girdi: Molly'nin ona askerliği protesto ederek gitmemesini söyleyeceğini sanıyordu. Tommy böyle bir şey yapsa Molly elbette sevinirdi, yine de buna kendisinin karar vermesi gerektiğini söyledi. Tommy sonra askere gitmesi gerektiğini söyleyerek tartışmaya başladı. Ardından konuyu annesinin yaşam biçimine, dostlarına, kimliğine getirerek ona saldırmaya başladı. Masada karşılıklı oturuyorlardı; Tommy'nin karanlık, inatçı ifadeli yüzü, her an Molly'nin yüzüne patlayacakmış gibiydi, Molly ise rahatça oturduğu yere yayılmıştı, aklı biraz da pişen yemekteydi, üstelik parti işlerini halletmek için telefonla konuşup duruyordu. Tommy her telefon konuşmasının bitmesini sabırla bekliyordu; kavganın sonunda Tommy vicdanının sesini dinleyerek askerliği protesto etmeye karar verdi.

Ardından bu kararın ışığında, Sovyetler Birliği'ndeki askerî zihniyeti öne sürerek annesine saldırmaya başladı. Yukarı çıkarken, sanki az önce konuşulanların doğal sonucuymuş gibi, erkenden evlenip çoluk çocuğa karışmak istediğini söyledi. Molly bitkinlikle kendini bı-

raktı ve ağlamaya başladı. Janet'a öğle yemeğini yedirmek için yukarı çıktım. Rahatsız olmuştum. Molly'yle Richard bana, Janet'ın babasıyla aramdaki ilişkiyi anımsatıyor. Bana kalırsa bu çok aptalca ve dengesiz bir ilişkiydi. "Çocuğumun babası" gibi sözcükleri ne kadar kendi kendime yinelesem de bu konudaki duygularım değişmiyor. Bir gün Janet, "Annemle babam bir yıl evli kalmış, sonra boşanmışlar," diyecek. Biraz daha büyüyünce ona gerçeği anlatacağım, o zaman, "Annem babamla üç yıl birlikte yaşamış; sonra bir çocuk sahibi olmaya karar verdikleri için, yani benim gayrimeşru olmamam için evlenmişler, sonra boşanmışlar," diyecek. Ancak bütün bu sözcüklerin, benim duygularımla hiçbir ilgisi olmayacak. Ne zaman Max'i düşünsem, çaresizlik elimi kolumu bağlıyor. Onunla ilgili bir şeyler yazmama yol açan çaresizliği anımsıyorum. (Siyah Defter'deki Willi.) Ancak bu evliliğin aptalca ve boş oluşu, bebek doğduğu an benim için önemini yitirmişti. Janet'ı ilk gördüğümde, "Aşk, evlilik, mutluluk falan, bunların hiçbir önemi yok," diye düşünmüştüm. Karşımda harika bir bebek duruyordu. Ancak Janet'a bunu anlatsam anlayamaz. Tommy de anlamıyor. Bunu anlayabilseydi, Molly'yi babasını terk ettiği için suçlamazdı. Janet doğmadan önce bir aralar günlük tutuyordum. Onu bir bulayım. Evet, hayal meyal anımsadığım günlük buradaymış.

9 Ekim 1946

Dün gece işten çıkıp, o berbat otel odasına döndüm. Max yatağa uzanmıştı, suskundu. Divana oturdum, yanıma geldi, başını kucağıma koyup kollarını belime doladı, kederli olduğunu hissedebiliyordum. "Anna, neden birbirimize söyleyecek hiçbir şeyimiz yok?" dedi. "Biz farklı insanlarız da ondan," dedim. "Farklı insanlar olmak ne demek?" dedi, sesinde yine kendiliğinden alay belir-

mişti; bu, iradesi güçlü, alaycı bir insanın ağır konuşmasına benziyordu. Belki "farklı insanlar" sözcüklerinin hiçbir şey ifade etmediğini düşününce umudum kırılmıştı, yine de gelecekten umutlu bir biçimde, "Farklı insanlar olmanın mutlaka bir anlamı vardır," dedim. O da, "Yatağa gel," dedi. Yatakta elini göğsüme koyduğunda onu itici buldum, "Ne yararı var?" dedim. "Birbirimize bir yararımız yok, hiçbir zaman da olmadı." Biz de yattık uyuduk. Sabaha karşı, yan odadaki evli çift sevişmeye başladı. Otelin duvarları kâğıt kadar ince olduğundan her şeyi duyabiliyorduk. Onların çıkarttığı sesleri dinlemek beni mutsuz etti; hiç o kadar mutsuz olmamıştım. Max uyandı ve "Neyin var?" diye sordu. Ben de, "Görüyorsun ya, insanlar mutlu olabiliyor, ikimiz de bu gerçeğe sıkı sıkı sarılmalıyız," dedim. Hava çok sıcaktı. Güneş doğuyordu, yan odadaki çift gülüşüyordu. Duvarda, güneş ışığının vurmasıyla soluk, ılık, pembe bir leke belirmişti. Max sıcaktan bunalmış ve mutsuz bir biçimde yanımda yatıyordu. Kuşlar yüksek sesle şakıyordu, hava iyice ısınınca, sanki güneş hepsinin enerjisini emmiş gibi birdenbire sustular. Kuşlar bir dakika önceye kadar tiz, uyumsuz, canlı seslerle şakıyorlardı, sonra birden sessizlik. Genç çift konuşup gülüşüyordu, sonra bebekleri uyanıp ağlamaya başladı. Max, "Belki biz de çocuk yapmalıyız," dedi. Ben de, "Yani bebek bizi yakınlaştırır mı diyorsun?" dedim. Bunu huzursuzlukla söylemiştim, söylediğim için de kendimden nefret ettim, ama duygusallığı sinirime dokunmuştu. Birden, "Neden olmasın?" diye düşündüm. "Koloniden ancak aylar sonra ayrılabileceğiz. Bunun için paramız yok. Hadi bebek yapalım. Hep gelecekte harika bir şey olacağını umuyorum. Bir şeyler de şimdi olsun..." Böylece Max'e döndüm ve sevişmeye başladık. İşte o sabah Janet'a hamile kaldım. Ondan sonraki hafta içinde evlendirme dairesinde ev-

lendik. Bir yıl sonra da ayrıldık. Ancak bu adam bana hiç dokunmadı, hiç yakınlaşmadı denilebilir. Ama işte Janet... galiba bir psikanaliste gideceğim.

10 Ocak 1950

Bugün Bayan Marks'a gittim. Birkaç ısınma sorusundan sonra bana, "Bana neden geldin?" diye sordu. Ben de, "Beni duygulandırması gereken olaylar yaşadım, ama hiçbir şey hissetmedim," dedim. Daha başka şeyler de söylememi bekliyordu, ben de devam ettim: "Sözgelimi geçen hafta arkadaşım Molly'nin oğlu, askerliği protesto etmeye karar verdi, ama etmeyebilirdi de. Ben de böyle şeyler yapabiliyorum."

"Neler?"

"İnsanlara bakıyorum da şu ya da bu olmaya karar verebiliyorlar. Ancak bu bir çeşit oyun, aynı inançla tam tersini de yapabilirlerdi." Duraksadı, sonra, "Bir roman yazmışsın, öyle mi?" dedi.

"Evet."

"Yeni bir romana başladın mı?"

"Hayır, bir daha asla yazmayacağım." Başını salladı.

Bu baş sallama bana şimdiden tanıdık gelmeye başlamıştı. "Burada bulunmamın nedeni, artık bir şey yazamamam değil," dedim.

Yine başını salladı ve "Buna inansan iyi olur, yoksa..." dedi. Bu duraksamada saldırgan, tuhaf bir yön vardı, ben de saldırganca olduğunu bildiğim bir gülümsemeyle, "Yoksa bozuşuruz," dedim; soğukça gülümsedi. Sonra, "Niye yazmayacaksın?" dedi.

"Artık sanata inanmıyorum."

"Demek sanata inanmıyorsun?" Sözcükleri birbirinden ayırıyor ve her birini incelemem için bunlara dikkatimi çekmeye çalışıyordu. "İnanmıyorum."

"Yani."

14 Ocak 1950

Çok fazla düş görüyorum. Bir tanesi: Bir konser salonundayım. Seyirciler gece giysileri içinde çok şık. Bir konser piyanosu. Ben, piyanonun başında Kraliçe Mary gibi, üzerimde Kral Edward dönemi tarzı saten bir elbise, boynumu saran inci bir kolyeyle oturuyorum. Seyirciler bekliyor, ama ben tek nota bile çalamıyorum. Düşüm, bir temsil sahnesi ya da eski bir resim kadar yapay. Bu düşü Bayan Marks'a anlatınca, "Sence düşün konusu ne?" diyor. "Duygu yokluğu," diyorum. O da o hafif, kurnaz gülümsemesiyle gülümsüyor ve bir orkestra şefinin butonunu salladığı gibi seanslarımızı yönlendiriyor. Bir düş daha: Orta Afrika'da savaş zamanı. Basit bir dans salonu. Herkes sarhoş ve arzuyla birbirine yapışmış dans ediyor. Ben dans pistinin kenarında bekliyorum. Nazik, şık bir adam bana yaklaşıyor. Bu Max. (Ancak defterde onu Willi olarak tanımladığım için, bir roman kahramanına benziyor.) Kurmalı bir bebek gibi kollarına yürüyorum, sonra donup kalıyorum, kıpırdayamıyorum. Bu düşün de gülünç bir havası var. Tıpkı bir karikatür gibi. Bayan Marks, "Düşün neyle ilgili?" diye soruyor. "Aynı şeyle, ani duygu kaybıyla. Max'in yanında frijit oluyordum."

"Demek frijit olmaktan korkuyorsun?"

"Hayır, birlikteyken frijit olduğum tek erkek oydu."

Başını sallıyor. Birdenbire, acaba yine frijit olur muyum, diye kaygılanmaya başlıyorum.

19 Ocak 1950

Bu sabah çatı katındaki odamdaydım. Yan eve bitişik olan duvarın arkasından bir bebek ağlaması duyuluyordu; bu bana Afrika'daki otel odamızı anımsattı. Bebek sabah ağlayarak bizi uyandırır, doyurulduktan sonra annesiyle babası sevişirken geğirir ve mutluluk dolu ses-

ler çıkarırdı. Janet yere oturmuş tuğlalarıyla oynuyordu. Dün gece Michael arabayla gezmeyi önerdi, ben de Molly dışarı çıkacağı için Janet'ı yalnız bırakamayacağımı söyledim. "Eee, anneler hep sevgililerinden önce çocuklarını düşünürler zaten," diye alay etti. Bu soğuk, alaylı tavrı beni sinirlendirdi. Bu sabah yan evde ağlayan bebeğin sesini dinleyerek ve Michael'dan nefret ettiğimi düşünerek (Max'ten de böyle nefret ederdim) oturuyordum; sürekli yinelenen bu sahne beni kuşatmıştı. Sonra birden her şey gerçekdışı görünmeye başladı; nerede olduğumu anımsayamadım. Londra'da mıydım, yoksa Afrika'da, yan odadaki bebeğin sesini dinlediğim yerde mi? Janet oturduğu yerde başını kaldırıp bana baktı ve "Haydi anne, gel oyna," dedi. Kıpırdayamadım. Bir süre sonra kendimi zorlayarak koltuktan kalktım ve küçük kızımın yanına, yere oturdum. Ona bakarak, "Bu benim çocuğum, benim etim, benim kanım. Oysa ben bunu hissedemiyorum," diye düşünmeye başladım. Janet, "Oynasana anne," dedi yine. Bir ev yapmak için tahta kiremitlerle oynamaya başladım, ama hareketlerim bir makineninki gibiydi. Güçlükle hareket edebiliyordum. Kendimi yerde oturmuş görebiliyordum: "küçük kızıyla oynayan genç anne" tablosu. Tıpkı bir film sahnesi ya da bir fotoğraf gibi. Bunu Bayan Marks'a anlattım, bana "Yani?" dedi. Ben de, "Düşlerimin aynısı, yalnızca birdenbire yaşamıma girdi, o kadar," dedim. Bekledi, ben de, "Michael'a duyduğum nefret yüzünden oldu bu. Her şey dondu sanki," dedim. "Onunla yatıyor musun?"

"Evet."

Bekledi; ben de gülümseyerek, "Hayır frijit değilim," dedim. Başını salladı. Beklediğini belirten bir baş sallayış. Ne söylememi beklediğini anlayamadım. Beni yönlendirdi: "Küçük kızın gelip oynamanı mı istemişti?"

Anlayamadım. "Oynamak," dedi. "Gelip oynamak.

Çalmak. Oynayamadın. Piyanoyu da çalamamıştın."

Birden ne demek istediğini anlayarak öfkelendim. Son birkaç gündür, defalarca ve ustaca aynı noktaya getirilmiştim; her seferinde de öfkelenmiştim, her seferinde öfkem gerçeğe karşı bir engeldi sanki. "Hayır, o düş sanatla ilgili değildi," dedim, "değildi. Düşü kim gördü, siz mi, ben mi," diyerek şakalaşmaya çalıştım. Ancak bu şakaya gülmedi. "Hayatım, sen bir kitap yazdın, sen bir sanatçısın." Sanatçı sözcüğünü sevecen, anlayışlı ve saygılı bir gülümsemeyle söylemişti. "Bayan Marks inanın bana, bir daha tek sözcük bile yazamayacak olsam, kılım kıpırdamazdı."

"Demek kılın kıpırdamazdı ha!" dedi; "kılın kıpırdamazdı" sözcüklerinin ardındaki anlamı kastederek: duygudan yoksunluk. "Evet," diye direttim, "kılım kıpırdamazdı."

"Hayatım, psikoterapist olmamın nedeni, bir zamanlar sanatçı olduğuma inanmamdır. Birçok sanatçıyı tedavi ettim. Şu anda oturduğun koltukta, tıkanmış oldukları, kendi içlerine kapandıkları ve artık yaratamadıkları için kaç kişi oturdu biliyor musun?"

"Ancak ben onlardan biri değilim."

"Peki o zaman kendini tanımla."

"Anna Wulf ufak tefek, esmer, zayıf, hırçın bir kadındır, fazla eleştireldir ve hep savunma halindedir. Hiç sevmediği bir adamla bir yıl evli kalmıştır ve küçük bir kızı vardır. Bir komünisttir." Gülümsedi. "İşe yaramadı mı?" dedim. "Yeniden dene, her şeyden önce, Anna Wulf eleştirmenlerin çok beğendiği bir kitap yazmıştır, hatta bu kitap öyle başarılı olmuştur ki, hâlâ bu kitabın getirdiği parayla geçinmektedir." İçim nefretle dolmuştu. "Pekâlâ, Anna Wulf ruh doktorunun karşısında oturmaktadır. Oradadır, çünkü hiçbir şeyi derinlemesine hissedememektedir. Donmuş gibidir. Pek çok dostu ve

tanıdığı var. İnsanlar onu görmekten mutlu olur. Ancak o dünyada tek insanı, yani kızı Janet'ı sever."

"Neden donuklaşmış peki?"

"Korkuyor da ondan."

"Neden?"

"Ölümden."

Başını salladı, bense oyunu kestim ve "Hayır kendi ölümünden değil. Bana öyle geliyor ki, kendimi bildim bileli, dünyada iki gerçek var, ölüm ve yıkım. Bana kalırsa, bunlar yaşamdan daha güçlü."

"Neden komünist oldun?"

"En azından onlar bir şeye inanıyorlar."

"Komünist Parti'ye üyeysen, neden 'onlar' diyorsun?"

"Gerçekten içimden gelerek 'biz' diyebilseydim, burada olmazdım değil mi?"

"Demek aslında yoldaşların senin için bir şey ifade etmiyor."

"Onlarla iyi geçiniyorum, demek istediğiniz buysa?"

"Hayır, demek istediğim bu değil."

"Söyledim ya, gerçekten tek sevdiğim insan kızım. Buna da bencillik denir."

"Arkadaşın Molly'yi sevmiyor musun?"

"Ona düşkünüm."

"Peki şu senin Michael'ı sevmiyor musun?"

"Varsayalım yarın beni bıraktı, onunla ... yatmaktan hoşlandığımı sizce kaç gün anımsarım?"

"Michael'la tanışalı ne kadar oldu ki, üç hafta mı? Seni neden bıraksın ki?"

Buna bir yanıt bulamadım, aslında bunu söylediğime bile şaşırmıştım. Süremiz doldu. Veda ettim, tam çıkarken bana, "Hayatım, unutma sanatçının görevi kutsaldır," dedi. Kendimi tutamayıp güldüm.

"Niye güldün?"

"Size de gülünç gelmiyor mu, sanat kutsaldır, Do majör konçerto, birinci bölüm, haşmetli çalınacak."

"Seni her zamanki gibi, iki gün sonra bekliyorum canım."

31 Ocak 1950

Bugün Bayan Marks'a gittiğimde, ona onlarca düş anlattım. Hepsini de şu son üç gün içinde görmüştüm. Hepsinde de aynı taklit edilmiş sanat, karikatür, parodi, resim özelliği vardı. Düşlerin hepsi renkliydi, bana büyük zevk veren harika, canlı renkleri vardı. "Çok düş görüyorsun," dedi Bayan Marks. "Başımı yastığa koyar koymaz," dedim. "Peki bu düşler neyle ilgiliydi?" O gülümsemeden önce ben gülümsüyorum, bunun üzerine bana sert davranmaya karar vererek dik dik bakıyor. Ancak ben, "Size bir şey sormak istiyorum," diyorum, "bu düşlerin yarısı karabasandı, uyandığımda gerçekten korkmuş ve terlemiş oluyordum. Yine de her saniyesi bana zevk vermişti. Düş görmek bana zevk veriyor, düş göreceğim diye uyumayı dört gözle bekliyorum. Gece boyunca düş gördüğümü bilmenin mutluluğunu tatmak için sürekli uyanıyorum. Sabah olunca kendimi, uykumda büyük işler becermiş gibi mutlu hissediyorum. Ancak dün tam on yıldır psikanalize giden bir kadınla tanıştım, Amerikalıydı elbette." Bayan Marks burada gülümsedi. "Bu kadın işveyle, neşeyle gülümseyerek bana düşlerinin onun için yaşamından daha önemli, gerçek yaşamda kocası ve çocuklarıyla yaşadıklarından çok daha gerçek olduğunu söyledi." Bayan Marks gülümsedi. "Evet, ne diyeceğinizi biliyorum," dedim. "Haklısınız da, size şunu söyleyeyim, hangi sınıftan, ırktan, tarikattan olursa olsun, herkes kendini yaşamının bir döneminde yazar, ressam, balerin falan sanmış. Büyük olasılıkla şu odanın içinde oturup konuştuklarımızdan çok daha

önemli bir gerçek bu, sonuçta yüzyıl önce sanatçı olmak kimsenin aklının ucundan bile geçmezdi. Alın yazılarında varsa sanatçı oluyorlardı. Ama uykumda, uyanıkken yaşadıklarımdan daha doyurucu, heyecanlı ve zevkli şeyler yaşamamda sizce de bir çarpıklık yok mu? Ben o Amerikalı kadın gibi olmak istemiyorum." Sessizlik, Bayan Marks'ın yönlendirici gülümsemesi. "Evet, biliyorum, bütün yaratıcılığımı düşlerime harcadığımı söylememi istiyorsunuz."

"Doğru değil mi peki?"

"Bayan Marks, sizden bir süre düşlerimi bir kenara itmenizi rica ediyorum."

"Bir psikoterapiste kalkmış, düşlerimi bir kenara itelim diyorsun ha?" dedi soğukça. "Düşlerimin bu kadar zevkli olmaları, acaba onları duygularımdan kaçmak için kullanmamdan kaynaklanıyor olamaz mı?" Sessizce oturup düşündü. Ah o ne kurnaz, yaşlı bir kadındır. Bayan Marks, bunun akılcı olup olmadığını düşünürken bana küçük bir hareketle sessiz durmamı işaret etti. Ben de bu arada odayı inceledim. Yüksek tavanlı, geniş, loş ve sessiz bir oda. Her yer çiçek dolu. Duvarlar büyük sanat eserlerinin taklitleriyle dolu, bir sürü heykel de var. Oda bir sanat galerisine benziyor. Burası sanata adanmış bir yer. Tıpkı bir sanat galerisi gibi insana zevk veriyor. Sorun şu ki, yaşamımdaki hiçbir şeyin bu odada karşılığı yok; benim yaşamım her zaman ham, çiğ, eksik ve deneme niteliğinde bir yaşam olmuştur. Çok yakından tanıdığım insanların da yaşamları aynen böyledir. Bu odayı incelerken, yaşamımın çiğ, kaba olmasının aslında sahip olduğum en değerli şey olduğunun, buna sıkı sıkıya sarılmam gerektiğinin farkına vardım. Bayan Marks kısa bir süre sonra derin düşüncelerinden sıyrılarak, "Pekâlâ hayatım, bir süre için düşlerini bir kenara iteceğiz, sen de bana uyanıkken kurduğun düşleri anlatacaksın," dedi.

O gün, bu son kayıttan sonra, sanki sihirli bir değnek değmiş gibi düşlerim kesildi. Bayan Marks arada sırada, ondan bu tuhaf kaçışımı unutmaya hazır olup olmadığımı anlamak için, "Düş görüyor musun?" diye soruyor. Michael'a karşı duygularımın ayrıntılarını inceliyoruz. Çoğu zaman Michael'la birlikte olmaktan mutluyum, sonra birdenbire ondan nefret ettiğimi ve ona içerlediğimi hissediyorum. Nedenleri hep aynı: bir kitap yazmış olmamla ilgili şaka yaptığı zaman. Michael benim kitap yazmış olmamdan hiç hoşlanmıyor, bana kadın yazar diyerek benimle alay ediyor; ikincisi anneliği onun sevgilisi olmaktan önemli saydığımı söyleyerek Janet'la ilgili ironik yorumlar yaptığı zaman; üçüncüsü benimle evlenmeye niyeti olmadığı konusunda beni uyardığı zaman. Bu uyarıyı hep bana hayatındaki en önemli şey olduğumu, beni sevdiğini söyledikten sonra yapıyor. Ben de kırılıyor, öfkeleniyorum. Bir seferinde öfkeyle, "İnsanın bu uyarıyı bir kez yapması yeterlidir," dedim; bunun üzerine alay ederek beni neşelendirdi. Ancak o gece ona karşı ilk kez frijit oldum. Bunu Bayan Marks'a anlattığımda, "Bir seferinde frijitlikten yakınan bir kadını tedavi etmiştim," dedi. "Sevdiği adamla birlikte yaşıyordu. Ancak birlikte oldukları üç yıl boyunca bir kez bile orgazm olmamıştı. Evlendikleri gün ilk kez orgazm oldu." Bunu söyledikten sonra, "Gördün mü bak!" der gibi başını salladı. Ben de güldüm ve "Bayan Marks, siz çok geri kafalı bir insansınız," dedim. O da gülümseyerek, "Bu sözcük ne anlama geliyor şimdi hayatım?" diye sordu. "Benim için çok şey anlamına geliyor," dedim. "Ama geçen gece senin adam, seninle evlenemeyeceğini söylediğinde ilişkiden zevk almadığın doğru değil mi?"

"Ancak bunu daha önce de söyledi ve ima etti ama o zamanlar frijit olmadım." Dürüst davranmadığımın farkındaydım, bu yüzden, "Yataktaki tepkilerimin Mi-

chael'ın beni algılayış biçimiyle ilgili olduğunu yadsıyamam," diye itiraf ettim. "Elbette, sen gerçek bir kadınsın." Bayan Marks, kadın sözcüğünü tıpkı sanatçı sözcüğünü kullandığı gibi kullanıyor. Mutlak bir şey gibi. Sen gerçek bir kadınsın, dediğinde gülmeye başladım, kendimi gülmekten alamıyordum, bir süre sonra o da gülmeye başladı. Sonra bana niye güldüğümü sordu, ben de söyledim. Tam "sanat" sözcüğünü kullanmak üzereydi ki –bu sözcüğü düş görmeyi bıraktığım zamandan beri ağzımıza almıyorduk– onun yerine, "Neden bana hiç politik yaşamından söz etmiyorsun?" dedi.

Düşündüm ve "Komünist Parti'yle ilgili korku ve nefretten tutun da umutsuzca sarılmaya kadar her çeşit duyguyu yaşıyorum. Bu duygular partiyi koruma ve ona arka çıkma gereksinimimden kaynaklanıyor, anlatabiliyor muyum?" dedim. Başını evet anlamında sallayınca devam ettim: "Bu Janet için de geçerli. Yapmak isteyip onun yüzünden bazı şeyler yapamadığımda onun varlığından nefret ettiğim oluyor ama onu seviyorum da. Ve Molly. Bir saat önce buyurgan ve koruyucu olduğu için ondan nefret ederken, bir saat sonra onu sevebilirim. Michael için de aynı. Yani açıkça görülüyor ki, tek ilişkim üzerinde yoğunlaştığımızda bütün kişiliğim üzerinde yoğunlaşmış oluyoruz. Öyle değil mi?" Sözümün burasında alayla hafifçe gülümsedi. "Pekâlâ," dedi, "Michael üzerinde yoğunlaşalım bakalım."

15 Mart 1950

Bayan Marks'a gidip, Michael'la hiç olmadığım kadar mutlu olmama karşın, anlayamadığım şeyler hissettiğimi söyledim. Geceleri onun kollarında kendimden geçmiş, mutlu bir biçimde uyuyorum, ama sabah kalktığımda kırgın ve nefret dolu oluyorum. Bunun üzerine, "Demek öyle hayatım, belki de yeniden düş görmeye

başlamanın zamanıdır?" dedi. Gülmeye başladım, o da gülmeyi kesmemi bekledi. "Yine siz kazandınız," dedim. Dün gece sanki emredilmiş gibi düş görmeye başladım.

27 Mart 1950

Düşümde ağlıyorum. Uyandığımda yalnızca ağladığımı anımsıyordum. Bunu Bayan Marks'a anlattığımda, "Yalnızca uykumuzda döktüğümüz gözyaşları içtendir. Uyanıkken kendimize acıdığımız için ağlarız," dedi. "Çok şiirsel ama gerçekten böyle düşündüğünüze inanamıyorum."

"Neden düşünmeyeyim ki?"

"Çünkü düşümde ağlayacağımı bile bile uyumak bana zevk verir." Gülümsüyor; bekliyorum ama bana yardım etmiyor. "Bana mazoşist olduğumu söylemeyecek misiniz?" dedim alayla. Başını, "elbette" anlamında sallıyor. "Acının zevk veren bir yanı var," diyerek sözü ağzından kapıyorum. Başını sallıyor. "Bayan Marks," diyorum, "beni ağlatan bu hüzünlü özlem var ya, işte o aynı zamanda şu kahrolası kitabın temelinde yatan duygudur." İrkilerek sandalyesinde dikleşiyor. Bir kitabı, sanatı, asil bir eylemi kahrolası diye nitelendirdiğim için irkildi. "Sizin tek yaptığınız, zaten bildiğim bir şey olsa da beni adım adım bu kitabın köklerinin zehirli olduğunun farkına varmamı sağlamak, bu bilince getirmekti," diyorum. "Kendini daha yakından tanımak, kendinle ilgili bildiğin bir şeyi daha derinlemesine öğrenmektir," diyor. "Ancak bu benim için yeterli değil," diyorum. Başını sallıyor ve oturduğu yerde düşüncelere dalıyor. Bir şey söyleyeceğini biliyorum, ama ne? Sonra "Günlük tutuyor musun?" diye soruyor. "Arada sırada."

"Burada olanları yazıyor musun?"

"Bazen." Başını sallıyor, aklından neler geçtiğini bili-

yorum. Günlük tutmamı, yazmama engel olan bu "tıkanıklığın" erimesi, açılması yolunda atılmış bir adım olarak görüyor. İçim öyle büyük bir nefret ve öfkeyle doldu ki, ağzımı açıp tek laf edemedim. Günlükten söz ederek, onu kendine alet etti, bunu benden çaldı sanki.

[Bu noktada günlük, kişisel bir belge olmaktan çıkıp, sayfalarına, gazetelerden kesilmiş, üzerlerine tarih atılmış yazıların yapıştırıldığı bir tutanağa dönüşüyordu.]

Mart 50

Tasarımcısı bunu "H-Bombası Modeli" olarak adlandırmış. "H" harfinin, boyacılıkta kullanılan hidrojen peroksidi temsil ettiğini açıklamış. Saç, ensede bir bomba patlamış görüntüsü verecek biçimde dalgalar halinde biçimlendiriliyor.

Daily Telegraph.

13 Temmuz 50

Bugün Demokrat Llyod Bentsen, Başkan Truman'ı, Kuzey Korelilere, bir hafta içinde geri çekilmezlerse, kasabalarına bomba atılacağını söylemesi için zorladı. Kongre alkışa boğuldu.

Express

29 Temmuz 50

Attlee'nin de belirttiği gibi, savunma araçlarına 100 milyon sterlin harcama kararı, yaşam standartlarında ve sosyal hizmetlerde umulan düzelmenin gecikeceği anlamına geliyor.

New Statesman

3 Ağustos 50

Amerika, atom bombasından yüzlerce kez daha

güçlü olduğu tahmin edilen H. bombasını kullanmakta kararlı.

Express

5 Ağustos 50

Bir atom bombasının patlama menzili, alev parlaması, radyasyon ve benzeri açılardan Hiroşima ve Nagazaki'de yarattığı etkiye bakarak, bir H. bombasının, bir İngiliz yerleşim alanında 50 000 kişiyi öldürebileceği tahmin ediliyor. Ancak hidrojen bombasını göz önüne almazsak, bu konuda...

New Statesman

24 Kasım 50

McARTHUR KORE'DEKİ SAVAŞI SONA ERDİRECEK SALDIRI İÇİN 100 000 ASKER SÜRDÜ.

Express

9 Aralık 50

KORE BARIŞ GÖRÜŞMELERİ ÖNERİSİ, ANCAK MÜTTEFİKLER YATIŞTIRILAMIYOR.

Express

16 Aralık 50

ABD "CİDDİ BİR TEHLİKEYLE" karşı karşıya. Bugün kırmızı alarm verildi. Başkan Truman bu gece Amerikalılara, ABD'nin, Sovyetler Birliği liderlerinin yarattığı ciddi bir tehlike içinde olduğunu duyurdu.

13 Ocak 51

Truman dün, bütün Amerikalılar için büyük özveri anlamına gelen Amerikan Savunma Planı için büyük hedefler belirledi.

Express

12 Mart 51

EISENHOWER'IN ATOM BOMBALARI. Düşmanın yeterli ölçüde kayıp vereceğinden emin olsam, hemen kullanırdım.

Express

6 Nisan 51

KADIN ATOM CASUSUNA İDAM CEZASI. Kocası da elektrikli sandalyede idam edildi. Yargıç: Kore olayının nedeni sizsiniz.

2 Mayıs

KORE: 371 ÖLÜ, YARALI YA DA KAYIP.

9 Haziran 51

ABD Yargıtayı, hükümeti devirmek için kanlı bir darbe örgütlemeye hazırlık suçundan mahkûm edilen on bir Amerikan Komünist Partisi liderinin mahkûmiyetini onayladı. Böylece beş yıllık hapis ve kişi başına 10.000 sterlinlik para cezası yürürlüğe konulacak.

Statesman

16 Haziran 51

2 Haziran, *The Los Angeles Times*'tan alıntı:

"Kore'de savaşın başlangıcından bu yana, çoğunluğu çocuk olan 2 milyon sivilin öldürüldüğü ya da savaşın yarattığı olumsuz koşullardan dolayı yaşamını yitirdiği tahmin ediliyor. 10 milyonun üzerinde insan evsiz ve muhtaç." Kore Cumhuriyeti'nin özel delegesi, Dong Sung Kim, 1 Haziran'da bir demeç verdi; "Bir gecede 156 köy yakıldı. Bu köyler düşmanın ilerleyiş yolu üzerindeydiler. Bu yüzden Birleşmiş Milletler uçakları buraları yok etmek zorundaydı. Boşaltma emrine uyamayıp bulunduk-

ları yeri terk edemeyen yaşlılar ve çocuklar öldürüldü."

New Statesman

13 Temmuz 51

Kızılların, 20 Müttefik gazeteci ve fotoğrafçısının Kaesong'a girmesine izin vermemesi üzerine ateşkes görüşmeleri durduruldu.

Express

16 Temmuz

Petrol sahası ayaklanmasına 10 000 kişi katıldı. Askerler göz yaşartıcı bomba kullandılar.

Express

28 Temmuz

Yeniden silahlanma şimdiye kadar Amerikalıların özveri yapmalarını gerektirmemiştir. Tersine, tüketim daha da artmaktadır.

New Statesman

1 Eylül 51

Şok dondurma yöntemiyle tohum hücrelerini sonsuza kadar koruyacak yöntemin geliştirilmesi çağımızın dönüm noktası olabilir. Şimdilik bu yöntem yalnızca erkek sperm ine uygulanabilmekle birlikte, gelecekte kadın yumurtasına da uygulanabilir. 1951'de yaşayan bir erkekle, 2051 yılında yaşayan bir kadın, 2251'de çiftleştirilebilecekler; çocuğu karnında bir süt anne taşıyacak ve doğuracak.

Statesman

17 Ekim 51

İSLAM DÜNYASI ALEVLENDİ. Süveyş'e asker akını.

Express

20 Ekim
ORDU MISIR'A GİRİŞİ KAPATTI.

Express

16 Kasım 51

Savaş tutuklusu 12 790 Müttefik askeri ve 250 000 Güney Koreli sivil, Kore'deki kızıllar tarafından katledildi.

Express

24 Kasım 51

Çocuklarımızın zamanında dünya nüfusunun 4 milyara ulaşması bekleniyor. 4 milyar boğazı besleme mucizesini nasıl gerçekleştireceğiz?

Statesman

24 Kasım 51

Rusya'da 1937-1939 büyük temizlik harekâtı bünyesindeki sorgulamalarının sürdüğü aylarda idam edilen, tutuklanan, çalışma kamplarına gönderilen ve ölen insanların sayısı kimse tarafından bilinmiyor. Rusya'da zorunlu olarak çalıştırılanların sayısı da belli değil: bir milyon mu, yoksa 20 milyon mu?

Statesman

13 Aralık 51

RUSYA ATOM BOMBASINI ATACAK BİR BOMBARDIMAN UÇAĞI ÜRETTİ. Dünyanın en hızlı bombardıman uçağı.

Express

1 Aralık 51

Silahlanma giderleri ve denizaşırı ekonomik yardım, savaş öncesindeki federal bütçeyi aştı. Yine de

ABD tarihteki en büyük patlamaya doğru yol alıyor.

Statesman

29 Aralık 51

İngiliz tarihinde görülmemiş olay: Savaştan sonraki ilk yılda, denizaşırı ülkelerde on bir tümenimiz var, ulusal gelirin yüzde onu silahlanmaya harcandı.

Statesman

29 Aralık 51

McCarthy ve arkadaşlarının Amerika Birleşik Devletleri'nde fazla ileri gittiklerini gösteren belirtiler var.

Statesman

12 Ocak 1952

Başkan Truman, 1950'nin başlarında Amerika'nın hidrojen bombası yapımını hızlandıracağını söylediğinde, Albert Einstein, yıkım ruhunun gitgide daha kesin çizgilerle belirmeye başladığına sessizce dikkatleri çekmişti. Bilim adamlarına göre bu bomba, Hiroşima'ya atılandan bin kat daha güçlü, bu da yirmi milyon ton TNT'nin patlamasına eşdeğer güçte bir patlama demektir.

Statesman

1 Mart 1952

Ortaçağ'da yüz binlerce masum insan cadılıkla suçlanmıştı. Komünist ve Rus milliyetçi kitleleri, devrim karşıtı eylemlerde bulundukları bahanesiyle aynı Ortaçağ zihniyetiyle yapılan temizliğe kurban gitti. Bu kadar çok insanın tutuklanmasının nedeni, aslında ortada işlenmiş bir suç olmamasından kaynaklanıyor. (Bay Weissberg, bulduğu mucize sayılabilecek yöntemle, 1936 ve

1939 yılları arasında sekiz milyon suçsuz insanın cezaevlerine girip çıktığını hesaplıyor.)

Statesman

22 Mart 52

Birleşmiş Milletler'in Kore'de kimyasal silah kullandığı iddiası, saçma olduğu gerekçesiyle göz ardı edilemez.

Statesman

15 Nisan 52

Romen Komünist Hükümeti, "üretken olmayan kişiler"in Bükreş'ten topluca uzaklaştırılmasını emretti. Bu kişiler, kent nüfusunun beşte birini oluşturuyordu, yani 200 000'i buluyordu.

Express

28 Haziran 52

Pasaportlarına kısıtlama getirilen ya da el konulan Amerikalıların sayısını tam olarak bilmek olanaksız, ancak bilinen örnekler, farklı koşullarda yaşayan, dinsel ve politik inançlara sahip insanların bundan etkilendiğini ortaya çıkarıyor. Listedeki adlar şöyle:....

Statesman

5 Temmuz 52

En önemlisi, bu Amerikan cadı avı, Amerikan vatandaşlarını ekonomik olarak tehdit edip, onların genel geçer kurallara ve genel toplum düzenine karşı çıkmamalarını sağlamayı amaçlıyor.

Statesman

2 Eylül 52

İçişleri Bakanı, "Hedefine ulaşan bir atom bombası

ciddi bir zarara yol açabilir, ama abartıldığı kadar değil," dedi.

Express

Gül dalıyla devrim yapılamayacağının farkındayım; kafamda bu sorunu evirip çeviriyorum: Formoza'yı savaş tehdidinden uzak tutmak için 1.5 milyon insanı öldürmeli miydim, yoksa yalnızca ellerinden silahlarını mı almalıydım, ancak bu yeterli olmayabilirdi.

Statesman

13 Aralık 1952
JAPONLAR SİLAH İSTİYOR.

Express

13 Aralık

McCarran Yasası'nın ikinci bölümü tutuklama merkezi denilen yerlerin kurulmasına destek veriyor. Yasalar bu tür merkezlerin kurulmasını teşvik etmek bir yana, ABD Adalet Bakanı'na "ispiyon ve sabotaj amaçlı yasadışı işlere karıştırdığından kuşkulandığı herkesi, kendi kurduğu tutuklama merkezlerinde alıkoyma ve tutuklama hakkı"nı veriyor.

3 Ekim 52

BOMBAMIZ FIRLATILDI. İlk İngiliz atom silahı başarıyla patlatıldı.

Express

11 Ekim 52
MAU MAU, ALBAYI KAMÇILATTI.

Express

23 Ekim 52

ONLARI SOPAYLA DÖVÜN. Lord Goddard, Başyargıç.

Express.

25 Ekim 52

Furstenfeldbruck'teki Amerikan Hava Üssü'nün Komutanı, Albay Robert Scott: "Almanya ve Amerika arasında hazırlık antlaşmaları imzalandı. Anavatanınızın çok yakında NATO güçlerine tam üyeliğe kabul edileceğini umuyorum... Komünist tehdidinin karşısında iki kardeş gibi omuz omuza duracağımız günü sabırsızlıkla bekliyorum. Umarım, benim ya da bir başka Amerikalı komutanın, Almanya'nın yeni Luftwaffe'si[1] kurulduğunda bir Alman komutana bu hava üssünü devredeceği gün çok yakındır."

Statesman

17 Kasım 52

ABD, HİDROJEN BOMBASINI DENEDİ.

Express

1 Kasım 52

Kore: Ateşkes görüşmelerinin başlangıcından bu yana verilen kayıpların içinde artık siviller de var, çok yakında kayıpların sayısı, statüleri bir türlü belirlenemediği için görüşmelerin sonuçlanmamasına neden olan savaş esirlerinin sayısına ulaşacak.

Statesman

1. Alman Hava Kuvvetleri. (Ç.N.)

27 Kasım 52

Kenya hükümeti bugün yaptığı açıklamada, Komutan Jack Meiklejohn'ın geçen cumartesi günü öldürülmesine toplu ceza olarak 750 erkek, 2 200 kadın ve çocuğun evlerinden çıkarıldıklarını duyurdu.

Express

8 Kasım 52

Son yıllarda McCarthyciliği eleştirenleri, hazımsız "Amerikan karşıtları" diye suçlamak moda oldu.

Statesman

22 Kasım 52

Başkan Truman'ın hidrojen bombası programına yeşil ışık yakmasının üzerinden yalnızca iki yıl geçti. O zamandan bugüne Güney Carolina'nın Savannah Irmağı'nda, trityum üretmek için bir fabrika yapıldı; 1951'in sonlarında hidrojen bombası endüstrisi, ABD Çelik İşletmeleri ve General Motors ile boy ölçüşebilecek bir endüstriyel yatırım alanı oldu.

Statesman

22 Kasım 52

Süregelen kampanyanın ilk silahı ateşlendi: Wisconsinli Cumhuriyetçi Senatör Alexander Wiley, ABD Dışişleri Bakanlığı'na "sızan" Amerikan komünistlerinin incelemeye alınmasını istediğini açıkladı. Bu açıklamanın, Alger Hiss'in devlet dairesini "lekelemesi" sayesinde çok para kazanan cumhuriyet partisi seçim kampanyasının en ateşli noktasında yapılması, Cumhuriyetçilere avantaj kazandırdı elbette... Bunun üzerine İç Güvenlikten Sorumlu Senato Alt Komitesi, hepsi yüksek dereceli memurlar olan on iki kurbanını sorguya çekti. Ancak on iki tanığın komünist eğilimli olmadıklarını söylemeleri

onları kurtarmadı... Belli ki cadı avına çıkan senatörler, hükümete karşı darbe ve ispiyonculuk yaptıkları yolundaki iddiaların doğruluğuna gerekçe olarak, yalnızca bu konuda konuşmamalarını gösterebildikleri bu on iki kişiden daha büyük şeylerin peşindeydiler.

Statesman

29 Kasım 52

Çek sabotaj duruşması, halk cumhuriyetlerindeki alışılagelmiş politik adalet kalıplarını izliyor olsa da, normalden fazla ilgi çekiyor. Öncelikle, Çekoslovakya sağlam temellere dayanan demokratik bir yaşam süren, vatandaşlarına özgürlük ve bağımsız bir yargı sistemi sağlayan tek Doğu Bloku üyesiydi.

Statesman

3 Aralık 52

DARTMOORLU ADAM DOKUZ BAŞLI KIRBAÇLA KIRBAÇLANDI. Thug, on iki kırbaç yedi.

Express

17 Aralık 1952

PRAG'DA ON BİR KOMÜNİST LİDER ASILDI. Çek hükümeti, onların kapitalist ajanlar olduğunu ileri sürüyor.

29 Aralık 1952

İngiltere'nin atom silahı üretimini iki katına çıkaracak olan 10.000 sterlinlik yeni bir atom fabrikası tasarlanıyor.

Express

13 Ocak 53

SOVYETLER'DE CİNAYET PLANI ŞOKU. Mos-

kova radyosu bugün erken saatlerde, içlerinde yüksek rütbeli Sovyet askerlerinin ve atom çalışmaları yapan bilim adamlarının da bulunduğu Rus liderleri grubuna suikast yapmayı planladığını ileri sürdüğü Yahudi doktorları teröristlikle suçladı.

Express

6 Mart 1953
STALİN ÖLDÜ.

Express

23 Mart 1953
MAU MAU 2 500 KİŞİYİ TUTUKLADI.

Express

23 Mart 1953
RUSYA'DA TUTUKLULAR İÇİN AF.

Express

1 Nisan 1953
KORE'DE BARIŞ SİZİN İÇİN NE ANLAMA GELİYOR?

Express

7 Mayıs 1953
KORE'DE BARIŞ UMUTLARI.

Express

8 Mayıs 1953
Amerika, "Güneydoğu Asya'daki komünist tehdidine son vermek için" bir Birleşmiş Milletler harekâtından söz ediyor. Hindiçin'e çok sayıda uçak, tank ve cephane yığıyor.

Express

13 Mayıs
MISIR'DA ZULÜM.

Express

18 Mayıs 1953
BERLİN'DE GECE ÇATIŞMASI. Bu sabah erken saatlerde, karanlık sokaklarda 1 500 Doğu Berlinliyle bir tümen Sovyet tankı ve piyadesi arasında çatışma çıktı.

Express

6 Temmuz
ROMANYA'DA AYAKLANMA.

Express

10 Temmuz 1953
BERIA YARGILANDI VE KURŞUNA DİZİLDİ.

Express

27 Temmuz 1953
KORE'DE ATEŞKES.

Express

7 Ağustos 1953
SAVAŞ TUTSAKLARI AYAKLANDI. 12 000 Kuzey Koreli savaş tutsağının ayaklanması, Birleşmiş Milletler nöbetçileri tarafından göz yaşartıcı bomba ve küçük çaplı silah kullanılarak bastırıldı.

Express

20 Ağustos 1953
Darbede 300 ölü. İran.

Express

19 Şubat 1954
İngiltere atom bombası depoladı.

Express

27 Mart 1954
İKİNCİ HİDROJEN BOMBASI ERTELENDİ.
Adalar birinci patlamanın etkisiyle hâlâ sıcak.

Express

30 Mart
İKİNCİ HİDROJEN BOMBASI PATLATILDI.

Express

[Burada kişisel kayıtlar yeniden başlıyordu.]

2 Nisan 1954

Bugün Bayan Marks'ın deyimiyle, "deneyimimizden" soğumaya başladığımı fark ettim; buna söylediği bir şey neden oldu, galiba o da bir süredir bunun farkındaydı. "Unutma, analizin sonu, deneyimin de sonu sayılmaz."

"Yani, maya bir kez tuttu mu işlevini sürdürür mü demek istiyorsunuz?" Gülümsedi ve başını salladı.

4 Nisan 1954

Yine aynı kötü düşü gördüm; kargaşa beni tehdit ediyordu, bu kez insana pek benzemeyen bir cüce kılığındaydı. Düşümde Bayan Marks çok iri ve güçlüydü, tıpkı bir iyilik perisi gibi. Düşümü ona anlattığımda, "Yalnızken tehlikeye düşersen hemen iyilik perisini yardıma çağırmalısın," dedi. "Yani sizi," dedim. "Hayır, benden öğrendiğin şeylerin somutlaşmış biçimini, yani kendini." Demek bu iş buraya kadar. Sanki, "Artık tek

başınasın," der gibiydi. Bunu, arkasını dönüp giden bir insanın aldırmazlığıyla söylemişti. Bunu öyle ustaca yapmıştı ki, hayran kaldım; gitmek üzereyken elime çiçeklenmiş bir dal ya da kötülüğe karşı bir tılsım tutuşturmuş gibiydi.

7 Nisan 1954

Bayan Marks, bana "deneyimin" notlarını tutup tutmadığımı sordu. Son üç yıldır, günlükten bir kez bile söz etmemişti; demek aslında kayıt tutmadığımı seziyordu. "Hayır," dedim. "Hiç mi kayıt tutmadın?"

"Hayır, ama çok güçlü bir belleğim vardır." Bir sessizlik. "Demek başladığın günlük boş kaldı ha?"

"Hayır, ona gazetelerden kestiğim yazıları yapıştırdım."

"Ne tür yazılar?"

"Dikkatimi çeken şeyleri, bana önemli gelen olayları." Bana, ne tür olaylar, diye soran bakışlarıyla baktı. "Geçen gün şöyle bir göz attım," dedim, "meğer savaş, cinayet, karmaşa ve kederle ilgili bir kayıt defteri tutmuşum."

"Yani sence son birkaç yılın gerçeği bu mu?"

"Sizce değil mi?" Bana alaylı alaylı baktı. "Deneyimimizin" yaratıcı ve verimli olduğunu, sözlerimi dürüst bulmadığını söylemesi için sözcüklere gereksinimi yoktu. "Pekâlâ," dedim, "Bunları gazeteden bazı şeyleri dengede tutabilmek için kestim. Üç yılımı değerli ruhumla uğraşarak geçirdim, bu arada..."

"Bu arada?"

"İşkence edilmemiş, öldürülmemiş, açlıktan ölmemiş, hapiste nalları dikmemiş olmam bir şanstı." Bana sabırla ve alayla baktı. "Burada, bu odada yaşananların, sizin yaratıcılık dediğiniz şeyle bağlantı kurmama yaramadığının farkındasınızdır herhalde. Burada olanlar in-

sanın tek şeyle bağlantı kurmasını sağlıyor... ben de bu 'şey'in ne olduğunu bilemiyorum," dedim. "Yıkım sözcüğünü kullanmadığına sevindim."

"Pekâlâ her şey iki yönlüdür, ama şunu söylemeliyim ki, nerede kötü bir şey olsa, sanki ben de kişisel olarak bunun içindeymişim gibi bununla ilgili düşler görüyorum."

"Gazetelerden bu kötü haberleri kesip günlüğüne yapıştırmanın nedeni, kendine ne yönde düş göreceğini göstermek miydi?"

"Ama Bayan Marks bunun nesi yanlış?" Bu açmaza o kadar sık giriyorduk ki, artık ne ben ne de o çıkış yolu bulmaya çalışıyorduk. Alayla ve sabırla oturarak bana gülümsedi. Ben de ona meydan okuyarak baktım.

9 Nisan 1954

Bugün tam ayrılırken bana, "Hayatım, ne zaman yeniden yazmaya başlayacaksın?" diye sordu. Elbette ona zaman zaman defterlere bir şeyler karaladığımı söyleyebilirdim, ama o bunu kastetmiyordu. "Büyük olasılıkla hiçbir zaman." Sabırsızlıkla, huzursuzca denilebilecek bir hareket yaptı; planları işlemeyen, usanmış bir ev kadını gibiydi; içtendi, seansları yönetmek için kullandığı gülümseme, baş sallama ya da sabırsızca dil şaklatmalarından biri değildi bu. "Neden şunu anlamıyorsunuz," dedim, onu gerçekten inandırmak isteğiyle, "elime aldığım bütün gazeteler öyle bezdirici, öyle berbat şeylerle dolu ki, yazacağım şeylerin bunun yanında bir anlamı olamaz."

"Öyleyse gazete okuma." Gülmeye başladım. Bir süre sonra o da gülümsedi.

15 Nisan 1954

Michael'ın beni terk edişiyle ilgili bir sürü düş gör-

düm. Yakında beni terk edeceğini düşlerimden anladım; evet, yakında gidecek. Düşümde ayrılık sahneleri görüyorum. Hiçbir şey hissetmiyorum. Gerçek yaşamda delice, derin bir mutsuzluk duyuyorum, oysa uyurken kılım bile kıpırdamıyor. Bayan Marks bana, "Benden öğrendiklerini bir cümleyle özetlemeni isteseydim, ne derdin?" diye sordu. "Bana ağlamayı öğrettiğinizi söyledim," dedim biraz da alaylı bir biçimde. Alaycılığımı kabul ederek gülümsedi. "Yani?"

"Yani eskiden olduğumdan kat kat daha kolay incinebilir durumdayım."

"Yani? Bu kadarcık mı?"

"Yani sizce yüzlerce kez daha mı güçlü oldum aynı zamanda? Bilmiyorum. Hem de hiç. Umarım öyledir."

"Ben biliyorum," dedi sözcüklerin üzerine basa basa. "Çok daha güçlüsün. Bu deneyimi yazacaksın." Hızlı ve kararlı biçimde başını salladı, sonra, "Göreceksin," dedi. Omuzlarımı silktim. Gelecek hafta için sözleştik; bu son seansımız olacak.

23 Nisan

Son seansımız için bir düş gördüm. Bunu Bayan Marks'a anlattım. Düşümde, elimde, içinde çok değerli bir şey bulunan bir mücevher kutusu vardı. Ruhsuz resimler ve heykellerle dolu bir sanat galerisinde ya da dersliğe benzeyen uzunca bir odada yürüyordum. ("Ruhsuz" sözcüğünü kullandığımda Bayan Marks alayla gülümsedi.) Odanın öteki ucunda, platform gibi bir şeyin üzerinde insanlar beni bekliyordu. Sonunda onlara bu değerli şeyi verebileceğim için çok mutluydum. Ancak bunu onlara verdiğimde, onların işadamları, komisyoncular ve bunun gibi kişiler olduğunu fark ettim. Kutuyu açmadılar, ama bana bir sürü para verdiler. Ağlamaya başladım. "Kutuyu açın, açın kutuyu," diye bağırı-

yordum, ama beni duymuyorlardı ya da sözlerime kulak asmıyorlardı. Birden onların aslında benim yazdığım bir film ya da oyundaki karakterler olduğunu anladım ve çok utandım. Her şey titrek ve biçimsiz bir komedi sahnesine dönüştü; kendi oyunumda bir karakterdim artık. Kutuyu açtım ve onları içindeki şeye bakmaya zorladım, ama orada benim sandığım güzel şeyler değil, parçalar ve kırıntılar vardı. Bu kırıntılar parçalanmış tek eşyaya ait değildi, her biri dünyanın bir başka tarafından gelmişti: Afrika'dan geldiğine emin olduğum kırmızı bir toprak topağı, Hindiçin'deki bir silahtan çıkarılmış bir metal parçası, daha da korkunç şeyler: sözgelimi Kore Savaşı'nda öldürülen insanlardan koparılmış et parçaları, Sovyet hapishanelerinde ölmüş birinin komünist partisi rozeti. Bu çirkin parçalara bakmak bana öyle acı veriyordu ki, daha fazla dayanamayarak kutuyu kapattım. İşadamları ve para dünyasının insanları kutuyu açtığımı görmemişlerdi. Kutuyu elimden aldılar ve açtılar. Ben içindekileri görmemek için başımı öteki yana çevirdim, ama onlar gördüklerinden çok hoşnut kalmışlardı. Sonunda dönüp baktım, kutuda başka bir şey vardı. Bu, ağzını acıyla bükmüş küçük, yeşil bir timsahtı. Önce bunun zümrüt ya da yeşim taşından bir timsah biblosu olduğunu sandım, ama sonra onun canlı olduğunu fark ettim, çünkü yanaklarından aşağı buz parçacıkları gibi iri gözyaşları dökülüyor, elmaslara dönüşüyorlardı. İşadamlarını nasıl aldattığımı görünce katıla katıla gülmeye başladım ve uyandım. Bayan Marks düşümü yorum yapmaksızın dinledi, düş pek ilgisini çekmişe benzemiyordu. Sevgiyle vedalaştık, ama o da benim gibi artık kabuğuna çekilmişti bile, ben de öyle. İhtiyacım olursa "arada sırada uğramamı" söyledi. "Bana kendi imgenizi miras bıraktınız, size nasıl ihtiyaç duyabilirim ki," diye düşündüm. Başım her sıkıştığında düşümde o anaç periyi gö-

receğimi biliyordum. (Bayan Marks oldukça dayanıklı, ufak tefek ve enerjik bir kadındır, ancak ben onu düşlerimde hep iri ve çok güçlü biri olarak görmüşümdür.) Zamanımın yarısını fantezi ve düşte geçirdiğim o sanat tapınağına benzeyen, loş, ağırbaşlı odadan çıkıp, çirkin ve soğuk kaldırıma ulaştım. Bir mağazanın vitrininde yansımamı gördüm: Ufak tefek, çok solgun, alaycı, dayanıklı bir kadın; yüzümde, düşümde gördüğüm o kristal mücevher kutusunun içindeki küçük, yeşil, hain timsahın yüzündeki sırıtkan ifade vardı.

ÖZGÜR KADINLAR 2

İki ziyaret, birkaç telefon konuşması ve bir trajedi.

Anna tam parmaklarının ucuna basarak Janet'ın odasından çıkmak üzereydi ki, telefon çaldı. Janet uyandı ve keyifli keyifli homurdanarak, "Herhalde Molly'dir, şimdi saatlerce konuşursunuz," dedi. "Şşşt," dedi Anna ve düşünceli düşünceli telefonu açmaya gitti. Janet gibi çocuklar güvenliği ne anneanne ne dede ne kuzenler ne de düzenli bir ev yaşamında buluyordu; onlara güvenliği, arkadaşların her gün telefon etmesi ve belli sözcüklerin söylenmesi sağlıyordu.

"Janet da tam uyumak üzereydi, sana sevgilerini yolluyor," dedi aletin alıcısına bağırarak; Molly de, "Ben de ona; söyle artık uyusun," diyerek kendi rolünü oynadı.

"Molly artık uyusun diyor ve iyi geceler diliyor," diye karanlık odaya doğru bağırdı Anna. Janet da, "Siz saatlerce konuşursanız ben nasıl uyuyabilirim?" dedi. Janet'ın odasındaki sessizlikten, çocuğun keyifli bir biçimde uykuya dalmak üzere olduğu anlaşılıyordu. Anna bu yüzden sesini alçalttı ve "Tamamdır. Nasılsın?" dedi.

Molly fazlasıyla kayıtsız bir ses tonuyla konuşuyordu: "Anna, Tommy sende mi?"

"Hayır, niye olsun ki?"

"Ah, yalnızca merak ettim de... Kaygılandığımı bilseydi küplere binerdi elbette."

Son bir aydır, Molly beş yüz metre aşağıdaki evinden yalnızca Tommy konusunda konuşmak için telefon ediyordu; Tommy ise odasında saatlerce bir başına, hareketsiz ve besbelli düşünmeksizin oturuyordu. Molly şimdi oğlundan söz etmeyi bırakmış, Amerika'dan gelen küllenmiş aşkıyla geçen gece yediği yemeği, alaylı homurtular eşliğinde gülünç bir destan gibi anlatıyordu. Anna arkadaşının konuşmasında gizli bir isteri seziyor ve onun konuşmasını bitirmesini bekliyordu. "Aman, her neyse, karşımda oturan o süslü, orta yaşlı serseme bakıyor ve eskiden nasıl biri olduğunu düşünüyordum; herhalde o da 'Molly'nin bu hale gelmesi ne kötü,' diye düşünüyordu. Neden herkesi eleştiriyorum ki? Bir gün beğendiğim biri çıkacak mı acaba? Hem şu sıralar önüme çıkanları geçmişteki güzel anılarla karşılaştırıyor değilim, çünkü zaten hayatımda hiç tatmin olmadım. Hiçbir zaman, 'Evet, işte aradığım erkek,' demedim. Oysa Sam'i yıllardır öyle özlüyordum ki, bana içlerinde en iyisi gibi geliyordu, hatta onu reddetmekle aptallık ettiğimi düşünüyordum, oysa bugün onun geçmişte de beni ne kadar sıkmış olduğunu anımsadım. Janet uyuyunca ne yapacaksın? Dışarı çıkacak mısın?"

"Hayır, evdeyim."

"Benim hemen tiyatroya gitmek için fırlamam gerek. Geç bile kaldım. Anna bir saat sonra bir bahane uydurarak Tommy'yi buradan arar mısın?"

"Niçin bu kadar kaygılısın?"

"Tommy bu öğleden sonra Richard'ın işyerine gitti. Evet, biliyorum, ama buna engel olacak halim yoktu. Richard telefon edip, 'Tommy mutlaka gelip beni görsün,' dedi. Ben de Tommy'ye babasının onu görmek is-

tediğini söyledim. Tommy de olur deyip kalktı gitti. Sırf beni mutlu etmek için. Ona kalk kendini camdan at deseydim, atardı gibi geliyor bana."

"Richard sana bu konuda bir şey söyledi mi?"

"Üç saat kadar önce telefon edip alaylı ve kibirli bir biçimde Tommy'yi anlamadığımı söyledi. Ben de en azından o anladığı için sevindiğimi söyledim. Tommy'nin yanından az önce ayrıldığını söylemişti. Ancak Tommy henüz eve gelmedi. Odasına çıktım, yatağının üzerinde kütüphaneden aldığı altı yedi psikoloji kitabı duruyordu. Galiba hepsini birden okuyor... Acele etmeliyim Anna, bu rol için tam yarım saat makyaj yapmak gerekiyor; kahrolası aptal oyun, neden bunda rol almayı kabul ettim ki sanki? Hadi sana iyi geceler."

On dakika sonra Anna masanın başında durmuş, Mavi Defter'e bir şeyler yazmaya hazırlanıyordu ki, Molly yeniden telefon etti. "Az önce Marion aradı, kulaklarına inanamayacaksın ama Tommy onu görmeye gitmiş. Richard'ın işyerinden çıktıktan sonra ilk trene atlamış olmalı. Yirmi dakika oturup kalkmış. Marion, Tommy'nin çok sessiz olduğunu söyledi. Tommy çoktandır o eve gitmemişti. Anna, sence de çok tuhaf değil mi?"

"Çok mu sessizmiş?"

"Marion yine sarhoşmuş. Richard da eve gelmemiş elbette. Bu aralar bürodaki şu kız yüzünden eve gece yarısından önce gitmiyor. Marion bundan söz edip durdu. Büyük olasılıkla Tommy'nin kafasını da bu konudan söz ederek şişirmiştir. Marion senden söz ediyordu, seninle ilgili serüven onu çok kırmış. Galiba Richard ona aranızda bir şeyler geçtiğini söylemiş."

"Ama hiçbir şey geçmedi ki."

"Onu yine gördün mü?"

"Hayır, onu da Marion'ı da görmedim."

İki kadın telefonlarının başında suskun duruyorlardı; aynı odada olsalardı birbirlerine acıyla gülümser ya da yüzlerini buruştururlardı. Birden Anna, Molly'nin, "Korkuyorum Anna. Berbat bir şeyler oluyor, bundan eminim. Tanrım, ne yapacağımı bilemiyorum, acele etmem gerek, taksi tutmam gerekecek. Hoşça kal," dediğini duydu.

Genellikle merdivende ayak sesleri duyulduğunda, Anna, Gallerli gençle selamlaşmak istemediği için odanın dışarıdan görülmeyen bölümüne çekilirdi. Bu sefer hızla dönüp baktı ve Tommy'yi gördüğü için öyle bir rahatladı ki, bir ses çıkarmamak için kendini zor tuttu. Tommy'nin gülümsemesinden, Anna'yı tam beklediği gibi bulduğu belli oluyordu: elde kalem, dağılmış defterler ve başlarında Anna. Tommy bu kısacık gülümsemeden sonra yine kendi içine kapandı ve yüzü ciddileşti. Anna içgüdüyle telefona uzandı, sonra telefon etmek için bir bahane bulup yukarı çıkabileceğini düşünerek kendini tuttu. Ancak Tommy, "Herhalde anneme telefon etmen gerektiğini düşünüyorsun?" dedi. "Evet, az önce annen aradı."

"İstiyorsan yukarı çıkabilirsin, ben aldırmam." Bunu Anna'yı rahatlatmak için sevecenlikle söylemişti. "Hayır, buradan konuşurum."

"Herhalde annem odamda casusluk yaparken o delilik kitaplarını görüp kaygılanmıştır."

Delilik sözcüğü Anna'yı sarstı, yüzü kasıldı. Tommy'nin yüzündeki ifadeyi gördüğünü fark edince enerjik bir biçimde, "Tommy," dedi, "otur. Seninle konuşmam gerek. Ancak önce Molly'ye telefon etmeliyim." Tommy bu ani kararlılık karşısında hiç şaşırmamıştı.

Tommy bacaklarını birbirine bitiştirip, kollarını koltuğun kollarına koydu ve derli toplu biçimde Anna'nın telefon edişini izledi. Ancak Molly çoktan evden çıkmıştı. Anna kızgınlıkla kaşlarını çatarak yatağına oturdu.

Tommy'nin onları korkutmaktan çok zevk aldığına emindi. Tommy, "Anna, yatağın bir tabuta benziyor," dedi. Anna kendine onun gözüyle baktı: siyah örtülü dar yatağın üzerinde bağdaş kurarak oturmuş, siyah bir pantolon ve siyah gömlek giymiş, ufacık, solgun, derli toplu bir kadın. "Benziyorsa, benziyordur," dedi Anna, ama yataktan kalkıp Tommy'nin karşısındaki koltuğa oturdu. Tommy'nin gözleri şimdi odadaki eşyaların hepsine eşit sürede bakarak yavaşça ama dikkatle çevreyi inceliyordu; Anna'ya, sandalyeye, şöminenin üstünde asılı duran tabloya aynı derecede ilgi gösteriyordu.

"Babanı görmeye gitmişsin?"

"Evet."

"Seni neden çağırmış?"

"Kusura bakmazsan bir şey soracağım, demeliydin..." dedi Tommy. Sonra kıkır kıkır güldü. Bu ondan hiç beklenmedik, kulakları tırmalayan, kontrolsüz, haince bir gülüştü. Anna içinde bir dehşet dalgasının yükseldiğini hissetti. Hatta kendisi de kıkırdamak istedi. "Tommy buraya geleli beş dakika bile olmadı, ama isterisi beni daha şimdiden etkilemeye başladı. Dikkatli olmalıyım," diye düşünerek kendini yatıştırdı.

Gülümseyerek, "Dilimin ucuna kadar geldi, ama kendimi tuttum," dedi Anna.

"Ne gerek var ki? Annemle hep beni konuştuğunuzu biliyorum. Benim için kaygılandığınızı biliyorum." Yine sakin, ama hainceydi konuşmuştu. Anna daha önce hainlik ve kin gibi kavramları Tommy'yle hiç bağdaştırmamıştı; odasında bir yabancı vardı sanki. Tommy, gerçekten de bir yabancı gibi görünüyordu, çünkü donuk, gamlı, inatçı yüz ifadesi çarpılarak sırıtkan bir hainlik maskesine dönmüştü: Kinle kısılmış gözleri, Anna'ya bakıyor, gülümsüyordu.

"Baban ne istiyormuş?"

"Onun şirketine bağlı şirketlerden biri Gana'da baraj kuruyormuş. Oraya gidip Afrikalılara bakmak, yani onlara sosyal yardım yapmak ister miymişim."

"Kabul etmedin mi?" özel kitap grubu

"Bu ne işe yarayacak anlayamadım, dedim; yani Afrikalılar babam için ucuz iş gücü demek. Yani onları daha sağlıklı yapsam, daha iyi beslenmelerini sağlasam, hatta çocukları için okullar yaptırsam bile bunun hiçbir anlamı olmayacak. Bunu söyleyince şirketine bağlı başka bir şirketin Kanada'da bir mühendislik işi yaptığını söyledi, bu kez orada bir sosyal yardım işi önerdi."

Tommy, Anna'ya bakarak bekledi. O hain yabancı yok olmuştu; Tommy yine kendisi olmuştu, şimdi kaşları çatık, düşünceli, aklı karışmış bir çocuktu. Birden damdan düşer gibi, "Biliyor musun, babam hiç de aptal değil," dedi.

"Zaten öyle olduğunu söylemedik ki."

Tommy, Anna'ya hiç de dürüst davranmadığını ima eden sabırlı bir gülümsemeyle baktı. "O işleri geri çevirince nedenini sordu, ben de nedenini anlatınca, Komünist Parti'nin etkisi yüzünden böyle tepki gösterdiğimi söyledi."

Anna bir kahkaha attı: "Ben sana dememiş miydim? Annenle beni kastetmiş," dedi.

Tommy, Anna'nın, ondan beklediği sözleri söylemesini sabırla bekledi ve "Gördün mü?" dedi. "Aslında bunu kastetmemişti. Birbirinizin aptal olduğunu düşünmenize şaşmamalı, çünkü böyle olmasını umuyorsunuz. Annemle babamı birlikteyken tanıyamıyorum, öyle aptallaşıyorlar ki. Babamın yanında sen de öylesin."

"Pekâlâ, ne demek istemiş öyleyse?"

"Önerilerine verdiğim yanıtın, komünist partilerinin Batı üzerindeki gerçek etkisini gösterdiğini söyledi. Komünist Parti'ye üye olmuş ya da onunla herhangi bir

ilişkide bulunmuş herkesin kendini beğenmiş olduğunu söyledi. Dedi ki, eğer kendisi bir yerde komünistlerin kökünü kazımaya çalışan bir polis amiri olsaymış insanlara tek soru sorarmış: Geri kalmış bir ülkeye gidip, elli kişilik bir kasaba kliniğinde çalışmak ister miydiniz? Kızılların hepsinin de, 'Hayır, çünkü toplumun temel düzeni değişmedikçe, elli kişinin sağlığını düzeltmek hiçbir işe yaramaz,' diyeceğini söyledi." Tommy, Anna'yla yüzleşmek için öne eğildi ve "Sen ne dersin Anna?" diye üsteledi. Anna gülümsedi ve başını salladı: Richard'ın söyledikleri doğru olabilirdi, ama bu yeterli değildi. Sonra "Evet, söyledikleri hiç aptalca değil," dedi.

"Evet, değil," Tommy rahatlayarak arkasına yaslandı. Babasını Molly'nin ve Anna'nın küçümsemesinden kurtardıktan sonra, "Ancak ben ona bu sınavın ne annemi ne de seni yıldıracağını söyledim, çünkü ikiniz de o kliniğe giderdiniz, değil mi?" diyerek onlara haklarını verdi. Tommy için Anna'nın evet demesinin çok önemli olduğu belliydi, ama Anna kendi adına dürüst olmakta diretti. "Evet giderdim, ama baban haklı. Aynen söylediği gibi hissederdim."

"Ama yine de giderdin değil mi?"

"Evet."

"Acaba gerçekten gider miydiniz? Ben gitmezdim herhalde. Yani, o işlerden hiçbirini kabul etmedim, bu da bunu kanıtlar. Üstelik ben komünist bile değilim. Ben yalnızca seni, annemi ve sizin komünist arkadaşlarınızı gördüm, bu da beni etkiledi. Benim sorunum irade felci."

"Baban buna irade felci mi dedi?" dedi Anna kulaklarına inanamayarak.

"Hayır, ama demek istediği buydu. Bu tanımı şu delilik kitaplarından birinde buldum. Babam dedi ki, Avrupa'daki komünist ülkelerde yaşananlardan çıkarılan ders şuymuş: İnsanlar, ülkelerin Çin ve Rusya gibi üç yıl

içinde baştan sonra değişmeyeceğini düşündükleri için kıllarını bile kıpırdatmıyorlarmış. Yani ileride bir değişiklik olmayacağını anladıkları için çabalamak istemezlermiş... Sence bu doğru mu?"

"Aşağı yukarı. Kendini komünist mitine kaptıran insanlar için geçerli olabilir."

"Kısa bir süre öncesine kadar sen de komünisttin, şimdi bunu nasıl komünist miti gibi sözcüklerle tanımlayabiliyorsun?"

"Bazen, hâlâ komünist olmadığımız için anneni, beni ve ötekileri suçladığın hissine kapılıyorum."

Tommy başını eğdi ve kaşlarini çatarak oturdu. "Öylesine hareketliydiniz ki, oradan oraya koştururdunuz. Şimdi hiç öyle değilsiniz."

"Demek sence herhangi bir etkinlik hareketsizlikten iyidir?"

Tommy başını kaldırdı, sert ve suçlayıcı bir sesle, "Ne demek istediğimi bal gibi anladın," dedi.

"Elbette anladım."

"Babama ne dedim biliyor musun? Ona bu dürüst olmayan işi kabul edersem, işçiler arasında devrimci gruplar örgütlemeye başlarım, dedim. Buna hiç kızmadı. Bugünlerde, büyük işadamlarının karşılaştığı en büyük tehlikenin devrimler olduğunu ve benim başlatacağım bir devrim hareketine karşı sigorta yaptıracağını söyledi." Anna sesini çıkarmayınca, "Anlasana, şaka yaptı," dedi.

"Evet, anladım."

"Ona benim yüzümden uykusuz kalmamasını söyledim, çünkü devrimci hareket başlatmaya kalkışmam. Yirmi yıl önce olsaydı, yapardım. Ancak günümüzde böyle bir şey yapılamaz. Artık devrimci gruplardaki insanların beş yıl içinde birbirini öldürmeye başladıklarını biliyoruz."

"Mutlaka böyle olması gerekmez."

Tommy, "Hiç de dürüst değilsin," der gibi bakıyordu. "Anımsıyorum da iki yıl kadar önce sen anneme, 'Rusya, Macaristan ya da benzer bir ülkede komünist olacak kadar şanssız olsaydık, ikimizden biri mutlaka ötekini hainlikle suçlayarak öldürürdü,' demiştin. Elbette bu da bir şakaydı."

Anna, "Ama Tommy," dedi, "annenle ben çok karışık yaşamlar sürdük, çok şeyler yaptık. Bizden hâlâ gençliğimizde olduğumuz kadar katı davranmamızı, savaş naraları atmamızı bekleyemezsin. İkimiz de artık orta yaşa merdiven dayadık." Anna ağzından çıkanları duyunca, buruk bir şaşkınlık, hatta nefret duydu. "Tıpkı yorgun bir liberal gibi konuştum," diye düşündü. Yine de tutumunu değiştirmemeye karar verdi, başını kaldırınca Tommy'nin kendisine oldukça eleştirel bakışlarla baktığını fark etti. "Yani sence benim yaşımdaki bir insanın kendini orta yaşlı hissetmeye hakkı yok mu?" dedi Tommy. "Ne yapalım, ben de kendimi orta yaşlı hissediyorum Anna. Buna ne dersin?" Acımasız yabancı geri gelmiş, Anna'nın önünde oturuyor, ona nefretle bakıyordu. "Tommy bana babanla yaptığın konuşmayı özetle desem, ne anlatırsın?"

Tommy içini çekti ve yeniden eski Tommy'ye dönüştü. "Bürosuna ne zaman gitsem şaşırıyorum. Onu daha önce hep bizde görmüştüm, bir iki kez de Marion'ın evinde. Şey, babamın hep çok sıradan biri olduğunu düşünmüşümdür, anlıyorsun, değil mi? Sıradan. Sıkıcı. Tıpkı senin ve annemin düşündüğü gibi. Ancak onu ilk kez bürosunda gördüğümde aklım karışmıştı. Biliyorum, zengin ve güçlü olduğu için böyle düşündüğümü söyleyeceksin. Ancak başka şeyler de vardı. Birdenbire o sıradan, ikinci sınıf adam gitmiş, yerine bambaşka biri gelmişti."

Anna sesini çıkarmaksızın, "Ne demeye çalışıyor? Acaba anlamadığım bir şey mi var?" diye düşünüyordu.

Tommy, "Ne düşündüğünü biliyorum, benim de sıradan ve ikinci sınıf biri olduğumu düşünüyorsun," dedi.

Anna kıpkırmızı oldu. Geçmişte Tommy hakkında böyle düşündüğü olmuştu gerçekten. Tommy onun kızardığını görünce kötü kötü gülümsedi. "Sıradan insanların aynı zamanda aptal olması gerekmez Anna," dedi. "Ben nasıl biri olduğumun farkındayım. Babamı bürosunda zengin ve başarılı işadamı rolünde görünce bu yüzden şaşırıyorum ya. Çünkü ben de başarılı bir işadamı olurdum. Ancak bunu yapamazdım, çünkü kendimi ikiye bölünmüş hissederdim; sen ve annem yüzünden. Babamla aramızdaki fark, benim sıradan olduğumu bilmem, babamınsa bilmemesidir. Sen ve annem gibilerin, yaşamlarınız karmaşa ve başarısızlıkla dolu olmasına karşın, babamdan bin kez üstün olduğunuzun farkındayım. Ancak bunu bilmek beni üzüyor. Bunu sakın anneme söyleme, ama doğrusu keşke beni babam büyütseydi diye düşünüyorum, o zaman babamın yerine geçmek beni çok mutlu ederdi."

Anna, Tommy'ye sert sert bakmaktan kendini alamadı. Tommy kendisinin bunları Molly'ye anlatacağını biliyordu, bunları Molly'yi üzmek için söylediğini düşünüyordu. Ancak kendini incelemek için içine kapanmış Tommy'nin yüzünde sabırlı, dürüst, dalgın bir ifade gördü. İçinde bir isteri dalgasının yükseldiğini hissetti, bunun Tommy'nin isterisinin bir yansıması olduğunun farkındaydı, çılgınlar gibi onu yatıştıracak sözler bulmaya çalışıyordu. Tommy'nin kısa ve kalın boynunun üzerindeki başını çevirip masaya yayılmış defterlere baktığını görünce, "Umarım defterlerle ya da benimle ilgili şeyler konuşmaya gelmemiştir," diye düşündü. Çabuk çabuk, "Aslında babanın bu işi, kendini bölünmüş hissetmeden

yaptığını düşünmekte yanılıyorsun," dedi. "Bir seferinde, bugünlerde işadamlığının üst düzey bir hademelikten pek farklı olmadığını söylemişti. Hem unutuyorsun, o da bir zamanlar komünizme kendini kaptırmış, hatta biraz bohemlik bile yapmıştı."

"Demek o dönemi anımsamak için sekreterleriyle gizli aşk yaşıyor. Böylece kendini orta sınıf çarkının yalnızca saygın bir dişlisi olmadığına inandırmaya çalışıyor." Bu sözler Tommy'nin ağzından tiz ve kin dolu bir çığlık gibi çıkmıştı. "Demek konuşmak istediği buymuş," diye düşündü Anna, rahatladı.

"Bu öğleden sonra Marion'ı görmeye gittim. Birden içimden onu görmek geldi. Onu genellikle bizim evde görüyorum. Gittiğimde sarhoştu, çocuklarsa bunu fark etmemiş gibi yapıyorlardı. Marion sürekli babamdan ve sekreterlerinden söz ediyordu, çocuklarsa onun ne söylediğini anlamamış gibi davranıyorlardı." Tommy bunları söyleyerek eğildi, suçlama dolu gözlerini kısarak Anna'nın bir şeyler söylemesini beklemeye başladı. Sonra, "Pekâlâ," dedi, "niye düşüncelerini açık açık söylemiyorsun? Babamdan nefret ettiğini biliyorum. O iyi bir insan değil."

"İyi" sözcüğünü duyunca Anna elinde olmaksızın güldü, Tommy'nin kaşlarını çattığını gördü. "Özür dilerim, bu sözcüğü pek kullanınam da," dedi.

"Neden? Onun için böyle düşünmüyor musun? Babam Marion'ı mahvetti, şimdi de o çocukları mahvediyor. Öyle değil mi ha, söyle? Herhalde bunun Marion'ın suçu olduğunu düşünmüyorsun?"

"Tommy ne söyleyeceğiini bilemiyorum. Buraya geliyorsun ve biliyorum, anlamlı bir şeyler söylememi bekliyorsun, ama gerçekten hiçbir şey bilmiyorum..."

Tommy'nin solgun, terli yüzünde son derece dürüst, gözlerinde içten bir ifade vardı. Ancak gözlerinde

aynı zamanda kindar bir doyum pırıltısı da görülüyordu, Anna'yı kendisine yardım etmemekle suçluyordu ve yardım etmediği için de mutluydu. Tornmy yine başını çevirip defterlere baktı. Anna, artık Tommy'ye duymak istediği şeyi söylemek zorunda olduğunu hissetti. Ancak tam o anda Tommy kalktı ve defterlerin yanına gitti. Anna'nın sinirleri gerilmiş, oturuyordu; kimsenin bu defterleri görmesine dayanamıyordu, ama nedenini bilmese de, Tommy'nin bunları görmeye hakkı olduğunu hissediyordu. Tommy, sırtı ona dönük durdu ve defterlere bakmaya başladı. Başını çevirip, "Niye dört defterin var?" diye sordu.

"Bilmiyorum."

"Bilmen gerek."

"Dört defter tutmayı bilinçli olarak tasarlamadım. Öyle oluverdi işte."

"Niye tek defter tutmuyorsun?"

Anna bir süre düşündü ve "Belki öteki türlü ortaya çok büyük güçlük, büyük bir karmaşa çıkabilirdi."

"Karmaşık olsa ne çıkar?"

Anna ona söylemek için doğru sözcükleri ararken yukarıdan Janet'ın seslendiğini duydu: "Anne?"

"Evet? Senin uyuduğunu sanıyordum."

"Uyumuştum. Susadım. Kimle konuşuyorsun?"

"Tommy'yle. Yukarı çıkıp sana iyi geceler dilemesini ister misin?"

"Evet. Bir de su istiyorum."

Tommy sessizce döndü ve çıktı; Anna onun mutfaktaki musluktan su doldurduğunu ve patırtıyla yukarı çıktığını duydu. İçinde bir duygu fırtınası başlamıştı; sanki bedeninin her zerresi, her hücresi bir şeye sürtünerek zedelenmişti. Tommy odadayken, onunla nasıl başa çıkabileceğini düşünürken az çok kendisini tutabilmişti. Ancak artık kendisini tanıyamıyordu. İçinden gülmek,

ağlamak, hatta çığlık çığlığa bağırmak geliyordu; bir şeyi eline geçirip onu sarsmak, sarsmak, sarsmak istiyordu, ta ki... Elbette sarsmak istediği şey Tommy'ydi. Kendi kendine Tommy'nin içinde bulunduğu ruh durumundan etkilendiğini söylüyordu; sanki Tommy'nin duyguları bedenini istila etmişti. Tommy'nin yüzündeki kin ve nefret dolu ifadenin sesine kin ve soğukkanlılık biçiminde yansıması, Anna'yı şaşırtmıştı. Bu şiddetli fırtınanın dışavurumu inanılmayacak kadar sakindi. Birdenbire avuçlarının ve koltuk altlarının soğuk ve ıslak olduğunu fark etti. Korkuyordu. Demek bütün o çelişkili duygularının nedeni korkmasıydı. Herhalde Tommy'nin ona fiziksel olarak zarar vereceğinden korkuyor değildi. Ondan bu kadar korkarken onu nasıl çocuğunun yanına üst kata göndermişti? Ancak hayır, Janet için hiç kaygılanmıyordu. Onların üst katta sohbet ettiğini duyabiliyordu. Sonra bir kahkaha, Janet gülüyordu. Sonra Tommy, ağır, kararlı adımlarla geri döndü. Gelir gelmez, "Sence Janet büyüyünce ne olacak?" diye sordu. Solgun yüzünde yalnızca inatçı bir ifade vardı; Anna biraz daha rahatladı. Tommy masanın yanında durmuş, bir elini masaya dayamıştı. "Bilmiyorum," dedi Anna. "Henüz on bir yaşında."

"Bu konuda hiç kaygılanmıyor musun?"

"Hayır, çocuklar sürekli değişirler. İleride ne olmak isteyeceğini nereden bileyim?"

Tommy'nin dudakları eleştirel bir gülümsemeyle büküldü. Anna, "Ne oldu, yine aptalca bir şey mi söyledim?" dedi.

"Sorun konuşma ve davranış biçiminde."

"Kusura bakma," dedi Anna; elinde olmaksınız kederli ve huzursuz konuşmuştu; Tommy bir an için hoşnutlukla gülümsedi. "Hiç Janet'ın babasını düşündüğün oluyor mu?"

Bu darbe Anna'nın diyaframına kadar ulaştı; midesi kasıldı. Yine de, "Hayır, hemen hemen hiç," diyebildi. Tommy gözlerini dikerek ona bakmaya başlayınca sözlerine devam etti: "Gerçekte neler hissettiğimi anlatmamı istiyorsun, değil mi? Az önce tıpkı Şeker Anne gibi konuştun. O da bana, 'O senin çocuğunun babası,' ya da 'O senin kocandı,' derdi. Ancak bunlar benim için hiçbir şey ifade etmiyordu. Sen annenin Richard'ı gerçekten sevmediği için mi üzülüyorsun? Sana şunu söyleyeyim, annen Richard'a, benim Max Wulf'a bağlandığımdan daha çok bağlanmıştı." Tommy solgun bir yüzle, ayakta dimdik duruyordu, kendi içine kapandığından dalgın dalgın bakıyordu; Anna onun kendisini gördüğünden bile kuşkuluydu. Yine de dinliyor gibiydi, bu yüzden Anna konuşmaya devam etti: "İnsanın sevdiği erkekten çocuğu olması gerçekten çok güzel bir şey. Ancak bir erkeği sevene kadar bunu anlayamamıştım. Michael'dan bir çocuğum olsun istiyordum. Ancak ne var ki, sevmediğim bir adamın çocuğunu doğurdum..." Tommy'nin dinlediğinden emin olamayarak yavaşladı ve sustu. Tommy'nin gözleri birkaç metre ötedeki duvarın üzerindeki bir noktaya takılmıştı. Kararmış, dalgın bakışlarını çevirdi ve Anna'nın daha önce hiç ondan duymadığı alaylı bir sesle, "Devam et Anna," dedi. "Deneyimli insanların duygularını anlatması çok aydınlatıcı oluyor." Gözlerinde ölesiye ciddi bir ifade vardı, bu yüzden Anna öfkesini bastırıp sözlerine devam etti: "Bence bu o kadar korkunç bir şey değil, demek istediğim, insanın istediği bir şeye sahip olamaması belki korkunçtur, ama insana zarar vermez, onu zehirlemez. İnsanın istediği bir işi yapamadığını, daha büyük şeyler yapabileceğini söylemesi kötü bir şey değildir. Ya da sevgiye muhtaç bir insan olmasına karşın sevgisiz kaldığını söylemesi. Asıl korkunç olan, ikinci sınıfken birinci sınıfmış gibi davranmaktır.

Sevgiye gereksinim duyarken, buna gereksinimin yokmuş gibi davranmaktır. Suçluluk duyduğum için ya da başka bir nedenle hiç sevmediğimi bilmeme karşın, 'Janet'ın babasına âşıktım,' demek berbat bir şey olurdu. Ya da annenin Richard'a âşık olduğunu söylemesi, işini sevdiğini söylemesi..." Anna sustu, Tommy başını sallamıştı. Söylenenlerden hoşnut muydu, yoksa herkes için çok açık olan bu gerçeklerin anlatılmasına gerek olmadığını mı belirtmek istemişti, Anna anlayamamıştı. Tommy yeniden defterlere baktı ve mavi kaplı olanını açtı. Omuzlarının alaylı kahkahalarla sarsılması Anna'yı kışkırtmıştı.

"Gülünç olan ne?"

Tommy okudu: "12 Mart 1956. Janet aniden saldırgan ve huysuz. Ne yapalım, güç bir evreden geçiyor."

"Eee, ne olmuş?"

"Bir seferinde anneme benim nasıl olduğumu sormuştun. Annemin sesi pek fısıldamaya uygun değildir. Çevreyi çınlatan bir fısıltıyla, 'Tommy mi? Güç bir evreden geçiyor,' demişti."

"Belki de gerçekten güç bir evreden geçiyordun?"

"Bir evre ha! Bir gece sen ve annem mutfakta yemek yiyordunuz. Bense yatmış sizi dinliyordum; konuşuyor, gülüyordunuz. Bir bardak su içmek için aşağı indim. O sıralar çok mutsuzdum, her şeyi kendime dert ediyordum. Ev ödevimi yapamıyordum, geceleri korkuyordum. Su içmek bir bahaneydi. Mutfağa inmek istemiştim, ikiniz öyle güzel gülüyordunuz ki. O kahkahalara yakın olmak istiyordum. Tam kapıya geldiğimde senin, 'Tommy nasıl?' dediğini duydum. Annem sana, 'Güç bir evreden geçiyor,' dedi."

"Eee?" dedi Anna bitkinlikle: Janet'ı düşünüyordu. Janet az önce kalkıp su istemişti. Yoksa Tommy, Janet'ın mutsuz olduğunu mu söylemeye çalışıyordu?

"Bu benim varlığımı hiçe saymaktır," dedi Tommy somurtarak. "Çocukken çabalayarak yeni ve önemli sayılan şeylere ulaşmıştım. Hep zaferler kazanmıştım. O gece de bir zafer kazanmıştım; kötü bir şey yokmuş gibi o karanlık merdivenden aşağı inmeyi başarmıştım. Bir şeylere, gerçekten kim olduğum duygusuna sıkı sıkı sarılmıştım. Annemse tutmuş, yalnızca bir evreden geçtiğimi söylemişti. Yani, o anda neler hissettiğim hiç önemli değildi, yalnızca bazı salgı bezlerim yüzünden bir evreden geçiyordum, yakında her şey gelip geçecekti."

Anna susuyordu; Janet için kaygılanmıştı. Oysa Janet neşeli ve dostça davranıyordu, okulu da iyi gidiyora benziyordu. Geceleri çok seyrek uyanıyordu, karanlıktan korktuğunu akla getiren en ufak bir şey söylememişti.

Tommy, "Siz ikiniz herhalde yine güç bir evreden geçtiğimi söylüyorsunuzdur?" diyordu.

"Söylediğimizi anımsamıyorum. Belki bu anlama gelecek sözler söylemişizdir," dedi Anna burukça.

"Şu anda hissettiklerimin hiç önemi yok mu yani? Peki şu anda hissettiklerimin geçerli olduğunu söylemeye ne zaman hakkım olacak?" Tommy sözlerinin burasında Anna'ya bakmak için döndü. "İnsan yaşamı boyu evrelerden geçmez ya. İnsanın bir hedefi olmalı." Nefretle bakıyordu, bu yüzden Anna güçlükle, "Benim bir hedefe ulaştığımı ve seni bulunduğum üstün konumdan yargıladığımı söylemeye çalışıyorsan yanılıyorsun," dedi.

"Evreler," diye diretti Tommy. "Dönemler. Büyüme sancıları."

"Ancak galiba kadınlar insanları, evet, insanları böyle görür. Hele bu insanlar kendi çocuklarıysa. Öncelikle, bir bebeğin kız mı erkek mi olacağını bilmediğiniz bir dokuz ay var. Bazen Janet erkek olsaydı, neye benzerdi diye düşündüğüm oluyor. Anlamıyor musun? Sonra bebekler bir evreden ötekine geçerek birdenbire çocuk

olurlar. Bir kadın çocuğuna baktığında o çocuğu, bir zamanlar geçtiği bütün evrelerdeki haliyle görür. Bazen Janet'a baktığımda onu küçük bir bebekken olduğu gibi görüyor, kamırının içinde hissediyorum. Ancak aynı zamanda karşımda küçük bir kız olduğunun da farkındayım." Tommy'nin bakışları suçlama ve alay doluydu, ama Anna, "Biz kadınlar her şeyi böyle görürüz," diyerek üsteledi. "Her şeyi, sürekli, yaratıcı bir akış olarak görürüz. Sence bu davranış doğal değil mi?"

"Siz bizi birey olarak görmüyorsunuz demek! Demek sizin için bir şeyin geçici biçimleriyiz. Evreleriz." Öfkeyle güldü. Tommy'nin ilk kez içten güldüğünü düşünen Anna'nın cesareti yerine geldi. Bir süre ikisi de sustu. Bu arada Tommy sırtını Anna'ya dönmüş, defterleri karıştırıyordu. Anna ise kendini yatıştırmaya, derin derin solumaya ve kımıldamadan, sessizce durmaya çalışarak onu izliyordu. Ancak avuçları hâlâ nemliydi; görünmez bir düşmanla boğuştuğu duygusundan kurtulamıyordu. Bu düşman elle tutulacak kadar somuttu, uğursuz bir şeydi, bundan emindi. Bu düşman Tommy'yle arasında duran, her ikisini de yok etmeye çalışan, neredeyse cisimleşmiş bir kötülük ve yıkım duygusuydu.

Sonunda Anna, "Buraya niye geldiğini biliyorum," dedi. "Buraya geldin, çünkü sana yaşamımızın amacını anlatmamızı istiyordun. Oysa beni çok iyi tanıdığın için ne söyleyeceğimi de biliyordun. Demek ki, buraya ne söyleyeceğimi bilerek, bildiğin bir şeyi doğrulamak için geldin." Sonra da alçak sesle, "Ben de zaten bundan korkuyordum," diye ekledi. Bu neredeyse bir yakarıştı. Tommy ona bir bakış fırlattı; bu bakışıyla Anna'nın korkmakta haklı olduğunu söyler gibiydi.

İnatçı bir biçimde, "Bana bir ay sonra kendimi daha farklı hissedeceğimi söyleyeceksin, değil mi? Varsayalım

dediğin gibi olmadı? Peki söyle Anna, bizim yaşamımızın amacı ne?" Anna'ya dönük sırtı, kazandığı zaferin kahkahalarıyla sarsılıyordu.

"Biz çağımızın stoacılarıyız," dedi Anna. "Biz derken, bizim gibi olan insanları kastediyorum."

"Beni de kendi türünden mi sayıyorsun? Teşekkür ederim Anna."

"Belki senin sorunun çok fazla seçeneğinin olmasıdır." Tommy'nin omuzlarının duruşundan, kendisini dinlediği anlaşılıyordu, bu yüzden Anna sözlerine devam etti: "Baban sayesinde birçok ülkede, istediğin her tür işte çalışma olanağın var. Annen ve ben sana tiyatro ve yayıncılık alanlarında birçok farklı iş bulabiliriz. İstersen beş yıl kadar daha tatlı tatlı tembellik edebilirsin, baban sana bu sürede para vermeyi reddetse bile, annen ya da ben seni geçindirebiliriz."

Tommy inatçı bir biçimde, "Yapabileceğim binlerce şey, olabileceğim tek şey var," dedi. "Ancak belki bu kadar bol seçeneğe sahip olma hakkını kendimde göremiyorumdur? Belki stoacı da değilimdir, Anna, Reggie Gates'i tanıyor musun?"

"Sütçünün oğlunu mu? Hayır, ama annen ondan söz etti."

"Elbette. Neler söylediğini tahmin edebiliyorum. Eminim annem bu konuya da dikkatini çekmiştir, o çocuğun hiç seçeneği yok. Bir burs kazandı ve eğer sınavda başarılı olamazsa, yaşamının sonuna kadar babasıyla süt dağıtmak zorunda kalacak. Ancak eğer sınavı kazanırsa, ki eminim kazanacak, o da orta sınıfa yükselecek. Onun yüzlerce seçeneği yok, yapabileceği tek şey var. Ancak gerçekten ne istediğini biliyor, irade felcinden çekmiyor."

"Yani Reggie Gates gibi güç koşullarda mı yaşamak isterdin?"

"Evet. Hem biliyor musun, Reggie bir muhafazakâr. Sistemden şikâyetçi olan insanların aptal olduğunu düşünüyor. Geçen hafta onunla bir futbol maçına gittim. Keşke onun yerinde olsaydım." Yine güldü, ama bu kez gülüşü Anna'nın tüylerini diken diken etti. Tommy, "Tony'yi anımsıyor musun?" dedi.

"Evet," dedi Anna, Tommy'nin vicdani nedenlerle askere gitmeyi reddederek herkesi şaşırtan okul arkadaşını anımsayarak. Tony askere gitmek yerine, iki yıl bir kömür madeninde çalışmış, böylece saygıdeğer ailesini çok kızdırmıştı.

"Tony üç hafta önce sosyalist oldu."

Anna güldü, ama Tommy, "Hayır," dedi. "Demek istediğim şu: Tony'nin askere gitmeyi reddedişini anımsıyor musun? Bunu yalnızca ailesini kızdırmak için yapmıştı. Biliyorsun, doğrusu bu Anna."

"Evet, ama yine de bu işten alnının akıyla çıktı, değil mi?"

"Tony'yi çok iyi tanıyordum. Bu onun için neredeyse bir şakaydı. Bunu biliyorum. Hatta bir seferinde bana bu davranışının doğru olduğundan emin olmadığını, ama bunu belli ederek ailesinin kendisiyle alay etmesine izin veremeyeceğini bile söyledi, aynen böyle dedi."

"Öyle de olsa, iki yıl boyunca öyle bir işte çalışıp, bu işten alnının akıyla çıkmak herkesin yapabileceği bir şey değildir," diye diretti Anna.

"Bu yeterli değil Anna. Sosyalist olmaya da aynen böyle karar verdi. Yeni sosyalist grubu biliyorsun değil mi? Hani şu çoğu Oxfordlulardan oluşan grup. Yeni bir dergi çıkaracaklarmış, *The Left Review* (Sol Görüş) mi ne? Neyse, onlarla tanıştım. Sloganlar atıyorlar, davranışları da..."

"Tommy bu çok aptalca."

"Hiç de değil. Artık kimse Komünist Parti'ye katıl-

mıyor, onların grubu, Komünist Parti'ye bir alternatif. O çocuklar dillerinden komünist terimlerini düşürmüyorlar – annemle sen o terimlerle dalga geçerdiniz, peki o zaman onların böyle konuşması niye doğru olsun? Herhalde onların henüz çok genç olduğunu söyleyeceksin, ama bu yeterli değil. Sana bir şey daha söyleyeyim; beş yıla kalmaz, Tony Ulusal Kömür İşletmeleri Yönetim Kurulu'na girer ya da buna benzer bir iş bulur. Belki de İşçi Partisi'nden Parlamento'ya girer, yok solmuş, yok sosyalistlermiş, onun bununla ilgili demeçler vermeye başlar." Tommy yine tiz ve acı dolu bir sesle konuşmaya başladığı için soluğu kesilmişti.

"Çok yararlı bir iş de yapabilir," dedi Anna.

"Buna gerçekten inanmıyor ki. Yalnızca böyle davranmayı seçmiş. Bir de sevgilisi var, evlenecekler. Kız bir toplumbilimci. Onlardan biri. İkisi oradan oraya koşturup posterler asıyorlar, sloganlar atıyorlar."

"Ona özenmiş gibisin."

"Bana büyüklük taslama Anna. Büyüklük taslıyorsun."

"İsteyerek yapmadım. Yaptığımı da sanmıyorum ya."

"Evet, yapıyorsun. Eğer Tony'den anneme söz ediyor olsaydın, bambaşka şeyler söylerdin, bundan adım gibi eminim. O kızı görseydin ne diyeceğini de tahmin ediyorum. 'Amma anaç bir kız,' derdin. Bana karşı dürüst değilsin Anna." Bu son cümleyi neredeyse haykırarak söylemişti, bunu söylerken yüzü çarpılmıştı. Anna'ya öfkeyle baktı, sonra hızla sırtını döndü ve sanki defterleri incelemek için cesaretini toplamak amacıyla böyle bir öfke patlamasına ihtiyacı varmış gibi onları incelemeye başladı; sırtını, Anna'nın kendisini engellemeye kalkışmasını önlemek için inatçı bir biçimde dikleştirmişti.

Anna hareket etmeden oturdu, kendini çok korunmasız hissediyor ve hareket etmemeye çalışıyordu. O

defterlere ne kadar mahrem şeyler yazdığını düşünerek acıyla kıvranıyordu. O orada otururken, Tommy inatla okudu, okudu, okudu. Birden Anna bitkinlikle uyuştuğunu hissetti. "Ne önemi var?" diye düşündü belli belirsiz. "Buna ihtiyacı varsa, benim ne hissettiğimin ne önemi var?"

Belki bir saat kadar sonra Tommy, "Niye farklı el yazıları kullanıyorsun? Niye bazı bölümleri parantezlerle ötekilerden ayırıyorsun?" diye sordu. "Yoksa bu yolla yalnızca belli duygulara önem verdiğini mi ifade etmek istiyorsun? Neyin önemli olduğuna nasıl karar veriyorsun?"

"Bilmem."

"Bu yeterli değil. Yeterli olmadığını sen de biliyorsun. Buraya, bizim evden ayrılmadan önceki dönemde bir şey yazmışsın: 'Camdan aşağı bakarak öylece durdum. Sokak kilometrelerce aşağıda gibiydi. Birden aşağı atlayacak gibi oldum. Bedenimi kaldırımda yatarken hayal edebiliyordum. Sonra kaldırımda yatan o bedenin yanı başında durduğumu düşledim. İki ayrı insandım ben. Her yer kan ve beyin parçalarıyla doluydu. Diz çöktüm, kanları ve beyin parçalarını yalamaya başladım.'"

Tommy ona suçlayarak baktı, Anna sesini çıkarmadı. "Bunu öteki cümlelerden koyu bir parantezle ayırmışsın. Sonra da şöyle demişsin: 'Markete gidip bir buçuk kilo domates, bir kavanoz vişne reçeli, yarım kilo kaşarpeyniri ve 250 gram çay aldım. Sonra domates salatası yaptım ve Janet'ı parka dolaştırmaya götürdüm."

"Eee, ne olmuş?"

"Bu ikisini aynı gün yazmışsın. Neden kan ve beyin parçalarını yalamakla ilgili o yazıyı ötekilerden parantezle ayırdın?"

"Hepimizin kaldırımda ölü yatmak, yamyamlık, in-

tihar gibi şeyler hayal ettiğimiz olur, böyle delilikler yapabiliriz."

"Sence bunlar önemli değil midir?"

"Hayır."

"Yani önemli olan domatesler ve 250 gram çay mıdır?"

"Evet."

"Delilik ve acımasızlığın gündelik yaşamdan daha önemsiz olduğunu nasıl düşünürsün?"

"Ama sen tam olarak anlamadın. Delilik ve acımasızlığı yaşamımdan parantezlerle ayırmaya çalışmıyorum, benim amacım başka."

"Ne peki?" Tommy bir yanıt almakta diretiyordu, Anna bitkinliğinin derinliklerinde bir yanıt aradı.

"Bu farklı bir duyarlılık biçimi. Anlamıyor musun? Yiyecek alıp yemek pişirdiğim, Janet'a bakıp çalıştığım bir gün içinde, bir an parlayıp sönen bir delilik ânı yaşamışım – bunu yazıya dökünce dramatik ve korkunç görünüyor. Sırf yazıya döktüğüm için. O gün aslında gerçekten sıradan şeyler yaşamıştım."

"Peki niye bunları yazma zahmetine katlanıyorsun? Farkında mısın, bu defter, yani mavi olanı, gazetelerden kesilmiş yazılar, kan ve beyin türü şeylerle dolu. Bunları ya parantezle öteki notlarından ayırmışsın ya da üzerlerini karalamışsın. Sonra da domates ve çay gibi şeyler yazmışsın. Bilmem farkında mısın Anna?"

"Evet, galiba. Gerçekleri yazmaya çalışırken, bir de bakıyorum aslında bunlar gerçek değil."

"Belki de gerçektir," dedi Tommy birdenbire, "belki gerçeğin ta kendisidir de sen buna katlanamadığın için üzerlerini karalıyorsundur."

"Belki de."

"Neden dört defter? Tek defter olmaz mıydı? O defterde de istediğin gibi bölümler yaratabilir, bunları

parantezlerle ayırabilir, farklı el yazıları kullanabilirdin."

"Söyledim ya, karmaşa."

Tommy ona bakmak için döndü. "Gören de seni kendi halinde, derli toplu bir şey sanır, oysa şu yazdıklarına bak," dedi ters ters.

"Az önce tıpkı annen gibi konuştun. O da beni bu ses tonuyla eleştirir," dedi Anna.

"Beni atlatmaya çalışma Anna. Karmaşadan korkuyor musun?"

Anna midesinin, korkuya benzer bir duyguyla kasıldığını hissetti. Bir sessizlikten sonra, "Sanırım öyle," dedi.

"O zaman hiç de dürüst davranmıyorsun Anna, çünkü dünyaya belli bir bakış açın var, bunu savunuyorsun, evet savunuyorsun; babam gibi kendini kısıtlayan insanlardan nefret ediyorsun, oysa sen de kendini kısıtlıyorsun. Hem de babam gibi insanlar kendilerini niye kısıtlıyorsa ondan... korkuyorsun. Sorumsuzca davranıyorsun Anna." Bu yargı dolu sözleri, dudaklarını kararlılıkla bükmüş, kendinden hoşnut bir biçimde gülümseyerek söylemişti. Anna, Tommy'nin aslında bunları söylemek için geldiğini anladı. Demek gece boyunca varmaya çalıştıkları nokta buydu. Tommy başka şeyler söylemek için ağzını açmıştı ki, Anna birden bir şeyi fark etti. "Genelde kapımı açık bırakırım, içeri girip bu defterleri okudun mu?"

"Evet, okudum. Dün buradaydım, pencereden seni sokağın başında görünce, sana görünmeden evden çıktım. Her neyse, senin dürüst biri olmadığına karar verdim Anna. Belki mutlu bir insansın, ama..."

"Ben ve mutluluk ha?" dedi Anna alaylı alaylı.

"Halinden hoşnut diyelim. Evet, halinden hoşnut bir insansın; annemden ya da tanıdığım öteki kişilerden daha iyi durumda olduğun kesin. Ancak işin köküne

inince, senin her şeyinin bir yalan olduğunu görüyoruz. Burada oturup sürekli bir şeyler yazıyorsun, ama kimse yazdıklarını göremiyor. Buna kibir denir, daha önce de söylemiştim. Asıl kişiliğinin ortaya çıkmasına izin vermeyecek kadar dürüstlükten uzaksın; her şeyi bölümlendirmişsin, parçalara ayırmışsın. Şu halde bana büyüklük taslaman ve 'Kötü bir evreden geçiyorsun,' demen anlamsız. Eğer sen kötü bir evreden geçmiyorsan, hiçbir evrenin içinde olmadığın içindir. Sen kendini özellikle bölümlere ayırıyorsun. Eğer yaşamımız karmaşıksa, bırak öyle olsun. Ben hiçbir yerde kalıplar göremiyorum, kalıpları sen korktuğun için yaratıyorsun. Ben insanların hiç de iyi olmadığına inanıyorum, hepsi de aslında birer yamyam ve bencil. İnsanlar en fazla tek kişiye ya da ailelerine karşı iyi davranabiliyorlar. Ancak buna iyi olmak değil, bencillik denir. Hayvanlardan hiç farkımız yok, yalnızca onlardan üstünmüşüz gibi davranıyoruz. Birbirimizi düşünmüyoruz." Bunu söyleyerek Anna'nın karşısına oturdu; şu anda hiç kuşku yok ki, kendisiydi. Anna'nın tanıdığı o inatçı, hantal çocuktu. Tommy birden neşeli ve ürkütücü bir kahkaha attı, Anna onun yüzünde aniden belirip kaybolan bir kin gördü.

"Buna diyebileceğim bir şey yok, var mı?" dedi Anna.

Tommy eğildi ve "Sana bir şans daha vereceğim Anna," dedi.

"Ne?" dedi Anna şaşırarak, az kalsın gülecekti. Ancak Tommy'nin yüzünde dehşet verici bir ifade vardı; Anna bir an sustuktan sonra, "Ne demek istiyorsun?" diye sordu.

"Ben çok ciddiyim. Şimdi söyle bakalım, senin inandığın bir felsefe vardı, öyle değil mi?"

"Evet, galiba vardı."

"Şimdi kalkmış buna komünist miti mi diyorsun?

Peki şimdi yaşamını hangi felsefeye göre biçimlendiriyorsun? Hayır, stoacılık falan deme, bu sözcükler bana hiçbir şey ifade etmiyor."

"Belki bunu şöyle açıklayabilirim: Belirli aralıklarla, belki yüzyılda bir, bir inanç hareketi doğuyor. Bir inanç kuyusu doluyor, şu ya da bu ülkede ileri doğru bir atılım oluyor, bu da bütün dünya adına yapılmış bir atılım aslında. Bütün dünya diyorum, çünkü bu, dünyada bir düşü gerçekleştirmek için başlatılan bir harekettir. Bizim yüzyılımızda bu hareket, 1917'de Rusya'da başladı. Ve Çin'de. Sonra bu inanç kuyusu kurur, çünkü senin de dediğin gibi acımasızlık ve çirkinlik her şeyden güçlüdür. Sonra kuyu yavaş yavaş yeniden dolar. Sonra insanlar yeniden güçbela ileri bir atılım yaparlar."

"İleri bir atılım ha?" dedi Tommy.

"Evet."

"Her şeye karşın ileri bir atılım demek?"

"Evet, çünkü her seferinde bu düş daha da güçlenir. İnsanlar bir şeyi düşleyebiliyorlarsa, buna ulaşacakları zaman da gelecektir."

"Düşledikleri şey ne peki?"

"Senin dediğin gibi, iyilik. Sevecenlik. Hayvan gibi davranmamak."

"Peki şimdi bize gelelim. Biz ne olacağız?"

"Biz bu düşü ayakta tutacağız. Çünkü her zaman için irade felcine uğramamış insanlar olacaktır." Başını inançla sallayarak konuşmasını bitirdi; bir yandan da Şeker Anne'nin seans sonlarında davrandığı gibi davrandığını düşünüyordu: İnsan inancını yitirmemeli! Evet, burada borazanlar girer: Tararaaraam! Sözlerinin doğru olduğuna inancı tamdı, ama yüzünde yine suçlu bir gülümseme belirmişti, Tommy'nin acımasızca, zafer kazanmış gibi başını sallamasıyla bunun farkına vardı. Telefon çaldı. Tommy, "Annemdir," dedi "içinde bulundu-

ğum evrenin beni nasıl etkilediğini merak etmiştir."

Anna telefonu açtı; önce evet, sonra hayır dedi ve telefonu kapatarak Tommy'ye döndü.

"Hayır, annen değildi, az sonra bir konuğum gelecek."

"Öyleyse ben gideyim." Tommy her zamanki hantallığıyla ağır ağır yerinden kalktı, yüzünde içeri ilk girdiğinde olduğu gibi, içine dönük, dalgın ifade vardı. "Benimle konuştuğun için teşekkürler," dedi. Aslında, "Senden tam umduğum gibi davrandığın için teşekkürler," demek istediği çok açıktı.

O dışarı çıkar çıkmaz, Anna tiyatrodan yeni dönmüş olduğunu tahmin ettiği Molly'yi aradı. "Tommy buradaydı," dedi, "şimdi çıktı. Bu çocuk beni korkutuyor. Ortada korkunç bir şeyler dönüyor, ama ne olduğunu bilemiyorum; galiba ben de gerekli şeyleri söyleyemedim."

"Sana ne dedi?"

"Her şeyin yozlaşmış olduğunu söylüyor."

"Eh, haksız sayılmaz," dedi Molly yüksek ve neşeli bir sesle. Tommy'yi sormak için Anna'ya telefon ettikten sonra, şen şakrak bir ev sahibesini canlandırmıştı. Bu oyundan ve rolden nefret ediyordu, yine de rolünün etkisi altında kalmıştı. Oyundan sonra oyunculardan birkaçıyla bara gitmiş ve çok eğlenmişti. Birkaç saat öncekinden çok farklı bir ruh durumu içindeydi.

"Az önce de bizim evin önündeki telefon kulübesinden Marion telefon etti. Beni görmek için son trene binip gelmiş."

"Ne halt etmeye gelmiş?" dedi Molly sinirlenerek.

"Bilmem. Sarhoştu. Sabah olanları sana anlatırım. Molly..." Anna, Tommy'nin ne halde çıktığını anımsayarak korkuya kapılmıştı. "Molly, Tommy için bir şeyler yapmalıyız. Fazla gecikmeden. Mutlaka yapmalıyız."

"Ben onunla konuşurum," dedi Molly işbilir bir biçimde.

"Marion geldi. Ona kapıyı açmam gerek. İyi geceler."

"İyi geceler. Yarın sana Tommy'nin moraliyle ilgili haberler veririm. Bence boşuna kaygılanıyoruz. Hem düşünsene, biz onun yaşındayken ne kötü durumdaydık." Anna telefonu kapatırken arkadaşı yüksek sesle, neşeyle gülüyordu.

Anna dış kapının otomatına bastı ve Marion'ın basamakları beceriksizce tırmanırken çıkardığı sesleri dinledi. Yardım etmeye gitse, Marion kızardı.

Marion içeri girdiğinde Tommy gibi gülümsedi: Odaya girmeden önce gülümsemeye başlamıştı ve girdiğinde tüm odaya gülümsüyordu. Tommy'nin oturmuş olduğu koltuğa ulaşınca kendini bütün ağırlığıyla koltuğa bırakıverdi. Kilolu bir kadındı, uzun boylu, şişmandı, etleri yorulmuş gibi sarkıyordu. Yüz kasları gevşekçe, daha doğrusu kontrolsüzce sarkıyordu. Kahverengi gözleriyse buğulu ve kuşku doluydu. Gençken zarif, canlı, şakacı bir kadındı. Richard'ın dediği gibi, "kestane bir kısraktı". Richard bir zamanlar sevgiyle söylediği bu sözleri şimdi nefretle söylüyordu.

Marion gözlerini bir kısıyor, bir fal taşı gibi açıyordu. Artık gülümsemiyordu. Çok sarhoş olduğu belliydi; Anna onu mutlaka yatırmalıydı. Bu arada Anna, Marion'ın kendisini daha net görebileceği bir yere, Marion'ın tam karşısındaki koltuğa, az önce Tommy'nin karşısına oturduğu gibi oturdu.

Marion başını, gözlerini, Anna'yı görebileceği biçimde çevirdi ve güçlükle, "Ne kadar – şanslısın – Anna. İstediğin gibi – istediğin gibi yaşayabildiğin için – çok şanslısın. Ne güzel bir oda ve sen – sen – sen özgürsün. İstediğini yapabilirsin," dedi.

"Marion hadi gel seni yatırayım, bunları sabah konuşuruz."

"Sarhoşum sanıyorsun," dedi Marion nefretle, kekelemeksizin.

"Elbette sarhoşsun. Önemli değil. Uyuman gerek."

Anna çok yorulmuştu, sanki biri ellerini, kollarını tutmuş, aşağı çekiyordu. Sandalyesine yayılmış, içinden yükselen yorgunluk dalgalarıyla baş etmeye çalışıyordu.

"Ben işki isterim," dedi Marion hırçınca. "İşki isterim. İşki isterim."

Anna kendini zorlayarak kalktı, mutfağa gidip çaydanlıkta kalan açık renkli çayı bir bardağa doldurdu, buna bir çay kaşığı kadar viski ekledi ve Marion'a götürdü.

Marion, "Teşşkür," dedi ve karışımdan bir yudum alıp başını salladı. Parmakları bardağa dikkatle ve sevgiyle sarılmıştı.

Marion dikkatlice, "Richard nasıl?" diye sordu, bu sözcükleri öyle zor söylemişti ki, yüzü kasılmıştı. Belli ki içeri girmeden bu soruyu sormayı tasarlamıştı. Anna, Marion'ın bu soruyu sarhoş olmadığı zaman nasıl soracağını hayal etti ve "Aman Tanrım, Marion beni kıskanıyor, bu aklımın ucundan bile geçmemişti," diye düşündü.

Anna soğuk soğuk, "Ama Marion, sen bunu benden daha iyi bilirsin," dedi.

Bu soğukça söylenmiş sözlerin, Marion'la arasındaki sarhoşluk denizinde eriyip gittiğini hissetti. Sözcüklerin, Marion'ın kuşku dolu beynine birer birer girip incelendiğini fark etti. Yüksek sesle ve tane tane konuşarak, "Marion, beni kıskanman için ortada bir neden yok. Richard sana ne söylediyse, hepsi yalan," dedi.

"Ben seni kıskanmıyorum," dedi Marion tükürükler saçmasına yol açan bir tıslamayla. Kıskançlık sözcüğü

kıskançlığını depreştirmişti; birkaç dakikalığına kıskanç bir kadına dönüştü; gözleri kıskançlık dolu fantezilerinde rol alan eşyaları kuşkuyla süzüyor ve tekrar tekrar yatağa dönüyordu.

"Richard yalan söylemiş," dedi Anna.

"Benim – benim işin – fark etmess zaten," dedi Marion, iyi niyetle, kahkahaya benzeyen bir ses çıkararak. "Bu kadar şok kadın varken, neden sen olmayasın ki? En azından ssenle olması onur kırıcı diil."

"Ancak zaten böyle bir şey olmadı."

Marion çenesini kaldırdı, çay ve viski karışımından oluşan içkisini üç yudumda midesine indirdi. "Buna ihtiyacım vardı," dedi ciddi bir biçimde ve yeniden doldurması için bardağı Anna'ya uzattı. Anna bardağı almadı. "Marion," dedi, "beni görmeye gelmene gerçekten sevindim, ama emin ol, yanılıyorsun."

Marion gözünü kırptı; bu hareketinde korkunç, ayyaşça bir çapkınlık vardı. Marion sarhoşça, muzipçe, "Ah Anna, ben buraya sana özendiğim için geldim. Sen olmak istediğim kadınsın – özgürsün, sevgililerin var ve canının çektiğini yapıyorsun."

"Ben özgür değilim," dedi Anna. Sesindeki soğukluğu fark ederek bunu yok etmesi gerektiğini düşündü. "Marion," dedi, "ben evli olmak isterdim. Böyle yaşamaktan hoşlanmıyorum."

"Bunu söylemek kolay. Ancak istersen evlenebilirsin de. Eh, galiba bu gece burada kalmama izin vermek zorundasın. Son tren de gitti. Richard öyle çingene ruhlu ki, bana bir araba kiralamıyor. Çok cimri bir adam o. Evet gerçekten öyle." (Marion'ın kocasına sövüp sayarken pek de sarhoşça konuşmadığı Anna'nın dikkatini çekmişti.) "Onun bu kadar cimri olabileceğine inanabiliyor musun? Oysa Karun kadar zengin. Biliyor musun, biz en zengin yüzde birin içindeyiz, yine de Richard her

ay bankadaki hesabımı denetliyor. Hem en tepedeki yüzde birin içinde olduğumuz için övünüyor hem de defileden bir elbise aldım diye bana kızıyor... elbette hesabıma baktığında içkiye ne kadar para harcadığımı görüyor, ama para konusuna da kızıyor."

"Sen neden yatmıyorsun ha?"

"Ne yatması? Hangi yatakta? Yukarıda kim var?"

"Janet ve kiracım. Ama bir yatak daha var."

Marion'ın gözlerinde sevinç dolu bir kuşku belirdi. "Bir kiracın olması ne tuhaf. Bir erkek kiracı, amma tuhafsın."

Anna, Marion'ın sözlerinin ayıkken ne anlama geleceğini düşündü ve Richard'la Marion'ın, kendisi hakkında nasıl alayla konuştuklarını duyar gibi oldu. Demek erkek kiracısıyla ilgili şakalaşıyorlardı. Anna, Marion ve Richard gibi insanlara, şu aralar her zamankinden daha seyrek duyduğu bir tiksinti duydu. "Benim gibi yaşamak güç olabilir, ama en azından Marion ve Richard gibi insanlarla birlikte değilim," diye düşündü, "en azından benim dünyamda bir kadın bir erkeğe oda kiraladığında kindar şakalara hedef olmaz."

Marion, "Evinde bir adamla yaşaman konusunda Janet ne düşünüyor?" dedi.

"Bak Marion, ben o adamla yaşamıyorum. Evim çok büyük olduğu için bir odasını kiraya verdim. Bu adam da bu odayı kiralamak için ilk başvuran kişiydi, o kadar. Yukarıda küçük bir boş oda var. Lütfen bırak da seni yatırayım."

"Ama ben yatmaktan nefret ederim. Bir zamanlar yatmaya can atardım. Richard'la yeni evliyken, işte bu yüzden sana imreniyorum ya. Artık beni arzulayacak bir erkek yok. Richard benimle bazen yatıyor, ama o zaman da kendini eliyle uyarması gerekiyor. Erkekler ne aptal değil mi? Biz anlamıyoruz sanıyorlar. Anna, hiç kendini

elle uyaran bir erkekle birlikte oldun mu?"

"Evet, evliyken."

"Evet, ama onu terk ettin. Aferin sana. Biliyor musun, bir seferinde bir adama âşık olmuştum, benimle evlenmek istemişti, üstelik çocuklarımı da kabul ediyordu. Richard bana yeniden âşık olmuş gibi davrandı. Oysa yalnızca, çocuklarına bir dadı istiyormuş. Tek istediği buymuş. Keşke bunu fark ettiğim an çekip gitseydim. Biliyor musun, Richard bu yaz beni tatile götürdü. Orada da aynı şeyler yaşandı. Yatağa giriyorduk ve Richard rol yapıyordu. Bu arada bürosundaki o küçük orospuyu düşündüğünün farkındaydım." Bardağı Anna'ya uzattı ve itiraz kabul etmediğini belirten bir sesle, "Doldur şunu!" dedi. Anna yandaki mutfağa gitti, yine bir çay ve viski karışımı hazırlayıp getirdi. Marion içkisini yudumladı ve kendine acıyarak, "Bir daha hiçbir erkeğin seni sevmeyeceğini bilseydin neler hissederdin Anna?" diye bağırdı. "Tatile çıktığımızda durum farklı olur diye düşünmüştüm. Neden bilmiyorum. İlk gece otelin yemek salonuna indik, yan masada bir İtalyan kız vardı. Richard kıza bakıp duruyordu, herhalde benim fark etmediğimi sanıyordu. Sonra bana, erkenden yatmam gerektiğini söyledi. İtalyan kızı tavlamak istiyordu. Ancak ben erkenden yatmadım." Kendinden hoşnut bir biçimde, hıçkırığa benzeyen bir çığlık attı. "Yo hayır, dedim, tatile orospu tavlamaya değil, benimle çıktın." Sözün burasında, duyduğu kinle gözleri dolmuştu, tombul yanakları pençe pençe kızarırken konuşmaya devam etti. "Richard bana, çocukların sana yetmiyor mu, diyor. Oysa o benimle ilgilenmezse, çocukları beni niye ilgilendirsin ki? Ama Richard anlamıyor. Seni sevmeyen bir adamın çocuklarıyla neden ilgilenesin ki? Doğru değil mi Anna? Ha, doğru değil mi? Haydi bir şeyler söyle, doğru değil mi? Benimle evlenmek istediğinde beni sev-

diğini söylemişti. Bana üç çocuk verip, onları benim başıma yıkacağını, fahişelerin peşinden koşacağını söylememişti. Bir şeyler söylesene Anna. Senin için her şey çok kolay, senin tek çocuğun var ve canının istediğini yapabilirsin. Richard arada sırada uğradığında ona çekici görünmen çok kolay."

Telefon bir kez çaldı ve sustu.

"Seninkilerden biri herhalde," dedi Marion. "Belki de Richard'dır. Eğer oysa, ona burada olduğumu söyle, söyle ona, onu suçüstü yakaladım. Aynen böyle de."

Telefon çaldı ve çalmaya devam etti.

Anna açmak için kalktı. Bir yandan da, "Marion ayılmışa benziyor," diye düşünüyordu. "Alo," dedi. Telefondan Molly'nin haykırışı duyuldu: "Anna, Tommy kendini öldürdü, vurdu kendini."

"Nasıl?"

"Evet, sen aradıktan hemen sonra geldi. Tek söz etmeden yukarı çıktı. Bam diye bir ses duydum, ama kapısını çarptığını sandım. Sonra, çok sonra bir inilti duydum. Tommy'ye seslendim, ama yanıt vermedi, o zaman iniltiyi hayal ettiğimi sandım. Sonra neden bilmem, dehşete kapıldım ve yukarı çıktım, basamaklardan aşağı ince bir kan sızıntısı akıyordu. Tommy'nin tabancası olduğunu bilmiyordum. Tommy henüz ölmedi, ama ölecek, polisin konuşmasından anladım. Tommy ölecek!"

"Hastaneye geliyorum. Hangisi?"

Bir erkek sesi, "Bırakın Bayan ben konuşayım," dedi. Adam telefonu alıp, "Arkadaşınızı ve oğlunu St. Mary Hastanesi'ne götürüyoruz. Arkadaşınızın size ihtiyacı var," dedi.

"Hemen geliyorum."

Anna, Marion'a baktı. Marion'ın başı göğsüne düşmüştü, çenesi göğsüne dayanmıştı. Anna onu güçlükle koltuktan kaldırdı, sendeleyerek yatağa çekip yatırdı.

Marion yatağın üzerinde ağzı açık, yüzü salya ve gözyaşlarıyla sırılsıklam, giysileri dağınık bir biçimde yatıyordu. Yanakları içkinin etkisiyle alev alevdi. Anna onun üzerine battaniyeleri yığdı. Ocağı ve ışıkları söndürdü ve olduğu gibi dışarı fırladı. Gece yarısını çoktan geçmişti. Sokakta in cin top oynuyordu, çevrede taksi falan yoktu. Ağlayıp hıçkırarak sokakta koşuyordu, bir polis onu gördü ve koşarak yanına geldi. Anna adamın yakasına yapışıp, "Hastaneye gitmem gerek," dedi. Köşede bir polis daha belirdi. Biri Anna'ya destek olurken, öteki bir taksi buldu ve Anna'yı hastaneye götürdü. Tommy ölmemişti, ama sabaha çıkacağını sanmıyorlardı.

Defterler

[Siyah Defter'in yaprakları bir çizgiyle ortadan ikiye bölünmüştü. Sol bölümdeki "Kaynak" başlığının altında hiç yazı yoktu. Ancak sayfanın "Para" başlığı altındaki sağ yarısı dopdoluydu.]

Birleşik Filmcilik'ten Bay Reginald Tarbrucke'ın, Bayan Anna Wulf'a göndermiş olduğu mektup: Geçen hafta harika yapıtınız, "Savaşın Cepheleri"ni okudum, itiraf etmeliyim ki, bu kitap elime rastlantıyla geçti! Kitabın daha önce kimse tarafından işlenmemiş konusu ve içtenliği karşısında çarpıldım. Elbette televizyon için sürekli uygun konu arıyoruz. Bu konuyu sizinle konuşmayı çok isterim. Dilerseniz, gelecek cuma, saat birde bir bardak bir şey içerken bu konuyu konuşabiliriz. Great Portland Caddesi'ndeki Kara Boğa'yı biliyor musunuz? Lütfen beni arayın.

Anna Wulf'un, Reginald Tarbrucke'a yazdığı mektup: Mektubunuz için teşekkürler. Televizyonda, beni bu yayın organı için bir şeyler yazmaya heveslendirecek çok az şey gördüğümü hemen belirtmemde yarar var. Lütfen beni bağışlayın.

Reginald Tarbrucke'tan Anna Wulf'a mektup: Dürüst davrandığınız için teşekkürler. Düşüncelerinize iç-

tenlikle katılıyorum, zaten ben de bu yüzden "Savaşın Cepheleri"ni okur okumaz sizi aradım. Fazla işlenmemiş konularda, dürüst ve iyi senaryolara çok ihtiyacımız var. Gelecek cuma, öğle yemeğinde Kırmızı Baron'da buluşabilir miyiz? Küçük ve kendi halinde bir yerdir, ama bifteği çok iyidir.

Anna Wulf'tan Reginald Tarbrucke'a mektup: Teşekkürler, ama yazdıklarımda ısrar ediyorum. "Savaşın Cepheleri"nin televizyona benim beğeneceğim biçimde uyarlanabileceğinden emin olabilseydim, farklı bir yanıt verirdim. Ancak şu durumda olanaksız, saygılar.

Reginald Tarbrucke'tan, Anna Wulf'a mektup: Dürüstlüğünüz beni çok etkiledi, keşke öteki yazarlarımız da sizin gibi olsalar. İnanın bana, gerçekten yaratıcı bir şeyler arıyor olmasaydık, size yazmazdım. Televizyonun özgün senaryolara ihtiyacı var! Lütfen gelecek pazartesi, öğle yemeği için Beyaz Kule'de buluşalım. Rahat bir ortamda uzun uzun konuşmamız gerek. Saygılarımla.

Birleşik Filmcilik'ten Reginald Tarbrucke'la Beyaz Kule'de öğle yemeği.

Fatura: 6 Sterlin 15 şilin 7 peni.

Öğle yemeği için hazırlanırken, Molly'nin, başkası gibi davranmaktan ne kadar hoşlanacağını düşündüm. Bir "kadın yazar" gibi görünmeye karar verdim. Üzerime fazla uzun bir etek ve ona hiç uymayan bir gömlek geçirdim. Bunları giydikten sonra boynuma, bana sanatçı havası verecek incik boncuklar taktım. Bir de sallantılı mercan küpeler. Kadın yazar rolüne çok uygundum artık. Ancak çok rahatsızdım, üzerime başkasının derisi geçirilmiş gibiydi. Huzursuz oldum. Molly'nin yerimde olsaydı ne kadar eğleneceğini düşünmek de işe yaramıyordu. Son dakikada kıyafetimi değiştirip kendime benzedim. Oldukça zahmetli oldu. Bay Reginald Tarbrucke (bana Reggie deyin) çok şaşırdı, o karşısında kadın yaza-

rı bulmayı bekliyordu. Reginald Tarbrucke yüz etleri sarkık, orta yaşlı, yakışıklı bir İngiliz. "Pekâlâ, Bayan Wulf –size Anna diyebilir miyim– şu anda neler yazıyorsunuz?"

"Savaşın Cepheleri'nden gelen telif parasıyla geçiniyorum." Paragöz bir kadın gibi konuştuğum için biraz şaşırmıştı.

"Çok başarılı oldu herhalde?"

"Yirmi beş dile çevrildi," diye kestirip attım. Yüzünde nükteli bir ifade – kıskançlık. Ses tonumu, kendini sanata adamış kadın ibresine çevirip, "Elbette ikinci kitabım için acele etmek istemiyorum, ikinci roman çok önemlidir, sizce de öyle değil mi?" diyorum. Adam seviniyor, rahatlıyor. "Birincisi bile çok azına nasip oluyor," diyor içini çekerek. "Herhalde siz de yazıyorsunuz?"

"Nereden bildiniz?" Yine o alışkanlık haline gelmiş esprili yüz buruşturma, o mizahi parıltı. "Çekmecemde yarım bir roman var, ama bizim meslekte yazmaya hiç zaman kalmıyor." Bu konu bizi sarmısak soslu ıstakoz ve yemek süresince oyalıyor. Adamın kaçınılmaz konuya gelmesini bekliyorum: "Elbette insan tuzakların arasında, birazcık bile olsa saygın bir şeyler bulmak için çok çaba harcıyor. Oysa üstlerimizin bu durumdan hiç haberleri yok." (Kendisi en üstten bir alt basamakta.) "Bir gram beyinleri yok. Kafaları tın tın. İnsan bazen neden uğraşıyorum acaba diye düşünüyor." Helva ve Türk kahvesi. Reginald bir puro yakıyor, bana da sigara alıyor. Konu henüz büyüleyici romanıma gelmedi. "Söylesene Reggie, 'Savaşın Cepheleri'ni çekmek için ekibi toplayıp Orta Afrika'ya mı gideceksiniz?" Yüzü bir anlığına donuyor, sonra yeniden canlanıp tatlı bir ifadeye bürünüyor. "Şey, bunu sorduğuna sevindim, çünkü bu sorun bizim de kafamızı kurcalıyor."

"Dekorun romanda çok önemli bir rolü var."

"Ah, bu atmosferi yansıtmak gerektiğine katılıyorum. Harika. Manzarayı çok iyi yansıtabiliyorsunuz. Gerçekten, romanı okurken sanki Afrika havasını soludum, harika bir şey bu!"

"Filmi stüdyoda mı çekeceksiniz?"

"Şey, zaten benim de seninle konuşmak istediğim buydu. Söylesene Anna, sana o güzelim kitabının ana izleği sorulsaydı ne derdin? Bunu yalın ve basit bir biçimde anlatmalısın elbette, çünkü televizyon temelde yalın bir yayın aracı, değil mi?"

"Yalın olarak söylersem, ırk ayrımıyla ilgili."

"Ah, evet, sana katılıyorum, aslında bunu hiç yaşamadım, ama kitabını okuduğumda dehşet verici olduğunu düşündüm! Bilmem ne demek istediğimi anlatabilecek miyim, umarım anlatabilirim. 'Savaşın Cepheleri'ni bizim şu..." (mizahi yüz buruşturma) "...sihirli kutuda olduğu gibi yansıtmak olanaksız. O mükemmel öze dokunmadan öyküyü biraz sadeleştirmek gerekiyor. Bu yüzden olayın İngiltere'de geçmesi konusunda –dur bekle– ne demek istediğimi anlatabilirsem buna karşı çıkacağını sanmıyorum. Bak, televizyon bir görüntü olayı değil mi? İnsan verileni görebiliyor mu? İşte asıl sorun bu, bazı yazarlarımız bunu unutuyor galiba. Şimdi gördüklerimi sana anlatayım. Savaş döneminde, bir uçuş eğitim üssü. İngiltere'de ben de Hava Kuvvetleri'ndeydim, ah, hayır mavi üniformalılardan değildim, ben yalnızca masa başında görevliydim. Ancak belki de kitabın beni bu kadar etkilemesinin nedeni budur. O atmosferi öyle iyi yakalamışsınız ki..."

"Hangi atmosferi?"

"Ah şekerim, çok harikasın, gerçek sanatçılar öyle harika oluyorlar ki, çoğu zaman ne yazdıklarının farkında bile olmuyorlar..."

Birden elimde olmaksızın, "Belki de farkındayızdır

da, bunu bilmek hoşumuza gitmiyordur," dedim. Kaşlarını çattı, bunu duymamış gibi yapmaya karar verdi ve "Kitabında sanki her şey gerçek gibi; o çaresizlik, o heyecan... hiçbir zaman Hava Kuvvetleri'ndeki kadar hareketli bir yaşantım olmadı... Şey önerim şu: Kitabımızın özünü korumalıyız, çünkü bu çok önemli, bu konuda sana katılıyorum. Hava Kuvvetleri üssü. Genç bir pilot. Kasabada yaşayan bir kıza âşık olur. Pilotun ailesi buna karşı çıkar – sınıf farklılıkları falan, yazık ki, bunu ülkemizde hâlâ yaşıyoruz. İki sevgili ayrılmak zorunda kalır. Sonunda da tren istasyonundaki o harika sahne... genç pilot gitmekte, savaşta öldürüleceği belli. Hayır lütfen, bir saniye düşün – ne dersin?"

"Benim özgün bir senaryo yazmamı mı istiyorsunuz?"

"Şey, hem evet hem hayır. Sizin romanınız temelde bir aşk öyküsü. Evet öyle. Irkçılıkla ilgili şeyler gerçekten... evet biliyorum, bu son derece önemli, haklısınız, ama sizinki aslında yalın ve acıklı bir aşk öyküsü. Bunlar o kitapta yazılı, inanın bana, gerçekten öyle. "Kısa Bir Karşılaşma"nın bir çeşitlemesi, umarım durumu benim gördüğüm kadar açıkça görebiliyorsundur. Unutmamalısın ki televizyon bir görüntü olayı."

"Oldukça açık görüyorum, yine de 'Savaşın Cepheleri'ni bir kenara bırakıp yeni bir senaryo yazabilirsiniz."

"Pek değil, kitap öyle tanınmış ve mükemmel ki... hem kitabın adını da değiştirelim derim ben, çünkü sözü edilen coğrafi bir cephe değil bence. Yani özünde değil. Bence bu bir deneyim cephesi."

"Bana özgün televizyon senaryosu konusunda düşüncelerinizi ayrıntılarıyla açıklayan bir mektup yazsanız iyi olur."

"Ancak tümüyle özgün değil!" (Mizahi parıltı.) "Sizce kitabı okuyanlar bunun 'Kanatlar Üzerinde Kısa

Bir Karşılaşma'ya dönüşmüş olduğunu görünce şaşırmayacaklar mı?" diyorum. (Esprili bir yüz buruşturma.) "Ama sevgili Anna, hiçbir şey onları şaşırtmaz. Sihirli kutuda gördükleri hiçbir şey onları şaşırtmaz."

"Yemek için teşekkürler."

"Ah, sevgili Anna, çok haklısın, elbette haklısın. Ancak yukarıdakilerin bizi Orta Afrika'ya gidecek parayı vermeyeceklerini anlayacak kadar da zekisin."

"Hayır, elbette vermezler, ama sanırım mektuplarımda buna değinmiştim."

"Bu çok harika bir film olacak. Bundan sinema filmcisi bir arkadaşıma söz etmeme ne dersin?"

"Merak etmeyin, onu da yaşadım."

"Ah tatlım, biliyorum, gerçekten biliyorum. Galiba elimizden tek gelen, zorluklara karşın devam etmek. Bunu bazen geceleri eve gidip çalışma masama baktığımda anlıyorum... Olası senaryolar için okunacak onlarca kitap, yüzlerce senaryo, bir yandan da çekmecede duran, yarım kalmış zavallı romanım – bense buna yıllardır elimi bile süremiyorum; işte o zaman kendimi, örümcek ağlarının arasından bazen taze ve özgün şeyler çıkardığımı düşünerek avutuyorum. Lütfen 'Savaşın Cepheleri' konusundaki önerimi düşün, başarılı olacağımıza eminim." Lokantadan çıkıyoruz. Garsonlar eğiliyorlar. Reginald paltosunu alıyor ve parayı adamın eline sıkıştırırken özür diler gibi belli belirsiz gülümsüyor. Kaldırımdayız. Kendimden hiç hoşnut değilim. Bunu niye yapıyorum ki? Birleşik Filmcilik'ten gelen ilk mektubu alır almaz nelerle karşılaşacağımı anlamıştım; tek fark, bu insanların beklediğinizden biraz daha kötü olması. Ancak bunu biliyorsam, neden aldırıyorum ki? Bunu kendime kanıtlamak için mi? Kendime duyduğum tiksinti, yerini çok tanıdık bir duyguya, hafif bir isteriye bırakıyor. Az sonra ağzımdan kötü, kaba, karşımdakini

ya da kendimi suçlayıcı bir söz çıkacak, bunu biliyorum. Bir an var ki, kendimi tutamazsam, sözler ağzımdan dökülüverecek. Kaldırımda duruyoruz. Karşımda duran adam benden kurtulmak istiyor. Tottenham Court Caddesi'ndeki metro istasyonuna doğru yürüyoruz. "Reggie," diyorum, "biliyor musun 'Savaşın Cepheleri'ni ne yapmak isterdim?"

"Söyle şekerim," diyor. (Ancak elinde olmaksızın kaşlarını çatıyor.) "Bundan bir komedi filmi yapmak isterdim." Şaşırarak duruyor. Yeniden yürümeye başlıyor. "Komedi mi?" İçten içe benden nefret ettiği, bana aniden fırlattığı o yan bakıştan belli oluyor. Sonra, "Ama şekerim," diyor, "kitap öyle görkemli ki, tam bir trajedi. Ben komik tek sahne anımsayamıyorum."

"Hani, savaşın nabzından, o heyecandan söz etmiştin, anımsadın mı?"

"Şekerim, elbette, hem de çok iyi anımsıyorum."

"Kitabın konusunun gerçekte bu olduğu fikrine katılıyorum." Bir sessizlik. Yakışıklı, çekici yüzü kasılıyor. Dikkatli ve yorgun görünüyor. Sesim acımasızlık, öfke, tiksinti dolu. Kendimden tiksiniyorum. "Şimdi bana gerçekten ne demek istediğini söyle lütfen." Metronun girişindeyiz. Metro çok kalabalık. Gazete satan adamın yüzü yok. Daha doğrusu burnu yok, ağzı tavşan dişli bir delik, gözleri yaralı dokulara gömülü. "Pekâlâ senin öykünü ele alalım," dedim. "Genç, cesur, yakışıklı, gözüpek bir pilot. Kız ise kasabada yasak avcılık yapan bir adamın güzel kızı. Savaş zamanı İngiltere. Pilot eğitim üssü. Şimdi. Filmlerde binlerce kez gördüğümüz o salı-
neyi anımsa – Almanya'ya yollanan uçaklar. Kamera pilotların dağınık yatakhanesine döner. Şirin ama seksi olmayan kadın fotoğrafları, bizim çocukların çiğ içgüdüleri olmadığının vurgulanması açısından bu önemli. Yakışıklı bir genç, annesinden gelen mektubu okumakta.

Şöminenin rafında bir spor kupası." Bir sessizlik. "Evet şekerim, itiraf etmeliyim ki, bu tür filmleri çok sık yapıyoruz," diyor. "Uçaklar döner. İkisi eksiktir. Orada burada kümeleşmiş duran insanlar gökyüzüne bakmaktadır. Boğazlarına bir şey düğümlenir. Kamera pilot yatakhanesine döner. Boş bir yatak. İçeri genç bir adam girer. Suskundur. Yatağına oturup önündeki boş yatağa bakar. Boğazına bir şey düğümlenir. Sonra kalkıp boş yatağın yanına gider. Yatağın üzerinde oyuncak bir ayı durmaktadır. Ayıyı alır. Alevler içinde bir uçak görüntüsü. Yakın plan, genç adam kucağında oyuncak ayı, güzel bir kızın fotoğrafına bakmakta – yok, kız fotoğrafı olmasın, bir buldog fotoğrafı, evet bu daha iyi, yeniden alevler içindeki uçağın görüntüsü ve millî marş." Bir sessizlik oldu. Burunsuz, tavşan dişli gazete satıcısı bağırmakta: "Quemoy'da savaş. Quemoy'da savaş." Reggie yanılmış olduğuna karar verip gülümsüyor ve "Ama sevgili Anna, sen 'komedi' demiştin," diyor. "Bakın, siz aslında kitabın neyi anlattığını anlayacak kadar zekisiniz, bu da ölüme duyulan özlemdir." Kaşlarını çatıyor, ancak bu kez kaşları öyle kalıyor. "Pekâlâ, utanıyorum ve bir düzeltme yapmak istiyorum; gereksiz kahramanlıklarla ilgili bir komedi filmi yapalım. Çiçeği burnunda yirmi beş delikanlı, falan falan. Bu gençler ölmeye giderek arkalarında oyuncak ayıları ve futbol kupalarından oluşan enkazlar bırakırlar. Yeniden bombardımana giden bir uçak filosunu metanetle seyreden bir kadının görüntüsü; evinin kapısında, gökyüzüne bakmaktadır. Bu kadının boğazına bir şeyler düğümlenir. Nasıl?" Gazete satıcısı bağırmakta: "Quemoy'da savaş!" Birden kendimi başka bir film parodisinin içindeymiş gibi hissediyorum. Gülmeye başlıyorum. İsterik kahkahalar atıyorum. Reggie kaşlarını çatmış bana bakıyor ve benden nefret ediyor. Az önce yardakçılık ve sevilme isteğiyle sürekli açılıp kapanan

ağzı, şimdi kurnaz ve kindar bir ifade taşıyor. Gülmeyi kesiyorum, birden konuşma ve kahkaha fırtınası diniyor, yeniden aklı başında bir insan oluyorum. "Seninle aynı fikirdeyim Anna, ama ben işimi yapmalıyım. Komedi fikrin çok ilginç, ama anlattığın bir televizyon filmi olamaz, sinema filmi olabilir. Evet, bunu hayal edebiliyorum." (Konuşurken yeniden normale dönüyorum, ben de normale dönüyorum.) "Elbette böyle bir film çok çarpıcı olurdu. Acaba insanlar böyle bir filmi nasıl karşılardı?" (Dudakları yeniden büküldü ve o esprili ifadeyle çekicilik kazandı. Bana bakıyor, benden ölesiye nefret ettiği o ânın yaşandığına inanamıyor. Doğrusu ben de aynı duygular içindeyim.) "Belki de gerçekten çok beğenilirdi? Ne de olsa savaş sona ereli henüz on yıl oldu, ama bu gerçekten televizyon işi değil. Televizyon çok basit bir yayın aracıdır. Seyirci de söylememe gerek yok, çok zeki değil. Bunu aklımızdan çıkarmamalıyız."

"Quemoy'da Savaş" başlıklı gazeteden alıyorum. Laf olsun diye, "Burası da, orada savaş var diye tanıdığımız yerlerden biri olacak," diyorum. "Ya şekerim, korkunç değil mi? Yani böylesine kötü biçimde bilgilendiriliyor olmamız."

"Ben sizi çok tuttum, herhalde büronuza gitmek istiyorsunuzdur."

"Gerçekten de biraz geciktim, hoşça kal Anna, seninle çok güzel zaman geçirdim."

"Hoşça kal Reggie, harika öğle yemeği için teşekkürler." Eve döndüğümde bunalıma düşüyorum, sonra da kendime duyduğum tiksintiyle çöküyorum. O görüşmede utanmadığım tek an, o isterik ve aptalca şeyleri söylediğim andı; artık TV ve sinema çalışanlarıyla görüşmeyi kabul etmemeliyim. Neye yarıyor ki? Tek yararı, yeniden yazmamakta *ne* kadar haklı olduğumu bir kez daha görmem. Bu öyle küçültücü ve çirkin bir şey ki,

ondan uzak durmalıyım. Ancak ben bunu çoktan biliyorum, öyleyse yarayı kanatıp durmak niye?

Amerika'dan, bir saatlik dizilerden biri olan "Mavi Kuş" dizisinin temsilcisi Bayan Edwina Wright'tan bir mektup: Sevgili Bayan Wulf: Bir şahin gibi, ilgi çekecek senaryolar ararken, romanınız "Savaşın Cepheleri" dikkatimizi çekti, çok heyecanlandık. Size, her iki tarafa da yararlı olacak bir projede çalışabilme umuduyla yazıyorum. Roma ve Paris yolculuğum sırasında üç günlüğüne Londra'ya uğrayacağım. Beni Black's Oteli'nden ararsanız, bir şeyler içer ve sohbet ederiz. Mektuba ek olarak, yazarlarımız için hazırladığımız broşürleri de gönderiyorum. Saygılar.

Broşür dokuz buçuk sayfalık bir şeydi. Şöyle başlıyordu: "Her yıl büromuza yüzlerce senaryo geliyor. Bunlardan çoğu televizyona uyarlanmak için gerekli duyarlılığa sahip olmasına karşın, bizim bazı temel koşullarımıza uymadıkları için kabul edilmiyorlar, vb." Madde (a) şöyle diyordu: "Mavi Kuş dizilerinin özü çeşitliliktir! Konu üzerinde hiçbir kısıtlama yoktur! Macera, aşk, gezi öyküleri, egzotik deneyime dayalı öyküler, ülke yaşamı, çocuk ebeveyn ilişkileri, düşsel öyküler, komedi, trajedi, vb... Mavi Kuş, ne çeşit olursa olsun, özgün deneyimlere içten ve özgür bir yaklaşımı olan hiçbir senaryoya 'hayır' demez." Madde (y) şöyle diyordu: "Mavi Kuş senaryoları, her hafta, her yaşta dokuz milyon Amerikalı tarafından izlenmektedir. Mavi Kuş sıradan erkek, kadın ve çocuğa, gerçek yaşama uygun, gerçekçi senaryolar sunar. Mavi Kuş sorumluluk ve görev bilinci sahibidir. Bu nedenle, Mavi Kuş yazarlarının bizimle paylaştıkları bir sorumluluğu unutmamaları gereklidir: Mavi Kuş, politika ya da evlilik dışı cinsel ilişkiyle ilgili senaryoları göz önüne almayacaktır.

Sizin senaryonuzu okumak için can atıyoruz."

Bayan Anna Wulf'tan, Bayan Edwina Wright'a mektup: Sevgili Bayan Wright. Gururumu okşayan mektubunuz için teşekkürler. Ancak broşürünüzden anladığım kadarıyla, evlilik dışı cinsel ilişki ve ırk ayrımı konularına değinen senaryolardan hoşlanmıyorsunuz. "Savaşın Cepheleri"nde ikisi de var. Bu yüzden romanımı sizin dizileriniz için uyarlama olasılığını tartışmamız anlamsız. Saygılar.

Bayan Edwina Wright'tan Bayan Wulf'a bir telgraf: Hemen verdiğiniz duyarlı yanıt için teşekkürler stop Lütfen yarın akşam saat sekizde Black's Oteli'nde size yemek ısmarlamama izin verin stop İadeli taahhütlü...

Bayan Wright'la Black's Oteli'nde akşam yemeği. Fatura: 11 sterlin, 4 şilin, 6 peni.

Edwina Wright, kırk elli yaşlarında, şişman, demir grisi, parlak ve bukleli saçları olan pembe beyaz tenli bir kadın; göz kapaklarına mavi gri bir far sürülmüş, dudaklarına parlak pembe bir ruj, tırnaklarına uçuk pembe bir oje. Üzerinde çok pahalı, uçuk mavi bir elbise var. Pahalı bir kadın. Martinilerimizi içerken dostça sohbet ediyoruz. O üç martini içiyor. Bense iki. Kadın üçünü de lıkır lıkır mideye indiriyor, bunlara gerçekten ihtiyacı var. Konuyu İngiliz edebiyatçılarına getirerek hangilerini tanıdığımı anlamaya çalışıyor. Fazla yazar dostum olmadığı ortaya çıkıyor. Benim edebiyat çevresi içindeki yerimi kestirmeye çalışıyor. Sonunda gülümseyerek beni şu sözlerle bir kenara atıyor: "Çok sevdiğim dostlarımdan biri..." (Amerikalı bir yazarı kastediyor) "...bana, öteki yazarlarla görüşmekten nefret ettiğini söylerdi hep. Bence onun önünde çok ilginç bir gelecek uzanıyor." Yemek salonuna geçiyoruz. Burası sıcak, rahat bir yer. Oturunca bir an için denetimi elden bırakıyor, boyalı göz kapaklarını kırpıştırarak kısıyor, pembe dudaklarını hafifçe aralıyor – birini ya da bir şeyi arıyor. Sonra düş kırıklığına

uğradığını belli eden kederli bir ifade takınıyor, bunun içten bir ifade olduğunu o konuşmaya başlayınca anlıyorum. "İngiltere'yi seviyorum. Buraya gelmeye bayılıyorum. Buraya gönderilmek için bahaneler arıyorum." Acaba İngiltere onun için bu otel mi, diye düşünüyorum ama o bunu yapmayacak kadar kurnaz ve zeki birine benziyor. Bir martini daha ister miyim diye soruyor; reddetmek üzereyim, sonra bakıyorum o bir tane daha istiyor, ben de kabul ediyorum. Midemde bir gerginlik var; bunun karşımdaki kadının gerginliğinin bir yansıması olduğunu anlıyorum, gerginliğini bana bulaştırıyor. Bu kontrollü, savunmaya geçmiş güzel yüzlü kadına bakıyorum ve ona acıyorum. Nasıl bir yaşam sürdüğünü çok iyi anlayabiliyorum. Oldukça özenli ve nazik bir biçimde yemek ısmarlıyor. Bu, tıpkı bir erkek tarafından yemeğe çıkarılmak gibi. Oysa o hiç de erkeksi bir kadın değil; böyle durumlarda dizginleri eline almaya alışmış, o kadar. Bu rolün onun için hiç de kolay olmadığını, bu rolün ona nelere mal olduğunu çok iyi anlıyorum. Kavunun gelmesini beklerken bir sigara yakıyor. Gözleri yarı kapalı, sigarası ağzından sarkıyor, salona yeniden bir göz atıyor. Birden ferahlıyor ve yüzü aydınlanıyor, ama bunu hemen maskeliyor; sonra içeri girip salonun bir köşesine yerleşen yalnız bir Amerikalıya gülümsüyor ve başıyla selam veriyor. Yemeğini ısmarlamakta olan adam ona el sallıyor, kadın gülümsüyor; Bayan Wright gözlerinin önünden kıvrıla kıvrıla yükselen duman arasından bakışlarını bana güçlükle yöneltiyor. Birden gözüme çok daha yaşlı görünüyor. Ondan çok hoşlanıyorum. Bu gece odasında neler yapacağını hayal ediyorum: Üzerinde fazlasıyla kadınsı bir şeyler var. Evet, çiçek desenli şifon ya da benzer bir şey... evet, gündüz çalışırken oynamak zorunda olduğu role bir tepki. Hatta şifonun büzgülerine bakıp kendiyle alay ediyor. Birini bekliyor. Kapıda hafif bir

tıkırtı. Gidip kapıyı bir şakayla açıyor. Her ikisinin de kafaları alkolle bulanık, cana yakınlar. Birer içki daha. Sonra yavan ve ölçülü bir birleşme. Daha sonra New York'ta bir partide karşılaşacak ve birbirlerine alaylı sözler söyleyecekler. Şimdi Bayan Wright eleştirel bir biçimde kavununu yiyor, İngiltere'deki yiyeceklerin daha lezzetli olduğunu söylüyor. Bana işini bırakıp New England'da, kent dışında yaşamayı ve bir roman yazmayı düşündüğünü söylüyor. (Kocasından hiç söz etmiyor.) Aslında ikimiz de "Savaşın Cepheleri"nden söz etmeye pek istekli değil gibiyiz. Benim puanımı verdi; onun için ortalama bir yazarım; yalnızca şansını denemişti; yemek bir iş kaybı, ama işin gereği bu. Biraz sonra cana yakın bir biçimde, ancak laf olsun diye kitabımdan söz etmeye başlayacak. Bir şişe sert Burgonya şarabı açıyoruz. Yanında mantar, biftek, kereviz yiyoruz. Yiyeceklerimizin çok lezzetli olduğunu yineliyor, ama bunu pişirmeyi öğrenmemiz gerektiğini de ekliyor. Alkolün etkisiyle ben de onun kadar neşeliyim artık; ama midem gitgide daha çok kasılıyor – bu onun gerginliği. Köşede oturan Amerikalıya bakıp duruyor. Birden dilimi tutmazsam, tıpkı Reginald Tarbrucke'layken beni o gülünç parodiye iten isteriyle konuşmaya başlayacağımı hissediyorum. Dikkatli olmaya karar veriyorum. Bu kadından çok hoşlandım, onu üzmek istemiyorum. Ayrıca ondan çekiniyorum. "Anna kitabını çok beğendim!"

"Sevindim, teşekkürler!"

"Bizim orada Afrika'ya, oranın sorunlarına ilgi büyük." Sırıtıyorum ve "Ancak o kitapta ırk ayrımı sorunu işleniyor," diyorum. Gülümsediğim için seviniyor, o da gülümsüyor ve "Ancak genelde, bunun ölçüsü de önemlidir," diyor. "Senin mükemmel romanında genç pilotla kız yatıyorlar. Söyle bakalım, sence bu önemli miydi? Sence onların cinsel ilişkiye girmesi öykünün vazgeçil-

mez bir parçası mıydı?"

"Hayır değildi." Duraksıyor. Zeki, yorgun ifadeli gözlerinde bir düş kırıklığı pırıltısı görülüyor. Benim ödün vermeyeceğimi ummuştu herhalde; oysa işi, benim ödün vermemi sağlamak. Birden, seksin onun için öykünün anafikri olduğunu anlıyorum. Bana karşı tutumu biraz değişiyor. Artık öyküsünü televizyonda görmek için öykünün bütününü gözden çıkarmaya hazır bir yazarla uğraştığını düşünüyor. "Ancak kuşkusuz, birbirlerini aşkların en safiyla sevseydiler bile sizin kurallarınıza ters düşerdi," diyorum. "Bu, konuyu ele alış biçimine bağlı." Bu noktada her şeyi böylece kesip bırakabileceğimizi fark ediyorum. Acaba benim davranışlarım yüzünden mi? Hayır; kadının, köşedeki yalnız Amerikalıyla olmak için duyduğu şiddetli istek yüzünden. Adamın iki kez ona baktığını gördüm; kadın kaygılanmakta haklı galiba. Adam yanımıza mı gelse, kendi başına bir yerlere mi gitse, kestirmeye çalışıyor. Yine de kadından yeterince hoşlanıyor gibi. Garson tabaklarımızı alıyor. Ben tatlı yerine kahve isteyince kadın seviniyor. Gezisi boyunca, her gün iki kez iş yemeği yiyormuş, bu konuşmayı yalnızca sıcak yemekle bitirdiğimiz için hoşnut. Henüz kalkmaya niyetli görünmeyen vatandaşına bir kez daha bakıyor ve yeniden işine dönmeye karar veriyor. "Senin şu harika malzemeni nasıl kullanabileceğimizi düşünürken birden aklıma bundan çok iyi müzikal yapılabileceği geldi," diyor, "bir öyküde kaçınamayacağın kadar ciddi olan bir mesajdan bir müzikalde kolaylıkla kaçabilirsin."

"Orta Afrika'da geçen bir müzikal mi?"

"Her şeyden önce bir müzikal fon sorunumuzu çözerdi. Sizin betimlediğiniz arka plan çok güzel, ancak televizyona uygun değil."

"Yani arka planda yapay Afrika görüntüleri mi olacak?"

"Evet, demek istediğim bu. Ayrıca basit bir öykü. Genç İngiliz pilot Afrika'da eğitimdedir. Gittiği bir partide güzel bir zenci kıza rastlar. Pilot yalnızdır. Kız ona yakın davranır. Adam kızın çevresiyle tanışır."

"Bakın, o yörede bir pilotun bir zenci kıza bir partide rastlaması olanaksız. Bu ancak politik bir ortamda olabilir, sözgelimi, ırk ayrımını ortadan kaldırmaya çalışan bir azınlık grubunun içinde. Aklınızdan gerçekten bir müzikal mi geçiyor?"

"Ah, ama ben... varsayalım pilot sokakta bir kaza geçirdi, kız da ona yardım etti ve evine götürdü."

"Böyle bir şey yaparsa en az on yasayı çiğnemiş olur. Onu evine gizlice götürseydi, o zaman bu bir müzikal için fazla korkulu ve ümitsiz bir hava yaratırdı."

"Bir müzikal çok ciddi olabilir," diye beni laf olsun diye azarlıyor. "Yerli şarkıları ve danslarını kullanabiliriz. Orta Afrika müziği izleyicilerimiz için taze bir esinti olur."

"Öykünün geçtiği dönemde Afrikalılar, Amerika'dan gelen caz müziğini dinliyorlardı. Henüz kendi kalıplarını geliştirmeye başlamamışlardı." Bakışlarıyla, "Yalnızca işimi zorlaştırmaya çalışıyorsun," diyordu. Müzikali bir kenara bırakıp, "Pekâlâ, öyküyü olduğu gibi çekmek için satın alırsak, öykünün geçtiği yeri değiştirmemiz gerekebilir. Sözgelimi İngiltere'de bir ordu üssü olabilir. Bir Amerikan üssü. Bir Amerikan askeriyle, bir İngiliz kızının aşkı."

"Asker zenci mi olacak yani?" Duraksıyor. "Şey, bu biraz güç. Ne de olsa bu bir aşk öyküsü. Ben İngiliz savaş filmlerine hayranım. Öyle güzel savaş filmi çekiyorsunuz ki – o gergin atmosferi ne kadar gerçekçi yansıtıyorsunuz. Siz İngilizler bunu öyle bir incelikle yansıtıyorsunuz ki... İşte biz de böyle bir şey yapmayı amaçlamalıyız. Savaş atmosferi, sizin filmlerinizde rastlanan bir sa-

vaş atmosferi, sonra basit bir aşk öyküsü, bizim oğlanlardan biriyle, sizin kızlardan biri."

"Ancak adamı zenci bir asker yaparsanız, Güney Amerika'nın o gizemli yerli halk müziğini kullanabilirsiniz, öyle değil mi?"

"Şey, evet. Ama bunun izleyicilerimiz için yeni bir şey olmayacağını tahmin edebilirsiniz."

"Evet, şimdi gözümün önünde canlanıyor," diyorum. "Savaş zamanı bir İngiliz kasabasında, zenci Amerikan askerlerinden oluşan bir koro, öte yanda İngiliz halk dansları yapan gencecik İngiliz kızları." Sırıtıyorum. Kaşlarını çatıyor. Sonra o da sırıtıyor. Göz göze geliyoruz, bir kahkaha atıyor. Yeniden bir kahkaha atıyor. Sonra kaşlarını çatarak toparlanıyor. Her şeyi altüst eden o kahkahayı atmamış olduğunu varsayarak derin derin iç geçiriyor ve yeniden konuşmaya başlıyor: "Elbette siz bir sanatçısınız, hem de çok iyi bir sanatçı, elbette yazdığınız şeyin değiştirilmesini hiç istemiyor, buna şiddetle karşı çıkıyorsunuz, bu doğal. Ancak şunu söylememe izin verin, televizyon konusunda sabırsızlık etmek hatalı olur. Televizyon geleceğin sanat biçimidir, ben bunu böyle görüyorum, bu nedenle televizyon alanında çalışmak benim için bir ayrıcalık." Duruyor, yalnız Amerikalının garsonu arandığını fark ediyor; ama hayır, Amerikalı bir kahve daha istiyor. Kadın dikkatini yeniden bana yönelterek devam ediyor: "Büyük bir adamın da dediği gibi, sanat bir sabır işidir. Eğer konuştuklarımızı düşünmek ve bana yazmak ya da başka bir senaryo yazmak isterseniz... Elbette daha önce hiç televizyon deneyimi olmamış bir sanatçıyı görevlendiremeyiz, ama size olabildiğince yardım etmek, size yol göstermek bizi memnun eder."

"Teşekkür ederim."

"Amerika'ya gelmeyi hiç düşündünüz mü? Beni

ararsanız, aklınıza gelebilecek fikirleri konuşmak bana mutluluk verecektir." Duraksıyorum. Kendimi tutmaya çalışıyorum. Sonra kendimi tutamayacağımı anlıyorum. "Ülkenize gelmek beni mutlu ederdi," diyorum, "ama ne yazık ki, beni sınırdan sokmazlar, ben bir komünistim." Hızla dönüp yüzüme bakıyor, mavi gözleri büyümüş, şaşkınlık dolu. Sandalyesini geri itip kalkacak gibi oluyor. Karşımda korkmuş biri var. Bunu söylediğim için hemen pişman oluyor ve utanıyorum. Bunu söylememin birçok nedeni var. Birincisi çocukluktan: Onu şaşırtmak istemiştim. İkincisi de onun kadar çocukça: Bunu söylemem gerektiğini düşünmüştüm; birisi sonradan, "O kadın komünisttir," deseydi, bu kadın benim bunu kendisinden gizlediğimi sanacaktı. Üçüncüsü: Ne olacağını görmek istemiştim. Kadın soluk soluğa, kararsız bakışlarla, aralık dudaklarının ruju hafifçe silinmiş, karşımda oturuyor. Gelecek sefere bir ön araştırma yapması gerektiğini düşünüyor. Aynı zamanda kendini bir kurban gibi görüyor; o sabah, Amerika'dan gelmiş gazetelerden Amerikan karşıtı komitelerle ve bunun gibi örgütlerle ilişkisi olduğu sanılarak sorguya çekilen onlarca insanın işlerinden kovulduğunu okumuştum. Soluk soluğa, "Elbette İngiltere'de işlerin farklı olduğunun farkındayım..." diyor. Dünya işlerinde başarılı işkadını maskesi boydan boya çatlıyor ve istemeden, "Ama şekerim, kırk yıl düşünsem böyle bir şey aklıma gelmezdi..." diyor. Bu da şu anlama geliyor: Senden çok hoşlanmıştım, nasıl komünist olabilirsin? Bu sözleri söyleyebilecek kadar dar kafalı olması beni öylesine kızdırıyor ki, böyle zamanlarda hep olduğu gibi, böylesine aptalca bir şey söyleyebilecek kadar dünyadan kopuk olmaktansa, ne pahasına olursa olsun, komünist olmayı yeğlediğimi düşünüyorum. Şimdi ikimiz de öfkeliyiz. O başını başka yöne çevirip kendine gelmeye çalışıyor. Bense iki yıl

önce Rus bir yazarla konuştuğum o geceyi anımsıyorum. İkimiz de aynı dilde, komünistçe konuşuyorduk. Oysa deneyimlerimiz o kadar farklıydı ki, kullandığımız sözcükler ikimiz için bambaşka şeyler ifade ediyordu. Onunla konuşurken kendimi bir düş âleminde gibi hissetmiş, sonunda o gece çok geç bir saatte, daha doğrusu sabahın erken saatlerinde, kullandığım sözcüklerin gerçekte ne anlama geldiğini, gerçek bir öyküyü anlatarak ona açıklamıştım. Ona, Moskova'da bir hapishanede işkence gören Sam'den söz etmiştim. O Rus yazar da aynen bu kadın gibi davranmıştı, gözlerini yüzüme dikmiş ve irkilerek benden kaçmak ister gibi kalkmaya yeltenmişti, çünkü o anda onun ülkesinde hapse atılmayı gerektirecek bir şey söylüyordum. Ortak felsefe terimlerini kullanmamızın nedeni, gerçeği maskelemekti. Aslında komünist etiketi taşımamız dışında hiçbir ortak yanımız yoktu. Bu Amerikalı kadınla da gece boyunca demokrasi terimlerini kullanarak konuşabilirdik, ama her ikimiz farklı deneyimleri anlatıyor olurduk. İkimiz şu anda oturmuş, aslında iki kadın olarak birbirimizden ne çok hoşlandığımızı düşünüyoruz. Ancak söylenebilecek fazla şey kalmamış. Tıpkı, Rus yazarla geldiğimiz o son noktada söylenecek bir şey kalmadığı gibi. Sonunda, "Eh, şekerim, daha önce hiç bu kadar şaşırmamıştım," diyor. Bu kez suçlar gibi konuşmuştu, bu yüzden yeniden öfkeleniyorum. Hatta, "Elbette dürüst davranmadan hoşlandım," diyecek kadar ileri gidiyor. Bense, "Şu an Amerika'da bulunsaydım ve komiteler tarafından izleniyor olsaydım, şimdi olduğu gibi bu masada böyle kayıtsızca komünist olduğumu söylüyor olmazdım," diye düşünüyorum. Yani aslında kızmakta haksızım, yine de öfkelendiğim için sert sert, "Belki İngiliz yazarlarını davet etmeden önce kimliklerini kontrol etseniz daha iyi olur, çoğu sizi utandırabilir," diyorum. Yüzündeki ifade-

den benden iyice soğuduğu anlaşılıyor. Yalan söylediğimi düşünüyor. Şimdi benden iyice kuşkulanıyor, çünkü bana komünist damgasını vurdu. Rus yazarın da sözlerimi dinledikten sonra bu konuyu tartışmak ya da bunu bir kenara atmak arasında seçim yaptığı bir an olmuştu. Rus yazar bilmiş bir ifadeyle, alayla bana bakmış ve "Ülkemize dost olan kişilerin saf değiştirdiğini daha önce de gördük," diyerek ikinci seçeneği yeğlemişti. Başka bir deyişle, ben ona göre kapitalist düşmanın baskılarına boyun eğmiştim. Neyse ki, tam bu bunalım ânında Amerikalı adam masamızın yanında beliriveriyor. Kadıncağız onun burada olduğunu ilk kez gerçekten unutmuştu, unutmuş numarası yapmıyordu. Belki de adam bu yüzden yanımıza gelmişti. Buna üzüldüm, çünkü galiba gerçekten tahmin ettiğim gibi olmuştu. Kadıncağız, "Jerry," diyor, "birbirimizi görüp görmeyeceğimizi merak ediyordum doğrusu, Londra'da olduğunu duymuştum."

"Selam," diyor adam, "nasılsın, seni görmek ne güzel." Adam iyi giyimli, kendinden emin, iyi niyetli biri. Kadın güçlükle, "Bu Bayan Wulf," diyor, dostunu bir düşmanla tanıştırdığını düşünüyor ve onu bir biçimde uyarmak zorunda olduğunu hissediyor, "Bayan Wulf, çok ama çok tanınmış bir yazar." Böyle tanımlandığım için biraz olsun sakinleşiyorum. "Ben artık gitsem kusuruma bakmazsınız umarım. Eve gidip kızımla ilgilenmeliyim," diyorum. Kadın gözle görülür biçimde rahatlıyor. Birlikte yemek salonundan çıkıyoruz. Onlara veda edip dönerken kadın erkeğin koluna giriyor. "Jerry, burada olmana çok sevindim," dediğini duyuyorum. "Bu gece yalnız kalacağımı sanıyordum."

"Sevgili Eddy, sen ne zaman birlikte olmayı istedin de yalnız kaldın?" diyor Jerry. Kadın yavan ve minnettar bir biçimde gülümsüyor. Bana gelince, her şeye karşın, o rahat, yüzeysel konuşmamızın kalıbını kırdığım o ânın,

gece boyunca dürüst davrandığım tek an olduğunu düşünerek eve gidiyorum. Yine de tıpkı Rus yazarla konuştuğum gece sonrasında olduğu gibi buruk, kederli ve utanç doluyum.

[Kırmızı Defter]

28 Ağustos 1954

Dün bütün gece Quemoy'la ilgili olabildiğince çok bilgi toplamaya çalıştım. Molly'nin ve benim kitaplığımda bu konuda çok az bilgi var. Korku içindeyiz, bu belki de yeni bir savaşın başlangıcı. Molly, "Biz hep böyle yapıyoruz," dedi, "kaygıyla kıvranıyoruz, sonra savaş falan çıkmıyor." Onu kaygılandıran başka bir şey var. Sonunda ne olduğunu anlatabildi: Forrest kardeşlerle çok iyi dosttu. Büyük olasılıkla Çekoslovakya'ya giderek ortadan "kaybolduklarında", onlara ne olduğunu öğrenmek için karargâha gitmişti. Karargâhta ona kaygılanmamasını, iki kardeşin parti için önemli işler peşinde olduğunu söylemişler. Oysa dün, bu ikisinin bir süredir hapiste olduğu ve yeni serbest bırakıldığını açıkladılar. Molly dün yine karargâha gidip, Forrest kardeşlerin aslında hapiste olduğunu bilip bilmediklerini sormuş. Anlaşılan oradakiler bunu başından beri biliyorlarmış. Molly, "Partiden ayrılmayı düşünüyorum," dedi. Ben de, "Neden işlerin düzelmesini beklemiyorsun? Ne de olsa, Stalin'in ardından temizlik devam ediyor," dedim. Molly, "Geçen hafta partiden ayrılacağını söyleyene de bak!" dedi. "Her neyse bunu Hal'e de söyledim, evet büyük şefe kadar çıktım. Ona, 'Bütün kötüler, Stalin, Beria ve onlar gibiler ölmedi mi? Peki neden temizliğe devam ediyorsunuz?' dedim. O da bana bunun, şu anda herkesin karşı cephe aldığı Sovyetler Birliği'nin yanında yer alıp alma-

ma sorunu olduğunu söyledi. Bilirsin, her zamanki sözler. 'Sovyetler Birliği'ndeki Yahudilerle ilgili haberlere ne dersin?' dedim. Bunun bir kapitalist yalanı olduğunu söyledi. Ben de, 'Off Tanrım, yine mi?' dedim. Her neyse, bana dehşete kapılmamam gerektiği yolunda sakin, dostça bir söylev verdi. Birden, "Ya ben deliyim ya da onlar," diye düşündüm. Hal'e, 'Bak,' dedim, 'doğruyu söylemeyi, komplolar kurmamayı, yalan söylememeyi bir an önce öğrenseniz iyi olur, yoksa partide kimseler kalmayacak.' Bana dostlarımın tutuklanmış olmasına kızmama anlayış gösterdiğini söyledi. Birden özür diler gibi kendimi savunmaya başladığımı fark ettim. Oysa hatalı olan onlardı, bense haklıydım. Bu sence tuhaf değil mi Anna? Az kalsın ondan özür dileyecektim. Kendimi tam zamanında tuttum. Oradan hemen çıktım. O kadar sinirlenmiştim ki, eve geldim ve yukarı çıkıp uzandım." Michael eve geç geldi, ona Molly'nin söylediklerini anlattım. "Demek partiden ayrılıyorsun?" dedi. Her şeye karşın partiden ayrılmama üzülür gibiydi, ses tonundan öyle anlaşılıyordu. Sonra çok katı bir sesle, "Farkında mısın Anna, ne zaman sen ve Molly partiden ayrılmayı düşünseniz, ayrılınca ahlakınız bozulacakmış gibi konuşmaya başlıyorsunuz? Oysa aklı başında milyonlarca insan partiden cinayet, dehşet ve ihaneti geride bırakmak için ayrılmış, ayrılmadan önce öldürülmedilerse elbette."

"Belki de sorun bu değildir," dedim. "O zaman nedir?"

"Az önce partiden ayrılacağımı söylediğimde, buna üzülecekmişsin gibi bir duyguya kapılmıştım," dedim. Gülerek bunu kabul etti, bir süre sustu, sonra yine gülerek, "Ben inançsızım, oysa bazı şeylere inanan bir insanla birlikte olmak güzeldi. Belki de seninle bu yüzden birlikteyimdir, ha ne dersin?"

"İnanmak mı!" dedim. "Bu konuda çok heveslisin," dedi. "Doğrusu partiye karşı tavrımı böyle tanımlamazdım," dedim. "Yine de partiye üyesin, bu da benim..." Sırıttı. Ben de onun sözünü tamamladım: "Senin için söylenemez." Sessizce oturmuş, kederli düşüncelere dalmıştı. Sonunda, "Yine de denedik. Gerçekten denedik. İşe yaramasa da denedik... hadi yatalım Anna," dedi.

Harika düşler gördüm. Düşümde çok güzel bir kumaş, kocaman bir ağ gibi çevreye yayılıyordu. İnanılmaz güzellikteydi, üzerine motifler işlenmişti. Motifler, insanlığın mitleriydi, ama yalnızca birer motif değildiler, aynı zamanda mitlerin ta kendisiydiler; bu da parıldayan yumuşak ağı canlı kılıyordu. Kumaşın üzerinde birbirine karışmış birçok renk vardı, ancak bu geniş kumaş göze kırmızı görünüyordu, alev alev bir kırmızı. Düşümde bu kumaşı elime alıp ona dokunuyor ve mutluluktan ağlıyordum. Kumaşa yeniden baktığımda, bunun Sovyetler Birliği'nin haritası biçiminde olduğunu gördüm. Kumaş genişlemeye başladı. Parıldayan bir deniz gibi hafif hafif dalgalanarak genişliyordu. Artık Polonya, Macaristan gibi çevresindeki ülkeleri de kapsıyordu, ama uçları saydam ve inceydi. Ben neler olduğunu anladığım için hâlâ sevinçten ağlıyordum. Şimdi parlayan, hafif sise benzeyen bu kumaş, Çin'in üzerine yayılmıştı. Burada yoğun, koyu bir kırmızı pıhtıya dönüştü. Ben uzayda bir yerde, ayaklarımla boşluğu tekmeleyerek olduğum yerde duruyor ve dünyada olanları seyrediyordum. Yerküre altımda dönerken ben uzayda, mavi bir sis bulutunun içindeydim. Yerküre dönüyordu, komünist ülkeler kırmızıydı, öteki ülkeler başka renklerdeydi. Afrika siyahtı, ama koyu, parlak, heyecan verici bir siyah; tıpkı geceleri ayın ufkun hemen altında doğmak üzere olduğu zamanlarda gökyüzünde görülen siyahlık gibi. Birden kabullenmek istemediğim kötü bir duygunun içime dolduğu-

nu hissederek korkmaya başladım. Midem bulandığı için dünyanın dönüşünü seyredemiyordum, başım da dönüyordu. Yeniden dünyaya baktığımda bir kehanete benzeyen şu görüntüyü gördüm: Zaman yok olmuştu, insanlığın o uzun tarihi önüme serilmişti: Bu, acının önemli noktalarını oluşturduğu harika bir zafer ilahisiydi, süzülüp boşluğa yayılıyordu. Kırmızı alanlar, dünyanın öteki bölümlerini oluşturan farklı, canlı renkler tarafından istila ediliyordu. Renkler anlatılamayacak kadar güzel bir biçimde birbirinin içine akarak eriyor, böylece dünya daha önce hiç görmediğim, parlak, güzel, tek renge bürünüyordu. Bu dayanılmayacak kadar mutluluk verici bir an; mutluluk içimde genişlemeye başlıyor, öyle ki birden patlıyor – birden kendimi huzur ve sessizlik içinde buluyorum. Altımda sessizlik var. Ağır ağır dönen dünya, eriyor parçalanıyor, parçaları bütün uzaya yayılıyor. Çevrem birbirine dokunup ayrılan, uzaya yayılan parçacıklarla dolu. Dünya yok oluyor, karmaşa başlıyor. Bu karmaşanın içinde yapayalnızım. Bir ses, kulağıma şu sözleri açık bir biçimde fısıldıyor: Birisi dokumadan bir iplik çekti ve her şey yok oldu. Neşeli ve hafiflemiş bir biçimde uyandım. Michael'ı uyandırıp bunları anlatmak istedim, ama elbette düşte hissettiklerimi aktarmam olanaksızdı. Zaten çok geçmeden düşün zihnimde uyandırdığı duyguyu unutrnaya başladım. Kendi kendime, "Düş gidiyor," dedim, "onu hemen yakala," sonra, "düşün ne anlama geldiğini bilmiyorum ki," diye düşündüm. Bu anlam, içimde kavrayamayacağım bir mutluluk duygusu bırakarak yok olup gitmişti. Bense karanlıkta, Michael'ın yanında oturuyordum. Yeniden uzandım ve ona sarıldım, o dönüp yüzünü göğsüme dayadı. O zaman, "Aslında ne politika ne felsefe ne de başka bir şey beni ilgilendiriyor, beni tek ilgilendiren, Michael'ın karanlıkta dönüp yüzünü göğsüme dayaması,"

diye düşündüm. Sonra uykuya daldım. Sabah düşümü ve neler hissettiğimi açıkça anımsadım. Özellikle de düşümde duyduğum sözleri: Birisi dokumadan bir iplik çekti ve her şey yok oldu. Gün boyunca düşüm zihnimde büzüldü, bozuldu, soluk, önemsiz bir şeye dönüştü. Ancak bu sabah Michael ılık ılık bakan güleç mavi gözlerini açıp bana gülümsediğinde, "Yaşantımın o kadar büyük bölümü acıyla ve çarpıklıkla dolu ki, mutluluk içime ılık, pırıltılı, masmavi bir su gibi dolduğunda buna inanamıyorum," diye düşünüyorum. Kendi kendime, "Ben Anna Wulf'um, bu benim, Anna'yım ve mutluyum," diyorum.

[Bu noktada deftere 11 Kasım 1952 tarihi atılmış, üzerine bir şeyler karalanmış sayfalar yapıştırılmıştı.]

Dün gece yazarlar grubu toplantısı vardı. Beş kişiydik – "Stalin Açısından Dilbilim" konulu bir tartışma yapacaktık. Edebiyat eleştirmeni olan Rex, kitapçığı cümle cümle incelememizi öneriyor. Otuzlardan kalma "emekçi bir yazar" olan George, piposunu ağzında oynata oynata, "Aman Tanrım, bunu yapmamız şart mı? Başım kuramlarla pek hoş değildir," diyor. Komünist kitapçık yazarı ve gazeteci olan Clive, "Evet, bunu ciddi bir biçimde tartışmalıyız," diyor. Gerçekçi, sosyalist görüşlü romanlar yazan Dick, "En azından önemli noktaları belirleyelim," diyor. Böylece Rex işe koyuluyor. Yıllardır Stalin'den söz ederken kullanmaya alıştığımız o alçakgönüllü, saygılı ses tonuyla konuşuyor. Oysa o odadakilerin hepsi, aynı kişilerle bir barda ya da sokakta karşılaşıp bu konuyu konuşsaydı, çok farklı, alaycı ve soğuk bir ses tonu kullanıyor olurlardı. Rex, kısa bir ön konuşma ya-

parken sessizce onu dinliyoruz. Sonra Rusya'dan yeni dönmüş olan Dick, (hep komünist ülkelere gider), Moskova'da, bir Rus yazarın kendisine, Stalin'in bir filozofa nasıl vahşice saldırdığını anlattığını söylüyor. "Şunu unutmamalıyız ki," diyor, "onların bizimkinden çok daha kaba ve patırtılı bir tartışma gelenekleri var." Yapmacıksız, sözünü esirgemeyen, iyi bir adam olduğunu belli edecek bir ses tonuyla konuşuyor. Bu ses tonunu arada sırada ben de, sözgelimi, "Evet, elbette onların hukuki gelenekleri bizimkinden çok farklı," gibi şeyler söylerken kullanırım. Bu ses tonunu duyduğum zaman rahatsız oluyorum; birkaç gün önce kendimi bu ses tonuyla konuşurken yakaladım ve kekelemeye başladım. Genelde kekelemem. Hepimizin elinde bu kitapçıktan birer tane var. Konuşmalarımız bana çok saçma geldiği için cesaretim kırıldı, ama felsefe eğitimi görmediğim için (oysa Rex bu eğitimi görmüş), aptalca bir şey söylemekten çekiniyorum. Ancak sorun bundan öte bir şey. Gitgide tanıdığım bir ruh hali beni daha çok pençesine alıyor, sözcükler anlamlarını yitiriyor. Birden kendimi, bir cümleyi, bir deyimi, bir sözcük grubunu, sanki yabancı dildeki sözcüklermiş gibi dinlerken buluyorum. Sözcüklerin ifade etmeleri gereken anlamla, gerçekte ifade ettikleri anlam arasında aşılamaz bir uçurum var gibi geliyor bana. Dilin çöküşünü anlatan, *Finnegans Wake* (Finnegan'ın Uyanışı) gibi romanlar geliyor aklıma. Bir de insanın zihnini kurcalayan anlambilim. Stalin'in bu konuda bir kitapçık yazmış olması da dil konusundaki genel rahatsızlığın bir göstergesi. En güzel romanın bile cümleleri bana aptalca gelirken, herhangi bir şeyi eleştirme hakkını kendimde nasıl buluyorum? Ne var ki, kitapçık bence çok beceriksizce yazılmış ve "Belki çeviri kötüdür," diyorum. Özür diler gibi konuşmam beni şaşırtıyor. (Rex'le baş başa olsaydık böyle

özür diler gibi konuşmazdım, biliyorum.) O anda kitapçığın aslında kötü olduğunu, herkesin düşüncesini dile getirdiğimi anlıyorum. Yıllardır, Rusya'dan gelen kitapçıklar, makaleler, romanlar ve bildiriler için, "Büyük olasılıkla çeviri kötü," deyip duruyoruz. Bunu böylesine güçlükle söylemiş olmak beni şaşırtıyor. (Kim bilir aramızdan kaç kişi, böyle toplantılarda huzursuzluğunu, tiksintisini dile getirmeye kararlı olmasına karşın, toplantı başlayınca olağanüstü yasaklar yüzünden susmak zorunda kalıyor?) Sonunda ses tonuma hafif bir "küçük kız" tonu katıp bunu çekicileştiriyor ve "Bakın ben bunu felsefi açıdan eleştirmeye yetkin değilim, ancak bence yazının anahtar sözcükleri olan 'ne üstyapı ne kök' sözcükleri, ya Marksist ölçütlere hiç uymayan yeni bir düşünceyi ifade ediyor ya da asıl söylenmesi gerekeni söylememek için kullanılmış. Ya da düpedüz kibirli bir yorum," diyorum. (Konuştukça, insanları savunmasız bırakan çekici ses tonumun, yerini fazla heyecanlı olmasına karşın ciddi bir ses tonuna bırakması beni rahatlatıyor.) Rex kızarıyor, kitapçığı evirip çevirerek, "Evet, itiraf etmeliyim ki, bu cümle oldukça..." diyor. Bir sessizlikten sonra George açıksözlülükle, "Bu kuramsal şeyler beni aşıyor," diyor. Hepimizin, yani George dışında hepimizin rahatsız olduğu açık. Şu sıralar çoğu yoldaş birer cahillik maskesinin ardına saklanmak gibi kaba bir davranışı benimsemiş durumda. Ancak bu George'un kişiliğinin öyle ayrılmaz bir parçası haline geldi ki, artık bundan rahatsız olmuyor. "Bunu yapmak hakkı," diye düşünüyorum, "parti için birçok yararlı iş yaptı, partiden ayrılmamak için bu yolu seçtiyse..." Kitapçığı tartışmamaya resmen karar vermemiş olmamıza karşın, onu bir kenara bırakmaya karar veriyoruz; başka konulardan, başka ülkelerdeki komünist politikadan konuşmaya başlıyoruz. Kendi ülkemiz dışında herhangi bir ülkeden söz ediyoruz; bu ülke Rusya,

Çin, Fransa olabilir. Bütün bu konuşmaları dinlerken, "Kimse temelde hatalı bir şeylerin var olduğunu söylemiyor, ama söyledikleri şeyler akla bunları getiriyor," diye düşünüyorum. Bizler iki kişiyken başka, üç kişiyken bambaşka şeyler söylüyoruz. Bunu düşünmekten kendimi alamıyorum. Aynı eleştirel tutumu benimsemiş iki kişi, iki komünist gibi değil, iki insan gibi politik konulardan söz eder. (Komünist değil, insan gibi derken kullandıkları özel terimler olmasa, onları dinleyen bir yabancının onların komünist olduğunu anlamayacağını kastediyorum.) Ancak konuşmaya üçüncü bir kişi katıldığında olay bambaşka bir havaya bürünür. Özellikle konu Stalin ise. Onun deli ve katil olduğuna kolaylıkla inanacak olsam da (yine de bunu yaparken, Michael'ın günümüzde hiçbir şeyin aslını bilmeye olanak olmadığı yolundaki sözlerini aklımdan çıkarmıyorum), insanların ondan alçakgönüllü, saygılı biçimde söz etmeleri hoşuma gidiyor. Ondan böyle söz etmeyi bıraksaydık çok önemli bir şey de yok olurdu; belki mantık dışı gelecek ama kastettiğim şey, demokrasinin ve saygıdeğerliğin var olabileceğine duyulan inançtır. Böyle davranmasaydık, bir inanç düş olur giderdi – en azından bizim zamanımızda.

Konunun sürekli değiştiğini görünce çay yapmayı önerdim, herkes toplantının bitmesine sevindi. Çay yaptım, birden aklıma bana geçen hafta gönderilen bir öykü geldi. Bunu bana Leeds yakınlarında bir yerde oturan bir yoldaş göndermişti. Bunu ilk okuduğumda başarılı bir ironi denemesi olduğunu, daha sonra da belli üslupta yazılmış eserlerin bir parodisi olduğunu sanmıştım. Sonra bu yoldaşın bunu büyük bir ciddiyetle yazmış olduğunu anladım; bunu fark edince belleğimi yoklayıp benim de böyle şeyler düşlediğimi keşfettim. Bence asıl önemli nokta, bu öykünün hem parodi hem ironi hem de ciddi

bir eser olarak okunabilmesiydi. Bence bu gerçek, her şeyin parçalanmadan payını aldığının, dilin de bu parçalanmaya dahil olduğunun acı bir ifadesi. Dil, deneyimlerimizin yoğunluğu karşısında eski gücünü yitiriyor, deneyimlerimizi ifade edemez oluyor. Çay yaptıktan sonra, yoldaşlara onlara bir öykü okuyacağımı söyledim.

[Defterin bu bölümüne, çizgili mavi bir bloknottan koparılmış sayfalar yapıştırılmıştı. Üzerlerine, çok temiz ve düzenli bir el yazısıyla şu öykü yazılmıştı:]

Yoldaş Ted, öğretmenler kuruluyla Sovyetler Birliği'ne gitmek için seçildiğini öğrendiğinde gurur duymuştu. Önce buna inanamamıştı. Kendini böylesine büyük bir onura layık görmüyordu. Yine de kurulan ilk İşçi ülkesine gitme fırsatını kaçıracak değildi! Sonunda, havaalanında öteki yoldaşlarla buluştuğu o büyük gün geldi çattı. Grupta, parti üyesi olmayan üç öğretmen daha vardı, bunların da iyi adamlar olduğu sonradan anlaşılacaktı! Ted, Avrupa üzerinden geçerek yapılan hava yolculuğuna bayılmıştı; içindeki coşku her geçen dakika biraz daha artmıştı; sonunda kendini Moskova'da, kendisi için ayırtılmış oldukça lüks bir otel odasında bulunca coşkuyla kendinden geçmişti! Grup, Moskova'ya vardığında gece yarısıydı, bu yüzden ilk kez komünist bir ülkeyi görmek gibi heyecanlı bir iş için sabahı beklemeleri gerekliydi. Yoldaş Ted, odasına konmuş, en az on iki kişinin rahatça oturabileceği kadar büyük masada oturmuş, o günle ilgili notlar yazıyordu, geçen her değerli dakikayı kaydetmeye kararlıydı. Tam bu sırada kapı çalındı. Yoldaş Ted, grup arkadaşlarından birinin geldiğini sanarak, "Girin lütfen," dedi, ama içeri başlarında kumaş kasketler, ayak-

larında işçi çizmeleri olan iki genç girdi. Bunlardan biri, "Yoldaş, lütfen bizimle gelin," dedi. Yüzlerinde içten ve dürüst bir ifade vardı, bu yüzden beni nereye götürdüklerini sormadım. (Utançla itiraf etmeliyim ki, bir an için kapitalist basında okuduğumuz öyküleri anımsadım – istemesek de bu zehir bizi etkisi altına alıyor!) İki dost rehberimle asansöre binip aşağı indim. Resepsiyondaki kadın bana gülümsedi, iki yeni dostumu da selamladı. Dışarıda bizi siyah bir araba bekliyordu. Konuşmaksızın arabaya bindik ve yan yana oturduk. Kısa bir süre sonra önümüzde Kremlin'in kuleleri belirdi. Yani, bu çok kısa bir araba gezintisi olmuştu. Büyük dış kapıdan Kremlin'e girdik, araba gizli bir yan kapının önünde durdu. İki dostum arabadan inerek bana kapıyı açtılar. Gülümsediler. "Bizimle gelin yoldaş," dediler. Önce her iki duvarında çeşitli sanat eserlerinin bulunduğu görkemli mermer merdivenden yukarı çıktık, sonra sade, dar bir koridora saptık. Herhangi bir kapıya benzeyen, sıradan bir kapının önünde durduk. Rehberlerimden biri kapıyı çaldı. Boğuk bir ses, "Girin," dedi. İki dostum yine gülümsedi ve bana başlarıyla selam verdiler. Sonra koridorda kol kola yürüyerek gözden kayboldular. Cesaretimi toplayıp içeri girdim, her nasılsa, içeride ne göreceğimi biliyordum. Yoldaş Stalin, çok kullanıldığı belli olan çalışma masasında, ceketini çıkarmış, pipo içerek oturuyordu. Bana, "Girin yoldaş, oturun," dedi sevecenlikle. Rahatladım, o dürüst ifadeli, sevecen yüze, parıldayan gözlere bakarak "Teşekkürler yoldaş," dedim ve tam karşısına oturdum. Bir an gülümseyerek beni inceledi. Sonra, "Yoldaş, bu geç saatte seni rahatsız ettiğim için özür dilerim..." dedi. "Ah, ama bütün dünya sizin geç saatlere kadar çalıştığınızı bilir," diye atılarak sözünü kestim. İşçilerinkine benzeyen kaba eliyle alnını sıvazladı. Birden onun ne kadar yorgun ve yıpranmış olduğunu fark ettim

– bizim için çalışırken bu hale gelmişti! Bizim için ve dünya için! İçim gururla doldu, kendimi karşısında çok küçük hissettim. "Sizi böyle geç saatte, öğüdünüze ihtiyacım olduğu için rahatsız ettim yoldaş," dedi. "Ülkenizden bir öğretmenler kurulunun geldiğini duydum, bu fırsatı değerlendirmem gerektiğini düşündüm."

"Size yardımcı olmak için her şeyi söylemeye hazırım, Yoldaş Stalin."

"Sık sık, acaba Avrupa'daki, özellikle İngiltere'deki stratejimizle ilgili aldığım bilgiler doğru mu, diye düşünüyorum." Sesimi çıkartmadım, ama çok gururlanmıştım, evet, bu gerçekten büyük bir adamdı! Gerçek bir komünist lider gibi, halk tabakasından partililere akıl danışmaktan çekinmiyordu! "Bana İngiltere'de genel hatlarıyla nasıl bir politika izlememiz gerektiğini anlatabilirseniz, size minnettar kalırırn yoldaş. Geleneklerinizin bizimkilerden çok farklı olduğunun bilincindeyim, politikamızın bu gelenekleri göz önüne almadığının da farkındayım." Sonunda, konuşabilecek kadar sakinleşebildim. Ona, Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin İngiltere'yi yanlış yöntemler kullanarak etkilemeye çalıştığını düşündüğümü söyledim. Bunu, Sovyetler Birliği'nin soyutlanmak zorunda bırakılmasına, kapitalist güçlerin, yeni yeni tomurcuklanan komünist ülkelere duyduğu nefrete bağlıyordum. Yoldaş Stalin bir yandan piposunu tüttürüyor, bir yandan beni dinliyor, arada sırada başını sallıyordu. Ben duraksadığımda, "Lütfen devam edin yoldaş, ne düşünüyorsanız, lütfen çekinmeden söyleyin," diyordu. Ben de öyle yaptım. Konuşmama İngiliz Komünist Partisi'nin tarihsel konumuyla ilgili çözümleyici ve kısa bir girişle başlayıp, üç saatlik bir konuşma yaptım. Konuşmam boyunca Yoldaş Stalin bir kez zile bastı, genç bir yoldaş tepsiyle bir demlik Rus çayı ve iki bardak getirdi, bardaklardan birini önüme koydu. Stalin çayını ağır

ağır yudumluyor, dinlerken başını sallıyordu. İngiltere'de uygulanması gerektiğine inandığım politikayı ana hatlarıyla belirledim. Konuşmamı bitirdiğimde yalnızca, "Teşekkürler yoldaş. Bana çok yanlış bilgiler vermişler meğer," dedi. Sonra saatine baktı ve "Yoldaş, kusura bakmazsan, güneş doğmadan önce yapılacak çok işim var," dedi. Bana elini uzattı. Ben de sıktım. "Hoşça kal Yoldaş Stalin," dedim. "Hoşça kal, İngiltere'den gelen iyi kalpli, dost yoldaş ve yeniden teşekkürler." Birbirimize tek söz etmeden gülümsedik. Gözlerim yaşlarla doluydu – hayatımın sonuna kadar bu gözyaşlarıyla gurur duyacağım! Ben çıkarken Stalin, ilgilenmesi gereken bir tomar kâğıda bakarak piposunu tütünle doldurmaya başlamıştı bile. Hayatım boyunca yaşadığım en harika olay sona ermiş, dışarı çıkmıştım. İki genç yoldaş beni beklemekteydi. Birbirimize derin bir anlayışla gülümsedik. Gözlerimiz yaşlıydı. Arabada tek söz etmeksizin otele döndük. "İşte bu çok büyük bir adam," diyerek sessizliği bozdum, onlar da başlarını sallayarak sözlerimi doğruladılar. Tek söz etmeden elimi sıktılar. Ben de olanları yazmak için yeniden günlüğümün başına oturdum. İşte şimdi yazacak önemli şeyler vardı! Güneş doğana kadar yazdım. Bu arada, beş yüz metreden daha yakın bir yerde, benim gibi uyumayan ve hepimizin kaderini gözetmek için çalışan, dünyanın en büyük adamını düşünüyordum!

[Yine Anna'nın el yazısı:]

Öyküyü okuyup bitirdiğimde, George, "İyi, dürüst, temel şeyler," diyene kadar kimse bir şey demedi. Bu her anlama gelebilecek bir yorumdu. Ben de, "Bir zamanlar ben de aynı şeyleri düşlemiştim, hem de sözcüğü sözcüğüne, ama hayalimde ben Avrupa için izlenmesi gere-

ken politikayı da anlatmıştım," dedim. Birden herkes kendini tutamayarak kahkahalar atmaya başladı. George, "Ben başlangıçta bunun bir parodi olduğunu sandım, ne kadar düşündürücü, değil mi?" dedi.

Clive, "Bir seferinde Rusçadan çevrilmiş bir öykü okumuştum, otuzlu yılların başında yazılmıştı galiba," dedi. "İki gencin traktörü Kızıl Meydan'da bozulur. Traktörün neresinin bozuk olduğunu bir türlü anlayamazlar. Birden iriyarı bir adamın yanlarına yaklaştığını görürler. Adamın ağzında bir pipo vardır. 'Bozuldu mu?' diye sorar. 'Sorun da bu zaten yoldaş, neresinin bozulduğunu bulamıyoruz,' der gençler. 'Demek bulamıyorsunuz, işte bu kötü,' der pipolu adam. Piposunun ağızlığıyla motorda bir yeri işaret eder. 'Sizce arıza burada olabilir mi?' Gençler orayı elden geçirirler, traktör homur homur çalışmaya başlar. Gençler, babacan bir ifadeyle onları izlemekte olan yabancıya teşekkür etmek için dönerler. Birden onun Stalin olduğunu anlarlar. Oysa Stalin, eliyle selam verip, Kızıl Meydan'dan Kremlin'e doğru yürümek için çoktan dönüp gitmiştir."

Bir ağızdan güldük. George, "Ne derseniz deyin, onlar güzel günlermiş! Ben eve gidiyorum," dedi.

Ayrılırken birbirimize karşı düşmanca duygular içindeydik. Birbirimizden hoşlanmıyorduk ve bunun farkındaydık.

[Sarı Defter şöyle devam ediyordu.]

Üçüncünün gölgesi

Ella'nın bir haftalığına Paris'e gitmesini editörü Patricia Brent önermişti. Bunu Patricia önerdiği için Ella içgüdüyle hemen reddetti. "Onların bizi yıkmasına izin

vermemeliyiz," demişti Patricia. "Onlar" derken, erkekleri kastediyordu. Patricia, Ella'yı terk edilmiş kadınlar kulübüne üye yapmaya çalışıyordu; aslında amacı Ella'ya iyilik etmekti, ama bilinçaltında kendini bir yönden tatmin etmeye çalışıyordu. Ella, Paris'e gitmenin zaman kaybı olduğunu söyledi. Patricia, Ella'yı göndermek için, İngiltere'de yayımlanması tasarlanan bazı öykülerin yayın haklarını satın alsın diye, kendilerininkine benzeyen bir Fransız dergisinin editörüyle görüşmesini istemişti. Ella bu öykünün Vaugirardlı ev kadınları için uygun olabileceğini, ama Brixtonlı kadınların yaşamına hiç uygun olmadığını söyleyerek gitmeyi reddetti. Patricia ters ters, "Bedava tatil yapacaksın," dedi. Ella'nın Paris gezisi dışında şeyleri de reddettiğinin farkındaydı. Birkaç gün sonra Ella fikrini değiştirdi. Paul kendisini terk edeli bir yılı geçmişti, oysa hâlâ sözleriyle, davranışlarıyla Paul'ü anımsadığını belli ediyordu. Yaşamını, bir daha asla dönmeyecek bir adama göre biçimlendirmişti. Bundan kurtulmalıydı. Bu, gönülden istemediği, mantık yürüterek aldığı bir karardı. Neşesiz ve kayıtsızdı. Paul giderken yanında yalnızca Ella'nın yaşamdan zevk alma becerisini değil, iradesini de götürmüştü sanki. Sonunda ilacı içmeyi kabul eden ama doktoruna ısrarla, "Bir işe yaramayacağına eminim," diyen kötümser bir hasta gibi Paris'e gideceğini söyledi.

Nisan ayıydı; Paris her zamanki gibi büyüleyiciydi; Ella, Sol Yaka'da, fazla lüks olmayan bir otelde oda tuttu. Buraya iki yıl önce geldiğinde Paul'le bu otelde kalmışlardı. Odaya, Paul için de yer bırakarak yerleşti. Ancak ne yaptığını fark edince, bu otele asla gelmemesi gerektiğini anladı. Yine de, oradan ayrılıp başka otele gitmek gözünde büyüdüğü için orada kaldı. Gecenin erken saatleriydi. Yüksek pencerelerin dışında uzanan Paris, yeşeren ağaçlarla, gezintiye çıkmış insanlarla cıvıl

cıvıldı. Ella'nın kendini odadan çıkmaya zorlayıp, bir şeyler yemek için bir lokantaya gitmesi yaklaşık bir saatini aldı. Kendini korumasız hissederek yemeğini çabucak yedi ve gözlerini sürekli meşgul edecek bir şeyler bularak otele yürüdü. Çevresine fazla bakınmamasına karşın iki erkek kendisine hoşça selam verdi, Ella iki seferinde de öfkeyle donakaldı, sonra hızlı adımlarla yürümeye devam etti. Odasına girdi ve sanki kendisini kovalayan bir şey varmış gibi kapıyı kilitledi. Beş yıl önce olsaydı, tek başına akşam yemeği yemekten hoşlanırdı; lokantadan eve tek başına yürümek ona zevk verirdi. Üstelik o iki adamdan biriyle mutlaka bir kahve ya da içki içerdi. Peki kendisine böyle ne olmuştu? Paul'le birlikteyken, onun kıskançlığı yüzünden hiçbir erkeğe, kayıtsızca bile olsa bakmamayı öğrenmişti; Paul'ün yanında, Latin ülkelerindeki gibi eve kapatılarak korunan bir kadına dönmüştü. Ancak bunun, acı çekmeyi önleyici, yalnız gösteriş olarak yapılan bir boyun eğiş olduğunu düşünmüştü. Oysa şimdi kişiliğinin tümüyle değişmiş olduğunu anlıyordu.

Bir süre, ilgisiz bir biçimde pencerenin önünde oturarak, karanlığa gömülen ancak yine de cıvıl cıvıl olan kenti seyrettikten sonra, sokaklarda yürüyerek, insanlarla biraz konuşması gerektiğine karar verdi; birileriyle tanışıp, onların kendisine kur yapmasına izin vermeliydi. Ancak otel merdiveninden inip anahtarını resepsiyona bıraktıktan sonra sokağa çıkamayacağını anladı. Dört yıl boyunca tek başına bir hücrede kaldıktan sonra özgür bırakılan ve normal davranması beklenen bir mahkûm gibi hissediyordu kendini. Bu yüzden yatmaya gitti. Ancak bir türlü uyku tutmuyordu. Her zamanki gibi, Paul'ün hayalini bir ninni gibi kullanarak kendini uyuttu. Paul'ün kendisini terk etmesinden bu yana vajinal orgazm tatmamıştı; eli, Paul'ün eli oluyor ve eliyle ken-

dini uyararak şiddetli orgazmlar yaşıyordu, ama bunu yaparken gerçek benliğinin yok oluşunu büyük bir kederle izliyordu. Fazlasıyla uyarılmış, sinirli, bitkin ve aldatılmış olarak uykuya daldı. Paul'ü böyle kullanarak, onun "olumsuz" kişiliğini, özgüvensiz adamı kendine daha da yaklaştırıyordu. Ella artık Paul'ün bakışlarındaki sevecenliği, sesindeki şakacı tonu anımsayamaz olmuştu. Artık yanı başında, yenilmiş bir hayaletle uyuyordu; Ella, Paul'ün başını göğsüne ya da omzuna yaslaması için uyanıp kollarını açtığı kısa uyanıklık anlarında bile, hayaletin yüzündeki kendiyle alay eden acı, hafif gülümsemesini görebiliyordu. Oysa düşlerinde Paul istediği kılığa girebiliyordu, çünkü düşlerinde Paul sıcak, sakin ve erkeksiydi. Ella, sevdiği Paul'ü düşlerine saklıyordu; uyanıkken zihninde acının türlü biçimlerinden başka bir şey kalmıyordu.

Ertesi sabah, oğlundan ayrıyken hep yaptığı gibi geç saatlere kadar uyudu. Uyandığında Michael'ın saatler önce kalkmış, giyinmiş ve Julia'yla kahvaltı etmiş olması gerektiğini düşündü; herhalde şimdi öğle teneffüsüne çıkmak üzereydiler. Ella kendine, Paris'e oğlunun gününün nasıl geçtiğini düşünmek için gelmediğini anımsattı; Paris dışarıda, gamsız güneş ışığının altında, onu bekliyordu. Giyinip editörle buluşmaya gitmenin zamanı gelmişti.

Femme et Foyer'nin[1] büroları, ırmağın öteki yakasında, bir zamanlar at arabalarının, ondan önce de özel kişilerin askerlerinin içinden geçip gittiği tarihî bir binanın merkezindeydi; eskiden askerler binadaki bir kemerin altından sıkışa sıkışa geçerlermiş. "Kadın ve Yuva" hâlâ kilise ve feodalizm kokan, çürümekte olan duvar işlemeleriyle dolu, ağırbaşlı, modern ve pahalı bir katın içindeki

1. (Fr.) "Kadın ve Yuva" dergisinin Fransız versiyonu. (Ç.N.)

odalardan oluşuyordu. Ella, Mösyö Brun'ün odasına götürüldü, belli ki onu bekliyorlardı. İriyarı, besili bir öküze benzeyen genç Mösyö Brun, onu hem Ella'ya hem önerilen işe duyduğu ilgisizliği gizleyemeyen aşırı bir incelikle karşıladı. Yemekten önce birer içki içeceklerdi. Robert Brun on iki güzel sekreterine, nişanlısıyla yemeğe çıkacağı için saat üçten önce büroya dönmeyeceğini söyledi; sekreterler de anlayışla, onu kutlar gibi gülümsediler. Ella ve Robert Brun saygı uyandıran avludan geçip, tarihî kapıdan çıktılar ve kafeye doğru yürümeye başladılar; bu arada Ella, Robert'in gelecekteki evliliğiyle ilgili nazik sorular sordu. Adam, akıcı ve düzgün İngilizcesiyle nişanlısının karşı konulamayacak kadar güzel, zeki ve yetenekli olduğunu anlattı. İkisi gelecek ay evleneceklerdi, şu sıralar evlerini döşemekteydiler. Elise, (dili bu ada şimdiden alışmıştı, bu yüzden bunu, ciddi ve resmî bir biçimde söylüyordu) şu anda ikisinin de beğendiği bir halıyı almak için pazarlık yapıyordu. Ella da onun nişanlısını görme şerefine erecekti. Ella hemen bundan mutluluk duyacağını söyledi ve adamı yeniden kutladı. Bu arada önünde kaldırıma kurulmuş güneş şemsiyeleri olan masalarla dolu kafeye varmışlardı, oturup iki Pernod söylediler. Şimdi iş zamanıydı. Ella dezavantajlıydı; görgüsüzlüğü alışkanlık edinmiş patronu Patricia Brent'e *Comment j'ai fui un Grand Amour* (Gerçek Aşktan Kaçarken) adlı dizi romanın telif hakkını almış olarak dönerse, onu çok sevindireceğini biliyordu. Patricia için "Fransız" sözcüğü, mükemmel sözcüğünün eşanlamlısıydı: fazla abartılı olmayan, ama özgün, sosyetik ve görgülü bir romantizm. Patricia'ya göre, öykünün sonuna konulacak "Paris'teki "Kadın ve Yuva" ile yapılan anlaşma sonucu yayımlanmaktadır," yazısı, bir Fransız parfümü gibi, buram buram seçkinlik kokusu yayacaktı. Yine de Ella, Patricia'nın öyküyü okuduğunda (Fransızca bilmediği için çe-

virisini okuyacaktı elbette), istemese de bunun beş para etmeyeceğini kabul edeceğini biliyordu. Ella, Patricia'yı kendi zaafına karşı koruyabilirdi – elbette eğer isterse. Ancak aslında Ella'nın öyküyü almaya hiç niyeti yoktu, asla da olmamıştı; yani bu inanılmayacak kadar besili, iyice yıkanıp paklanmış, nazik genç adamın zamanını boşa harcıyordu. Adamdan hoşlanmış olsaydı, buna pişman olabilirdi, oysa çok iyi eğitim görmüş bir orta tabaka hayvanı olarak gördüğü için ondan olabildiğince yararlanmaya karar vermişti. Bağımsız bir birey olarak öyle güçsüz ve yetersiz olmuştu ki, bir lokanta masasında, bir erkeğin koruyucu kanatları altında olmaksızın oturamıyordu. Karşısındaki adam da bu işe yarayacak herhangi bir erkekti. Laf olsun diye, Mösyö Brun'e öykünün İngiltere için nasıl uyarlanacağını anlatmaya başladı. Öyküde, katı yürekli kocasının işkenceleriyle erken yaşta ölüm döşeğine düşen güzel annesinin yasını tutmakta olan, genç ve yoksul bir öksüz kız anlatılıyordu. Öksüz kızımız iyi yürekli rahibeler tarafından manastırda büyütülür. Dindar olmasına karşın on beş yaşındayken acımasız bahçıvan tarafından baştan çıkarılınca günahsız rahibelerin yüzüne bakamayarak Paris'e kaçar; orada temiz yürekli kızımız birkaç erkekle düşüp kalkar, hepsi de ona ihanet eder. Sonunda, yirmi yaşındayken, çocuğunu iyi yürekli rahibelere veren kızımız, aşkını değersiz bulduğu bir fırıncı çırağıyla karşılaşır. Gerçek aşktan kaçarak yine on kadar sevgisiz erkeğin kollarına atılır; bu arada hıçkırıklar içinde, sürekli gözyaşı döker. Sonunda fırıncının çırağı onu bulur ve bağışlar (ancak bundan önce yeterli sayıda sözcük söylenir elbette) ve ona ölümsüz bir aşk, tutku ve güvence sözü verir. Bu destan "*Mon amour,*"[1] diye biti-

1. (Fr.) Aşkım. (Ç.N.)

yordu, "*Mon amour*, senden kaçtığımda, gerçek aşktan kaçtığımın farkında değildim."

"Anlayacağınız gibi bunda öyle belirgin bir Fransız havası var ki, yeni baştan yazılması gerekiyor," dedi Ella.

"Evet ama, bu nasıl olacak?" Adamın yuvarlak, parlak, kahverengi gözleri nefretle bakıyordu. Ella tam bir pot kıracaktı ki, durdu –az kalsın öyküde erotizm ve dindarlığın birbirine harman edilişini eleştirecekti– bu arada Robert Brun, "Bunda öyle bir İngiliz havası var ki..." deseydi, Patricia'nın da aynen onun gibi kaskatı kesileceğini düşünüyordu.

Robert Brun, "Ben öyküyü oldukça hazin buluyorum, psikolojik açıdan son derece uygun," dedi.

Ella, "Kadın dergileri için yazılan bütün öyküler psikolojik açıdan uygundur. Önemli olan ne ölçüde uygun oldukları," dedi.

Mösyö Brun'ün yüzü ve yusyuvarlak gözleri, sinirlendiği ve olan biteni anlayamadığı için donup kalmışlardı. Ella adamın bakışlarının kaldırıma doğru kaydığını gördü: Nişanlısı gecikmişti. "Bayan Brent'in mektubundan öyküyü almaya karar verdiği anlamını çıkarmıştım," dedi. "Bunu basmamız için manastırlar, din, rahibeler olmadan yeni baştan yazdırmalıyız," dedi Ella. "Ancak öykünün anlamı –bana hak veriyorsunuzdur herhalde– zavallı kızın iyiliği, temiz yüreği mutlaka vurgulanmalı." Öyküyü satın almayacağımı anlamıştı, artık uzlaşmaya kalkışmıyordu; birden bakışları bir yere odaklandı, kaldırımın öteki ucunda yüzü anlamlı, yumuşak saçlı, Ella'ya çok benzeyen, incecik ve hoş bir kız belirmişti. Ella, kız yaklaşırken, "Ben onun tipi olabilirim, ama o kesinlikle benim tipim değil," diye düşünüyordu. Adamın kalkıp nişanlısını karşılamasını bekledi. Ancak adam bakışını son anda çevirdi, kız da geçip gitti. "Vay, vay, vay!" diye düşündü Ella; "vay, vay, vay" – sonra kadınlar

kendisine sinirle ya da ilgiyle bakana kadar, hiçbir ayrıntıyı kaçırmaksızın onları inceleyen ve şehvetli denilebilecek bir biçimde onlara değer biçen, tam kadınların kendisine baktığı anda bakışlarını kaçıran Mösyö Brun'ü incelemeye koyuldu.

Sonunda kaldırımda çirkin, ama yine de çekici olan bir kadın belirdi; soluk yüzlü, hantal biriydi, ancak hantallığını çok iyi gizleyecek biçimde, çok güzel giyinmişti. Bu kadının beklenen nişanlı olduğu anlaşıldı. Birbirlerini, toplumca kabul edilecek biçimde bağlanmış bir çiftin hakkı olarak görülen bir sevinçle karşıladılar. Bütün gözler mutlu çifte döndü, insanlar gülümsediler; zaten bu ikisi böyle bir etki yaratmak istemişlerdi. Nişanlıyla Ella tanıştırıldı; şimdi birbirleriyle Fransızca konuşuyorlardı. Konu, beklenilenden çok daha pahalı olduğu ortaya çıkan halıydı. Ancak nişanlı, yine de halıyı almıştı. Robert Brun homur homur söylendi ve heyecanla bağırdı; gelecekte Bayan Brun olacak nişanlı içini çekti ve koyu siyah kalemle sürme çektiği gözlerini kırpıştırdı, sonra mırıl mırıl, sevgisini ustalıkla göstererek onu sakinleştirdi. Gülümseyerek el ele tutuşular. Erkek kendini beğenmiş, kadın hoşnut ve kaygılı. Elleri henüz birbirinden ayrılmamıştı ki, adamın bakışları alışkanlıkla kaldırımda beliren hoş bir kıza kaydı. Robert Brun kaşlarını çatarak kendini topladı. Olayın farkına varan müstakbel eşinin gülümsemesi bir anlığına dondu. Yine de tatlı tatlı gülümseyerek arkasına yaslandı ve ev döşemenin güçlüklerinden söz etmeye başladı. Kadının nişanlısına fırlattığı bakışları gören Ella, bir gece geç saatte Londra'daki bir metro istasyonunda gördüğü bir fahişeyi anımsamıştı; bu kadın da tıpkı bu kadın gibi bir adama ustalıkla, tatlı tatlı bakarak onu yanına çağırmıştı.

Ella, İngiltere'deki dekorasyon modasıyla ilgili bilgiler verirken, "Şimdi nişanlı bir çiftin yanındaki fazlalık

kadın durumundayım. Kendimi yapayalnız ve dışlanmış hissediyorum. Yine bir vitrinde sergileniyor gibiyim. Bir dakika içinde kalkıp beni yalnız bırakacaklar. Böylece kendimi daha da korunmasız hissedeceğim. Bana böyle ne oldu? Yine de bu kadının yerinde olmaktansa ölmeyi yeğlerim," diye düşünüyordu.

Üçü, yirmi dakika daha oturdular. Nişanlı kızımız, tutsağına karşı fıkır fıkır, dişi, cilveli ve tatlı davranmayı sürdürdü. Nişanlı oğlumuz da boynundaki tasmayı kabullenmiş, terbiyeli bir erkek gibi oturmaya devam etti. Onu tek ele veren, gözleriydi. Öteki tutsak, yani kadın, onu bir dakika bile ihmal etmiyordu – adamın geçen kadınları hevesle, en ince ayrıntısına kadar (ancak zorunlu olarak kısaca) incelerken, onun nereye baktığını anlamak için sürekli onun baktığı yere bakıyordu.

Ella'ya göre durum, yürek paralayıcı derecede açıktı; bu çifti beş dakika kadarcık bile inceleyen biri bunu kolayca anlayabilir, diye düşünüyordu. Büyük olasılıkla uzun süredir birlikteydiler. Kadın zengindi, adamın da paraya ihtiyacı vardı. Kadın, adama umutsuz, korku dolu bir aşkla bağlıydı. Adam kadından yalnızca hoşlanıyordu ve şimdiden boynundaki ilmekten sıkılmıştı. Bu ilmeğin sıkılaşmak üzere olması, bakımlı öküzümüzü hiç hoşnut etmiyordu. Ella, onların iki üç yıl içinde evleneceklerini, bir çocuk, belki de bir dadı ile paylaşacaklarını bir evde oturacaklarını, evin bütün giderlerini kadının karşılayacağını kolaylıkla tahmin etti. Madam Brun şimdiki gibi neşeli, tatlı ve kaygı dolu; Mösyö Brun ise kibar, iyi huylu olacaktı, ancak evin gereksinimleri, metresleriyle gönül eğlendirmesini engelleyince öfkelenecekti.

Ella bu evliliğin geçeceği her evreyi, sanki geçmişte yaşanmış bir olayı izliyormuş gibi açıkça görüyordu. Bu durumdan rahatsız olmasına karşın, çiftin yanından kalkıp gitmek üzere olduğunu bildiği için huzursuzdu. Çok

geçmeden ikisi, Fransızlara özgü o hayranlık verici nezaketle kalktılar. Erkek rahat, kadınsa kaygılıydı. Kadının erkeğe bakan gözleri, bak iş arkadaşlarına ne kadar iyi davranıyorum, diyordu. Ella, tam biriyle tatlı tatlı konuşup yemek yenecek saatte, masada tek başına, sanki derisi yüzülmüş gibi kalakalmıştı. Robert Brun'ün az önce oturmuş olduğu koltuğa, Paul'ün gelip oturduğunu hayal ederek kendini korumaya çalıştı. Yalnız kaldığı için yan masalardaki iki adamın kendisini ve ona yaklaşma olasılıklarını tartarak baktıklarının farkındaydı. Birkaç dakika içinde, adamlardan biri kalkıp yanına gelecekti; böyle bir şey olursa uygar bir insan gibi davranacak, birkaç kadeh içki içip bu buluşmadan zevk alacak, otele yeniden güçlenmiş ve Paul'ün hayalinden kurtulmuş olarak dönecekti. Sandalyesinin arkasında, içinde yeşillik olan dikdörtgen bir saksı vardı. Tepesindeki şemsiyeden süzülen sarı, ılık ışık onu sarmalamıştı sanki. Ella gözlerini kapatıp, "Belki gözlerimi açtığımda karşımda Paul'ü bulurum," diye düşündü. (Birden, Paul'ün yakınlarda, kendisiyle buluşmak üzere bekliyor olabileceği düşüncesi ona çok inandırıcı gelmişti.) Paul'ün gitmesiyle kendisini, bir kuş tarafından gagalanıp alınıp uzaklara taşınmış bir salyangoz gibi hissediyorsa, onu sevdiğini söylemesinin acaba ne anlamı vardı? "Paul'le birlikteyken demek ki aslında kendim olarak kaldığımı, özgürlük ve bağımsızlığımı koruduğumu düşünüyordum." Paul'den hiçbir şey istememişti, hele onunla evlenmeyi hiç. Yine de şimdi paramparçaydı. Demek yaşadıkları bir yalandan başka bir şey değildi. Demek aslında Paul'ün kanatları altına sığınıyordu. Robert'in gelecekteki eşi Elise'den pek farkı yoktu. Aslında Paul'ün karısından, korkularının pençesinde kıvranan o kadından hiç farkı yoktu. Muriel Tanner, kendini geri planda bırakarak, soru sormayarak Paul'ü elinde tutmayı başarmıştı. Elise ise

Robert'i satın almıştı. Kendisiyse âşık olduğunu söylüyor, özgür olduğunu sanıyordu; aslında... Yakından gelen bir ses kendisinden oturmak için izin istedi, Ella gözlerini açınca karşısında sandalyeye oturmak üzere olan ufak tefek, neşeli ve enerjik bir Fransız erkeği buldu. Kendine adamın hoş birine benzediğini, yerinden kalkmamasını söyledi; telaşla gülümsedi, korkmuş bir liseli kız gibi davrandığını bile bile kendini pek iyi hissetmediğini, başının ağrıdığını söyleyerek kalkıp oradan uzaklaştı.

Birden bir karar verdi. Paris'in bir ucundan öteki ucuna kadar yürüdü, oteline geri döndü, eşyalarını topladı, Patricia ve Julia'ya birer telgraf çekti ve havaalanına giden otobüse bindi. Bundan üç saat sonraki dokuz uçağında boş bir yer vardı. Havaalanı lokantasında huzurla, kendini eskisi gibi iyi hissederek yemeğini yedi; bir yolcunun yalnız olmaya hakkı vardı. Fransız dergilerini uzmanca, dergilerde Patricia Brent'in işine yarayacak dizi öyküleri işaretleyerek okudu. Zihnini tam olarak okuduklarına veremiyordu, birden kendini düşüncelere dalmış buldu. İçinde bulunduğu durumun tek tedavisinin çalışmak olduğunu düşünüyordu. Bir roman daha yazacaktı. Ancak, son yazdığı romanı yazmaya başlamadan önce, "Bir roman daha yazacağım," dememişti. Kendini bir roman yazarken bulmuştu. Kendini o zamanki ruh durumuna sokmalıydı, zihnini gelecek düşüncelere açık tutmalı, edilgen bir bekleyiş içine girmeliydi. Belki böyle yaparsa, bir gün kendini bir şeyler yazarken bulabilirdi. Aslında bu onun için fazla önemli değildi, bundan önce yazdığı roman da önemsizdi onun için. Paul'ün ona "Bir daha tek sözcük yazmayacağına söz verirsen seninle evlenirim," dediğini varsaydı. Tanrım, buna boyun eğerdi! Nasıl Elise, Robert Brun'ü satın almaya hazırsa, demek kendisi de Paul'ü satın almaya hazırdı. Ancak o zaman çifte bir aldanışa düşerdi, çünkü aslında yazma işinin bu-

nunla hiçbir ilgisi yoktu, kendisi aslında yaratmıyor, kayıt tutuyordu. Öykü çoktan görünmez bir mürekkeple yazılmıştı bile. "Eh, belki zihnimin derinliklerinde böyle yazılmış bir öykü daha var... Ama bunun bir anlamı yok ki? Ben bağımsızlığımı, özgürlüğümü yitirdiğim için mutsuzum, 'özgürlüğün' bir roman yazmakla hiç ilgisi yok. Aslında bu, bir erkeğe karşı tutumuma bağlıydı, dürüst bir tutum değilmiş ki, böyle paramparça oldum. Gerçek şu ki, Paul'le birlikteyken hissettiğim mutluluk benim için her şeyden önemliydi; peki bu beni nereye götürdü? Yalnızlıktan korkan, eli kolu bağlı, arasaydım sevinecek, en azından sevineceğini sandığım çok sayıda tanıdığımı arayacak manevi gücüm olmadığı için heyecan verici bir kentten kaçan yalnız bir kadın oldum.

Yaşamımın biten her evresinin ardından, elimde herkesin bildiği sıradan ve alışılagelmiş bir yorumdan başka bir şey kalmıyor: Demek ki kadınların duyguları artık var olmayan bir toplum içinde geçerli ancak. İşte bu korkunç. Derin duygularım, gerçek duygularım, birlikte olduğum erkeğe karşı hissettiğim duygular. Tek erkeğe. Ancak böyle yaşamıyorum ve böyle yaşayan çok az kadın tanıyorum. Öyleyse hissettiklerim yersiz ve aptalca. Nedense hep gerçek duygularımın aptalca olduğu sonucuna varıyorum, deyim yerindeyse kendimi göz ardı etmek zorunda kalıyorum. Bir erkek gibi olmalıyım, yani insanlardan çok işimle ilgilenmeliyim. İşimi ön planda tutmalı, erkekleri oldukları gibi kabul etmeli ya da en temel gereksinimimi karşılaması için sıradan ve huzurlu bir adam bulmalıyım – ama bunu yapamam, öyle biri olamam..."

Ella birden bineceği uçağın uçuş sayısının anons edildiğini duydu; öteki yolcularla birlikte iniş alanından geçip uçağa girdi. Oturdu, yan koltuğa bir kadının yerleştiğini görünce rahatladı. Beş yıl önce olsaydı buna

üzülürdü. Uçak pistte ilerledi, döndü ve kalkış için hızla ilerlemeye başladı. Titreyerek hızlandı; gökyüzüne yükselmek için ileri atılır gibi oldu, sonra yavaşladı. Birkaç dakika boş yere gürleyerek durdu. Bir sorun vardı galiba. Titremekte olan bu metal kutucuğun içinde sıkışık biçimde oturmuş yolcular birbirlerinin solgun yüzlerine kaçamak bakışlar fırlatarak, onların da kendileri gibi korkup korkmadığını anlamaya çalışıyorlardı; öteki yolcuların yüzünde de bir kayıtsızlık maskesi görünce, kendi yüzlerinde de aynı maskenin olduğunu anladılar. Fazlasıyla kayıtsız görünen hostese bakıp kendi korkularının içine gömüldüler. Uçak üç kez daha kalkışa geçmeye çalıştı, yavaşlayarak durdu ve kükremeye devam etti. Sonra yeniden havaalanı binasına döndü; yolculardan, "teknisyenler motordaki küçük arızayı giderene kadar beklemeleri için inmeleri" istendi. Yolcular topluca lokantaya gittiler; kibar ancak çok öfkeli görünen görevliler yolculara yemek verileceğini duyurdular. Ella canı sıkılmış ve kızgın bir biçimde bir köşeye tek başına oturdu. Besbelli çevresindeki insanlar da onun gibi, motordaki arızanın zamanında fark edilmesinin büyük bir şans olduğunu düşünüyordu. Zaman geçirmek için yemek yediler, içki ısmarladılar ve parlak bir ışık demetinin altında uçağın çevresini sarmış olan teknisyenleri seyretmek için camdan dışarı bakmaya başladı.

Ella, bütün benliğini bir duygunun sarmış olduğunu fark etti; bu duyguyu inceleyince bunun yalnızlık olduğuna karar verdi. Gruplaşmış duran insanlarla onun arasında soğuk bir hava boşluğu, içinde duygu bulunmayan bir alan vardı sanki. Bu, insanda bir üşüme, somut bir yalıtılmışlık duygusu uyandırıyordu. Yeniden Paul'ü düşünmeye başlamıştı; duyguları o kadar yoğundu ki, Paul'ün az sonra kapıdan içeri girip yanına gelmemesi olanaksız gibiydi. Çevresini saran soğuğun, Paul'ün az

sonra yanında olacağına duyduğu güçlü inançla yavaş yavaş ısındığını hissetti. Kendini zorlayarak bu düşe bir son verdi. Panikledi, buna bir son vermezse asla benliğine dönemeyeceğini, asla iyileşemeyeceğini düşündü. Paul'ün her yerde karşısına çıkan hayalini kovdu; çevresinde yeniden o dondurucu boşluğun açıldığını, içinin yine soğuk ve yalnızlıkla dolduğunu hissederek, Fransız dergilerini karıştırdı ve hiçbir şey düşünmemeye çalıştı. Yakınında, tıpla ilgili olduğunu sandığı dergilere gömülmüş duran bir adam oturuyordu. Daha ilk bakışta Amerikalı olduğu anlaşılıyordu; kısa boylu, geniş, güçlü kuvvetli bir bedeni vardı; kısa kesimli, parlak saçları kahverengi bir kürke benziyordu. Adam sürekli meyve likörü içiyor ve gecikmeden dolayı pek kaygılanmışa benzemiyordu. Bir seferinde çevresi teknisyenle dolu uçağa baktıktan sonra göz göze gelmişlerdi. Adam yüksek sesle gülerek, "Galiba bütün gece buraya kazık çakacağız," demişti. Sonra yeniden tıp dergilerine dönmüştü. Saat on biri geçmişti, alanda yalnızca bu uçağın yolcuları kalmıştı. Birden aşağıda bir kavga koptu; teknisyenler anlaşmazlığa düşmüş, tartışıyorlardı. İçlerinden biri –bu besbelli şefleriydi– elini kolunu sallayarak, omuzlarını silkerek ötekileri ya ikna etmeye çalışıyor ya da azarlıyordu. Ötekiler ona önce bağırarak karşılık verdiler, sonra sessizleştiler. Sonra teknisyenler, ana binaya doğru yürüyerek şeflerini uçağın altında bir başına bıraktılar. Bizimki önce okkalı bir küfür savurdu, sonra omuzlarını öfkeyle son kez silkti ve ötekilerin ardından binaya girdi. Amerikalı adam ve Ella yine bakıştılar. Adamın durumu çok eğlenceli bulduğu açıktı. Yolculardan uçakta yerlerini almaları rica edilirken, "Bence önemli bir şey değil," dedi. Ella ve adam birlikte yürümeye başladılar. Ella, "Belki de uçağa binmeyi reddetmeliyiz," dedi. Adam inci gibi, bembeyaz dişlerini göstererek gülümsedi; ço-

cuksu bakan, mavi gözleri pırıl pırıl parlıyordu; "Yarın sabaha çok önemli bir randevum var," dedi. Belli ki randevu, düşme tehlikesini göze alacak kadar önemliydi. Yolcuların çoğu teknisyenlerin kavgasını seyretmişti, yine de böyle şeylere katlanmak gerektiğini düşünerek yerlerine uslu uslu oturdular. Dıştan bakıldığında sakin görünen hostes bile huzursuzdu. Parlak ışıklarla donatılmış uçaktaki kırk yolcu korku içindeydi, ama bunu belli etmemek için olağanüstü bir çaba harcıyorlardı. Ella'ya göre, Amerikalı dışında bütün yolcular bu durumdaydı; adam yanına oturmuş, tıp dergilerine gömülmüştü bile. Ella'ya gelince, o da bu uçağa bir gaz odasına girer gibi girmişti; şef teknisyenin nasıl omuz silktiğini anımsıyordu; kendisi de aynen böyle bir ruh hali içindeydi. Uçak sarsılmaya başladığında, "Büyük olasılıkla öleceğim, buna da seviniyorum," diye düşündü.

Neler düşünmekte olduğunu fark edince hiç şaşırmadı. Her zaman böyle hissetmişti zaten. "Öyle bitkin düştüm, o kadar yoruldum ki, her hücremde hissettiğim bu yorgunluğu artık hissetmeyeceğimi bilmek beni çok rahatlatıyor. Ne tuhaf! Şu neşeli ve sağlıklı adam dışında hepimiz bu uçağın yere çakılacağından korkuyoruz, yine de uçağa uslu uslu bindik. Belki de herkes benim gibi hissediyordur?" Ella merakla koridorun yanındaki üç kişiye baktı; üçünün de korkuyla yüzü solmuştu, alınlarında ter damlacıkları parlıyordu. Uçak gökyüzüne çıkmak için yeniden tüm gücünü topladı. Pistte kükreyerek ilerledi, şiddetle sarsılarak yorgun bir insan gibi güçlükle havalandı. Son derece alçaktan uçarak damların üstünde yükselmeye çalıştı; ağır ağır, güçlükle yükseldi. Amerikalı sırıtarak, "Off, bunu atlattık galiba," dedi ve okumaya devam etti. Kaskatı bir biçimde dikilmiş, otuz iki dişini göstererek gülmekte olan hostes yeniden canlandı ve biraz daha yiyecek hazırlamaya gitti. Bunun üzerine

Amerikalı, "Kahrolası herif, herhalde şimdi kendine bir ziyafet çekecek," dedi. Ella gözlerini yumdu. "Çakılacağımıza eminim. En azından çakılma olasılığımız çok yüksek. Ya Michael ne olacak? O aklımın ucundan bile geçmedi – herhalde Julia ona bakar." Michael aklına gelince içine yeniden yaşama isteği doldu. Yeniden düşüncelere daldı. Bir uçak kazasında ölen bir anne – üzücü bir şey, ama yıkıcı değil. Bir annenin intihar etmesinden iyidir. Ne tuhaf! Annenin çocuğa hayat verdiğini söyleriz, ancak bir anne ya da baba, sırf çocuğu zarar görmesin diye intihardan vazgeçiyorsa, çocuk onlara hayat veriyor demektir. Acaba kaç ana baba yaşamdan zevk almamalarına karşın, çocuklarını üzmemek için yaşamaya karar vermiştir? (Artık uykusu gelmişti.) "Eh, böylece sorumluluktan kurtulmuş oluyorum. Elbette uçağa binmekten vazgeçebilirdim, ama Michael teknisyenlerin kavga ettiğini asla bilmeyecek. Her şey bitti. Sanki doğuştan yorgunum ve bu yorgunluğu yaşamım boyunca sırtımda taşıdım. Bir tepenin yamacından yukarı ağır bir yük taşıyormuşum gibi hissetmediğim tek zaman, Paul'le birlikte olduğum zamandı. Aman, Paul'den bıktım, aşktan da bıktım, ne kadar istesek de kurtulamadığımız şu duygular ne kadar can sıkıcı..." Uçağın sert bir biçimde sarsılmaya başladığını hissedebiliyordu. Uçağın az sonra gökyüzünde paramparça olacağını düşündü, kendisi de bir yaprak gibi döne döne karanlığa, denize düşecek, soğuk denize gömülecekti. Ella uykuya daldı, uyandığında uçak durmuştu, Amerikalı kendisini dürtüyordu. Uçak yere inmişti. Saat bir olmuştu, insanlar otobüse doluşup terminalden ayrıldıklarında saat üçe yaklaşıyordu. Ella üşümüş ve yorulmuştu, yorgunluktan üzerine bir ağırlık çökmüştü sanki. Amerikalı hâlâ yanındaydı, neşeli ve becerikliydi, geniş pembe yüzünden sağlık fışkırıyordu. Ella'ya taksiye birlikte binmelerini

önerdi; çevrede fazla taksi yoktu.

"Hapı yuttuğumuzu sanmıştım," dedi Ella; sesinin Amerikalınınki kadar neşeli ve kayıtsız çıktığını fark etti.

"Ya evet. Öyle görünüyordu." Amerikalı otuz iki dişini göstererek güldü. "O herifin omzunu silktiğini gördüğüm zaman eyvah dedim, şimdi mahvolduk. Nerede oturuyorsun?" Ella adresi söyledi ve Amerikalıya, "Gidecek bir yerin var mı?" diye sordu. "Kendime bir otelde oda bulacağım."

"Bu saatte kolay kolay bulamazsın. Sana gel evimde kal derdim, ama zaten iki odam var, bunun birinde de oğlum yatıyor."

"Çok naziksin, ama bu konuda kaygılanmıyorum." Gerçekten de kaygılanmıyordu. Az sonra güneş doğacaktı, Amerikalı akşamın ilk saatlerinde olduğu gibi neşeli, sağlıklı ve dinçti. Ella'yı evinin önüne bırakırken, kendisiyle bir akşam yemeği yerse çok sevineceğini söyledi. Ella bir an duraksadıkan sonra kabul etti. "Öyleyse yarın gece, daha iyisi bu gece buluşalım," dedi Amerikalı. Ella, Amerikalıyla konuşacak ortak bir konuları olmadığını düşünerek yukarı çıktı. Adamla buluşma fikri canını şimdiden sıkmaya başlamıştı. Oğlu, bir hayvan yavrusunun inine benzeyen odasında uyuyordu; içeride uykunun sağlıklı kokusu vardı. Çocuğun üzerindeki örtüleri düzeltti, pencereden sızan gri ışıkla aydınlanan yüzüne perçem perçem dökülmüş kahverengi saçlarındaki parıltıyı görmek için bir süre oğlunun yanında oturdu. "Tıpkı o Amerikalıya benziyor," diye düşündü, "ikisi de geniş bedenli, iri, sımsıkı pembe etli. Yine de Amerikalı bana fiziksel açıdan çok itici geliyor; buna karşın ondan, şu besili genç öküz Robert Brun'den daha çok hoşlandığım kesin. Acaba neden?" Ella yatmaya gitti ve ilk kez o gece, Paul'ün anısını yardımına çağırmadı. Kendilerini ölümün eline bırakmış, şu anda kentin dört

köşesine dağılmış, hâlâ hayatta olan ve yataklarında yatan kırk kişiyi düşünüyordu.

Michael iki saat sonra uyanıp annesinin evde olduğunu görünce sevinçten çılgına döndü. Ella halen resmî olarak izinli sayıldığından Patricia'ya telefon edip diziyi satın almadığını, Paris'te umduğunu bulamadığını söyledi. Julia yeni bir oyun için provaya gitmişti. Ella gününü temizlik yaparak, yemek pişirerek ve evi toplayarak tek başına geçirdi, sonra okuldan dönen oğluyla oynadı. Adının Cy Maitland olduğu anlaşılan Amerikalı telefon edip, kendini Ella'nın ellerine teslim ettiğini söylediğinde vakit oldukça geç olmuştu. Ella ne yapmak isterdi? Tiyatro? Opera? Bale? Ella bunlar için vaktin geç olduğunu söyleyerek yemeğe gitmelerini önerdi. Adamın rahatladığı çok açıktı: "Doğrusunu istersen, böyle gösteriler pek bana göre değil, böyle yerlere pek gitmem. Şimdi söyle bakalım, nerede yemek istersin?"

"Özel bir yere mi gitmek istersin? Yoksa biftek yiyebileceğin bir yere mi?" Amerikalı yine rahat bir soluk aldı. "Biftek iyidir, basit yiyecekleri severim." Ella iyi ve güvenilir bir lokantanın adını söyledi, gece için seçtiği elbiseyi bir kenara kaldırdı. Bu, Paul'le birlikteyken çeşitli yasaklar yüzünden hiç giyemediği bir elbiseydi; o zamandan beri, bunu meydan okur gibi her fırsatta giyiyordu. Üzerine bir etek, gömlek geçirdi; ilgi çekici değil de sağlıklı görünecek biçimde hazırlandı. Michael yatağın üzerine yaydığı çizgi romanlarının ortasında oturuyordu. "Eve yeni geldin, niye dışarı çıkıyorsun?" Özellikle kederli bir ses tonuyla konuşmuştu. "Canım istiyor da ondan," dedi Ella sırıtarak, Michael'ın sesindeki kedere yanıt olarak. Michael hınzır hınzır gülümsedi, sonra kaşlarını çatarak kırgınlıkla, "Haksızlık bu," dedi. "Ancak sen bir saat içinde uyumuş olacaksın – umarım."

"Julia bana kitap okur mu?"

"Ben sana zaten saatlerce okudum. Hem yarın okul var, uyuman gerek."

"Yine de sen gittikten sonra Julia'yı kitap okuması için kandıracağım."

"O zaman bunu bana söylemesen daha iyi olur, yoksa darılırım." Michael annesini şımarık şımarık süzdü; sağlıklı, yanakları pespembe, dimdik oturuyordu. Bu evde güvende olduğundan ve kendinden emin görünüyordu. "Neden giymeye karar verdiğin elbiseyi giymedin?"

"Onun yerine bunu giymeye karar verdim." Dokuz yaşındaki çocuk kibirle, "Kadınlar," dedi, "kadınlar ve elbiseleri." Ella, dudaklarını oğlunun sıcak, yumuşak yanağına dayadı, tertemiz, sabun kokan saçlarının kokusunu içine çekti. Alt kata indi ve Julia'yı banyoda buldu. "Çıkıyorum," diye seslendi, Julia da yanıt olarak, "Eve erken dönsen iyi olur, zaten dün gece çok az uyudun," diye bağırdı.

Ella, lokantaya gittiğinde Cy Maitland onu bekliyordu. Adam dinç ve canlı görünüyordu. Uykusuzluk, berrak, mavi gözlerinin bakışlarını hiç bulandırmamıştı. Ella adamın yanındaki sandalyeye otururken kendini birden yorgun hissetti. "Hiç uykun yok mu?" diye sordu. Amerikalı hemen utkulu bir biçimde, "Ben geceleri üç ya da dört saatten fazla uyumam," dedi. "Neden?"

"Zamanımı uyumakla geçirirsem, varmayı istediğim yere asla gelemem."

"Bana kendinden söz etsene," dedi Ella, "ben kendimden sonra da söz edebilirim."

"Oldu," dedi Amerikalı. "Güzel. Gerçeği söylemek gerekirse sen tam bir sırsın, bu yüzden çok şey anlatman gerekecek." Garson yanlarına gelmişti. Cy Maitland lokantadaki "en büyük" bifteği ve coca cola söyledi, patates istemezdi, çünkü... kilo vermesi gerekiyordu, ha bir de ketçap. "Hiç içki içmez misin?"

"Asla, yalnızca meyve suyu."

"Ne yazık ki bana içki söylemen gerekecek."

"Seve seve," dedi Amerikalı ve şarap garsonuna, "elindekinin en iyisini" getirmesini söyledi. Garsonlar gidince, Cy Maitland konuşmaya başladı. "Paris'te garsonlar insana taşralı olduğunu hissettirmek için çok çabalıyorlar. Ancak görüyorum ki, burada bunu hissettirmek için çabalamaları bile gerekmiyor."

"Peki sen taşralı mısın?"

"Elbette, elbette," dedi inci gibi, güzel dişlerini parıldatarak. "Pekâlâ, şimdi yaşamöykünü anlatma zamanı geldi." Yemeği bitirene kadar Cy Maitland'in yaşamöyküsünü dinledi Ella, bu on dakika sürmüştü. Ancak sonra adam Ella'nın sorularını nazikçe yanıtladı. Yoksul bir ailenin çocuğuydu. Ancak çok zekiydi ve zekâsını kullanmıştı. Burslar onu istediği yere getirmişti. İyi bir evlilik yapmıştı, beş çocuğu vardı, şimdi iyi bir konuma ve harika bir geleceğe sahip bir beyin cerrahıydı. "Peki Amerika'da yoksul bir çocuk olarak doğmak nasıl bir şey?"

"Babam hayatı boyunca kadın çorabı sattı ve hâlâ aynı işi yapıyor. Aile üyelerinden hiçbiri aç kalmadı, ama kimse de beyin cerrahı olmadı, bundan hiç kuşkun olmasın." Öyle yapmacıksız ve doğal bir biçimde övünmüştü ki, buna övünmek denemezdi. Canlılığı Ella'ya da bulaşmıştı. Ella yorgun olduğunu unutmuştu. Cy Maitland şimdi kendisinden söz etme sırasının Ella'da olduğunu anımsattı; Ella bu çetin işi erteledi. Öncelikle, yaşamının art arda sıralanmış cümlelerle anlatılamayacağını düşünüyordu. Yani yaşamını, annem babam şöyleydiler, şöyle bir yerde oturdum, şöyle işlerde çalıştım diye anlatamazdı. Üstelik bu adamdan hoşlandığını fark ettiği için kendine çok kızmıştı. Cy Maitland kocaman, beyaz ellerini koluna koyduğu zaman, göğüs uçlarının

sertleşip sızlamaya başladığını hissetti. Kasıklarının arası ıslanmıştı. Oysa adamla hiçbir ortak yönü yoktu. Yaşamında bir kez bile olsun, kendisine bir açıdan bile benzemeyen bir erkeğe fiziksel çekim duyduğunu anımsamıyordu. Hep bir bakışa, bir gülümsemeye, bir ses tonuna ya da bir kahkahaya çekilmişti. Oysa gördüğü kadarıyla bu adam sağlıklı bir vahşiydi, bu adamla sevişmeyi istediğini fark etmesi onu çelişkiye düşürmüştü. Rahatsız olmuş ve sinirlenmişti; kocası, onu sevmemesine karşın kendisini elleriyle tahrik etmeye çalıştığı zaman da böyle hissederdi. Bunun sonu frijitlikti. "Ben kolaylıkla frijit olabilirim," diye düşündü. Sonra birden durumun ne kadar gülünç olduğunu fark etti. Bu adamı tatlı tatlı arzularken, burada oturmuş frijit olacağını düşünerek kaygılanıyordu. Güldü, bunun üzerine adam, "Komik olan ne?" dedi. Ella baştan savma bir yanıt verince, "Pekâlâ, sen de benim taşralı olduğumu düşünüyorsun. Sorun değil. Şimdi sana bir önerim var. Yirmi kişiyi aramam gerek ve odamdan telefon etmek istiyorum. Benimle gel, sana bir içki ikram edeyim, görüşmelerim bitince bana kendini anlatırsın," dedi. Ella bu öneriyi kabul etti; sonra, acaba bu öneriyi onunla yatmak istediğim için mi kabul ettiğimi düşündü, diye merak etti. Öyleyse bile, adam bunu hiç belli etmemişti doğrusu. Birden, kendi dünyasındaki erkeklerin ne düşünüp hissettiğini, onların bakışlarından, hareketlerinden ya da genel havalarından anlayabildiğini, oysa bu adamın yanındayken hiçbir şeyi anlayamadığını fark etti. Adam evliydi, ama Ella onun karısına ihanet etmek konusunda ne düşüneceğini Robert Brun kadar kolaylıkla tahmin edemiyordu. Ella onunla ilgili hiçbir şey bilmiyorsa, adam da onunla ilgili hiçbir şey bilmiyor demekti. Sözgelimi adam, Ella'nın göğüs uçlarının yandığını bilmiyordu. Bu yüzden onunla oteline gitmeyi kabul etti, hem de kayıtsızca.

Cy Maitland'in lüks bir otelde hem yatak odası hem oturma odası gibi kullanılabilen, banyolu bir odası vardı. Odası, otelin göbeğinde, klimalı, penceresiz, boğucuydu, zevkli ve öteki odalarla bir örnek döşenmişti. Ella kendini bir kafese kapatılmış gibi hissetti. Oysa adam çok rahat görünüyordu. Ella'ya bir bardak viski verdi, sonra telefonu kendine çekti ve dediği gibi, yirmi kişiyle görüştü. Ella, konuşmaları dinlerken adamın yarın Londra'nın tanınmış dört hastanesini ziyaret dahil, on randevusu olduğunu öğrendi. Adam konuşmalarını bitirdikten sonra ufacık odanın içinde uzun adımlarla, neşeyle dolanmaya başladı. "Vay be," dedi heyecanla, "Vay be! Kendimi çok iyi hissediyorum."

"Ben burada olmasaydım ne yapacaktın?"

"Herhalde çalışacaktım." Başucundaki komodinin üzerinde bir yığın tıp dergisi vardı. Ella bunlara bakıp, "Herhalde dergi okurdun?" dedi. "Evet. Zamana ayak uydurmak istiyorsan, sürekli okuman gerek."

"İşinle ilgili yazılar dışında başka şeyler okur musun?"

"Hayır."

Adam bir kahkaha attı. "Kültür konularıyla karım ilgilenir. Benim bunlara zamanım yok," dedi. "Bana karını anlatsana." Adam hemen cebinden bir fotoğraf çıkardı. Karısı bebek yüzlü bir sarışındı, çevresinde beş küçük çocuk vardı. "Tanrım. Ne kadar güzel, değil mi? Kasabanın en güzel kızıdır!"

"Onunla bu yüzden mi evlendin?"

"Elbette..."

Ella'nın ses tonundan ne demek istediğini anladı, Ella'yla birlikte gülmeye başladı, bir yandan da kendine duyduğu hayretle başını sallıyordu. "Elbette. Kendi kendime, bu kasabanın en güzel, en havalı kızıyla evleneceğim, dedim ve evlendim de. Gerçekten de aynen öyle yaptım."

"Demek mutlusun?"

"O harika bir kız," diye atıldı istekle. "Karım gayet iyi, beş çocuğum var. Bir kızım olsun isterdim, ama oğullarımın hepsi gayet iyi. Keşke onlarla daha fazla birlikte olabilseydim, onların yanında çok mutlu oluyorum."

Ella düşünüyordu: "Şimdi kalkıp gitsem, bunu kızmadan kabullenir. Belki onunla yine buluşurum. Belki de buluşmam. İkimiz de buna pek aldırmayız. Ancak dizginleri benim ele almam gerekiyor, çünkü bana nasıl davranacağını bilemiyor. Gitmeliyim ama neden? Daha dün, benim gibi kadınların, yaşantılarına ters düşen şeyler hissetmesinin saçma olduğuna karar vermiştim. Erkek olarak doğsaydım, erkek bedenimin içindeki erkek, sevişir ve bunun üzerinde fazla kafa yormazdı. Her erkek böyle yapardı. "Ece Ella," diyordu Cy Maitland, "kendimi anlatıp durdum, oldukça iyi bir dinleyici olduğunu söylemeliyim, ama biliyor musun, seninle ilgili hiçbir şey bilmiyorum, hiçbir şey."

Ella, "Şimdi tam zamanı," diye düşündü.

Ancak uygun zamanı kollayarak, "Saat on iki olmuş, farkında mısın?" dedi.

"Yo. Öyle mi? Ne kötü, gece üç ya da dörtten önce yatmam ve her sabah yedide kalkarım."

Ella, "Şimdi," diye düşündü, bunun bu kadar güç olması çok tuhaftı. Şimdi söyleyeceği şeyler en derin içgüdülerine ters düşüyordu. "Benimle sevişmek ister misin?" dedi. Bu sözcüklerin ağzından kayıtsızca, yalnızca birazcık heyecanlı çıkması onu şaşırtmıştı.

Cy Maitland sırıtarak kendisine bakıyordu. Şaşırmamıştı. Yalnızca durumu ilginç bulmuştu. "Evet," diye düşündü Ella, "ilgisini çektim. Güzel, böylesi iyi." Ella bu yüzden adama daha da ısındı. Birden adam geniş, sağlıklı başını geriye atarak sevinçle haykırdı: "Vay canına, ister miymişim? Evet efendim, isterim, Ella, bunu

sen teklif etmeseydin ne diyeceğimi bilemezdim."

"Biliyorum," dedi Ella çekingence gülümseyerek. (Çekinerek gülümsediğini fark etmiş, buna şaşırmıştı.) Yine çekinerek, "Eh pekâlâ 'beyefendi', galiba sizi rahatlatmam gerek."

Adam sırıttı. Odanın öteki ucunda oturuyordu; Ella onu yalnızca sıcak, coşkulu, iri bir et yığını olarak algılamıştı. Demek böyle olacaktı ha? (Bu noktada Ella, kendini bedeninden soyutladı, bir köşede durarak olanları şaşkınlıkla izlemeye başladı.)

Ella gülümseyerek kalktı ve ağır ağır elbisesini çıkarttı. Adam gülümseyerek ceketini çıkarttı ve gömleğini sıyırıp attı.

Yatakta Ella'nın bedenine değen teni hoş, sıcak ve sıkıydı. (Ella bir kenara çekilmiş, "Vay, vay, vay!" diye alayla düşünüyordu.) Adam fazla oyalanmadan Ella'nın içine girdi ve birkaç saniye içinde boşaldı. Ella tam onu avutmak ya da üzülmesin diye ince bir söz söyleyecekti ki, adam sırtüstü yuvarlanıp kollarını yukarı kaldırdı ve "Vay canına, vay canına!" diye bağırdı.

(Bu noktada Ella yeniden bedenine girerek, tek kişi gibi düşünen bir insan oldu.)

Bedensel düş kırıklığını gizlemeye çalışıyor ve adamın yanına uzanmış, gülümsüyordu.

"Vay canına," dedi erkek halinden hoşnut biçimde. "İşte böylesini çok seviyorum. Seninle ne sorunsuz oldu!"

Ella adama sarılmış yatarken, bunun ne anlama geldiğini yavaşça anlamaya çalıştı. Sonra adam gelişigüzel bir biçimde karısından söz etmeye başladı. "Biliyor musun? Kulübe gidip haftanın iki üç günü dans ederiz. Kasabadaki en iyi kulüptür. Bütün çocuklar bana bakar ve şanslı piç, diye düşünürler. Karım beş çocuktan sonra bile oraların en güzel kızıdır. Bizim harika vakit geçirdi-

ğimizi sanıyorlar. Bazen onlara gerçeği söylemeyi düşünüyorum. Beş çocuğumuz var ve evlendiğimizden beri o işi beş kere yaptık, o kadar. Abartıyorum, ama aşağı yukarı o kadar oldu. Karım çok arzulu biri gibi görünüyorsa da bu konu onun pek ilgisini çekmez."

"Sorun ne peki?" dedi Ella çekinerek.

"Bak anlatayım. Evlenmeden önce, flört ederken oldukça arzuluydu. Of Tanrım, düşünüyorum da çok istekliydi."

"Ne kadar süre flört ettiniz?"

"Üç yıl. Sonra nişanlandık. Dört yıl."

"Hiç sevişmediniz mi?"

"Sevişmek mi – ah, anlıyorum. Hayır, izin vermiyordu, ben de zaten bunu istemesini hoş karşılamazdım. Ama, her şeyde ama diyorum. O zamanlar istekliydi. Tanrım, düşünüyorum da! Sonra balayında dondu kaldı. Şimdi ona dokunmuyorum bile. Eh, partiden sarhoş dönersek belki." Adam genç, enerjik kahkahasıyla güldü, bronz bacaklarını havaya kaldırdı, yeniden yatağa bıraktı. "Sonra dansa gideriz. Göz alıcı bir kıyafet giyer, çocukların hepsi bana bakar ve kıskanırlar; bir bilseler, diye düşünürüm."

"Buna üzülmüyor musun?"

"Tanrım, elbette üzülüyorum. Ancak kimseye zorla bir şey yaptıracak değilim. Sen bu yüzden hoşuma gittin – hadi yatalım diyorsun, sonra bu işi rahatça yapıyoruz ve zevk alıyoruz. Senden hoşlandım."

Ella adamın yanına uzanmış, gülümsüyordu. Adamın iri, sağlıklı bedeninden çevreye dalga dalga mutluluk yayılıyordu. "Biraz bekle, yine yaparız. Anlaşılan hamlamışım," dedi adam.

"Başka kadınlarla yattın mı?"

"Bazen. Fırsat olursa. Ancak aramam, buna zamanım yok."

"Ulaşmak istediğin yere varman için sıkı çalışman gerek ha?"

"Evet, öyle."

Adam elini aşağı indirip organını tuttu.

"Bunu ben yapsam daha iyi olmaz mı?" dedi Ella.

"Ne? Rahatsız olmaz mısın?"

"Rahatsız olmak mı?" dedi Ella gülümseyerek. Adamın yanında, dirseğine dayanarak doğrulmuştu.

"Hey Tanrım, karım şeyime dokunmaz bile. Kadınlar bundan hoşlanmazlar." Sevinçle haykırarak güldü. "Demek sen rahatsız olmuyorsun ha?"

Bir iki dakika sonra, yüzündeki şaşkın ifade, şehvete dönüştü. "Hey Tanrım," dedi. "Hey Tanrım. Vay canına!"

Ella acele etmeksizin onu uyardı. "Bu kez lütfen acele etme, arkamızdan atlı kovalamıyor," dedi.

Adam kaşlarını düşünceli bir biçimde çattı; Ella onun, söylediklerini anlamaya çalışmasını izledi; hiç de aptal değildi. Ella onun, karısını ve yattığı öteki kadınları düşünüyordu. Adam içine girdi. Ella da bir yandan, "Bunu daha önce hiç yapmamıştım; zevk veriyorum," diye düşünüyordu. Şaşılacak şey, daha önce bu sözcükleri hiç kullanmamıştı, hatta düşünmemişti bile. "Paul'leyken karanlığa gömülür, düşünmeyi keserdim. Oysa bu sefer bilinçli, becerikli ve akıllıca davranıyorum – zevk veriyorum. Paul'le hiç böyle bir şey yaşamamıştım. Oysa bu yatakta bu adamla birlikteyim, buna yakınlaşmak denir." Adamın organı, içinde fazla hızlı, becerliksizce gidip geliyordu. Ella yine orgazm olmadı, erkekse zevkten kendinden geçmiş, kahkahalar atıyor, Ella'yı öpüyor ve "Vay canına, vay canına, vay canına," diye bağırıyordu.

Ella, "Paul'le sevişseydim, şimdiye kadar orgazm olurdum. Peki sorun ne? Bu adamı sevmiyorum demek

yeterli mi? Benim gibi kadınlar için, kendimizi bütün hissedebilmemizi sağlayan şey, namus, sadakat gibi kavramlar değil, bu eski moda sözcüklerden hiçbiri değil. Bütünlük, bizim için orgazm olmak. Bu denetleyemediğim bir şey. Bu adamla asla orgazm olamam, ona yalnızca zevk verebilirim. Peki ama neden? Yoksa sevmediğim bir erkekle asla orgazm olamayacağım anlamına mı geliyor bu? Bu doğruysa, kendimi bir çöle hapsetmişim demektir."

Cy Maitland, Ella'dan çok hoşnuttu, onu bol bol övüyor, mutluluktan yüzü ışıl ışıl parlıyordu. Ella onu böylesine mutlu edebildiği için kendinden hoşnuttu.

Giyinip eve gitmesi için taksi çağırdıktan sonra Cy Maitland, "Senin gibi biriyle evli olmak neye benzerdi acaba? 'Hey Tanrım!'" dedi.

Ella çekinerek, "Bundan hoşlanır mıydın?" dedi.

"Çok, ama çok – hey Tanrım! Hem konuşabileceğin hem de yatakta eğlenebileceğin bir kadın. Off, hayal bile edemiyorum!"

"Karınla hiç sohbet etmez misin?"

"O iyi bir kadın," dedi adam ılımlı bir biçimde. "O ve çocuklar benim için dünyalar kadar önemli."

"Peki karın mutlu mu?"

Bu soru adamı öyle şaşırttı ki, bunun ne anlama geldiğini ve Ella'yı tartmak için dirseğine yaslanarak doğruldu – büyük bir ciddiyetle kaşlarını çatmıştı. Ella ondan fazlasıyla hoşlandığını fark etti; giysilerini giymiş, yatağın kenarında oturuyordu ve ondan hâlâ hoşlanıyordu. Cy Maitland bir süre düşündü ve "Kasabadaki en güzel ev onunki," dedi. "Ev için istediği her şeye sahip. Beş çocuğu var. Biliyorum, bir kız istiyor, belki gelecek sefere... Benimle çok eğleniyor. Haftada bir ya da iki kez dansa gidiyoruz, gittiğimiz her yerde en şık kadın o olur. Hem ben varım ve sana şunu söyleyeyim Ella, amacım

böbürlenmek değil, bunu söylediğimde gülümsüyorsun, ama çok iyi para kazanan bir kocası var."

Sonra karısının, yatağın başucunda duran fotoğrafını aldı ve "Sence mutsuz mu görünüyor?" dedi. Ella kadının küçük, güzel yüzüne baktı ve "Hayır," dedi. "Karın gibi kadınları anlamak benim için uçmak kadar güç."

"Evet, gerçekten onu anladığını sanmıyorum."

Taksi gelmişti; Cy Maitland, "Seni yarın ararım. Tanrım, seni yine görmek isterim," dedikten sonra Ella onu öptü ve çıktı.

Ella bir sonraki geceyi de onunla geçirdi. Zevk almak gibi bir beklentisi olduğu için değil, ondan hoşlandığı için. Üstelik adamın önerisini geri çevirirse onu kıracağını düşünüyordu.

Akşam yemeğini yine baş başa yediler, hem de aynı lokantada. ("Bu bizim lokantamız Ella," dedi Cy Maitland duygusallıkla; tıpkı, "Bu bizim şarkımız Ella," der gibiydi.)

Ella'ya iş yaşamını anlattı.

"Peki bütün sınavlarını geçtikten, bütün konferanslara katıldıktan sonra ne yapacaksın?"

"Senatör olmaya çalışacağım."

"Başkanlığı niye denemiyorsun?"

Adam onunla birlikte gülerken her zamanki gibi iyi huyluydu. "Hayır, başkanlığı deneyemem. Ancak senatörlüğe evet. Sana son sözüm şu Ella, gazetelerde adımı ara. On beş yıla kalmaz, mesleğimin zirvesine ulaştığımda adımı mutlaka gazetelerde görürsün. Şimdiye kadar yapacağım dediğim her şeyi yaptım, yapmadım mı? Gelecekte de yapacağımı biliyorum. Wyoming'den Senatör Cy Maitland. Bahse girer misin?"

"Kaybedeceğimi bildiğim bir bahse girmem."

Cy Maitland ertesi gün Amerika'ya dönecekti. Dalında en üst düzey on iki kadar doktorla görüşmüş, on iki

kadar hastane gezmiş, dört konferansa katılmıştı. İngiltere'de işi kalmamıştı.

"Rusya'ya gitmek isterdim," dedi Cy Maitland. "Ancak durum böyleyken gidemem."

"McCarthy'yi mi kastediyorsun?"

"Demek onu duydun?"

"Evet, duyduk."

"Şu Ruslar beyin cerrahisinde çok ileriler, yazdıklarını okudum, oraya gitsem iyi olurdu, ama durum böyleyken yapamam."

"Senatör olduğunda McCarthy'ye karşı tutumun ne olacak?"

"Benim tutumum mu? Dalga mı geçiyorsun?"

"Olur mu canım!"

"Benim tutumum – eh adam haklı, kızılların işi devralmasına izin veremeyiz."

Ella duraksadı, çekinerek, "Ev arkadaşım bir komünist," dedi.

Amerikalının kasıldığını hissetti; sonra adam düşündü ve yeniden gevşedi. "Burada işlerin farklı olduğunu biliyorum. Ancak bunu anlayamıyorum, sana söylemekte bir sakınca yok."

"Ben aldırmam."

"Demek aldırmazsın. Benimle yeniden otele gelecek misin?"

"Eğer istersen."

"İstersem mi!"

Ella yine zevk verdi. Adamdan hoşlanıyordu, o kadar.

Cy Maitland'in işinden söz ettiler. Uzmanlık dalı, lökotomiydi.[1] "Vay canına, tam tamına yüz beyni kestim!" dedi.

1. Beynin bir bölümünün kesip çıkarıldığı bir ameliyat biçimi. (Ç.N.)

"Bu seni huzursuz etmiyor mu? Yaptığın işi kastediyorum."

"Niye etsin ki?"

"Biliyorsun ya, ameliyattan sonra insanlar asla eskisi gibi olmuyorlar. Bunun geri dönüşü yok."

"Zaten amaç da bu, çoğu eskisi gibi olmak istemez." Sonra kendine özgü dürüstlüğüyle, "Yine de itiraf etmeliyim ki, bazen elimden yüzlercesinin geçtiğini ve bunun geri dönüşü olmadığını düşünüyorum."

"Ruslar bu davranışını hiç onaylamazdı," dedi Ella.

"Evet, işte bu yüzden oraya gitmek isterdim, bunun yerine ne yapıyorlar acaba? Söylesene lökotomi konusunda nasıl bu kadar çok şey biliyorsun?"

"Bir seferinde bir psikiyatristle bir gönül macerası yaşamıştım. Beyin cerrahı değildi, bana lökotomiyi hiç önermediğini söylemişti, bazı istisnalar dışında."

"Sana uzmanlık dalımın lökotomi olduğunu söylediğimden beri benden biraz soğudun sanki," dedi adam, damdan düşer gibi.

Ella bir an duraksadı, sonra, "Evet, ama elimde değil," dedi.

Bunun üzerine adam bir kahkaha attı ve "Benim de elimde değil," dedi. Sonra, "Bir seferinde bir gönül maceram olmuştu, dedin, bu kadar basit mi?"

Ella bu sözcüğü kullandığında Paul'ü düşünmüştü. Bu, onun dediği "hafifmeşrep parça" tanımına ya da her ne dediyse ona eşdeğer bir tanımdı. Elinde olmaksızın, "Güzel!" diye düşünmüştü. "Demek hafifmeşrep bir parça olduğumu söylemiş! Pekâlâ öyleyim ve bundan çok hoşnutum."

Cy Maitland, "Onu seviyor muydun?" dedi.

Daha önce hiç sevgi sözcüğü geçmemişti aralarında. Cy Maitland karısından söz ederken de bu sözcüğü kullanmamıştı.

"Oldukça," dedi Ella.

"Evlenmeyi istemiyor musun?"

Ella çekinerek, "Bütün kadınlar evlenmek ister," dedi.

Adam burnundan bir homurtu çıkarak güldü; sonra Ella'ya dönerek ona kurnaz bir bakış fırlattı. "Seni anlamıyorum, Ella, biliyor musun? Seni hiç anlamıyorum. Ancak anladığım bir şey var, sen çok özgür bir kadınsın."

"Evet, galiba öyleyim."

Cy Maitland, Ella'ya sarılıp, "Ella bana çok şey öğrettin," dedi.

"Sevindim, umarım güzel şeyler öğretmişimdir."

"Şey, evet, onlar da güzeldi."

"Güzel."

"Benimle dalga mı geçiyorsun?"

"Birazcık."

"Önemli değil, buna aldırmıyorum. Biliyor musun Ella, bugün birine senin adını söyledim, bana senin bir kitap yazmış olduğunu söyledi."

"Herkes bir kitap yazmıştır."

"Karıma gerçek bir yazarla tanıştığımı söylesem deli olur, karım kültür falan konularına çok meraklıdır."

"Belki ona bunu söylemesen daha iyi olur."

"Ya kitabını okuduysam?"

"Sen kitap okumazsın ki."

"Okuma biliyorum," dedi adam iyi huylulukla. "Konusu ne?"

"Eee... dur bakayım, sezgi, bütünlük hissi falan dolu bir kitap."

"Kitabını ciddiye almıyor musun yoksa?"

"Elbette ciddiye alıyorum."

"Peki o zaman. Tamam. Gidiyor musun yoksa?"

"Mecburum, oğlum dört saat sonra kalkacak, *senin* tersine, benim uykuya ihtiyacım var."

"Pekâlâ. Seni unutmayacağım Ella. Seninle evli ol-

mak nasıl olurdu acaba?"

"İçimden bir ses bundan fazla hoşlanmayacağını söylüyor."

Ella giyiniyordu; Cy Maitland rahatça yatağa uzanmış, kurnaz ve düşünceli bakışlarla onu seyrediyordu.

"Öyle diyorsan öyledir," dedi ve kollarını gererek güldü. "Büyük olasılıkla hoşlanmazdım."

"Evet."

Duygulu bir biçimde ayrıldılar.

Ella eve taksiyle gitti, Julia'yı rahatsız etmemek için basamakları sessizce tırmandı. Ancak Julia'nın kapısının altından ışık sızıyordu. Julia, "Ella?" diye seslendi. "Evet. Michael iyi miydi," dedi Ella.

"Bir kerecik bile ciyaklamadı. Nasıldı?"

"İlginçti," dedi Ella, Julia'nın merakını arttırmak için.

"İlginç mi?"

Ella odaya girdi, Julia sırtını yastıklara dayamış, sigara içiyor, bir yandan da kitap okuyordu. Ella'yı düşünceli bir biçimde inceledi.

Ella, "Çok tatlı bir adamdı," dedi.

"Çok güzel."

"Yine de sabah çok keyifsiz uyanacağım. Aslına bakarsan, şimdi bile keyfim biraz kaçmış gibi."

"Adam Amerika'ya döndüğü için mi?"

"Hayır."

"Berbat görünüyorsun. Sorun ne, yoksa adam becerikli değil miydi?"

"Eh biraz."

"Ah ne yapalım," dedi Julia hoşgörüyle. "Sigara?"

"Hayır. En iyisi bu durum daha fazla sinirimi bozmadan önce gidip yatayım."

"Bozmuş bile. Neden çekici bulmadığın erkeklerle sevişiyorsun?"

"Onu çekici bulmadığımı söylemedim. Yalnızca, Paul dışında biriyle sevişmemin yararı yok."

"Bunu aşacaksın."

"Evet, elbette. Yine de uzun zaman alıyor."

"Sabırlı ol."

"Ben de öyle yapmaya çalışıyorum," dedi Ella. İyi geceler dileyip odasına çıktı.

[Mavi Defter şöyle devam ediyordu:]

15 Eylül 1954

Dün gece Michael (onu bir haftadır görmüyordum), "Eee, Anna, demek harika aşkınız sona eriyor ha?" dedi. Bunu bir soru gibi dile getirmesi tam ona özgü bir davranış. İlişkiyi bitiren o, ama sanki bunu yapan benmişim gibi davranıyor. Elimde olmaksızın, "En azından harika bir aşktı," dedim gülümseyerek ve alayla. Bunun üzerine Michael, "Ah, Anna, yaşamla ilgili öyküler uyduruyor, bunları kendine sürekli yineliyor, sonra gerçeğin ne olduğunu şaşırıyorsun," dedi. "Yani harika bir aşk yaşamadık mı?" Soluğum kesilmişti, yalvarır gibi sormuştum bunu; oysa böyle konuşmak istememiştim. Michael huysuzca, "Sen yaşadık diyorsan, yaşamışızdır. Yaşamadık diyorsan da yaşamamışızdır," dedi. Varlığımı yadsıyan bu sözlerin soğukluğu karşısında korkunç bir umutsuzluğa kapıldım. "Demek senin duygularını hiç hesaba katmıyoruz?"

"Benim duygularım mı? Ama Anna, beni niye hesaba katıyorsun ki?" (Bunu acıyla, alayla, yine de sevecenlikle söylemişti.) Böyle konuşmalardan sonra beni pençesine alan gerçekdışılık duygusuyla savaşmaya başladım; sanki varlığımı oluşturan öz, ufalıp yok oluyordu. Kendimi toparlayabilmek için Michael'ın sevmediği

Anna'yı, yani eleştirel ve düşünen Anna'yı kullanmak zorunda kalmamın ne kadar ironik olduğunu düşünüyordum. Madem birlikteliğimizle ilgili öyküler uydurduğumu söylüyor, ben de günün her saatini, olabildiğince gerçekçi bir biçimde yazacağım. Yarın gece oturup günümü yazacağım.

17 Eylül 1954

Dün gece çok mutsuz olduğum için bir şey yazamadım. Elbette, dün olan her şeyin böylesine farkında olmamın, günün biçimini değiştirip değiştirmediğini merak ediyorum. Yani acaba günümü bilinçli olarak yaşamam mı bunu öyle özel bir gün yapmıştı? Her neyse, günün kaydını tutup neye benzediğini göreceğim. Sabah erkenden, beş gibi, çok gergin bir biçimde uyandım, yan odada yatan Janet'ın sesini duymuştum. Ancak biraz kıpırdanıp yine uykuya dalmıştı herhalde. Pencerenin camında gri bir su akıntısı. Soluk bir gri. Bu soluk ışık, eşyaların görüntüsünü bulanıklaştırıyor. Michael ve ben pencereye dönük yatıyoruz, ben kollarımı, pijamasının altından beline dolamışım, dizlerimi de onun dizlerinin oyuntusuna sokmuşum. Onun bedeninden benimkine yakıcı ve iyileştirici bir ısı akıyor. "Çok yakında geri gelmeyecek," diye düşündüm. "Bana sonuncu kez geldiğini belki bileceğim, belki de bilmeyeceğim. Belki bu sonuncu gelişidir, kim bilir?" Ancak, Michael'ın sımsıcak bedeniyle, onun yakında burada olmayacağı düşüncesini bağdaştıramadım. Elimi yukarılara götürdüm, göğüs kılları yumuşak, pütür pütürdüler. Onları okşamak bana büyük zevk verdi. Birden Michael uyanık olduğumu hissedip irkilerek uyandı. Sert sert, "Ne var Anna?" dedi. Bir düşten uyanmıştı, bu yüzden bir düşte yaşar gibi, korku ve kızgınlıkla konuşmuştu. Sırtüstü dönerek yeniden uykuya daldı. Acaba düşünde ne görüyor, diye dü-

şünerek yüzüne baktım, yüzü kasılmıştı. Bir seferinde uykusundan sıçrayarak uyanmış ve bana, "Sevgili Anna, Avrupa'nın son yirmi yıllık tarihiyle bütünleşmiş bir adamla yatmakta ısrarlıysan, o kötü düşler gördüğünde şikâyet etmemelisin," demişti. Bunu nefretle söylemişti; bu tarihin bir parçası olmamam onu kızdırıyordu. Yine de benimle o tarihin bir parçası olmadığım, içimde hâlâ yok edilmemiş bazı şeyler olduğu için birlikte olduğunu biliyordum. Bu sabah o uyurken, kasılmış yüzüne baktım ve sık sık oynadığım bir oyunu oynamaya başladım. Onun başından geçenlerin benim başımdan geçtiğini hayal ettim, acaba ben onun yerinde olsaydım neler hissederdim? Acaba, "Annem ve babam dahil olmak üzere, ailemden yedi kişi gaz hücrelerinde öldürüldüler. Yakın dostlarımın çoğu öldü. Onlar, komünistler tarafından öldürülen komünistlerdi. Kurtulanların çoğu, yabancı ülkelerde sığınmacı olarak yaşıyor. Hayatımın geri kalanını, hiçbir zaman gerçekten yuvam olmayacak bir ülkede geçireceğim," diyebilseydim, ne hissederdim? Ancak her zamanki gibi bunu hayal edemedim. Dışarıda yağan yağmur yüzünden gün ışığı loş ve sıkıntı vericiydi. Michael'ın yüzü gevşedi, rahatladı. Şimdi yüzünde, sakin ve güvenli bir ifade vardı. Sakince kapalı duran göz kapaklarının üstünde ince tüylerden oluşan parlak kaşları vardı. Nasıl bir çocuk olduğunu tahmin edebiliyorum: pervasız, burnu havada, dudaklarında ışıl ışıl, içten, zeki bir gülümseme. Nasıl bir yaşlı olacağını da tahmin edebiliyorum: çabuk öfkelenen, zeki, enerjik, zekâ ve acı dolu bir yalnızlığın içine gömülmüş yaşlı bir adam. İnsanın, daha doğrusu kadınların çocuklarına bakarken hissettiği duygularla doldu içim. Her şeye, hatta ölümün ağırlığına karşın, soluk alıp veren bir insan bedeni burada yatıyordu. Bu duyguya dört elle sarıldım ve onun beni çok yakında terk edeceği gerçeğine karşı cesaretimi

topladım. Bunu uykusunda hissetmiş olmalı ki, kıpırdadı ve "Hadi uyu artık Anna," dedi. Gözlerini açmadan gülümsedi; gülümsemesi içten ve sımsıcaktı. "Ama Anna beni niye hesaba katıyorsun?" diyen adamdan farklı bir adamdı şimdi. "Saçma, elbette beni terk etmeyecek," diye düşündüm, "böyle gülümserken beni terk etmeyi düşünüyor olamaz." Yanına sırtüstü uzandım. Uyumamaya çalışıyordum, çünkü az sonra Janet uyanacaktı. Odaya dolan ışık, camlardan aşağı şakır şakır inen yağmur yüzünden soluk, grimsiydi ve suyun hareketlerini yansıtıyordu. Camlar hafif hafif sarsılıyordu. Rüzgârlı gecelerde bu camlar zangır zangır titrer, yine de uyanmam. Oysa Janet yatağında şöyle bir döndü mü, gözlerim açılıverir.

Saat altı civarında olmalı. Dizlerim gergin. Şeker Anne'ye "ev kadını hastalığı" olarak tanımladığım duygunun beni pençesine aldığını hissediyorum. Beni harekete geçiren bir düğmeye basıldığı için huzursuzum: Janet'ı-giydirmeli-kahvaltısını-hazırlamalı-onu-okula göndermeli-Michael'ın-kahvaltısı-unutma-çay-kalmamış-vb-vb. Bu kaçınılmaz ve gereksiz gerginlik, berabe-

rinde nefret duygusunu da getiriyor. Neden nefret ediyorum peki? Haksızlıktan. Bu kadar çok zamanımı kaygılanarak geçirmek zorunda oluşumdan. Bu nefret, Michael'ın üzerinde odaklanıyor; oysa beynim, bunun Michael'la ilgisi olmadığını söylüyor. Yine de ondan nefret ediyorum, çünkü bütün gün sekreterler, hemşireler, her düzeyde bir sürü kadın onun yükünü hafifletmek için ona hizmet edecek. Rahatlamaya, bu duyguyu bastırmaya çalışıyorum. Eklemlerim ağrımaya başladığı için öteki yana dönmek zorundayım. Duvarın arkasında birinin hareket ettiğini duyuyorum – Janet uyanıyor. Aynı anda Michael kıpırdanıyor ve kalçalarıma değen organının büyümeye başladığını hissediyorum. Nefretim bi-

çim alıyor: Elbette gergin olduğum ve Janet'ın seslerini dinlediğim bu ânı seçiyor. Ancak nefretimin Michael'la ilgisi yok. Uzun zaman önce, Şeker Anne'yle olan seanslarımızda, nefret ve öfkenin kişilere yönelik olmadığını öğrenmiştim. Bu, çağımızda kadınların genel hastalığı. Bunu her gün kadınların yüzlerinde, seslerinde ve büroya gelen mektuplarda görebiliyorum. Kadınlar, içlerinde haksızlığa karşı bir nefret, herhangi birine yöneltilmemiş bir zehir taşıyorlar. Bunun kişiye yönelik bir şey olmadığını bilmeyen zavallılar, nefretlerini erkeğe yöneltiyorlar. Benim gibi şanslı olanlar bununla savaşıyorlar. Yorucu bir savaş bu. Michael yarı uyanık, hırslı ve sıkı bir biçimde beni arkadan kavrıyor. Beni değil, genelde bir kadın bedenini arzuluyor, bu yüzden benimle sevişiği zamanlardaki gibi karşılık vermiyorum. Üstelik, bir yandan, Janet'ın hafif ayak seslerini duyarsam, onun içeri girmesini önlemem gerektiğini düşünüyorum. Janet yediye kadar içeri gelmez, kural böyle; henüz onu beklemiyorum, ama tetikte olmalıyım. Michael'ın beni kavrayıp, içime girdiği sırada yan odadaki sesler devam ediyor. Michael'ın da bu sesleri duyduğuna eminim, böyle diken üstünde bana sahip olduğu için zevk alıyor. Yine de Michael için yedi yaşındaki küçük bir kız olan Janet'ın, kadınları –benimle yatmak için aldattığı kadınları– temsil ettiğini biliyorum; öte yandan Janet onun için çocukluğu da temsil ediyor, kendisinin de yaşamaya hakkı olduğu çocukluğun özünü. Kendi çocuklarından, biraz düşkün, biraz saldırgan bir biçimde söz eder ve hafif bir kahkaha atar – çocukları onun mirasçıları ve suikastçılarıdır. Bizden duvarla ayrılan birkaç metre ötedeki çocuğum, onun bu hakkını elinden alamayacaktı. İşimiz bittiğinde, "Anna, sanırım şimdi beni Janet için bırakacaksın," dedi. Tıpkı kardeşi yüzünden boşlandığını sanan bir çocuk gibi. Gülüp, onu öpüyorum. Oysa içim-

deki nefret öyle güçlü ki, bunu bastırmak için dişlerimi sıkıyorum. Her zamanki gibi, "Erkek olsaydım, ben de böyle davranırdım," diye düşünerek nefretimi kontrol altına alıyorum. Anne olmanın verdiği kontrol ve disiplin beni öylesine zorluyor ki, erkek olsaydım ve kendimi denetlemeyi öğrenmek zorunda olmasaydım, Michael'dan farklı olmayacağım düşüncesi beni kandıramadı. Yine de Janet'ın odasına gitmek için örtüye sarınırken nefretim tıpkı köpüren güçlü bir zehir gibiydi. Janet'a gitmeden önce apış aramı çabucak yıkıyorum, Janet bunun ne kokusu olduğunu bilmese de rahatsız olabilir. Bense bu kokuyu severim ve bunu böyle hemen yıkamak zorunda kalmak beni sinirlendiriyor. Bunu yapmak zorunda kaldığım için, sinirim daha da bozuluyor. (Belki de tepkilerim, onları yakından gözlemlediğim için daha da güçleniyor; genelde bu kadar güçlü olmazlar.) Yine de, Janet'ın odasına girdiğimde, onun cinlerinki gibi darmadağın lüle lüle saçlarıyla, gülümseyerek (tıpkı benim gibi gülümsüyor), küçük solgun yüzüyle yatağında oturduğunu görünce, hissettiğim nefret disiplinin verdiği alışkanlıkla hemen sevgiye dönüşüyor. Saat altı otuz ve küçük oda çok soğuk. Janet'ın camlarından aynı gri ışıklık akıyor. Janet, yatağına yaydığı rengârenk çizgi romanların arasında otururken, ben de gaz sobasını yakıyorum. Janet bir yandan çizgi roman okuyor, bir yandan da her şeyi her zamanki gibi yapıp yapmadığımı izliyor. Sevgiyle küçülüp Janet'ın boyuna geliyor ve Janet oluyorum. Sobanın kocaman sarı alevi, sarı bir göze benziyor; içinden herhangi bir şeyin girebileceği koskocaman bir pencere; yağmuru silkip atacak herhangi bir şeyi – güneşi, şeytanı ya da meleği– bekleyen uğursuz, gri bir ışık. Sonra yeniden Anna olmaya zorluyorum kendimi: Şimdi büyük yatağının ortasında oturan küçük bir kız görüyorum. Evin yanından tren geçiyor, duvarlar hafifçe

zangırdıyor. Janet'ı öpmek için yanına gidiyorum; sıcak bedeninin, saçının ve uykusunda ısınan pijamasının güzel kokusunu içime çekiyorum. Oda ısınırken, ben de mutfağa gidip Janet'ın kahvaltısını hazırlıyorum – mısır gevreği, tavada yumurta ve çay, bunları bir tepsiye koyuyorum. Tepsiyi Janet'ın odasına götürüyorum, ben çayımı yudumlayıp sigaramı içerken, o da yatağında kahvaltısını yiyor. Evde tek kıpırtı yok – Molly iki üç saat daha uyur. Tommy geç saatte bir kızla geldi – onlar da uyanmazlar. Duvarın öteki tarafında bir bebek ağlıyor. Bir zamanlar Janet da böyle ağlardı, bu ses bana bir süreklilik, bir huzur duygusu veriyor. Bu ağlayan bebek az önce doyurulmuş, birkaç dakika sonra uykuya dalacak, halinden hoşnut ve yarı uykulu. Janet, "Keşke bir bebeğimiz olsa," diyor. Bunu bu sıralar çok sık söylüyor. Ben de, "Benim kocam yok, bir bebeğinin olması için kocan olmalı," diyorum. Bunu, benim bir çocuk doğurmamı istediği kadar, Michael'ın rolünün ne olduğunu anlamaya çalıştığı için soruyor. Sonra, "Michael burada mı?" diye soruyor. "Evet, burada, şu anda uyuyor," diyorum kararlılıkla. Bu kararlılık onu sakinleştiriyor; kahvaltısını yemeye devam ediyor. Oda iyice ısındı, Janet pijamasıyla yataktan çıkıyor; kırılgan ve kolayca incinebilecek bir kız çocuğu. Kollarını boynuma doluyor ve bana tutunarak ileri geri sallanırken ninni söylüyor – Uyusun da büyüsün ninni. Onu sallayıp ninni söylüyorum, ona tıpkı bir bebekmiş gibi davranıyorum; Janet yan evdeki bebek, benim asla doğurmayacağım bebek oluyor. Sonra Janet beni birdenbire bırakıyor, ağır bir yükle eğilmiş ve bırakılmış bir ağaç gibi geriye sıçradığımı hissediyorum. Janet bir şarkı mırıldanarak hâlâ uykulu ve huzurlu giyiniyor. Bu huzuru yıllarca hissedecek, ta ki sırtında o yükü hissetmeye başlayıncaya kadar: Unutma, yarım saat içinde patatesler pişirilecek, manav

için liste hazırlanacak, elbisemin yakası değiştirilecek, sonra... onu bu baskıdan korumayı, bunu olabildiğince geç yaşamasını istiyorum; sonra kendi kendime, onu hiçbir şeyden korumak zorunda olmadığımı söylüyorum, bu gereksinim, Anna'nın Anna'yı koruma isteğinden başka bir şey değil. Janet ağır ağır, biraz sohbet ederek, biraz şarkı mırıldanarak giyiniyordu; güneşte uçan acemi ve tembel bir arı gibiydi. Üzerinde şimdi pileli kırmızı bir etek, koyu mavi bir kazak ve uzun, koyu mavi çoraplar var. Şirin, ufacık bir kız. Janet. Anna. Yan evdeki bebek uyuyor; halinden hoşnut, bu hoşnutluğun sessizliği. Ben ve Janet dışında herkes uykuda. Bu, insana bir yakınlık ve dışlayıcılık duygusu veriyor – Janet doğduğunda, kent uykudayken, ikimizin uyanık olduğu zamanlarda hissetmeye başladığım bir duygu bu. Sıcak, tembel, içten bir zevk. Janet gözüme o kadar kırılgan görünüyor ki, elimi uzatıp onun yanlış bir adım atmasını ya da düşüncesizce bir şey yapmasını engellemek istiyorum. Michael yanımda uyurken de böyle hissetmiştim işte; ölümün ağırlığına karşın var olan harika, güvenilmez, ölümlü insanoğlunun görüntüsü karşısında bir zafer kahkahası atma gereksinimi duymuştum.

Saat sekize yaklaşırken yeni bir baskı hissediyorum üzerimde; bugün Michael, Güney Londra'daki hastaneye gidecek, orada zamanında olabilmesi için saat sekizde kalkması gerekiyor. Kendisi kalkmadan önce Janet'ın kalkıp okula gitmiş olmasını istiyor. Ben de böyle olmasını istiyorum, yoksa ikiye bölünüyorum. Janet'ın annesi ve Michael'ın metresi birbirlerinden ayrıyken daha mutlular. Aynı anda ikisi olmak beni sinirlendiriyor. Yağmur dindi. Yoğunlaşmış soluğun ve gece oluşan boncuk boncuk terin oluşturduğu buharı silerek, havanın soğuk, nemli, yine de açık olduğunu görüyorum. Janet'ın okulu çok yakın, iki adımlık yol. "Yağmurluğunu alsan iyi

olur," diyorum. Hemen yüksek sesle karşı çıkıyor: "Hayır, lütfen anne, yağmurluğumdan nefret ediyorum ben. Tüylü mantomu almak istiyorum." Sakin ve kararlı bir biçimde, "Hayır, yağmurluğunu giyeceksin. Bütün gece yağmur yağdı," diyorum. "Uyurken yağmurun yağdığını nasıl fark ettin?" diyor. Beni bu soruyla alt ettiğini düşünerek sakinleşiyor, huysuzluğu bırakıyor. Artık sorun çıkartmaksızın yağmurluğunu ve lastik çizmelerini giyecektir. "Beni akşamüstü okuldan almaya gelecek misin?"

"Evet, büyük olasılıkla, ama gelmezsem sen eve gel, Molly evde olacak."

"Ya da Tommy."

"Hayır Tommy olmayacak."

"Neden?"

"Tommy artık büyüdü, bir kız arkadaşı var." Bunu özellikle söyledim, çünkü Tommy'yi kıskandığını belli eden davranışlarda bulundu. Janet sakin sakin, "Tommy beni her zaman hepsinden fazla sevecek," diyor ve ekliyor: "Beni almaya gelmezsen, ben de Barbaralara oynamaya giderim."

"Pekâlâ, oraya gidersen, altıda gelip seni alırım." Korkunç patırtılar çıkararak basamaklardan telaşla iniyor. Evin ortasından aşağı bir çığ yuvarlanıyor gibi. Molly uyanacak diye ödüm kopuyor. On saniye sonra ön kapının çarpılarak kapandığını duyana kadar sahanlıkta bekliyorum; sonra Janet'ı yeniden düşünmem gereken zamana kadar onu aklımdan çıkarıyorum. Yeniden yatak odasına gidiyorum. Michael karanlıkta, örtülerin altında bir tümsek. Perdeleri açıyorum ve yatağa oturup Michael'ı bir öpücükle uyandırıyorum. Beni yakalıyor ve "Yatağa gel," diyor. Bense, "Saat sekiz. Sonra yaparız," diyorum. Ellerini göğsüme koyuyor. Göğüslerimin uçları yanmaya başlıyor, ona duyduğum arzuyu bastırarak, "Saat sekiz," diyorum. "Off Anna, sabahları amma

bilgiç ve mantıklı oluyorsun."

"Çok da iyi yapıyorum," diyorum alçak sesle, ama sesim sinirli çıkıyor. "Janet nerede?"

"Okula gitti." Ellerini göğsümden çekiyor, birden – ne tuhaftır ki– sevişmeyeceğimiz için düş kırıklığına uğruyorum. Aynı zamanda rahatlıyorum da, sevişseydi geç kalırdı ve bana ters davranırdı. Öte yandan o tanıdık nefret duygusu, başımın belası, misyonum ve yüküm, içime doluyor. "Amma bilgiç ve mantıklısın," dediği için nefretle dolduğumun farkındayım, oysa bilgiçliğim ve mantığım sayesinde fazladan iki saat uyuyabildi.

Kalkıyor, o yıkanıp tıraş olurken ben kahvaltıyı hazırlıyorum. Kahvaltımızı hep örtüleri telaşla açılmış duran yatağın yanındaki alçak masada yeriz. Kahvaltıda kahve, meyve ve tost var; Michael şimdiden işadamı havasına bürünmüş, düzgün giyimli, zeki bakışlı, sakin. Beni seyrediyor. Bana bir şeyler söylemeyi tasarladığını anlıyorum. Acaba ayrılık günü bugün mü? Bunun, tüm hafta boyunca birlikte olduğumuz tek sabah olduğunu anımsıyorum. Bunu düşünmek bile istemiyorum, çünkü kendini evinde hapsolmuş ve mutsuz hisseden Michael'ın, altı gündür karısıyla birlikte olması pek akla yatkın gelmiyor. Peki acaba altı gündür neredeydi? Bu kıskançlık acısına benzemiyor, çok daha derin, donuk bir kaybetme acısı. Yine de ona gülümsüyor, tostunu uzatıyor ve gazeteleri veriyorum. Gazeteleri alıp onlara şöyle bir baktıktan sonra, "Bana iki gece üst üste katlanabilecek misin – ders vermek için bu gece buradaki hastaneye gelmem gerek," diyor. Gülümsüyorum; bir an için alaylı bakışlarımız karşılaşıyor, çünkü yıllardır çoğu geceyi birlikte geçirdik. Sonra işi duygusal bir parodiye dönüştürmek için, "Ah Anna, bak artık bundan eskisi kadar etkilenmiyorsun," diyor. Ben yine yalnızca gülümsüyorum, bir şey söylemek anlamsız; sonra Michael neşey-

le, bir çapkın gibi, "Her gün biraz daha mantıklı oluyorsun. Bir kadın bir erkeğe kayıtsız davranıyorsa, erkekte biraz sağduyu varsa kadından ayrılma zamanının geldiğini anlar," diyor. Birden bu oyun bana fazlasıyla acı veriyor, bunu sürdürmek istemiyorum. "Her neyse, bu gece gelmene sevinirim. Yemeği burada mı yiyeceksin?" diyorum. "Sen böyle iyi bir aşçıyken önerini nasıl geri çevirebilirim?"

"Seni dört gözle bekleyeceğim."

"Hemen giyinirsen seni bürona bırakabilirim," diyor. Duraksıyorum. Bu gece bir şeyler pişirebilmem için işe gitmeden önce yiyecek almam gerek. Duraksadığım için çabuk çabuk, "Ama istemezsen ben de yalnız giderim," diyor. Beni öpüyor, bu öpücük süregelen aşkımızın bir uzantısı. "Ortak hiçbir şeyimiz olmasa bile seks var." Aşkımıza karşıt bu izleği besleyen sözleri bir anda bu yakınlık hissini ortadan kaldırıyor. Bunu ne zaman söylese –ve son zamanlarda bunu sık sık yapıyor– midem buz kesiyor; bu sözleri beni tam anlamıyla yadsıdığını gösteriyor, en azından ben öyle sanıyorum; aramızda bir uçurum açılıyor. Uçurumun karşı yakasından, "Birlikteliğimiz ve her şey bundan mı ibaret?" diyorum alayla. O da, "Her şey mi? Ama sevgili Anna, sevgili Anna, gitmem gerek, yoksa geç kalacağım," diyor. Reddedilmiş bir erkek gibi acı ve kederle gülümseyerek çıkıp gidiyor.

Artık acele etmeliyim. Yeniden yıkanıp giyiniyorum. Üzerime beyaz yakalı, siyah beyaz yün elbisemi geçiriyorum, Michael bunu çok seviyor, bu gece üstümü değiştirmeye zamanım olmayabilir. Sonra aceleyle manava gidiyorum. Michael'a pişireceğim yemek için alışveriş yapmak, tıpkı yemek yapma eyleminin kendisi gibi büyük zevk veriyor. Hayalimde, garnitür ve yumurtadan oluşan kabuğun altındaki eti canlandırıyorum; man-

tarların, ekşi krema ve soğanların buharları tütüyor; ardından berrak, yoğun, kehribar renkli bir çorba. Yemeği zihnimde yaratıyorum, yapacağım her hareketi, yemeğin malzemesini, kullanacağım gereçleri zihnimde hayal ediyorum. Sonra etlerin dövülmesi gerektiğini anımsıyorum, bunu şimdi yapmalıyım, akşam bu ses Janet'ı uyandırabilir. Etleri döverek inceltiyorum, sonra et parçalarını kâğıda sarıp bırakıyorum. Saat dokuz. Fazla param olmadığı için otobüse binmem gerek, taksiye binemem. On beş dakikam var. Aceleyle odayı süpürüp, yatağı yapmadan önce çarşafı değiştiriyorum. Lekeli çarşafı çamaşır sepetine tıkarken, bir kan lekesi çarpıyor gözüme. Aybaşıma daha çok zaman olmalı. Telaşla tarihleri kontrol ediyorum, evet, bugünmüş. Birden kendimi yorgun ve huzursuz hissediyorum, çünkü genelde aybaşımda kendimi böyle hissederim. (Acaba hissettiğim her şeyi yazmak için başka bir günü mü seçsem, diye düşünüyorum. Sonra devam etmeye karar veriyorum. Planlanmış bir şey değil bu; aybaşı olacağım aklımdan çıkmış. İçgüdüsel olarak ortaya çıkan bu utanma ve alçakgönüllülüğün pek de dürüstçe olmadığına karar verdim; bu bir yazara yakışmaz.) Vajinama pamuk bir tampon tıkıyorum, merdivenden aşağı inerken yedek tamponumu almayı unuttuğumu anımsıyorum. Geç kaldım. Tamponları çantama dolduruyorum ve bunları bir mendilın altına gizlerken huzursuzluğumun gitgide arttığını hissediyorum. Aynı zamanda kendime, aybaşı olduğumu fark etmeseydim kendimi bu kadar huzursuz hissetmeyeceğimi söylüyorum. Yine de işe varmadan önce duygularımı bastırmalıyım, yoksa bürodaki insanlara çok ters davranacağım. Bari taksiye bineyim – böylece on dakika kazanırım. Büyük sandalyeye oturup sakinleşmeye çalışıyorum. Gerginliğimi azaltmanın yollarını arıyorum. Pencerenin çerçevesinin içinde beş altı

saksı sarmaşık var, bu adını bilmediğim yeşilimsi gri, salkım saçak bir bitki. Altı saksıyı mutfağa götürüp su dolu bir leğene batırıyorum; suyun saksı içine dolup, havayı yukarı itişini, yukarı çıkan hava kabarcıklarını seyrediyorum. Islak yapraklar pırıl pırıl parlıyor. Kara topraktan buram buram nemli bir büyüme kokusu yükseliyor. Kendimi daha iyi hissetmeye başlıyorum. Büyümekte olan bitkilerin saksılarını alıp, güneşi –eğer açarsa– yeniden görebilmeleri için çerçevenin içine koyuyorum. Sonra mantomu kapıp sabahlığıyla uykulu uykulu dikilen Molly'yi geçerek alt kata koşuyorum. Molly, "Ardından atlı mı kovalıyor?" diye soruyor, ben de, "Geç kaldım," diye bağırıyorum ve onun yüksek perdeden, tembel, acelesi olmayan sesiyle kendi gergin sesim arasındaki zıtlığı fark ediyorum. Otobüs durağına varana kadar taksi bulamıyorum, o sırada otobüs gelince ona biniyorum, tam o anda yağmur bastırıyor. Çorabıma birkaç damla çamur sıçramış, bu gece bunu değiştirmeyi unutmamalı; böyle ayrıntılar Michael'ın gözünden kaçmaz. Şimdi, otobüste otururken, karnımın alt bölümüne bir kanca atılmış da çekiliyormuş hissini veren o donuk ağrıyı duyuyorum. Hiç fena değil. Bu ilk sancı dalgası hafif olursa, aybaşım birkaç gün içinde geçecek demektir. Öteki kadınlardan daha az acı çekiyorum, yine de sızlanarak nankörlük ediyorum. Sözgelimi Molly, acı çekmekten hoşnut bir biçimde beş altı gün inler ve sızlanır. Yine aynı sıkıcı gündelik işlerin zihnime üşüştüğünü fark ediyorum, bu kez büroyla ilgili şeyler düşünüyorum. Gün boyunca yaşadıklarımı kaydetmek için her şeyi bilinçli olarak gözlemlemek beni kaygılandırıyor, özellikle de aybaşımla ilgili konularda. Aybaşı olmam benim belli bir duygu içine girmemden başka bir şey ifade etmese de, "kan" sözcüğünü yazar yazmaz, yanlış şeyleri vurgulamış olacağım; yazdıklarımı okumaya kalktı-

ğımda ben bile böyle hissediyorum. Böylece henüz yazmaya başlamadan, bir günü olduğu gibi kaydetmenin ne kadar değerli olduğu konusunda kuşkuya düşüyorum. Edebiyatta nazik bir biçem kullanma konusunu düşünüyorum. Sözgelimi James Joyce'un kahramanını, dışkısını yaparken tasvir etmesi herkesi sarsmıştı, üstelik Joyce şoke edecek sözcükleri kullanmamaya çalışmıştı. Son zamanlarda derginin birinde, bir adamın, dışkısını yapan bir kadın tasvirini çok itici bulduğu yolundaki sözlerini okumuştum. Bunu okuyunca içim nefret dolmuştu; aslında adam romantik imgenin, yani kadının daha az romantikleştirilmesini reddediyordu. Aslında haklıydı. Birden bunun hiç de edebi olmadığını fark ediyorum. Sözgelimi Molly, o yüksek perdeden şen kahkahasını atarak, "Tanrı'nın kadınlara verdiği laneti çekiyorum yine," dediği zaman elimde olmaksızın hoşnutsuzluğumu bastırmak zorunda kalıyorum, oysa ikimiz de kadınız. Birden aklıma kötü kokuyor olabileceğim geliyor. Molly'ye karşı tepkimi düşünürken, doğruyu, gerçekleri yazma sorumu unutup (ki bu insanın açıksözlü olması demektir) kaygılanmaya başlıyorum. Acaba kokuyor muyum? Sevmediğim tek koku bu. Giderilmesi gereken öteki kokulara aldırmam; seks, ter, ten ya da saç kokusunu severim. Oysa aybaşı kanının o hafif, ekşimsi kokusundan nefret ediyorum. Ondan iğreniyorum. Bu koku bana bile yabancı gelen ağır bir yük. Bana ait değil. Yine de iki gün boyunca yabancı bir şeyle uğraşmam gerekecek – bu benden çevreye yayılan kötü bir koku. Kendimi bilinci açık olmaya programlamış olmasaydım, bunların aklıma gelmeyeceğini fark ediyorum. Genelde aybaşım üzerinde fazla kafamı yormazdım, daha doğrusu beynimin yalnızca alışılmış işleri düşündüğü bölümüyle düşünürdüm; beynimin bu bölümü, günlük temizlikle ilgilenir. Ancak bunu yazıya dökmek zorunda olmam bu dengeyi

değiştiriyor, gerçeği yok ediyor; bu yüzden kendimi aybaşımla ilgili düşüncelere kapatıyorum; yine de büroya varır varmaz tuvalete gidip kötü kokup kokmadığımı kontrol etmeyi aklımın bir köşesini not ediyorum. Aslında Yoldaş Butte ile yapacağım görüşmeyi düşünsem daha iyi olacak. Ona alayla "yoldaş" diyorum, tıpkı onun bana alayla "Yoldaş Anna" dediği gibi. Geçen hafta bir şeye öfkelenip, "Yoldaş Butte, farkında mısınız, ikimiz de Rusya'da komünist olsaydık, yıllar önce beni vurmanız gerekirdi," dedim. "Evet Yoldaş Anna, hiç de olanaksız bir şey gibi görünmüyor." (Bu aralar partide insanlar bu şakayı birbirine sık sık yapmaya başladı.) Jack oturmuş, yuvarlak camlı gözlükleriyle ikimizi gülümseyerek seyrediyordu. Yoldaş Butte'la kavga etmemden çok hoşlanıyor. John Butte çıktıktan sonra, "Hiç hesaba katmadığın bir şey var, John Butte'ı vurma emrini verecek kişi de sen olabilirsin," dedi. Gizli karabasanıma çok yaklaşmıştı, bu yüzden işi şakaya vurdum: "Sevgili Jack, konumum gereği benim vurulmam gerekiyor – geleneksel olarak bu rol benim."

"O kadar emin olma, John Butte'ı otuzlarda tanımış olsaydın, idam kararını verecek bürokrat rolünü ona pek uygun bulmayabilirdin."

"Her neyse, sorun bu değil."

"Ne peki?"

"Stalin öleli yaklaşık bir yıl oluyor, ancak değişen hiçbir şey yok."

"Çok şey değişti."

"İnsanları hapisten çıkartıyor olabilirler, ama onları oraya sokan tutumu değiştirmek için bir şey yapılmıyor."

"Yasayı değiştirmeyi düşünüyorlar."

"Benim sözünü ettiğim ruh durumunun değişmesi, yasal sistemin şu ya da bu biçimde değiştirilmesinin hiç-

bir önemi yok." Bir an durdu, sonra başını salladı. "Olabilir, ama bunu bilemeyiz." Beni nazikçe inceliyordu. Nezaketi sayesinde böyle konuşabiliyoruz; sık sık bu soğuk davranışların bölünmüş bir kişiliğin belirtisi olup olmadığını merak ederim; yoksa bu bir aldatmaca mı ya da Jack kendini kendinden silebilecek kadar güçlü mü, bilmiyorum. Bildiğim bir şey varsa, o da Jack'in partide böyle konuları tartışabileceğim tek insan olduğu. Birkaç hafta önce ona partiden ayrılmayı düşündüğümü söyledim, o da bana şaka yollu, "Otuz yıldır partideyim, bazen tanıdığım binlerce insan arasından yalnızca ben ve John Butte'ın partide kalacağımızı düşünüyorum," dedi. "Bu, partiye yönelik bir eleştiri mi, yoksa buradan ayrılan binlerce insana mı?"

"Ayrılan binlerce insana elbette," dedi gülerek. Dün, "Anna, partiden ayrılacaksan kurallara uy ve bir ay öncesinden bana haber ver, çünkü burada çok işe yarıyorsun, senin yerine birini bulmak için çok zamana ihtiyacım olacak," dedi.

Bugün John Butte'a okuduğum iki kitap konusunda rapor vereceğim. Tam bir savaş olacak bu. Jack beni işe, partililerin içinde bulunduğu ruh durumuna karşı giriştiği savaşta bir silah olarak almıştı – bu ruh durumunu ölü ve ruhsuz diye tanımlamak hoşuna gidiyordu. Jack bu yayınevinin işlerini yürütüyor. Ona buranın yöneticisi de denilebilir. Onun üstünde de, "Parti" tarafından ona bir üst olarak atanan John Butte var. Neyin basılacağı yolundaki son kararı parti karargâhı verir. Jack "iyi bir komünist". Yani özgürlüğünün kısıtlanmasından nefret etmesine yol açabilecek gururunu, içinden dürüstçe söküp atmış. İlke olarak, yürürlüğe koyması gereken kararların, John Butte'ın başkanlığındaki bir alt komite tarafından, karargâhta alınmasına içerlemez. Böyle bir merkezciliği savunur. Oysa karargâh politikasının yanlış ol-

duğunu düşünür; aslında onun onaylamadığı şey, bir kişi ya da grup değil; yalnızca partinin bu dönemde zihinsel açıdan durgun bir havuza girdiğini ve ortamın değişmesini beklemekten başka çare olmadığını söylüyor. Bu arada bu tür hoşlanmadığı entelektüel etkinliklerde adının geçmesine sesini çıkarmaz. O, benim tersime partinin gelişimini on yıllık, hatta yüz yıllık zaman dilimleri içinde değerlendirir (alayla buna, tıpkı Katolik Kilisesi gibi diyorum); bense bu zihinsel çöküşün düzelemeyeceğini düşünüyorum. Öğle yemeklerinde, büroda mola verdiğimizde hep bunu tartışıyoruz. Bazen John Butte yanımızda oluyor, bizi dinliyor, hatta bazen konuşmaya katılıyor. Bu davranışı bende hem hayranlık hem öfke uyandırıyor; çünkü böyle tartışmalarda, partinin genel çizgisinden çok uzak, binlerce kilometre uzak bir üslupla konuşuyoruz. Bir komünist ülkede böyle konuşsak, hain sayılırız. Yine de, partiden ayrıldığımda özlediğim tek şey bu olacak – yani yaşamlarının merkezî bir felsefeye bağlı olması gerektiğine inanan insanlarla birlikte olmak. Partiden ayrılmayı düşünen ve isteyenlerin ayrılmamalarının nedeni de bu. Partili aydınlarla karşılaştırıldığında, parti dışındaki gruplarda bulunan insan ve aydınlar bana yüzeysel, dar fikirli ve yanlış bilgilendirilmiş gibi geliyor. Oysa şu sıralar partideki aydınlar da tam bir ciddiyetsizlik ve sorumsuzluk boşluğuna düşmüş gibiler. Bu bir trajedi değil elbette. Bu boşluğun ne İngiltere'yle ne günümüz komünist ülkeleriyle ilgisi var; bu, yıllar önce var olmuş uluslararası komünizm ruhuyla ilgili bir şey; daha sonra bu ruh, adı günümüzde Stalinizm olan o çılgın ve ümitsiz yaşam savaşı tarafından katledilmişti.

Otobüsten indiğimde Yoldaş Butte'la yapacağım kavganın beni fazlasıyla heyecanlandırdığını fark ediyorum. Yoldaş Butte'la tartışırken başarılı olmak istiyorsanız, sakin olmalısınız. Oysa ben sakin değilim; üstelik

midemin alt tarafı sancıyor. Dakik olmaya, herkesin çalıştığı saatlerde çalışmaya özen gösteririm, çünkü yaptığım iş için ücret almıyorum, bu yüzden bana öncelikler tanınmasını istemiyorum. (Michael bu konuda bana, "Halka hizmet konusunda üst tabakanın muhteşem geleneğini sürdürüyorsun Anna. Nasıl büyükannen aç yoksullar için çalıştıysa, sen de Komünist Parti için böyle çalışıyorsun," diye takılırdı. Ben de kendime böyle takılırım, ama bunu Michael yapınca kırılıyorum.) Hemen tuvalete gidiyorum ve küf kokusuna benzeyen o ekşimsi kokuyu gidermek için apış arama kaplar dolusu su döküyorum. Sonra kalçalarımı ve kollarımın alt bölümlerini kokluyorum ve kendime iki saat içinde yine aşağı inmem gerektiğini anımsatıyorum. Yukarı çıkıp, kendi odama uğramaksızın Jack'in odasına giriyorum. Jack, içeride John Butte'la birlikte. Jack, "Harika kokuyorsun Anna," diyor, rahatlıyorum ve kendimi her şeyin üstesinden gelebilecek kadar güçlü hissediyorum. Eklemleri gıcırdayan, ak saçlı John Butte'a, bütün özsuları kurumuş olan bu yaşlı adama bakıyor ve Jack'in onun gençliğiyle ilgili anlattıklarını anımsıyorum: John Butte otuzların başında neşeli, zeki, şakacı bir insanmış demek. Başarılı bir konuşmacıymış; dönemin parti bürokrasisine karşıymış; oldukça eleştirel ve saygısızmış. Jack, bunları anlattığında yüzümde beliren o inanmazlığı görünce sapkınca bir zevk duymuş ve bana John Butte'ın yirmi yıl önce yazmış olduğu bir kitabı vermişti: Fransız Devrimi'yle ilgili bir romandı bu. Zekice yazılmış, güçlü, cesur bir roman. John Butte'a bakınca elimde olmaksızın, "İngiliz Komünist Partisi'nin asıl suçu, bunca mükemmel insanın hevesini kırıp, onları kendi ülkelerinde olup bitenlerden habersiz, kapalı gruplarda yaşayan, kılı kırk yaran, kuruyup cansızlaşan büro memurlarına dönüştürmesi," diye düşünüyorum. Sonra bu kavramlarla düşünmem beni

şaşırtıyor, çünkü "suç" sözcüğü komünist cephanesinden çıkmış, anlamsız bir sözcüktür. Bunu düşünürken zihnimde yeni bir düşüncenin doğmakta olduğunu hissediyor ve beceriksizce düşünmeye devam ediyorum: Komünist Parti, öteki kurumlar gibi, kendisini eleştirenleri yutarak varlığını sürdürüyor. Parti bu kişileri ya yutuyor ya da yok ediyor. Dernekler hep aynı biçimde örgütleniyor: Güçlü bölüm kendisine karşı çıkan bölümü ya değiştiriyor ya da ayağı kaydırılarak yerine karşı çıkan bölüm getiriliyor. Ancak bakış açım birden değişiyor, aslında durum farklı. Hayır, bir zamanlar John Butte'ın de içlerinde olduğu acemi, genç devrimcilerin karşı çıktığı kemikleşmiş, fosilleşmiş adamlar bir dengeyi, bir bütünü oluşturuyor. Sonra John Butte gibilerden oluşan kemikleşmiş, fosilleşmiş insanların karşısına taze, keskin zekâlı, eleştirel insanlar çıkıyor. Ancak kemikleşmenin, ölü düşüncenin özünün var olması, sırası geldiğinde kendisi gibi ölü ve özsuyu kurumuş insanlara dönüşecek olan taptaze bir yaşamın canlı filizlerine bağlıdır. Başka bir deyişle, ben "Yoldaş Anna," –Yoldaş Butte'ın ses tonunu anımsadıkça korkmaya başlıyorum– Yoldaş Butte'ın varlığını sürdürmesine yardım ediyor, onu besliyorum, zamanla onun yerini alacağım. Doğru ve yanlışın olmadığını, yalnızca bir sürecin, dönen bir çarkın var olduğunu düşünürken içimi bir korku kaplıyor, çünkü içimdeki her şey, böyle bir yaşam görüşüne karşı çığlıklar atıyor ve yeniden tetikte olmadığım anlarda ortaya çıkan, yıllardır pençesinden kurtulamadığım bir karabasanın içine düşüyorum. Bu karabasan çeşitli biçimlerde, uykuda ya da uyanıkken çöküyor üstüme; bu karabasan, en basit haliyle şöyle: Tuğla bir duvarın önünde, sırtı duvara dönük, gözleri bağlı bir adam var. Ölesiye işkence görmüş. Onun tam karşısında, silahlarını ateşlemeye hazır, altı kişi ve onların komutanı olan, elini havaya kal-

dırmış yedinci bir kişi duruyor. Komutan elini indirdiği anda silahlar gürleyecek ve mahkûm yere ölü düşecek. Ancak bu arada beklenmedik bir şey oluyor – aslında pek o kadar beklenmedik değil, çünkü komutan bir yandan da kulaklarını kabartmış bu şeyi duymayı beklemekte. Birden avluda caddeden gelen kavga ve bağırma sesleri duyulur. Altı adam soran bakışlarla yedinciye bakar. Subay orada öylece durup, çatışmanın nasıl sonuçlanacağını bekler. Bir haykırış duyulur: "Kazandık!" Bunun üzerine subay duvardaki adama doğru yürür, ellerini çözer ve onun yerine geçer. Eli çözülen adam, subayı bağlar. Bir anlığına birbirlerine gülümserler; kısa, acı, boynunu bükmüş bir adamın gülümsemesidir bu ve karabasanın en korkulu ânıdır. Bu gülümseme onları bir anlığına kardeş yapar. İşte her türlü yaratıcı duyguyu silip atan o gülümseme, benim kaçmak istediğim korkunç gerçeği yansıtır. Artık sırtı duvara dönük, gözleri bağlı bekleyen kişi yedinci adamdır, subaydır. Eski mahkûmsa, silahlarını ateş etmek üzere hazır tutan altı adama doğru ilerler. Elini kaldırıp indirir. Silahlar gürler ve duvarın önündeki beden kıvranarak yere düşer. Altı asker sarsılmış ve bunalmıştır; cinayetlerini unutmak için içmeye gideceklerdir. Eli kolu bağlıyken özgürlüğüne kavuşan yedinci, kendisinden nefret eden, lanetler yağdıran ve ayaklarını sürüyerek uzaklaşmakta olan adamlara gülümseyerek bakar. Kendisinin yerinde şu anda duvarın dibinde yatmakta olan kişi de olsaydı, askerlerin aynı şeyleri hissedeceklerini bilmekte. Adam masum askerlere korkunç, ironik bir anlayışla gülümsemektedir. İşte benim karabasanım. Bu arada Yoldaş Butte oturmuş bekliyor. Yüzünde her zamanki gibi, ona yüzünü buruşturmuş havası veren eleştirel, kendini savunmaya hazır olduğunu belli eden bir gülümseme var. "Pekâlâ Yoldaş Anna, bu iki şaheseri basabilecek miyiz?" Jack elinde ol-

maksızın yüzünü buruşturuyor; bense Jack'in de benim gibi, bu iki kitabın basılacağını anladığını fark ediyorum. Yani karar çoktan verilmiş. Jack iki kitabı da okumuş, sonra kendine özgü o nazik tavrıyla, "Pek işe yaramazlar. Yine de daha da kötü olabilirdi," demişti. "Düşüncelerime gerçekten önem veriyorsan yalnızca birini basmalısın. Ha, bu arada bence ikisi de pek iyi değil," diyorum. "Zaten onlardan senin şaheserin kadar başarılı olmalarını beklemiyorum." Bu sözleri, "Savaşın Cepheleri"ni sevmediği anlamına gelmiyor; Jack'e beğendiğini söylemiş, ama bana bundan hiç söz etmedi. Kitabın, "kapitalist yayıncılık vurgunu" diye tanımladığı bir neden yüzünden böylesine iyi sattığını ima ediyor, o kadar. Ben de onunla aynı fikirdeyim; bir şey dışında: Bence kapitalist sözcüğünün yerine başka sözcükler kullanabilirdi; sözgelimi, komünist ya da kadın dergisi. Ses tonu, oynadığımız oyunun, rollerimizin bir parçasıydı. Ben, "başarılı bir burjuva yazarı"ydım, o da "işçi sınıfının saflığını koruyan bir bekçi"ydi. (Yoldaş Butte'ın ailesi İngiliz burjuva sınıfındandır, ama elbette konunun bununla bir ilgisi yoktu.) "Belki bu ikisini ayrı ayrı tartışsak iyi olur," diye öneriyorum. İki paket halindeki müsveddeleri masaya koyup, bir tanesini önüne sürüyorum. Başını sallıyor. Kitabın adı, "Barış ve Mutluluk İçin". Bunu genç bir işçi yazmış. En azından Yoldaş Butte yazarı böyle tanımlıyor. Aslında adam hemen hemen kırk yaşlarında, yirmi yıldır Komünist Parti'de memurluk yapan biri, bir zamanlar bir duvar ustasıymış. Yazı kötü, öykü ruhsuz, ama bu kitapta tüyler ürperten bir şeyler var. Bunun nedeni, zamanımızda çok gözde olan mitin tam göbeğinden çıkmış olması. Bu yararlı hayal ürününü bir Marslı ya da (bir Rus) okusa: (a) İngiliz kentlerinin yoksulluk, işsizlik, vahşet, Dickens'ın romanlarında rastlanan türde bir sefalet içinde yüzdüğünü, (b) İngiliz işçilerinin ko-

münist olduğunu ya da en azından Komünist Parti'yi doğal lider olarak kabul ettiklerini sanır. Bu roman hiçbir noktada gerçekle çakışmıyor. (Jack bunu, "komünist bir budalanın zırvaları" olarak tanımladı.) Yine de kitap, Komünist Parti'nin bir aralar ortaya çıkan, aldatıcı mitlerinin somut örneğiydi; son bir yıldır bu mit, en azından elli farklı biçim ve görüntüyle karşıma çıktı. "Bunun berbat bir kitap olduğunu çok iyi biliyorsun," diyorum. Yoldaş Butte'ın kemikli, uzun yüzünde sert, inatçı bir ifade beliriyor. Yirmi yıl önce yazmış olduğu roman öylesine yenilikçi ve başarılı ki, onunla, bu karşımda oturan adamın aynı insan olduğuna inanamıyorum. Şimdi bana, "Bu bir şaheser değil, öyle olduğunu da söylemedim, ama bence iyi bir kitap," diyor. Bunu, az sonra söyleyeceklerine bir giriş olarak söylüyor. Ona meydan okuyacağım, o da benimle tartışmaya başlayacak. Sonuç değişmeyecek, çünkü karar çoktan verilmiş. Kitap basılacak. Parti üyeleri partinin durmaksızın değişen değerleri yüzünden daha fazla utanç duyacaklar. *Daily Worker* kitabı övecek. "Hatalarına karşın, parti yaşamını anlatan dürüst bir roman," diyecek. "Burjuva" eleştirmenler bunu eleştirecekler. Yani her şey her zamanki gibi olacak. Birden sıkılıyorum. "Pekâlâ, basacaksan bas. Söylenecek bir şey kalmadı," diyorum. Karşımdakiler şaşırıyor, bir an bir şey söyleyemiyorlar; hatta Yoldaş Jack ve Butte bakışıyorlar. Yoldaş Butte bakışlarını indiriyor. Sinirlendi de ondan. Rolümün ya da görevimin, Yoldaş Butte'la tartışmak, eleştirmen rolünü oynayarak Yoldaş Butte'ın dişiyle tırnağıyla kazandığı bir tartışma ortamı yaratmak olduğunu anlıyorum; bu tutsak eleştirmen rolünü oynamayı daha önce reddetseydim, belki de daha önce basılan kitaplar da basılmış olmayacaktı. Jack bir süre sonra nazikçe, "Olmadı Anna. Senin Yoldaş Butte'ın gelişim kuramını eleştirmeni bekliyorduk," diyor. "Bu-

nun kötü bir kitap olduğunu biliyorsun," diyorum, "Yoldaş Butte da biliyor..." Yoldaş Butte çevresi kırışıklıklarla dolu, solgun gözlerini bana çevirmek için başını kaldırıyor. "...Ben de biliyorum. Yine de üçümüz de bunun basılacağının farkındayız." John Butte, "Yoldaş Anna, değerli zamanınızı bize biraz ayırıp bu kitabın niye kötü olduğunu altı yedi sözcükle açıklar mısınız?" diyor. Ben de, "Görebildiğim kadarıyla, yazar otuzlardan kalma anıları hortlatmış ve 1954 yılı İngilteresi için geçerli saymış. Bu bir yana, yazarımız, işçi sınıfının Komünist Parti'ye bir bağlılık borcu olduğunu sanıyor." Yoldaş Butte'ın gözleri öfkeyle parlıyor. Birden yumruğunu kaldırıyor ve Jack'in masasına indiriyor. "Kitabı bas Allah'ın cezası!" diye bağırıyor. "Bas dedim. Son sözüm bu!" Bu öyle tuhaf bir durum ki, gülmeye başlıyorum. Sonra bunun ne kadar beklenen bir şey olduğunu fark ediyorum. Benim gülmem ve Jack'in gülümsemesi karşısında John Butte öfkeyle kuruyup büzülüyor sanki; kendi içinde geri geri sendeleyerek, sıra sıra barikatların arkasına, kalesine sığınıp oradan bize sabit, öfkeli bakışlarla bakıyor. "Seni çok eğlendirdim galiba Anna. Acaba lütfedip bunun nedenini söyler misin?" Bir kahkaha atıp Jack'e bakıyorum, bakışları bana, "Söyle hadi!" diyor. Yeniden John Butte'a bakıyor, düşünüyor, ardından, "Az önce söylediklerin, partinin bütün hatalarının bir özeti," diyorum. "Bu, on dokuzuncu yüzyıl hümanizm çığlığını, engellere karşı gösterilen cesareti, eşitsizliklere karşı gerçeği çiğneyerek şu yalan dolu, iğrenç kitabı basmak, artık kaybedecek bir şeyi, hatta dürüstlük konusunda saygınlığı bile kalmayan partinin zihinsel kokuşmuşluğunun bir örneği," diyorum. Öfkeyle burnumdan soluyorum. Sonra bu şirket için çalıştığımı, eleştirecek konumda olmadığımı fark ediyorum; ayrıca burayı Jack'in yönettiğini, aslında bu kitabı basmak zorunda

kalacağını da biliyorum. Korkarım Jack'i kırdım, ona bakıyorum. O da bana bakıyor, sessizce başını yukarıdan aşağı bir kereliğine sallıyor ve gülümsüyor. John Butte onun ne yaptığını görüyor. Jack, John'ın öfkesine göğsünü siper etmek için dönüyor. Butte öfkeyle kabuğuna iyice çekilmiş, bekliyor. Öfkelenmekte haklı, o iyiyi, doğruyu ve gerçeği savunuyor. Daha sonra iki adam bu konuda tartışacaklar, Jack benimle aynı fikirde olduğunu söyleyecek, ama kitap yine de basılacak. "Ya öteki kitap?" diye soruyor Butte. Oysa ben artık sıkılmış ve sabrımı yitirmiştim. Sonuçta, partinin Jack'le yaptığımız ve partiyi hiç etkilemeyen sohbetlerin düzeyinde değil, bu düzeyde, kararların verildiği, bir şeylerin yapıldığı bu düzeyde yargılanması gerektiğini düşünüyorum; birden partiden ayrılrnam gerektiğine karar veriyorum. Bunun başka bir zaman değil de şimdi olması ilgimi çekiyor. "Demek iki kitap da basılacak," diyorum tatlı tatlı, "gerçekten çok ilginç bir konuşma oldu bu."

"Evet, teşekkürler Yoldaş Anna, gerçekten öyle oldu," diyor John Butte. Jack bana bakıyor; sanırım nasıl bir karar verdiğimi anladı. Artık bu adamların, beni ilgilendirmeyen şeyler konuşması gerek, bu yüzden John Butte'a hoşça kal deyip yan taraftaki odama gidiyorum. Odayı, Jack'in sekreteri Rose'la paylaşıyorum. Birbirimizden pek hoşlanmıyoruz, soğukça selamlaşıyoruz. Masanın üzerindeki dergi ve gazete yığınıyla uğraşmak üzere yerleşiyorum.

Komünist ülkelerde, Rusya'da, Çin'de, Doğu Almanya'da vb. yerlerde çıkan günlük, haftalık, aylık dergileri okuyorum. Sonra "İngiltere'nin şartlarına uygun" bir öykü, makale ya da kısa öykü bulursam, Jack'e, dolayısıyla Yoldaş Butte'a haber veriyorum. "İngiltere'nin şartlarına uygun" çok az şey çıkıyor. Yine de bütün yazıları Jack gibi açgözlülükle okuyorum; nedenlerimiz aynı,

ikimiz de satır aralarındaki ve arkasındaki gizli akım ve eğilimleri saptamaya çalışıyoruz.

Ancak, son zamanlarda da fark ettiğim gibi, bunu başka bir amaçla da yapıyorum. Bu yazıları büyülenmiş gibi yalayıp yutmamın nedeni bambaşka. Yazıların çoğu yavan, uysal, iyimser ve ne tuhaftır ki, savaştan ya da çekilen acılardan söz ederken bile neşeli. Bunların hepsi mitten fırlama şeyler. Ancak bu kötü, ruhsuz, bayağı yazılar benim madalyonumun öteki yüzü. "Savaşın Cepheleri"ni yaratan psikolojik dürtüden utanıyorum. Yazma gücümü besleyen duygu buysa, bir daha hiçbir şey yazmayacağım.

Geçen yıl, arada sırada da olsa, bir paragraf, bir cümle ya da sözcük olsun gerçeği yansıtan bu öykü ve romanları okurken gerçek ve ani sanat parıltılarının derin ve gizlenemez bir kişisel duygudan kaynaklandığını kabul etmek zorunda kaldım. Yazının çevirisini okusanız bile bu yıldırıma benzeyen gerçeği, kişisel duygu parlamalarını atlayamazsınız. Bu ruhsuz şeyleri okurken, karşıma hiç olmazsa bir kerecik olsun, baştan sona bu gerçek kişisel duyguyla yazılmış kısa öykü, roman, hatta bir makale çıkması için dua ediyorum.

İşte benim ikilemim bu: Ben, Anna, kendi "sağlıksız sanat"ımı yadsıyorum, ama sağlıklı sanatla karşılaştığımda onu kabullenemiyorum.

Sorun şu ki, yazmak aslında kişisel bir şey değildir. Kişisel olmadığı için sıradandır. Bu yüzden yirminci yüzyılda yeni bir anonim sanatçı üretime geçmiş gibi birbirinin tıpkısı eserler üretiliyor.

Partiye girdikten sonra "partideki işim", çoğunlukla küçük gruplara sanat dersleri vermek. Bu derslerde yaklaşık şöyle şeyler söylüyorum: "Ortaçağ'da sanat bireysel değil, komünaldi; bir grup bilincinden doğmuştu. Burjuva döneminin o atak ve acı veren bireyselliğinden uzak-

tı. Bir gün bencil bireysel sanatı geride bırakacağız. Bir gün, insanın iç bölünmelerini ve öteki insanlara ayrıcalığını değil, öteki insanlara karşı duyduğu sorumluluğu ve kardeşliği anlatan bir sanat biçimine döneceğiz. Batı – akılda kalsın diye her zamanki tanımı kullanıyorum– giderek daha çok acıyı kaydeden bir eziyet çığlığına dönüşüyor. Acı, en derin gerçekliğimiz haline geliyor..." İşte böyle şeyler söylüyordum. Üç ay önce, derste bu konuşmanın tam ortasında kekelemeye başladım ve sonunu getiremedim. O günden sonra bir daha ders vermedim. Neden kekelediğimi biliyorum...

Birden Jack için çalışmaya başlamamın nedeninin, kişisel sanat, edebiyat (dolayısıyla yaşam), yeniden yazmayı reddetmemle ilgili aklımı kurcalayan derin ve kişisel sorunların burada, her gün gözümün önünde olması ve onları büyük bir mercek altında izlemek olduğunu anlıyorum.

Zaman zaman bu konuyu Jack'le konuşuyorum. Beni dinliyor ve anlıyor. (Hep anlar zaten.) Sonra, "Anna," der, "komünizm henüz kırkıncı yaşını bile doldurmadı. Şimdiye kadar komünist sanat genelde kötüydü. Sence bunlar bir çocuğun ilk adımları olamaz mı? Bir yüzyılla kalmaz..."

"Belki de beş yüzyıl," diye onunla dalga geçiyorum. "Bir yüzyıla kalmaz beklediğin yeni sanat belki doğuverir. Neden olmasın?" Ben de, "Ne düşüneceğimi bilemiyorum," diyorum, "ama saçma sapan konuşmuş olmaktan korkuyorum. Farkında mısın, tartışmalarımızın konusu hep aynı – bireyin vicdanı ve duyarlılığı?" O da, "Peki birey vicdanı, senin şu neşeli ve bencillikten uzak sanatını üretebilecek mi bakalım?" diye benimle alay ediyor. "Neden olmasın? Belki birey vicdanı da yürümeyi öğrenen bir çocuktur?" O da başını sallıyor; bu baş sallaması, "Evet, söylediklerin çok ilginç, ama artık işi-

mize dönelim," anlamına geliyor.

Bu ruhsuz yazıları okumak, işimin yalnızca küçük bir parçası, çünkü her ne kadar benden beklenmese ya da istenmese de başka bir şeye, bir "hayır işine" dönüştü. Jack bana böyle takılıyor, ben de kendime; bir de Michael böyle takılıyor: "Senin şu hayır işi nasıl gidiyor Anna? Son zamanlarda kimsenin ruhunu kurtardığın oldu mu?"

"Hayır işime" dönmeden önce, aşağıdaki tuvalete inip makyaj yapıyorum ve bacaklarımın arasını yıkıyorum. Acaba bugün her şeyi kaydetmeye karar verdiğim için mi her zamankinden net düşünebiliyorum? Yanıt ne olursa olsun, yazdıklarımı okuyacak bu Anna kim? Yargısından çekindiğim, olaylara düşünmediğim, kaydetmediğim ve olayların bilincinde olmadığım zamanlardakinden farklı bakan bu öteki ben kim? Belki yarın olaylara öteki Anna'nın gözüyle baktığımda, partiden ayrılmamaya karar vereceğim. Öncelikle Jack'i özleyeceğim – bütün bu sorunları gizlemeden tartışabileceğim başka kim var? Michael elbette – ama o beni terk edecek. Üstelik bu konuları konuşurken hep umutsuz yorumlar yapıyor. Bu arada bir konuyu çok ilginç buluyorum: Michael eski bir komünist, bir kayıp ruh; Jack ise komünist bir bürokrat. Yani bir anlamda, Michael'ın yoldaşlarını Jack öldürmüş sayılır. (O zaman, partiye üye olduğum için ben de öldürmüş sayılırım.) Michael'ı hain olarak damgalayan da Jack. Jack'i katil olarak tanımlayan kişi Michael. Oysa, karşılaşmış olsalar, aralarında birbirlerine güvenmediklerini belirten tek sözcük geçmeyecek olan bu iki adam, konuşabileceğim, hissettiklerimi anlayabilecek tek insanlar. Onlar aynı deneyimin bir parçası. Tuvalete oturmuş, bayat kan akıntısının ko-

kusunu yenmek için kollarıma koku sürüyorum; birden Michael ve Jack konusundaki düşüncelerimin, infaz bölüğü ve yer değiştiren mahkûmlar hayalimdekiyle aynı olduğunu fark ediyorum. Sersemliyorum, aklım karışıyor, üst kattaki odama gidip dergileri bir kenara itiyorum. *Voks, Soviet Literature* (Sovyet Edebiyatı), *Peoples for Freedom Awake!* (Özgürlük İçin Çalışan Halklar Uyanın!) C*hina Relboin* (Yeniden Doğan Çin), vb., vb. (Bunlar bir yılı aşkın süredir aynam oldu, bunların aracılığıyla kendime baktım.), bunları artık elime alamayacağımı hissediyorum. Benim için artık anlamsızlar ya da ben onlar için öyleyim.

Gidip bugün yapılacak ne "hayır işi" var ona bakayım. Buna karar verdiğim an Jack içeri giriyor, John Butte karargâha dönmüş. "Anna çayımı ve sandviçlerimi benimle paylaşır mısın?" diyor. Jack haftada sekiz sterlinlik resmî parti maaşıyla geçiniyor; öğretmenlik yapan karısı da ancak onun kadar kazanıyor. Bu yüzden Jack tutumlu olmak zorunda; tutumlu olmanın bir yolu da öğle yemeğine çıkmamak. Teşekkür edip odasına gidiyorum ve konuşmaya başlıyoruz. İki romanla ilgili hiçbir şey söylemiyoruz, söylenecek bir şey kalmadı. İki roman da yayımlanacak ve ikimiz de bundan çeşitli nedenlerle utanç duyacağız. Jack'in, Sovyetler Birliği'nden yeni dönmüş ve oradaki Yahudi karşıtlığı konusunda gizli bilgiler edinmiş bir dostu var. Bu adam cinayet, işkence, her tür zorbalık ve benzer olaylar konusunda çok şey biliyor. Jack ve ben oturup onun anlattıklarını, acaba doğru olabilir mi, kulağa doğru gibi geliyor mu diye inceliyoruz. Anlattıkları doğruysa demek ki... Sonuçta belki de yüzüncü kez, Jack'in komünist bürokrasisinin bir parçası olmasına karşın ne tuhaftır ki neye inanacağını benden ya da herhangi bir komünistten fazla bilmediğini düşünüyorum. Sonunda, pek çok kez yaptığımız

gibi, Stalin'in tedavi görmeyi gerektirecek kadar deli olduğuna karar veriyoruz. Çay içip sandviç yerken acaba son yıllarda Sovyetler Birliği'nde yaşamış olsaydık, Stalin'i öldürmek bizim görevimiz olur muydu diye tartışıyoruz. Jack, "Hayır," diyor; Stalin'in onun yaşantısında, en derin deneyimlerinde o kadar büyük bir payı varmış ki, onun suç işleyebilecek bir deli olduğunu bilseymiş bile tetiği çekme zamanı gelince bunu yapamazmış; onun yerine silahı kendine çevirirmiş. Ben de yapamayacağımı söylüyorum, çünkü "politik cinayetler ilkelerime aykırıdır". Konuşma böyle uzayıp gitti. Güvenli, rahat, bolluk içinde yaşadığımız Londra'da, ne hayatımızın ne de özgürlüğümüzün tehlikede olduğu bu yerde bu konuyu konuşmanın hiç de dürüstçe bir şey olmadığını düşünüyorum. Sonra gitgide daha çok korktuğum bir şey başıma geliyor: Sözcükler anlamlarını yitiriyor. Jack'le kendimi konuşurken dinliyorum –sözcükler içimden, kaynağı belirsiz bir yerden geliyor gibi– ama hiçbir şey ifade etmiyorlar. Konuştuğumuz şeyler, –ölüm, işkence, sorgulama sahneleri– gözümün önünde canlanıyor; oysa kullandığımız sözcüklerin zihnimdeki görüntülerle hiçbir ilgisi yok. Sözcükler bir geri zekâlının zırvalarına, bir delinin sözlerine benziyor. Birden Jack, "Partiden ayrılacak mısın Anna?" diye soruyor. "Evet," diyorum. Jack başını sallıyor. Bu yargılamayan, dostça, yalnızlık dolu bir baş sallama. Aramızda hemen bir uçurum oluşuyor; hayır, bir güvensizlik uçurumu değil, birbirimize güveniriz, ama gelecekte ortak bir deneyim yaşamayacağımızı bildiğimiz için. Jack partide kalacak, uzun süredir partiye üye, hayatı burada geçmiş, bütün arkadaşları partide ve partide kalacaklar. Çok geçmeden karşılaştığımızda, iki yabancı gibi olacağız. O ve onun gibi adamların ne kadar iyi insanlar olduğunu düşünüyorum; tarih tarafından nasıl ihanete uğradıklarını da. Bu melodramatik

deyimi kullandığımda, aslında melodramatik değil, yerinde bir deyim olduğunu düşünüyorum. Bunu ona şimdi söylesem dostça ve yalın bir biçimde başını sallayacak. İronik bir anlayışla birbirimize bakacağız ve bu bakışmada Tanrı'nın lütfundan başka vb... (Tıpkı infaz bölüğünün önünde yer değiştiren iki adam gibi.)

Onu inceliyorum; masasında oturmuş, yarım sandviçi elinde, her şeye karşın bir İspanyol soylusuna benziyor; böyle biri olmayı da seçebilirdi. Çok çoçuksu görünen, gözlüklü, solgun bir aydın. Ayrıca nezih. Evet, bu sözcük tam ona göre, nezih. Yine de onun tarihi ve bir parçası, aynen benimki gibi acıklı, cinayet ve ihanet dolu. "Anna, ağlıyor musun?" diyor. "Her an ağlayabilirim," diyorum. Başını sallıyor ve "Neyi yapman gerektiğini hissediyorsan, öyle yap," diyor. Bunun üzerine gülüyorum, çünkü iyi yetiştirilmiş bir İngiliz gibi, nezih Protestan vicdanının sesini dinleyerek konuşmuştu. Neden güldüğümü anlıyor ve "Hepimiz yaşadığımızın deneyimlerin bir ürünüyüz. Benim şanssızlığım otuzların başlarında duyarlı bir insan olarak doğmamdı," diyor. Birden bütün bunlara katlanamayacak kadar mutsuz hissediyorum kendimi, "Jack ben işimin başına dönüyorum," diyorum; odama dönüp başımı kollarıma dayıyor ve o aptal sekreter yemeğe dışarı çıktığı için Tanrı'ya şükrediyorum. Michael beni terk ediyor, o iş bitti; partiden yıllar önce ayrılmış olmasına karşın, o da bu bütünün bir parçası. Ben de partiden ayrılıyorum. Yaşamının bir dönemi sona eriyor. Peki sonra ne olacak? Yeni bir şeyin içine giriyorum, girmek istiyorum, girmem gerek. Deri değiştiriyorum ya da yeniden doğuyorum. Sekreter Rose içeri giriyor, başımı kollarıma dayamış olduğumu görünce hasta olup olmadığımı soruyor. Uykusuz olduğumu ve şekerleme yaptığımı söylüyorum. Yeniden "hayır işi"ne dönüyorum. Ayrıldığımda bu işi

özleyeceğim. "Yararlı bir şey yaptığımı düşünerek kendimi kandırmayı özleyeceğim," diye düşündüğümü fark ediyorum. Acaba gerçekten kendimi kandırdığımı mı düşünüyorum.

Yaklaşık on sekiz ay kadar önce, parti dergilerinden birinde, Boles ve Hartley'nin, asıl alanı olan sosyoloji ve tarih kitaplarının yanı sıra roman da basmaya karar verdiği yolunda kısacık bir haber çıktı. Haberin hemen ardından büromuz roman müsveddeleriyle doldu taştı. Bu olaydan önce bütün parti üyelerinin aynı zamanda roman yazdığını söyleyerek şakalaşırdık, ama bu iş artık şaka olmaktan çıkmıştı. Elimize geçen her roman müsveddesiyle birlikte –bazılarının yıllardır çekmecede durduğu belliydi– bir mektup geliyordu; gönderilen bu mektuplarla ben ilgileniyordum. Romanların çoğu gerçekten berbattı, ya dönemin sıradan, bayağı kalıbını izliyordu ya da yetersizdi. Oysa mektupların tümüyle farklı bir havası vardı. Jack'e, "Neden bu mektupların arasından seçme elli kadar mektubu bir kitap olarak basmıyoruz?" deyip duruyordum. Jack, "Ama Anna, sen ne istediğinin farkında değilsin, bu parti karşıtı bir hareket olur!" diyor.

İşte bu mektuplardan tipik bir örnek:

Sevgili Yoldaş Preston,

Size gönderdiğim yazı konusunda ne düşündüğünüzü bilmiyorum. Bunu yazalı dört yıl kadar oluyor. Kitabımı bildiğimiz birçok "saygıdeğer" basımevine gönderdim, sonra yetti dedim! Boles ve Hartley'nin her zamanki felsefi kitapçıkların yanı sıra, yaratıcı yazıları da destekleyeceğini öğrenince bir şansımı deneyeyim, dedim. Belki de bu hareket, partinin gerçek yaratıcılığa karşı benimsediği yeni tutumun bir işaretidir. Her neyse, yanıtınızı dört gözle bekliyorum, herhalde söylememe bile gerek yok! Selamlar yoldaş. Not: Yazmak

için fazla zamanım olmadı. Üye sayısı, on yılda elli altıdan yavaş yavaş on beşe düşen yerel parti şubesinin sekreteriyim. (Üstelik bu on beş üyenin çoğu da partide etkin değil.) İşçi sendikamda oldukça etkinim. Ayrıca yerel müzik derneğinin de sekreteriyim. Karargâhın buna ne diyeceğini biliyorum, kusura bakmayın, ama ne yazık ki ben yerel kültürün bu tür örneklerinin küçümsenmemesi gerektiğini düşünüyorum! Bir eşim ve üç çocuğum var. Bu yüzden bu romanımı yazmak için (elbette eğer buna roman denebilirse) her sabah dörtte, çocuklarım ve eşim uyanmadan önce kalkıp üç saatimi romana adadım. Sonra büroya gidip patronlar için bir gün daha esir gibi çalıştım ve sızlandım; çalıştığım yerin adı Beckley Çimento Ltd. Şti. Adını duymadınız mı? İnanın bana, onlar ve yaptıklarıyla ilgili bir roman yazacak olsaydım, iftiradan sanık kürsüsünde oturuyor olurdum. Bilmem anlatabildim mi?

Bir başka mektup:

Sevgili yoldaş,

Size öykülerimi korka korka, titreyerek gönderiyorum. Sizden dürüst ve adil bir değerlendirme bekliyorum – kendilerine kültür dergisi diyen o yerlerden öyle çok geri çevrildiler ki! Partinin her konferansta kültürden söz edip uygulamada hiçbir şey yapmamak yerine sonunda bünyesindeki yetenekleri desteklemeye karar vermesine çok sevindim. Diyalektik özdekçilik ve köylü ayaklanmalarının tarihini anlatan ciltlere eyvallah, ama ya gerçek yaşamı anlatan yazılar? Yazarlık konusunda deneyimliyim. Savaşta (İkinci Dünya), bizim "Müfreze Eğlencesi"ne yazarak başladım. O zamandan beri zamanım olduğunda yazarım. Ancak hep bazı pürüzler çıkıyor. Bir karım ve iki çocuğum var (karım bir yoldaşın bir şeyler karalayarak zaman öldürmek yerine broşür dağıtmasının daha yararlı olduğu konusunda King Caddesi'ndeki üstatlarla aynı fikirde); bu da hem karımla hem de yazı yazmak için erken çıkmak

istediğimi söylediğimde yüzü asılan yerel parti görevlileriyle savaşmak anlamına geliyor. Selamlar yoldaş."

Sevgili yoldaş,

Bu mektuba başlamakta epey güçlük çektim, ancak gönülsüz davranır ve bunu yapmaktan korkarsam, yüreğinizin sesini dinleyip iyi yüreklilikle bana yanıt mı yazacaksınız, yoksa mektubumu çöp sepetine mi atacaksınız, asla bilemeyeceğim. Size öncelikle bir anne olarak yazıyorum. Binlerce kadın gibi, yuvam savaşın son evrelerinde dağıldı; genç kızlığımda yazmaya başladığım ve ünlü yayınevlerinden birinin basıp, okurlar tarafından çok beğenilen güncemi (roman değil) bitirmiş olmama karşın, iki çocuğumun geçimini sağlamak için çalışmak zorunda kaldım. (Ne yazık ki kitabımı basan, kapitalist bir yayıneviydi, elbette insan biraz da önyargılı davranmış olabileceklerini göz önünde bulundurmak zorunda – politik inançlarımı onlardan gizlememiştim!) Ancak iki çocuğuma bakmak zorunda olduğum için düşüncelerimi sözcükler aracılığıyla ifade etme ümidinden vazgeçmek zorundaydım. Şans eseri üç çocuklu, dul bir beye kâhyalık etmeye başladım ve beş yıl neşe içinde geçti, sonra bu bey yeniden evlendi (pek akıllıca bir evlilik değildi bu; ama bu başka bir öykü) ve artık bana ihtiyacı olmadığı için çocuklarımla ben oradan ayrılmak zorunda kaldık. Sonra bir dişçinin yanına sekreter olarak girdim, haftada on sterlinle bir yandan hepimizin karnını tok tutarken, bir yandan da saygın görünümümüzü yitirmemeye çalışıyordum. Şimdi iki oğlum da çalışıyor, birdenbire zamanım bana kaldı. Kırk beş yaşındayım, ama unumu eleyip eleğimi duvara astığım düşüncesini kabul etmiyorum. Dostlarım ve/veya yoldaşlar, görevimin, ne kadar boş zamanım varsa bunu partide geçirmek olduğunu söylüyorlar; bu zamana kadar, boş zamanım olmadığı için uygulamada bir yardımım dokunmadıysa da, partiye hep sadık kaldım. Ama –bunu itiraf etmeye nasıl cesaret ediyorum

bilmiyorum– partiyle ilgili düşüncelerim oldukça karışık ve genelde olumsuz. Başlarda, insanlığı muhteşem bir geleceğin beklediğine duyduğum inançla, partiyle ilgili yazıları bağdaştıramıyorum (elbette bunlar kapitalist basının ürünü, ama ateş olmayan yerden duman çıkmaz demişler) ve gerçek benliğime ancak yazarak hizmet edeceğime inanıyorum. Bu arada, evin günlük işleri, geçim derdi derken, zaman geldi geçti ve yaşamın ince işlerinden uzak kaldım. Lütfen neler okumam gerektiğini, kendimi nasıl geliştirebileceğimi, kaybettiğim zamanı nasıl telafi edebileceğimi bana yazar mısınız? Sevgiler, kardeşim. Not: İki oğlum da lise mezunu, korkarım ikisi de benden çok bilgililer. Bu, bende baş edilmesi güç bir aşağılık duygusu yaratıyor. İçten öğütleriniz ve yardımınız beni ne kadar mutlu eder, anlatamam.

Bir yıl boyunca bu mektupları yanıtladım, bunları yazan kişilerle görüştüm, buluştum, onlara pratik öğütler verdim. Sözgelimi, yazı yazmak için parti görevlileriyle savaşmak zorunda kalan kişilerden, Londra'ya gelmelerini istedim. Sonra Jack'le ben onları yemeğe ya da çay içmeye götürüp bu görevlilerle savaşmalarını, kendilerine zaman ayırmaya hakları olduğu konusunda diretmelerini söylüyoruz. (Partide üst düzey bir görevli olduğu için Jack'in yanımda olması gerek.) Geçen hafta, kocasından boşanmak isteyen bir kadını, bu konuda bilgi alması için yasal yardım bürosuna gönderdim.

Ben bu mektuplarla ve onları yazan kişilerle uğraşırken, Rose Latimer tam karşımda, bana duyduğu düşmanlıkla kaskatı kesilmiş bir biçimde işini yapar. Günümüz parti üyelerinin tipik bir örneğidir o: Orta tabakanın alt gruplarından gelen bir ailenin kızı, "işçi" sözcüğünü duyunca gözleri dolar. Nutukları sırasında İngiliz işçisi ya da işçi sınıfı gibi sözcükleri söylerken sesi saygıyla yumuşar. Toplantılar düzenlemek, konuşmalar yapmak

için gittiği taşra gezilerinden, aşka gelmiş bir biçimde döner. "Harika insanlar," der, "harika, mükemmel insanlar! İşte onlar gerçek!" Bir hafta kadar önce Rose'un, evlerinde bir hafta sonu kaldıktan sonra her zamanki, harika insanlar ilahisi eşliğinde anlattığı ailenin, annesinden bir mektup aldım. Bu kadıncağız sabrının taşmak üzere olduğundan yakınıyordu. Kocası tüm zamanını ya işçi sendikasındaki görevli kardeşleriyle ya da barda geçiriyor ve dört çocuğuyla hiç ilgilenmiyormuş. Her zamanki gibi, sekiz yıldır hiç "aşk hayatları olmadığını" bilgilendirici bir notla eklemeyi unutmamıştı. Mektubu yorum yapmadan Rose'a uzattım, o da okudu, sonra öfkeyle, savunmaya geçmiş bir biçimde, "Ben oradayken böyle bir şey görmedim. O adamın altın gibi bir yüreği var," dedi. "Hepsinin, bütün bu insanların yüreği altın gibidir." Sonra sahte bir gülümsemeyle mektubu geri verirken; "Sanırım bu kadını kendine acıması için yüreklendireceksin." dedi. özelkitap grubu

Rose'dan kurtulunca ne kadar rahatlayacağımı fark ediyorum. Hoşlanmadığım pek fazla insan yoktur (ya da en azından bu duygum birkaç dakika içinde geçer), ama Rose'dan sürekli ve kalıcı biçimde hoşlanmıyorum. Üzerinde siyah başlı sivilceler olan, yer yer kir lekeleri bulunan, uzun, eciş bücüş, ince bir boynu var; bu tatsız görünüşlü boynun üzerinde de bir kuşunki kadar küçük, yağlı ve küstah başı. Kendisi de bir parti görevlisi olan hoş, ama pek de zeki bir insan olmayan kocasının sürekli başının etini yer; iki çocuğunu son derece geleneksel orta tabaka yöntemleriyle, davranışları ve gelecekleri konusunda sürekli kaygılanarak yetiştirir. Bir zamanlar çok hoş bir kızmış, otuzlarda partinin "fıstıklarından" biriymiş. Rose beni ürkütüyor, ya ona benzersem?

Onun o kirli boynuna hipnotize olmuş gibi bakarken bugün kendi temizliğim konusunda kaygılanmamı

gerektirecek özel bir durumum olduğunu anımsıyor ve yeniden tuvalete gidiyorum. Masama döndüğümde öğleden sonra postasının gelmiş olduğunu görüyorum; iki roman metni ve bunlarla birlikte iki mektup daha gelmiş. Mektuplardan biri, yalnız yaşayan ve umutlarını (oldukça kötüye benzeyen) bu kitabın basılarak "yaşlılığını kolaylaştıracağı" inancına bağlayan, yetmiş yaşındaki, emekli bir adamdan geliyor. Tam gidip onu ziyaret etmeye karar verdiğimde, işten ayrılacağımı anımsıyorum. Bu işi ben yapmazsam, başka biri yapacak mı? Büyük olasılıkla yapmayacak. Canım fark eder mi? Bir yıldır devam ettiğim "hayır işi"nde yazdığım mektupların, yaptığım ziyaretlerin, verdiğim öğütlerin, hatta pratik yardımların bir şeyi değiştirdiğini sanmıyorum. Belki daha az düş kırıklığı, daha az mutsuzluk... ama bu çok tehlikeli, bana fazlasıyla doğal gelen ve beni korkutan bir düşünüş biçimi.

Yeniden Jack'in odasına gidiyorum; gömleğinin kollarını sıvamış, ayaklarını masanın üzerine koymuş, pipo içerek bir başına oturuyor. Solgun, zeki ifadeli yüzünden düşüncelere dalmış olduğu belli oluyor, kaşlarını çatmış; şu anda, dinlenmekte olan bir üniversite hocasına her zamankinden çok benziyor. Özel uğraşısını düşünüyor, biliyorum. Jack'in uzmanlık alanı, Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin tarihidir. Bu konuyla ilgili yarım milyon sözcük yazmış durumda, ancak bu kitabı şu anda basmak olanaksız, çünkü Jack, Troçki ve benzerlerinin rolü konusunda çok dürüst davranmış. Jack hep konuşmaların elyazmalarını, notlarını ve kayıtlarını toplar. "İki yüzyıla kalmaz, gerçeği söyleyebileceğiz," diye Jack'le dalga geçiyorum. Jack ise sakince, "Belki de yirmi ya da elli yıl," diyor. Bu ayrıntılı çalışmayı yıllarca, hatta ömrü boyunca hiç kimsenin okumayacak olması onu hiç üzmüyor. Bir seferinde, "Bu konuda kitap basacak ilk

kişi, partiye üye olmayan biri olursa hiç şaşmam," demişti. "Öte yandan, parti dışından biri, insanlara ve belgelere benim kadar kolaylıkla ulaşamaz. Yani aşağı tükürsen sakal, yukarı tükürsen bıyık."

"Jack," diyorum, "ben ayrıldıktan sonra bunca dertli insanla biri uğraşacak mı?"

"Bunu yapması için kimseye para veremem. Senin gibi, kitabından gelen parayla yaşayan fazla yoldaş da yok," diyor. Sonra yumuşuyor ve "Çok kötü durumda olanlar için bir şeyler yapmaya çalışırım," diyor. "Emekli bir adam var," diyorum; oturup ona nasıl yardım edebileceğimizi konuşuyoruz. Sonra bana, "Anladığım kadarıyla bana bir aylık süre vermeyeceksin. Hep böyle yapacağını, yani ayrılmaya karar verdiğin an çekip gideceğini düşünmüşümdür zaten," diyor. "Eğer böyle yapmazsam, hiç ayrılamayabilirim." Başını sallıyor. "Yeni bir işe girecek misin?"

"Bilmiyorum, düşünmek istemiyorum."

"Yani bir süreliğine inzivaya mı çekileceksin?"

"Beynim şu anda bir çelişkiler yumağına benziyor."

"Herkesin beyni bir çelişkiler yumağına benzer. Bunun ne önemi var ki?"

"Kuşkusuz bizim için önemli olmalı." (Biz derken komünistleri kastediyorum.) "Ama Anna, farkındaysan tarih boyunca..."

"Off Jack, lütfen tarihten, geçen beş asırdan söz etmeyelim şimdi, böyle yaparak asıl sorundan kaçıyoruz."

"Hayır hiç de değil. Tarih boyunca, bilinci zamanına gerçekten uyan ancak beş, on, elli insan olmuştur. Bizim gerçeklik bilincimiz, zamanımıza uymuyorsa bunda korkunç bir yön yok. Çocuklarımız..."

"Ya da torunlarımızın torunlarının torunları..." diyorum sinirle. "Pekâlâ, torunlarımızın torunlarının torunlarının torunları, geçmişe bakıp, dünyayı şu anki al-

gılayış biçimimizin çok yanlış olduğunu açıkça görebilecekler. Yine de, kendi zamanlarının bakış açısıyla yorum yapmış olacaklar. Bunun hiçbir önemi yok."

"Jack bu çok saçma..." Sesimin tizleştiğini fark edip kendimi tutuyorum. Aybaşı huzursuzluğumun beni pençesine aldığını anlıyorum; her ay bir an olsun yakama yapışıyor ve kendimi çaresiz ve kontrolden çıkmış hissetmeme neden oluyor. Sinirli olmamın bir başka nedeni de, bu adamın üniversitede yıllarca felsefe eğitimi görmüş olması; ona, "Yanıldığına eminim, çünkü öyle olduğunu hissediyorum," diyemem. (Üstelik söylediği şeyde tehlikeli bir çekicilik var, biraz da bu çekici düşünceye karşı savaşmak zorunda kaldığım için sinirlendiğimi biliyorum.) Jack sesimin az önceki tizliğini duymazlıktan geliyor ve nazikçe, "Her neyse, bunun üzerinde düşünürsen sevinirim Anna; haklı olma hakkında diretmek biraz kibirlice bir davranıştır," diyor. (Kibirli sözcüğü beni can evimden vuruyor, çünkü kendimi sık sık kibirli olmakla suçlarım.) Alçak sesle konuşmayı başararak, "Ama ben sürekli düşünüyorum, hep düşünüyorum," diyorum. "Bak Anna, bir kez daha anlatmayı deneyeyim; son on ya da yirmi yılda bilimsel başarılar birçok devrim yarattı. Her alanda hem de. Dünyada bütün bu bilimsel başarıların, hatta bir bölümünün bile nelerin yolunu açacağını anlayacak bir bilgin yok. Belki Massachussetts'ten tek şeyi anlayan bir bilgin çıkar ve Cambridge'te başka bir şeyi anlayan başka biri, Sovyetler Birliği'nde bir başkasını anlayan bir üçüncü kişi, bu böyle uzatılabilir. Ancak ben bundan bile kuşkuluyum. Sözgelimi, endüstri alanında atom enerjisi kullanımının ne anlama geldiğini hayal gücüne dayanarak gerçekten anlayan bir tek canlının olduğunu bile sanmıyorum..." Jack'in konudan çok uzaklaştığını hissediyor ve inatla kendi fikrime sarılıyorum. "Yani sence bölünmeye boyun mu eğmeliyiz?"

"Bölünme mi?" dedi. "Evet."

"Ben, yalnızca senin bir bilimadamı olmadığını ve bilimsel bir hayal gücüne sahip olmadığını söylemeye çalışıyorum."

"Jack sen bir hümanistsin. Bunun eğitimini aldın, buna karşın birden her şeyden vazgeçip, matematik ve fizik eğitimi almadığın için hiçbir şeyi yargılayamayacağını mı söylüyorsun?" Rahatsız olmuşa benziyordu, çok seyrek rahatsız göründüğü için ben de rahatsız oluyorum. Ancak yine de sözlerimi sürdürüyorum: "Yabancılaşma. Bölünme. Bu komünizmin verdiği mesajın manevi yönü; sonra birden omuzlarını silkiyor ve yaşamımızın mekanik temeli karınaşıklaştığı için, olayları bir bütün olarak anlamaya çaba bile göstermeksizin halimizden hoşnut olmamız gerektiğini söylüyorsun ha?" Yüzünde, tıpkı John Butte'ınki gibi inatçı ve soğuk bir ifade beliriyor. Ayrıca kızmışa benziyor. "Kastettiğim şey bölünme değil, bu olup biten her şeyi hayal gücünü kullanarak anlama meselesi de değil. Önemli olan kişinin işini olabildiğince iyi yapması ve iyi bir insan olmasıdır." Savunması gereken şeye ihanet ettiğini düşünüyorum. "Bu yaptığına ihanet denir," diyorum. "Neye?"

"Hümanizme." Düşünüyor ve "Hümanizm anlayışı da her şey gibi değişecektir," diyor. "O zaman başka bir şeye dönüşecektir," diyorum, "ama hümanizm evrenin tümü konusunda olabildiğince bilinçli ve sorumlu olmaya çalışan bireyi bir bütün olarak temsil eder. Oysa burada sakince oturmuş, bir hümanist olarak, bilimsel ilerleme yüzünden, insanoğlunun asla bütün olmayı ümit etmemesi gerektiğini, hep bölünmesi gerektiğini söylüyorsun." Öylece oturmuş, düşünüyordu. Birden gelişmemiş ve yetersiz bir insana benzediğini düşünüyorum; acaba partiden ayrılmaya karar verdiğim için, partiyle ilgili duygularımı ona yansıtmam yüzünden mi böyle

düşünüyorum? Belki de o hep gördüğüm kişiden farklı biriydi. Kendimi, bu yüzün büyümüş bir çocuğun yüzü olduğunu yinelemekten alıkoyamıyorum; sonra, annesi yaşında bir kadınla evli olduğunu ve bunun besbelli, bir şefkat evliliği olduğunu anımsıyorum.

"İleride insanların kendilerini yalnızca işlerine vererek bölünmüşlük duygusundan kurtulacağını söyledin, bunu yan odadaki Rose için de rahatlıkla söyleyebilirsin," diye diretiyorum. "Evet, söyleyebilirim, söylüyorum da." Gerçekten bunu kastettiğine inanamıyorum, az sonra yapacağı şakayı bekliyorum. Sonra gerçekten bunu kastettiğini anlıyorum ve bu uyuşmazlığın, neden ben partiden ayrılacağımı söyledikten sonra ortaya çıktığını merak ediyorum.

Birden piposunu ağzından çekip, "Anna, ruhun çok büyük tehlikede," diyor.

"Olabilir. Sence bu çok mu kötü?"

"Büyük tehlikedesin. Yayın sistemimizin keyfince dağıttığı ödüller sayesinde çalışmamana yetecek kadar para kazanıyorsun..."

"Hiçbir zaman bu ödülü erdemlerim sayesinde kazandığımı söylemedim." (Sesimin yine tizleştiğini fark edip gülümsüyorum.) "Evet söylemedin, ama senin o hoş küçük kitabının, bir süre daha çalışrnama olanağı tanıyacak kadar para kazandırması olası. Kızın da okula gidiyor, seni fazla üzmüyor. Demek ki, bir odada oturup arpacı kumrusu gibi düşünmeni engelleyecek hiçbir şey yok." Bir kahkaha atıyorum. (Sinirli bir kahkaha.) "Neden güldün?"

"Bir öğretmenim vardı, fırtınalı ergenliğim sırasında, bana hep 'Arpacı kumrusu gibi düşünmeyi bırak Anna, dışarı çıkıp bir şeyler yap,' derdi."

"Belki de haklıydı."

"Ne yazık ki, bence haklı değildi. Bence sen de haklı değilsin."

"Eh Anna, söylenecek bir şey kalmadı."

"Senin de bir anlığına bile söylediklerinde haklı olduğunu düşündüğünü sanmıyorum." Bunun üzerine kızarıyor ve bana kısa, düşmanca bir bakış fırlatıyor. Düşmanca bakışını yüzümde hissedebiliyorum. Aramızda birdenbire beliren bu düşmanlığın, özellikle birbirimizden ayrılırken ortaya çıkması beni şaşırtıyor. Bu düşmanlık ânında ayrılık, beni beklediğim kadar üzmüyor. İkimizin de gözleri yaşlı, birbirimizin yanaklarını öpüp sıkı sıkı sarılıyoruz, ama kuşkusuz bu son tartışma yüzünden birbirimize karşı olan duygularımız değişti. Çabucak odama gidip mantomla çantamı alarak aşağı iniyor ve Rose ortalıkta olmadığı için şükrediyorum, böylece açıklama yapmama gerek kalmıyor.

Yine yağmur yağıyor; bu hafif, can sıkıcı bir yağmur. Yansıyan ışık yüzünden görüntüleri çarpılan binalar büyük, kara ve nemli; otobüsler kıpkırmızı ve hayat dolu. Janet'ı almak için taksi tutsam bile ona yetişemeyeceğim. Bu yüzden otobüse binip nem ve küf kokan insanların arasına oturuyorum. Banyo yapmayı her şeyden çok istiyorum, hem de hemen. Bacaklarımın üst kısımları yapış yapış olmuş, birbirine sürtünüyor, koltuk altlarım da ıslak. Otobüste içim bomboş kalıyor, ama bunu düşünmemeye karar veriyorum; Janet için taptaze olmalıyım. Böylece, büroya giden, Jack'le hiç durmadan tartışan, o acıklı, düş kırıklığıyla dolu mektupları okuyan, Rose'dan hoşlanmayan Anna'yı geride bırakıyorum. Evi bomboş bulunca, Janet'ın arkadaşının annesine telefon ediyorum. Janet saat yedide evde olacakmış; oyunu bitmek üzereymiş. Bunun üzerine küveti suyla, banyoyu da buharla doldurup, yavaşça, tadını çıkara çıkara yıkanıyorum. Daha sonra siyah beyaz elbiseme bakıp yakasının hafifçe kirlenmiş olduğunu fark ediyorum, artık bunu giyemem. Bu elbiseyi büroya harcamış oldu-

ğum için sinirleniyorum. Yeniden giyiniyorum, bu kez üstüme çizgili, renkli pantolonumu ve siyah kadife ceketimi geçiriyorum. Michael'ın beni görünce ne diyeceğini tahmin edebiliyorum: "Bu gece neden bir erkek çocuğu gibi giyindin Anna?" Bir erkek çocuğu gibi görünmemek için saçlarımı özenle fırçalıyorum. Sobaların hepsini yaktım. İki ayrı yemek hazırlayacağım; biri Janet için, öteki de Michael ve benim için. Janet şu sıralar sürekli yumurtalı, soslu ıspanak istiyor. Fırında kızartacağım elmalar için kahverengi şeker almayı unuttum. Aşağı telaşla iniyor ve tam kapılarını kaparken manavı yakalıyorum. İyi niyetle beni içeri alıyorlar; kendimi, onların o çok sevdiği oyunu oynarken buluyorum. Beyaz önlüklü üç adam benimle şakalaşıp, kaprislerime boyun eğiyorlar; benimle tatlım, şekerim diye konuşuyorlar. Ben sevgili küçük Anna'yım, sevgili küçük kız. Telaşla yukarı çıktığımda Molly'nin geldiğini ve Tommy'nin de onunla birlikte olduğunu anlıyorum. Öyle yüksek sesle tartışıyorlar ki, duymazlıktan gelip yukarı çıkıyorum. Janet yukarıda; neşeli, ama benden kopuk; okulda çocukların dünyasındaydı, sonra arkadaşıyla birlikte yine çocukların dünyasında kalmıştı, şimdi bu dünyadan ayrılmak istemiyor. "Yemeğimi yatakta yiyebilir miyim?" diye soruyor, ben de âdet yerini bulsun diye, "Off, ne tembel şeysin sen öyle," diyorum, o da, "Evet ama, ne yapalım," diye yanıt veriyor. Söylememe gerek kalmaksızın banyoya gidip yıkanmaya başlıyor. Üç blok merdiven aşağıda onunla Molly'nin gülüştüklerini duyuyorum. Molly, çocukların yanında hiç zorlanmadan çocuk olur. Janet'a, bir tiyatroyu devralarak bunu yöneten ve insan olmadıkları kimse tarafından fark edilmeyen hayvanlarla ilgili saçma sapan bir öykü anlatıyor. Öykü beni öyle çekiyor ki, dinlemek için sahanlığa iniyorum. Alt sahanlıkta Tommy'nin de yüzünde huysuz ve eleştirel bir ifadeyle

onları dinlemekte olduğunu görüyorum; annesine en çok Janet'la ya da başka bir çocukla birlikteyken sinir oluyor. Janet gülüyor ve banyonun her yanına su sıçratıyor, yerlere su sıçrattığını duyabiliyorum. Şimdi ben de huzursuz oluyorum, çünkü banyoyu kurulamam gerekecek. Janet beyaz sabahlığı ve beyaz pijamasıyla yukarı çıkıyor, gözleri kapanmaya başlamış bile. Aşağı inip banyoda oluşan gölü kuruluyorum. Döndüğümde Janet'ı, çevresine yaydığı çizgi romanlarla yatağında otururken buluyorum. Fırında pişirilmiş yumurtalı ıspanağı ve sertleşmiş, kıtır kıtır kremaya bulanmış, fırınlanmış elmayı tepsiye koyup getiriyorum. Janet, ona bir öykü anlatmamı istiyor. "Bir zamanlar Janet adında bir kız varmış," diye başlayınca mutlulukla gülümsüyor. Bu küçük kızın yağmurlu bir günde nasıl okula gittiğini, derslerini yaptığını, öteki çocuklarla oynadığını anlatmaya koyuluyorum. "Sonra bu küçük kız, arkadaşıyla kavga etmiş..."

"Hayır anneciğim, etmedim, o dündü. Marie'yi çok, çok seviyorum." Öyküyü Janet'ın Marie'yi çok, çok seveceği biçimde değiştiriyorum. Ben Janet'ın gününü yaratıp, biçimlendirirken, o da kaşığı ağzına götürüp getirerek hülyalı hülyalı yemeğini yiyor. Anna'nın Janet'ı seyredişini gözlemleyerek, Janet'ı seyrediyorum. Yan evdeki bebek ağlıyor. Yine bir süreklilik duygusu, bir neşe doluyor içime, öyküyü bitiriyorum: "Sonra Janet yumurtalı ıspanak ve kremalı elmadan oluşan yemeğini yemiş, yan evdeki bebek biraz daha ağlamış, sonra uyumuş, Janet da dişlerini fırçalayıp yatmış." Tepsiyi alıyorum, Janet, "Dişlerimi fırçalamak zorunda mıyım?" diye soruyor. "Elbette, öykü böyle." Ayaklarını yatağın kenarından sarkıtıp terliklerini giyiyor, bir uyurgezer gibi lavaboya gidip dişlerini fırçaladıktan sonra geri geliyor. Sobayı söndürüp perdeleri çekiyorum. Janet uykuya

dalmadan önce yatakta bir yetişkin gibi yatar: Sırtüstü uzanıp ellerini ensesinin altında birleştirir ve yumuşak yumuşak dalgalanan perdelere bakar. Yine sağanak yağmur var. Evin alt kapısının kapandığını duyuyorum, Molly tiyatroya gidiyor. Janet kapının sesini duyunca, "Büyüyünce tiyatrocu olacağım," diyor. Dün de öğretmen olacağını söylemişti. Uykulu uykulu, "Bana ninni söylesene," diyor. Gözlerini kapatıp mırıldanmaya başlıyor: "Bu gece bir bebeğim ben, bir bebeğim." Ben de ninni söylemeye başlıyorum, bu arada Janet benim ninnide nasıl bir değişiklik yapacağımı bulmaya çalışıyor, çünkü ninnide hep bir değişiklik yapıyorum. "Ninni bebeğim, sıcak yatağında, harika düşler göreceksin, gece karanlıkta uyuyup, sabah ışıklarıyla sıcak ve güvenli uyanacaksın." Janet sözlerimi uygun bulmazsa beni hemen durdurur ve başka bir çeşitleme ister, ama bu gece tahminim doğru; o uykuya dalana kadar bunu sürekli tekrarlıyorum. Uyurken savunmasız ve küçücük görünüyor, içimden yükselen, ona gelebilecek tehlikelere karşı siper olma ve onu koruma içgüdüsünü bastırıyorum. Bu gece bu duygu her zamankinden güçlü. Ama bunun aybaşı olmamdan ve benim de başka birine tutunmaya ihtiyaç duymamdan kaynaklandığını biliyorum. Kapıyı yavaşça kapatarak odadan çıkıyorum.

Şimdi sıra Michael'ın yemeğinde. Sabah döverek inceltmeyi unutmadığım eti açıyorum; parçaları sarı yumurtaya ve kırıntılara buluyorum, kırıntıları dün pişirdim, havanın nemli olmasına karşın hâlâ tazeliklerini koruyorlar. Mantarları kremanın içine doğruyorum. Buzluktaki bir tencere kemik jölesini çıkarıp eritiyor ve suyunu iyice alıyorum. Janet için yemek yaparken fazladan pişirdiğim elmaların hâlâ sıcak olan kabuklarının içindeki etlerini kalburdan geçirip, vanilyalı kremayla karıştırdıktan sonra koyulaşana kadar çırpıyorum; sonra

bu karışımı yeniden elma kabuklarının içine doldurup kahverengileşmeleri için fırına sürüyorum. Mutfak güzel yemek kokularıyla doluyor; birden kendimi öyle mutlu hissediyorum ki, bütün bedenim ısınıyor. Sonra midemde bir soğukluk hissediyorum ve "Mutlu olmak bir yalandır, son dört yıldır yaşanan bu tür anların oluşturduğu bir alışkanlıktır," diye düşünüyorum. Mutluluk uçup gidiyor ve beni çaresiz ve yorgun bırakıyor. Yorgunlukla birlikte bir suçluluk duygusu da beliriyor. Suçluluk duygusunun her biçimini, her türünü öyle iyi biliyorum ki, bu beni sıkıyor artık. Yine de bununla savaşmak zorundayım. Belki Janet'la yeteri kadar ilgilenmiyorumdur – off çok saçma, eğer yeterince ilgilenmiyor olsaydım Janet böyle mutlu ve rahat olur muydu? Fazlasıyla bencilim, Jack haklı, yalnızca herhangi bir işle ilgilenmeli ve vicdanım için fazla kaygılanmamalıyım – saçma, buna inanmıyorum. Rose'dan bu kadar çok nefret etmemeliyim – eh, ondan nefret etmemek için bir aziz olmak gerek, o korkunç bir kadın. Kitabım en iyi satanlar listesine girdiği için hak etmediğim bir kazancım var; benden yetenekli insanlar bu parayı kazanmak için ter döküp acı çekiyorlar – saçma, bu benim suçum değil. Çeşitli biçimlerdeki doyumsuzluğumla savaşmak beni yoruyor; ama bu yalnızca bana özgü bir savaş değil. Bundan öteki kadınlara söz ettiğim zaman, bana kendilerinin de mantıksız olduğunu bildikleri her tür suçluluk duygusuyla savaşmak zorunda olduklarını söylediler, özellikle de iş yaşamlarıyla ya da kendilerine zaman ayırmak istemeleri konusunda; suçluluk duygusu sinirlerin edindiği geçmişten kalma bir alışkanlık, tıpkı benim birkaç dakika önceki mutluluğumun, geçmişten edinilmiş bir sinir alışkanlığı olduğu gibi. Isınsın diye şarabı çıkarıyorum, sonra odama gidiyorum; alçak beyaz tavanın, soluk gölgeli duvarların, ateşten yansıyan parlak kırmızı

ışığın görüntüsü bana büyük zevk veriyor. Büyük koltuğa çöküyorum, şimdi öyle üzgünüm ki, ağlamamak için kendimi zor tutuyorum. Sanırım her şeyi ayakta durmak için yapıyorum; Michael için yemek pişirmek, onu beklemek, bütün bunlar bu anlama geliyor. Şimdiden benden çok değer verdiği bir kadını var. Bundan eminim. Bu gece buraya ya alışkanlıktan ya da nezaketten gelecek. Bunun üzerine, kendimi yeniden özgüvenli ruh durumunun içine sokarak (tıpkı kendi içimde başka bir odaya girer gibi) bu üzüntüyle savaşıyorum. Kendi kendime, "Az sonra gelecek, baş başa yemek yiyip şarap içeceğiz, sonra bana bugün neler yaptığını anlatacak. Sonra sigara içeceğiz ve bana sarılacak," diyorum.

Aybaşı olduğumu söyleyince, her zamanki gibi gülüp, "Sevgili Anna," diyecek, "suçluluk duygunu bana yansıtma." Aybaşı olduğum zaman Michael'ın gece beni seveceği düşüncesine sığınırım; bu, istemesem de içimde kanayan o yaraya karşı duyduğum nefreti siler atar. Sonra bütün gece yan yana uyuruz.

Saatin oldukça geç olduğunu fark ediyorum. Molly tiyatrodan dönüyor. "Michael mı geliyor?" diyor, ben de "Evet," diyorum; yüzündeki ifadeden onun geleceğini pek sanmadığı anlaşılıyor. Günümün nasıl geçtiğini soruyor, ben de partiden ayrılmaya karar verdiğimi söylüyorum. Başını sallıyor ve eskiden sürekli parti işleriyle meşgul olup, en az altı komitede çalışırken artık içinin parti işleriyle uğraşmayı pek kaldıramadığını fark ettiğini söylüyor. "Aynı kapıya çıkıyor galiba," diyor. Ama bu gece onu asıl ilgilendiren şey Tommy. Tommy'nin yeni kız arkadaşını pek sevmiyor. (Ben de öyle.) "Yeni farkına vardım ki, kız arkadaşlarının hepsi aynı tip, yani beni sevmeyecek tipler. Ne zaman buraya gelseler, onlardan bana karşı bir hoşnutsuzluk dalgası yayılıyor; Tommy ise bizi karşılaştırmamaya çalışmak yerine, bizi sürekli

karşılaştırmaya çalışıyor. Başka bir deyişle, benimle ilgili düşüncelerini söyleyemediği için, kız arkadaşlarını bilinçaltı gibi kullanıyor. Sence çok mu uçtum?" Aslında bence haklı, ama evet diyorum. Tommy konusunda ona nazik davranmaya çalışıyorum, tıpkı Michael'ın beni terk etmesi konusunda onun yaptığı gibi; birbirimizi koruyoruz. Sonra yine Tommy'nin vicdani nedenlerle askerlik yapmayı reddetmesi konusunda pişmanlık duyduğunu söylüyor, çünkü maden ocaklarında geçirdiği iki yıl, Tommy'yi dar bir çevrede bir kahramana dönüştürdü. Molly, "Onun o kendine hoşnut, kibirli davranışlarına katlanamıyorum," diyor. Bu beni de rahatsız ediyor, ama onun henüz çok genç olduğunu ve büyüyünce düzeleceğini söylüyorum. "Bu gece çok kötü bir şey söyledim. Binlerce insan yaşamları boyunca çalışıyor ama buna önem vermiyorlar, Tanrı aşkına bunu o kadar abartma dedim. Elbette bu hiç de adil bir davranış değildi, çünkü bu gerçekten büyük bir şey. Sonuna kadar katlandı... her şeye karşın!" Bir sigara yakıyor, dizlerinin üzerinde duran ellerine bakıyorum, güçlerini yitirmiş, cesaretleri kırılmış görünüyorlar. Sonra, "Beni asıl korkutan," diyor, "insanların yaptığı hiçbir şeyde saf bir yan bulamamam – ne demek istediğimi anlıyor musun? İyi niyetli bir şeyler yapsalar bile, kendimi bunun karşısında baştan aşağı kuşkulu ve psikolojik yorumlar yaparken buluyorum – berbat bir şey bu, sence de değil mi?" Ne demek istediğini çok iyi anladığımı ona söylüyorum; Molly konuşana kadar üzüntüyle, sessizce oturuyoruz. "Sanırım Tommy bu seferkiyle evlenecek, içimde öyle bir his var."

"Eh, birinden biriyle evlenecek."

"Biliyorum, oğlunun evlenmesini hiç istemeyen annelere benziyorum – eh biraz bu da var elbette. Ama ne olursa olsun, o kızın korkunç olduğu fikrimden vazgeç-

meyeceğime eminim. Biliyor musun, onu ilk gördüğümde 'Aman Tanrım,' diye düşünmüştüm, 'Tommy'nin beni cezalandırmak için getirdiği bu korkunç, küçük muhafazakâr da kim?' Tam bir orta sınıf tazesi. Meğer kız sosyalistmiş, bilirsin, şu Oxfordlu sosyalistlerden. Sosyoloji öğrencisi miymiş neymiş. Bilirsin, insan onların yanındayken Keir Hardie'nin hayaletini görür gibi olur. Eh, o tipler ne yumurtlayıp ortaya çıkardıklarını bir görseler, şaşkınlıktan dillerini yutarlardı. Tommy'nin kız arkadaşı nasıl bir canavar yarattıklarının canlı kanıtı. İşçi Partisi'nin verdiği sözleri yerine getirmesini sağlamak için neler yapılması gerektiği konusunda konuşurlarken, çevrelerindeki havada somutlaşmış sigorta poliçelerini ve banka hesaplarını görebiliyorsun. Dün Tommy'nin yaşlılığı için plan yapması gerektiğini söyledi. Aklın alıyor mu?" Onunla birlikte gülümsüyorum, ama boşuna. İyi geceler dileyerek aşağı iniyor. Tıpkı benim Janet'a iyi geceler dilediğim gibi, yumuşak bir biçimde söylüyor bunu. Michael'ın gelmeyeceğini düşündüğü için benim adıma üzüldüğünü anlıyorum. Saat neredeyse on bir; Michael belli ki gelmeyecek. Telefon çalıyor, arayan Michael. "Anna beni bağışla ama bu gece gelmem olanaksız." Önemi yok diyorum. "Seni yarın ararım... ya da bir iki gün sonra. İyi geceler Anna." Sonra beceriksizce, "Eğer benim için özellikle yemek yaptıysan özür dilerim," diyor. Bu "eğer" sözcüğü beni küplere bindiriyor. Sonra böyle küçük bir şeye kızmanın tuhaf olduğunu düşünüp bir kahkaha atıyorum. Michael, "Ah evet Anna, evet..." diyerek acımasız olduğumu ima ediyor. Birden buna artık katlanamıyorum, "İyi geceler Michael," deyip telefonu kapatıyorum.

Yemeği fırından çıkararak kullanılabilecekleri dikkatlice ayırıyor ve gerisini, yani hemen hemen hepsini atıyorum. Oturup, "Yarın beni ararsa," diye düşünüyo-

rum, ama aramayacağını biliyorum. Bu işin sona erdiğini anlıyorum. Gidip Janet'ın uyuyup uyumadığına bakıyorum – uyuduğunu biliyorum, ama yine de bakmam gerek. Sonra dışımda korkunç bir karmaşanın dönüp durduğunu ve içime girmeye çalıştığını anlıyorum. Karmaşa içime dolmadan önce, hemen uyumalıyım. Keder ve yorgunlukla tir tir titriyorum. Bir su bardağını ağzına kadar şarapla doldurup kafama dikiyorum. Sonra yatağa giriyorum. Başım şarabın etkisiyle dönüyor. Yarın, diye düşünüyorum, yarın sorumluluğunu bilen bir insan gibi davranmaya başlayacağım, yüzümü geleceğe çevireceğim ve üzülmeyi reddedeceğim. Sonra uyuyorum, ama uykuya dalmadan önce ağladığımı duyuyorum; uykumda, bu kez acıyla ağlıyorum, zevkle değil.

[Bütün yukarıdaki yazılar karalanmıştı – üzerleri çizilmiş ve altına da şöyle yazılmıştı: Hayır, hiçbir işe yaramadı. Her zamanki gibi başarısız oldum. Bu düzensiz, çılgınca yazılmış uzun kayıttaki el yazısından çok farklı, temiz bir el yazısıyla şöyle yazılmıştı:]

15 Eylül 1954

Sıradan bir gün. John Butte ve Jack ile tartışırken partiden ayrılmaya karar verdim. Yaşamımızın geçmişte kalan dönemlerinden çoğunlukla nefret ederiz, bundan da nefret etmeye başlamamak için dikkatli olmalıyım. Bunun ilk belirtilerini gördüm bile. Bir an için Jack'ten mantıksız bir biçimde nefret ettim. Janet her zamanki gibi, sorun yok. Molly, Tommy için kaygılanıyor ve bence haklı. Sezgileri ona, Tommy'nin bu yeni kız arkadaşıyla evleneceğini söylüyor. Önsezileri çoğunlukla doğru çıkar. Michael'ın sonunda ilişkimizi bitirmeye karar verdiğini anlıyorum. Kendimi toplamalıyım.

ÖZGÜR KADINLAR 3

Yetişkinler Tommy'ye yardımcı olmaya çalışırken, o körlüğe uyum sağlar.

Tommy bir hafta ölümle yaşam arasında gidip geldi. Molly'nin şu sözleri bu haftayı damgaladı: "Ne tuhaf değil mi, Anna?" Sesinde her zamanki özgüvenden eser yoktu. "Tommy ölümle yaşam arasında gidip geldi. Artık yaşayacağını biliyoruz. Yaşamaması olanaksız gibi görünüyor. Oysa ölseydi, sanırım bunun da kaçınılmaz olduğunu düşünecektik, değil mi?" İki kadın bir hafta boyunca hastanede Tommy'nin başucunda beklemişlerdi; doktorlar görüşürken, onunla ilgili kararlar verirken, onu ameliyat ederken bekleme odalarında; Janet'a bakmak için Anna'nın evine gittiler; geçmiş olsun mektuplarını ve ziyaretçileri kabul ettiler; kalan enerjilerini her ikisini de açıkça suçlayan Richard'la başa çıkmak için kullandılar. Zamanın durduğu, duyguların donduğu bu hafta boyunca kendilerine ve birbirlerine, neden yalnızca duygusuz ve belirsiz bir bekleyiş içinde olduklarını sordular; oysa elbette aslında gelenekler böyle davranmalarını gerektiriyordu. Birbirleriyle az ve öz konuştular, çünkü Molly, Tommy için duyduğu kaygının, Anna

da Tommy'yle yaşadıklarının hâlâ etkisindeydi, bu yüzden Tommy'yi hangi noktada düş kırıklığına uğrattıklarını bilemiyorlardı. Bunun nedeni, Molly'nin bir yıl evden uzak kalması mıydı? Hayır, Molly hâlâ yapılacak en doğru şeyin bu olduğuna inanıyordu. Yaşamlarının düzensizliği miydi? Başka nasıl yaşayabilirlerdi ki? Tommy'nin Anna'yı son ziyaretinde söylenen ya da söylenmeyen bir şey miydi? Olabilirdi, ama hiç sanmıyorlardı, hem bunu nasıl bilebilirlerdi ki? Bu kötü olayı Richard'a anlatmamışlardı, ama Richard onları suçladığında, "Bak Richard," demişlerdi, "birbirimizi kırmanın bir anlamı yok. Asıl sorun, bundan sonra Tommy için ne yapmamız gerektiğini bulmak."

Tommy'nin göz sinirleri zedelenmişti; kör olmuştu. Beyni zarar görmemişti ya da en azından beynindeki yaraların iyileşeceği umuluyordu.

Tehlikeyi atlattığı resmen belli olunca, saatler yeniden ilerlemeye başladı; Molly kendini bırakarak saatler boyu karamsar bir biçimde, çaresizce ağladı. Anna, sürekli onunla ve Tommy'nin intihara kalkıştığını öğrenmesini istemediği Janet'la ilgileniyordu. Janet'a, "Bir kaza olmuş," demişti, ama böyle söylemekle aptallık etmişti, çünkü artık çocuğun gözlerinde, gündelik eşyalar ve alışkanlıklarda pusuya yatmış, insanın hastanede yatmasını gerektirecek ve kör kalmasına yol açabilecek kadar korkunç bir kazanın beklediği düşüncesinin dolaştığını görüyordu. Bu yüzden bu açıklamayı değiştirerek, Tommy'nin silah temizlerken kazayla kendisini yaraladığını söyledi. Bunun üzerine Janet kendi evlerinde silah olmadığını söyledi; Anna da, "Evet ve asla da olmayacak," dedi; böylece çocuk rahat bir soluk aldı.

Bu arada, karartılmış bir odada, örtülerin altında sessizce, çaresizce yatan, başkalarının bakımına muhtaç olan Tommy de hareketlendi, yaşama geri döndü ve ko-

nuştu. Zamanın ilerlemediği bir hafta boyunca, ayakta ya da oturarak beklemiş, nöbet tutmuş olan Molly, Anna, Richard ve Marion, kendilerini onun ölümüne ne kadar hazırlamış olduklarını ancak o zaman anladılar. Tommy konuşunca herkes sarsıldı. Tommy'yi, beyaz örtüler altında, sargılar içinde yatan bir kurban olarak gördükleri için onu beynine bir kurşun sıkmaya dek götüren o suçlayıcı, uzlaşmaz, inatçı davranışlarını unutmuşlardı. Tommy'nin ağzından çıkan ilk sözler –hepsi de orada oldukları için bu sözleri duymuşlardı– "Oradasınız, değil mi? Sizi göremiyorum," oldu. Bunu öyle bir söyleyişi vardı ki, kimse ağzını açamadı. Tommy, "Kör oldum, değil mi?" dedi. Böyle konuştuğu için, onun yaşama yumuşak bir biçimde dönmesini sağlamaya çalışan yetişkinlerin elini kolunu bağlamıştı. Bir sessizlikten sonra Molly ona gerçeği söyledi. Dördü de yatağın çevresinde öylece durmuş, beyaz sargıların altındaki kör yüze bakıyordu; hepsi de Tommy'nin o anda bu gerçeği kabullenmek için tek başına, cesurca bir savaşım vermekte olduğu düşüncesiyle altüst olmuşlardı. Yine de Tommy tek söz söylemedi. Hareketsiz yatıyordu. Babasınınkilere benzeyen kaba, beceriksiz elleri, iki yanında duruyordu. Onları kaldırdı, beceriksizce kavuşturdu ve başa gelen çekilir anlamına gelen bir hareketle göğsünün üzerinde kenetledi. Ancak bunu yapış biçimi, Molly ve Anna'nın birbirlerine, acımanın dışında anlamlar da taşıyan bakışlarla bakmalarına yol açtı. Bakışlarında dehşet vardı – bu bakışma bir baş sallamaya benziyordu. İki kadının bakışarak anlaştığını gören Richard, öfkeyle dişlerini gıcırdattı. Burası hissettiklerini söylemenin yeri değildi, bu yüzden sustu, ama dışarıda konuştu. Hastaneden çıkmış, birlikte yürüyorlardı, Marion biraz geride kalmıştı; Tommy'nin başına gelenler onu öyle sarsmıştı ki, olanların yarattığı sarsıntı yüzünden, bir süredir içmiyordu;

yine de hâlâ yavaşlatılmış bir dünyada yaşar gibiydi. Richard, aynı zamanda Anna'yı da suçlamak için, ona da öfkeyle bakarak, Molly'ye, "İyi halt ettin!" dedi sert bir sesle. "Nasıl?" dedi Molly; yere yığılmamak için Anna'nın koluna girmişti. Hastaneden çıkmış oldukları için bedeni hıçkırıklarla sarsılıyordu. "Ona yaşamı boyunca kör kalacağını pat diye söylemekle çok iyi ettin doğrusu. Ne aptalca bir davranış."

"Zaten biliyordu," dedi Anna, Molly'nin konuşamayacak kadar sarsılmış olduğunu gördüğü ve Richard'ın onları aslında bu yüzden suçlamadığını bildiği için. "Biliyormuş, biliyormuş," dedi Richard onlara doğru tıslayarak. "Çocuk yeni kendine gelmiş, siz ona bir daha göremeyeceğini söylüyorsunuz." Anna, Richard'ın duygularına değil, sözlerine yanıt olarak, "Öğrenmesi gerekiyordu," dedi. Molly, Richard'a aldırış etmeksizin, hastane yatağının üstünden dehşet dolu, sessiz bakışmalarıyla başlayan diyaloğun bir devamı olarak. "Anna, galiba aslında uzunca bir süre önce ayılmıştı. Hepimizin orada olmamızı bekledi; sanki bundan memnunluk duyuyor gibiydi. Korkunç bir şey bu, değil mi Anna?" Sonra istemeyerek bir ağlama krizine tutuldu. Anna, Richard'a, "Öfkeni Molly'den çıkartma," dedi. Richard ne anlama geldiği belli olmayan, tiksinti dolu bir ses çıkardı, üçünü hülyalı hülyalı izleyen Marion'a döndü, onu sabırsızca kolundan çekerek, belirli aralıklarla dikilmiş, benek benek çiçeklerle dolu yeşil çimenliğin üzerinde uzaklaştı. Marion'ı da alıp, ardına bakmadan arabasıyla çekip gitti ve ikisini kendi başlarına bıraktı; iki kadın bir taksi bulmak zorunda kaldılar.

Tommy bir an bile metaneti elden bırakmadı. Hiçbir mutsuzluk ya da kendine acıma belirtisi göstermedi. Ayıldıktan ve konuşmaya başladıktan sonra, hep sabırlı ve soğukkanlı davrandı, hemşirelerin ve doktorların sö-

zünü dinledi; Anna, Molly, hatta Richard'la geleceğe yönelik planlarını tartıştı. Hemşirelerin yineleyip durdukları gibi, "örnek bir hasta"ydı; ancak hemşireler de Anna ve Molly gibi, bundan korkunç bir rahatsızlık duyuyorlardı. Daha önce, bırakın böyle korkunç bir kaderle yüz yüze gelen yirmi yaşındaki zavallı bir genci, hiç kimsenin körlüğe böylesine cesaretle göğüs gerdiğini görmediklerini söylediler.

Tomrny'ye bir süreliğine, sonradan kör olanları eğiten bir hastanede kalması önerildiyse de, o eve dönmekte ısrar etti. Üstelik hastanede geçirdiği haftaları öyle iyi değerlendirmişti ki, artık yemeğini kendi yiyebiliyor, yıkanıp kendi bakımını sağlayabiliyor ve odasında yavaşça hareket edebiliyordu. Anna ve Molly oturup onu seyrediyorlardı; Tommy yeniden eski Tommy olmuştu; görmeyen gözlerini kapatan siyah siperlik dışında, eski Tommy'ydi, dudakları yaptığı işe bütün dikkatini verdiği için büzülmüş, en küçük hareketinin altında bile fark edilen irade gücüyle, inatçı bir sabırla yataktan sandalyeye, sandalyeden duvara yürüyordu. "Hayır, teşekkür ederim hemşire, ben yapabilirim."

"Hayır anne, lütfen bana yardım etme."

"Hayır Anna, yardıma ihtiyacım yok." Gerçekten de yoktu.

Molly'nin birinci kattaki oturma odasını Tommy'nin odası yapmayı kararlaştırdılar; böylece çıkılacak basamak sayısı azalıyordu. Tommy bu değişikliği kabul etti, ama Molly'nin ve kendi yaşamının her zamanki gibi sürmesini istiyordu. "Değişiklik yapmaya hiç gerek yok, anne, hiçbir şeyin değişmesini istemiyorum." Sesi, o tanıdık sese dönmüştü. Artık Anna'yı görmeye gittiği o akşamki gibi tiz ve isterik bir ses tonuyla konuşmuyor, sürekli kıkırdamıyordu. Sesi de hareketleri gibi ağır, sakin ve kontrollüydü, ağzından çıkan her sözcük, mutla-

ka sistemli çalışan beyni tarafından onaylanmış oluyordu. "Değişiklik yapmaya hiç gerek yok," dediğinde iki kadın birbirine bakmıştı, Tommy artık onları göremediğinden böyle bakışmalarında bir tehlike yoktu (oysa, hâlâ Tommy'nin bunu fark edebileceğinden kuşkulanıyorlardı) ve her ikisi de aynı sersemletici dehşet duygusuna kapılmışlardı. Tommy bu sözcükleri sanki hiçbir değişiklik olmamış gibi, kör kalması doğalmış gibi söylemişti, annesi bu yüzden mutsuzsa, bunun nedeni, tıpkı dağınıklık ve kötü bir alışkanlık karşısında huzursuzlaşan bir ev kadını gibi davrandığı ya da mutsuz olmayı seçtiği içindi. Onlara, huysuz kadınların aprislerine boyun eğen bir erkek gibi davranıyordu. Anna ve Molly de onu seyrediyor, şaşkınlık içinde birbirlerine bakıyor, sonra sözsüz dehşet mesajlarının Tommy tarafından algılandığından kuşkulanarak başlarını öteki yana çeviriyor ve onun karanlık dünyasına, sıkıcı ancak besbelli pek de acılı olmayan alışma sürecini çaresizce izliyorlardı.

Oturma odasında, Molly ve Anna'nın sık sık oturup konuştuğu beyaz minderli pencere pervazları, bunun ardında duran saksılardaki çiçekler ve camlara çarpan yağmur ya da soluk güneş dışında her şey değişmişti. Şimdi odada dar bir yatak, dik arkalıklı bir sandalyeyle bir masa, kullanışlı biçimde yerleştirilmiş birkaç raf vardı. Tommy şimdi körler alfabesini öğreniyordu. Bir alıştırma kitabı ve küçük bir cetvelle yeniden yazmayı öğrenmeye çalışıyordu. Yazısı eski yazısına hiç benzemiyordu: Tıpkı bir çocuğunki gibi büyük, köşeli ve okunaklıydı. Molly içeri girmek için kapıyı çaldığında, körler alfabesine ya da yazısına eğilmiş kara siperlikli yüzünü kaldırıyor ve masasında oturan, işi başından aşkın bir memur gibi nazikçe, "Girin," diyordu.

Böylece, Tommy'ye bakmak için bir oyundaki rolü geri çevirmiş olan Molly yeniden işine döndü ve sahneye

çıktı. Anna da Molly'nin tiyatroda olduğu geceler uğramaktan vazgeçti, çünkü Tommy, "Anna," demişti, "buraya gelmen ve bana acıman büyük incelik, ama ben hiç sıkılmıyorum. Yalnızlıktan hoşlanıyorum." Bunu yalnızlığı yeğleyen, normal bir insan gibi söylemişti. Tommy'yle kazadan önceki gibi yakınlaşmaya çalışan ve bunu başaramayan Anna (çocuk ona daha önce hiç tanımadığı bir yabancıymış gibi geliyordu) onun isteğine boyun eğdi. Aklına Tommy'ye söylenebilecek hiçbir şey gelmiyordu. Üstelik onunla odada yalnızken, nedenini bir türlü anlayamamasına karşın, dehşete kapılıyordu.

Artık Molly, telefon Tommy'nin odasının hemen yanında olduğu için, evden değil de telefon kulübelerinden ya da tiyatrodan arıyordu Anna'yı. "Tommy nasıl?" diye soruyordu Anna. Molly yine yüksek perdeden ve kendine hâkim, ancak içinde hep bir şaşkınlık ya da atlatılan bir acının izlerini taşıyan sesiyle, "Anna, öyle tuhaf ki, ne diyeceğimi, ne yapacağımı bilemiyorum," diyordu. "Odasında hep sessizce, öylece oturuyor, çalışıyor; buna katlanamadığım için odasına girdiğimde başını kaldırıyor ve 'Ne var anne, senin için ne yapabilirim?' diyor."

"Evet, biliyorum."

"Ben de aptalca bir şeyler geveliyorum elbette, sözgelimi, belki bir bardak çay istersin diye düşünmüştüm, falan diyorum. Genellikle hayır diyor, elbette büyük incelikle, bu yüzden odasından çıkmak zorunda kalıyorum. Artık kendine çay ve kahve yapmayı öğrendi. Hatta yemek bile yapıyor."

"Çaydanlıkları falan idare edebiliyor mu?"

"Evet, ödüm patlıyor. Mutfaktan çıkmak zorunda kalıyorum, çünkü neler hissettiğimi biliyor ve 'Anne, korkmana gerek yok, hiçbir yerimi yakmam,' diyor."

"Molly, ne diyeceğimi bilemiyorum." (Burada ikisi

de dillerinin ucuna kadar gelen şeyi söylemekten korktukları için sustular.) Sonra Molly konuşmaya devam etti: "İnsanlar da ziyarete geliyor, aman hepsi de pek tatlı davranıyorlar doğrusu, anlarsın ya?"

"Evet, gerçekten de anlıyorum."

"Zavallı oğlunuz, talihsiz Tommy... Vahşi bir ormanda yaşadığımızı biliyordum ama şimdi bunu çok daha iyi anlıyorum." Anna da bunu çok iyi anlıyordu, çünkü ortak arkadaşları ve tanıdıkları, Molly'ye söylemek istedikleri o yüzeyde nazik, ama içten içe nefret dolu sözleri için hedef olarak Anna'yı seçmişlerdi: "Elbette Molly'nin gidip, çocuğu bir yıl boyunca yalnız bırakması kötü oldu."

"Bununla pek ilgisi olduğunu sanmıyorum. Üstelik Molly bunu uzun uzun düşündükten sonra yaptı." Ya da: "Elbette ortada yıkılmış bir evlilik var. Bu Tommy'yi kimsenin ummadığı kadar etkilemiş herhalde."

"Herhalde," diyordu Anna, gülümseyerek. "Benim de evliliğim yıkıldı. Janet'ın başına aynı şeyin geleceğini sanmıyorum." Anna'nın, Molly'yi ve kendini savunduğu süre boyunca her ikisinin de, söylemeye korktukları bir şey vardı; bu şey hissettikleri dehşetin de nedeniydi.

Duydukları dehşetin bir göstergesi de şuydu: Anna altı ay öncesine kadar Molly'yle çene çalmak için telefon edip Tommy'ye de selam söylerdi; Molly'ye gider ve belki çene çalmak için Tommy'nin odasına uğrardı; Molly'nin düzenlediği, birçok insan gibi Tommy'nin de katıldığı partilere giderdi; Molly'nin yaşamını, erkeklerle yaşadığı serüvenleri, evlenme isteğini ve başarısızlığını paylaşırdı. Oysa şimdi uzun yıllardır aralarında yavaşça gelişerek kurulan yakınlığın önünde birden bir engel belirmiş, birbirlerinden uzaklaşmışlardı. Anna artık çok gerekmedikçe Molly'yi aramıyordu, telefon Tommy'nin odasının hemen dışındaydı; üstelik Tommy besbelli yeni gelişen

altıncı hissi sayesinde insanların neler söylediğini sezebiliyordu. Sözgelimi Molly'yi hâlâ saldırganca suçlayan Richard bir keresinde aramış ve şöyle demişti: "Evet ya da hayır diye yanıt ver, daha fazlasına gerek yok: Tommy'yi körlere yardımcı olmak için eğitilmiş bir hemşireyle tatile göndermek istiyorum. Sence gider mi?" Molly yanıt vermek için ağzını açamadan, Tommy içeriden, "Babama söyle ben gayet iyiyim. Ona teşekkür ettiğimi ve onu yarın arayacağımı söyle," diye seslenmişti.

Artık Anna eskiden yaptığı gibi geçerken Molly'ye şöyle bir uğramıyor ya da nedensiz ve teklifsiz ona oturmaya gitmiyordu. Molly'ye gidecekse, önceden telefon edip ona geleceğini haber veriyordu; kapıyı çaldığında zil sesinin yukarı katlarda yankılanışını duyarken, Tommy'nin kimin geldiğini hissettiğini biliyordu. Molly kapıyı, zeki, acılı bir ifadeyle, gülümsemeye çalışarak açıyordu. Mutfağa çıkıyor ve yan odadaki gencin varlığını akıllarından çıkaramayarak, havadan sudan konuşuyorlardı. Çay ya da kahve yapıyor, bir fincan da Tommy'ye ikram ediyorlardı. Tommy ise her seferinde ikramlarını reddediyordu. İki kadın eskiden Molly'nin yatak odası olan, şimdi hem yatak odası hem oturma odası olarak kullanılan odaya çıkıyorlardı. Orada oturup, istemeseler de, alt kattaki kör ancak bütün olup bitenden haberdar olan, evin merkezi haline gelmiş ve evi egemenliğine almış genci düşünüyorlardı. Molly biraz çene çalıyor ve alışkanlıkla tiyatro dedikodusu yapıyordu. Sonra dudakları kaygıyla büzülmüş bir biçimde susuveriyor, akmasını engellediği yaşlar yüzünden gözleri kızarıyordu. Son zamanlarda bir sözcüğün ya da cümlenin ortasında birdenbire ve hiç beklenmedik bir biçimde ağlayıveriyordu. Bu çaresiz ve isterik gözyaşlarını hemen siliyordu. Yaşamı baştan aşağı değişmişti. Artık çalışmak için tiyatroya gidiyor, alışveriş yaparken yalnızca gerekli

olan şeyleri alıyor ve eve dönüp ya odasında ya da mutfakta bir başına oturuyordu.

"Kimseyle görüşmüyor musun?" diye sordu Anna.

"Tommy de aynı şeyi sordu. Geçen hafta, 'Sosyal yaşamını benim yüzümden aksatmanı istemiyorum, anne. Neden arkadaşlarını eve getirmiyorsun?' dedi. Ben de dediğini yaptım. Eve şu yapımcıyı getirdim, hani şu benimle evlenmek isteyen adam. Dick. Anımsadın mı? Dick, Tommy'ye çok tatlı davrandı, yani gerçekten tatlı ve sevecendi, numara yapmıyordu. Ben de onunla burada oturuyordum, birlikte viski içiyorduk ve ilk kez, "Bence bir sakıncası yok," diye düşündüm; o kibar bir adam ve bu gece sevecen, erkeksi bir omza hayır demeyeceğim; tam yeşil ışığı yakmak üzereydim ki, onu kardeşçe öpsem bile Tommy'nin bunu mutlaka, bir biçimde fark edeceğini sezdim. Elbette aslında Tommy beni bu yüzden suçlamazdı. Büyük olasılıkla sabah, 'Gecen iyi geçti mi anne? Çok sevindim,' derdi."

Anna, "Abartıyorsun," dememek için kendini tuttu, çünkü Molly hiç de abartmıyordu, ona yalan söyleyemezdi. "Biliyor musun Anna, gözüne o korkunç siyah şeyi takmış olan Tommy'ye baktığım zaman ... anlıyorsun herhalde, tertemiz, derli toplu ve o dudakları ... o dudaklar yok mu, kasılmış, yargılayıcı ... birden öyle rahatsız oluyorum ki..."

"Evet, seni anlıyorum."

"Ne kadar korkunç değil mi? Fiziksel olarak rahatsız oluyorum. O ağır, dikkatli hareketleri..."

"Evet."

"Aslında Tommy tıpkı eskisi gibi, yalnızca ... ne demek istediğimi anlıyorsun değil mi?"

"Anlıyorum."

"Bir tür zombi gibi."

"Evet."

"İçimden çığlıklar atmak geliyor. Onun benim ne hissettiğimi anladığını bildiğim için odadan çıkmak zorunda kalıyorum ve..." Molly kendini tuttu. Sonra meydan okur gibi sözlerini sürdürdü: "Bundan zevk alıyor." Kesik bir kahkaha attı ve "Tommy mutlu, Anna," dedi. "Evet." Bunu dile getirmiş oldukları için ikisi de kendilerini daha iyi hissediyorlardı. "Hayatında ilk kez mutlu. Korkunç olan da bu zaten... bunu hareketlerinde, konuşmasında görebiliyorsun; yaşamı boyunca ilk kez kişilik çatışması yaşamıyor." Molly ağzından çıkan "kişilik çatışması" sözcüklerini duyup bunu kötürümlük gerçeğiyle birleştirince soluğu dehşetle kesildi. Yüzünü elleriyle kapatıp eskisinden farklı bir biçimde, bütün bedeniyle ağladı. Ağlaması bittiğinde başını kaldırdı ve gülümsemeye çalışarak, "Ağlamamalıyım. Beni duyabilir," dedi. Gülümsemesi şimdiden cesaret doluydu. Anna, arkadaşının dağınık, altın renkli saçlarına ak düşmüş olduğunu ilk kez fark etti; içtenlikle bakan, hüzün dolu gözlerinin çevresinde mor halkalar olduğunu ve ince elmacıkkemiklerinin iyice dışarı fırlamış olduğunu da. "Saçını boyatsan iyi olur," dedi Anna. "Ne anlamı var ki," dedi Molly öfkeyle. Sonra kendini gülmeye zorlayarak, "Tommy'yi duyabiliyorum: Modern bir saç kesimiyle yukarı kata çıkacağım," dedi, "kendimden oldukça hoşnut olacağım, sonra Tommy boyanın kokusunu falan alacak ya da titreşimleri hissedecek ve 'Anne, saçını mı boyattın? Kendini bırakmamana çok sevindim,' diyecek."

"Tommy sevinmese bile ben çok sevineceğim."

"Bütün bunlara alıştığımda yeniden normale döneceğimi umuyorum... Dün bunu, yani alışmak sözcüğünü düşünüyordum. Hayat bu işte, gerçekten de dayanılmaz olan şeylere alışmak..." Gözleri kızarıp doldu, kirpiklerini yine kararlılıkla kırpıştırarak gözyaşlarının akmasını

önledi. Birkaç gün sonra Molly bir telefon kulübesinden arayıp, "Anna, çok tuhaf bir şey oldu," dedi. "Marion olmadık saatlerde bile Tommy'yi görmeye geliyor."

"Marion nasıl peki?"

"Tommy'nin geçirdiği kazadan sonra hiç sarhoş olmamış."

"Bunu sana kim söyledi?"

"O, Tommy'ye söylemiş, Tommy de bana söyledi."

"Ya, ne dedi peki?" Molly oğlunun ağır, bilgiç konuşmasını taklit etti: "Marion gerçekten her yönden iyiye gidiyor. Büyük bir ilerleme kaydetti."

"Gerçekten böyle mi dedi?"

"Evet."

"Eh, bu en azından Richard'ı sevindirmiştir."

"Ne gezer, Richard küplere binmiş. Bana uzun, öfkeli mektuplar yazıyor; onun mektuplarından birini açtığımda, aynı postayla on mektup daha gelmiş olsa bile, Tommy, 'Eee, babam neler diyor bakalım?' diyor. Marion hemen her gün geliyor ve saatlerce Tommy'nin yanında kalıyor. Tommy ise tıpkı en gözde öğrencisini kabul eden yaşlı bir profesör gibi davranıyor."

"Vay vay!.." dedi Anna çaresizce. "Vay vay..."

"Evet, biliyorum."

Birkaç gün sonra, Richard Anna'yı ofisine çağırdı. Richard telefon etmiş, düşmanca, kaba bir biçimde, "Seninle görüşmek istiyorum. İstersen evine gelebilirim," demişti. "Evime gelmek istemediğin açıkça görülüyor."

"Yarın öğleden sonra bir iki saatliğine gelmeye çalışabilirim."

"Ah, hayır, eminim zamanın yoktur. Ben sana gelirim. Randevu alayım mı?"

"Saat üç senin için uygun mu?"

"Saat üç," dedi Anna, Richard evine gelmeyeceği için sevindiğini fark ederek. Son birkaç aydır, kendini

öldürmeye kalkıştığı gece, defterlerinin başında durup, sayfaları rastgele çeviren Tommy'nin görüntüsü bir türlü gözünün önünden gitmiyordu. Ancak birkaç gün önce bir şeyler yazabilmişti; bunu da güçlükle yapmıştı. Sanki Tommy kara gözleriyle öfkeyle bakarak dirseğinin dibinde duruyormuş gibi hissetmişti. Sanki oda artık kendi odası değildi. Richard'ın bu odaya girmesi her şeyi daha da kötüleştirecekti. Saat tam üçte kendini Richard'ın sekreterine tanıtırken, Richard'ın onu özellikle bekleteceğinden emindi. Aşağı yukarı on dakika, Richard'ın gururunu okşamaya yeter, diye karar verdi. On beş dakika sonra içeri girebileceği söylendi.

Tommy'nin dediği gibi, Richard masa başında, Anna'nın asla tahmin edemeyeceği kadar etkileyiciydi. İmparatorluğun ana binası, kentte, dört katlı çirkin ve eski bir binaydı. Bu bina asıl işin yapıldığı yer değildi elbette; daha çok Richard ve ortakları için bir vitrindi. Büro her ulustan insanın beğeneceği biçimde, zarif döşenmişti. İnsan bu büroyu dünyanın başka bir yerinde de görse yadırgamazdı. Büyük giriş kapısından başlayarak; asansör, koridorlar, bekleme odaları, insanı Richard'ın ofisine gireceği âna hazırlayan uzun, ama özenli hazırlık evreleriydi. Yer kalın, koyu renkli, on beş santim uzunluğunda tüyleri olan bir halıyla kaplıydı. Duvarlardaki beyaz panellerde, sıra sıra koyu renkli aynalar vardı. İçerisi gizli ışıklandırmayla aydınlatılmıştı; besbelli aydınlatma araçları, çeşitli yüksekliklere konmuş saksılardaki bakımlı çiçeklerle gizlenmişti. Huysuz ve inatçı bedenini, işadamlarına özgü bir takım elbiseyle sıradanlaştıran Richard, bir lahit mezara benzeyen yeşilimsi mermer masasında oturuyordu.

Anna, beklerken sekreteri epey incelemiş ve kızın Marion'a benzediğini fark etmişti. Neşeli, çekici, biraz dağınık, kestane renkli bir kısrak daha. İçeri alındığı bir-

kaç saniye içinde bu kızla Richard'ın birbirlerine karşı nasıl davrandıklarına özellikle dikkat etti ve birbirlerine nasıl baktıklarını görünce kaçamak bir ilişki yaşadıklarını anladı. Richard, Anna'nın bazı sonuçlara vardığını görerek, "Bana yine ders vermeye kalkışma Anna. Ciddi bir konuda konuşmak istiyorum," dedi.

"Zaten ben de bunun için geldim."

Richard, öfkesini bastırdı. Anna, Richard'ın gösterdiği gibi, masanın karşısındaki koltuğa oturmayı reddedip, ondan uzaktaki bir pencerenin pervazına oturdu. Richard tam konuşacaktı ki, ofis telefonunun üzerinde yeşil bir ışık yandı, Richard özür dileyerek buna doğru konuştu. "Bana bir dakika izin verir misin?" dedi yeniden; açılan bir iç kapıdan elinde bir dosyayla genç bir adam girdi ve bunu, göze batmayan bir çekicilikle, neredeyse yerlere kadar eğilerek Richard'ın önündeki yeşil mermer taşa bıraktı, sonra yine parmaklarının ucuna basarak çıktı.

Richard çabucak dosyayı açtı, kurşunkalemle bir not aldı, tam başka bir düğmeye basmak üzereydi ki, Anna'nın yüzündeki ifadeyi gördü ve "Gülünç bir şey mi var?" dedi.

"Pek sayılmaz. Birisi, bir halk adamının öneminin, çevresindeki tatlı dilli genç adamların sayısıyla ölçülebileceğini söylemişti de onu anımsadım."

"Bu birisi Molly herhalde."

"Doğrusunu istersen, evet. Merak ettim, sende kaç tane var?"

"Birkaç düzine galiba."

"Başbakanın bile bu kadar çok yoktur herhalde."

"Zannedersem yoktur. Anna, böyle davranmak zorunda mısın?"

"Sohbet etmeye çalışıyordum."

"Madem öyle, seni bu zahmetten kurtarayım. Konu

Marion. Marion'ın bütün gününü Tommy'yle geçirdiğini biliyor musun?"

"Molly söyledi. Ayrıca Marion'ın artık içmediğini de söyledi."

"Her sabah kente iniyor. Bütün gazetelerden birer tane alıyor ve bütün zamanını bunları Tommy'ye okuyarak geçiriyor. Eve yedide ya da sekizde dönüyor. Tommy ve politika dışında bir şeyden söz etmez oldu."

"Artık içmiyormuş," diye yineledi Anna.

"Ya çocukları ne olacak? Onları yalnızca kahvaltıda ve şansları varsa akşamları bir saat kadar görüyor. Onların varlığını günün büyük bölümünde anımsamadığına eminim."

"Bence bir süreliğine onlara bakması için birini tutmalısın."

"Bak, Anna, ciddi konuşmak istediğimi söylemiştim."

"Ben çok ciddiyim. Sana işler bir düzene girene kadar çocuklarla ilgilenecek iyi bir kadın tutmanı öneririm."

"Tanrım, bu ne kadara patlar..." Bunlar ağzından çıkar çıkmaz Richard kendini tuttu ve utanarak kaşlarını çattı.

"Yani geçici bir süre için olsa bile, evinde yabancı bir kadın istemiyorsun ha? Para bir gerekçe olamaz. Marion, harcamaları ve yan kazançları hesaba katmazsak, yılda otuz bin sterlin kazandığını söylüyor da."

"Marion paradan söz ederken genellikle saçmalar. Pekâlâ, evimde yabancı bir kadın istemiyorum. Bütün bu olanlara inanamıyorum! Marion şimdiye kadar politikayla hiç ilgilenmedi. Birden gazetelerden yazılar kesmeye ve *New Statesman* diliyle nutuklar atmaya başladı."

Anna güldü. "Richard, asıl sorun ne? Hadi söyle, nedir? Marion hep zil zurna sarhoştu. Artık içmiyor. Bu

her şeye değmez mi? Bana kalırsa, eskisinden daha iyi bir anne olmuştur."

"Kesinlikle fazlasıyla iyimsersin!"

Richard'ın dudakları titriyordu; yüzü şişmiş ve kıpkırmızı olmuştu. Richard, Anna'ya baktı; Anna'nın yüzündeki ifadeden, Richard'ın kendisine acıdığı için böyle davrandığını düşündüğünü anladı, kendisini toparlamak için yeniden zile bastı ve kendisine nazikçe hizmet eden, ağırbaşlı genç bir adam –bu seferki başka biriydi– içeri girince dosyayı ona verdi ve "Sir Jason'a telefon edin, onu çarşamba ya da perşembe günü kulüpte öğle yemeğine davet ettiğimi söyleyin," dedi.

"Sir Jason da kim?" dedi Anna.

"Gerçekten merak etmediğini biliyorum."

"İlgimi çekti ama."

"Çok hoş adamdır."

"Güzel."

"Ayrıca bir opera hayranıdır; müzik konusunda da çok bilgilidir."

"Aman ne hoş."

"Biz de onun şirketinin yönetiminde söz sahibi olmamızı sağlayacak bir hisseyi almak üzereyiz."

"Eh, bütün bunlar seni çok mutlu ediyordur herhalde. Richard, baklayı ağzından çıkar artık. Aklından neler geçiyor?"

"Eğer çocuklar için Marion'ın yerini alacak bir kadın tutarsam, yaşamım altüst olur," dedi Richard. "Harcamaları hiç saymıyorum," diye eklemekten de kendini alamadı.

"Bence otuzlarda sürdüğün bohem yaşantı seni çok etkilemiş, böyle cimrilik ettiğine inanamıyorum. Daha önce, zengin olarak doğup da senin gibi cimri olan birini hiç görmedim. Galiba ailenin harçlığını kesmesi seni gerçekten sarsmış. Beklediğinden daha başarılı olmuş,

taşralı bir fabrika müdürü gibi davranıyorsun."

"Evet, haklısın. Gerçekten sarsılmıştım. Paranın ne kadar değerli olduğunu ilk kez o zaman anlamıştım. Bunu hiç unutmadım. Kabul ediyorum, işe sıfırdan başlamış biri gibi davranıyorum. Marion bunu hiç anlamadı, oysa sen ve Molly, onun çok zeki olduğunu söyleyip duruyorsunuz!"

Bunu öyle kederle ve dürüstlükle söylemişti ki, Anna bir kahkaha daha attı, içten bir kahkaha. "Richard, çok gülünçsün. Gerçekten çok gülünçsün. Pekâlâ, tartışmayalım. Ailen komünizmle flörtünü ciddiye aldığında büyük bir sarsıntı geçirdin; bunun sonucunda artık paradan zevk alamaz oldun. Ayrıca kadınlar konusunda hiç şansın olmadı. Molly ve Marion son derece aptal kadınlar, karakterleri de bir felaket."

Richard, kendine özgü o inatçılıkla, "Evet, bence böyle," dedi.

"Güzel. Peki beni niye çağırdın?"

Richard bu noktada gözlerini Anna'dan kaçırdı ve yeşil yapraklardan oluşan narin salkımların, koyu renkli aynadaki yansımasına kaşlarını çatarak baktı. Anna, Richard'ın onu her zamanki gibi, dolaylı olarak Molly'ye saldırmak için değil, yeni bir tasarısını açıklamak için çağırdığını anladı.

"Aklından neler geçiyor, Richard? Marion'ı emekliye mi ayıracaksın? Öyle mi? Marion ve Molly'nin yaşlılıklarını birlikte geçirecekleri bir gelecek mi tasarlıyorsun? Sen de bu arada..." Kurduğu bu düşün aslında gerçeğe çok yakın olduğunu fark etti. "Ah, Richard," dedi. "Marion'ı şimdi bırakamazsın. Özellikle de tam alkolizmi yenmeye başladığı sırada."

Richard öfkeyle, "O bana aldırmıyor bile. Bana ayıracak zamanı yok. Orada olmuşum olmamışım onun için hiç fark etmiyor," dedi. Gururu kırılmış gibi konu-

şuyordu. Anna buna gerçekten şaşırmıştı, çünkü Richard gerçekten üzülmüştü. Marion'ın mahkûm ya da kurban yoldaş rolünden kaçması, Richard'ı yapayalnız bırakmış ve kırmıştı.

"Tanrı aşkına, Richard! Yıllarca onu boşladın sen. Onu kullandın, tıpkı..."

Richard'ın dudakları yine öfkeyle titremeye başlamıştı ve kocaman, kara gözleri yaşlarla dolmuştu.

Anna yalnızca, "Tanrım!" dedi. "Molly ve ben ne kadar aptalmışız meğer," diye düşünüyordu, "demek, Richard'ın sevme biçimi bu ve başka türlüsünü bilemiyor. Büyük olasılıkla Marion'ın da aşktan anladığı bu."

"Ne yapmayı düşünüyorsun peki?" dedi Anna. "Dışarıdaki kızla aranda bir şeyler var gibi geldi bana. Öyle mi?"

"Evet, öyle. En azından o beni seviyor."

"Richard!" dedi Anna çaresizlikle.

"İşin doğrusu bu. Varlığımın Marion için hiçbir önemi yok artık."

"Marion'ı şimdi boşarsan yıkılır."

"Bunu fark edeceğini bile sanmam. Her neyse, zaten bunu hemen yapmayacağım. Seninle bunun için görüşmek istedim zaten. Marion ve Tommy'ye birlikte tatile çıkmalarını önereceğim. Zaten hep birlikteler. Onları nereye isterlerse gönderirim. Ne kadar süreyle olursa olsun. Ne isterlerse yaparım. Onlar burada yokken çocukları Jean'e yavaş yavaş alıştırırım. Çocuklar onu tanıyorlar zaten, seviyorlar da, ama onları Jean'le evlenme fikrine zamanla yavaş yavaş alıştırmak istiyorum."

Anna, Richard, "Ee, ne dersin?" diye diretene kadar ağzını açmadı.

"Yani Molly ne der?"

"Ben sana soruyorum, Anna. Bunun Molly'yi altüst edeceğini tahmin edebiliyorum."

"Molly'nin altüst olacağını hiç sanmıyorum. Senin yaptığın hiçbir şey onu altüst etmez. Bunu sen de biliyorsun. Peki gerçekten öğrenmek istediğin nedir?"

Richard böylesine mutsuz görünürken, ona yardım etmeyi reddettiği, yargılayıcı, soğuk ve eleştirel bir biçimde pencere çıkıntısında kamburunu çıkartmış otururak, sigarasını içmeye devam ettiği için Richard'dan olduğu kadar kendinden de nefret ediyordu.

"Eee, Anna?"

"Molly'nin fikrini sorarsan, Tommy'yle Marion'ın bir süre için uzaklaşmasının kendisini rahatlatacağını söyleyecektir."

"Rahatlar elbette. Tommy'nin yükünden kurtulacak."

"Bak Richard, Molly'yi başkalarına yerebilirsin, ama bana değil."

"Peki, Molly buna aldırmayacaksa sorun ne?"

"Tommy elbette."

"Neden? Marion'ın dediğine göre Tommy, Molly'yi odasında görmek bile istemiyormuş; Tommy yalnızca onunla mutluymuş. Marion'la yani?"

Anna duraksadı ve sonra, "Tommy, evi öyle bir düzenledi ki, annesi onun yanında değilse bile hep yakınında olmak zorunda. Tıpkı bir tutsak gibi. Tommy bu düzenden vazgeçeceğe benzemiyor. Marion'la tatile çıkmayı ancak annesi onun gözü önünde, yani yanlarında olursa düşünebilir..."

Richard öfkeyle patladı: "Tanrım, tahmin etmeliydim. Siz ikiniz pis düşünceli, iğrenç, soğuk..." Richard söyleyecek sözcük bulamayarak, soluk soluğa sustu, öfkeyle söylenmeyi bıraktı. Yine de Anna'yı merakla izliyor, onun ne diyeceğini merak ediyordu.

"Beni buraya az önce söylediklerimi söylemem için çağırdın, böylece bana ve Molly'ye hakaret edebilecektin.

Ben de rolümü oynayarak emirlerine uydum ve artık eve gidiyorum." Anna pencere kenarından kayarak döşemeye bastı ve gitmeye hazır, durdu. Kendinden hiç hoşnut değildi. "Richard elbette beni her zamanki gibi sonunda ona böyle hakaret etmem için çağırdı. Benim de bunu biliyor olmam lazım. Öyleyse ben de buraya, ona ve temsil ettiği şeylere hakaret etmek için geldim. Demek ben de bu aptalca oyunun bir parçasıyım ve kendimden utanmalıyım," diye düşünüyordu. Bunları düşünmesine ve bu düşüncelerinde içten olmasına karşın, Richard'ın, kamçılanmayı bekler gibi durduğunu görünce devam etti: "Bazı insanların kurbanlara ihtiyaçları vardır, sevgili Richard. Bunu anlıyorsundur herhalde? Ne de olsa, o senin oğlun." İçeri girdiği kapıya doğru yürüdü. Ancak kapının kolu yoktu. Bu büronun kapısı, ya dışarıdan ya da Richard'ın masasındaki bir düğmeye basarak açılıyordu.

"Ne yapacağım ben Anna?"

"Bir şey yapabileceğini sanmıyorum."

"Marion'ın beni alt etmesine izin veremem!" Anna şaşırarak bir kahkaha daha attı. "Richard, yeter artık! Marion'ın artık canına tak etti, o kadar. En zayıf iradeli insanların bile bir kaçış yolları vardır. Marion, Tommy'yle ilgileniyor, çünkü Tommy'nin ona ihtiyacı var. Hepsi bu. Bunları planladığını hiç sanmıyorum. Marion için alt etmek sözcüğünü kullanmak öylesine..."

"Ne olursa olsun, yaptıklarından gurur duyuyor. Bir ay önce bana ne dese beğenirsin. 'Tek başına yatabilirsin, Richard ve...' Marion'ın ne söylediğini tam olarak aktarmak üzereyken durdu.

"Richard, eskiden onunla aynı yatakta yatmaktan yakınıyordun!"

"Hiç evlenmeseydim daha iyiydi. Marion'ın artık ayrı bir odası var. Eve hiç uğramıyor. Normal bir yaşam sürmeye benim de hakkım var."

"Ama Richard..." Boşuna konuştuğunu fark ederek durdu. Richard hâlâ söyleyeceklerini duymak için bekliyordu. "Jean var, Richard. Bir yerlerde bağlantıyı görmen gerek. Senin sekreterin var."

"Sonsuza kadar bekleyecek değil ya. Evlenmek istiyor."

"Bak Richard, sekreterlerin soyu tükenmedi ya. Of, böyle kırgın bakma. On sekreterinin en azından yarısıyla kaçamak yaptın, yapmadın mı?"

"Ben Jean'la evlenmek istiyorum."

"Eh, bunun pek kolay olacağını sanmıyorum. Marion seni boşasa bile, Tommy buna izin vermeyecektir."

"Benden boşanmayacağını söyledi ama."

"O zaman ona biraz zaman tanı."

"Zaman mı tanıyayım? Gitgide gençleşmiyorum ben. Gelecek yıl ellime basacağım. Zamanımı boşa harcamayı göze alamam. Jean yirmi üç yaşında. Neden ayağına gelen fırsatları bir hiç yüzünden tepsin ve Marion'ın keyfini..."

"Konuşman gereken kişi Tommy. Her şeyin anahtarının Tommy'de olduğunu görmüyor musun?"

"O da bana çok anlayış gösterir ya! O hep Marion'ın tarafını tutar."

"Belki de onu kendi tarafına çekmeye çalışmalısın."

"Bunu başaramam."

"Evet, bence de. Sanırım Tommy'nin nazını çekmek zorundasın. Tıpkı Molly ve Marion gibi."

"Senden de bunu beklerdim zaten. O çocuk sakat, oysa sen ondan sanki bir suçluymuş gibi söz ediyorsun."

"Evet, benden bunu beklediğini biliyorum. Sana beklediğini verdiğim için de kendimi bağışlayamıyorum. Lütfen bırak da evime gideyim, Richard. Kapıyı aç." Richard'ın açmasını bekleyerek kapının önünde duruyordu.

"Sense bu korkunç, acınası karmaşayla alay edip gülebiliyorsun."

"Çok iyi bildiğin gibi, benim alay ettiğim şey, yüce ülkemizin ekonomik güçlerinden birinin, pahalı halısının üzerinde, üç yaşındaki bir çocuk gibi öfkeyle ter ter tepinmesidir. Bırak çıkayım, Richard."

Richard kendini zorlayarak masasına gitti, bir düğmeye bastı ve kapı zınk diye açıldı.

"Senin yerinde olsaydım, birkaç ay bekler, sonra Tommy'ye burada bir iş önerirdim. Hoş, önemli bir iş."

"Yani şimdi onun lütfedip bu öneriyi kabul edeceğini mi söylüyorsun? Delisin sen. Beyefendi sol kanat politikasına merak sarmış, o ve Marion, şu sıralar o kahrolası zavallı zencilere yapılan haksızlıklara isyan etmekle meşguller."

"Vay vay vay! Neden olmasın? Hem şu sıralar moda bu. Bilmiyor muydun yoksa? Sende zamanlama yeteneği yok, Richard. Hep de öyle olmuştur zaten. Bu sol kanat değil. Bu *à la mode*."[1]

"Buna sevineceğini sanıyordum."

"Ah, seviniyorum elbette. Dediklerimi unutma, eğer bu öneriyi ustaca yaparsan, Tommy burada bir işe girmekten mutluluk duyacaktır. Büyük olasılıkla senin işini devralır."

"Çok sevinirdim doğrusu. Benim hakkımda hep yanıldın, Anna. Bu işten hiç hoşlanmadım. Olabildiğince çabuk emekliye ayrılıp Jean'le huzurlu bir yaşam yaşamak istiyorum, belki bir iki çocuk sahibi daha olurum. İşte bunları yapmak istiyorum. Ben para için böyle çılgınca çabalamayı sevmiyorum."

"Ancak devraldığından beri imparatorluğunun mal

1. (Fr.) Moda olan şey. (Ç.N.)

varlığını ve kârını dörde katladığını göz ardı edemeyiz. Hoşça kal Richard."

"Anna."

"Evet, ne var?"

Richard hızla atılarak aralık duran kapıyla Anna'nın arasına girmişti. Sonra sabırsızca kalçasını kapıya vurup, bunu kapattı. Zengin ofisin ya da şov salonunun görünmez biçimde kumanda edilen aletleriyle, bu hareket arasındaki zıtlık, gitmek üzere bekleyen Anna'ya zıt unsurlar barındıran kendi kişiliğini anımsatıyordu. Kendini görebiliyordu: Ufak tefek, solgun, güzel, yüzünde zeki ve eleştirel bir gülümseme olan bir kadın. Derli toplu görünümün altındaysa, bir rahatsızlık ve kaygı karmaşası vardı. Richard'ın güzel pantolonlu kalçalarının bu çirkin, hafif hareketi, Anna'nın kişiliğinde güçlükle bastırabildiği zıtlıkları andırıyordu, bu yüzden bu davranıştan hoşlanmamak ikiyüzlülük olurdu. Anna bunu düşününce gücünü yitirdi ve "Richard, bence yararı yok. Ne zaman karşılaşsak hep aynı şeyler oluyor," dedi.

Richard, onun bir an için cesaretini yitirdiğini hissetmişti. Kara gözleri kısılmış, hızla soluk alıp vererek önünde duruyordu. Sonra yavaşça, alayla gülümsedi. Bana ne anımsatmaya çalışıyor bu adam, diye merak etti Anna. Elbette şey olamaz... evet, öyleydi. Kendisine küçük bir olasılık da olsa, onunla yatmak üzere olduğu o akşamı anımsatmaya çalışıyordu. Anna kızgın ya da küçümser değil de, ürkmüş göründüğünü biliyordu. "Richard, lütfen kapıyı aç," dedi. O ise Anna'nın üzerindeki alaycı baskısından zevk alarak öylece duruyordu; sonra Anna, onun yanından geçip kapıya gitti ve bunu iterek açmaya çalıştı. Kendini görebiliyordu: Sakarca, telaşla, boşuna kapıyı açmaya çalışıyordu. Sonra kapı birden açılıverdi: Richard masasına geri dönüp düğmeye basmıştı. Anna dosdoğru yürüyerek dışarı çıktı ve büyük

olasılıkla Marion'ın yerini alacak olan süslü sekreteri geçti, binanın tertemiz halılarla, rahat koltuklarla döşenmiş, yemyeşil bitkilerle dolu olan merkezine doğru indi ve çirkin sokağa çıkarak rahatladı.

Sinirlerinin iyice gerildiğini hissederek, düşünmemeye çalışarak en yakın metro istasyonuna gitti. İş çıkışı saatine rastlamıştı. Bir insan sürüsü onu itip kakıyordu. Birden öyle büyük bir dehşete kapıldı ki, bilet büfesine doğru ilerleyen insanların arasından çekildi, avuçları ve koltuk altları ter içinde, duvara yaslanarak öylece durdu. Bu, son zamanlarda iş çıkış saatinde ikinci kez başına geliyordu. Kendini toplamaya çalışarak, "Bana bir şeyler oluyor," diye düşündü. "Tam anlamıyla ne olduğunu bilmediğim bir şey beni etkiliyor, ama ne?" Kalabalığın içine girecek gücü yoktu, duvarın yanında duruyordu. İş çıkış saatlerinde bu kentte dokuz on kilometre ötedeki evine en çabuk ancak metroyla gidebilirdi. Herkes için durum aynıydı. Herkes, bütün bu insanlar, kentin baskısı altında eziliyorlardı. Elbette Richard ve onun gibiler dışında herkes. Eğer yeniden yukarı çıkıp Richard'dan onu arabayla eve göndermesini isteseydi, o da gönderirdi elbette. Hem de sevine sevine. Elbette Anna ona gitmeyecekti. Kendini ilerlemeye zorlamaktan başka yapacak bir şey yoktu. Anna kendini zorlayarak ilerledi, insan seline daldı, bilet sırasının gelmesini bekledi ve bir insan bataklığına dönüşmüş yürüyen merdivenle aşağı indi. Anna ancak dördüncü trene güçbela süzülebildi. Artık en kötüsünü atlatmıştı. Tek yapması gereken, bu parlak ışıklarla aydınlatılmış, kalabalık, kötü kokulu yerde durmaktı; çevresindeki insanların kendisininkine yapışan bedeni düşmesini önlüyordu; on on iki dakika içinde, evinin yakınındaki istasyonda olacaktı. Bayılmaktan korkuyordu.

"Bir insan nasıl çıldırır?" diye düşünüyordu. Çıldırmak üzere olan bir insan hangi noktada "Ben çıldırıyor

muyum?" diye düşünür? Çıldırırsam bu nasıl olur acaba? Gözlerini kapatıp trenin göz kapaklarına vuran ışığını, ter ve kir kokan insan bedenlerinin baskısını hissetti; Anna, midesine yakın bir yerlerde ufalarak bir kararlılık düğümüne dönmüş benliğinin farkındaydı. Anna, Anna, Anna'yım ben diye yineliyordu; ne olursa olsun Janet'a bakabilmem için hasta olmamam ya da kendimi bırakmamam gerekiyor; yarın yeryüzünden yok olabilirim ve bu, Janet dışında kimsenin umurunda bile olmaz. Peki ben neyim? Janet'ın ihtiyaç duyduğu bir şey. "Ne korkunç," diye düşündü korkusu artarak. Bu, Janet için hiç de iyi bir şey değil. O yüzden yeniden dene: Ben kimim, Anna? Bu sefer Janet'ı düşünmedi ve zihnini ona kapattı. Onun yerine uzun, beyaz, huzurlu odasını ve sehpasının üzerindeki renk renk defterleri düşledi. Kendini, Anna'yı, müzik taburesine oturmuş yazarken, bir defetre bir şeyler yazarken sonra bunları silerken ya da kararlarken görüyordu; sayfalar, çeşit çeşit yazılarla doluydu; sözcükler bölünmüş, parantez içine alınmış, yarım bırakılmıştı; içinde bir bulantının yükseldiğini hissetti; sonra kendini değil, Tommy'yi gördü, Tommy, dudakları yoğun bir dikkatle büzülmüş duruyor, onun titizlikle tutulmuş defterlerinin sayfalarını çeviriyordu.

Başı döndü, ürkerek gözlerini açtı; parlak tavan sallanıyordu, sonra insanlardan oluşan karmaşayı ve trende dengesini sağlama çabasıyla bomboş bakan kıpırtısız yüzleri gördü. On on beş santim ötesinde bir yüz: Derisi sarımsı gri ve geniş gözenekliydi, ağzı buruşuk ve ıslaktı. Gözleri kendininkilere dikilmişti. Bu yüz, yarı korkmuş, yarı davetkâr, gülümsüyordu. "Ben orada gözlerim kapalı dururken, o yüzüme bakıyor ve benim onun altında yattığımı düşlüyordu," diye düşündü. Tiksintiyle başını çevirdi; başka yöne bakmaya başladı. Adamın düzensiz soluğu, yanağını yakıyordu. Daha önünde iki is-

tasyon vardı. Anna adamdan santim santim uzaklaşırken trenin sarsıntı ve sallantısında, arkasındaki adamın onu izlediğini hissediyordu; adam heyecandan bembeyaz olmuştu. Çok çirkin bir adamdı. "Tanrım, ne kadar çirkinler, ne kadar çirkiniz," diye düşündü Anna; adam yakınında olduğu için tiksintiyle ürperiyordu. İstasyonda insanlar içeri akın ederken o aralarından süzülerek indi; adam da arkasından koşarak, yürüyen merdivene yetişti ve gişenin önündeki kuyrukta arkasında durdu. Anna biletini uzattı, adam ona "Yürüyelim mi? Yürüyelim mi?" derken kaşlarını çatarak döndü ve aceleyle yürüdü. Adam, utkuyla sırıtıyordu; Anna trende gözleri kapalı dururken, o fantezisinde Anna'nın üzerinde bir zafer kazanmış ve onu aşağılamıştı. "Defol," dedi Anna ve yürümeye devam ederek metro istasyonundan sokağa çıktı. Adam hâlâ onu izliyordu. Anna dehşete kapılmıştı; sonra kendine şaştı ve korktuğu için dehşete düştü. "Bana neler oluyor böyle? Bu her gün oluyor, bu insanlarla dolu bir kent, eskiden böyle şeyler beni etkilemezdi." Oysa şimdi etkiliyordu; tıpkı bir buçuk saat önce Richard'ın bürosunda, onu aşağılamak için duyduğu saldırganca gereksinimden etkilendiği gibi. Adamın tatsız tatsız sırıtarak hâlâ kendisini izlediğini bildiği için, dehşete kapılıp koşmaya başlamamak için kendini zor tutuyordu. "Eğer çirkin olmayan bir şey görebilsem ya da buna dokunabilsem..." Az ileride, arabası erik, şeftali ve kayısılarla dolu bir seyyar satıcı vardı. Anna taze, mayhoş kokuyu içine çekerek yumuşak, hafifçe tüylü kabuklara dokunarak biraz meyve aldı. Kendini daha iyi hissediyordu artık. Korkusu geçmişti. Onu izleyen adam az ötede sırıtarak öylece duruyor, bekliyordu, ama artık Anna ona karşı bağışıklık kazanmıştı. Korkmaksızın adamın yanından geçip gitti.

Geç kalmıştı ama kaygılanmıyordu, çünkü Ivor ev-

deydi. Tommy hastanede yatarken, Anna hep Molly'nin yanındayken, Ivor yaşamlarına girmişti. Yalnızca iyi geceler ve günaydın diyerek, fark edilmeden eve girip çıkan, hakkında hemen hemen hiçbir şey bilmedikleri bu genç kiracı, Janet'ı sinemaya götürmüş, onun ev ödevlerinde yardım etmiş ve Anna'ya gözünün arkada kalmamasını söylemişti; Janet'a bakmak onu mutlu ediyordu. Gerçekten de öyleydi. Yine de bu değişiklik Anna'yı tedirgin ediyordu. Ivor ya da Janet için hava hoştu, çünkü çocuğun yanında Ivor son derece yalın ve hoş davranıyordu.

Evinin çirkin basamaklarını tırmanırken Anna, Janet'ın yaşamında bir erkeğe ihtiyacı var, baba özlemi çekiyor, diye düşünüyordu: "Ivor ona çok iyi davranıyor. Yine de Ivor bir erkek değil – erkek değil de ne demek şimdi? Richard bir erkek; Michael bir erkek. Ancak Ivor değil ha? Çok iyi biliyorum ki gerçek bir erkek, Ivor'la birlikteyken hissetmediğim bir gerilime ve yanlış anlamalara yol açar; yaşamımıza şu anda olmayan koskoca bir boyut eklenir; oysa Ivor, Janet'a çok hoş davranıyor, o zaman 'gerçek erkek' derken neyi kastediyorum?" Janet, Ivor'a tapıyordu. Ivor'ın arkadaşı Ronnie'ye de – ya da öyle olduğunu söylüyordu.

Birkaç hafta önce Ivor, para sıkıntısı çeken ve işten atılmış bir arkadaşıyla odasını paylaşıp paylaşamayacağını sormuştu. Anna da odaya yeni bir yatak falan koymak gibi geleneksel birtakım nazik önerilerde bulunmuştu. Her iki taraf da rollerini oynamıştı; işsiz kalan bir aktör olan Ronnie, Ivor'ın odasına ve yatağına taşınmış, Anna da sesini çıkarmamıştı. Besbelli Ronnie, Anna sesini çıkarmadığı sürece orada kalacaktı. Anna, bunun, Ivor'ın Janet'a arkadaşlık etmesinin bir bedeli olduğunun farkındaydı.

Ronnie esmer, zayıf bir adamdı; dalgalı saçlarını özenle tarıyor ve briyantinliyordu; hiç beklenmedik an-

larda gülümseyerek beyaz dişlerini gösteriyordu. Anna ondan hiç hoşlanmıyordu, ancak Ronnie'den değil, Ronnie gibi insanlardan nefret ettiğini fark edince, bu duyguyu bastırmaya çalışmıştı. Ronnie de Janet'a çok iyi davranıyordu, ama Ivor gibi içten değildi, çıkarları gereği böyle davranıyordu. Büyük olasılıkla Ivor'la da çıkarları gereği dost olmuştu. Bütün bunlar Anna'yı hiç ilgilendirmiyordu ve çocuğun asla şaşırtılmayacağı konusunda Ivor'a güvendiği için bu duygularını Janet'a belli etmedi. Yine de huzursuzdu. Varsayalım bir erkekle, "gerçek bir erkek"le yaşıyorum ya da evliyim. Bu, Janet'ta kesinlikle bir gerginlik yaratacaktır. Janet ondan nefret edecektir, onu kabullenmek ve onunla uzlaşmak zorunda kalacaktır. Bu nefret, onun bir erkek, karşı cins olmasından kaynaklanacaktır. Üstelik bu evde yaşayan erkekle yatmasaydım ya da yatmak istemeseydim bile, bu "gerçek erkek", gerginliklere yol açacak, bazı dengelerin yeni baştan kurulması gerekecekti. O zaman sorun neydi? Şu hoş, dost ve anlayışlı genç adamın, Ivor'ın yerine bu evde gerçek bir erkek bulunması gerektiği düşüncesine nereden kapıldım? Üstelik bunu kendim için de değil Janet için istiyorum. Yani çocukların büyürken gerilim içinde olmaları gerektiğini mi düşünüyorum? (Herkes böyle mi düşünüyor?) Ama neden? Yine de böyle hissettiğim çok açık, öyle olmasaydı Janet'ı Ivor'la gördüğümde huzursuz olmazdım, çünkü Ivor dost bir köpeğe, zararsız bir ağabeye benziyor. Zararsız ha? Küçümseme. Onu küçümsüyorum: Bu yüzden kendimi küçümsemeliyim aslında. Gerçek erkek-Richard? Michael? Her ikisi de çocukları söz konusu olduğunda son derece aptallar. Ancak belli ki, onların erkekler yerine kadınları yeğlemelerinin, Janet için Ivor'ın dostluğundan daha iyi olacağını düşünüyorum.

Anna, karanlık ve tozlu merdivenden kendi temiz

evine ulaştı ve Ivor'ın üst kattan gelen sesini duydu. Janet'a kitap okuyordu. Kendi büyük odasının kapısını geçti, beyaz basamakları tırmandı ve Janet'ı yatağında bağdaş kurmuş otururken buldu, siyah saçlı afacan bir kız; esmer Ivor, saçı başı dağınık, dostça, yerde oturmuş, bir eli havada, sözcüklerin üstüne basa basa, bir kız lisesindeki olayları anlatan bir öykü okuyordu. Janet, Ivor'ın sözünü kesmemesi için başını sallayarak annesini uyardı. Ivor kalkık elini bir baton gibi sallarken gözünü kırptı ve sesini yükselterek okumaya devam etti:

> Böylece Betty, ismini hokey takımı listelerine yazdırdı. Acaba seçilecek miydi? Şansı var mıydı?

Anna'ya normal sesiyle, "Bitince sana sesleniriz," dedi ve devam etti:

> Her şey Bayan Jackson'a bağlıydı. Geçen çarşamba maçtan sonra kendisine şans dilerken içten miydi acaba? Acaba gerçekten şans diliyor muydu?

Anna kapının dışında durdu ve dinledi. Ivor'ın sesinde yeni bir şey seziliyordu: alay. Bu alay, öykünün tuhaflığına değil, kız okulunun dünyasına, kadın dünyasına yönelikti; Ivor Anna'yı fark eder etmez bu ses tonuyla konuşmaya başlamıştı. Evet, ama bu pek yeni bir şey değildi, Anna'ya pek yabancı değildi. Eşcinseller kendilerini başkalarıyla alay ederek korurlardı; bir kadınla ilişkisine bilinçli ya da bilinçsiz olarak sınırlar koymak isteyen "gerçek" erkeğin, "normal" erkeğin aşırı nezaketinden pek farklı değildi bu. Genellikle bu bilinçsizce yapılırdı. Aynı soğuk, baştan savma ruh halinin bir adım ilerisiydi bu; farkı derecesiydi, niteliği değil; Anna kapının köşesinden Janet'a baktı, onun yüzünde hoşnut,

ama biraz huzursuz bir gülümseme olduğunu gördü. Alayın kendisine, bir kadına yöneltildiğini anlamıştı. Anna sessiz, sevgi dolu düşüncesini kızına yöneltti: "Zavallı kızım benim, buna olabildiğince erken alış, çünkü bununla dopdolu bir dünyada yaşamak zorunda kalacaksın." Anna olay yerinden iyice uzaklaşmış olduğu için, Ivor'ın sesi yeniden normale dönmüştü.

Ivor ve Ronnie'nin odasının kapısı açıktı. Ronnie şarkı söylüyordu, onun bu davranışında da alay vardı. Son zamanlarda moda olan, özlemle, inleyerek, arzuyla söylenen bir şarkıydı bu. "Bu gece bana istediğimi ver bebeğim, kavga etmeyelim bebeğim, öp beni, sıkıştır beni, vb." Ronnie de "normal" aşkla dalga geçiyordu; bunu, basit, alt tabakadan biri gibi yapıyordu. "Bunun Janet'a zarar vermeyeceğini nasıl düşünürüm? Çocukların bozulmayacağına nasıl bu kadar emin olabiliyorum?" diye düşündü Anna. "Kendi sağlıklı, kadınca etkimin onlarınkini bastıracak kadar güçlü olduğunu düşünüyorum. Ama niye öyle olsun ki?" Aşağı inmek için döndü. Ronnie sustu ve kapıdan başını uzattı. Bu çok hoş, saçı özenle taranmış bir baştı, erkeksi bir genç kızın başı. Nefretle gülümsedi Ronnie. Olabildiğince açıkça, Anna'nın kendisini bir casus gibi dinlediğini ima ediyordu. Ronnie'nin en rahatsız edici özelliklerinden biri de insanların söylediklerini ya da yaptıklarını hep kendi üstüne alınmasıydı; bu yüzden insan Ronnie'nin varlığını bir türlü unutamıyordu. Anna başıyla selam verdi. "Bu ikisi yüzünden kendi evimde rahatça hareket edemiyorum. Kendi evimde sürekli savunmadayım," diye düşünüyordu. Ronnie kinini gizlemeye karar vererek dışarı çıktı ve ağırlığını tek bir kalçasına vererek kaygısızca durdu. "Anna, senin de çocuk saati eğlencelerine katıldığını bilmiyordum?"

"Bir bakayım diye uğradım," dedi Anna kısaca. Ron-

nie gönül almak için nazikleşmişti. "Senin şu Janet öyle tatlı bir çocuk ki." Bu evde bedavaya, Anna'nın iyi niyeti sayesinde oturduğunu anımsamıştı. Şimdi iyi yetişmiş bir kız gibi davranıyordu. "Evet, aynen öyle," diye düşündü Anna; başarılı sayılabilecek bir taklitti bu. "Sen ne hanım bir kızsın öyle," diye düşündü Anna; gülümsemesi, "Bana hiçbir şey yutturamazsın, bunu aklının köşesinden bile geçirme," der gibiydi. Aşağı inerken yukarı göz attığında Ronnie'nin hâlâ orada durduğunu ve artık ona değil merdivenin duvarına baktığını gördü. Ronnie'nin temiz, derli toplu, küçük yüzünde bitkin bir ifade vardı şimdi. Korkmuştu. "Of Tanrım," diye düşündü Anna; şimdiden neler olacağını tahmin edebiliyorum; gitmesini istiyorum, ama bunu söyleyecek cesaretim yok, çünkü kendime hâkim olmazsam ona acımaya başlayacağım.

Mutfağa gidip hafifçe açtığı musluktan bir bardak su doldurdu; suyun sıçrayıp parladığını görmek ve serin sesini duymak için açmıştı musluğu. Daha önce meyveleri nasıl kullandıysa suyu da kendini yatıştırmak, kendini normal bir yaşamın var olduğuna inandırmak için kullanıyordu. Yine de bir yandan, "Dengemi tümüyle yitirdim," diye düşünüyordu. "Bu evin havası zehirlenmiş gibi geliyor bana, her yer ahlaksızlık ve çirkin bir kinle dolu. Bu çok saçma. Gerçek şu ki, şu anki düşüncelerim tümüyle hatalı. Hatalı olduğunu hissediyorum... yine de kendimi böyle düşünerek koruyorum. Neden korkuyorum?" Kendini tıpkı metroda olduğu gibi perişan ve korkmuş hissetti. "Buna mutlaka bir son vermeliyim," diye düşündü, ama neye bir son vermesi gerektiğini bilemiyordu. Yan odaya gitmeye karar verdi, oturacak ve... düşüncesi yarım kaldı; onun yerine zihninde, yavaş yavaş dolmakta olan, kurumuş bir kuyunun görüntüsü belirdi. Evet; işte benim sorunum bu, kupkuruyum. Bomboşum. Bir yerlerde bir kaynağa dokunmak ya da...

Büyük odasının kapısını açtı ve pencerenin önünde, iri ve korkutucu bir kadın karaltısı gördü. "Kimsin sen?" dedi sert bir sesle ve ışığı açtı; ışığın altında, karaltının tüm çizgileri ve kim olduğu ortaya çıktı. "Aman Tanrım, Marion, sen miydin?" Anna'nın sesi öfkeliydi. Karaltının kim olduğunu anlayamamış olduğu için aklı karışmıştı; Marion'a yeniden dikkatlice baktı, çünkü yıllarca Marion'ı hep acınması gereken biri olarak görmüştü, korkutucu değil. Bunları düşünürken, kendini günde yüzlerce kez yararlandığı bir süreçten geçerken gözlemledi: Bedenini dikleştirdi, gücünü toparladı ve kuşkulu bir tavır takındı; çok yorgun olduğu için, "kuyusu kupkuru" olduğu için eleştirel, yavan ve küçük bir makine olan beynini tetikte olmaya programladı. Beyninin içindeki zekânın varlığını, onun savunma halinde ve randımanlı olarak çalıştığını hissedebiliyordu – o bir makineydi. "Bu zekâ benimle şey arasındaki tek engel," diye düşündü, ama bu kez "şey"i tanımladı, şeyin ne olduğunu anlamıştı: benimle çıldırmak arasındaki engel. Evet.

"Seni korkuttuysam özür dilerim, ama yukarı çıkınca senin şu genç adamın Janet'a kitap okuduğunu duydum ve onları rahatsız etmek istemedim. Sonra da, karanlıkta oturmanın iyi bir fikir olduğunu düşündüm," dedi Marion. Anna, "Senin şu genç adam" sözünde hoppaca bir işve sezdi; orta yaşlı bir sosyete kadını, genç bir kadını övüyordu sanki. "Marion'la karşılaşmamızdan sonraki ilk beş dakika içinde hep bu sinir bozucu ânı yaşıyoruz," diye düşündü Anna; sonra kendine Marion'ın nasıl bir dünyada yetiştirildiğini unutmaması gerektiğini anımsattı. "Öfkeli konuştuysam özür dilerim. Çok yorgunum da. İş çıkışı kalabalığına yakalandım," dedi. Perdeleri çekerek odada istediği gibi sessiz, ciddi bir hava yaratmaya çalışıyordu. "Aman Anna, amma şımarıksın, biz sıradan insanlar her gün bunlarla karşılaşıyoruz."

Anna şaşırarak gözlerini Marion'a dikti; bu kadın, yaşamı boyunca iş çıkışı kalabalığı gibi sıradan bir şeyle bir kez bile karşılaşmak zorunda kalmamıştı. Marion'ın yüzüne baktı. Marion masum, heves doluydu, gözleri ışıl ışıldı. "Bir şeyler içsem iyi olur, sen de ister misin?" Birden Marion'ın bir alkolik olduğunu anımsadı, sonra bunu unutmuş olduğuna sevindi ve gerçek bir kayıtsızlıkla Marion'a içki verdi; çünkü Marion şöyle diyordu: "Ah, evet, birazcık alırım. Tommy normal ölçülerde içmeye karar vermenin, hepten bırakmaktan daha cesurca bir şey olduğunu söylüyor. Sence haklı değil mi? Bence çok haklı. Bence o çok akılh ve güçlü biri."

"Evet ama bu yöntem çok daha zordur herhalde." Anna sırtı Marion'a dönük, bardaklara viski koyarken düşünmeye çalışıyordu: Marion az önce Richard'la görüştüğümü bildiği için mi burada acaba? Gelişinin başka bir nedeni varsa, bu ne olabilir? "Richard'ın bürosundan yeni dönmüştüm ben de," dedi; Marion da gerçek ve belirgin bir kayıtsızlıkla, "Öyle mi?" dedi bardağını alırken. "Zaten aranız hep iyiydi sizin." Anna, "aranız iyiydi" sözünden ürküp çekinmeyi reddetti; kendini gitgide daha huzursuz hissetmeye başladığını fark ederek telaşlandı, sakin zekâsını yeniden yardıma çağırdı ve Ivor'ın yukarıda böğürdüğünü duydu:

> "At, at, diye hevesle bağırdı elli kişi bir ağızdan ve Betty canını dişine takıp sahayı koşarak geçti, topa vurarak bunu ağlara gönderdi. Başarmıştı! Herkes sevinç çığlıkları atarken, Betty mutluluktan ağlayarak, arkadaşlarının yüzlerine baktı."

"Küçükken bu harika okul öykülerine bayılırdım," dedi Marion bir genç kız gibi işveli işveli.

"Bense nefret ederdim."

"Sen hep entelektüel küçük bir yaratık olmuşsundur."

Anna elinde viskiyle oturup Marion'ı inceledi. Besbelli yeni alınmış, pahalı, kahverengi bir giysi giymişti. Koyu renkli, bazı yerlerde kırlaşmış saçları belli ki yeni yapılmıştı. Ela gözleri pırıl pırıl, yanakları pespembeydi. Tıpkı şişman, mutlu, canlı, orta yaşlı bir kadın portresiydi.

"Ben de zaten sana bu yüzden gelmiştim," diyordu Marion. "Bu Tommy'nin fikriydi. Bize yardım etmelisin, Anna. Tommy'nin harika bir fikri var, bence çok iyi ve akıllı bir çocuk o, sana danışmamız gerektiğine karar verdik."

Burada Marion viskisinden bir yudum aldı, bundan hoşlanmadığını göstermek için yüzünü kibarca buruşturdu ve bardağı indirerek konuşmasına devam etti: "Tommy sayesinde ne kadar bilgisiz olduğumu fark ettim. Gazeteleri Tommy'ye okumamla başladı bu iş. Daha önce hiçbir şey okumazdım. Elbette Tommy'nin her konuda bilgisi var ve bana birçok şeyi anlattı, artık gerçekten bambaşka bir insan gibi hissediyorum kendimi, ayrıca daha önceleri kendimden başka hiçbir şeyle ilgilenmediğim için çok utanıyorum."

"Richard bana politikaya merak sardığını söyledi."

"Ah, evet, bana çok kızdı. Elbette annem ve kız kardeşlerim de küplere bindiler." Yaramaz bir kızdı şimdi, dudaklarını hafifçe birbirine bastırarak gülümsüyor, suçluluk dolu gözlerle yan yan Anna'ya bakıyordu.

"Tahmin ederim." Anna, bir general karısı olan dul annesini ve hepsi leydi olan ya da bir soyluluk unvanını taşıyan kız kardeşlerini sinirlendirmenin ne büyük zevk olduğunu tahmin edebiliyordu.

"Ama elbette onlar hiçbir şey, en ufak bir şey bile bilmiyorlar, tıpkı Tommy beni ele alana kadar olduğum

gibi. Sanki yaşamım o an başladı. Yepyeni bir insan oldum sanki."

"Öyle görünüyorsun zaten."

"Biliyorum. Anna, bugün Richard'ı gördün mü?"

"Evet, bürosundaydım."

"Boşanmakla ilgili bir şey söyledi mi? Bunu soruyorum, çünkü eğer böyle bir şey söylediyse, bunu ciddiye almak zorundayım. Beni hep tehdit eder ve ezerdi; Richard hep tehditler savurur, acımasızdır. Bu yüzden beni boşamak istediğini söylediğinde buna aldırmazdım. Ancak bunu gerçekten istiyorsa, sanırım Tommy ve ben, bunu ciddiye almak zorundayız."

"Sekreteriyle evlenmek istiyor galiba. En azından böyle söyledi."

"Kızı gördün mü?" dedi Marion çapkınca ve kıkırdadı.

"Evet."

"Dikkatini çeken bir şey olmadı mı?"

"Tıpkı senin o yaşlardaki haline benzediğini kastediyorsan, evet bu dikkatimi çekti."

"Evet." Marion yine kıkırdadı. "Ne gülünç, değil mi?"

"Eğer öyle düşünüyorsan."

"Evet, öyle düşünüyorum." Birden Marion içini çekti ve yüzünün ifadesi değişti. Anna'nın gözleri önünde, küçük bir kızdan kederli bir kadına dönüşmüştü. Gözlerini bir yere dikmiş, ciddi, ironik bir biçimde öylece oturuyordu.

"Anlamıyor musun, bunun gülünç olduğunu düşünmek zorundayım."

"Evet, anlıyorum."

"Bu birdenbire oldu, kahvaltı masasında. Richard kahvaltılarda korkunç olur. Huysuzluk yapar ve başımın etini yer. Ne gülünç, bunu yapmasına nasıl göz yumu-

yormuşum? Vır vır ediyor, Tommy'yi çok sık gördüğümü söyleyerek başımın etini yiyordu. Birden, sanki gözlerimin önünden bir perde kalktı. Aynen böyle oldu, Anna. Richard kahvaltı odasında tepiniyordu sanki. Yüzü de kıpkırmızıydı. Öyle huysuzdu ki. Ben de onu dinliyordum. Çok çirkin bir sesi var, değil mi? Tam bir zorbaya yakışır bir ses."

"Evet, öyle."

"Birden şöyle düşündüm: Anna keşke sana anlatabilseydim. Sanki gözümün önünden bir perde kalktı. Yıllardır bu adamla evliydim ve kendimi ona adamıştım. Eh, kadınlar böyledir, değil mi? Başka hiçbir şey düşünemiyordum. Yıllarca her gece ağlaya ağlaya daldım uykuya. Sonra olaylar çıkarttım, tam bir aptal gibi davrandım ve çok mutsuz oldum ve... Ne için hem de! Çok ciddiyim, Anna." Anna gülümsedi ve Marion konuşmaya devam etti: "Aslında, Richard pek matah bir şey değil. Yakışıklı bile değil. Pek zeki de sayılmaz – önemli bir kişi olması, sanayi krallarından biri olması benim için hiçbir şey ifade etmiyor. Ne demek istediğimi anlıyor musun?"

"Eee, sonra?"

"Tanrım, diye düşündüm, bu yaratık için yaşamımı mahvettim. O ânı çok iyi anımsıyorum. Üzerimde uzun bir sabahlıkla kalıvaltı masasında oturuyordum, bunu Richard bu tür şeyleri giymemden hoşlandığı için almıştım. Anlarsın ya, fırfırlar ve çiçek desenleri, daha doğrusu Richard, eskiden böyle giyinmemden hoşlanırdı. Bense bunlardan hep nefret ederdim. Yıllardır, nefret ettiğim bu giysileri sırf bu yaratığı hoşnut etmek için giyiyorum, diye düşündüm."

Anna güldü. Marion da güzel yüzü kendini eleştiren, ironik bir ifadeyle capcanlı, gülüyordu, gözlerindeyse kederli ve dürüst bir ifade vardı. "Ne kadar aşağılayıcı, değil mi Anna?"

"Evet, öyle."

"Ama bahse girerim ki, sen hiçbir sersem erkek için kendini aptal yerine koymamışsındır. Bunu yapmayacak kadar zekisin sen."

"Sen öyle san," dedi Anna alayla. Ancak bunun bir hata olduğunu fark etti, çünkü Marion'ın, Anna'yı kendine yeten, yaralanmaz biri olarak görmeye ihtiyacı vardı.

Anna'nın sözlerini duymayan Marion diretti: "Yo, sen bunu yapmayacak kadar zekisin, bu yüzden sana hayranım." Marion bardağı sımsıkı tutuyordu şimdi. Bir yudum içti; bir daha, bir daha; Anna kendini bakmamak için zorladı. Marion'ın sesini duydu: "Sonra şu kız var, Jean. Onu gördüğümde her şeyi daha da açıkça anladım. Onu seviyormuş. Ama âşık olduğu kim, önemli olan bu. O bir tipe âşık, ayranını kabartan türden kadınlara."

"Ayranını kabartan" sözleri o kadar kabaydı ki, özellikle de Marion'ın ağzından çıkınca Anna'yı şaşırttı; Anna yeniden Marion'a baktı. Marion, iri bedeniyle sandalyede dimdik ve kaskatı oturuyordu, dudakları kasılmıştı, içine hırsla baktığı boş bardağa sarılan parmakları bir pençe gibiydi.

"Peki aşk nedir? Richard bana hiç âşık olmadı. O iri göğüslü, kestane saçlı, iri kızlardan hoşlanıyor. Gençken benim göğüslerim de çok güzeldi."

"Kestane renkli kısrak," dedi Anna, hırslı parmakların boş bardağın çevresinde kenetlenişini seyrederek.

"Evet. Yani bunun benimle hiç ilgisi yok. Buna karar verdim. Büyük olasılıkla, benim neye benzediğimi bile bilmiyordur. Öyleyse aşktan söz etmek niye?"

Marion güçlükle güldü. Başını geriye attı ve gözlerini kapadı; öyle sımsıkı kapadı ki, titreşen kahverengi kirpiklerinin altındaki yanakları bitkin bir görünüme büründü. Sonra gözlerini açtı, kırpıştırdı ve bir şeyi arama-

ya başladı; duvar kenarındaki masada duran viski şişesini arıyordu. "Benden içki isterse, ona vermek zorunda kalacağım," diye düşündü Anna. Sanki kendisi de bütün varlığıyla Marion'ın sessiz savaşına katılmıştı. Marion gözlerini kapadı, soluksuz kaldı, gözlerini açtı, viski şişesine baktı, boş bardakla sinirli sinirli oynadı, gözlerini yeniden kapadı.

"Yine de," diye düşündü Anna, "kişiliğini parçalanmaktan korumak için ayyaş olması gerekiyorsa bırakalım, olsun; ayık olması korkunç, oynak, işveli küçük bir kıza dönüşmesine yol açacaksa sarhoş, kin dolu ve doğrucu olsun daha iyi." Gerginlik o kadar dayanılmaz olmuştu ki, Anna birden sessizliği bozmak için konuşmaya başladığını fark etti: "Tommy benim ne yapmamı istiyormuş peki?" Marion dikleşti, bardağını indirdi ve bir anda kederli, dürüst, yenilmiş bir kadından küçük bir kıza dönüştü.

"Ah, Tommy öyle harika biri ki, her konuda öyle harika davranıyor ki, Anna. Richard'ın benden boşanmak istediğini söylediğimde öyle harika davrandı ki."

"Ne dedi?"

"Doğru olan neyse, neyin doğru olduğunu düşünüyorsam onu yapmamı; soylu ya da yüce gönüllü davranmak için Richard'a boyun eğmememem gerektiğini söylüyor. Çünkü ilk tepkim, bırak boşansın, ne yapayım, demek oldu. Benim kendi param var, para konusunda sorunum yok. Ancak Tommy, hayır, dedi, Richard için uzun vadede neyin iyi olduğunu düşünmeliymişim. Böylece ona sorumluluklarının ne olduğunu göstermeliymişim."

"Anlıyorum."

"Evet. Öyle mantıklı bir çocuk ki. Düşünsene üstelik henüz yirmi bir yaşında. Sanırım bu, başına gelen o korkunç şey sayesinde oldu; demek istediğim, bu kor-

kunç bir şey, ama onu böyle cesur, metin ve harika görünce insan bunun bir trajedi olduğunu aklına bile getirmiyor."

"Evet, galiba öyle."

"Tommy diyor ki, Richard'ı hiç önemsememeli, ona hiç aldırmamalıymışım. Yaşamımı daha büyük amaçlarla ilgilenerek geçireceğim derken çok ciddiydim. Tommy de bana yol gösteriyor. Artık kendim için değil, başkaları için yaşayacağım."

"Güzel."

"Seni de bu yüzden görmek istedim. Tommy'yle bana yardım etmen gerek."

"Elbette, ne yapacağım?"

"Tanıdığın şu zenci lideri, şu Afrikalı adamı anımsıyor musun? Adı Mathews muydu, neydi?"

Anna bunu hiç beklemiyordu. "Tom Mathlong'u kastetmiyorsun herhalde?"

Marion ise bir defter çıkarmış, elinde kalemiyle hazır bekliyordu. "Evet. Lütfen bana onun adresini verir misin?"

"Ama o hapiste," dedi Anna. Çaresizce konuşmuştu. Güçsüzce Marion'a karşı çıkan sesini duyunca, yalnızca çaresiz değil aynı zamanda korkmuş olduğunu anladı. Bu, onu Tommy'yle birlikteyken pençesine alan paniğin ta kendisiydi.

"Evet, elbette hapiste, ama hangisinde?"

"Marion ne yapmayı düşünüyorsun?"

"Söyledim ya, artık kendim için yaşamayacağım. Zavallıya yazıp onun için neler yapabileceğimi öğrenmek istiyorum."

"Ama Marion..." Anna, birkaç dakika önce konuşmakta olduğu kadınla arasında bağlantı kurmaya çalışarak Marion'a baktı. Marion, ona, kahverengi gözlerinde suçlu ancak mutlu bir isteriyle donuklaşmış bakışlarla

baktı. Anna soğuk soğuk, "Orası, Brixton ya da benzeri hapishaneler gibi örgütlenmiş bir yer değildir. Büyük olasılıkla içinde elli mahkûm bulunan, her yerden yüzlerce kilometre uzakta, çalılıkların arasında bir kulübedir, yine büyük olasılıkla onlara mektup bile ulaşmıyordur. Ne sanıyordun ya? Ziyaret günleri, hakları falan olduğunu mu?" dedi.

Marion somurtarak, "Bence zavallılara karşı takınılan bu tavır son derece olumsuz," dedi.

Anna, "'Olumsuz tavır' sözü Tommy'nin –Komünist Parti'nin yankıları–, ama 'zavallılar' tamamıyla Marion'a ait; büyük olasılıkla annesi ve kız kardeşleri hayır kurumlarına eski giysi falan veriyorlardır," diye düşündü.

"Yani," dedi Marion mutlu bir tavırla, "zincirlenmiş bir kıtada yaşıyoruz, değil mi Anna?" *(Tribune*, diye düşündü Anna; *Daily Worker* da olabilir.) "Afrikalıların sarsılan adalet inancını yeniden sağlamlaştırmak için gerekli önlemler alınmalı; bunun için geç kalmış olabiliriz." (*The New Statesman*, diye düşündü Anna.) "En azından durum herkes için yararlı çözümler bulacak biçimde iyice incelenmeli." (*The Manchester Guardian*, krizin en ateşli olduğu dönemde.) "Ama Anna, niye böyle davrandığını anlayamıyorum. Ortada yanlış bir şeyler olduğunu gösteren kanıtlar olduğunu kabul etmek zorundasın." (*The Times*, beyaz yönetimin yirmi Afrikalıyı yargılamaksızın kurşuna dizdiğini, ellisini de tutukladığını bildiren haberden bir hafta sonra çıkan yorumundan.)

"Marion, senin kanına ne girdi?"

Marion huzursuzca öne eğildi, diliyle gülümseyen dudaklarını yaladı, içtenlikle kirpiklerini kırpıştırdı.

"Bak, Afrika politikasıyla ilgilenmek istiyorsan katılabileceğin kurumlar var, Tommy bunları biliyordur."

"Ama zavallıları düşün Anna," dedi Marion sitemle. Anna düşünüyordu: Kazadan önce Tommy, "zavallılar" diye bir yorum yapmayacak kadar bilinçliydi, ya beyni ciddi biçimde zedelenmişti ya da... Anna konuşmaksızın, ilk kez Tommy'nin beyninin zedelenip zedelenmediğini düşündü.

"Yani Tommy, zavallı mahkûmlara yiyecek sepetleri ve avutucu mektuplar göndermen için benden Bay Mathlong'un hapishane adresini almanı mı söyledi? Her şeyden önce Tommy bunların hapishaneye asla ulaşmayacağını çok iyi bilir."

Marion'ın Anna'ya dikilen parlak, kahverengi gözleri onu görmüyordu bile. Yüzünde küçük bir kızınkine benzeyen bir gülümsemeyle, sevilen ancak inatçı bir dostu düşünüyordu.

"Tommy öğütlerinin çok yararlı olacağını söylemişti. Üçümüz de ortak bir dava için birlikte çalışabiliriz."

Anna neler döndüğünü anlamaya başlamış ve öfkelenmişti. Yüksek sesle ve alayla, "Tommy, 'dava' sözcüğünü yıllardır alayla kullandı. Bunu şimdi kullanıyorsa, o zaman..." dedi.

"Anna, ne kadar kuşkucusun. Bunu senden hiç beklemezdim doğrusu."

"Tommy dahil hepimizin, iyi niyetli davaların havasını soluduğumuzu unutuyorsun ve bana inan, bu sözcüğü senin kullandığın gibi saygıyla kullansaydık hiçbir şey yapamazdık."

Marion ayağa kalktı. Son derece suçlu, kurnaz ve kendinden hoşnut görünüyordu. Anna şimdi Marion ve Tommy'nin kendisi hakkında konuşup, ruhunu kurtarmaya karar verdiklerini anlamıştı. Çok ama çok kızmıştı. Böylesine küçük bir şeye bu kadar çok kızması normal değildi; bunun farkındaydı, bu yüzden korkusu daha da büyümüştü.

Marion onun kızdığını görünce, hem sevinmiş hem de aklı karışmış gibi bakmaya başlamıştı. "Seni bir hiç uğruna rahatsız ettiğim için özür dilerim."

"Ah, ama bir hiç uğruna gelmedin. Bay Mathlong'a bir mektup yaz, hapishane yönetimi eliyle, Kuzey Province. Eline geçmeyecektir elbette, ama böyle durumlarda önemli olan hareketin kendisidir, değil mi?"

"Ah, teşekkürler Anna, çok yardımcı oldun, böyle olacağını biliyorduk. Şimdi gitmem gerek."

Marion suçlu, küstah bir küçük kız gibi aşağı süzüldü ve dışarı çıktı. Anna, onu ve sahanlıkta soğuk, katı, eleştirel bir biçimde duran kendi bedenini seyrediyordu. Marion görüş alanından çıkınca, dönüp Tommy'ye telefon etti.

Bir buçuk kilometre kadar ötedeki evde bulunan Tommy ciddi bir sesle, ağır ağır, "Sıfır sıfır beş yüz altmış yedi?" dedi.

"Ben Anna. Marion az önce çıktı. Söyler misin, Afrikalı siyasi mahkûmlarla mektup arkadaşlığı yapmak fikri gerçekten senin mi? Eğer öyleyse, kusura bakma ama bence keçileri kaçırmışsın."

Kısa bir sessizlik. "Bana telefon etmene çok sevindim, Anna. Bu çok yararlı oldu."

"Zavallı mahkûmlar için mi?"

"Dürüst olmak gerekirse, Marion için. Haksız mıyım? Bana kalırsa kendi dışında şeylerle ilgilenmesi gerek."

"Bir çeşit terapi mi bu yani?" dedi Anna.

"Evet, benimle aynı fikirde değil misin?"

"Bak Tommy, şunu bil ki benim terapiye ihtiyacım yok, en azından böyle bir terapiye."

Bir sessizlik oldu, Tommy sözlerini ölçüp biçtikten sonra, "Beni arayıp düşündüklerini söylediğin için teşekkürler, Anna. Çok sevindim," dedi.

Anna öfkeyle güldü. Tommy'nin de onunla beraber güleceğini ummuştu; çünkü her şeye karşın, eski Tommy'yle konuştuğunu düşünüyordu. Telefonu kapattığında titriyordu, oturmak zorunda kaldı.

Otururken, "Tommy'yi çocukluğundan beri tanıyorum. Başına gelen o korkunç olaydan zarar gördü; yine de onu korkulacak bir şey, bir zombi, bir tehlike olarak görüyorum. Hem de hepimiz böyle hissediyoruz. Hayır, o deli değil, hayır, yalnızca bambaşka bir şeye, yepyeni bir şeye dönüştü... ama bunu şimdi düşünemem. Şimdi Janet'a akşam yemeğini yedirmeliyim," diye düşündü.

Saat dokuzu geçmişti ve Janet'ın yemeği gecikmişti. Anna yemeği tepsiye koyup kafasından Marion, Tommy ve onların temsil ettiği şeyleri, en azından bir süreliğine çıkarttı ve tepsiyi Janet'a götürdü.

Janet tepsiyi dizlerinin üstüne koydu ve "Anne?" dedi.

"Evet."

"Ivor'ı seviyor musun?"

"Çok seviyorum. Çok iyi biri o."

"Evet, öyle."

"Ronnie'yi seviyor musun?"

"Evet," dedi Anna, bir an duraksadıktan sonra.

"Aslında pek sevmiyorsun."

"Bunu niye soruyorsun?" diye sordu Anna şaşırarak.

"Bilmem," dedi çocuk. "Yalnızca onu sevmediğini düşündüm de Ivor'ın aptalca davranmasına neden olduğu için." Daha fazla bir şey söylemedi, ama yemeğini düşünceli bir biçimde yedi. Sık sık, kurnazca annesine baktı. Anna da soğukkanlı ve becerikli görünmeye çabalayarak Janet'ın kendisini kurnazca incelemesine izin verdi.

Janet uyuyunca, Anna mutfağa inip birkaç bardak çay ve bir sürü sigara içti. Şimdi Janet için kaygılanıyor-

du: Janet'ın sinirleri, nedenini bilmese de bütün bu olanlar yüzünden bozulmuştu demek. Ancak sorun Ivor değildi, sorun Ronnie'nin yarattığı havaydı. Ivor'a Ronnie'nin gitmesi gerektiğini söyleyebilirim. Elbette hemen Ronnie'nin kirasını ödemeyi önerecektir, ama sorun bu değil. Bu konuda tıpkı Jemmie için hissettiklerimi hissediyorum...

Jemmie, Seylanlı bir öğrenciydi; yukarıdaki boş odayı kiralayıp birkaç ay orada yaşamıştı. Anna ondan hiç hoşlanmıyor, ancak çocuk farklı ırktan olduğu için ona bir türlü evden çıkmasını söyleyemiyordu. Sonunda sorun, çocuğun Seylan'a dönmesiyle çözülmüştü. Anna şimdi de sinirlerini bozan iki genç erkeği kovamıyordu, çünkü tıpkı sarı ırktan olan bir çocuk gibi, iki eşcinselin de başka bir yerde oda bulmaları güçtü.

Yine de Anna kendini niye sorumlu hissetsindi ki? "Sanki 'normal' bir adam insanın başına yeterince dert açmıyormuş gibi," dedi kendi kendine, huzursuzluğunu espri yaparak dağıtmaya çalışarak. Ancak espri yapmak yeterli olmadı. Yeniden denedi: "Bu benim evim, benim evim, benim evim." Bu sefer kuvvetli sahiplenme duyguları hissetmeye çalıştı. Bunda da başarısız oldu; öylece oturarak, düşüncelere daldı: "Peki neden bir evim var? Çünkü utanç duyduğum bir kitap yazdım ve bundan bir sürü para kazandım. Şans, şans, hepsi bu. Bütün bunlardan da nefret ediyorum: 'Benim' evim, 'benim' eşyalarım, 'benim' haklarım, hepsinden nefret ediyorum. Ama rahatsız olduğum an, son çare olarak herkes gibi ben de bunlara sarılıyorum. Benim. Eşya. Mal mülk. Janet'ı 'kendi' mal ve mülküm sayesinde koruyacağım. Onu korumak ne işe yarayacak? İngiltere'de, erkek çocukları, eşcinseller ve yarı eşcinsellerle dolu bir ülkede büyüyecek..." Ancak bu bezgin düşünceler, içten gelen güçlü bir duygu dalgasında yok olup gitti. "Tanrım, gerçek er-

kekler ne kadar azaldı, Janet'ın bunlardan biriyle birlikte olmasını sağlamak için elimden geleni yapacağım. Karşılaştığında gerçek bir erkeği tanıyacak biçimde yetişmesini sağlayacağım. Ronnie evden ayrılmak zorunda."

Bu kararı verdikten sonra yatmaya hazırlanmak için banyoya gitti. Banyonun ışığı yanıyordu. Kapıda durdu. Ronnie, Anna'nın kozmetik malzemelerini koyduğu rafın üstündeki aynaya kaygıyla bakıyordu. Anna'nın pamuğuyla yanaklarına losyon sürüyor ve alnındaki kırışıklıkları gidermeye çalışıyordu.

"Losyonum seninkinden iyi mi bari?" dedi Anna.

Ronnie döndü, hiç şaşırmamıştı. Anna, Ronnie'nin bu ortamı bilerek yarattığını anladı.

"Şekerim," dedi Ronnie hoppaca ve zarifçe, "losyonunu deniyordum. Sana iyi geliyor mu?"

"Pek değil," dedi Anna. Kapıya yaslanmış, seyrediyor, Ronnie'nin ne söyleyeceğini merak ediyordu.

Ronnie uçuk mor renkli, pahalı, ipek bir sabahlık giymişti, bunun içine de kırmızımsı bir fular takmıştı. Ayağında kırmızı deriden, sırmalı Fas tipi pahalı terlikler vardı. Londra'nın bu çöplüğe benzer öğrenci bölgesinden çok bir hareme yakışırdı. Şimdiyse başını bir yana eğmiş, manikürlü parmaklarla hafifçe kırlaşmış saçlarının dalgalarını okşuyordu. "Boyamayı denedim," dedi Ronnie, "ama beyazlar belli oluyor."

"Saçın çok zarif görünüyor, gerçekten," dedi Anna. Şimdi anlamıştı: Anna'nın kendisini kovmasından korkan Ronnie, kız kıza bir sohbetle ona yaranmaya çalışıyordu. Anna, kendisini eğlendiğine inandırmaya çalıştı. Oysa aslında iğrenmişti ve böyle hissettiği için kendinden utanıyordu.

"Ama sevgili Anna," dedi Ronnie sevimli ve hoppaca, "zarif görünmek –nasıl desem– ancak insan işveren durumundaysa iyi bir özellik olur."

"Ama Ronnie," dedi Anna, tiksintisine karşın, oynaması beklenen rolü oynuyordu: "Şu kır saçlarına karşın çok çekici görünüyorsun. Eminim düzinelerle insan seni çarpıcı buluyordur."

"Eskisi kadar çok talibim yok," dedi. "Ne yazık ki, bunu itiraf etmeliyim. Elbette iniş ve çıkışlara karşın iyi idare ediyorum, ama kendime çok dikkat etmeliyim."

"Belki de çok geçmeden kendine zengin bir koruyucu bulsan iyi olur."

"Ah şekerim," dedi Ronnie heyecanla, farkında olmaksızın kalçalarını kıvırmıştı, "denemediğimi mi sanıyorsun?"

"Pazarda ihtiyaç fazlası olduğunun farkında değildim," dedi Anna tiksintiyle. Sözcükler ağzından çıkar çıkmaz bunu söylediğine pişman oldu. "Tanrım!" diye düşündü, "Ronnie olarak doğmak! Benim gibi bir kadın olmanın zorluklarından şikâyetçiyim, ama Tanrım! Ya Ronnie olarak doğsaydım?"

Ronnie, Anna'ya nefret dolu, içten bir bakış fırlattı. Duraksadı, kendini tutmaya çalışır gibiydi ve "Senin losyonunu benimkine yeğlerim," dedi. Şişeyi tutuyor, bunu istediğini anlatmaya çalışıyordu. Anna'ya yan yan bakarak gülümsedi; ona meydan okuyor ve nefretini açıkça gösteriyordu.

Anna, gülümseyerek elini uzatıp şişenin üzerine koydu: "Eh, kendine bir tane alsan iyi olur, değil mi?"

Ronnie bu sefer, Anna'nın kendisini yendiğini kabullenen ve bu yüzden Anna'dan nefret ettiğini, yine de çok yakında yeniden deneyeceğini belli eden kısa, küstah bir gülümsemeyle döndü. Sonra bu gülümseme yok oldu ve yerini Anna'nın daha önce de gördüğü soğuk ve bitkin, korku dolu bir ifadeye bıraktı. Belli ki kendi kendine, bu nefret dolu güdülerin tehlikeli olduğunu ve Anna'ya meydan okumak yerine onu yatıştırmaya çalış-

ması gerektiğini söylüyordu.

Hoş ve yatıştırıcı bir mırıltıyla çabucak Anna'nın iznini istedi ve iyi geceler deyip yukarı, Ivor'ın yanına çıktı.

Anna banyo yapıp Janet'ın yatmaya hazır olup olmadığına bakmak için yukarı çıktı. Genç adamların kapısı açıktı. Anna, bu ikisinin her gece bu saatte yukarı, Janet'ı görmeye çıktığını bilmelerine karşın kapıyı açık bırakmalarına şaşırdı. Sonra bunun bilerek yapıldığını anladı. Birinin, "Şişko kalçalı inekler..." dediğini duydu. Bu Ivor'ın sesiydi ve ardından müstehcen bir ses çıkartmıştı. Sonra Ronnie'nin sesi: "Sarkık, terli göğüsler..." ve kusar gibi öğürdü.

Öfkelenen Anna, içeri girip onlarla kavga etmek üzereydi. Ancak birden kendini sarsılmış, korkmuş ve titrerken buldu. Kendisinin orada olduğunu fark etmemiş olduklarını umarak aşağı süzüldü. Ancak iki adam kapılarını güm diye çarpmışlardı, Anna onların kahkahalarını duyuyordu – Ivor'ın kahkahaları; Ronnie'nin tiz, zarif gülüşü. Dehşet içinde yatağına girdi. Çünkü kendisi için hazırlanan bu müstehcen oyunun, aslında Ronnie'nin cilveli davranışlarının, Ivor'ın da bir köpeğinkine benzeyen dostluğunun gece yüzü olduğunu ve bunları görmeden de tahmin edebileceğini fark etmişti. Bu olaydan etkilendiği için korkmuştu. Karanlık ve geniş odadaki yatağında oturmuş sigara içiyor ve kendini her türlü dış etkiye karşı savunmasız ve çaresiz hissediyordu. "Eğer çıldırırsam?.." diye düşündü yeniden. Trendeki adam onu sarsmıştı; yukarıdaki iki genç adam yüzünden tir tir titriyordu. Bir hafta kadar önce, gece geç saatte tiyatrodan dönerken, karanlık bir sokak köşesinde teşhirci bir adamla karşılaşmıştı. Bunu görmemiş gibi yapmak yerine, bunu kendisine yöneltilmiş kişisel bir saldırı gibi algılayarak kabuğuna sığınmıştı – sanki tehdit edilen kendisi, Anna'ydı. Oysa, yalnızca kısa bir süre öncesine kadar,

koca kentin tehlikeleri ve çirkinlikleri arasından korkmadan ve etkilenmeden geçebiliyordu. Sanki çirkinlik artık yakınına gelmişti ve onun cesaretini kırıp, ona çığlıklar attıracak kadar yakınında duruyordu.

Peki bu ürkek, savunmasız Anna ne zaman doğmuştu? Biliyordu: Michael onu terk ettiği zaman.

Ürkek ve bezmiş Anna, her şeye karşın kendine güldü; sapık cinsellik, vahşi cinsellik karşısında, ancak bir erkek tarafından sevildiği sürece bağımsız olan ve kendini savunabilen bağımsız kadınlara gülmüştü. Karanlıkta oturmuş sırıtıyor, daha doğrusu kendini sırıtmaya zorluyor ve dünyada bunu tek paylaşabileceği insanın Molly olduğunu düşünüyordu. Ancak Molly'nin başı büyük bir beladaydı, bunu onunla konuşmanın hiç zamanı değildi.

Şimdi, Ivor ve Ronnie yüzünden duyduğu kaygıya, Tommy'nin durumu için duyduğu kaygı da eklenmişti; bütün bunlar çok fazlaydı, Anna örtülerin altına girip onlara sarıldı.

"Gerçek şu ki," dedi Anna kendi kendine, sakinleşmeye çalışarak, "hiçbir şeyle başa çıkacak durumda değilim. Bütün bu karmaşanın üstünde ancak gitgide soğuk, eleştirel ve denge sağlayıcı hale gelen küçük beynim sayesinde kalabiliyorum." (Anna beynini yine kafasında tik tak eden soğuk, küçük bir makine olarak düşledi.)

Korku içinde yatarken aklına yine "kaynak kurudu" sözü geldi. Bu sözlerle birlikte bir görüntü: yeryüzünde açılmış tozlu, çatlak ve kupkuru bir kuyu.

Tutunacak bir şey bulmak için sağına soluna saldıran Anna, Şeker Anne'nin anısına sarıldı. Evet. Düşümde su görmeliyim, su, kaynağa nasıl dönebileceğimi görmeliyim.

Anna uyudu ve düş gördü. Tam öğle vakti geniş, sarı bir çölün başında duruyordu. Gökyüzü, havada asılı duran toz bulutu yüzünden kararmıştı. Anna, çölü geçmesi

gerektiğini biliyordu. Çölün öte yanında, uzakta, mor, turuncu ve gri gözüken dağlar vardı. Düşün renkleri çok güzel ve parlaktı. Çevresi bu renklerle, bu parlak, akla kuraklığı getiren renklerle sarılmıştı. Hiçbir yerde su yoktu. Anna, dağlara ulaşmak için çölde yürümeye başladı.

Sabah bu düşü anımsayarak uyandı; bunun ne anlama geldiğini de biliyordu. Düş, Anna'nın, kendisini daha iyi anlamasını sağlamıştı. Çölde yalnızdı, çevrede hiç su yoktu ve kaynaklardan çok çok uzaklardaydı. Çölü geçecekse yüklerini atmak zorundaydı. Ronnie ve Ivor'ı ne yapması gerektiği konusunda aklı karışmış olarak uyumuş, ama ne yapacağını bilerek uyanmıştı. Ivor'ı tam işe giderken yakaladı (gözde, sevilen, okşanan metres Ronnie uyuyordu) ve "Ivor, gitmenizi istiyorum," dedi. Bu sabah Ivor solgun, kaygılı ve sevimliydi. Sözcükleri kullanmaksızın, söylemek istediğini bundan daha açık ifade edemezdi: "Özür dilerim, Ronnie'yi seviyorum ve kendime engel olamıyorum."

"Ivor, bu böyle süremez, herhalde anlıyorsun beni," dedi Anna.

"Uzun zamandır söylemek istiyordum; bize çok iyi davrandın, Ronnie'nin kirasını ödemek isterim."

"Hayır."

"Kaç para istersen," dedi Ivor; geçen geceki kişiliğinden gerçekten utanmasına, idillerde anlatılan güzelliklerle bezenmiş olduğunu düşlediği yaşamının parampar-ça olmasından korkmasına karşın, alaylı, suçlayıcı bir ses tonuyla konuşmaktan kendini alamamıştı.

"Ronnie geleli haftalar oldu, hiç paradan söz etmedim, belli ki sorun para değil," dedi Anna, orada öylece duran, bu ses tonunu kullanan soğuk, eleştirel Anna'dan nefret ederek.

Ivor yine duraksadı; yüzünde suçluluk, küstahlık ve korkunun hayran olunacak bir karışımı vardı. "Bak Anna,

işe çok geç kaldım. Bu gece sana uğrarım, bu konuyu konuşuruz." Merdiveni yarılamıştı bile. Anna'dan ve onunla alay etme, onu kışkırtma itkisinden kaçmak için basamakları seke seke iniyordu.

Anna yeniden mutfağa gitti. Janet kahvaltı ediyordu.

"Ivor'la ne konuşuyordunuz?" diye sordu.

"Gitmesi gerektiğini ya da en azından Ronnie'nin gitmesi gerektiğini." Sonra Janet'ın karşı çıkmak üzere olduğunu görünce, "O oda tek kişi için, iki değil. Üstelik arkadaş olduklarından birlikte yaşamayı yeğlerler herhalde."

Janet, karşı çıkmamaya karar vererek Anna'yı şaşırttı. Yemek boyunca, geçen geceki yemekte olduğu gibi sessiz ve düşünceliydi. Sonunda, "Ben niye okula gidemiyorum?" dedi. "Gidiyorsun ya."

"Hayır, gerçek bir okuldan söz ediyorum. Yatılı okul."

"Yatılı okullar, Ivor'ın sana geçen gece okuduğu öykü̇deki ȯkullara hiç benzemezler." Janet bu konunun kapanmasına izin vereceğe benzemiyordu, ama sonra konunun kayıp gitmesine göz yumdu. Okuluna her zamanki gibi gitti.

Kısa bir süre sonra Ronnie, her zamankinden daha erken bir saatte merdivenden indi. Özenle giyinmişti, yanakları da hafifçe sürülmüş allığına karşın çok solgundu. İlk kez Anna için alışverişe çıkmayı önerdi. "Ev işlerinde çok iyiyimdir." Anna reddedince mutfakta oturup tatlı tatlı çene çaldı, bütün bu süre boyunca bakışlarıyla Anna'ya yalvarıyordu.

Ancak Anna kararlıydı ve Ivor gece görüşmek için geldiğinde kararından caymadı. Bunun üzerine Ivor, Ronnie'nin gitmesini ancak kendisinin kalmasını önerdi.

"Hem ne de olsa, Anna, burada aylarca kaldım, birbirimizi hiç rahatsız etmedik. Sana katılıyorum, Ronnie

biraz ileri gitti. Sana söz veriyorum, gidecek." Anna duraksayınca üsteledi: "Hem Janet da var. Onu özlerim. Onun da beni özleyeceğini söylersem, pek de abartmış olmam. Sen oğlunun başına gelen belaya kahrolan arkadaşının elini tutarken yakın dost olduk."

Anna teslim oldu. Ronnie gitti. Ayrılırken olay çıkarttı. Kendisini kapı dışarı ettiği için Anna'ya edepsizlik ettiğini açıkça belli etti. (Anna da kendini gerçekten edepsiz biri gibi hissetti.) Ivor'a da başının üstünde bir çatıdan başka gideri olmayan metresini kaybettiğini belli etti. Ivor kaybından dolayı Anna'dan nefret etti ve ona küstü.

Ivor'ın küsmesi her şeyin, Tommy'nin kazasından önceki haline döneceği anlamına geliyordu. Ivor'ı artık hemen hemen hiç görmüyorlardı. Geceleri çoğunlukla dışarıdaydı. Sonra Anna, Ronnie'nin, yeni koruyucusunu elinde tutmayı başaramadığını, yakınlardaki bir sokakta bulduğu bir odaya yerleştiğini ve ona Ivor'ın baktığını duydu.

Defterler

[Siyah Defter'in ikiye bölünmüş sayfaları dolduğu için, Siyah Defter artık asıl amacına ulaşmıştı. Sol taraftaki "Kaynak" başlığının altında şunlar yazılıydı:]

11 Kasım 1955

Bugün. Kaldırımda, otobüse yetişmeye çalışan insanların çizmeleri ve ayakkabıları arasında badi badi yürüyen şişko, evcil bir Londra güvercini. Adamın biri güvercine bir tekme atıyor, güvercin havaya uçuyor, bir lamba direğine çarpıp düşüyor; boynu gevşekçe sarkık, gagası açık kalakalıyor. Adam şaşırıyor; güvercinin uçarak kaçacağını sanmıştı. Adam çevreye kaçamak bakışlar fırlatıyor, kaçmak istiyor. Çok geç; kıpkırmızı olmuş, cadaloz bir kadın kendisine yaklaşmakta. "Seni canavar! Zavallı güvercini tekmelersin ha!" Adamın yüzü de kızarıyor bu arada. Utançla ve gülünç bir şaşkınlıkla sırıtıyor. "Hep uçup giderler," diyor, kadının kendisine haksızlık etmemesi için yalvarır gibi. Kadın bağırıp çağırıyor: "Öldürdün onu, zavallı küçük bir güvercini nasıl tekmelersin!" Oysa güvercin ölmüş değil, direğin yanında başını kaldırmaya çalışıyor, boynunu uzatıyor, kanatlarını çırpıyor, ama olduğu yerden kalkamıyor. Bu arada, içinde on beş yaşlarında erkek çocukların da bulunduğu birkaç

kişi, durup olayı izlemeye başlıyor. Çocukların yüzlerinde, sokak haydutlarına özgü açıkgöz ve dikkatli bir ifade var, etkilenmemiş bir biçimde durmuş seyrediyorlar ve sakız çiğniyorlar. Birisi konuşuyor: "Hayvanları Koruma Derneği'ni arayın." Kadın bağırıyor: "Bu barbar, zavallı hayvanı tekmelemeseydi buna hiç gerek kalmayacaktı." Adam, koyun gibi bekliyor, herkesin nefret ettiği bir suçlu o artık. İşe duygularını katmayan yalnız o iki çocuk. Birisi laf olsun diye, "Böylelerini hapse tıkmalı," diyor. "Evet, evet," diye bağırıyor kadın. Kuşu tekmeleyen adamdan nefret etmekle o kadar meşgul ki, güvercine bakmıyor bile. "Hapse mi," diyor ikinci çocuk, "bence kırbaçlamalı." Kadın dikkatle çocukları inceliyor ve kendisiyle dalga geçtiklerini fark ediyor. "Evet, elbette sizi de!" diyor soluğu kesilerek, sesi boğazına takılan öfke yumrusu yüzünden kısılmış. "Bir kuş acı çekerken nasıl böyle gülersiniz!" O bunları söylerken çocuklar sırıtıyorlar, ancak olayın kötü adamı gibi değil; adam utanç ve inanmazlıkla gülüyor. "Gülün," diyor kadın. "Gülün. Sizi gerçekten kırbaçlamalı. Evet. Gerçekten." Bu sırada işbilir bir adam eğilip güvercini inceliyor. Doğruluyor ve "Ölmek üzere," diyor çevredekilere. Doğru söylüyor, kuşun gözlerine bir zar iniyor ve gagasından kan sızıyor. Nefretini yönelttiği üçlüyü unutan kadın, kuşa bakmak için eğiliyor. Kadının ağzı hafifçe açık, kuşun soluğunun kesilip, boynunu kıvırışını, sonra da hareketsiz kalışını hoşnutsuz bir merakla izliyor.

"Öldü," diyor işbilir adam.

Kötü adam, kendine gelerek özür diler gibi, ancak saçmalığa izin vermemeye kararlı bir biçimde, "Özür dilerim, ama bilerek yapmadım. Daha önce yolumdan kaçmayan bir güvercin görmemiştim," diyor.

Hep birlikte, sertleşen güvercin tekmeleyicisine ayıplar gibi bakıyoruz.

"Kaza ha!" diyor kadın. "Kaza!"

Ancak artık topluluk yavaş yavaş dağılıyor. İşbilir adam kuşu eline alıyor, ama bu bir hata, çünkü bunu ne yapacağını bilemiyor. Tekmeleyen adam oradan uzaklaşıyor, ama kadın ardından gidip, "Senin adın, adresin ne bakayım, seni dava edeceğim," diyor. Adam sinirlenerek, "Of pireyi deve yapma," diyor. "Demek sen küçük bir güvercini öldürmeye pire diyorsun," diyor kadın. "Ama deve de değil, cinayet deve değildir," diye düşüncesini belirtiyor, elleri ceketinin cebinde, sırıtan on beşliklerden biri. Arkadaşı onun amacını sezerek oyunu sürdürüyor: "Haklısın. Pireler cinayettir. Develer değil."

"Doğru ya," diyor ilki, "Güvercin ne zaman deve olur? Pire olduğu zaman." Kadın onlara dönüyor ve kötü adam istememesine karşın inanılmaz derecede suçlu görünerek, bu durumu fırsat bilip kaçıyor. Kadın iki çocuğa hakaret etmek için doğru sözleri ararken işbilir adam elinde kuşun cesediyle çaresizce duruyor, çocuklardan biri alay eder gibi, "Güvercin turtası mı yapacaksınız bayım," diyor. "Arsızlık etme, polis çağırırım," diyor işbilir adam çabucak. Kadın sevinerek, "Çok doğru, çok doğru, çok önceden çağırmalıydık," diyor. Çocuklardan biri inanmazlık ve hayranlıkla uzun ve alaylı bir ıslık çalıyor. "İşte sana karakol davetiyesi," diyor, "aynasızları çağırın. Seni halka ait bir güvercini çalmaktan içeri tıkarlar bayım." İkisi kahkahadan kırılarak, ancak polis sözü geçtiği için saygınlıklarını kaybetmeden gitmek için hızla uzaklaşıyorlar.

Geriye yalnızca kızgın kadın, işbilir adam, ölü kuş ve birkaç izleyici kalıyor. Adam çevresine bakınıyor ve lamba direğine asılı bir çöp tenekesi olduğunu görünce ölü güvercini bunun içine atmak için ilerliyor. Ancak kadın onun yolunu kesiyor ve güvercini çekip alıyor. "Bana ver onu," diyor sesi merhametle yumuşayarak. "Zavallı

küçük kuşu penceremin önündeki saksıya gömeceğim." İşbilir adam sevinerek kaçıp gidiyor. Kadın güvercinin gagasından damlayan yoğun kana tiksintiyle bakarak kalakalıyor.

12 Kasım

Dün gece düşümde güvercini gördüm. Bu, bana ne olduğunu bilmediğim bir şeyi anımsatıyordu. Düşümde anımsamak için savaşıyordum. Ancak uyandığımda bunun Mashopi Oteli hafta sonlarında geçen bir olay olduğunu anımsamıştım. Bu olay yıllardır hiç aklıma gelmemişti, ancak şimdi oldukça net ve ayrıntılı bir biçimde anımsıyorum. Beynimde ancak dünkü gibi bir olayın şokuyla anımsayabildiğim bunca kilitli ve ulaşılamaz şeyin olması yine sinirimi bozdu. Bu olay kritik son hafta sonu değil de ortalardaki hafta sonlarından birinde yaşanmış olmalıydı, çünkü o sıralar Boothbylerle aramız hâlâ iyiydi. Bayan Boothby'nin, biz kahvaltı ederken elinde 22'lik bir tüfekle yemek salonuna girip, "Aranızda ateş etmeyi bilen var mı?" diye sorduğunu anımsıyorum. Paul, tüfeği alarak, "Pahalı eğitimim, bana av kuşu ve sülün cinayetinin inceliklerini öğretmekten geri kalmamıştır," dedi. "Ah, o kadar abartılı bir şey değil," dedi Bayan Boothby. "Çevrede av kuşları ve sülün var, ama pek fazla değil. Bay Boothby'nin canı güvercin turtası çekti. Eskiden arada sırada tüfeği alır çıkardı, ama artık formdan düştü, ben de düşündüm ki, eğer isterseniz..."

Paul silahı alaylı alaylı inceliyordu. Sonunda, "Yivli bir tüfekle kuş avlanabileceği hiç aklıma gelmezdi, ama Bay Boothby becerebiliyorsa, ben de becerebilirim," dedi.

"O kadar güç bir iş değil," dedi Bayan Boothby, her zamanki gibi Paul'ün davranışlarındaki nazik görünüme kanarak. "Aşağıda tepeler arasında güvercinlerle dolu bir

vadi var. Tek yapmanız gereken, konmalarını bekledikten sonra onları vurmak."

"Buna avcılık mı diyorsunuz!" dedi Jimmy vakarla.

"Tanrım, buna avcılık mı diyorsunuz!" diye haykırdı Paul, bir eliyle alnını tutup, ötekiyle tüfeği uzatarak.

Bayan Boothby onu ciddiye alsın mı almasın mı bilemiyordu ama, "Bence yeterince adilane," diye açıklama yaptı. "Öldüreceğinizden emin olmadıkça ateş etmeyin, bunun ne zararı var?"

"Haklı," dedi Jimmy, Paul'e.

"Haklısınız," dedi Paul, Bayan Boothby'ye. "Tamamen haklısınız. İsteğinizi kabul ediyoruz. Hancı Boothby'nin güvercin turtası için kaç güvercin gerek?"

"Altıdan azı işe yaramaz, ama eğer yeterince kuş getirirseniz size de bir turta yaparım. Değişiklik olur."

"Doğru," dedi Paul. "Gerçekten de bir değişiklik olur. Bize güvenin."

Bayan Boothby ona ciddi bir biçimde teşekkür ederek bizi tüfekle baş başa bıraktı.

Kahvaltı sona erdi, saat sabah on sularıydı, öğle yemeğine kadar oyalanacak bir şeyler bulduğumuz için sevinmiştik. Otelden birkaç metre uzakta, eskiden Afrikalıların kullandığı bir patika, anayoldan dik açıyla bozkıra sapıyordu; üzerindeki derin tekerlek izleriyle, sağa sola saparak bozkırı geçiyordu. Bu toprak yol, yedi sekiz kilometre ötede, çayırın ortasında bulunan Roma Katolik Misyonu'na dek uzanıyordu. Bu patikadan arada sırada çiftliğe gereksinim maddeleri götüren misyon kamyonları geçerdi, bazen de misyonun işlettiği büyük bir çiftliğe işçiler gider gelirdi, ama yol çoğunlukla boştu. Bu bölge, dalgalanarak uzanan kumlu yüksek bir bozkırdan ve bozkırın ortasında yükselen tepelerden oluşuyordu. Yağmur yağdığında toprak yağmura kucak açmak yerine, ona direnir gibi görünürdü. Yağmur, katı toprağa

öfkeyle çarpıp üç ya da dört metre geri sıçrardı, ama fırtınadan bir saat sonra her yer yine kupkuru olur ve yağmur sularıyla açılan dere yatakları ve vadiler yine heyecan ve gürültüyle dolardı. Geçen gece o kadar şiddetli bir yağmur yağrnıştı ki, yatakhane bölümünün demir çatısı sarsılmış ve gümbürdemiş durmuştu, oysa şimdi güneş tam tepemizdeydi, gökyüzü bulutsuzdu, biz de asfaltın yanında, ayakkabılarımızın altındaki kuru, ince ve beyaz kum kabuğun üzerinde yürüyorduk; kabuk ağırlığımız altında kırılınca, altındaki koyu, ıslak tabaka ortaya çıkıyordu.

O sabah yalnızca beş kişiydik, ötekiler neredeydi, anımsamıyorum. Belki yalnızca beşimizin otele geldiği bir hafta sonuydu. Paul, tam bir avcı görünümünde tüfeği taşıyor ve bu rolde kendisine gülümsüyordu. Jimmy onun yanındaydı, beceriksiz, şişman, solgundu; zeki bakışlı gözleri, duyduğu arzu yüzünden aşağılık duygusuyla dopdolu, bu durumdan duyduğu acıyla ironik, sürekli Paul'e bakıyordu. Ben, Willi ve Maryrose arkadan geliyorduk. Willi'nin elinde bir kitap vardı. Maryrose ve ben tatil giysileri içindeydik; üzerimizde renkli tulumlar ve gömlekler vardı. Maryrose mavi bir tulum ve gül rengi bir gömlek giymişti; ben de gül rengi bir tulum ve beyaz bir gömlek giymiştim.

Anayoldan kum yola sapar sapmaz yavaş ve dikkatlice yürümek zorunda kaldık, çünkü sağanaktan sonraki bu sabah, her yer böcek kaynıyordu. Her yer sürünen yaratıklarla cıvıl cıvıldı. Alçak otların üstünde yeşilimsi beyaz kanatlı milyonlarca kelebek kanat çırpıp zikzaklar çiziyordu. O sabah, kelebekler, kozalarını kırmış, bunlardan sıçrayarak ya da sürünerek dışarı çıkmış, şimdi özgürlüklerini kutluyordu. Otların üzerinde ve yoldaysa canlı renklerle bezenmiş çiftlerden oluşan bir çekirge sürüsü vardı. Bunların da sayısı milyonları buluyordu.

"Ve çekirge ötekinin sırtına sıçradı," dedi az ileride-ki Paul, hafif ancak ciddi bir sesle. Durdu. Yanındaki Jimmy de ona uyarak yürümeyi kesti. Biz de her ikisinin yanına gelip durduk. "Tuhaf," dedi Paul, "daha önce böceklerin bu şarkısının ne anlama geldiğini, somut olarak neyi ifade ettiğini anlamamıştım." Çok tuhaf bir durumdu, ama utançtan çok huşu içindeydik. Güldük, ama kahkahalarımız fazla yüksekti. Nereye baksak, böceklerin çiftleştiğini görüyorduk. Böceklerden biri bacaklarını sıkıca toprağa yapıştırıyordu, böylece altındaki kıpırdayamıyordu; ya da biri ötekinin sırtına tırmanmaya çalışıyordu, bu arada alttaki, üsttekine her ikişini de bir yana fırlatacak kadar delice iniş kalkışlarında yardım etmek için hareketsiz duruyordu. Uyumsuz eşleşmiş bir çift devriliyor, alttaki doğrulup hareketsiz duruyor, bu arada öteki onun sırtına yeniden binmeye çalışıyor ya da kendini saf dışı bırakan başka –ve bize pek de farklı görünmeyen– bir çekirgeyle savaşıyordu. Ancak mutlu ya da uyumlu bir biçimde eşleşmiş başka böcekler parlak, yuvarlak ve aptal bakışlı gözleriyle çevremizde, birbirlerinin üzerinde duruyorlardı. Jimmy bir gülme nöbetine kapıldı, Paul de onun sırtına bir şaplak attı. "Bu bayağı böcekler ilgimizi hak etmiyorlar," dedi. Haklıydı. Bu boya kutularına benzeyen, parlak renklerle bezeli, ince zümrüt rengi otların arasında yarı gizlenmiş duran böceklerin teki ya da on ya da yüz tanesi bize çekici gelebilirdi, ama çiğ kırmızı ve çiğ yeşil renkli, siyah boş gözleriyle anlamsız anlamsız bakan bu böceklerden binlercesi, aptalca müstehcenliğin, her şeyden öte, aptallığın sembolüydüler. "Kelebekleri seyredelim daha iyi," dedi Maryrose ve öyle yaptı. Kelebekler çok güzeldi. Mavi gökyüzü, gözümüzün alabildiğince beyaz kanatlarla bezeliydi. Uzaktaki vadide kelebekler, yeşil otların üstünde beyaz ve parıltılı bir sis oluşturuyorlardı.

"Ama sevgili Maryrose," dedi Paul, "kuşkusuz sana özgü şirinlikle, bu kelebeklerin yaşam sevincini kutladıklarını ya da yalnızca eğlendiklerini düşünüyorsun, ama durum çok farklı. Onlar da tıpkı bu bayağı çekirgeler gibi, rezilce seks peşinde koşuyorlar."

"Sen nereden biliyorsun?" diye sordu Maryrose, son derece dürüst bir biçimde; her zamanki gibi alçak sesle konuşmuştu. Paul de son derece çekici olduğunu bildiği o genizden gelen kahkahasını attı ve ağırlaşarak Maryrose'u bekledi, Jimmy'yi önde yalnız bırakmıştı. Maryrose'a eşlik eden Willi de Paul'e yer açarak yanıma yaklaştı, oysa ben terk edilmiş Jimmy'ye doğru hızlanmıştım bile.

"İşte bu gerçekten çok tuhaf," dedi Paul; çok rahatsız olmuşa benziyordu. Gözlerini diktiği yere baktık. Çekirge ordusunun içinde kötü eşleşmiş iki çift vardı. Çiftlerden ilkinde yaya benzeyen bacaklarıyla bir pistonu andıran kocaman, güçlü bir böceğin sırtında, yeterince yükseğe tırmanamayan, küçük, beceriksiz bir böcek vardı. Onların yanında da tam tersi bir çift görülüyordu: Ufacık, parlak, acınası bir çekirgenin üzerine, görkemli, güçlü ve tuttuğunu koparan bir böcek çıkmıştı; zavallıcık onun altında cüce gibi kalmış, neredeyse eziliyordu. "Küçük bir bilimsel deney yapacağım," dedi Paul. Dikkatlice adım atarak yolun yanındaki böceklerin yanına gitti, tüfeğini yere koydu ve bir ot kopardı. İşbilir ve kayıtsız bir biçimde böcekleri kenara iterek tek dizini yere koydu. Beceriyle ağır gövdeli böceği, ot manivelasıyla ufak çekirgenin üzerinden çekti. Ancak iri böcek şaşılası bir kararlılıkla, tek sıçrayışta yeniden küçük böceğin üzerine atladı. "Bu operasyon için iki kişi gerekli," dedi Paul. Jimmy hemen bir ot kopardı ve kaynaşan böcek sürüsüne bu kadar yaklaşmış olmanın verdiği tiksintiyle yüzünü buruşturarak Paul'ün yanında yerini aldı. İki

genç adam, kumlu yolda çömelmiş, ot saplarıyla çalışıyorlardı. Ben, Willi ve Maryrose durmuş onları seyrediyorduk. Willi kaşlarını çatmıştı. "Ne kadar anlamsız," dedim ironik bir biçimde. O sabah, her zamanki gibi aramız pek iyi olmamasına karşın Willi dargınlığını bir kenara bırakıp bana gülümsedi ve gerçekten eğlenerek, "Yine de, çok ilginç," dedi. Birbirimize gülümsedik; bu gülümsemede sevgi ve acı vardı; iyi anlaştığımız anlar çok seyrekti. Diz çökmüş gençlerin öteki yanında duran Maryrose bizi kıskançlık ve acıyla izliyordu. Mutlu çiftin yanında kendini dışlanmış hissediyordu. Buna dayanamadım ve Willi'yi orada bırakıp Maryrose'un yanına gittim. Maryrose ve ben, Paul'le Jimmy'nin üstüne eğilip olayı izledik.

"Şimdi," dedi Paul. Canavarı küçük böceğin sırtından kaldırdı. Ancak Jimmy sakarlığı yüzünden bu işi beceremedi, yeniden denemeye zaman kalmadan Paul'ün büyük böceği yeniden yerini almıştı. "Of aptal şey," dedi Paul, sinirlenerek. Genellikle Jimmy'ye sinirlendiğini belli etmezdi, çünkü Jimmy'nin kendisine taptığını biliyordu. Jimmy otu elinden bıraktı ve acıyla bir kahkaha attı; duyduğu acıyı gizlemeye çalışıyordu. Paul bu arada iki ot sapını eline almış, üstte duran biri büyük, öteki küçük iki böceği uygunsuz eşlerinin üzerinden alıp yerlerini değiştirmişti bile; şimdi iki çift de uyumlu bir biçimde eşleşmişlerdi, iki büyük böcek, iki küçük böcek.

"İşte," dedi Paul. "Bilimsel yaklaşım diye buna denir. Mükemmel ve kolay. Ne kadar doyum verici."

Beşimiz de orada durmuş, sağduyunun zaferini inceliyorduk. Bu olayın anlamsızlığı karşısında kendimizi tutamayarak hep birlikte gülmeye başladık; Willi bile gülüyordu. Bu arada çevremizde boyanmış gibi duran binlerce çekirge, yardımımıza gereksinim duymaksızın, türlerini devam ettirmek için başlarının çaresine bakı-

yorlardı. Bizim küçük zaferimizse fazla uzun sürmemişti, çünkü büyük böceğin sırtındaki öteki büyük böcek düşmüştü ve o düşer düşmez alttaki dişi ya da erkek olan çekirge hemen onun sırtına çıkmıştı.

"Ne kadar terbiyesizce bir davranış," dedi Paul ciddiyetle.

"Bu konuda asla emin olamayacağız," dedi Jimmy, arkadaşının ciddi mırıltısını taklit etmeye çalışarak, ancak hep soluk soluğa, tiz ya da fazla şakacı bir biçimde konuştuğu için bunu başaramadı: "Doğa dediğimiz şeyin, bu hayvancıkları bizleri programladığından daha iyi programlamış olduğuna asla emin olamayız. Bu minyatür ilkel varlıkların, erkek dişinin üzerinde çiftleşecek biçimde programlandığı yolunda elimizde kanıt var mı? Ve hatta," diye ekledi cesaretle, çok yanlış bir ses tonuyla konuşmaya devam ederek: "erkek ve dişi olarak çiftleştiklerini nereden biliyoruz? Çünkü tek bildiğimiz, bunun bir safahat cümbüşü olduğu, erkekler erkeklerle, dişiler dişilerle..." Soluğu kesilerek bir kahkaha attı. Onun ter basmış, utangaç, zeki ifadeli yüzüne bakınca, söylediği ya da söyleyebileceği şeylerin, neden Paul söylediğinde olduğu gibi kulağa hoş gelmediğini merak ettiğini anladık. Bu konuşmayı Paul yapmış olsaydı, ki bunu rahatlıkla yapabilirdi, hepimiz şu anda gülmekten kırılıyor olurduk. Oysa şimdi hepimiz çok rahatsız olmuştuk ve itişip kakışan çirkin böceklerle kuşatılmış olduğumuzu fark etmiştik.

Birden Paul sıçrayıp önce çiftleşecek biçimde ayarladığı canavar çiftin sonra da küçük çiftin üstüne bastı.

"Paul!" dedi Maryrose, sarsılmış bir biçimde; ezilmiş renkli kanatlar, gözlerden oluşan, beyaz ve yapışkan sıvı yığınına bakarak.

"İşte duygularıyla hareket edenlere özgü bir tepki," dedi Paul, Willi'yi taklit ederek. Willi kendisiyle şakala-

şıldığını anlamış, gülümsüyordu. Sonra Paul ciddi bir tavırla, "Sevgili Maryrose," dedi. "Bu geceye, hatta zamanı uzatsak bile, yarın geceye kadar, bu yaratıkların hemen hepsi ölecek – tıpkı senin kelebeklerin gibi."

"Ah, hayır," dedi Maryrose, çekirgeleri görmezlikten gelip, dans eden kelebek bulutlarına kederle bakarak. "Ama neden?"

"Çünkü fazlasıyla kalabalıklar. Hepsi yaşasaydı neler olurdu bir düşünsene? Her yeri istila ederlerdi. Mashopi Oteli kaynaşan bir çekirge sürüsü altında kaybolur, yıkılıp yerle bir olurdu; bu arada da tahmin edemeyeceğin kadar uğursuz olabilecek bu kelebek sürüsü, Bay ve Bayan Boothby'nin ve onların evlenme çağındaki kızlarının cesetleri üzerinde zafer dansı yaparlardı."

Maryrose, alınarak kül gibi olan yüzünü Paul'den öteki tarafa çevirdi. Ölmüş ağabeyini düşündüğünü biliyorduk. Böyle zamanlarda bizden tümüyle yalıtılmış gibi dururdu, öyle ki hepimiz kollarımızı boynuna dolamak için can atardık.

Oysa Paul konuşmayı sürdürdü, bu sefer Stalin'in taklidini yapmaya başlamıştı: "Görünen köy kılavuz istemez, söylememe bile gerek yok ve aslında gerçekten söylememe gerek yok, öyleyse kendimi niye boşuna yorayım? Ancak, bir şey söylemenin gerekli olup olmadığı besbelli konumuz değil. Herkesin çok iyi bildiği gibi, doğa savurgandır. Birkaç saate kalmaz, bu böcekler birbirlerini ısırarak, dövüşerek ya da cinayet, intihar, hatalı cinsel yaklaşım gibi yollarla ölecekler ya da şu anda buradan ayrılıp kendilerine ziyafete başlama olanağı vermemizi bekleyen kuşlar tarafından yeneceklerdir. Bu harika ve zevk veren çayıra önümüzdeki hafta sonu ya da politik görevlerimiz izin verirse, ondan sonraki hafta sonu yeniden gelip, düzenli olarak çıktığımız gezintilerimiz sırasında bu yoldan geçtiğimizde, bu kırmızı yeşil

tatlı böceklerden bir iki tanesini görüp, ne kadar şirin olduklarını düşüneceğiz. Çevremizde son dinlenme yerlerine gömülmekte olan milyonlarca ceset için pek fazla üzülmeyeceğiz. Tartışmasız daha güzel olan, ancak daha fazla işe yaramayan kelebekleri de çok, hatta hep özleyeceğiz – elbette eğer daha alışılagelmiş yoz eğlencelerimizden zaman bulursak."

Paul'ün, Maryrose'un ağabeyinin ölümü konusundaki yarasını neden deştiğini merak ediyorduk. Maryrose acıyla gülümsüyordu. Yere çakılıp öleceği korkusuyla sürekli işkence çeken Jimmy'nin de yüzünde aynı buruk gülümseme vardı.

"Demek istediğim, yoldaşlar..."

"Ne demek istediğini çok iyi anlıyoruz biz," dedi Willi kabaca, öfkeyle. Belki böyle zamanlarda, Paul'ün dediği gibi, gerçekten grubun "baba figürü" oluyordu. "Yeter," dedi Willi. "Artık gidip, güvercinleri bulalım."

"Görünen köy kılavuz istemez, söylememe gerek yok," dedi Paul altta kalmamak için, yine Stalin'in en sevdiği açılış sözcüklerini kullanarak, "böyle sorumsuzca davranmaya devam edersek, ev sahibimiz Boothby'nin güvercin turtası asla pişirilemeyecek."

Çekirgelerin arasında, toprak yolda ilerledik. Bir buçuk iki kilometre ötede küçük bir tepe, daha doğrusu bir araya yuvarlanmış iri granit kayalarından oluşmuş bir yığın vardı; bunun ötesinde çekirgeler, sanki bir çizgi çekilmiş gibi yok oluyordu. Orada yoktular, hiçbir yerde görünmüyorlardı, sanki türleri bir anda yok olmuştu. Ancak kelebekler, dans eden beyaz çiçekler gibi her yerde uçuşmaya devam ediyorlardı.

Sanırım aylardan ekim ya da kasımdı. Hangi ayda olduğumuzu, böceklerin çiftleşmesinden kestirecek kadar bilgili değilim, hangi ayda olduğumuzu o günkü sıcaklığın niteliğinden tahmin ediyorum. Emici, harika,

tehlikeli bir sıcak vardı o gün. Daha sonraki aylarda, yağmurlu mevsimde, havada kışın geldiğini haber veren bir şampanya kokusu olur. Ancak, o gün ısı yanaklarımızı, kollarımızı, bacaklarımızı hatta giysilerimizi geçerek sırtımızı kavuruyordu. Evet, mevsimin ilk günleri olmalıydı elbette, çünkü otlar kısacıktı, beyaz kumun üzerinde taze, belirgin kümecikler oluşturuyorlardı. Demek ki o hafta sonu, Paul'ün hemen ardından öldüğü son hafta sonundan dört ya da beş ay önceydi. O sabah izlediğimiz patika, aylar sonra Paul'le benim ince ince yayılan bir sis içinde koşup ıslak otların üzerine düştüğümüz patikanın ta kendisiydi. Nerede düşmüştük? Belki de turtaya gereken güvercinleri vurmak için oturduğumuz yerin yakınında bir yerlerde.

Küçük tepeyi ardımızda bıraktık, şimdi önümüzde daha büyük bir tepe yükseliyordu. Bu ikisinin arasındaki çukur bölge, Bayan Boothby'nin, güvercinlerin bulunduğunu söylediği yerdi, patikadan ayrılıp büyük tepenin eteklerine doğru hiç konuşmaksızın yürüdük. Güneş sırtımızı iğne iğne yakarken konuşmaksızın yürüdüğümüzü anımsıyorum. Parlak, mavi gökyüzünün altında, sendeleyerek uçan beyaz kelebeklerin arasında, çamurlu otlukta yürüyen canlı renklerle bezenmiş beş genç insandık; kendimizi o halimizle görebiliyorum.

Tepenin eteklerinde bulunan yüksek ağaçların altına oturduk. Yirmi metre ötede bir grup ağaç daha vardı. Bir güvercin, bu ikinci grubun yaprakları arasından bir yerden ötüyordu. Çıkardığımız patırtı yüzünden sustu, sonra zararsız olduğumuza karar verip ötmeye devam etti. Yumuşak, uyku verici, uyuşturucu, hipnotize edici bir sesti bu, tıpkı –şimdi kulak kesildiğimiz için– ağustosböceklerinin her yerde duyduğumuz zırıltısı gibi. Ağustosböceklerinin sesi sarılık olup burnuna kadar kininle dolmaya benziyordu; kulak zarlarından çıkıyor

gibi gelen ve durmaksızın cır cır öten bir ses. İnsan çok geçmeden bunu duymamaya başlıyordu, tıpkı insanın kandaki kininin çıkardığı ateşli cırlamayı artık duymaz olduğu gibi.

"Yalnızca bir tanecik güvercin," dedi Paul. "Bayan Boothby bize yanlış bilgi vermiş."

Tüfeğin namlusunu bir kayaya dayadı, kuşa nişan aldı, sonra kayanın desteği olmaksızın nişan aldı, tam ateş edeceğini düşündüğümüz anda tüfeğini indirdi.

Tembelce bir bekleyiş için hazırlandık. Gölge çok koyuydu, otlar yumuşak ve tazeydi, güneş de öğlenki konumuna doğru tırmanıyordu. Arkamızdaki tepe hükmedici, ancak baskı yaratmayacak biçimde, bir kule gibi yükseliyordu. Ülkenin bu yöresindeki tepeler çok yanıltıcıdır. Genellikle çok yüksektirler, ancak yaklaştığınızda yuvarlak granit kaya yığınlarından oluştuğunu gördüğünüzde gözünüzde küçülürler; böyle bir tepenin eteklerinde duran biri, bir devin yığdığı çakıltaşları gibi yükselen ve her an yuvarlanıverecekmiş gibi görünen parlak, iri granit kayaların arasındaki bir yarık ya da küçük bir koyaktan öteki taraftaki vadiyi görebilirdi. Bu tepe –inceleğimiz için biliyorduk– yetmiş seksen yıl önce istilacı Matabelelere karşı Mashonalar tarafından yapılmış barikatlar ve siperlerle doluydu. Ayrıca harika Buşman çizimleriyle kaplıydı. En azından, otelden gelip kendilerini eğlendirmek için bunlara taş atanlar tarafından bozulmadan önce öyle olduklarını sanıyorduk.

"Varsayın ki," dedi Paul, "biz çevresi kuşatılmış Mashonalarız. Matabeleler yaklaşıyor, hepsi süslü, korkutucu kılıklar içinde. Sayıca üstünler. Üstelik, bizler savaşçı bir halk değiliz, öyle olduğumuz söyleniyor, barış sanatlarına kendini adamış basit insanlarız, Matabeleler ise hep kazanıyorlar. Biz erkekler biliyoruz ki, birkaç dakika sonra acılar içinde kıvranarak öleceğiz. Ancak siz

şanslı kadınlar, Anna ve Maryrose, siz üstün Matabele kabilesinin daha savaşçı ve yiğit erkeklerinden iki yeni efendi tarafından sürüklenip götürüleceksiniz."

"Ancak bundan önce kendilerini öldürürler," dedi Jimmy. "Değil mi Anna? Değil mi, Maryrose?"

"Elbette," dedi Maryrose, iyi huylulukla.

"Elbette," dedim ben de.

Güvercin ötmeye devam ediyordu. Onu görebiliyorduk; küçük, güzel bir karaltıydı. Paul, tüfeği kaldırdı, nişan aldı ve ateş etti. Kuş kanatları gevşekçe sarkarak döne döne düştü ve oturduğumuz yerden bile duyabildiğimiz bir pat sesiyle yere çarptı. "Bize bir köpek gerek," dedi Paul. Jimmy'nin sıçrayıp kuşu getirmesini bekliyordu. Jimmy kendiyle savaşıyordu, buna karşın kalktı, kardeş ağaç kümesine doğru yürüdü, artık kaba saba bir ceset haline gelmiş kuşu bulup getirdi, Paul'ün ayaklarının dibine fırlattı ve yeniden oturdu. Güneşin altında yaptığı bu küçük yürüyüş onu terletmiş ve gömleğinde büyük ter lekelerinin oluşmasına yol açmıştı. Jimmy soyunup gömleğini çıkarttı. Gövdesi solgun, toplu, neredeyse bir çocuğunki gibiydi. "Böyle daha iyi," dedi meydan okuyarak; bizim ona, büyük olasılıkla eleştirerek baktığımızın farkındaydı.

Ağaçlar şimdi sessizdi. "Tek güvercin," dedi Paul. "Ev sahibimizin dişinin kovuğunu bile doldurmayacak bir parça yiyecek."

Uzaktaki ağaçlardan güvercinlerin mırıltılı, yumuşak bir sesle öttüğü duyuluyordu. "Sabır," dedi Paul. Tüfeğini yeniden indirip sigara içmeye başladı.

Willi bu arada kitap okuyordu. Maryrose, yumuşak altın renkli başını bir çimen öbeğine dayamış, gözleri kapalı, sırtüstü yatıyordu. Jimmy kendisini eğlendirecek başka bir şey bulmuştu. Birbirinden ayrı duran ot kümelerinin arasındaki kum, dün gece yağmurla yol yol ol-

muştu, büyük olasılıkla dün geceki fırtınada oluşmuştu bunlar. Yirmi yirmi beş santim genişliğinde, sabah güneşiyle şimdiden kuruyarak kemik gibi kaskatı olmuş minyatür bir dere yatağı vardı. Beyaz kumun üzerinde, farklı büyüklüklerde, düzensiz olarak yayılmış on iki kadar yuvarlak, derin olmayan oyuk görülüyordu. Jimmy elinde ince ama dayanıklı bir ot sapı, yüzükoyun yatmış, bunu büyükçe oyuklardan birinin dibinde dolaştırıyordu. İnce kum durmaksızın, çığ gibi dökülüyordu, mükemmel biçimli kuyu mahvolmuştu.

"Beceriksiz salak," dedi Paul. Jimmy'yle böyle durumlarda hep acılı ve rahatsız bir sesle konuşurdu. Bir insanın nasıl bu kadar sakar olabildiğini gerçekten anlayamıyordu. Çöpü Jimmy'nin elinden çekti ve bunu başka bir kum kuyusuna nazikçe daldırarak kuyuyu kazan böceği saniyesinde çekip çıkardı – bir karıncayiyendi bu, ama bu bir kibrit başı büyüklüğündeydi, yani türünün iri bir örneğiydi. Paul'ün ot sapından telaşla inen böcek, konduğu taze ve beyaz kum parçasında deli gibi çırpınarak, yeniden üzerine serpilerek yükseltiyle kapanan kumun altında kayboluverdi.

"İşte," dedi Paul, Jimmy'ye kabaca ve otu yeniden ona verdi. Paul kendi aksiliğinden utanmışa benziyordu; sessiz ve oldukça solgun duran Jimmy hiçbir şey söylemedi. Çöpü aldı ve küçük kumdan tepenin yükselişini seyretti.

Bu olaya iki yeni güvercinin karşımızdaki ağaçlara konduğunu fark edemeyecek kadar dalmıştık. Şimdi, besbelli uyum içinde ötmek amacı gütmeden ötmeye başlamışlardı, çünkü bu iki yumuşak ötüş ırmakları bazen birlikte, bazen ayrı akıyordu.

"Çok sevimliler," dedi Maryrose olanları protesto etmek amacıyla, gözleri hâlâ kapalıydı.

"Yine de, senin kelebeklerin gibi, ölüme mahkûm-

lar," dedi Paul ve tüfeğini kaldırıp ateş etti. Dallardan birindeki kuş bu sefer taş gibi düştü. Şaşıran öteki kuş, çevresine bakınıyordu, başı bir o yana bir bu yana dönüyordu, bir gözünü yoldaşını kapmış olabilecek atmacayı görmek için gökyüzüne çevirdi, sonra yere baktı, besbelli otların üzerinde yatan kanlı nesneyi tanıyamamıştı; çünkü tüfeğin gürlemesini izleyen bekleyiş dolu, yoğun sessizlikten sonra yeniden ötmeye başlamıştı. Paul hemen silahını kaldırıp ateş etti, o da taş gibi düştü. Artık kimse, böceği gözlemlemekten başını kaldırmayan Jimmy'ye bakmıyordu. Görünmeyen böceğin küçük sarsıntılar yaratarak dibinde çalıştığı kuyu şimdiden kumun üstünde düzgün, alçak bir oyuğa dönüşmüştü. Belli ki Jimmy kuşların vurulduğunu duymamıştı. Paul de ondan yana bakmıyordu. Hafif hafif ıslık çalarak, kaşları çatılmış, öylece bekliyordu. Bize ve Paul'e bakan Jimmy bir anda kıpkırmızı oldu, sonra çabalayarak ayağa kalktı, ağaçlara doğru yürüdü ve iki cesetle geri geldi.

"Bir köpeğe gerek yok aslında," dedi Paul. Jimmy henüz dönüş yolunu yarılamamıştı, ama yine de bunu duymuştu. Paul'ün bunu Jimmy duysun diye söylediğini sanmıyorum, ancak duymasın diye özel bir çaba da göstermemişti. Jimmy yeniden oturdu, omuzlarının beyaz derisi, otların öte yanına güneş altında yaptığı bu iki yolculuk yüzünden kızarmıştı.

Yine yoğun bir sessizlik oldu. Hiçbir yerden güvercin sesi gelmiyordu. Üzerinden kanlar akan üç beden, güneşin altında küçük bir kayanın yanında yığılmış duruyorlardı. Gri, pürtüklü kaya, pas renkli, yeşil ve mor likenlerle bezeliydi; otların üzerindeyse yoğun, kırmızı damlalar parlıyordu.

Havada kan kokusu vardı.

"Bu kuşlar kokuşacaklar," dedi, bütün bunlar olurken başını kitabından kaldırrnamış olan Willi.

"Azıcık kokmaları iyidir," dedi Paul.

Paul'ün Jimmy'ye baktığını ve Jimmy'nin yine kendisiyle savaşmaya başladığını görünce hemen kalkıp kanatları sarkmış, gevşemiş cesetleri gölgeye attım.

Artık hepimizin arasında huzursuz edici bir gerginlik vardı, Paul, "Ben içecek bir şeyler istiyorum," dedi.

"Barın açılmasına daha bir saat var," dedi Maryrose.

"Umarım gerekli sayıda kurban çok geçmeden ortaya çıkar, çünkü barın açılma saati gelip gong çalınca hemen gideceğim. Kıyımı bir başkasına bırakacağım."

"Hiçbirimiz senin kadar iyi silah kullanamayız," dedi Maryrose.

"Sen de bunu çok iyi biliyorsun ya," dedi Jimmy birden nefretle.

Jimmy kum dere yatağını inceliyordu. Artık hangisinin yeni karınca yuvası olduğunu anlamak çok zordu. Jimmy, dibinde küçük bir yükseltinin –bekleyen canavarın gövdesi– görüldüğü daha büyükçe olan kuyuya ve canavarın çenesi olan iki küçük, siyah, ince, dalımsı çubuğun uçlarına bakıyordu. "Tek eksiğimiz birkaç karınca," dedi Jimmy. "Ve birkaç güvercin," dedi Paul. Jimmy'nin eleştirisine karşılık, "Doğal yeteneklerim konusunda yapabileceğim bir şey yok. Tanrı verir. Tanrı alır. Bana vermiş," diye ekledi.

"Pek de adilane olmamış bu," dedim. Paul dönüp o çekici, buruk, minnettar gülümsemesiyle baktı bana. Ben de ona gülümsedim. Willi başını kitabından kaldırmaksızın boğazını temizledi. Çok gülünç bir sesti bu, kötü bir tiyatro oyununa ait gibiydi; bunun üzerine Paul'le ben, grup üyelerinin sık sık tek, çift ya da topluca kapıldığı çılgın, çaresiz gülme nöbetlerinden birine kapıldık. Dakikalarca güldük, Willi de okumaya devam etti. Oysa şimdi omuzlarını acıya katlanmak için nasıl kamburlaştırdığını ve dudaklarını nasıl birbirine bastır-

dığını anımsıyorum. O zamanlar bunlara dikkat etmemeyi yeğliyordum.

Birden bir çift kanatın havayı ipek gibi yaran tiz sesini duyduk ve neredeyse tam tepemizdeki dallardan birine bir güvercin kondu. Bizi görünce yeniden uçmak için kanatlarını açtı, yine topladı, dalın üzerinde başını yan çevirip bize bakarak birkaç kez döndü. Parlak, siyah, iyice açılmış gözleri, yolda çiftleşen böceklerin yuvarlak gözlerine benziyordu. İnce dalı kavrayan pençelerinin zarif pembe rengini ve güneş ışınlarını yanardöner bir biçimde yansıtan kanatlarını görebiliyorduk. Paul tüfeği kaldırdı ve tüfeği neredeyse doksan derece dik tutarak ateş etti; kuş aramıza düştü. Jimmy'nin koluna kan sıçradı. Yeniden bembeyaz olan Jimmy, tek söz etmeksizin kanı sildi.

"Bu iş mide bulandırıcı oldu," dedi Willi.

"Başından beri öyleydi zaten," dedi Paul sakince.

Eğilip otların üzerinde duran kuşu alıp incelemeye koyuldu. Kuş hâlâ yaşıyordu. Bedeni gevşekçe sarkıyordu, ama kara gözleri sürekli bizi izliyordu. Gözlerine bir zar indi, sonra kuş gözle görülür bir kararlılıkla silkinerek ölümü itti ve bir an Paul'ün ellerinde çırpındı. "Ne yapacağım şimdi?" dedi Paul, birdenbire tiz bir sesle; sonra hemen bir şakayla kendini toparladı: "Şimdi bunu soğukkanlılıkla öldürmemi mi bekliyorsunuz?"

"Evet," dedi Jimmy, Paul'ün karşısına cesaretle dikilip, ona meydan okuyarak. Yüzünü yine kan basmış, iri-li ufaklı kırmızı benekler yaratmıştı, yine de bakışlarını Paul gözlerini kaçırana kadar ondan ayırmadı.

"Pekâlâ," dedi Paul kibirle dudaklarını kısarak. Nasıl öldüreceğini bilmeden güvercini elinde nazikçe tutuyordu. Jimmy ise Paul'ün kendisini kanıtlamasını bekliyordu. Bu arada güvercin, Paul'ün elinde parlak bir tüy topağına gömülmüştü; güzel gözleri kapanıyor, başı boy-

nuna gömülüyordu; sonra titreyerek yeniden boynunu dikleştiriyor, ardından yine yana yıkılıyordu; zavallı kuş ölümü yenmek için sürekli çırpınıyordu. Sonra birden-bire ölerek, Paul'ü bu karakter denemesinden kurtardı; Paul de onu ceset yığınının üstüne fırlattı.

"Lanet olsun, her konuda öyle şanslısın ki," dedi Jimmy titrek, öfkeli bir sesle. Gururla, "çökmüş" olarak tanımladığı dolgun dudakları gözle görülür bir biçimde titriyordu.

"Evet, biliyorum," dedi Paul. "Biliyorum. Tanrılar beni gözetiyorlar. Çünkü sana itiraf edeyim ki, sevgili Jimmy, güvercinin boynunu bükemezdim."

Jimmy, acı çekerek karıncayiyenin kuyularını incelemeye döndü. Dikkati Paul'ün üzerindeyken çok küçük, bir tüy parçası kadar hafif bir karınca, kuyunun kenarından içeri düşmüş, şu anda canavarın çeneleri arasında ikiye katlanmıştı. Bu ölüm oyunu öyle küçük ölçekliydi ki, kuyu, karınca ve karıncayiyen kolaylıkla küçük bir tırnağın –sözgelimi Maryrose'un küçük pembe tırnağının– üzerine sığabilirdi.

Küçük karınca, ince beyaz bir kum tabakası altında kayboldu, birkaç saniye sonra, çeneler, bir sonraki kullanım için temiz ve hazır yeniden beliriverdi.

Paul tüfeğinin mahfazasını açtı ve sürgüyü gürültüyle şakırdatarak içine bir mermi yerleştirdi. "Boothby Ana için en az iki kuş daha gerek bize," dedi. Ancak güneşte iri ve sessiz duran ağaçlar boştu, yeşil dallar hafif ve zarif bir biçimde ağır ağır sallanıyordu. Kelebekler şimdi dikkati çekecek kadar azalmışlardı; kavurucu sıcakta ancak bir iki düzine kadarı dans ediyordu. Sıcak hava dalgaları otların ve kum parçalarının, özellikle otların arasından çıkıveren kayaların üstünden yağ gibi yükseliyordu.

"Hiçbir şey olmuyor," dedi Paul. "Hiçbir şey. Ne sıkıcı."

Zaman ilerliyordu. Sigara içtik. Bekledik. Maryrose bal kadar leziz, gözleri kapalı, dümdüz uzanmıştı. Willi inatla kendini geliştiriyordu. "Sömürge Sorunu Üzerine Stalin'in Görüşleri"ni okuyordu.

"İşte bir karınca daha geliyor," dedi Jimmy heyecanla. Öncekinden daha iri, neredeyse karıncayiyenin büyüklüğünde bir karınca, ot sapları arasında düzensiz çizgiler çizerek telaşla bir oraya bir buraya gidiyordu. Tıpkı koku almaya çalışan bir av köpeği gibi düzensiz çizgilerle bir oraya bir buraya atılarak ilerliyordu. Kuyunun kenarından aşağı düşüverdi, bu sefer kahverengi parlak çenenin uzanıp karıncayı ortasından neredeyse ikiye ayırır gibi kaptığını görebildik. Bir savaş. Kuyunun kenarından dökülen beyaz kum zerrecikleri. Kumun altında savaşıyorlardı. Sonra sessizlik.

"Bu ülkede," dedi Paul, "etkisi üzerimden bir ömür boyu silinmeyecek şeyler yaşadım. Jimmy ve benim sürekli korunarak tatlı evlerimizde, özel okulda ve Oxford'da yetiştirildiğimizi düşündüğümüzde, doğanın bu kanh gaga ve pençelerle bize öğrettiği yaşam gerçekleri için minnettar olmaktan başka bir şey yapamayız, değil mi?"

"Ben hiç de minnettar değilim," dedi Jimmy. "Bu ülkeden nefret ediyorum."

"Bense ona tapıyorum. Her şeyimi ona borçluyum. Demokratik eğitimim sonucu kullandığım liberal ve büyük lafları bir daha ağzıma almaya kalkışmayacağım, çünkü artık bunların doğru olmadığını biliyorum."

"Belki ben de bazı dersler aldım," dedi Jimmy, "ama ben o büyük lafları söylemeye devam edeceğim. Hem de İngiltere'ye döner dönmez. Herhalde uzun bir zamandan önce dönemem. Eğitimimiz her şeyden önce bizi, yaşamın upuzun hiçliğine hazırladı. Başka neye hazırlayacak ki? Kendi adıma, bu uzun hiçliğin başlaması

için sabırsızlanıyorum. Geri döndüğümde –yani, eğer geri dönebilirsem– yapacağım şey..."

"Hey, " diye bağırdı Paul, "bir kuş daha geliyor. Hayır, gelmiyormuş." Bir güvercin bize doğru uçuyordu, bizi gördü, yön değiştirerek yükseldi, tam karşıdaki ağaç kümesine yerleşiyordu ki, fikrini değiştirdi ve hızla kanat çırparak uzaklaştı. Birkaç yüz metre ötedeki toprak yoldan çiftlik işçileri geçiyordu. Onları ses çıkarmadan izledik. Bizi görene kadar konuşup gülüşüyorlardı, ama şimdi onlar da sessizleşmişlerdi ve sanki bizden, beyaz insanlardan gelebilecek herhangi bir tehlikeden kaçınabilmek için yüzlerini bizden başka yöne çevirerek uzaklaştılar.

Paul yumuşak bir sesle, "Tanrım, Tanrım, Tanrım," dedi. Sonra ses tonu değişti ve kaygısızca, "Yoldaş Willi ve onun cinsinden olanlara olabildiğince az değinerek, bu olaya nesnel olarak bakarsak – Yoldaş Willi, sizi bir şeyi nesnel olarak değerlendirmeye davet ediyorum," dedi. Willi, ironik bir şeyler söylemeye hazırlanarak kitabını indirdi. "Bu ülke İspanya'dan daha büyük. Üstünde, eğer insan onlardan söz edebilirse, bir buçuk milyon zenci ve yüz bin kadar beyaz yaşamakta. Bu bile kendi içinde iki dakikalığına durup düşünmeyi gerektirir. Peki neler görüyoruz? Senin söylediklerinin aksine, Yoldaş Willi, insan, bu zaman kumsalında bulunan bir avuç önemsiz kumla –Benzetmem fena değil ha? Özgün değil ama her zaman yerinde– Tanrı'nın bu güzel toprak parçasında, bir buçuk milyonu azıcık aşan bu nüfusun, yalnızca birbirlerini mutsuz etmek için var olduğunu düşünebilir ve böyle düşünmek için de her türlü gerekçeye sahiptir..." Burada Willi kitabını yeniden kaldırdı ve dikkatini ona yöneltti. "Yoldaş Willi, gözleriniz satırları izlesin, ama bırakın ruhunuzun kulakları dinlesin. Çünkü gerçekler gösteriyor ki –gerçekler– burada herkese yetecek kadar yiyecek var! Herkesin ev yapmasına yetecek

kadar malzeme ve ancak en cömert gözlerin görebileceği kadar iyi gizlenmiş yeterli miktarda yetenek, yani şu anda var olan karanlığı aydınlatmaya yetecek kadar çok yetenek var diyorum."

"Peki bunlardan çıkardığın sonuç ne?" dedi Willi.

"Hiçbir şey çıkarmıyorum. Yepyeni bir aydınlanma... bu kör edici bir ışık dersem abartmış olmam!"

"Ama söylediklerin yalnızca bu ülkenin değil, bütün dünyanın gerçeği," dedi Maryrose.

"Muhteşem Maryrose! Evet. Gözlerim yepyeni bir şeyi görüyor... Yoldaş Willi, şu anda felsefenize girmesine henüz izin vermediğiniz bir ilkenin var olduğunu kabul etmeniz gerekmiyor mu? Yani yıkım ilkesinin?"

Willi tam ondan beklediğimiz ses tonuyla, "Sınıf mücadelesi ilkesinden daha ötelere bakmamıza hiç gerek yok," dedi ve sanki düğmemize basılmışçasına, Jimmy, Paul ve ben, Willi'nin asla katılmadığı, önüne geçilmez gülme nöbetlerimizden birine tutulduk.

"İyi sosyalistlerin," dedi Willi, dudakları sarkarak, "en azından sosyalist olduğunu söyleyen siz ikinizin, bunu böylesine gülünç bulmanız beni çok mutlu etti."

"Ben hiç de gülünç bulmadım," dedi Maryrose.

"Sen hiçbir şeyi gülünç bulmazsın zaten," dedi Paul. "Hiç gülmediğinin farkında mısın Maryrose? Hem de hiç? Oysa yaşam görüşü ancak hastalıklı olan, geçen her dakikayla daha da hastalıklı olan ben, hiç durmaksızın gülüyorum? Bunun nedenini söyler misin?"

"Benim bir yaşam görüşüm yok," dedi Maryrose, canlı renklerle bezeli tulumu ve gömleği içinde temiz, yumuşak bir oyuncak bebecik gibi dümdüz uzanmış olduğu yerden. "Her neyse," diye ekledi, "sizin yaptığınıza gülmek denmez. Sizi hep dinliyorum (bunu sanki bizden biri değil de bir yabancıymış gibi söylemişti) ve en çok da, korkunç bir şey söylerken güldüğünüzü fark et-

tim. Ben buna gülmek demem."

"Ağabeyinle güler miydin Maryrose? Ya da şu Cape'teki şanslı âşığınla birlikteyken?"

"Evet."

"Neden?"

"Çünkü mutluyduk," dedi Maryrose kısaca.

"Tanrım," dedi Paul huşu içinde. "Ben bunu söyleyemezdim. Jimmy, mutlu olduğun için güldüğün oldu mu hiç?"

"Ben hiç mutlu olmadım," dedi Jimmy.

"Peki sen, Anna?"

"Ben de."

"Willi?"

"Elbette," dedi Willi inatla sosyalizmi, mutlu felsefeyi savunarak.

"Maryrose," dedi Paul, "sen gerçeği söylüyorsun. Willi'ye inanmıyorum, ama sana inanıyorum. Her şeye karşın Maryrose, kıskanılacak durumdasın. Bunun farkında mısın?"

"Evet," dedi Maryrose. "Evet, sanırım hepinizden daha şanslıyım. Mutlu olmakta yanlış bir yan göremiyorum. Bunda ne kötülük var?"

Sessizlik. Birbirimize baktık. Sonra Paul ciddiyetle Maryrose'un önünde eğildi. "Her zamanki gibi," dedi alçakgönüllülükle, "buna karşılık söyleyebileceğimiz hiçbir şey yok."

Maryrose yeniden gözlerini kapadı. Karşı kümedeki ağaçlardan birine bir güvercin konuverdi. Paul ateş etti ve ıskaladı. "Çok başarısız," dedi alaylı, trajik bir biçimde. Kuş, şaşkın şaşkın çevresine bakınarak ve Paul'ün kurşunuyla kopan bir yaprağın süzüle süzüle aşağı inişini seyrederek olduğu yerde kaldı. Paul boş mahfazasını açtı, acele etmeden doldurdu, nişan aldı ve ateş etti. Kuş yere düştü. Jimmy inatla yerinden kıpırdamıyordu. Ke-

sinlikle kıpırdamadı. Paul bu irade savaşını yitirmeden önce kalkıp, "Kuşu ben getireceğim," diyerek bir zafer kazandı. Güvercini getirmek için uzaklaştı; Jimmy'nin ayağa fırlayıp Paul'ü izlemek isteyen organlarını engellemek için kendiyle savaştığını görüyorduk. Paul elinde sağa sola salladığı kuşla geldi ve bunu öteki ölü kuşların yanına fırlattı.

"Kan kokusu çok berbat, kusmak üzereyim," dedi Maryrose.

"Sabır," dedi Paul. "Yeterli kuş sayısını tutturmak üzereyiz."

"Altı tane yeter," dedi Jimmy. "Çünkü hiçbirimiz bu turtadan yemeyeceğiz. Hepsi Bay Boothby'nin olsun."

"Elbette yiyeceğim," dedi Paul. "Elbette sen de yiyeceksin. Sos ve baharatlı kahverengi etle dolu o leziz turta önüne getirildiğinde bu kuşların, ölümün gümbürtüsüyle acımasızca kesilen tatlı şarkılarını anımsayacağını mı sanıyorsun?"

"Evet," dedi Maryrose.

"Evet," dedim ben de.

"Ya sen Willi?" diye sordu Paul, bunu kendine sorun edinerek.

"Büyük olasılıkla hayır," dedi Willi kitabını okurken.

"Kadınlar pek nazik oluyorlar," dedi Paul. "Kendileri Bayan Boothby'nin leziz bifteğiyle oyalanıp bizi seyrederken ağızlarını hoşnutsuzlukla, zarafetle buruşturacak ve bizi acımasız olduğumuz için daha çok sevecekler."

"Tıpkı Mashonalı kadınlar ve Matabelelerle ilgili öyküde olduğu gibi," dedi Jimmy.

"O günleri düşlemekten hoşlanıyorum," dedi Paul; tüfeği hazırda, ağaçlara bakarak oturdu. "Her şey çok basitmiş. Basit insanlar birbirlerini toprak, kadın, yiyecek gibi geçerli nedenlerle öldürüyorlarmış. Bizim gibi

değil. Hem de hiç. Bize gelince, ne olacak biliyor musunuz? Söyleyeyim. Willi gibi kendini başkalarına adamaya hazır iyi yoldaşların çabaları ya da yalnızca kazanç peşinde olan benim gibilerin sayesinde, gözlerimizin önünde yalnızca kelebekler ve çekirgelerle dolu, uçsuz bucaksız bu toprak, elli yıl içinde ortak duvarlı evler ve iyi giyimli zenci işçilerle dolacak."

"Eee, bunun neresi yanlış?" diye sordu Willi.

"Buna gelişme derler," dedi Paul.

"Evet, öyle," dedi Will.

"Neden ortak duvarlı evler?" diye sordu Jimmy büyük bir ciddiyetle. Sosyalist gelecek konusunda bazen çok ciddileşirdi. "Sosyalist bir hükümet yönetiminde kendi bahçeleri içinde güzel evleri ya da büyük apartman daireleri olacaktır."

"Sevgili Jimmy!" dedi Paul. "Ekonominin seni bu kadar sıkması çok kötü. Hükümet sosyalist ya da kapitalist olsun, her iki durumda da, gelişmeye uygun bu güzel topraklar, ancak ciddi biçimde sermaye kıtlığı çeken ülkelerin hızıyla gelişebilecektir. Dinliyor musunuz, Yoldaş Willi?"

"Dinliyorum."

"Sosyalist olsun, kapitalist olsun, evsiz bir yığın insana ev sağlama gereksinimiyle karşı karşıya kalan hükümet, daha iyisini yapmak istemediğinden, bulunabilecek en ucuz evleri seçecek; sonuçta bu güzel manzara, masmavi gökyüzünü dumanlarla kaplayan fabrika ve tek tip ucuz yerleşim yığınına dönüşecek. Haksız mıyım Yoldaş Willi?"

"Haklısın."

"Eee öyleyse?"

"Önemli olan bu değil."

"Ancak benim için önemli olan bu. Matabele ve Mashonaların yalın vahşiliği üzerinde durmamın nedeni

de budur. Sosyalist ya da kapitalist, zamanımızın gerçeği bu... Eee, Yoldaş Willi?"

Willi duraksadıktan sonra konuştu: "Görünüşte birtakım benzerlikler olacaktır ama..." Konuşması Paul, ben ve Jimmy'nin kapıldığımız bir gülme nöbetiyle kesildi.

Maryrose, Willi'ye, "Söylediklerine değil, bekledikleri şeyi söylemene gülüyorlar," dedi.

"Farkındayım," dedi Willi.

"Hayır," dedi Paul, "yanılıyorsun, Maryrose. Söylediklerine de gülüyorum, çünkü korkarım doğru değiller. Bu konuda dogmatik olmak istemem, Tanrı korusun, ama kendi adıma şunu söyleyeyim ki, zaman zaman deniz ötesi yatırımlarımı denetlemek için İngiltere'den buraya uçacağım ve tesadüfen bu bölgenin üstünden geçersem, aşağıdaki duman kusan fabrikalara ve yerleşim bölgelerine baktığımda bu hoş, sakin ve pastoral günleri anımsayacağım ve..." Karşıdaki ağaçlara bir güvercin konmuştu. Bir tane ve bir tane daha. Paul ateş etti. Kuşlardan biri düştü. Yine ateş etti, ikincisi düştü. Üçüncüsü sanki mancınıkla fırlatılmışçasına, bir yaprak yığınının arasından gökyüzüne fırlayıverdi. Jimmy kalktı, yürüdü ve kanlara bulanmış iki kuşla geri dönüp bunları ötekilerin yanına fırlattı ve "Yedi," dedi. "Tanrı aşkına, yetmez mi?"

"Yeter," dedi Paul tüfeğini indirerek. "Artık bara doğru yola koyulalım. Bar açılmadan önce kanlardan kurtulmak için yıkanacak kadar zamanımız olur."

"Bakın," dedi Jimmy.

Karıncayiyenlerin en büyüğünden iki kat iri olan bir böcek, yüksek otların arasından kuyuya yaklaşıyordu.

"İşe yaramaz," dedi Paul, "bu doğanın öngördüğü bir kurban değil."

"Belki de öyledir," dedi Jimmy. Böceği en büyük

kuyuya iteledi. Bir kargaşa oldu. Parlak kahverengi çene, böceğe doğru atıldı, böcek yukarı sıçrayarak karıncayiyeni kuyunun yarısına kadar sürükledi. Kuyu, beyaz bir kum dalgasıyla çöktü ve çevresindeki birkaç santimlik alandaki kumlar bu boğucu sessiz çatışmayla kalkıp girdaplar halinde dönmeye başladı.

"Eğer kulaklarımız duyabilseydi," dedi Paul. "Havanın çığlıklar, iniltiler, homurtular ve soluma sesleriyle dolu olduğunu duyardık. Oysa şu durumda, güneşle yıkanan bozkırda barışın sessizliği hüküm sürmekte."

Kanat sesleri. Bir kuş kondu.

"Hayır, lütfen," dedi Maryrose acıyla; gözlerini açıp tek dirseğinin üstünde doğrulmuştu. Ancak artık çok geçti. Paul ateş etmişti bile, kuş düştü. Daha o yere değmeden başka bir kuş gelmiş, bir dalın en ucundaki sürgünde sallanmaya başlamıştı. Paul ateş etti, bu sefer bir çığlık duyuldu ve kuş kanatlarını çaresizce çırparak düştü. Paul kalktı, çayırın üstünde hızla ilerledi ve biri ölü, öteki yaralı iki kuşu aldı. Çırpınıp duran yaralı kuşa kararlı ve sinirli bir bakış fırlatıp, boynunu büktüğünü gördük.

Geri geldi, iki cesedi fırlatıp, "Dokuz," dedi. "Bu kadar yeter." Bembeyaz olmuştu, allak bullak görünüyordu, ancak yine de Jimmy'ye utkulu, neşeli bir biçimde gülümsemeyi becerdi.

"Haydi gidelim," dedi Willi, kitabını kapayarak.

"Durun," dedi Jimmy. Kumlar artık hareketsizdi. İnce bir çöple kumu kazdı ve önce küçük böceğin, sonra da karıncayiyenin gövdesini çıkarttı. Karıncayiyenin çenesi böceğin gövdesine gömülmüştü. Karıncayiyenin cesedi başsızdı.

"Kıssadan hisse," dedi Paul, "ancak doğanın düşman olarak öngördüğü hayvanlar çarpışmalıdır."

"Peki ama kimin doğal düşman olduğuna, kimin ol-

madığına kim karar verecek?" dedi Jimmy.

"Sen değil," dedi Paul. "Bak doğanın dengesini nasıl bozdun. Bir karıncayiyen azaldı. Onun midesini doldu-racak yüzlerce karınca şimdi yaşayacak. Bir de boşu bo-şuna katledilen böcek var."

Jimmy, kum tuzaklarının dibinde bekleyen öteki böcekleri rahatsız etmemek için parıldayan yuvarlak ağızlı kum ırmağının üstünden dikkatlice adımını attı. Kızarmış, terli teninin üzerine gömleğini geçirdi. Mary-rose her zamanki gibi sanki kendi iradesi yokmuş gibi uysal, sabırlı ve acıların pişirdiği bir insan tavrıyla ayağa kalktı. Sıcakta sarhoş gibi sendeleyen kelebekler yüzün-den sersemlemiş ve başımız dönmüş bir halde, hep bir-likte öğlenin kızgın sıcağına dalmak istemeyerek gölge-nin kenarında duruyorduk. Biz öylece dururken, altında oturduğumuz ağaç kümesi cırcırböceklerinin sesiyle doldu. Burada yaşayan ve iki saat boyunca gitmemizi sa-bırla bekleyen böcekler birbiri ardına cırlamaya başladı-lar. Kardeş ağaç kümesinde de biz fark etmeden gelip konan iki güvercin ötüyordu. Paul tüfeğini sallayarak ne yapacağını düşünmeye başladı. "Hayır," dedi Maryrose, "Lütfen yapma."

"Peki neden?"

"Lütfen Paul."

Pembe ayaklarından bağlanmış, üzerlerinden kan damlayan dokuz ölü güvercin Paul'ün tüfeği tutmayan elinde sallanıyordu.

"Korkunç bir özveri olacak bu," dedi Paul ciddi cid-di, "ama senin hatırına kendimi tutacağım Maryrose."

Maryrose, Paul'e gülümsedi, minnetle değil, Paul'e sık sık yaptığı gibi soğuk, sitem dolu gülümsemeyle baka-rak. Paul de güzel, yanık, mavi gözlü yüzü incelemeye açık, ona gülümsedi. Birlikte önden yürümeye başladılar, kuşların kanatları yeşim rengi ot kümelerine sürünüyordu.

Üçümüz de onları izledik.

"Ne yazık," dedi Jimmy, "Maryrose'un Paul'ü böyle katı bir biçimde onaylamaması gerçekten çok yazık; çünkü mükemmel eşleşmiş bir çift olduklarına kuşku yok." Hafif, ironik ses tonunu denemiş ve neredeyse başarmıştı. Ancak tam anlamıyla değil; Paul'ü kıskandığı sesinden belli oluyordu.

Birlikte onlara baktık; saçları ve bronz tenleri güneşin altında parlayan, güzel ve zarif bu iki insan, mükemmel bir çifttiler. Ancak Maryrose, kendisine o tuhaf biçimde çekici mavi bakışlarını boşuna dikmiş olan Paul'e bakmaksızın yürüyordu.

Otele dönerken hava, konuşamayacağımız kadar sıcaktı. Granit kayalarından yansıyan bayıltıcı sıcak yüzünden, küçük tepenin yanından hızlı hızlı geçmek zorunda kaldık. Her şey bomboş ve sessizdi, yalnızca ağustosböceklerinin ve uzaklardaki güvercinlerin şarkıları duyuluyordu. Tepeyi geçince yavaşlayıp çekirgeleri aradık ve kenetlenmiş parlak çiftlerin hemen hemen yok olduğunu gördük. Birbirinin sırtına binmiş, üzerine yuvarlak kara gözler çizilmiş renkli elbise askılarına benzeyen bu yaratıklardan ancak birkaç tane kalmıştı. Birkaç tane. Kelebekler de yok olmuş gibiydiler. Güneşin kavurduğu çayırın üstünde ancak birkaç tane yorgun kelebek uçuyordu.

Sıcaktan başımız ağrıyordu. Kan kokusu da biraz midemizi bulandırmıştı.

Otele varınca neredeyse hiç konuşmadan ayrıldık.

[Defterin sağ tarafı "Para" başlığı altında devam ediyordu.]

Birkaç ay önce, Yeni Zelanda'nın "Pomegranate Dergisi"nden bir mektup aldım, benden bir öykü istiyorlardı. Yanıtımda öykü yazmadığımı söyledim. Yanıt olarak, günlük tutuyorsam, bunların bazı bölümlerini istediklerini yazdılar. İnsanın kendisi için yazdığı günlüklerin basılmasını onaylamadığımı yazdım. Ardından, bir koloni ya da sömürgede çıkan bir edebiyat dergisi için uygun bir tonda, hayalî bir günce oluşturarak kendimi eğlendirdim: Kültür merkezlerinden yalıtılmış çevreler, sözgelimi, Londra ya da Paris'teki editör ve okuyucuların katlanabileceğinden çok daha ağırbaşlı yazılara katlanabilirler. Bazen bu beni şaşırtıyor. Sigortalı, çalışan babasının verdiği cep harçlığıyla geçinen genç bir Amerikalı tarafından tutulan hayalî bir defter düşündüm. Hayalimde yarattığım Amerikalının basılmış üç öyküsü ve tamamladığı üç romanı var. Oldukça fazla içiyor, ancak insanların sanmasını istediği kadar çok değil; marihuana içiyor, ama yalnızca Amerika'dan gelen dostları kendisini ziyaret ettiğinde. O incelikten yoksun olguya, yani Amerika Birleşik Devletleri'ne duyduğu küçümsemeyle dopdolu.

16 Nisan, Louvre'un Basamaklarında. Dora'yı anımsadım. O kızın başı gerçekten büyük dertteydi. Sorunlarını çözebildi mi acaba? Babama yazmam gerek. Son mektubunun üslubu beni kırdı. Birbirimizden bu kadar kopuk olmamız şart mı? Ben bir sanatçıyım, *Mon Dieu*![1] 17 Nisan, Lyon Garı. Lise'i düşündüm. Tanrım, bu iki yıl önceydi! Yaşamımı nasıl harcadım böyle? Paris yaşamımı çaldı... Proust'u yeniden okumalıyım.

18 Nisan, Londra Atlı Polis Geçidi. Bir yazar, dünyanın vicdanıdır. Aklıma Marie geldi. Bir yazar eğer sa-

1. (Fr.) Aman Tanrım! (Ç.N.)

natına hizmet edecekse karısına, ülkesine ve dostuna ihanet etmelidir. Elbette metresine de.

18 Nisan, Buckingham Sarayı'nın önünde. George Elliot, zenginlerin Gissing'i. Babama yazmam gerek. Yalnızca doksan dolarım kaldı. Biz hiç aynı dili konuşmayacak mıyız?

9 Mayıs, Roma. Vatikan. Fanny geldi aklıma. Tanrım, kuğuların beyaz boyunlarına benzeyen o kalçaları yok mu! Çok sorunu vardı! Yazar, ruh mutfağının Machiavellisi'dir ve öyle olmalıdır. Thom'u (Wolfe) yeniden okumalıyım.

11 Mayıs, Campagna. Jerry'yi anımsadım... Öldürdüler onu. Sersemler! En iyiler hep genç ölürler. Benim de çok fazla zamanım kalmadı. Otuzuma basınca kendimi öldüreceğim. Betty'yi düşündüm. Yüzünde ıhlamur ağaçlarının kara gölgesi. Yüzü, bir kurukafaya benziyordu. Beyaz kemiği dudaklarımda hissedebilmek için onu gözyuvalarından öptüm. Eğer gelecek haftaya kadar babamdan haber alamazsam bu günceyi basılması için vereceğim. Vebali onun boynuna. Tolstoy'u yeniden okumalı. Söylediği şeyler çok açık, ama belki günler şiirimi kuruttuğu için artık onu tapınağıma kabul edebilirim.

21 Haziran, Les Halles. Marie'yle konuştum. Çok meşguldü, ama gecelerinden birini bana armağan etti. *Mon Dieu*, bunu anımsarken gözlerim yaşlarla doluyor! Kendimi öldürürken sokaklara ait bir kadının, aşk için, bana gecelerinden birini armağan ettiğini unutmayacağım. Bundan daha büyük bir övgü almamıştım. Zihnin fahişesi gazeteci değil, eleştirmendir. Fanny Hill'i yeniden okudum. "Seks insanların uyuşturucusudur" başlıklı bir makale yazmayı düşünüyorum.

22 Haziran, Café de Flore. Zaman, düşünce yapraklarımızın unutuluşa doğru taşındığı bir ırmaktır. Babam, "Eve dönmen gerek," diyor. Beni hiç anlamayacak mı?

Jules için *Loins* başlıklı bir porno yazıyorum. Beş yüz dolar alacağım, yani babam avucunu yalasın. Sanat, ihanete uğramış ideallerimizin aynasıdır.

30 Temmuz, Londra. Genel Rahatlık, Leicester Meydanı. Ah, kentlere özgü karabasanlarımızın kayıp kentleri! Alice'i düşündüm. Londra'da hissettiğim şehvet, Paris'tekinden farklı. Paris'te seks bir *je ne sais quoi*[1] havası taşır. Londra'da seks yalnızca seks. Paris'e dönmem gerek. Bosuet okusam mı? Kitabım *Loins*'i üçüncü kez okuyorum. Oldukça iyi. Buna, elimden gelenin en iyisini değil, ikinci-en-iyisini döktürdüm. Pornografi, ellilerin gazeteciliği. Jules bana bunun için ancak üç yüz dolar ödeyeceğini söyledi. Sersem herif. Babama telgraf çektim, bir kitap yazdığımı ve bunun kabul edildiğini söyledim. Bin dolar gönderdi. *Loins* tam Madison Bulvarı'nın şerefine yazılmış bir şey. Leautard yoksulların Stendhal'i. Stendhal'i yeniden okumalı.

Genç Amerikalı yazar James Schaffer'la tanıştım. Ona bu günceyi gösterdim. Çok beğendi. Bin kadar sözcük daha uydurduk, sonra James bunu, göndermekten çekinen bir dostun eseri olduğunu söyleyerek bir dergiye gönderdi. Bu eser basıldı. Kutlamak için yemeğe götürdü beni. Yemekte bana çok kibirli bir eleştirmen olan Hans P.nin, James'in kitabının son derece yoz olduğu yolunda bir makale yazmış olduğunu anlattı. Hans P.nin Londra'ya gelmesi bekleniyormuş. Daha önce adamı sevmediği için onu hiçe sayan James, havaalanına dalkavukça bir telgraf, otele de bir buket çiçek göndermiş. Hans P. havaalanından otele geldiği zaman lobide, elin-

1. Bilmem ne. (Ç.N.)

de bir şişe viski ve ikinci bir buketle karşılamış onu. Sonra Londra'da ona rehberlik etmeyi önermiş. Hans P.nin koltukları kabarmış, yine de rahatsız olmuş. James, Hans P.nin iki haftalık ziyareti süresince böyle davranmayı sürdürmüş, her söylediğine başını sallamış. Hans P. ayrılırken soylu bir ahlak anlayışıyla şöyle demiş: "Elbette benim kişisel duygularımı eleştiri vicdanıma karıştırmadığımı anlamalısın." James bunun üzerine, söylediğine göre aşağılık bir ahlaksızlıkla kıvranarak, "Ya, evet, bunu görebiliyorum, ama önemli olan iletişimdir, değil mi?" demiş. İki hafta sonra Hans P. bir makale yazıp, James'in eserinde görülen yozlaşmanın, James'in yaşam görüşündeki bir bozukluğun değil de, toplumun içinde bulunduğu duruma yöneltilen dürüst bir alaycılığın göstergesi olduğunu söylemiş. James bütün öğleden sonra gülmekten yerlerde yuvarlanmış.

James, alışılmış genç yazar maskesini tam tersine çeviriyor. Hepsi ya da hemen hepsi oldukça saf olan bu gençler, yazmaya başlarken, saflığı, bilinçli ya da bilinçsiz, bir korunma aracı olarak kullanmaya başlıyor. Oysa James bilerek yoz bir insan gibi davranıyor. Sözgelimi James'in öyküsünü "olduğu gibi, ancak bazı değişiklikler yaparak" filme uyarlamayı düşünen bir yönetmenle karşılaştığında, James bütün öğleden sonrasını dürüst bir ifadeyle kekeleyerek, gişeler için gitgide daha çılgın değişiklikler önermeye harcarken, yönetmen de gitgide daha çok rahatsız oluyor. Oysa, James'in de dediği gibi, hiçbir değişiklik önerisi, yönetmenin yapmaya hazır olduğundan daha inanılmaz olamaz, bu yüzden James'in gerçekte onlarla alay edip etmediğini bir türlü anlayamıyorlar. James ardında "minnettarlıktan dilini yutmuş" insanlar bırakarak çıkıyor. Ancak bu insanlar "anlaşılmaz" bir biçimde alınıyor ve onunla bir daha görüşmüyorlar. Eğer bir partide, en ufak bir kendini beğenmişlik

gösteren bir eleştirmen ya da bir yüksek memur varsa, James önlerinde el pençe divan durarak iyilik dileniyor, onları yağlayıp duruyor. Sonradan, gülüyor. Bunun çok tehlikeli bir şey olduğunu söyledim; o bunun, "gönlüne kazınmış saflığıyla, dürüst bir genç sanatçı olmak" kadar tehlikeli olmadığını söyledi. "Dürüstlük," diyor, yüzünde bilgiç bir ifadeyle, kasığını kaşıyarak, "hırs ve servet boğasına sallanan kırmızı bir paçavradır, başka bir deyişle, dürüstlük fakirin ayıplarını örter."

"Bütün bunlar iyi, hoş ama..." dedim; o da şöyle dedi: "Pekâlâ Anna, çevrendeki taklitçiliği nasıl açıklıyorsun? Seninle benim aramdaki fark ne?".

Haklı olduğunu kabul ettim; ama yine de, genç Amerikalının güncesiyle kazandığımız başarıdan esinlenerek, Afrika kolonisinde birkaç yıl kalmış, aşırı duyarlı, orta yaşlarının başında olan bir kadın yazar tarafından tutulan bir günce yaratmaya karar verdik. Hedefimiz, benden "bana ait bir şeyler" isteyen Rupert, yani *Zenith*'in editörü.

James, Rupert'la tanışmış ve ondan nefret etmiş. Rupert terli, yumuşak, isterik, eşcinsel ve zekidir.

Paskalya haftası. Kensington'daki Rus Ortodoks Kilisesi ve Yirminci Yüzyıl'ın yarısında yapılmış cadde insanlarla dopdolu. Kilisenin içinde titrek gölgeler, geleneksel bir dindarlıkla diz çökmüş bedenler ve tütsü kokuları. Zemin çıplak, uçsuz bucaksız. İbadete dalmış rahipler. İbadet eden birkaç kişi, sert tahtanın üzerinde diz çöküyor ve alınlarını yere değdirmek için eğiliyor. Evet birkaç kişi. Yine de gerçekler. Gerçek buydu. Gerçeğin farkındaydım. Ne de olsa çoğu kişi dindar, pagan olanlarsa azınlık. Pagan mı? Ah, Tanrısız çağdaş insanın kısırlığını örtbas etmek için uydurduğu o neşeli sözcük!

Öteki insanlar diz çökerken, ben ayaktayım. Ben, küçük inatçı ben, dizlerimin büküldüğünü hissediyorum; ben, orada inatla dikilen tek kişiydim. Rahipler ciddi, uyumlu, "erkeksi". Birkaç güzel, solgun delikanlı, dindarlık içinde çekici bir biçimde ciddi. Gürleyen Rus şarkısının güçlü erkeksi dalgaları. Dizlerim boşalmaya başladı... diz çökmüş olduğumu fark ettim. Sık sık kendini gösteren küçük bireyselliğim neredeydi? Buna artık aldırmıyordum. Daha derin duygular içinde olduğumu fark ediyordum. Rahiplerin ciddi görüntüleri, gözlerimdeki yaşlar yüzünden titreşip bulanıklaşıyor. Bu kadarı çok fazlaydı. Sendeleyerek kalkıp bu topraktan, benim olmayan bu topraktan kaçtım; o ayin havası bana göre değildi... kendimi artık Tanrıtanımaz değil de agnostik[1] olarak mı tanımlamalıyım? "Tanrıtanımaz" sözcüğünde, o rahiplerin görkemli tutkusunu anımsadığımda kısır kalan bir şeyler var. "Agnostik" sözcüğü daha bir nitelikli. Koktey-le geç kaldım. Önemi yok, kontes farkına varmadı. Her zamanki gibi, "Kontes Pirelli olmak ne kadar üzücü bir şey olmalı," diye düşündüm... dört ünlü adamın metresi olduktan sonra bu bir düşüştü kuşkusuz? Ancak sanırım hepimizin bu acımasız dünyaya karşı küçük maskelerimizi takmaya ihtiyacımız var. Odalar her zamanki gibi Londra yazınının kaymak tabakasından kişilerle dolup taşıyordu. Sevgili Harry'mi hemen buldum. Bu, ata benzeyen uzun boylu, soluk yüzlü İngiliz erkeklerine bayılıyorum – öyle soylular ki. Kokteylin anlamsız gürültüsü eşliğinde konuştuk. "Savaşın Cepheleri"ni tiyatroya uyarlamamı önerdi. Taraf tutmayan ancak kolonideki durumun, beyazların trajedisinin özünü vurgulayacak bir oyun. Haklı elbette... beyaz çelişkisinin insani gerçe-

1. (Fr.) Tanrı'nın ve evrenin nereden türediğinin bilinmediğini ve bilinemeyeceğini ileri süre öğreti. (Ç.N.)

ğiyle karşılaştırıldığında, yoksulluk, açlık, yetersiz beslenme, "yaya kalmış" yozluklar (bu onun deyimi – duyarlı adam, bazı İngiliz erkekler amma duyarlılar, sezgileri bir kadınınkinden çok daha güçlü!) nedir ki? Onu dinlerken kendi kitabımı daha iyi anladım. Yalnızca bir kilometre ötede, Rus kilisesinin soğuk taşlarında daha derin bir gerçek karşısında saygıyla alınlarını yere değdirerek eğilen insanları anımsadım. Peki bu benim gerçeğim mi? Ne yazık ki hayır! Her neyse, kendimi bundan sonra tanrıtanımaz olarak değil agnostik olarak tanımlamaya karar verdim. Yarın Sevgili Harry'mle buluşup oyunum hakkında konuşacağız. Ayrılırken, Harry son derece nazikçe elimi sıktı; bir ürperti, özünde şiir yatan bir el sıkış. Kendimi hayatımda hiç olmadığım kadar gerçeğe yakın hissederek eve gittim. Sessizlik içinde temiz, dar yatağıma girdim. İnsanın çarşafının temiz olması şart bence. Ah, o serin, temiz çarşafların arasına yıkanıp girmek ve uykuyu bekleyerek uzanmak, ne şehvetli bir zevk. Ah, şanslı, küçük ben...

Paskalya pazarı

Harry'yle öğle yemeği yedim. Evi ne kadar güzel! Oyunun nasıl düzenlenmesi gerektiği konusunda bir plan yapmış bile. Yakın dostu Sir Fred'in başrolü oynayacağını düşünüyor, o zaman, bir kefil bulma sorunu da çözümlenmiş olacak elbette. Öyküde çok ufak bir değişiklik yapmayı önerdi. Beyaz, genç bir çiftçi, alışılmamış bir güzellik ve zekâya sahip genç bir Afrikalı kızı fark eder. Adam kızı, kendini eğitmesi, yetiştirmesi için etkilemeye çalışır, çünkü kızın ailesi kaba orman yerlilerindendir. Ancak adamın amacını yanlış anlayan kız ona âşık olur. Sonra, adam, onunla aslında niye ilgilendiğini (ah, elbette çok yumuşak ve nazik bir biçimde) anlatın-

ca, kız edepsizleşir ve ona hakaretler yağdırır. Onunla alay eder. Adam bunlara sabırla katlanır. Ancak kız polise giderek adamın kendisine tecavüz etmeye çalıştığını söyler. Adam bu toplumsal iftiraya gık demeden katlanır. Hapse giderken kızı yalnızca bakışlarıyla suçlar, kız da utançla döner gider. Bu gerçekten çok etkili bir dram olabilir! Harry'nin dediği gibi, Afrika'nın hayvani çamuruna çekilen ve tarih tarafından kapana kıstırılmış beyaz adamın üstün ruhsal konumunu simgeleyen bir oyun bu. Öyle gerçek, öyle etkileyici, öyle yeni ki. Gerçek cesaret, akıntıya karşı kürek çekmektir. Harry'den ayrılıp eve yürüdüm ve gerçeklik, beyaz kanatlarıyla bana dokundu. Bu güzel deneyimi boşa harcamamak için küçük ve ağır adımlarla yürüdüm. Sonra da Harry'nin bana ödünç verdiği *Imitation of Christ* (İsa'nın Taklidi) adlı kitabı okumak için, banyo yapıp temiz bir biçimde yatağa girdim.

Bana kalırsa fazla abartmıştık, ama James hayır, dedi, hepsini yutacaktır. James haklıymış; ama ne yazık ki, arada sırada kendini gösteren duyarlılığım son anda beni yendi ve özel yaşantımı gizlemeye karar verdim. Rupert bir not yazarak beni anladığını, bazı deneyimlerin basılamayacak kadar özel olduğunu söyledi.

[Burada sayfaya, James Schaffer'ın, bir yazın dergisi için on iki kadar romanı eleştirmesi istendikten sonra yazdığı kısa öyküsünün bir karbon kopyası iğnelenmişti. James editöre bu öyküyü göndererek, eleştiri yerine bunu basmasını önermişti. Editör heyecanla bu öyküyü dergide basıp basamayacağını sormak için bir mektup gönderdi. "Ama eleştiriniz nerede Bay Schaffer? Bu sayımız için eleştirinizi göndereceğinizi umuyorduk?" Bu noktada James ve Anna yenildiklerine, dünyada parodiyi

olanaksız kılan bir şeyler olduğuna karar verdiler. James, o on iki romanın hepsi için bin sözcüklük birer eleştiri yazdı. Anna ve o artık taklit yazılar yazmaktan vazgeçtiler.]

Muz Yapraklarına Sıçrayan Kan

Frrrrrr, frrr, frrr, diyor muz ağaçları, yüzyılların yorgunluğunu taşıyan Afrika ayının ışığını gölgelendirip, rüzgâr yapraklarının arasından geçerken. Hayaletler. Zamanın ve acımın hayaletleri. Çobanaldatanların kara kanatları, gece kelebeklerinin beyaz kanatları ayı gölgeliyor, karartıyor. John, John, diye şarkı söylüyor kahverengi sevgilim, kulübenin saçaklarının karanlığında bağdaş kurmuş, ay ışığı gözyuvarlaklarında gizemli gizemli parlıyor. Gece öptüğüm gözler, Afrika'da çok yaşanmış bir trajedinin kurban gözleri; artık bu trajedi bizim de trajedimiz. Ah Afrika! Çok yakında muz yaprakları koyu kırmızıyla bulanacak, kırmızı tozlar daha da kırmızı olacak, beyaz tüccarın ticari şehvetiyle ihanete uğrayarak satılan aşkırnın yeni boyanmış dudaklarından daha kırmızı.

"Sakinleş ve uyu artık Noni, ay dört boynuzlu bir tehlike artık, bense yazgımı, senin yazgını, insanlarımızın yazgısını hazırlıyorum."

"John, John," diyor aşkım, aya kur yapan ışıklı yapraklar gibi, özlemle iç çekiyor.

"Uyu artık, Nonim."

"Ancak yüreğim huzursuz ve suçlu yazgımla kapkara."

"Uyu, uyu, senden nefret etmiyorum Noni, beyaz adamın gözlerini bir ok gibi, sallanan kalçalarına diktiğini sık sık görüyordum Nonim. Evet görüyordum. Muz yapraklarının aya yanıt verişini ve yamyamların ırzına

geçilmiş vatan toprağımızın, yağmurun beyaz mızrakları tarafından katledilişini gördüğüm gibi görüyordum. Uyu."

"Ama, John, Johnum, sana, erkeğime, aşkıma ihanet etmiş olduğum düşüncesi beni mahvediyor; yine de dükkândaki beyaz adam bana zorla, ben, ben değilken sahip oldu; yani onun sahip olduğu ben değildim."

Frrrrr, frrrr, diyor muz yaprakları ve çobanaldatanlar, kül renkli aya karşı, kara cinayet çığlıkları atıyorlar.

"Ama John, Johnum, susamış dudaklarımı senin için, aşkım senin için, daha güzel yapmama yarayacak bir ruj almak istemiştim, yalnızca kırmızı küçük bir ruj, bunu alırken adamın soğuk mavi gözlerini bakir kalçalarıma şehvetle diktiğini gördüm ve koştum, dükkândan kaçtım aşkım, yeniden sana doğru, aşkıma doğru, dudaklarım senin için kırmızı, koştum Johnum, erkeğim."

"Uyu artık, Noni. Sırıtkan ay gölgelerinde, bağdaş kurmuş oturmayı bırak artık. Artık benim acım, benim pişmanlığıma ağlayan insanlarımın acısı haline gelen, şu anda hissettiğin ve her zaman hissedeceğin acıyla ağlama Noni, sevgilim."

"Ama ya aşk John, benim için duyduğun aşk nerede, Johnum?"

Ah, muz ağacının köklerinde sürünen, ruhumun kafesli penceresinde şişerek büyüyen kırmızı nefret yılanının karanlık kıvrımları.

"Aşkım, artık sana, insanlarımıza ve kırmızı tepelikli nefret yılana ait Noni."

"Ayy, ayy, ayy," diye çığlık atıyor aşkım, aşkım Noni, beyaz adamın şehvetiyle, beyaz tüccarın şehvetiyle, sahip olma şehvetiyle açılan gizemli rahmi mızraklanınca.

"Ayy, ayy, ayy," diye uluyor kulübelerindeki yaşlı kadınlar, rüzgârda ve ırzına geçilmiş muz yapraklarında-

ki işaretlerde kararlılığımı hissederek. Rüzgârın sesleri, acımı özgür dünyaya duyurun, yankılanan tozun içindeki yılan, kalpsiz dünyayı benim için topuğundan sok!

"Ayy, ayy, Johnum, ya doğuracağım çocuk, yüreğimin yükü, kaçarken çılgınca koşan topuklarıma çelme takan, sonra güneşin batım saatinde bütün dünyanın, yaşı olmayan gece tarafından aldatıldığı o saatte, kör tozun içine düşüren o nefret edilesi adama değil de, sana vereceğim çocuk?"

"Uyu, uyu, yavrucuğum, Nonim, o çocuk dünyaya ait, yazgısını yüklenmiş, karışan kanların gizemiyle doğacak bu melez çocuk, öç alan gölgelerin, nefretimin büyüyen yılanının çocuğudur."

"Ayy, ayy," diye çığlık atıyor Nonim, kulübenin saçaklı gölgelerinde gizemli bir biçimde acıyla kıvranıyor.

"Ayy, ayy," diye haykırıyor yaşlı kadınlar kararlılığımı duyarak; yaşam ırmağının akışını dinleyen, rahimleri artık yaşam vermeyen yaşlı kadınlar, yaşamın sessiz çığlıklarını kulübelerinden duyuyorlar.

"Uyu artık Nonim. Uzun yıllar sonra geri geleceğim. Ancak şimdi erkekçe bir amacım var. Beni durdurmaya kalkma."

Ay ışığındaki koyu mavi ve yeşil hayaletler, nefretimle çoğalıyorlar. Ve muz ağacının altındaki mor tozun içinde sürünen koyu kırmızı yılan. Sayısız yanıtın içindeki, o yanıt. Milyonlarca amacın ardındaki o amaç. Frrrrr, frrrr, diyor muz ağaçları ve aşkım şarkı söylüyor: John, rahmi hep özlemle dolu seni bekleyen beni bırakıp nereye gidiyorsun?

Beyaz adamın silah-metali-kıvranan-gri sokaklarına gideceğim ve erkek kardeşlerimi bulacağım, onların ellerine nefretimin kırmızı yılanını tutuşturunca, beyaz adamın şehvetini bulup öldüreceğiz, böylece muz ağaçları artık yabancı meyveler vermeyecek, ırzına geçilmiş ül-

kemizin toprağı ağlamayacak, ruhların tozu yağmur için ağlamayacak.

"Ayy, ayy," diye haykırıyor yaşlı kadınlar.

Ayın tehdit ettiği gecenin içinde bir çığlık, kime ait olduğu belli olmayan bir cinayet çığlığı.

Nonim iki büklüm, kulübenin içine sürünüyor. Ayın mor-yeşil gölgeleri boş, benim yüreğim de bu yılan-amaç dışında bomboş.

Fildişi yıldırım, yapraklardan nefret ediyor. Jacaranda fırtınası ağaçları öldürüyor. Lacivert gece papayaların tatlı yuvarlaklarından öç alıyor. Frrr, frr diyor muz yaprakları, yüzyılların yorgunluğunu taşıyan ayın ışığını gölgelendirirken. Ben gidiyorum, diyorum muz yapraklarına. Bir sürü yoz titreme, yenilgiye uğramış ormanın düşlerini yarıp geçiyor.

Yazgıma doğru yürüyorum, adımlarımın tozdaki yankısı zamanın dokumasında bataklık karası. Muz ağacını geçiyorum, sevgiden kaynaklanan nefretin kırmızı yılanları ardımdan şarkı söylüyorlar: Git, öcünü almak için kente git. "Muz yapraklarına vuran ay ışığı koyu kırmızı, yapraklar frrr, frr diye şarkı söylüyor, çığlık atıyor, haykırıyor ve mırıldanıyor, ah kırmızı acım, içime çöreklenen acım; acım, nefretimin ay ışığını yansıtan yapraklardan kırmızı ve koyu kırmızı damlıyor."

[Burada Sovyet yazınında "Savaşın Cepheleri"yle ilgili çıkan bir eleştiri iğnelenmiş, yanına Ağustos 1952 tarihi atılmıştı.]

İngiliz emperyalizmi, egemenlik perdesinin ardındaki asıl gerçeği dünyaya açıklamak amacıyla bu romanı kendi eliyle basmış; İngiliz kolonilerinin, yazarın ilk romanı olan bu cesur kitapta, gözler önüne serilen

sömürüsü gerçekten çok korkunç! Ancak, toplumsal vicdan adına cesaretle başkaldıran genç yazara duyduğumuz hayranlığın, bizi Afrika'daki sınıf savaşını, yanlış şeylerin altını çizerek anlatmasına karşı kör etmesine izin vermemeliyiz. Bu, büyük anti faşist savaşta ülkesi için ölecek olan, politika oyunu oynayan, yozlaşmış beyaz göçmenlerden oluşan, sosyalist diye geçinen bir gruba katılan genç bir havacının, gerçek bir vatanseverin öyküsü. Bu kozmopolit, zengin, sosyalist ve seçkin grupla yaşadıkları onu tiksindirince, oranın halkına, ona işçi sınıfı yaşamının gerçeklerini öğreten sade, zenci bir kıza döner. Bu, iyi niyetle yazılmış bir roman, ancak romanın asıl zayıf noktası da iyi niyetle yazılmış olması. Yüksek tabakadan genç bir İngiliz'in, bir aşçının kızıyla ne gibi bir bağlantısı olabilir? Bir yazar, sanatsal gerçeklik yolunda çarmıha gerilmeye doğru yaptığı eziyetli yolculuk sırasında normali aramalıdır. Yukarıda söz edilen durum normal değildir, olamaz da. Bu genç yazarın, gerçeklerden oluşmuş bir Himalaya Dağı'na meydan okuyarak, erkek kahramanını genç bir beyaz işçi, kadın kahramanını da bir fabrikanın örgütlenmiş işçilerinden Afrikalı bir kız yaptığını varsayalım. Afrika'nın özgürlüğü yolundaki savaşıma ışık tutacak politik, toplumsal ve ruhsal bir çözüm ancak böyle bir durumda bulunabilir. Kitapta işçi kitlelerini göremiyoruz. Sınıf bilinci olan savaşçılar nerede? Onları göremiyoruz. Yine de bu yetenekli genç yazar cesaretini yitirmemeli! Sanatsal ruh düzeyi çok yüksek bir roman bu! İleri! Dünyanın iyiliği için ileri!

["Savaşın Cepheleri"nin eleştirisi, Ağustos 1954 tarihli "Sovyet Gazetesi"]

Görkemli ve vahşi Afrika! Afrika düzlüklerinin ve

balta girmemiş ormanlarının tam ortasında, savaş zamanında geçen bir olayı anlatan ve bize İngiltere'den henüz ulaşan bu romanın sayfalarında gözlerimizin önüne ne büyük bir ihtişam patlaması serilmekte. Sanattaki karakter kavramının içerik, dolayısıyla biçim açısından, bilimsel karakter kavramından farklı olduğunu söylememize gerek yok. Bu yüzden, yazarımız kitabının başında, Batı'nın sosyolojik saçmalıklarını anımsatsa da, derin bir gerçekliğe sahip bir deyim kullanıyor: "Âdem'in elmayı yediği için gözden düştüğü söylenir. Bence bu, Âdem'in kendine ait bir şeyler olduğunu söyleyerek hak iddia etmesinden, "Ben, Benim, Beni" ve benzeri şeyler söylemesinden kaynaklanıyor." Açgözlülük ve hevesle eserde bu sözlerin doğrulanacağı bölümleri aradık, ama bulamadık. Yine de yazarın, sanatsal bir eserin, sanatsal niteliğin yanı sıra içerik, ideolojik derinlik ve insancıllık içermesini gerektiğini anladıktan sonra bize vereceğini umduğumuz ve mutlaka vereceği şeyi bekleyerek, bu eserini hoşnutlukla karşılayalım. Sayfalar ilerledikçe okur, "Bu gelişmemiş kıtanın yarattığı insan tipleri meğer ne kadar soylu, ne kadar derinmiş!" diyor; kitabı okurken bu duygu yakanızı hiç bırakmıyor ve sürekli yüreğinizin derinliklerinde yankılanıyor. Ancak yazarın büyüleyici gücü sayesinde akıllardan silinmeyecek olan genç İngiliz pilot ve ona güvenen zenci kız, geleceğin derin ahlaki potansiyeline uygun birer simge değildirler henüz. Sevgili yazar, okurlarımız sana bir ağızdan şöyle seslenmekte: Devam et! Sanatın, gerçeğin tatlı ışığıyla aydınlanması gerektiğini unutma! Yine unutma ki, güçlü bir ulusal özgürleşme hareketi içinde olan Afrika'nın ve genelde gelişmemiş ülkelerin edebiyatlarında, yeni ve sağlam gerçekçilik biçimleri yaratma süreci çok güç ve karmaşık bir iştir! özel kitap grubu

[“Savaşın Cepheleri”nin “Koloni Özgürlüğü İçin Sovyet Edebiyatı Gazetesi”nde çıkan Aralık 1956 tarihli eleştirisi]

Afrika’da emperyalist baskıya karşı verilen savaşımın kendi Homeros’ları ve Jack London’ları var. Bir de az da olsa değerli, psikolojik çözümlemeler yapan küçük yazarlar bulunur. Zenci kitleler yürürken, milliyetçi hareket her gün yeni kahramanlık sergilerken, genç ve eğitimli Oxfordlu İngiliz’le, zenci bir kız arasında yaşanan bir aşk öyküsüyle ilgili ne söylenebilir ki? Bu kız, kitapta halkını temsil eden tek kişi, yine de karakteri son derece gölgede, gelişmemiş ve yetersiz kalmış. Hayır, yazar, kimsenin umutsuzluktan payını almadığı, sağlık ve ilerlemeyi konu edinen edebiyatımızı örnek almalı. Bu çok olumsuz bir roman. Romanda Freud’dan etkiler görmekteyiz. Ayrıca mistisizm unsurları var. Bu romanda anlatılan “sosyalistler”e gelince, yazar taşlama yapmayı denemiş, ancak başaramamış. Biçem de sağlıksız, hatta belirsiz. Yazara öğüdümüz, ilerici okuyucuların gözbebeği olan, insanların tarih olmuş, değişmiş, modası geçmiş şeylere bile gülmesini sağlayan bir espri anlayışına sahip Mark Twain’den bir şeyler öğrenmesidir.

[Kırmızı Defter şöyle devam ediyordu:]

13 Kasım 1955

Stalin’in 1953’te ölmesinden sonra, eski kurtların söylediğine göre Komünist Parti’de daha önce yaşanması olanaksız şeyler yaşanıyor. Komünistler ve eski komünistler bir araya gelip, Rusya’da ve İngiltere’de, partide

neler olup bittiğini tartışıyorlar. Katılmak için davet edildiğim ilk toplantıda (ki o zaman partiden ayrılalı bir yıldan uzun bir zaman olmuştu) dokuz üye ve beş eski üye vardı. Biz eski üyelerden hiçbirine, "Siz hainsiniz!" imasında bulunulmadı. Sonsuz güvenle, sosyalistler olarak kabul ettiler bizi. Tartışma ağır ağır ilerledi ve kabataslak bir plan çıktı ortaya: Partinin merkezindeki "ölü bürokrasi" ortadan kaldırılacak, böylece ortaya Moskova'ya körü körüne bağlı olmayan, yalan söylemek zorunda kalmayacak, gerçek bir İngiliz partisi, gerçek bir demokratik parti çıkarılarak, Komünist Parti tamamen değişecek. Kendimi yine heyecan ve amaçla dopdolu insanların arasında buldum; bunların arasında, partiden yıllar önce ayrılmış insanlar da var. Plan şu biçimde özetlenebilir: (a) Yalanlarla ve birbirine kazık atmayla geçen bunca yıldan sonra, doğru dürüst düşünemeyen eski kurtlardan arındırılmış parti, geçmişini tanımadığını duyuracak. Bu birincisi. (b) Öteki komünist partilerinin de geçmişlerinden kopup kendilerini yenilemeleri ümidiyle, bütün yabancı komünist partileriyle ilişki kesilecek. (c) Partiden tiksintiyle ayrılan binlerce eski komünist geri çağrılacak ve yeniden canlandırılan partiye davet edilecek. (d) Partiyi...

[Burada Kırmızı Defter, Rus Komünist Partisi'nin Yirminci Kongresi'yle ilgili, gazetelerden kesilmiş yazılarla, çeşitli insanlardan gelen politik mektuplarla, politik toplantıların gündemleriyle, vb. dolmuştu. Bu kâğıt yığını, birbirine lastikle tutturulmuş ve sayfaya zımbalanmıştı. Bunun ardından Anna'nın el yazısı yeniden başlıyordu:]

11 Ağustos 1956

Yaşamımda pek çok kez olduğu gibi, haftalar ve aylar boyunca çılgınlar gibi politik etkinliklere katıldığım bir dönemden sonra, aslında elime hiçbir şey geçmediğini fark ettim. Üstelik, elime hiçbir şey geçmeyeceğini işin başında kolaylıkla tahmin edebilirdim. Yirminci Kongre, partinin içinde ya da dışında, "yeni" bir komünist partisi kurulmasını isteyen insanların sayısını ikiye, hatta üçe katladı. Dün gece, neredeyse sabaha kadar süren bir toplantıdaydım. Daha önce hiç konuşmamış olan bir adam, Avusturya'dan gelen bir sosyalist, toplantının bitimine doğru, şöyle kısa ve esprili bir konuşma yaptı:

"Sevgili yoldaşlarım. İnsanların içindeki inanç kaynaklarının ne kadar zengin olduğunu görünce şaşırdım doğrusu, sizi dinlerken ağzım açık kaldı! Söylediklerinizin aşağı yukarı şu anlama geliyor: İngiliz Komünist Partisi yöneticilerinin, yıllar boyu Stalinist bir atmosferde çalıştıkları için tam anlamıyla yozlaşmış erkek ve kadınlar olduğunu biliyorsunuz. Oldukları yerde kalabilmek için ellerinden geleni yapacaklarının farkındasınız. Bunu çok iyi biliyorsunuz, çünkü bu gece bununla ilgili yüzlerce örnek verdiniz, önergeleri hasıraltı ettiklerini, oylamalara hile karıştırdıklarını, toplantıları savuşturduklarını, yalanlar söylediklerini, insanları oyaladıklarını anlattınız. Onları demokratik yöntemlerle görevlerinden almak olanaksız, çünkü bu insanlarda vicdan denilen şeyden eser yok, üstelik parti üyelerinin yarısı, liderlerinin böyle dalavere karıştıracağına inanamayacak kadar saf. Ancak her seferinde, tartışmanın bu noktasında duruyorsunuz ve sözlerinizden çıkan açık sonuca varacağınıza, bir düş âlemine dalıp, lider yoldaşlara partinin iyiliği için geri çekilmeleri gerektiğini söylemenin yeteceğini belirtiyorsunuz. Bu, uzman

bir hırsıza, çok becerikli olduğu için mesleğini lekelediğini, bu yüzden bu işi bırakması gerektiğini söylemeye benziyor."

Hepimiz güldük, ama tartışmaya devam ettik. Espri-li konuşması, onun ciddi bir yanıt almasını engellemişti.

Daha sonra bu konuşma üzerinde düşündüm. Politik toplantılarda gerçeğin üslubu toplantının üslubuna uymadığı için o an göz ardı edilen böyle konuşmalarda ortaya çıktığına çok önceleri karar vermiştim. Gerçek, ister espri, ister taşlama, isterse öfkeli konuşmalar biçiminde ifade edilsin gerçektir, bütün o uzun söylevler ve yazılar gerçeğin yanında saçma kalır.

Az önce, geçen yıl 13 Kasım'da yazdıklarımı okudum. Saflığımız karşısında şaşkınlıktan dilim tutuldu. Yine de o zamanlar yeni ve dürüst bir komünist partisi kurulabileceğine içtenlikle inanmıştım, bunun gerçekten yapılabileceğini sanmıştım.

20 Eylül, 1956

Bir daha hiçbir toplantıya gitmedim. Bana söyledik-lerine göre şu anda var olan Komünist Parti'ye bir örnek ve alternatif olarak yeni ve "gerçekten İngilizlere özgü bir komünist partisi" kurulması düşünülüyormuş. Besbelli, iki rakip komünist parti yaratma fikri insanları kaygılandırmıyor. Olacaklar çok açık. Her iki parti de enerjilerini birbirlerine hakaret etmeye ve birbirlerinin komünist olma hakkını bile yadsımaya harcayacaklar. Tam bir komedi reçetesi. Ancak yaşlı kodamanları demokratik yöntemlerle "atıp" partiyi "içten" yenilemek fikri de bunun kadar aptalca. Aptalca. Yine de tıpkı yıllardır politikayla ilgilenen yüzlerce akıllı ve normal insan gibi kendimi aylarca bu işe kaptırdım. Bazen, insanların hiçbir ders almadıkları deneyim türlerinden birinin, politik deneyim olduğunu düşünüyorum.

Onlarca insan, Komünist Parti'den kalpleri kırık bir biçimde ayrılıyor. Ne gülünçtür ki, daha önce partiye ne kadar safça bağlandılarsa, ayrılırken o kadar kırgın oluyor ve insanların davranışlarında o kadar art niyet arıyorlar. Benim gibi, partiyle ilgili fazla yanılsamaya düşmemiş kişiler, (hepimiz bazı yanılsamalara düşmüştük; sözgelimi ben Yahudi karşıtlığının "olanaksız" olduğunu düşünüyordum) İngiliz Komünist Partisi'nin büyük olasılıkla yavaş yavaş daha da yozlaşarak küçük bir merkeze dönüşeceğini kabulleniyordu; bu yüzden bizim gibiler sakinliğimizi koruyor ve yeniden başlamaya hazır bekliyoruz. Şu anda partide, "sosyalistlerin konumunu yeniden gözden geçirmek"ten söz etmek moda.

Bugün Molly beni aradı. Tommy şu yeni genç sosyalistler grubuna katılmış. Molly, bir köşede oturup onların konuşmalarını dinlediğini söyledi. Komünist Parti'ye ilk girdiği döneme, "yüzyıllar önce yaşadığı gençliğine" dönmüş gibi hissetmişti. "Anna, olağanüstüydü! Gerçekten öyle tuhaftı ki. Bunlar Komünist Parti'ye hiç şans tanımıyorlar, haklılar da, İşçi Partisi'ne de hiç şans tanımıyorlar, bence bu konuda da haklı olabilirler. Bu grup, İngiltere'nin sağına soluna dağılmış birkaç yüz gençten oluşuyor, oysa İngiltere, onların çabalarıyla, on yıl içinde sosyalist olacakmış gibi konuşuyorlar. Sanki hemen önümüzdeki salı yeni ve güzel bir İngiltere doğacakmış, onlar da yönetime geleceklermiş gibi. Ya onlar delirmiş ya da ben... Ama demek istediğim, Anna, tıpkı bizim gençliğimiz gibi değil mi? Hatta yıllar boyu alay edip durduğumuz sosyalist terimlerini, sanki o anda kendileri bulmuş gibi kullanıyorlar." Ben de, "Ama Molly," dedim, "Tommy'nin kariyer düşkünü biri olmasındansa sosyalist olmasına sevinmişsindir."

"Ah, elbette. Doğal olarak. Yine de sence, onların bizden daha zeki olmaları gerekmiyor mu Anna?"

[Sarı Defter şöyle devam ediyordu:]

Üçüncünün Gölgesi

Sarı Defter'de şöyle bir değişim yaşanmaktadır: "Üçüncü kişi" önceleri Paul'ün karısıdır; sonra Ella'nın, Paul'ün karısıyla ilgili düşlerinden oluşan ve kendinden daha genç bir "alt" bilinci olur; daha sonra Paul'ün anısına dönüşür, ardından Ella'nın kendisi olur. Ella, benliği parçalanıp bölünürken, sağlıklı ve mutlu biri olduğu düşüncesine sıkı sıkıya sarılır. Çeşitli evrelerdeki "üçüncü kişiler" arasındaki bağ çok açık bir biçimde gözler önüne serilmelidir; bu bağ normalliktir – bunun da ötesinde, toplum kurallarına uygunluktur; Ella'nın, kendisiyle herhangi bir biçimde ilgisi olmasını istemediği "saygıdeğer" yaşama uygun tutum ya da duygulardır.

Ella yeni bir eve taşınır. Julia bu duruma gücenir. Daha önce ilişkilerinde belirgin olmayan bir yön, Julia'nın bu tepkisiyle gün ışığına çıkar. Julia, Ella'ya hükmetmekteydi. Ella da hükmedilmeye hazırdı ya da en azından öyle görünmeye aldırmıyordu. Julia aslında çok sevecen, sıcak, verici, eli açık bir insandı. Oysa şimdi, ortak arkadaşlarına, Ella'nın kendisinden yararlandığını, kendisini kullandığını söyleyecek kadar ileri gidiyordu. İyi bir boya ve temizlik isteyen büyük, çirkin ve pis evde oğluyla bir başına kalan Ella, Julia'nın yakınmakta bir bakıma haklı olduğunu düşünüyordu. Şimdiye kadar özgürlük isteğini gizlemiş, gönüllü bir tutsak gibi davranmıştı. Julia'nın evinden ayrılması, bir kızın annesinden ayrılmasına benziyordu. Ya da Paul'ün "Julia'yla evli olduğu" yolundaki tatsız şakalarında söylediği gibi – bir evliliğin yıkılmasına, diye düşünür Anna acı acı.

Bir süre, Ella yaşamında hiç olmadığı kadar yalnız kalır. Julia'yla olan arkadaşlığının bozulması sürekli aklını kurcalar. "Yakın" olmak karşılıklı güven ve birlikte birçok şey yaşamak demekse, Julia'yla birbirlerine herkesten daha yakındırlar. Oysa şu anda dostlukları, nefret ve kine dönüşmüştür. Ayrıca Ella onu aylar önce terk eden Paul'ü düşünmekten de kendisini alıkoyamamaktadır. Paul'den ayrılalı neredeyse bir yıl olmuştur.

Ella, Julia'nın evinde kalırken belli konularda insanların merakından korunmuş olduğunu anlar. Artık o, kesinlikle "yalnız yaşayan bir kadın"dır; daha önce fark etmemiş olmasına karşın, artık "bir evi paylaşan iki kadın"dan biri değildir, çok farklı bir konumdadır.

Sözgelimi, yeni evine taşındıktan üç hafta sonra Doktor West onu arar. Karısının tatile çıktığını söyler ve Ella'yı yemeğe davet eder. Ella, Doktor West'in, karısının tatilde olduğunu özenle belirtmesine karşın, bunun bürodaki işlerle ilgili bir yemek olacağını düşünerek daveti kabul eder. Yemekte Doktor West'in kendisine bir ilişki önerdiğini anlar. Paul kendisini terk ettiğinde, Doktor West'in söylediği özenle seçilmiş kaba sözcükleri anımsayarak, Doktor West'in kendisini, büyük olasılıkla, böyle bir iş için aklının bir köşesine not etmiş olabileceğini fark eder. Ella, Doktor West'i reddedecek olursa, adamın, iki üç kadın adının daha bulunduğu kısa listesindeki bütün kadınları teker teker deneyeceğini de anlar, çünkü Doktor West düşmanca, "Senin dışında kadınlar da var, anlarsın ya. Beni reddetmekle, yalnızlığa mahkûm etmiş olmayacaksın," der.

Ella ofisteki gelişmeleri izler ve bir hafta içinde, Patricia Brent'in, Doktor West'e karşı davranışlarının değişmeye başladığını görür. Sert, becerikli, işini bilen kadın

gitmiş, yerine tatlı, liseli bir kız gelmiştir. Patricia Brent, Doktor West'in kısa listesindeki son isimdir, çünkü adam daha önce iki sekreterde şansını denemiş ve başaramamıştır. Ella, Doktor West'in listesindeki en son seçeneği kabullenmek zorunda kalmasından acımasızca bir zevk duyar; Patricia Brent'in, gururu okşanmış ve minnettar bir biçimde dolaşmasına bütün kadınlar adına kızgındır; kendisinin de yolun sonuna geldiğinde, Doktor West gibi biriyle birlikte olmaktan mutlu olacağından korkmaya başlar; ayrıca reddettiği Doktor West'in, "Sen beni kabul etmiyorsun, ama görüyorsun ya, buna aldırmıyorum," diye özellikle belirtmesine hem kızar hem de bundan zevk duyar.

Kökeninde nefret yatan ve aslında Doktor West'le ilgisi olmayan bu duygular, Ella'yı huzursuz edecek kadar güçlüydü. Ella bu duygularından hoşlanmıyor ve utanıyordu. Kendine, çok becerikli ve büyük olasılıkla can sıkıcı bir kadınla evli olan orta yaşlı, fazla çekici biri olmayan Doktor West'e neden acımadığını soruyordu. Adamcağız neden yaşamına biraz romantizm katmak istemesindi ki? Yararsız. Ella ona karşı nefret ve kin doluydu.

Julia'yla bir arkadaşlarının evinde karşılaştıklarında birbirlerine soğuk davranırlar. Ella, "tesadüfen" Julia'ya Doktor West'ten söz eder. Birkaç dakika içinde iki kadın, sanki aralarına hiç soğukluk girmemiş gibi yeniden yakınlaşırlar. Ancak artık ilişkilerinin temelinde, öncekileri ilişkilerinin yalnızca ikincil yönünü oluşturan bir şey yatmaktadır – erkeklere yönelik eleştiriler.

Julia, Ella'nın anlattıklarını, kendi başından geçenleri anlatarak bastırır: Julia'nın çalıştığı tiyatrodaki aktörlerden biri, bir gece onu eve bırakmış, kahve içmek için yukarı çıkmış ve bütün gece evliliğinden yakınıp durmuştu. Julia: "Ben her zamanki gibi yararlı öğütler

verdim ve nazik davrandım, ama bütün bunları yeniden baştan dinlemek beni o kadar sıkmıştı ki, avaz avaz bağırmamak için kendimi zor tutuyordum." Julia sabah dörtte yorgun olduğunu ve adamın artık eve gitmesi gerektiğini ima etmiş. "Aman şekerim, sanki kendisine korkunç bir hakaret etmişim, benimle o gece birlikte olmazsa özgüvenini yitirecek gibi davrandı, ben de yattım onunla." Adam iktidarsız, Julia ise iyi niyetliymiş. "Sabah bana, gece yine gelebileceğini söyledi. Kendisini bu borçtan kurtarmam için en azından bunu yapmam gerektiğini söyledi. En azından iyi bir espri anlayışı vardı." Böylece adam, Julia'yla bir gece daha geçirmişti. Sonuç, geçen gecekinden pek farklı olmamıştı. "Doğal olarak saat dörtte gitti, böylece zavallı karısını gece geç saatlere kadar çalıştığına inandırabilecekti. Tam çıkarken dönüp bana, 'Sen hadım edici bir kadınsın, seni ilk gördüğüm anda anlamıştım bunu,' demez mi!"

"Tanrım!" dedi Ella.

"Evet," dedi Julia hırsla. "Sana gülünç gelecek ama, aslında iyi bir adamdır. Yani, onun böyle bir şey söyleyeceğini hiç ummazdım."

"Onunla yatmamalıydın."

"Ama bilirsin ya, erkeklik gururlarının incindiğini gördüğün bir an vardır, buna dayanamaz ve onları neşelendirmek istersin."

"Evet, ama sonradan seni var güçleriyle tekmelerler, peki biz bunu neden yapıyoruz?"

"Haklısın, ben hiç ders almıyorum galiba."

Birkaç hafta sonra Ella, Julia'yı görür ve ona şunu anlatır: "Şu anda çevremde bana kur yapan dört adam var, üstelik daha önce hiçbirine umut vermemiştim, dördü de beni arayıp, hoş, çapkın bir ses tonuyla karılarının gittiğini söyledi. Gerçekten inanılmaz; yıllarca birlikte çalıştığın adamların eşleri gidince, sesleri değişiyor

ve senin aklını kaybedip onlarla yatağa atlamanı bekliyorlar. Sence akıllarından neler geçiyor?"

"Bunu düşünmesek daha iyi."

Ella, Julia'ya, aynen erkeklere yaptığı gibi, onu yatıştırmak, onu korumak için, "Eh, en azından senin evinde otururken başıma bunlar gelmezdi. Bu bile kendi içinde çok tuhaf, değil mi?" der.

Julia bir an için utkulu bir havaya bürünür, "Yaa, gördün mü, demek bir işe yarıyormuşum..." demek ister gibidir.

Birden rahatsızlık dolu bir sessizlik olur: Ella, evden ayrılması konusunda Julia'nın çok kötü davrandığını söyleme, "bunu açık açık konuşma" olanağının elinden kayıp gitmesine izin vererek korkaklık eder. Huzursuzluk dolu bu sessizlikte, "Bu kendi içinde bile çok tuhaf, değil mi?" sözünü doğal olarak "Bizi lezbiyen mi sanıyorlardı acaba?" düşüncesi izler.

Ella daha önce bunu düşünmüş ve çok gülünç bulmuştu. Oysa şimdi, "Hayır. Bizi lezbiyen sansalardı, bu onları çekerdi, çevremizde sürülerle erkek olurdu. Tanıdığım bütün erkekler açıkça ve/veya farkında olmaksızın lezbiyenlerden neredeyse hevesle söz etmişlerdi. Bu onların inanılmaz kibrinin bir başka yönü: Kendilerini, yollarını kaybeden kadınların kurtarıcısı olarak görüyorlar." Ella, zihninden geçen bu acı sözcükleri duyunca sarsılır. Eve dönünce, onu etkisi altına alan bu acı duyguları çözümlemeye çalışır. Bu acı duyguların onu gerçekten zehirlediğini hisseder.

Bu yaşadıklarının, şimdiye kadar yaşadıklarından pek farklı olmadığını düşünür. Bir süreliğine eşlerinden ayrı kalan evli erkekler, kendisiyle ilişkiye girmek isterler, vb. vb. on yıl önce olsa, buna aldırmaz ya da bu konuda görüş bildirmezdi. Eskiden bütün bunları, "özgür bir kadın" olmanın tehlikeleri ve iyi yönleri olarak ka-

bullenirdi. Ancak on yıl önce, o zamanlar ne olduğunu anlamadığı, şimdi çözümlediği başka şeyler de hissederdi. Bu adamların eşlerine karşı bir zafer kazanmak ona doyum verirdi; çünkü o, Ella, özgür bir kadındı, bağlı ve sıkıcı kadınlardan daha heyecan vericiydi. Geçmişe bakıp böyle hissettiğini kabullendiğinde büyük bir utanç duydu.

Julia'yla, evde kalmış kız kuruları gibi konuşurken hep acı, alaylı bir üslup kullandıklarını fark eder. Erkekler. Düşman. Onlar. Julia'ya bir daha sır vermemeye ya da en azından erkeklerden söz ederken artık soğuk ve sert konuşmamaya karar verir.

Bundan kısa bir süre sonra, Ella'nın başından şöyle bir olay geçer: Bürodaki alt düzey editörlerden biri, Ella'ya duygusal sorunları olan insanlara yol gösterecek bir yazı dizisini hazırlamakta yardım etmektedir. Yazı dizisi, okur mektuplarında en sık karşılaşılan sorunlara bir yanıt olacaktır. Ella ve bu adam büroda birçok gece birlikte çalışırlar. Yazılması gereken altı makalenin her birinin iki bölümü vardır; bölümlerden biri resmî, öteki Ella ve meslektaşının okuyucuları eğlendireceği nükteli bir yazı olacaktır. Sözgelimi, "Bazen Evinizden Sıkılıyor musunuz?" başlıklı bir konu, Ella ve Jack tarafından "İmdat, Aklımı Kaçıracağım" başlıklı bir yazıyla işleniyordu. "Ailesini İhmal Eden Koca", "Kocam Beni Aldatıyor" oluyordu ve bunun gibi. Ella ve Jack bunları yazarken gülmekten yerlere yatarlar ve makalelerin fazlasıyla basit üslubuyla dalga geçerler, yine de bunları dikkatlice, işi ciddiye alarak yazmaktadırlar. Aslında gülmelerinin nedeni, ofise akın akın gelen mektuplardaki mutsuzluk ve düş kırıklığından etkilenmeleri ve makalelerinin hiçbir şeyi hafifletmeyeceğini bilmeleridir.

Birlikte çalıştıkları son gece Jack, Ella'yı arabasıyla eve bırakır. Otuz yaşlarındaki Jack evli, üç çocuk baba-

sıdır. Ella ondan çok hoşlanır. Onu evde bir şeyler içmeye davet eder, Jack onunla yukarı gelir. Ella, Jack'in çok geçmeden onunla sevişmek isteyeceğinin farkındadır. Ancak, "Oysa onu çekici bulmuyorum ki," diye düşünür. "Fakat Paul'ün gölgesinden silkinip bir kurtulabilsem, onu çekici bulurum. Ya yatağa girdiğimde onu çekici bulursam? Ne de olsa Paul'e de hemen kapılmamıştım." Paul'e hemen kapılmamış olduğunu düşünmesi, Ella'yı şaşırtır. Orada oturup genç adamın onu eğlendirmek amacıyla konuşmasını dinler ve "Paul, başlarda benim ona âşık olmadığımı söyleyerek şakalaşırdı, ancak aslında bunları söylerken ciddiydi. Şimdi bunu ben söylüyorum. Yine de bunun doğru olduğunu sanmıyorum. Büyük olasılıkla bunu Paul söylemiş olduğu için söylüyorum... ama hiç durmadan Paul'ü düşündüğüm için hiçbir erkeğe ilgi duymamama şaşmamalı," diye düşünür.

Ella, Jack'le yatar. Onu becerikli âşık tipi olarak sınıflandırır. "Arzu duymayan, sevişmeyi büyük olasılıkla, 'Karınızı Doyuma Ulaştırmanın Yolları' adlı bir kitaptan öğrenmiş bir erkek. Seksin kendisinden değil de, bir kadını yatağa atmış olmaktan zevk duyuyor."

Bu ikisi, büroda eskisi gibi neşeyle, güzel duygularla arkadaşlıklarını sürdürürler. Ancak Ella, ağlamamak için kendini zor tutmaktadır. Bu ani bunalımı çok iyi tanımakta ve bununla, "Bu benim bunalımım değil, bir suçluluk duygusu, ama benim değil; bu geçmişten gelen bir suçluluk duygusu, benim reddettiğim çifte standarttan kaynaklanan bir şey," diye düşünerek savaşmaktadır.

Jack, eve dönmesi gerektiğini söyledikten sonra karısından söz etmeye başlar. "İyi bir kız o," der ve Ella onun bunu lütfediyormuş gibi söylemesi karşısında donakalır. "Yoldan çıktığımda bunu öğrenmemesi için elimden geleni yaparım. Elbette, artık sıkıldı, çocuklar

ona ayak bağı oluyorlar, biraz yaramazlar, ama o yine de üstesinden geliyor." Ella'nın yatağında oturarak kravatını bağlar, ayakkabılarını giyer. Her yanından mutluluk ve sağlık fışkırmaktadır; kırışıksız yüzünde, bir çocuğunki kadar dürüst bir ifade vardır. "Benim kadınım iyidir," diye devam eder; ama bu sefer sesinde, karısına yönelik bir nefret sezilmektedir; Ella, Jack'in kaçamağını, karısına çamur atmak için ustalıkla kullanacağını anlar. Jack ise doyuma ermiş, kaygısızdır. Doyumunun kaynağı, hakkında fazlaca bir şey bilmediği aşkın zevkleri değil, kendisine bir şeyler kanıtlamış olmasıdır. Ella'ya hoşça kal deyip, "Haydi yine ömür törpüsüne dön bakalım. Karım dünyanın en iyi kadınıdır, ama insanı pek neşelendirecek bir sohbet arkadaşı değildir," diye ekler. Ella kendini tutar ve üç küçük çocuk ve yalnızca bir televizyonla banliyödeki bir eve tıkılıp kalmış bir kadının, insanı neşelendirecek fazla bir şey söyleyememesinin doğal olduğunu söylemez. Kilometrelerce ötede, Londra'nın bir köşesinde Jack'i bekleyen bu kadının, Jack yatak odasına bu kendinden hoşnut, kaygısız tavırla girer girmez, onun bir başka kadınla yattığını anlayacağının farkındadır.

Ella, (a) âşık olana kadar sevişmemeye ve (b) bu olayı Julia'ya anlatmamaya karar verir.

Ertesi gün Julia'ya telefon eder, öğle yemeği için buluşurlar ve Julia'ya her şeyi anlatır. Bunu yaparken, Patricia Brent'e sırlarını anlatmayı sürekli reddetmesine ya da en azından erkeklere yönelik alaycı eleştirilerine suç ortağı olmayı kabul etmemesine karşın, buruk duyguları yozlaşarak erkekleri küçümsemeye dönüşen Julia'yla sırlarını paylaşmaya hazır oluşunu düşünür. Ella, Patricia'nın erkeklere karşı takındığı bu alaylı ve neredeyse iyi huylu eleştirel tavrın, kendisinin şu anda erkeklere karşı hissettiği kötü duyguların bir sonraki ba-

samağı olduğunu düşünür; böyle bir insana dönüşmemek için elinden geleni yapmaya karar verir. Julia'yla, erkekleri eleştirmek üzerine kurulu dostluklarının, fiziksel olmasa bile psikolojik lezbiyenlik olduğunu düşünerek, bir daha Julia'yla böyle konularda konuşmamaya karar verir.

Bu kez, Julia'yla konuşmama kararına sadık kalır. Kendisini çevresinden yalıtılmış ve yalnız hissetmektedir.

Sonra alışılmadık bir şey olur. Ella güçlü cinsel arzuların pençesine düşer. Ella şimdiye kadar hep bir erkeği arzulamıştı, daha önce, en azından ergenliğinden bu yana seksi yalnızca seks için istememişti; ergenliğinde bile, en azından tanımadığı bir erkeği düşleyerek arzu duyardı. Oysa artık uyuyamamaktadır, erkeklere duyduğu nefretle dolu fanteziler kurarak, kendini tatmin etmeye başlar. Paul tümüyle yok olmuştur; birlikte olduğu o sevecen, güçlü erkek kaybolmuştur; Ella onu artık yalnızca bir hain olarak anımsar. Kin doludur. Bir boşluk içinde, çevresinden yalıtılmış bir biçimde cinsel arzuyla kıvranır. "Seks yapmak", "hizmet edilmek" ve "tatmin edilmek" için erkeklere muhtaç olduğu düşüncesiyle aşağılandığını hisseder. Bu vahşice terimleri kendini aşağılamak için kullanır.

Sonra kendisi ve kadınlar hakkında yanlış bir kanıya kapıldığını fark eder ve şu bilgiye sıkı sıkı sarılması gerektiğini fark eder: Paul'le birlikteyken yalnızca Paul'ü arzulamaktaydı; eğer Paul'ü birkaç gün görmezse, Paul geri dönene kadar arzu duymazdı; demek ki, şu anki cinsel açlığı, sekse duyulan gereksinimden değil, yaşamındaki duygusal açlıklardan kaynaklanmaktadır. Yeniden bir erkeğe âşık olduğunda normale dönecektir; yani yeniden bir erkeğin arzusuna bağlı olarak azalan ve artan bir arzu hissedebilecektir. Demek ki, bir kadının cinsel-

liği erkeğin denetimindedir, elbette adam gerçek bir erkekse; kadın, erkek tarafından bir bakıma uyutulur, böylece seks konusunu düşünmez.

Ella, bu bilgiye sıkı sıkıya sarılır ve "Yaşamımda kurak bir döneme, ölü bir döneme her girişimde, bunu yapıyorum; ruhsuz ya da anlamsız olsalar bile, bir bilgiyi açıklayan terimlere sarılıyorum ve canlılığımın geri gelip onları da canlandıracağını biliyorum. İnsanın birkaç cümleye sarılıp, inançla bağlanması ne kadar tuhaf," diye düşünür.

Bu arada, ona yaklaşan erkekleri, onları sevemeyeceğini bildiği için reddeder. Kendi kendine, "Seveceğime emin olmadan hiçbir erkekle yatmayacağım," demektedir.

Ancak, birkaç hafta sonra şöyle bir olay yaşanır: Ella partinin birinde bir adamla tanışır. "Piyasada olmaktan" nefret etmesine karşın, hâlâ partilere gitmeye özen göstermektedir. Adam, Kanadalı bir senaristtir. Ella onu fiziksel olarak fazla çekici bulmaz. Yine de adam Ella'nın çok hoşlandığı bütün o okyanus ötesi insanları gibi, sakin, şakacı, zeki biridir. Karısı da partidedir, güzelliği meslek edinmiş, güzel, çok güzel kadınlardan biridir. Ertesi sabah, adam haber vermeksizin Ella'nın evine gelir. Cin, tonik ve çiçek getirmiştir; "çiçek, cin ve tonik getirerek, bir gece önce partide tanıştığı kızı baştan çıkarmaya gelen adam" rolünü oynayarak bunu eğlenceli bir oyuna çevirir. Ella çok eğlenir. İçer, güler ve şakalaşırlar. Gülerken kendilerini yatakta bulurlar. Ella adama zevk verir. Hiçbir şey hissetmez, adamın da hiçbir şey hissetmediğine emindir. Birleşme ânında, bunun adam için kafasına yapmayı koyduğundan başka bir şey olmadığını bütün bedeninde hisseder. "Eh, ben de bu işi arzu duymaksızın yapıyorum, o zaman onu ne hakla eleştiriyorum? Bu hiç de adil değil," diye düşünür. Sonra isyanla, "Ancak bu önemli bir nokta. Bir kadının arzusunu, erke-

ğinki yaratır ya da yaratmalıdır, öyleyse haklıyım," der kendi kendine.

Seviştikten sonra içmeye ve şakalaşmaya devam ederler. Sonra adam damdan düşer gibi, "Taptığım bir karım, sevdiğim bir işim var. Şimdi de bir kız arkadaşım oldu," der. Ella adamın kız arkadaş olarak kendisini kastettiğini ve kendisiyle mutlu bir yaşam için düzenlenmiş bir proje ya da plan gereği seviştiğini anlar. Adamın bu ilişkiyi devam ettirmeyi düşündüğünü, bunun böyle olacağından kuşkusu olmadığını fark eder. Ella alışverişin sona erdiğini belirtir; o konuşurken, adamın yüzünde bir anlığına çirkin, kibirli bir ifade belirir. Oysa Ella, elinde olmayan nedenlerle onu yumuşak, olumlu ve uysal bir biçimde reddetmiştir.

Adam iğneleyici bir ifadeyle Ella'yı inceler. "Ne oldu bebek, seni tatmin edemedim mi?" Bunu yorgun, ne yapacağını bilmez bir biçimde söylemiştir. Ella telaşla ettiğini söyler; aslında tatmin olmamıştır. Ancak bunun, adamın hatası olmadığını bilmektedir, Paul onu terk ettiğinden beri gerçek bir orgazm yaşamamıştır.

Kendini tutamayarak acı acı, "Eh, ikimiz de buna inançla sarılmamıştık," der.

Adam Ella'ya yine dikkatle, yorgunca, inceleyerek bakar. "Çok güzel bir karım var," diye belirtir. "Ancak beni cinsel yönden tatmin etmiyor. Daha fazlasına ihtiyacım var."

Bunun üzerine Ella susar. Ella, kendiyle hiç ilgisi olmayan, ıssız bir duygusal sapkınlık bölgesine, doğru yoldan sapıp geçici olarak girdiğini düşünür. Karşısındaki adam, kendisine sunduğu şeyin neden beğenilmediğini anlayamamaktadır. Penisi büyüktür; "yatakta iyi"dir. Bu kadarı da yeterlidir. Ella, sessizce oturmuş, adamın yataktaki yorgunluğunun, dünyasal yorgunluğunun ve sakinliğinin öteki yüzü olduğunu düşünmektedir; ancak

aslında dünyasal yorgunluğu da yataktaki yorgunluğundan kaynaklanmaktadır. Adam ayağa kalkmış, ona bakmaktadır. "Şimdi," diye düşünür Ella, "şimdi saldıracak, şimdi bana ağzımın payını verecek." Buna göğüs germeye hazırlanır.

"Deneyimlerim bana şunu öğretti," der adam; kırıldığı için soğuk bir biçimde, ağır ağır konuşmaktadır. "Yatağımdaki kadının güzel olması şart değil. Onun tek organına, herhangi bir organına yoğunlaşmak yeterli. En çirkin kadının bile her zaman güzel bir yönü vardır. Bir kulak sözgelimi. Ya da el."

Ella birden bir kahkaha atar ve adamın da güleceğinden kuşku duymaksızın onunla göz göze gelmemeye çalışır; çünkü yatağa girmeden önce adam kadın delisi, görmüş geçirmiş biri gibi davranmıştır. Herhalde buna gülecektir. Oysa adam bunu Ella'yı incitmek için söylemiştir ve gülümseyerek bile olsa, geri adım atmaya niyeti yoktur.

"Şansım varmış, en azından ellerim güzel," der Ella sonunda, buz gibi bir sesle.

Adam ona yaklaşır, ellerini alır ve çapkınca, yorgunlukla öper onları: "Güzel, bebeğim, güzel bebeğim."

Adam gider ve Ella belki yüzüncü kez, bütün bu zeki erkeklerin, duygusal yaşamlarında, iş yaşamlarında kullandıklarından çok daha aşağı bir düzeyi kullandıklarını, öyle ki iki farklı yaratık olabileceklerini düşünür.

O gece Ella, Julia'nın evine gider ve onu "Patricia tavrı" diye tanımladığı kederli değil de alaycı bir ruh durumu içinde bulur.

Julia, kendisine "hadım edici kadın" diyen adamın, birkaç gün sonra sanki hiçbir şey olmamış gibi elinde çiçeklerle çıkageldiğini anlatır. "Oyuna katılmamama gerçekten çok şaşırdı. Oysa öyle neşeli, öyle arkadaşça davranıyordu ki. Bense orada oturmuş, o gittikten sonra

gözlerim çıkana kadar ağlamış olduğumu anımsayarak onu seyrediyordum; sana anlatmıştım ya, iki gece boyunca ona karşı çok tatlı davrandım, onu rahatlatmaya çalıştım; oysa o bana... o zaman bile onun kahrolası duygularını incitememiştim. Orada öylece oturmuş, 'Bana söylediklerini ve bunları neden söylediğini unutmuş mu acaba? Yoksa söylediklerimize aldırmamamız mı gerekiyor? Her şeye göğüs gerecek kadar dayanıklı mı olmalıyız?' diye düşünüyordum. Bazen hepimizin cinsel sapkınlıklarımız yüzünden tıkıldığımız bir tımarhanede bulunduğumuzu düşünüyorum."

Ella alayla, "Sevgili Julia, biz özgür kadınlar olmayı seçtiğimiz için ödediğimiz bedel, hepsi bu," der.

"Özgür mü!" der Julia. "Özgür ha! Erkekler özgür olmadıkça bizim özgürlüğümüzün ne anlamı var? Yemin ederim ki, hepsinin, en iyilerinin bile zihninde iyi kadın, kötü kadın ayrımı var."

"Ya biz? Özgürüz, diyoruz, oysa erkeklerin hiç sevmedikleri bir kadınla birlikteyken bile ereksiyona ulaşmalarına karşın, biz onları sevmezsek orgazm olamıyoruz. Bunun neresi özgürlük?"

Julia, "O zaman sen benden daha şanslıymışsın," der. "Son beş yıldır yattığım on erkekten sekizi ya iktidarsızdı ya da erken boşalıyordu; dün bunu düşündüm. Suçu kendimde arıyordum elbette, biz hep kendimizi suçlarız, ne tuhaf değil mi, her şeyde kendimizi suçlu görmek için çıldırırız! Oysa o kahrolası aktör, benim hadım edici bir kadın olduğumu söyleyen o herif bile, bütün yaşamı boyunca bu işi yalnızca tek kadınla becerebildiğini söyleme nezaketinde bulundu, ah elbette bunu sözün arasına sıkıştırıverdi. Ah, sakın bunu beni rahatlatmak için anlattığını sanma, hiç de değil."

"Sevgili Julia, yoksa oturup saydın mı?"

"Bunu düşünmeye başlayana kadar saymamıştım."

Ella, yeni bir ruh durumuna ya da döneme girer. Cinsellikten tümüyle kopmuştur. Bunu Kanadalı senaristle yaşadıklarına bağlar, ancak aslında buna fazla üzülmemiştir. Artık soğuk, ilgisiz ve kendine yeten biridir. Cinsel arzuyla kıvranmanın nasıl bir şey olduğunu anımsamamakta, hatta bir daha arzu duyacağını sanmamaktadır. Ancak bu durumun, yani, cinsiyetsiz ve kendine yeterli bir kadın olmanın, seks saplantısının öteki yüzü olduğunun farkındadır.

Julia'ya telefon edip seksten ve erkeklerden elini eteğini çektiğini, artık "canını sıkmak istemediğini" söyler. Julia'nın iyi huylu, kuşku dolu kahkahaları telefonda çınlayınca Ella, "Ben ciddiyim," der. "Aferin sana," der Julia da.

Ella yeniden yazmaya karar verir ve zihnine kendiliğinden yazılmış, kâğıda dökülmeyi bekleyen kitabı anımsamaya çalışır. İçindeki kitabın ana hatlarını belirlemek için zamanının çoğunu yalnız geçirir.

Ella'yı geniş, boş bir odada yavaş yavaş dolaşıp düşünürken, beklerken görebiliyorum. Ben, Anna, Ella'yı görüyorum. Elbette aslında Ella, Anna'nın ta kendisi. Ancak tam olarak değil. Ben, Anna, "Ella, Julia'ya telefon edip..." diye yazdığım anda, Ella benden uzaklaşıyor ve başka biri oluyor. Ella'nın benden ayrılıp kimliğine sahip çıktığı an neler olduğunu anlamıyorum. Kimse anlayamaz. Ona Anna değil de, Ella demek yeterli. Neden ona Ella adını verdim? Bir seferinde, bir partide Ella adında bir kızla tanışmıştım. Bir gazetede kitap eleştirmenliği yapıyor ve bir yayınevi sahibi için roman taslaklarını okuyordu. Ufak tefek, zayıf ve esmer biriydi, bana benziyordu. Saçını siyah bir fiyonkla atkuyruğu yapmıştı. Bakışları beni can evimden vurmuştu, inanılmaz de-

recede kuşkulu ve ürkek bakıyordu. Gözleri bir kalenin pencereleriydiler sanki. Partide içki su gibi akıyordu. Ev sahibi bardaklarımızı doldurmak için yaklaşmıştı. Adam onun bardağına tam iki santim kadar likör koymuştu ki, kadın bardağını kapamak için zayıf, beyaz, zarif elini uzattı. Soğukça başını salladı: "Bu kadar yeterli." Sonra ev sahibi bardağı doldurmak için ısrar edince soğuk bir biçimde başını iki yana salladı. Ev sahibi uzaklaştı; kadın benim kendisini seyretmekte olduğumu gördü. İçinde yalnızca birkaç yudumluk kırmızı şarap olan bardağını alıp, "İstediğim kadar sarhoş olabilmem için bu kadarı yeterli," dedi. Güldüm. Ancak çok ciddiydi. Kırmızı şarabını içti ve "Evet, bu kadarı iyi," dedi. Sonra alkolün kendisini nasıl etkilediğini anlamak için kendini yokladı – başını yine soğuk bir biçimde, hafifçe salladı. "Evet, gerçekten bu kadarı tammış."

Ben bunu asla yapmazdım. Anna böyle biri değil.

Ella'yı, düz siyah saçları geniş, siyah bir kurdeleyle bağlanmış, yapayalnız, büyük odasında bir aşağı bir yukarı yürürken görüyorum ya da beyaz, narin elleri kucağına gevşekçe düşmüş, saatler boyu bir sandalyede oturuyor. Kaşlarını çatarak ellerine bakıyor ve düşünüyor.

Ella, içinde şu öyküyü bulur: Uzun süren ilişkileri boyunca erkek, kadını hep sadakatsizlikle, erkeğin kıskançlığı yüzünden uzaklaşmak zorunda kaldığı sosyal yaşantısını özlemekle ve bir "işkadını" olmakla suçlar. Beş yıl süren ilişkileri boyunca, aslında hiçbir erkeğe bakmayan, hiç dışarı çıkmayan ve işini boşlayan bu kadın, adam tarafından böyle bir kadına dönüştüğü için terk edilir. Bunun üzerine önüne gelenle yatağa giren, yalnızca partiler için yaşayan, kariyeri konusunda acımasızlaşıp bunun için sevgililerini ve arkadaşlarını feda

eden bir kadına dönüşür. Bu öykünün teması şuydu: Aslında ortaya çıkan bu yeni kadın, o adam tarafından yaratılmıştı ve yaptığı her şeyi –cinsel seçimleri, işi uğruna ettiği ihanetler, vb.– o adamdan öç almak için yapıyordu: "Al bakalım, istediğin buydu, olmamı istediğin kadın buydu," der gibiydi. Uzunca bir süre sonra, kadın yeni kişiliğini iyice benimsedikten sonra, bu adamla yeniden karşılaşır ve adam ona yeniden âşık olur. Adam onun böyle olmasını istemiştir hep; kadını sessiz, uysal ve sadık olduğu için terk etmiştir. Ancak adam kendisine yeniden âşık olunca, kadın onu acı dolu bir küçümsemeyle reddeder: Şu anki kişiliği, aslında "gerçek" kişiliği değildir. Adam gerçek aşkı reddetmiştir ve şu anda sahte bir kişiliği sevmektedir. Kadın onu reddederken, aslında adamın ihanet edip reddettiği gerçek benliğini korumaktadır.

Ella, bu öyküyü yazıya dökmez. Öyle yaparsa gerçekleşeceğinden korkmaktadır.

Yeniden içine döner ve şunu bulur:

Bir erkek ve bir kadın. Kadın, yıllar boyu özgür bir kadın olarak yaşamıştır, artık ciddi bir aşka fazlasıyla hazırdır. Adam kaçıp saklanabileceği bir yere, bir sığınağa ihtiyacı olduğu ciddi **âşık** rolünü oynar. (Ella bu adamın karakteri için Kanadalı senaristi, onun âşık rolü yapışını, soğukkanlılığını örnek alır; çünkü o da kendini metresi olan evli erkek rolünde seyretmekteydi. Ella, Kanadalının bu yönünü kullanır ve kendini rol yaparken izleyen bir erkek yaratır.) Fazlasıyla aç ve hevesli olan kadın, adamın gitgide duygusuzlaşmasına yol açar; adamın buz gibi bir insana dönüştüğünü içten içe sezmektedir. Önceleri sahiplenici, kıskanç olmayan, fazla istekte bulunmayan kadın, bir gardiyana dönüşür. Sanki kendinin olmayan bir kişilik onu esir almıştır. O da, gitgide daha sahiplenici, şirret bir kadına dönüşmesini, bu ikinci ben-

liğin kendisiyle ilgisi yokmuş gibi şaşkınlıkla izler. Bu kişiliğin kendisiyle ilgisi olmadığına emindir; çünkü adam onu kıskanç bir casus olmakla suçlayınca içtenlikle, "Kıskanç değilim, hiç kıskanç olmadım ben," der. Ella bu öyküye şaşkınlıkla baktı; çünkü kendisi, bu öyküye esin kaynağı olacak bir şey yaşamamıştı. Peki bu öykü nereden çıkmıştı? Ella'nın aklına Paul'ün karısı gelir; ama hayır; o kadın böyle bir karakterle uzaktan yakından ilgisi olamayacak kadar alçakgönüllü ve her şeyi kabullenen biriydi. Yoksa bu kişi, kendini aşağılayan, kıskanç, gursuz ve yetersiz bir erkek olduğu için, tıpkı bir kadın gibi olay çıkartan isterik kocası mıydı? "Büyük olasılıkla öyle," diye düşünür Ella; evet, bu cadaloz kadın karakteri, gerçekten bağlanmaksızın kısa bir süre birlikte olduğu kocasının kadın dengiydi. Ancak, Ella bu öyküyü de yazmamaya karar verir. Bu öykü onun içinde yazılıdır, ancak kendi öyküsü değildir. "Belki de bir yerlerde okudum bunu?" diye düşünür; "belki biri anlattı; oysa bunu başkasından dinlediğimi anımsamıyorum."

İşte bu sıralarda Ella babasını ziyaret eder. Babasını görmeyeli uzun zaman olmuştur. Bu arada babasının yaşamında hiçbir şey değişmemiştir. Hâlâ sessiz, kendini bahçesine ve kitaplarına adamış, bir gizemciye dönüşmüş bir askerdir. Yoksa geçmişte de böyle gizemli biri miydi? Ella ilk kez, "Böyle bir adamla evli olmak neye benzerdi acaba?" diye düşünür. Uzun yıllar önce ölmüş olan annesini pek sık düşünmez, ama şimdi onunla ilgili anılarını canlandırmaya çalışmaktadır. Zihninde pratik, neşeli, oradan oraya koşuşturan bir kadın görür. Bir gece, kitaplarla dolu, beyaz tavanlı, siyah kirişli odadaki şöminenin önünde babasının karşısında otururken, onun kitabını okuyuşunu ve viskisini yudumlayışını seyreder ve sonunda annesinden söz etmek için cesaretini toplar.

Ella annesinden söz edince babasının yüzünde telaş-

lı ve gülünç bir ifade belirir; besbelli, o da yıllardır ölmüş karısını hiç düşünmemiştir. Ella diretir. Sonunda babası ters bir biçimde, "Annen benim için fazla iyi bir kadındı," der. Sonra birden güler; soğuk bakışlı, mavi gözleri birden korkmuş bir hayvanınki gibi açılıp çevreyi kolaçan etmeye başlar. Babası gülünce Ella alınır; ama neden alındığını anlar: Adamın eşi adına, annesi adına sinirlenmiştir. "Julia'yla hatamız, metres olma yaşını çoktan geçmiş olmamıza karşın bu yaşamı sürdürmemiz," diye düşünür. "Neden fazla iyiydi?" der yüksek sesle. Bunu, babasının kitabını bir kalkan gibi kaldırmış olmasına karşın sormuştu. Derisi yanık köseleye dönmüş, otuz yıl önce gömmüş olduğu duyguların deşilmesiyle altüst olan yaşlı adam, kitabının üstünden, "Annen iyi bir kadındı," der. "İyi bir eşti. Ancak o konuda çok bilgisizdi, o tür şeyler hamurunda yoktu."

"Seksi mi kastediyorsun?" diye sorar Ella, böyle düşünceleri anne babasıyla bağdaştırmanın verdiği hoşnutsuzluğa karşın. Babası alınarak güler; gözleri yine bir o yanı bir bu yanı kolaçan etmeye başlar: "Elbette, sizler böyle şeylerden söz ederken rahatsız olmuyorsunuz. Oysa ben bu konudan hiç söz etmem. Evet, buna seks diyorsan seksi kastediyorum. Böyle şeyler onun yaradılışında yoktu." Bir İngiliz generalinin anılarından oluşan kitabı, yeniden Ella'ya karşı kaldırır. Ella, "Peki, sen bu konuda ne yaptın?" diye üsteler. Kitabın köşeleri titrer gibi olur. Bir sessizlik. Ella aslında, "Ona bunu öğretmedin mi?" demek istemiştir. Ancak babası kitabın ardından, askerliğin verdiği alışkanlıkla kısaca, iç dünyasının karmaşıklığı nedeniyle duraksayarak, "Artık dayanamaz olunca çıkıp kendime bir kadın satın aldım. Ne bekliyordun ya!" der. Bu, "Ne bekliyordun ya!" Ella'ya değil, annesine söylenmişti. "Üstelik annen çok kıskançtı! Bana aldırış bile etmiyordu, yine de hasta bir kedi kadar kıskançtı."

Ella, "Demek istediğim," der, "belki de utanıyordu. Belki ona yol göstermen gerekiyordu?" Paul'ün, "Frijit kadın yoktur, yalnızca yetersiz erkek vardır," deyişini anımsıyordu.

Babası kitabı ağır ağır, zayıf, çöp gibi uyluklarına indirir. Sarımsı, kuru ve zayıf yüzü kızarmış, mavi gözleri bir sineğinkiler gibi yuvalarından fırlamıştır: "Bak. Bana kalırsa evlilik – bak burada karşımda oturuyorsun, yani söyleyeceklerimin somut örneğisin."

Ella, "Galiba senden özür dilemem gerek," der, "ama annemle ilgili daha çok şey bilmek istiyorum. Ne de olsa benim annemdi o."

"Anneni hiç düşünmem. Yıllardır da düşünmedim. Onu bazen, sen lütfedip beni ziyaret ettiğinde düşünüyorum."

"Beni görmekten fazla hoşlanmamanın nedeni bu mu yani?" der Ella, gülümseyerek ve onu kendisine baktırmaya zorlayarak.

"Ben öyle bir şey demedim hiç, dedim mi? Böyle bir şey hissetmedim. Ancak aile bağları, aile, evlilik gibi şeyler bana gerçekdışı geliyor. Sen benim kızımsın, öyle olduğuna inanıyorum. Anneni tanıyorum, bu yüzden kızım olduğuna eminim. Yine de aramızda bir kan bağı hissetmiyorum. Sen hissediyor musun? Ben hissetmiyorum."

"Evet," der Ella. "Burada seninle otururken, aramızda bir bağ hissediyorum. Ancak bu bağın ne olduğunu bilemiyorum."

"Ben de bilemiyorum." Yaşlı adam kendini toplamış ve kişisel duygular tarafından incitilemeyecek soğuk bir adama dönüşmüştü yeniden. "Bizler insanız – bu ne anlama geliyorsa. Ben bilmiyorum. Lütfedip geldiğin zaman seviniyorum. Seni görmekten hoşlanmadığımı düşünme. Ancak yaşlanıyorum. Bunun ne demek olduğu-

nu sen henüz anlayamazsın. Bütün o aile, çocuklar falan bana gerçekdışı geliyor. Önemli olan bunlar değil. En azından benim için."

"Peki önemli olan nedir?"

"Tanrı, sanırım. Bu ne demekse. Ah, bunun sana bir şey ifade etmediğini biliyorum. Neden etsin ki? Ben bazen onu görür gibi olurdum. Çöldeyken, ordudayken. Ya da tehlikedeyken. Şimdi bazen, geceleri. Bence önemli olan yalnızlıktır. İnsanlar, insanoğlu, böyle şeyler, karmaşadan başka bir şey değildir. İnsanlar birbirlerini yalnız bırakmalılar." Viskisinden bir yudum alır ve kızına şaşkınlıkla diker gözlerini. "Sen benim kızımsın. Böyle olduğuna inanıyorum. Seninle ilgili hiçbir şey bilmiyorum. Elbette sana elimden gelen her türlü yardımı yaparım. Ben gittiğimde bütün param sana kalacak, ama sen bunu biliyorsun. Fazla param yok zaten. Ancak senin yaşamınla ilgili hiçbir şey bilmek istemiyorum – zaten herhalde bilsem sanırım pek onaylamam."

"Evet, onaylayacağını sanmam."

"Senin şu kocan, kalasın tekiydi, onunla ilişkini anlayamadım."

"Uzun zaman önceydi bu. Varsayalım, sana, evli bir adamı beş yıl boyunca sevdiğimi ve bunun yaşamımdaki en önemli şey olduğunu söyledim."

"Bu iş seni ilgilendirir. Beni değil. Ondan sonra da yaşamında başka erkekler oldu sanırım. Sen annene pek benzemiyorsun, bu da bir şeydir. Daha çok, o öldükten sonra birlikte olduğum kadınıma benziyorsun."

"Neden onunla evlenmedin?"

"Evliydi. Kocasına bağlanmış kalmıştı. Haklıydı galiba. O konuda, yaşamımdaki en güzel şeydi, ama o konu yaşamımda en önem verdiğim şey değildi."

"Benim yaşamımı hiç merak ettiğin olmaz mı? Ne yaparım? Torununu hiç düşünmez misin?"

Babası artık iyice kabuğuna çekilmişti, bu baskıdan hiç mi hiç hoşlanmamıştı.

"Hayır. Ah, oğlun çok şirin bir afacan. Onu görmek beni her zaman sevindirir. Ancak o da herkes gibi bir yamyama dönüşecek."

"Yamyam mı?"

"Evet, yamyam. İnsanlar birbirlerini rahat bırakmadıkça tam anlamıyla birer yamyamdırlar. Sana gelince – seninle ilgili ne mi biliyorum? Modern bir kadınsın, ben de onlarla ilgili pek bir şey bilmem."

"Modern bir kadın," der Ella alayla gülümseyerek.

"Evet. Yazdığın kitap yüzünden herhalde. Sanırım sen de hepimiz gibi, bir şeylerin peşindesin. Sana iyi şanslar. Birbirimize yardımcı olamayız. İnsanlar birbirlerine yardım etmezler, en iyisi ayrı kalmalarıdır."

Böyle diyerek kitabını kaldırır, kısa ve ters bir bakışla konuşmanın burada bittiği konusunda Ella'yı son kez uyarır.

Ella, odasında bir başına, özel havuzuna bakarak gölgelerin biçim almasını, öykünün bir biçim kazanmasını bekler. Kendini mesleğine adamış, utangaç, gururlu ve kendini ifade edemeyen genç bir subay görür. Bir de utangaç, neşeli bir genç kadın, o subayın karısı. Şimdi yüzeye bir görüntü değil de bir anı çıkar; şu sahneyi görür: Gece geç saatlerde, odasında uyuyor numarası yapmaktadır. Annesi ve babası odanın ortasında durmaktalar. Babası annesine sarılır, kadıncağız liseli bir kız gibi çekingen ve cilvelidir. Babası, annesini öper, kadın gözyaşları içinde odasına kaçar. Babası öfkeyle bıyıklarını çekiştirerek ardından bakar.

İsteseydi bir gizli ilimci ya da bir şair olabilecek babası karısından uzaklaşarak yalnızlığı seçer ve kitaplarına, kurak ve kıt düşlerine sığınır. Öldüğünde, kilitli çekmecelerin içinden günceler, şiirler ve düzyazı parçaları çıkar.

Ella bu sonuca varmasına şaşırır. Daha önce, babasının hiç şiir yazabilecek, hatta herhangi bir şey yazabilecek bir adam olduğunu düşünmemiştir. Babasını olabildiğince kısa zamanda yeniden görmeye gider.

Gecenin ilerleyen saatlerinde, şömine ağır ağır yanarken, sessizliği bozarak, "Baba, hiç şiir yazdın mı?" diye sorar. Kitap babasının zayıf bacaklarına pat diye düşer, babası ona bakakalır. "Nereden bildin yahu?"

"Bilmem. Yalnızca yazmış olabileceğini düşündüm de."

"Bundan kimseye söz etmemiştim."

"Onları okuyabilir miyim?"

Babası artık ağarmış, haşin görünümlü, yaşlı bıyığını çekiştirerek bir süre oturur. Sonra kalkıp bir çekmenin anahtarını çevirir. Ella'ya bir deste şiir verir. Şiirlerin hepsi yalnız, kayıplar vermiş, bunlara cesurca katlanmış, insanlardan uzak birinin duygularını anlatmaktadır. Genellikle de askerlerle ilgilidir. T.E. Lawrence: "Zayıf adamlar arasında, zayıf, haşin bir adam." Rommel: "Ve geceleri âşıklar kent dışında mola verir; orada birkaç dönüm boyunca haçlar kumda art arda uzanır." Cromwell: "İnançlar, dağlar, anıtlar ve kayalar..." Yine T.E. Lawrence: "...yine de ruhun dik kayalarında gezer." Sonra yine yaşamın zevklerinden vazgeçmiş olan T.E. Lawrence: "O açıklık, o hareket ve temiz ödüller, söz söyleyebilen herkes gibi yıpranmıştı."

Ella şiirleri geri verir. Yabani yaşlı adam da şiirleri alıp yeniden kilitler.

"Onları yayımlatmayı hiç düşünmedin mi?"

"Elbette hayır. Neden yayımlatayım ki?"

"Yalnızca merak ettim."

"Elbette sen farklısın. Sen yayımlatmak için yazarsın. Eh, insanlar böyle şeyler yapıyor galiba."

"Bu konuda hiç yorum yapmadın, romanımı oku-

dun mu? Beğendin mi?"

"Sevdim mi diye soruyorsun ha? İyi yazılmış, falan filan. Ama o taş kafalı zavallı niye kendini öldürmek istedi anlamadım."

"İnsanlar böyle şeyler yapar."

"Ne? Herkes bir zaman gelir ölmeyi düşünür. Bu niye yazıya dökülsün ki?"

"Belki de haklısın."

"Haklıyım demiyorum. Yalnızca böyle hissediyorum. Benim gibiler ve senin gibiler arasındaki fark da bu."

"Kendini öldürmek konusunda mı?"

"Hayır. Öyle çok şey istiyorsunuz ki. Mutluluk falan. Mutluluk ha! Bunu düşündüğümü bile anımsamıyorum. Senin gibiler, sizler, dünyanın size borcu varmış gibi davranıyorsunuz. Komünistler yüzünden."

"Ne?" der Ella, şaşırarak, ancak durumu eğlenceli bulmuştur.

"Evet, senin gibiler, hepiniz kızılsınız."

"Ben komünist değilim ki. Beni, arkadaşım Julia'yla karıştırıyorsun. Hatta o bile artık komünist değil."

"Aynı şey. Senin kanına girmişler. Hepiniz her şeyi yapabileceğinizi sanıyorsunuz."

"Galiba haklısın, 'benim gibiler'in aklının bir köşesinde, her şeyin yapılabileceği inancı vardır. Sizler çok az şeyle yetiniyorsunuz."

"Yetinmek mi? Yetinmek ha! Bu ne biçim söz böyle?"

"Benim demek istediğim, bizler iyi ya da kötü, kendimiz üstünde deneyler yapmaya, farklı türde insanlar olmak için çalışmaya hazırız. Siz, yalnızca boyun eğmişsiniz."

Yaşlı adam, haşin ve nefret dolu bir ifadeyle oturmaktadır. "Senin kitabındaki o enayi herif kendini öldürmekten başka bir şey düşünmüyordu ama."

"Belki de yaşamın ona bir borcu olduğunu düşündüğü içindir, yaşamın herkese bir borcu vardır ve belki o bunu alamadı."

"Belki mi diyorsun? Belki ha? Bunu yazan sensin, bilmen gerek."

"Belki gelecek sefere bununla ilgili bir şeyler yazarım – kendilerinden başka bir şey olmaya, kendi kalıplarını kırmaya çalışan insanları yazarım."

"Sözlerini duyan da... Bence kişi neyse odur. Bir adam neyse odur. Başka bir şey olamaz. Bunu değiştiremezsin."

"Eh, sanırım, aramızdaki asıl fark da bu, ben değiştirilebileceğine inanıyorum."

"O zaman seni anlamıyorum. Anlamak da istemiyorum. İnsanın işleri daha da karıştırmasına hiç gerek yok, zaten insan yalın haliyle bile anlaşılması güç bir varlık."

Babasıyla yaptığı bu konuşma, Ella'nın zihninde yeni bir düşünce zinciri başlatır.

Bir öykünün ana hatlarını ararken sürekli yenilgi, ölüm ve ironiden başka bir şey bulamayınca, bunları isteyerek reddeder. Kendini zorlayarak mutluluk ve sade bir yaşam kalıpları oluşturmaya çalışır. Başaramaz.

Sonra kendini şöyle düşünürken bulur: Mutsuzluk ya da en azından duygusuzluk anlamına gelen kendini iyi tanımayı kabul etmeliyim. Yine de bunu zafere çevirebilirim. Bir erkek ve bir kadın – evet. Her ikisi de sabrının son sınırında. Her ikisi de kendi sınırlarını aşmaya çalışırken çıldıran iki insan. Sonra, karmaşanın içinden, yepyeni bir güç doğar.

Ella içine, tıpkı bir havuza bakar gibi bakar ve bu öykünün görüntü kazanmasını bekler; ama yine de zihninde birkaç kuru cümlenin dışında bir şey belirmez. Yine de bekler, görüntülerin biçimlenmesi, canlanması için sabırla bekler.

[Mavi Defter'e son on sekiz aydır yazılanlar üslup açısından hem bu deftere hem de öteki defterlere daha önce yazılanlardan farklıydı. Bu bölüm şöyle başlıyordu:]

17 Ekim 1954: Anna Freeman, 10 Kasım 1922'de doğdu. Albay Frank Freeman ve Mary Fortescue'nün kızı; 23 Baker Caddesi'nde oturdu; Hampstead'de Kız Lisesi'nde okudu; Orta Afrika'da 1939'dan 1945'e kadar altı yıl yaşadı; Max Wulf'la evlendi 1945; 1946 yılında bir kız çocuk doğurdu; 1947'de Max Wulf'tan boşandı; 1950'de Komünist Parti'ye girdi, 1954'te ayrıldı.

[Her gün kısa cümleciklerden oluşan kayıtlar tutulmuştu: "Erken kalktım. Şunu okudum. Şunu gördüm. Janet hasta. Janet iyileşti. Molly'ye sevdiği/sevmediği bir rol önerdiler, vb." Mart 1956'dan sonra, sayfaya boydan boya koyu siyah bir çizgi çekilerek bu düzenli, kısa kayıtlara bir son verilmişti. Son on sekiz ayın kayıtlarını içeren sayfalar koyu siyah birer çarpıyla karalanmıştı. Anna sonra, günlük kayıtları yazarken kullandığı düzgün, küçük yazıyla değil de, daha akıcı, hızlı ve bazı yerlerde hızlı yazdığı için okunaksız bir el yazısıyla bir şeyler yazmıştı:]

Demek bu da tam anlamıyla başarısız oldu. Defterlerin içinde gerçeği en doğru yansıtacağımı umduğum Mavi Defter hepsinden beter. Gerçekleri kısa ve öz bir biçimde yazıya dökersem, yeniden okuduğumda bir kalıp keşfedeceğimi sanmıştım, ama bu kayıt türü, 15 Eylül 1954'teki kayıtlarım kadar yanlış, ki bu tarihte yazdıklarımın duygusallığı ve "Dokuz buçukta tuvalete gi-

dip kakamı yaptım ve saat ikide işemeye gittim, saat dörtte terledim," diye yazmanın, yalnızca düşündüklerimi yazmaktan daha gerçek olduğunu sanmak, şimdi beni utandırıyor. Yine de neden utandığımı hâlâ anlayamıyorum. Tuvalete gitmek ya da âdet kanaman olduğunda tamponunu değiştirmek, bilinçsiz bir düzeyde ele alınmasına karşın, iki gün önce Molly'nin eteğinde kan lekesi olduğunu gördüğümü ve oğlu gelmeden önce yukarı çıkıp üstünü değiştirmesi gerektiğini söylediğimi en ince ayrıntısına kadar anımsıyorum.

Elbette, bu hiç de edebi bir sorun değil; bu Şeker Anne'yle yaşadığım "deneyim"le aynı şey. Ona, birlikte geçirdiğimiz zamanın büyük bir bölümünde, çocukken, yaşantımızı sürdürebilmek için göz ardı etmeyi öğrendiğimiz fiziksel gerçeklerin yeniden bilincine varmamı, bunlarla meşgul olmamı sağlamaya çalıştığını söylediğimi anımsıyorum. O zaman bana şu bilinen yanıtı verdi: Çocukluk sırasındaki "öğrenme" sürecinde bir hata olmuştu; öyle olmasaydı her hafta üç kez karşısındaki koltuğa oturup ondan yardım istememe gerek kalmazdı. Ben de buna, en azından istediğim düzeyde bir yanıt alamayacağımı bilerek –çünkü Şeker Anne'nin duygusal sorunlarıma neden olarak gösterdiği, "mantıklı açıklamalarımdan" birini yapıyordum–, "Bana kalırsa psikanalizde insan aslında zorla çocukluğuna döndürülüyor, sonra öğrendikleri primitivizm[1] ışığında inceleniyor, zorla mite, folklora, toplumun ilkel ve gelişmemiş evrelerine, ardından yeniden günümüze döndürülüyor. Size eğer, 'Bu düşte, şu miti ya da babamla ilgili hislerimde, şu halk öyküsünün ya da bu anımda şu halk şarkısının havasını buluyorum,' dersem o zaman gülümsüyorsu-

1. Eski uygarlıkların, günümüz uygarlığından daha üstün nitelikli olduğu görüşüne dayanan bir kuram ya da inanç. (Ç.N.)

nuz, tatmin oluyorsunuz, çünkü artık size göre ben çocuksu şeylerin ötesine geçmiş ve bunları bir bütün içinde somutlaştırarak biçimlerini değiştirip onları kurtarmış oluyorum. Oysa tüm yaptığım ya da yaptığımız, bir bireyin çocuksu anılarının arasından birini çekip çıkararak, toplumun çocukluğuna ait sanat ya da düşüncelerle bağdaştırmak." Şeker Anne buna beklediğim gibi gülümsedi. Ben de şöyle dedim: "Sizin silahlarınızı size karşı kullanıyorum artık. Sözlerinizi değil, gösterdiğiniz tepkiyi kastediyorum, çünkü dün geceki düşümün Hans Christian Andersen'in *Küçük Deniz Kızı* masalındaki unsurlardan oluştuğunu söylersem gerçekten seviniyor ve heyecanlanıyorsunuz, o an yüzünüzde huzurlu bir ifade beliriyor. Oysa bir deneyimi, bir anıyı ya da bir düşü çağdaş yollarla kullanmaya çalıştığım, bundan eleştirel, alaylı ya da karmaşık bir biçimde söz ettiğim zaman, sıkılıyor ve sabırsızlanıyorsunuz. Ben de bunun üzerine, ilkel dünyanın sizi her şeyden çok duygulandırdığını, hoşnut ettiğini düşünmeye başladım. Farkında mısınız, başımdan geçen bir olaydan ya da gördüğüm düşten bir arkadaşıma anlatır gibi söz ettiğimde ya da dışarıda birine anlatır gibi söz açtığımda kaşınızı çatmadığınızı hiç görmedim; ancak – bu kaş çatışın ya da sabırsızlığınızın farkında olmadığınıza da yemin edebilirim. Yoksa mit dünyasından çıkmaya henüz hazır olmadığım için özellikle mi kaşlarınızı çattığınızı söyleyeceksiniz?"

"Eee?" dedi, gülümseyerek.

Ben de, "Böylesi daha iyi, sizinle bir oturma odasında konuşuyor olsaydık böyle gülümserdiniz," dedim. "Evet, biliyorum, buranın bir oturma odası olmadığını ve sorunlarım olduğu için burada bulunduğumu söyleyeceksiniz."

"Eee?" dedi gülümseyerek.

"Ben de, benden beklediğiniz gibi, belki de nevroz

sözcüğünün yüksek bilinçlilik ve gelişmişlik anlamına geldiğini söyleyeceğim. Nevrozun özü çelişkidir. Ancak günümüzde insanın yaşamın tadını, hiçbir isteğine engel koymaksızın dolu dolu almasının özü de çelişkidir. Aslında insanlara bakıp, 'Bu adam, bu kadın bütünlüklerini korumuşlar, çünkü şu ya da bu evreyi yaşamamayı seçmişler,' diyebileceğim bir noktaya geldim; insanlar ruh sağlıklarını, içlerinde bir şeylere engeller ve sınırlar koyarak koruyorlar."

"İyi ya da kötü, benimle olan deneyiniini savunabileceğini söyleyebilir misin?"

"Yine doktor odasına döndünüz. Elbette daha iyiyim artık. Ancak bu klinik bir deyim. Mitlerin ya da düşlerin içinde yaşamak pahasına iyileşmekten korkuyorum. Psikanaliz, insanları klinik olarak daha sağlıklı yapmaya değil, manevi olarak daha iyi etmeye dayanır ya da bunu amaçlar. Bana aslında şu anda sorduğunuz şey, yaşamanın benim için eskisinden daha kolay olup olmadığı. Daha az çelişki ve daha az kuşku içinde miyim, kısacası nevrozum azaldı mı? Öyle olduğunu biliyorsunuz."

Tetikte bekleyen yaşlı kadının, üstünde rolüne uygun bluzu, eteği, telaşla topuz yapılmış beyaz saçları ile karşımda kaşları çatılmış oturduğunu anımsıyorum. Kaşlarının çatılması beni sevindirmişti; bir an için bile olsa, hasta doktor ilişkisinden çıkmıştık.

"Bakın," dedim. "Şu anda oturmuş, dün gece gördüğüm bir düşü, sözgelimi kurt düşünün daha gelişkin bir çeşitlemesini anlatıyor olsaydım, yüzünüzde alıştığım bir ifade olurdu. Bu ifadenin ne anlama geldiğini çok iyi biliyorum, çünkü bu ifadeyle yansıttığınız duyguyu çok iyi tanıyorum – tanıma. Bu düşü tanımanın, biçimsiz bir şeye biçim kazandırarak kurtarmanın verdiği zevk. Bir parça karmaşa daha çözülüyor ve 'tanımlanıyor.' Bir şeyi

'tanımladığımda' nasıl gülümsüyorsunuz, biliyor musunuz? Sanki birini boğulmaktan kurtarmışsınız gibi. Ben de bu duyguyu tanıyorum. Bu duygunun adı neşe. Oysa bunda çok korkunç bir yön var; çünkü uykudayken, belli bir tür düşü görürken duyduğum neşeyi uyanıkken hiç hissetmedim; kurtlar ormandan çıktığında ya da kale kapıları açıldığında ya da yıkılmış beyaz tapınağın önünde beyaz kumların üzerinde, arkamdaki mavi gökyüzüyle mavi denize bakarken ya da Ikarus gibi uçarken, bu düşler ne kadar ürkütücü olursa olsun, mutluluktan ağlayabilirim. Nedenini de biliyorum; bütün o acılar, cinayetler ve vahşet, öykünün içinde sıkı sıkıya hapsedildikleri için beni incitemezler de ondan."

Şeker Anne sessizce duruyor, dikkatle beni süzüyordu.

"Daha ileri gitmeye henüz hazır olmadığımı mı söyleyeceksiniz?" dedim. "Bana kalırsa bunun için sabırsızlanabiliyorsam, bunu isteyebiliyorsam, bir sonraki basamak için hazırım demektir."

"Peki bir sonraki basamak nedir?"

"Bir sonraki basamak, kuşkusuz Anna Wulf'un mitin güvenliğinden çıkması ve tek başına ileri yürümesidir."

"Tek başına mı?" dedi. Sonra alayla, "Sen bir komünistsin ya da öyle olduğunu söylüyorsun, yine de yalnız yürümek istiyorsun ha? Bu bir çelişki değil mi?" diye ekledi.

Bunun üzerine güldük, her şey orada bitebilirdi, ama ben devam ettim: "Bana, bir insana bireyselliğini kazandırmaktan söz edip duruyorsunuz. Şu âna kadar bundan anladığım şudur: Birey, geçmiş yaşantısının parçalarının birer birer, genel insanlık deneyiminin bir parçası olduğunu fark eder ve artık, 'O zaman yaptıklarım, hissettiklerim, o büyük ve özgün düşün ya da epik öykü-

nün ya da tarihteki bir dönemin bir yansımasıymış yalnızca,' der. İşte artık özgürdür, çünkü kendini deneyimden ayırmıştır ya da deneyimini o çok eski kalıba, bir mozaik gibi yerleştirir ve bunu yerine koymakla, kendini bunun vereceği bireysel acıdan korur."

"Acı mı?" diye sordu hafifçe.

"Canım, insanlar herhalde size çok fazla mutlu oldukları için gelmiyorlar."

"Hayır, genelde senin gibi hissedemedikleri için geliyorlar."

"Ancak ben artık hissedebiliyorum. Her şeye açığım. Ancak ben bunu başarır başarmaz bana hemen, 'Acıyı uzaklaştır, uzaklaştır onu, seni incitemeyeceği bir yere koy, bunu bir öyküye ya da tarihe çevir,' diyorsunuz. Oysa ben bunu uzaklaştırmak istemiyorum. Evet, ne söylememi istediğinizi biliyorum; bu kadar acılı malzemeyi –bunu başka türlü adlandırmaktansa ölürüm daha iyi– kurtardığım için ve bunun 'üzerinde çalışıp çözümlediğim' için ve bunu kabul ettiğim, genelleştirdiğim için, özgür ve güçlüyüm. Pekâlâ, bunu kabul ettiğimi söyleyeceğim. Peki şimdi ne olacak? Kurtlardan, kalelerden, rahiplerden bıktım artık. Bana nasıl görünmek isterlerse, onlarla o biçimleriyle uğraşmaya hazırım. Ancak dediğim gibi, ben tek başıma, Anna Freeman olarak yürümek istiyorum." ·

"Tek başına mı?" diye sordu yine.

"Daha önce hiçbir kadının yaşamadığı deneyimlerin biçimlendirdiği biriyim ben..."

Gülümseme yüzünde yayılmaya başlamıştı bile; bu seanslarımızın "yönlendirici gülümseme"siydi, yeniden hasta doktor olmuştuk.

"Hayır, henüz gülümsemeyin," dedim. "Daha önce dünyada benim gibi bir kadının yaşadığını sanmıyorum."

"Hiçbir kadının mı?" dedi; sesinde böyle anlarda

hep olduğu gibi, denizlerin yaşlı kumsallara vuran dalgalarını, yüzyıllar önce ölmüş insanların seslerini çağrıştıran bir şeyler vardı. Bir gülümsemesi ya da ses tonuyla beni hoşnut edecek, dinlendirecek, içimi sevinçle doldu-racak geniş zaman dilimlerini çağrıştırma yeteneği vardı, ama o anda böyle bir şey yapmasını istemiyordum.

"Hiçbir kadının," dedim.

"Ayrıntılar değişir, ama biçim aynıdır," dedi.

"Hayır," diye direttim.

"Ne yönden farklısın peki? Daha önce hiç sanatçı kadınlar olmadı mı demek istiyorsun? Bağımsız kadınlar olmadı mı? Cinsel özgürlükte direten kadınlar olmadı mı? Sana söylüyorum, geçmişten sana kadar uzanan çizgide çok sayıda kadın var, bunları arayıp kendi içinde bulmalı ve onların bilincinde olmalısın."

"Onlar kendilerine benim baktığım gibi bakmadılar. Benim gibi hissetmediler. Nasıl hissedebilirlerdi ki? Bir hidrojen bombasının patlamasının ardından kendimi yok olmuş gördüğüm bir karabasandan uyandığımda, insanların Tatar yayından da böyle korktuklarını söylemenizi istemiyorum. Bu doğru değil. Dünyada yepyeni bir şeyler var. Film alanında, adamlarının zihinlerine hiçbir imparatorun yapmadığı biçimde hükmeden bir kodamanla karşılaşıp, eve kendimi onun ayaklarının altında çiğnenmiş gibi hissederek döndüğümde, Lezbiya'nın da şarap tüccarıyla yaptığı tartışmadan sonra kendini aynen böyle hissettiğini duymak istemiyorum. Durup dururken, korku, kıskançlık ve rekabetle dolu olmayan bir dünya düşlediğim zaman (Tanrı biliyor ya, bunu düşlemek o kadar da kolay değil), bunun, yalnızca altın çağ düşünün günümüze uyarlanmış biçimi olduğunu duymak istemiyorum..."

"Sence değil mi?" dedi gülümseyerek.

"Hayır, çünkü altın çağ düşü, gerçekleşebilecek bir şey olduğu için milyonlarca kez daha kuvvetlidir, tıpkı

toptan yok oluş düşü gibi. Büyük olasılıkla ikisinin de gerçekleşmesi olası olduğu için."

"Peki benim ne dememi bekliyorsun?"

"İçimdeki yeni şeyleri, yeni olabileceğini hissettiğim şeyleri, eski ve sürekli yinelenen şeylerden, tarihten, mitten ayırabilmek istiyorum..." Yüzündeki ifadeyi gördüm ve "Düşündüğüm ve hissettiğim hiçbir şeyin yeni olmadığını söylüyorsunuz ha?" dedim.

"Ben hiçbir zaman," diye başladı, sonra yeniden soylu "biz"e döndü, "biz insan soyunun daha fazla ilerlemesinin olanaksız olduğunu söylemedik ya da ima etmedik hiçbir zaman. Beni bununla suçlamıyorsun değil mi? Çünkü bu, söylediklerimizin tam tersi."

"Ben sizi, bunlara inanmıyormuş gibi davranmakla suçluyorum. Bakın, bu öğleden sonra gelip size, 'Dün partide bir adamla tanıştım ve onda kurdu ya da şövalyeyi ya da keşişi gördüm,' deseydim başınızı sallayıp gülümserdiniz. Her ikimiz de bu unsurları tanımanın verdiği sevinci hissederdik içimizde. Oysa eğer, 'Dün partide bir adamla tanıştım ve bana söylediği bir şey üzerine şöyle düşündüm: Evet, bu adamın kişiliğinde, bir barajdaki çatlağa benzer bir çatlak var ve gelecek, bu delikten bambaşka bir biçimde dökülebilir, evet bu adamda böyle bir potansiyel hissediyorum; belki korkunç, belki de harika bir şey olabilir bu, ama mutlaka yeni bir şey olacak,' deseydim kaşlarınızı çatardınız."

"Böyle bir adamla mı tanıştın?" diye sordu pratik bir biçimde.

"Hayır. Tanışmadım. Ancak bazen, tanıştığım bazı insanların kişiliklerinde bir çatlak, bir yarık görüyorum; yani kendilerini gelişmelere açık tutuyorlar."

Düşünce dolu bir sessizlikten sonra şöyle dedi: "Anna, bunları bana anlatmamalısın."

Şaşırmıştım. "Size karşı dürüst olmamam gerektiği-

ni söylemiyorsunuzdur umarım?" dedim.

"Hayır. Yeniden yazmaya başlaman gerektiğini söylüyorum."

Çok kızmıştım elbette ve elbette Şeker Anne kızacağımı biliyordu.

"Sizinle olan deneyimimi yazmamı mı öneriyorsunuz? Nasıl? Bir saat boyunca sizinle konuştuklarımı yazdığırnı varsayalım, her şeyi açıklamak için bütün yaşamımı yazmazsam okur hiçbir şey anlamaz."

"Eee?"

"Bu, kendimi belli bir noktada nasıl gördüğümü anlatan bir kayıt olacaktır. Sözgelimi, ilk haftaki seanslarımızla, şimdiki seanslarımız o kadar farklı ki..."

"Eee?"

"Üstelik, edebi sorunlar, aklınıza bile getirmediğiniz beğeni sorunları var. Sizle ben utanç duygusunu yıkmaya çalışıyoruz. Sizi tanımaya başladığım ilk haftada şunu asla söyleyemezdim: Babamı çıplak gördüğümde şiddetli bir tiksinti, utanç ve merak duymuştum. Böyle bir şeyi söylemek için kendi içimdeki engelleri ancak aylar sonra yıkabildim. Oysa şimdi '...çünkü babamın ölmesini istiyordum...' diyebiliyorum. Oysa utancı yıkma sürecini yaşamamış biri, bunu okuyunca kan görmüş ya da utanç verici bir sözcük duymuş gibi sarsılır, şaşırır ve bu sarsıntı her şeyi yalayıp yutar."

Alayla, "Sevgili Anna," dedi, "deneyimimizi, yazmamak için ileri sürdüğün bahaneleri desteklemekte kullanıyorsun."

"Tanrım, ben hiç de böyle bir şey yapmıyorum."

"Yoksa bazı kitapların, azınlıklar için yazıldığını mı söylüyorsun?"

"Sevgili Bayan Marks, çok iyi biliyorsunuz ki, böyle bir şey düşünsem bile, bunu itiraf etmek ilkelerime ters düşer."

"Pekâlâ, eğer böyle bir fikrin olsaydı, bana bazı kitapların azınlık için yazıldığını söyler miydin?"

Düşündüm ve "Bu bir biçim sorunu," dedim.

"Biçim mi? Peki senin içeriğine ne oldu? Anladığıma göre sizler biçim ve içeriği birbirinden ayrı tutmakta kararlısınız?"

"Benim gibi olan öteki insanlar ayrı tutabilir, ben değil. En azından şimdiye kadar ayrı tutmadım. Ancak şimdi bunun bir biçim sorunu olduğuna inanıyorum. İnsanlar ahlakdışı mesajlara aldırmıyorlar. Cinayetin, kötülüğün, sevgisiz seksin iyi olduğunu söyleyen sanata aldırmıyorlar. Mesaj biraz süslenmişse bundan hoşnut kalıyorlar. Cinayetin, kötülüğün iyi bir şey olmadığını ve aşkın aşk olduğunu söyleyen mesajları da seviyorlar. Asıl katlanamadıkları şey, hiçbir şey fark etmez denmesidir, okurlar biçimsizliğe katlanamazlar."

"Yani sence, biçimden yoksun eserler mi azınlık içindir, eğer böyle bir şey varsa elbette?"

"Ben bazı kitapların azınlık için yazıldığına inanmam. Bunu biliyorsunuz. Benim soylu bir sanat anlayışım yoktur."

"Sevgili Anna, sanat anlayışın o kadar soylu ki, yalnızca kendin için yazıyorsun."

"Başkaları da öyle yapıyorlar," diye mırıldandığımı duydum.

"Hangi başkaları?"

"Dünyanın her yanında düşüncelerinden korktukları için herkesten gizledikleri defterlere yazan insanlar, onlar işte."

"Demek düşüncelerinden korkuyorsun?" Sonra bir saatimizin sona erdiğini belirtmek için randevu defterine doğru uzandı.

[Burada, sayfaya enlemesine kalın siyah bir çizgi daha çizilmişti.]

Bu yeni eve taşınıp, büyük odamı yerleştirir yerleştirmez yaptığım ilk iş, uzun bacaklı bir sehpa alıp, defterlerimi üzerine yaymak olmuştu. Oysa Molly'nin evindeyken defterleri, yatağın altındaki bir bavula tıkmıştım. Defterleri bilerek almamıştım. Buraya gelene kadar, sanırım hiç, "Dört defter alacağım, yazar Anna Wulf'la ilgili siyah bir defter; politika konularını içerecek kırmızı bir defter; deneyimlerime dayanarak yazdığım öyküler için sarı bir defter ve güncem olmasına çalışacağım mavi bir defter tutacağım," diye düşünmemiştim. Molly'nin evindeyken defterler hiç aklıma gelmezdi; hele bir iş ya da sorumluluk olarak hiç.

İnsan, yaşamında önemli olan şeylerin genelde farkında olmaz, bunları beklemez ve zihninde biçimlendirmez; bunlar insanın yaşamı içine süzülüverirler. İnsan bunların farkına, ancak ortaya çıktıklarında varır, işte hepsi bu.

Bu evi, yalnızca bir erkeğe (Michael ya da ondan sonraki erkeğime) değil de defterlere de yer açmak için tuttuğumu böylece fark ettim. Aslında bu eve taşınmamın asıl nedeninin defterlerime yer açmak olduğunu düşünüyorum artık, çünkü taşınmamın üstünden bir hafta geçmemişti ki, sehpayı alıp defterleri üzerine dizmiştim. Sonra hepsini okudum. Bunları, tutmaya başladığımdan beri ilk kez okuyordum. Yazdıklarımı okumak beni rahatsız etmişti. Öncelikle, Michael'ın beni reddetmesinden nasıl etkilendiğimi ve bunun bütün kişiliğimi nasıl değiştirdiğini daha önce fark etmemiş olduğum için. Ancak her şeyden çok, kendimi tanıyamadığım için. Yazdıklarımla anımsadıklarımı karşılaştırdığımda hepsi asıl-

sız gibi geliyordu bana. Üstelik yazdıklarımın asılsızlığı, daha önce düşünmediğim bir şeyden kaynaklanıyordu, yani verimsizliğimden. Bu defterler gitgide derinleşen bir eleştiri, savunma ve hoşnutsuzluğun göstergesiydi.

İşte o zaman, bu defteri, yani Mavi Defter'i, yalnızca gerçeklerin kaydedildiği bir defter olarak tutmaya karar verdim. Her gece müzik taburesine oturup nasıl bir gün geçirdiğimi yazdım; böylece ben, Anna, Anna'yı sayfaya mıhlıyordum sanki. Her gün Anna'yı biçimlendirdim: Bugün saat yedide kalktım, Janet'a kahvaltı hazırladım, Janet'ı okula gönderdim, vb. Bunu yapınca günümü karmaşadan kurtarmış gibi hissediyordum. Oysa bugün bunları okuyor ve hiçbir şey hissetmiyorum. Sözcüklerin hiçbir anlam ifade etmediği bir girdapta gitgide daha derinlere sürükleniyorum. Sözcükler hiçbir şey ifade etmiyor. Bunları düşündüğüm zaman, sözcükler deneyimin biçim kazandığı bir kalıp olmaktan çıkıyor, çocukların çıkardığı seslere benzeyen, deneyimden uzaklaşmış bir dizi anlamsız ses oluyorlar. Düşünürken, "Sokakta yürüdüm," diye yazdığım ya da gazeteden "...tam kapasite kullanıma yarayacak ekonomik önlemler..." diye bir alıntı yaptığım an, sözcükler çözülüyor ve zihnim bu sözcüklerle ilgisi olmayan görüntüler yaratmaya başlıyor, öyle ki gördüğüm ya da duyduğum her sözcük, ucu bucağı olmayan bir imge denizinde çalkalanıp duran bir sala benziyor. Bu yüzden daha fazla yazamıyorum. Ya da hızlı hızlı, okumadan yazmam gerekiyor, çünkü yazdıklarıma dönüp bakarsam, sözcükler havada uçmaya başlıyor ve hiçbir şey ifade etmiyorlar; ben, Anna, yalnızca kendimi hissediyorum; benliğim koyu karanlıkta atan bir nabza, Anna'nın yazdıkları da bir tırtılın havayla karşılaştığında katılaşan tükürüğüne dönüşüyordu.

Galiba deliriyorum ve delirdiğimi, sözcüklerin be-

nim için anlamını yitirmesinden anlıyorum, çünkü sözcükler biçim demektir ve ben de şeklin, kalıbın, ifadenin hiçbir anlam taşımadığı bir yokuşun başındayım, o zaman ben bir hiçim; defterlerimi okuduğumda fark ettim ki; zekâmı belli bir yönde kullandığım zaman Anna olarak kalabiliyorum. Bu zekâ da eriyip gidiyor ve ben çok korkuyorum.

Dün gece, daha önce de görmüş olduğum bir düşü gördüm; bu, Şeker Anne'ye de söylediğim gibi, sürekli yinelenen düşlerin içinde en korkunç olanıydı. "Bunu tanımlamamı" istediğinde (amacı düşe bir biçim kazandırmaktı), yok etmekle ilgili bir karabasan olduğunu söyledim. Sonra bu karabasanı yeniden gördüğümde ve o bana yeniden, "Bunu tanımla," dediğinde, daha da ileri gidebildim: Bunun kötülük ya da kin ilkesi olduğunu, kinden kaynaklanan sevinç olduğunu söyledim.

Bu düşü ilk gördüğümde, bu ilke ya da sembol, bir dostumun Rusya'dan bana getirdiği tahta bir köy vazosuydu. İnsanda neşe uyandıran, soğan biçimli, kırmızı ve siyah renklerin karışımından oluşan, yaldızlı, kaba desenli bir vazoydu bu. Düşümde bu vazonun bir kişiliği vardı ve bu kişilik karabasanın ta kendisiydi, çünkü bu, anarşist ruhlu, kontrol edilemez, yok edici bir şeyi temsil ediyordu. Bu sembol ya da nesne, daha çok bir cine ya da periye benziyordu; çünkü bir insan değildi, bu kendini beğenmiş, bir oraya bir buraya sıçrayan hareketli vazo yalnızca beni değil, tüm canlıları, hem de hiç nedensiz tehdit ediyordu. İşte o zaman, bu düşü yok etme düşü olarak "tanımladım". Aylar sonra bu ilkeyi düşümde yeniden gördüğümde, vazo düşüyle aynı olduğunu hemen anladım, ilke ya da sembol bu sefer yaşlı bir adam kılığına girmişti; bir cüceye benziyordu ve vazodan çok ama çok daha korkutucuydu, çünkü yarı insandı. Bu ihtiyar gülümsüyor, kıkırdıyor ve bıyık altından gülüyordu, ha-

yat ve güç doluydu; bunun da temsil ettiği şey, katıksız kin, kötülük, yok etme güdüsünden kaynaklanan bir neşeydi. İşte o zaman, bu düşü nefretten kaynaklanan neşe olarak "tanımladım". Bu düşü özellikle yorgunken, yoğun gerginlik ya da ikilem içindeyken, benliğimin duvarlarının inceldiğini, tehlike içinde olduğumu düşündüğüm zaman görmeye başladım. Düşteki unsur, çeşitli biçimlere giriyor, genellikle de çok yaşlı bir kadın ya da erkek oluyordu (ancak çift cinsiyetli, hatta cinsiyetsiz olduğu bile söylenebilirdi) ve bu sembol her zaman tahta bacaklı, koltuk değnekli, kambur ya da başka biçimlerde sakat olmasına karşın çok hareketliydi; amaçsız, bir hedefe yöneltilmemiş, başıboş bir kinden kaynaklandığını bildiğim, içten gelen bir enerjiyle dopdolu, çok güçlüydü. Bu yaratık her şeyle alay ediyor, oradan oraya sıçrıyor, acı veriyor, cinayet istiyor, ölüm istiyordu. Yine de, her zaman coşkun bir neşe içindeydi. Altıncı, belki yedinci kez gördüğüm bu düşü Şeker Anne'ye anlattığımda her zamanki gibi, "Peki bunu nasıl tanımlıyorsun?" diye sordu, ben de her zamanki gibi kin, kötülük ve acı vermekten duyulan zevk olduğunu söyledim; bunu üzerine, "Yalnızca olumsuz özellikler, hiç iyi bir yan yok mu bunda?"

"Hiç yok," dedim şaşırarak. "Peki hiç yaratıcı bir şey yok mu?"

"Benim için yok."

Bunun üzerine, bu konuda daha fazla düşünmem gerektiği anlamına gelen bir gülümsemeyle baktı, ben de, "Eğer bu sembol bir doğa gücüyse ve yaratıcıysa, kötülüğün yanı sıra iyilik yapabilecek gücü varsa, o zaman neden ondan bu kadar korkayım ki?"

"Belki düşü daha ayrıntılı bir biçimde yeniden görünce, kötü olduğu kadar iyi de olan bu canlılığı hissedebilirsin."

"Kendimi öyle büyük bir tehlikenin içinde kalmış gibi hissediyorum ki, bu sembolün yaklaştığını hissettiğim an, o ortaya çıkmadan uyanmak için mücadele edip çığlık atıyorum."

"Bu varlık, sen bundan korktuğun sürece tehlikelidir ancak." Bunu, bir anne gibi sözlerini vurgulamak istercesine yalın bir hareketle başını sallayarak söylemişti; bu hareketi, ne kadar dertli olursam olayım, beni hep güldürmüştür. O gülümserken genellikle koltuğumda çaresizce gülümserim, çünkü bu hareketini, insanların bir hayvandan ya da yılandan söz ederken, "Onlardan korkmazsan sana zarar vermezler," demesine benzetirim.

Bunun üzerine sık sık yaptığım gibi, Şeker Anne'nin yine ikili oynadığını düşünmeye başladım: Çünkü bu sembol ya da unsur, hastalarının düş ve fantezilerinde hemen tanıdığı bir şeyse, o zaman bu şeyin kötü olmasından neden yalnızca ben sorumlu oluyordum? Ancak istediği kadar yarı insan biçimli olsun, aslında insan olmadığı hissedilen bir ilkeyi, bir insanı tanımlar gibi kötü diye tanımlamak yanlıştı.

Başka bir deyişle, bu unsurun kötü olduğu kadar iyi olmasını sağlamak benim işim miydi? Bunu mu demek istiyordu?

Dün gece yine o düşü gördüm ve bu sefer daha öncekilerden çok daha korkunçtu, çünkü içine girmek için hiçbir nesne, hatta bir cüce bedeni bile seçmeyen bu kontrol edilemez güç, dehşet ve çaresizlik vericiydi. Düşün başında, yanımda tanıyamadığım birisi vardı; sonra bu korkunç, kötü niyetli gücün, arkadaşımın içinde olduğunu anladım. Bu yüzden bir çığlık atarak kendimi uyanmaya zorladım; uyandığımda, bu kişinin kim olduğunu tanımış ve ilkenin ilk kez bir insan bedeninde ortaya çıktığını fark etmiştim. Bu insanın kim olduğunu an-

layınca daha fazla korktum, çünkü benim açımdan bu korkunç ve ürkütücü gücün, mitsel ya da büyülü bir biçimde ortaya çıkması, serbest kalmasından, daha doğrusu bir insanın, özellikle de beni etkileyebilecek güce sahip bir insanın içine girmesinden daha güvenliydi.

Gerçekten uyanıp, düşü bir de uyanıkken gözden geçirdiğimde dehşete kapıldım, çünkü bu unsurun artık mitin dışına çıkması ve başka bir insanın içine girmesi, benim içimde de serbest kaldığı ya da kolayca uyandırılabilir olduğu anlamına geliyordu.

Bu düşü görmeme neden olan olayı yazmam gerek.

[Bu noktada Anna sayfaya enlemesine siyah bir çizgi çizmişti, sonra da şöyle yazmıştı:]

Bunu yazmak istemediğim için bu çizgiyi çektim. Bu olayı yazıya dökmek, beni tehlikenin içine daha çok itecekmiş gibi geldi bana. Yine de o Anna, yani düşünen Anna, Anna'nın hissettiklerine bakıp bunu "tanımlayabilir"; bu gerçeğe sıkı sıkıya sarılmalıyım.

Daha önce hiç böyle bir şey yaşamamıştım. Sanırım birçok insan, yaşamlarına biçim verebiliyor, yaşamlarının biçimini ayrıntılarıyla bilebiliyor. Böylece, "Evet, bu yeni insan benim için çok önemli. O adam ya da kadın yaşamam gereken bir şeylere yol açacak," diyebiliyorlar. Ya da, "Daha önce hiç hissetmediğim bu duygu bana sandığım kadar yabancı değilmiş. Bu, artık benim bir parçam olacak ve bununla başa çıkmam gerek," diyebiliyorlar.

Dönüp geçmişe baktığımda artık kolaylıkla, "O zamanki Anna, şöyle bir insanmış. Beş yıl sonra şöyle biri olmuş," diyebilirim. Bir varlığın bir, iki, beş yıllık deneyimi dürülüp bir kenara tıkılabilir ya da "tanımlanabilir",

"Evet, o zamanlar böyleydim," diyebilir insan. Şimdi ben de böyle bir dönemin içindeyim, bu dönem sona erdiğinde ve ben bunu geride bıraktığımda kayıtsızlıkla, "Evet, ben son derece kırılgan, eleştirel, kadınlığımı erkekleri tartmak ya da başından atmak için bir ölçüt ya da denektaşı olarak kullanan bir kadındım," diyeceğim. Evet, buna benzer bir şeyler söyleyeceğim. Farkında olmaksızın erkeklerden gelecek bir bozguna davet çıkaran bir kadındım. (Ancak artık bunun farkındayım. Farkında olmak da bunu geride bırakıp yeni bir şeye dönüşeceğim anlamına gelir; peki neye dönüşeceğim?) Günümüz kadınlarının yakından tanıdığı ve onları sitemkâr, lezbiyen yapabilecek ya da yalnızlığa itecek bir duygunun içine saplanıp kalmıştım. Evet, o Anna, o zamanlar...

[Sayfaya enlemesine bir siyah çizgi çizilmişti:]

Üç hafta kadar önce politik bir toplantıya katıldım. Resmî bir toplantı değildi, Molly'nin evinde yapılıyordu. Yoldaş Harry, Komünist Parti'de yüksek dereceli akademisyenlerden biri, Stalin'in ölümünden önceki o "kara yıllarda" Yahudilerin başına neler geldiğini öğrenmek için geçenlerde Rusya'ya gitmişti. Gidebilmek için bile, kendisini gitmekten vazgeçirmeye çalışan yüksek rütbeli komünistlerle savaşmak zorunda kaldı. O da, gitmesine izin vermez ve kendisine yardım etmezlerse, bunu herkese duyuracağını söyleyerek onları tehdit etti. Rusya'ya gitti; korkunç şeyler öğrenmiş olarak geri döndü; yüksek rütbeliler bunların hiçbirinin bilinmesini istemiyorlardı. Yoldaş Harry, günümüz "aydınlarının" savunduğu şeyleri yineledi: Komünist Parti, bir kez olsun herkesin bildiği şeyleri itiraf etmeli ve açıklamalıydı.

Karşı taraf, yani komünist bürokrasisiyse, ne pahasına olursa olsun Sovyetler Birliği'yle dayanışma taraftarıydı; bu da olabildiğince az şey itiraf etmek anlamına geliyor. Sonunda üst düzey bürokratlar, en korkunç bilgileri gizleyerek özet bir rapor bastırmayı kabul ettiler. Yoldaş Harry, komünistler ve eski komünistlerle toplantılar yapıp, onlara orada gördüklerini anlatıyordu. Bu yüzden yüksek rütbeliler öfkelendiler, onu partiden atmakla tehdit ediyorlar; bu toplantılara gidenleri de öyle. Harry partiden ayrılacak.

Molly'nin oturma odasında kırktan fazla insan vardı. Hepsi "aydın"dı. Harry'nin bize anlattıkları, gazetelerden okuduklarımızdan daha korkunç olmasa da, çok kötüydü. Yanımda sessizce otururak anlatılanları dinleyen bir adam dikkatimi çekti. Böylesine duygusal bir ortamda sessiz kalması beni etkilemişti. Konuşmanın bir yerinde, ironik bir biçimde birbirimize gülümsedik; bu gülümseme, bizim gibilere özgü bir şey oldu. Resmî toplantı bittikten sonra geride on kişi kaldı. "Kapalı toplantı" havasını çok iyi tanırım ben, bir "kapalı toplantı" başlamak üzereydi; Harry başka şeyler de anlatacaktı, komünist olmayanların gitmesini bekliyordu. Bir an duraksadıktan sonra Harry ve ötekiler kalabileceğimizi söylediler. Harry yeniden konuşmaya başladı. Az önce duyduklarımız berbattı; şimdi duyduklarımızsa, çok zehirli bir dille komünistleri eleştiren gazetelerde bile yazılanlardan çok daha kötüydü. O gazeteler gerçekleri tam olarak öğrenebilecek bir konumda değillerdi, oysa Harry öyleydi. Bize, işkence gören, öldüresiye dövülen ve en inanılmaz türde cinayetlere kurban giden insanlardan söz etti. Ortaçağ'da kullanılan işkence kafeslerine kapatılan, müzelerden çıkarılan aletlerle kendilerine işkence edilen Yahudileri ve benzeri şeyler anlattı.

Bu anlattıkları, daha önce kırk kişilik toplantıda an-

lattıklarından çok daha dehşet vericiydi. Konuşması bittiğinde, ona sorular sorduk; her yanıt verişinde yeni ve korkunç bir şey öğreniyorduk. Onun içinde bulunduğu durumu, daha önceki deneyimlerimizden çok iyi anlıyorduk. Dürüst olmaya kararlı olmasına karşın, Sovyetler Birliği'yle ilgili gerçeği itiraf edebilmek için kendiyle sürekli savaşıyordu. Harry konuşmasını bitirdiğinde, adı Nelson olduğu anlaşılan sessiz adam (Amerikalıymış) ayağa kalkıp, tutkulu bir söyleve başladı. Söyleve başladı diyorum, çünkü belli ki politika konusundaki deneyimi onu iyi bir konuşmacı yapmıştı. Sık sık böyle konuşmaya alışık güçlü bir sesi vardı. Adam şimdi suçlayıcı bir tavır takınmıştı. Batılı komünist partilerinin yıkılmakta ya da yıkılmak üzere oluşlarının nedeninin, hiçbir konuda gerçeği söyleyememeleri ve dünyaya yalan söylemeyi alışkanlık haline getirdikleri için, gerçeği artık kendilerinin de ayırt edemez hale gelişleri olduğunu söyledi. Yine de bu gece, Yirminci Kongre'den ve öğrendiklerimizden sonra bile, partide kendisinden daha fırsatçı olanlarla savaştığını bildiğimiz önemli bir yoldaşın gerçeği bile bile ikiye bölüşüne tanık olduğumuzu, kırk kişilik genel toplantıda daha ılımlı gerçekler, daha kapalı bir grupta daha sert gerçekler anlattığını söyledi. Harry utanmış ve sinirlenmişti. O sıralar, bu konuda konuşmasını engellemeye çalışan parti kodamanlarının ona savurduğu tehditlerden haberimiz yoktu. Ancak bize, gerçeğin çok korkunç olduğunu, bu yüzden bunu olabildiğince az insanın öğrenmesinin daha iyi olacağını söyledi; kısacası, savaştığı bürokratların savunmasını kullandı.

Nelson birden yine ayağa kalktı, öncekinden daha vahşi bir biçimde kendini suçlayıcı bir konuşma yapmaya başladı. İsterik bir konuşmaydı bu. Herkes isteriye kapılmaya başlamıştı, isterinin içimde yükseldiğini hissedebiliyordum. "Yok etme düşü"nden tanıdığım bir at-

mosfer içinde olduğumuzu fark ettim. Yok etme figürünün sahneye çıkışına temel hazırlayan bir duygu ve atmosferdi bu. Ayağa kalkıp, Harry'ye teşekkür ettim; ne de olsa partiden iki yıl önce ayrıldığım için, kapalı toplantıya katılmaya hiç hakkım yoktu. Aşağı indim, Molly mutfakta ağlıyordu. "Senin için hava hoş," dedi, "Yahudi değilsin."

Sokağa indiğimde Nelson'ın da arkamdan gelmiş olduğunu fark ettim. Beni eve götürebileceğini söyledi. Yeniden suskunlaşmıştı; ben de onu, az önce yaptığı konuşma yüzünden, kendini kırbaçlayan bir adama benzettiğimi unutmaya karar verdim. Kırk yaşlarında, Yahudi, Amerikalı, hoş görünümlü, aile babalarını anımsatan bir adamdı. Onu çekici bulduğumun farkındaydım ve...

[Bir koyu siyah çizgi daha. Sonra:]

Bunu yazmak konusunda isteksizim, çünkü seks konusunda yazarken kendimle savaşmak zorunda kalıyorum. Bu yasağın böylesine güçlü olması inanılmaz.

Bu işi fazla karmaşıklaştırıyorum, toplantı konusunu çok büyüttüm. Yine de Nelson ve ben farklı ülkelerin vatandaşı olmamıza karşın, aynı deneyimi paylaşmış olmasaydık, birbirimize bu kadar kolayca ısınamazdık. Nelson o gece, geç saatlere kadar bende kaldı. Bana kur yapıyordu. Benden ve yaşam biçimimden söz ediyordu. Bizim yeni bir cephede savaşan kadınlar olduğumuzu anlayan erkeklere karşı hemen olumlu tepki veriyoruz. Bu erkeklerin bizi doğru olarak "tanımladığını" söyleyebilirim. Onların yanında kendimizi güvende hissediyoruz. Nelson uyumakta olan Janet'ı görmek için yukarı

çıktı. Janet'la gerçekten ilgilenmişti. Kendisinin de üç çocuğu varmış. On yedi yıllık evliymiş. Evliliği, İspanya'da savaştığı günlerin bir ürünüymüş. Gece ciddi, sorumlu ve yetişkin insanlar gibi davrandık. Yetişkin sözcüğünü o gittikten sonra kullandım. Onu son zamanlarda karşılaştığım bebek erkeklerle karşılaştırdım (Neden?). Onunla birlikte olmaya o kadar hevesliydim ki, kendimi uyardım. Aşkı, neşeyi, zevki unutmanın, onlar olmadan yaşamanın bu kadar kolay olmasına yeniden şaşmıştım. İki yıl boyunca, düş kırıklığına uğratan karşılaşmalar ve bana küçümsemeyle bakan erkeklerle uğraşmıştım. Duygularımı gizlemiş, erkeklere karşı dikkatli davranmıştım. Şimdi, Nelson'la geçirdiğim bir gece bana hepsini unutturmuştu. Nelson ertesi gün beni görmeye geldi. O geldiğinde Janet arkadaşlarıyla oynamak için dışarı çıkmak üzereydi. Nelson ve o birbirlerine ısınıverdiler. Nelson, bana bir sevgili adayından daha fazlasını verecekmiş gibi konuşuyordu. Karısını terk etmek üzere olduğunu ve bir kadınla gerçek bir ilişkiye girmeye ihtiyacı olduğunu söyledi. Gece "Janet uyuduktan sonra" geleceğini söyledi. Janet uyuduktan sonra gelecek kadar duyarlı olması ve yaşam biçimime anlayış göstermesi karşısında ona daha da ısındım. O gece geç saatte geldiğinde farklı bir ruh durumu içindeydi; boşboğazlık ediyordu, hiç durmadan konuşuyordu, sürekli odayı inceliyor, benimle asla göz göze gelmiyordu. Mantığımı kullanmama gerek kalmaksızın, sinirli ve kaygılı oluşumdan, onun da beni bir düş kırıklığına uğratacağını anlamıştım; moralim bozuldu. İspanya'dan, savaştan söz ediyordu. Komünist Parti'nin ihanetlerinde rol aldığı için tıpkı toplantıda yaptığı gibi kendini lanetliyor, göğsünü dövüp, isterik bir biçimde konuşuyordu. Onun emriyle masum insanların kurşuna dizildiğini, oysa o zamanlar onların masum olduklarına inanmamış olduğunu

söyledi. (Ancak o bundan söz ederken, bedenimin her zerresiyle aslında hiç de pişman olmadığını hissettim; isterisi ve bağırıp çağırması, duygularına karşı bir kalkandı, çünkü duygularıyla yüzleştiği an, çok büyük bir suçluluk hissedecekti.) Bazen de, bütün Amerikalılar gibi kendisiyle alay ederek beni güldürüyordu. Gece yarısına kadar bağırdı çağırdı, sonra suçluluk duyarak gitti, daha doğrusu sıvıştı. İçini döktüğü için rahatlamıştı. Karısını düşünmeye başladım. Ancak Nelson konusunda içgüdülerimin bana açıkça söylediği şeyi kendime itiraf etmedim. Nelson ertesi sabah, haber vermeksizin geldi. Karşımda şimdi kuru gürültücü, isterik adam durmuyordu; Nelson bu sabah dengeli, sorumluluk sahibi ve espriliydi. Beni yatağa götürdü ve o zaman neyin yanlış olduğunu anladım. Ona hep böyle olup olmadığını sordum. O böyle bir şey olmamış gibi davranırken, ben bundan açık açık söz ettiğim için sıkılmıştı. (Bu da bana onun seks ilişkileri hakkında her şeyden çok bilgi verdi.) Sonra seksten ölesiye korktuğunu, bir kadının içinde asla birkaç saniyeden fazla kalamadığını söyledi. Telaşla, tiksintiyle, huzursuzca benden uzaklaşmasından, apar topar giyinmesinden, korkusunun ne kadar büyük olduğunu anladım. Psikanalize gitmeye başladığını ve çok yakında "iyileşmeyi" beklediğini söyledi. (Sonunda sanki kendisini başka bir şeye dönüştürecek bir ameliyata giriyormuş da "iyileşecekmiş" gibi konuşmasını duyunca az kalsın gülecektim; psikanalize giden herkes bu tıbbi terimi kullanır.) İlişkimiz daha sonra güven dolu bir dostluğa dönüştü. Birbirimize güvendiğimiz için görüşmeye devam edecektik.

Görüştük de. Aylar önce. Beni şimdi asıl korkutan, bunu neden devam ettirdiğim. Amacım, "Bu adamı iyileştirebilirim," diyerek kendimi yüceltmek değildi. Aklımı o kadar yitirmedim, cinsel yönden sakat bir insanı

iyileştirebileceğimi söyleyemeyecek kadar çok sayıda böyle insan tanıdım. Onunla ilişkimi sürdürmemin nedeni acıma da değildi. Belki biraz. Biz kadınların erkeklere destek olmaya böylesine gereksinim duymamız beni şaşırtıyor. Ne kadar ironik, oysa günümüzde erkekler bizi "hadım edici" ya da buna benzer sözcükler ve deyimlerle tanımlıyorlar. (Nelson karısının "hadım edici" olduğunu söylüyor; kadıncağızın ne kadar acı çekmiş olduğunu düşününce bu beni çileden çıkarıyor.) Gerçek şu ki, kadınlar bir erkeği yeniden bir erkeğe dönüştürmek için içgüdüsel bir gereksinim duyuyorlar. Molly sözgelimi. Sanırım bunun nedeni, gerçek erkeklerin sayısının gitgide azalması ve bundan korkan kadınların yeniden gerçek erkekler yaratmaya çalışması.

Hayır, beni asıl ürküten şey, böylesine hevesli oluşum. Şeker Anne olsaydı bunu, kadının yatıştırma, boyun eğme gereksiniminin "olumsuz yönü" olarak adlandırırdı. Artık Anna değilim ben, irademi yok oldu, bir olayın içine girdiğim zaman bundan kurtulamıyor, buna katlanıyorum.

Nelson'la ilk sevişmemizden sonraki hafta, artık kontrol edemediğim bir durum içindeydim. Nelson, o sorumluluk sahibi sessiz adam, yok olmuştu. Onu artık anımsayamıyordum bile. Hatta artık duygusal sorumluluktan bile söz etmiyordu. Beni de içine alan, karşı gelemediği yoğun bir isteri içinde sürükleniyordu. Bir kez daha seviştik; sevişirken kendini suçlayıcı şeyler söyleyerek bol bol espri yaptı; ardından bir düğmeye basılmışçasına kadınlara hakaret etmeye başladı. Sonra Nelson yaşamımdan çıkıp gitti; iki hafta boyunca görmedim onu. Daha önce hiç olmadığım kadar sinirliydim ve bunalımdaydım. Arzularım körelmişti, içimde hiçbir cinsel kıpırdanma hissetmiyordum, hem de hiç. Normal ve sıcak dünyadaki Anna çok çok uzaklardaydı. Onu görebi-

liyor, ancak onun gibi canlı olmanın nasıl bir şey olduğunu anımsayamıyordum. Nelson iki kez telefon etti ve uydurma oldukları açık olan bahaneler sıraladı; açıkça hakaret ediyordu, çünkü bunları söylemesine hiç gerek yoktu; Anna'ya değil, "bir kadına", "kadınlara", "düşmana" uydurulan bahanelerdi bunlar; iyi olduğu anlarda böyle duyarsızlıklar yapmazdı. Onu artık bir sevgili olarak değil, bir dost olarak kabul etmeye karar vermiştim. Birbirimize benziyorduk; benzer umutsuzluklarımız ve kişiliklerimiz benziyordu, o kadar. Bir gece habersiz çıkıp geldi, öteki, "iyi" kişiliğindeydi. Onu dinlerken, onun isteriye, dürtülerine yenik düştüğünde nasıl biri olduğunu anımsayamadım. Orada öylece oturdum ve tıpkı aklı başında ve mutlu Anna'ya baktığım gibi baktım ona; cam bir duvarın ardında hareket eden Nelson ulaşılmazdı, Anna da ulaşılmazdı. Ah, evet, bazı Amerikalıların neden bir cam duvarın ardında yaşamlarını sürdürdüklerini anlıyorum, hem de çok iyi anlıyorum; bana dokunmayın, Tanrı aşkına bana dokunmayın, bana dokunmayın, çünkü hissetmekten korkuyorum, diyorlar.

O gece beni evinde düzenleyeceği bir partiye davet etti. Geleceğimi söyledim. O ayrıldıktan sonra bu partiye gitmemem gerektiğini anladım, çünkü bu konuda kendimi çok huzursuz hissediyordum. Oysa olaya yüzeysel bakıldığında gitmememem için bir neden yoktu. Asla benim sevgilim olmamıştı, öyleyse biz iki arkadaştık, arkadaşları ve karısıyla tanışmamam için bir neden yoktu.

Eve girer girmez, düş gücümü çok az kullandığımı ve çok aptalca davranmayı seçtiğimi anladım. İşimize geldiğinde düşünmemeyi seçebildiğimiz için hepimizden, bütün kadınlardan nefret ediyorum bazen; mutluluğu ararken düşünmemeyi yeğliyoruz. Eve adımımı atar atmaz, düşünmemeyi yeğlediğimi anladım, utandım, aşağılanmıştım.

Zevksiz, kişiliksiz mobilyalarla dolu, kiralanmış geniş bir ev. Nelsonlar yeni bir eve taşınıp bunu kendi seçtikleri eşyalarla doldursalar bile, evleri yine kişiliksiz olurdu, bu onların tarzıydı. Kişiliksizlik güvenliydi. Evet, bunu da çok ama çok iyi anlıyorum. Eve ne kadar kira verdiklerini söylediklerinde kulaklarıma inanamadım. Haftada otuz sterlin, bir servet bu, çılgınlık. Televizyon ve film dünyasındaki Amerikalılardan, "gösteri dünyası" insanlarından oluşan on iki kişi vardı içeride; hepsi de gösteri dünyasıyla alay ediyorlardı. "Gösteri dünyasındanız, neden olmasın? Bunun neresi yanlış?" Gösteri dünyasında birlikte iş yaptıkları için birbirlerini tanıyorlardı; birbirlerini çok iyi tanımasalar da, dostça davranıyorlardı; çekici, kabullenen, kayıtsız bir dostluktu bu. Bundan çok hoşlandım, bana Afrikalı beyazların arasındaki kayıtsız, teklifsiz dostlukları anımsatmıştı. "Merhaba, Merhaba! Nasılsınız? Sizi yalnızca bir kez gördüm, ama yine de evim sizindir." Bu çok hoşuma gitti. İngiliz ölçütlerine göre hepsi de zengindi. Bu Amerikalılar gittikleri her yere kaygı dolu bir zenginlik havası götürüyorlar, para hiç akıllarından çıkmıyor. Yine de bütün bu zenginliğe, pahalı eşyalara karşın (ki besbelli buna çok alışkınlardı), tanımlanması güç bir orta tabaka havası içindeydik. Orada oturup bunun nedenini anlamaya çalıştım. Bilerek, bireyi küçültmeye, sıradanlaştırmaya çalışıyorlardı; sanki, onlardan beklendiği gibi davranmaya alışmışlardı. Her şeye karşın, bu iyi insanları o kadar seviyorsunuz ki, kendilerini küçültmeyi, kendilerini sınırlamayı seçtikleri için onları yüreğiniz parçalanarak izliyorsunuz. Kendilerini parayla sınırlıyorlar. (Peki neden? Bu insanların yarısı solcuydu, kara listeye alınmışlar ve Amerika'da para kazanamadıkları için İngiltere'ye gelmişlerdi. Yine de hep para, para, para diyorlardı.) Evet, havada, yanıtlanmayı bekleyen bir soru

gibi, hiç akıllardan çıkmayan para kaygısını hissedebiliyordum. Oysa Nelson'ın büyük ve çirkin evinin kirasıyla, bir orta tabaka İngiliz ailesi rahatlıkla geçinebilirdi.

Nelson'ın karısı çok ilgimi çekmişti; bunun bir nedeni bu insanın nasıl biri olduğunu merak etmemdi. Ancak ilgimi çekmesinin bir başka nedeni daha vardı; bende, onda olmayan ne olduğunu merak ediyor ve bu düşüncemden utanıyordum. Görebildiğim kadarıyla benden bir eksiği yoktu.

Nelson'ın karısı çekici bir kadın. Uzun boylu, çok zayıf, iri kemikli bir Yahudi kadını; iyice vurguladığı çarpıcı ve cesur hatları, hareketli iri dudakları, büyük, oldukça güzel, kıvrık burnu, iri, belirgin ve çarpıcı kapkara gözleriyle, çok çekiciydi. Renkli, gösterişli giysiler giymişti. Sesi tiz ve yüksekti (bundan nefret ettim, yüksek seslerden nefret ederim), kahkahası dikkat çekiciydi. Kendine güvenen, tarzı olan bir kadına benziyordu ve elbette bunu çok kıskandım, böyle insanları hep kıskanırım zaten. Sonra, ona bakarken, bunun yüzeysel bir güven olduğunu anladım, çünkü gözlerini Nelson'dan bir anlığına bile ayırmıyordu. (Oysa Nelson ona bakmamaya çalışıyordu, çünkü korkuyordu.) Amerikan kadınları yeterli ve güvenli görünmelerine karşın, içten içe kaygı dolular. Omuzları korkuyla çökmüş gibi. Korkuyorlar. Uzayda bir yerlerde tek başına duruyor gibi görünmelerine karşın, yalnız değillermiş gibi davranıyorlar. Yalnız, toplumdan soyutlanmış insanlara benziyorlar. Yine de yalnız değillermiş gibi davranıyorlar. Beni korkutuyorlar.

Nelson içeri girdiğinden beri, karısı gözlerini ondan ayırmamıştı. Nelson içeri kendiyle alay ederek, kendisini küçük düşüren bir espri yaparak girdi; böyle espriler, bir insanın çok fazla şeyi kabullendiğini belli ettiği için beni korkuturlar: "Adam iki saat gecikiyor, peki neden? Dostlarıyla sohbet ederek geçireceği mutlu geceye kendini

hazırlamak için içiyordu da ondan." (Bütün arkadaşları güldü, oysa Nelson kendilerini kastetmişti.) Karısı da aynen onun gibi, şen, gergin ve suçlayıcı bir biçimde şöyle yanıt verdi: "Ama kadın, adamın dostlarıyla sohbet ederek geçireceği bu mutlu geceye iki saat geç kalacağını bildiği için, yemeği saat ona erteledi, lütfen bunun için sakın kaygılanma." Bunun üzerine hep bir ağızdan güldüler; kadının cesur gözleri, kendine güvenle dopdolu gözleri, Nelson'a dikilmiş, kaygı ve korkuyla dolmuşlardı. "Viski? Nelson?" diye sordu, öteki insanlara ikramda bulunduktan sonra; sesi birdenbire tiz bir yakarışa dönmüştü. "Duble," dedi Nelson saldırganca, meydan okurcasına; bir an birbirlerine baktılar, bu her şeyin açığa çıktığı bir andı; ötekiler şakalaşıp gülerek bunu örtbas ettiler. Bu da yeni yeni anlamaya başladığım şeylerden biriydi; birbirlerinin hatalarını örtbas ediyorlardı. Rahatsız oldum, bu gibi tehlikeli anları örtbas etmek için tetikte beklediklerini bilmek çok rahatsız ediciydi. Aralarındaki tek İngiliz bendim, onlar da bu konuda çok anlayışlıydılar, çünkü aslında cömert ve iyi insanlardı: Amerikalıların İngilizlere karşı davranışlarıyla alay eden şakalar yaptılar; şakaları gerçekten çok gülünçtü, çok güldüm, yine de onlar gibi, kendimle alay etmeyi bilmediğim için nasıl karşılık vereceğimi şaşırdım. Çok içki içtik; insanların kapıdan girer girmez olabildiğince çok alkol almaya hazırlıklı geldikleri bir toplantıydı bu. Ben çok içmeye alışık değilim, bu yüzden benden fazla içmiş olmalarına karşın, onlardan daha çok ve çabuk sarhoş olmuştum. Dar, yeşil bir brokar elbise giymiş olan, ufak tefek, sarışın bir kadın dikkatimi çekti. Kusursuz zarafetiyle çok güzel, ufak tefek bir kadındı. Bir film kodamanı olan iri, çirkin, esmer bir adamın dördüncü karısıymış, belki de boşanmışlardı. Bir saat içinde dört duble içmişti, yine de sakin, kontrollü, çekiciydi; kocasının içişini

kaygıyla seyrediyor, ona bir bebek gibi davranıp onu içmekten vazgeçirmeye çalışıyordu. "Bebeğimin aslında bir bardak daha içmeye ihtiyacı yok," dedi. Bir güvercin gibi yumuşaklıkla, bir bebekle konuşur gibi konuşuyordu. "Ah, evet, bebeğinin bu içkiye ihtiyacı var ve bunu içecek de," diyordu adam da. Kadın onu okşayıp, sırtına hafif hafif vuruyordu. "Küçük bebeğim içmeyecek, hayır içmeyecek, çünkü annesi öyle istiyor." Tanrım, adam gerçekten de içmedi. Kadın onu okşadı, ona bir bebek gibi davrandı; bunun çok aşağılayıcı olduğunu düşündüm; sonra evliliklerinin böyle bir temel üstüne kurulduğunu anladım – o güzel yeşil Çin ipeğinden elbisesi ve uzun, güzel küpeleri, adama annelik etmesinin, ona bebek gibi davranmasının karşılığıydı. Çok utanmıştım. Başka kimse utanmamıştı.

Orada kaygıyla, sinirlerim fazlasıyla gerilmiş, onları seyrediyordum; sohbete katılmıyordum, çünkü onlar gibi sakin, zeki, nükteli konuşamıyordum ve her şeyin ötesinde çok utanmıştım; gelecek sefere zamanında örtbas edemeyecekleri bir tehlikenin patlak vereceğinden korkuyordum. Gece yarısına doğru gerçekten de böyle bir an geldi; ama korkacak bir şey olmadığını fark ettim, çünkü hepsinin de benim alıştığımın çok ötesinde bir görmüş geçirmişlikleri vardı; kendileriyle alay edebilmeleri ve kendilerini çok iyi tanımaları, onları gerçekten kırılmaktan koruyordu. Daha doğrusu, içlerindeki gizli şiddet duygusu patlayarak bir başka boşanmaya ya da sarhoş bunalımına yol açana dek...

Nelson'ın karısını seyrediyordum; öylesine çarpıcı, çekici ve canlıydı ki; gözlerini de bütün gece boyunca bir an bile Nelson'dan ayırmamıştı. Gözleri, kocaman açılmış, altüst olmuş gibi boş boş bakıyordu. Bu bakışı anımsıyor, ama bir türlü zihnimdeki yerine yerleştiremiyordum, sonunda anımsayabildim: Bayan Boothby de öykü-

nün sonlarına doğru çıldırmak üzereyken aynen böyle çılgın ve altüst bir biçimde bakıyordu; Bayan Boothby, içinde bulunduğu durumu belli etmemek için çabalarken gözlerini böyle kocaman kocaman açıyordu. Nelson'ın karısı da kalıcı, kontrol altına alınmış bir isteri içine hapsolmuştu, bunu görebiliyordum. Sonra hepsinin de aynı durumda olduğunu anladım; hepsi de kendilerini güç tutuyorlardı; kontrol altında tuttukları, engelledikleri isteri, iyi huylu, iğneleyici konuşmalarında ve zeki, kuşkulu bakışlarında bir an belirip, kayboluyordu.

Yine de hepsi bu duruma alışkındılar, yıllardır bu isterinin içinde yaşıyorlardı; bu onlara, bana olduğu kadar tuhaf gelmiyordu. Orada bir köşede oturmuştum, artık içmiyordum çünkü çok çabuk sarhoş oluyordum ve çok kısa zamanda bu kadar çok içtiğim için fazlasıyla uyanık ve duyarlıydım; bu durumun geçmesini bekliyordum. Birden durumun bana sandığım kadar yabancı olmadığını fark ettim; bu atmosfer yüzlerce İngiliz evliliğine de egemendi; oysa Amerikalılar bizden daha bilinçli oldukları, ne yaptıklarını bizden daha iyi bildikleri için durum farklı gibi görünüyordu. Anladığım kadarıyla, ne durumda olduklarını çok iyi biliyor, kendilerini çok iyi tanıyorlardı; espri anlayışları da kendilerini çok iyi tanımalarından, kendilerinden tiksinmelerinden kaynaklanıyordu. İngilizler gibi, her şeyi düşünce süzgecinden geçirip, zararsız sözcük oyunları yapmıyorlardı; kendilerini acıdan kurtarmak için olayları "tanımlayıp" onları zararsız kılmaya, olayı mikroptan arındırmaya çalışıyorlardı. Bu, tıpkı köylülerin kemgözden korunmak için muskalarla dolaşmaları gibi bir şeydi.

Nelson'ın karısının yüksek ve tiz sesini duyduğumda, dediğim gibi saat oldukça geçti, gece yarısı sularıydı: "Tamam, tamam, az sonra ne söyleyeceğini biliyorum. O senaryoyu yazmayacaksın. Neden Nelson'la zamanını

harcıyorsun, Bill?" (Bill, ufak tefek, zarif, anaç sarışının iri, saldırgan kocasıydı.) Nelson'ın karısı iyi huylu davranmaya kararlı olan Bill'e dönerek konuşmaya devam etti: "Yine aylarca bu konuda konuşacak, ama sonunda önerini reddedecek ve zamanını yine asla sahnelenmeyecek olan bir şaheser yazmak için harcayacak..." Sonra bir kahkaha attı, pişmanlık dolu, ama vahşi ve isterik bir kahkaha. Nelson, kendisine kalkan olmaya hevesli Bill'e fırsat vermeksizin, deyim yerindeyse, sahneyi kaptı: "Evet, doğru, zavallı kadın; kocası zamanını şaheserler yazarak harcıyor. Broadway'de oyunum oynandı mı oynanmadı mı, söyleyin?" Bu son cümleyi bir kadın gibi çığlık atarcasına, karısına tiz bir sesle bağırarak söylemişti, yüzü karısına duyduğu nefretle ve dehşetle kararmıştı. Herkes yine gülmeye başladı, bir oda dolusu insan bu tehlikeli ânı örtbas etmek için bir ağızdan gülüyor ve birbirleriyle şakalaşıyordu; Bill, "Benim Nelson'ı reddetmeyeceğimi nereden biliyorsun, bir bakarsın, şaheser yaratma sırası bana gelmiştir; evet, hissediyorum, böyle bir şey yapacağım." (Bu arada güzel, sarışın karısına dönen bakışları şöyle diyordu: Kaygılanma tatlım, yalnızca olayı bastırmaya çalışıyorum, anlıyorsun ya?) Ama olayı örtbas etme çabaları işe yaramamıştı, grubun kendini koruma mekanizması, bu şiddet ânını örtecek kadar güçlü değildi. Nelson ve karısı sanki yalnızdılar, odanın öteki tarafında duran bizleri unutmuşlardı; birbirlerine duydukları nefretle, çaresiz bir yakarışla birbirlerine kenetlenmişlerdi; artık bizim farkımızda değildiler; her şeye karşın, o ölümcül, isterik espri anlayışıyla, kendilerini cezalandırır gibi konuşuyorlardı: Nükte:

NELSON: Ya? Duydun mu bebek? Bill, benden önce davranıp, *Satıcının Ölümü* gibi yeni bir oyun yazacak-

mış, peki bu kimin suçu olacak ha, sevgi dolu karımın elbette, kimin olacak?

KARISI (Tizleşen sesiyle gülüyordu, kaygıdan çılgına dönmüştü; gözbebekleri bıçak altında kıvranan kara böcekler gibi kontrollerini kaybetmiş, kıvranıyorlardı sanki): Ah, benim suçum elbette, başka kimin olabilir ki? Benim görevim zaten suçu üstlenmek değil mi?"

NELSON: Evet, elbette görevin bu. Senin görevin benim hatalarımı örtbas etmek, biliyorum. Seni bu yüzden çok seviyorum. Yine de o oyunum Broadway'de oynandı mı, oynanmadı mı? Ya o harika ilanlar? Yoksa ben düş mü görüyordum?

KARISI: Bu on iki yıl önceydi. Ah, o zamanlar iyi bir Amerikan vatandaşıydın, ufukta kara liste yoktu. Peki o zamandan beri ne yaptın?

NELSON: Pekâlâ, tamam, beni yendiler. Bunu bilmediğimi mi sanıyorsun? Bunu yüzüme vurmak zorunda mısın? Sana söyleyeyim, artık insanları yenmek için idam mangalarına ve hapishanelere gerek yok. Bunun çok daha kolay yolları var... bana gelince. Evet, bana gelince...

KARISI: Sen kara listeye alındın, bir kahramansın sen, bunu ömrünün sonuna kadar bahane olarak kullanacaksın...

NELSON: Hayır güvercinim, hayır bebeğim, ömrümün sonuna kadar bahanem sen olacaksın. Beni sabah dörtte kaldırıp, sevgili dostumuz Bill için bir pislik daha yazmazsam çocuklarla birlikte New York'un adi mahallele-

rine düşeceğini söyleyerek ağlayıp sızlayan kimdi?

KARISI (Yüzü çarpılmış bir biçimde gülerek): Pekâlâ, her sabah dörtte uyanıyorum. Pekâlâ korkuyorum. Boş odaya taşınmamı ister misin?

NELSON: Evet, boş odaya taşınmanı istiyorum. Her sabah seni dinlemek yerine, o üç saati çalışarak değerlendirebilirim. Eğer nasıl çalışıldığını anımsayabilirsem. (Birden gülerek) Yalnız, artık ben senin yanına, o boş odaya gelip adi bir yere düşmekten korktuğumu söyleyeceğim. Bu projeme ne dersin? Sen ve ben New York'un yoksul ve adi mahallelerinden birinde birlikte, ölüm bizi ayırana kadar, ölene kadar süren bir aşk.

KARISI: Bundan bir komedi çıkarabilirsin, gülmekten çatlarım belki.

NELSON: Evet, benim sevgi dolu karım, öyle bir yere düşersem gülmekten çatlarsın. (Güler.) Ancak asıl gülünç olan şu ki, eğer orada bir kapı eşiğinde sarhoş ve beş parasız çakılıp kalırsan, bana güvence vermen için ardından gelirim, evet, doğru söylüyorum. Eğer orada olsaydın, senin ardından gelirdim, evet, senden bunu istiyorum, psikiyatristim öyle diyor, üstelik sonra kime karşı çıkarım?

KARISI: Evet, çok doğru, benden istediğin bu. Ben de bunu sana veriyorum. Senin bir anneye ihtiyacın var, Tanrı yardımcım olsun.

(İkisi de gülmekteler, birbirlerine doğru eğilmiş, kendilerini tutamayarak çığlıklar atarak gülüyorlar.)

NELSON: Evet, benim annemsin sen. Psikiyatristim öyle diyor. O hep haklıdır. Annenden nefret etmek kötü bir şey değildir, kitapta öyle yazıyor. Ben doğru yoldayım. Bunun için kendimi suçlu hissetmeye hiç niyetim yok.

KARISI: Ah, evet, niye suçlu hissedesin ki, ne gerek var?

NELSON (Bağırırken esmer, yakışıklı yüzü çarpılır): Çünkü sen benim kendimi suçlu hissetmeme neden oluyorsun, seninleyken hep hatalıyım, öyle de olmalıyım, anneler her zaman haklıdır.

KARISI (Birden gülmeyi keser ve kaygı ve ümitsizlik içinde): Of Nelson, lütfen üstüme gelme, lütfen, buna katlanamıyorum.

NELSON (Yumuşak ve tehditkâr): Demek katlanamıyorsun? Katlanmak zorundasın. Neden mi? Senin katlanmana ihtiyacım var da ondan. Bak, belki de psikiyatriste sen gitmelisin. Neden işin bütün zor yanını ben yükleneyim? Evet, gerçekten; sen psikiyatriste gidebilirsin, ben hasta değilim, sensin. Sen hastasın!

(Ancak karısı pes ederek, yıkılmış ve ümitsiz bir biçimde ona arkasını dönmüş ve uzaklaşmıştır. Nelson coşkulu ancak dehşete düşmüş bir tavırla ona doğru sıçrar.) Peki şimdi neyin var? Kabullenemedin, ha? Niye? Hasta olmadığını nereden biliyorsun? Neden hatalı olan hep ben olayım? Of, öyle bakma! Her zamanki gibi kendimi kötü hissetmemi mi sağlayacaksın, ha? Eh, başardın. Pekâlâ, hatalıyım. Ancak lütfen bir an için bile olsun, kaygılanma. Hatalı olan hep benim. Öyle olduğunu söyledim, değil mi? İtiraf ettim, değil mi? Sen bir kadınsın, bu yüzden hep haklısın. Tamam, tamam şikâyet et-

miyorum. Yalnızca bir gerçeği belirtiyorum – ben bir erkeğim, öyleyse hatalıyım. Tamam mı?

Birden, (bir şişe viskinin dörtte üçünü içmesine karşın, yumuşak bir kedi yavrusununki gibi, yeni açılmış buğulu mavi gözleri olan sakin ve kontrollü) ufak tefek sarışın kadın ayağa kalkıp, "Bill, Bill, dans etmek istiyorum. Dans etmek istiyorum bebeğim," der. Bill de pikaba doğru atlar; oda, alaycı bir trompet ve yaşlı Armstrong'un alaycı, iyi huylu sesiyle dolar. Bill de küçük, güzel karısını kollarına alır ve dans etmeye başlarlar. Ancak dansları, iyi niyetli, erotik bir dansın taklididir. Şimdi herkes dans ediyor; Nelson'la karısı bir kenara atıldılar, kimse onlara aldırış etmiyor artık. Kimse onları dinlemiyor. Daha fazlasına katlanacak durumda değiller. Sonra Nelson parmağını bana doğru sallayarak yüksek sesle, "Ben Anna'yla dans edeceğim. Hiçbir şeyi, dans etmeyi bile beceremeyeceğimi söyleyeceksin, ama ben Anna'yla dans edeceğim," diyor. Ayağa kalkıyorum, çünkü herkes bana bakıyor ve bakışlarıyla, "Hadi, dans etmen gerek, dans et," diyorlar.

Nelson yanıma geliyor ve yüksek sesle, "Anna'yla dans edeceğim. Dans et benimleee! Daaans et benimle, Anna!" diyor.

Gözleri kendisine duyduğu nefret, keder ve acıyla dolu. Sonra yine alayla, "Hadi düzüşelim bebeğim, tarzından çok hoşlanıyorum," diyor.

Gülüyorum. (Tiz ve yakarış dolu kahkahamı duyabiliyorum.) Rolüme uygun davrandığım için hepsi rahatlayarak gülüyor; tehlike atlatılıyor. Nelson'ın karısıysa, içlerinde en yüksek sesle güleni oluyor. Ancak beni acıyla, korkuyla süzüyor; daha şimdiden evlilik kavgalarının bir parçası olduğumu ve büyük olasılıkla kavgaya yakıt eklemek için davet edildiğimi anlıyorum. Kaygıyla

uyanıp (ama ne için kaygılanıyorlar ki) saat dörtten yediye kadar benim yüzümden kavga edip durmuşlardı herhalde. Hatta aralarındaki konuşmayı duyabiliyorum: Karısı acı dolu bir kaygıyla gülümseyerek bizi izlerken, ben Nelson'la dans ediyor, bir yandan da bu konuşmayı dinliyorum:

NELSON'IN KARISI: Evet, sen ve Anna Wulf'la ilgili hiçbir şey bilmediğimi sanıyorsun galiba?

NELSON: Evet öyle, bilmiyorsun ve asla da bilemeyeceksin, değil mi?

KARISI: Demek bilmediğimi sanıyorsun, ama biliyorum, sana şöyle bir bakmam yeter!

NELSON: Bak bana, bebeğim! Bak bana yavrum! Bak bana tatlım, bak, bak, bak! Ne görüyorsun? Lothario'yu mu? Don Juan'ı mı? Evet, o benim işte. Evet doğru. Anna Wulf'la yatıyorum, o tam benim tipim, psikiyatristim öyle diyor, ben de psikiyatristime karşı çıkacak değilim herhalde?

Herkesin bir parodi havası içinde dans ettiği ve yaşamları uğruna salondaki herkesi de dansa zorladığı bu çılgın, acı ve kahkaha dolu danstan sonra, iyi geceler dileyip evlerimize gidiyoruz.

Ayrılırken Nelson'ın karısı beni öpüyor. Hepimiz sanki büyük bir ailenin üyeleriymişiz gibi öpüşüyoruz; oysa yarın bu gruptan herhangi birisi başarısızlık, sarhoşluk ya da uyuşmazlık yüzünden ayrılsa, onu bir daha göremeyebiliriz. Nelson'ın karısı beni sıcak ve içten bir

biçimde öperken, –önce sağ sonra sol yanağımı öpüyor– "Kusura bakma, elimizde değil, bunun seninle ilgisi yok," demek ister gibi; aynı zamanda beni inceliyor: "Nelson'a çekici gelen, bende olmayıp sende olan şey ne?"

Hatta ironik ve acı dolu bir biçimde birbirimize bakıyoruz: Aslında bunun ikimizle de ilgisi yok!

Yine de onunla öpüşmek beni rahatsız ediyor, kendimi bir sahtekâr gibi hissediyorum. Evlerine gitmeme gerek kalmaksızın, zekâmı kullanarak fark etmem gereken bir şeyi anlamaya başlıyordum: Nelson ile karısının arasındaki bağlar, onları birbirlerine –acı çekseler de kopmayacak biçimde– bağlıyordu ve ömürleri boyunca da kopmayacaklardı. Birbirlerine bağların en sıkısıyla, hastalıklı bir acı verme itkisiyle bağlanmışlardı; birbirine acı verme deneyimi; aşkın bir yönü olarak kullanılan acı; dünyanın ve gelişmenin özündeki bilgi olarak görülen acı.

Nelson'ın karısından ayrılmasına gelince; Nelson asla ondan ayrılmayacaktı. Karısı, reddedilme ve bırakılma korkusuyla feryat figan edecekti; asla reddedilmeyeceğini bilmiyordu.

Partiden sonraki akşam, evde bitkin bir biçimde bir koltukta oturuyordum. Zihnimde sürekli aynı görüntü beliriyordu: Önceleri bir filmdeki anlık bir görüntü gibiydi, sonra filmden bir sahne seyreder gibi oldum. Bir adam ve bir kadın, kalabalık bir kentte, bir binanın çatısında oturuyorlar, ama kentin gürültüsü ve kalabalığı onlardan çok aşağıda kalıyor. Çatıda amaçsızca dolanıyorlar, bazen, neredeyse deneysel bir biçimde, sanki, "Bu nasıl bir şey acaba?" diye düşünür gibi birbirlerine sarılıyorlar, sonra yeniden ayrılıp çatıda amaçsızca dolaşmaya devam ediyorlar. Sonra adam kadına gidip, "Seni seviyorum," diyor. Kadın dehşete kapılarak, "Ne demek istiyorsun?" diyor. Adam, "Seni seviyorum," diye

yineliyor. Bunun üzerine kadın ona sarılıyor, ama adam sinirle, telaşla uzaklaşıyor ve kadın ona soruyor: "Bana niye, seni seviyorum, dedin?" O da, "Kulağa nasıl gelecek diye merak ettim," diyor. Bunun üzerine kadın, "Ama ben seni seviyorum, seni seviyorum, seni seviyorum," diyor; adam da çatının ta ucuna kadar gidiyor, atlamaya hazır duruyor, kadın bunu bir kere daha söylerse atlayacak.

Düşümde bu sahneyi gördüm, renkliydi. Bu sefer olay, bir çatıda değil de, renkli, ince bir sis bulutunun içinde geçiyordu; çok güzel renkleri olan bu sis bulutu, bir girdap gibi dönüyordu, içinde bir adam ve bir kadın dolaşıyordu. Kadın adamı bulmaya çalışıyordu, ama ona çarpıp rastladığında ya da onu bulduğunda, adam ondan sinirle uzaklaşıyor; sonra yeniden ona bakıyor, sonra kafasını çeviriyor, yine uzaklara bakıyordu.

Partiden sonraki sabah Nelson telefon etti ve benimle evlenmek istediğini söyledi. İşte bu tam düşümde gördüğüm olaydı. Bunu neden söylediğini sordum ona. Bağırdı: "Canım istediği için." Ona karısına sıkı sıkıya bağlı olduğunu söyledim. Sonra düş ya da film sahnesi yok oldu, Nelson'ın sesi değişti; esprili bir biçimde, "Tanrım, eğer bu doğruysa, başım dertte demektir," dedi. Bir süre daha konuştuk, sonra karısına benimle yattığını anlattığını söyledi. Çok öfkelendim, karısına karşı beni kullandığını söyledim. Tıpkı geçen gece yaptığı gibi haykırmaya ve sövüp saymaya başladı.

Telefonu kapattım, birkaç dakika sonra yine aradı. Bu sefer evliliğinin bu kötü duruma gelmesinde kendi suçu olmadığını anlatıyordu; ama bana değil, görünmez bir gözlemciye. Benim varlığımın pek farkında olduğunu sanmıyorum. Psikiyatristinin bir aylığına tatilde olduğunu söyleyince kimle konuştuğunu anladım.

Bana, yani kadınlara bağırıp çağırmaya devam etti.

Bir saat sonra beni arayıp özür diledi, "aklı başından gitmişti", nedeni buydu. "Seni kırmadım ya, Anna?" dedi. Afalladım; bu sözde o korkunç düşün havası seziliyordu. Nelson, "İnan bana, seninle gerçek aşkı yaşamaktan başka bir şey istemedim," diye sitem etti. Sonra, "Eğer bize anlatılan aşk gerçekse, elimizde olan çok az demektir," dedi. Ardından yine ısrarlı ve tiz bir ses tonuyla, "Ama senden bana kırılmadığını söylemeni istiyorum, bunu bana söylemen gerek," diye üsteledi. Bir arkadaşım suratıma bir tokat atmış ya da tükürmüş ya da böğrüme bir bıçak saplamış, etimin içinde döndürüp duruyormuş gibi hissettim kendimi. Yine de, beni elbette incitmediğini söyledim, ancak hissettiklerimi ele verecek biçimde değil; tıpkı onun gibi, üç aylık ilişkiden sonra incitilmeye şaşırmamışım gibi konuşmuştum.

"Anna," dedi, "bana öyle geliyor ki –bu kadar kötü olmamalı– insanın nasıl olması gerektiğini gözlerimin önünde canlandırabiliyorsam, birine gerçekten nasıl âşık olunabileceğini, birisi için bunu gerçekten yapabileceğimi canlandırabiliyorsam... o zaman bunu gelecekte yapabilirim, değil mi?"

Bu sözcükler beni gerçekten sarstı, çünkü görünüşe bakılırsa, yaptıklarımızın ve olmaya çalıştıklarımızın yarısı, gözümüzde canlandırmaya çalıştığımız geleceğin birer taslağıydı; konuşmamızı iki dost gibi bitirdik.

Ancak ben soğuk sisin içinde oturup düşündüm: Erkeklere ne oldu ki kadınlarla böyle konuşabiliyorlar? Haftalar boyunca Nelson benimle yakından ilgilendi; bana karşı bütün cazibesini, sıcaklığını ve kadınları bağlama konusundaki deneyimini kullandı, özellikle de kızdığım ve korkutucu bir şeyler söylediğini fark ettiği zamanlarda. Sonra birden kayıtsızca dönüp, "Seni incittim mi?" diyor. Bu bana, erkekliğin ortadan kaldırılması gibi geliyor; bunu düşündüğümde kendimi çok kötü ve yolu-

nu şaşırmış hissediyorum (sanki soğuk bir sisin içindeymişim gibi), her şey anlamını yitiriyor ve hatta kullandığım sözcükler gücünü yitirip birer yankıya, gerçek anlamın bir parodisine dönüşüyorlar.

Aşağıda anlatacağım düşü, Nelson'ın beni arayıp, "Seni incittim mi?" demesinden sonra gördüm ve yok ederken duyulan neşe olarak tanımladım. Düşümde Nelson ve ben telefonda konuşuyorduk. Oysa aynı odadaydık. Nelson sorumluluk sahibi, sıcak bir adam gibi görünüyordu. Ancak konuştukça gülümsemesi değişti ve içinden kaynaklanan bir kinle gülümsediğini anladım. Bıçağın etimde, kaburgalarım arasında, kemiklerime sürtüne sürtüne döndüğünü hissediyordum. Konuşamıyordum, çünkü bu tehlike ve yıkım, yakın olduğum, hoşlandığım birinden geliyordu. Sonra ben de ahizeye doğru konuştum ve yüzümde o gülümsemenin, o neşeli, kindar gülümsemenin belirmeye başladığını hissettim. Hatta o dans eden vazo gibi kesik, neşeli hareketlerle başımı sallayıp birkaç dans figürü yaptım. Düşümde şöyle düşündüğümü anımsıyorum: Demek kötü ruhlu vazo benmişim; sonra yaşlı cüce olacağım; sonra da ihtiyar kambur kadın. Peki sonra? Sonra telefonda Nelson'ın sesi duyuldu: "Sonra cadı, genç bir cadı!" O korkunç, kindar, neşeli ses kulaklarımdan çın çın çınlarken uyandım: "Cadı, genç bir cadı!"

Moralim çok bozuktu. "Janet'ın annesi" kişiliğinden güç alıyordum. Kendime, ne kadar yıkılmış, sinirli ve cansız hissetsem de Janet için nasıl hâlâ sakin, sorumluluk sahibi ve canlı olabiliyorum, diye soruyordum.

O düşü bir daha hiç görmedim. Ancak iki gün önce Molly'nin evinde bir adamla tanıştım. Seylan'dan gelmiş. Bana bir sürü teklifte bulundu, ben de hepsini reddettim. Yeni bir başarısızlıktan, yeniden reddedilmekten korkuyordum. Şimdi bundan utanıyorum. Korkak

bir insan olup çıktım. Bir erkek beni arzuladığını belli ettiğinde hemen ondan uzaklaşmak, nereye olursa, acının olmadığı bir yere kaçmak istiyorum...

[Sayfaya enlemesine kara bir çizgi çekilmişti.]

De Silva, Seylan'dan döndü. Molly'nin bir dostuydu. Yıllar önce Molly'nin evinde tanışmıştık. Birkaç yıl önce Londra'ya gelip gazetecilik yapmaya başlamış, ama işleri pek iyi gitmemişti. Bir İngiliz kadınla evlendi. Onu bir partide alaylı, soğuk davranışlarıyla, insanlarla ilgili zekice, acımasız ve tuhaf biçimde tarafsız yorumlarıyla cezbetmişti. Onu hep insanlardan uzakta, bir köşede oturmuş, onları gülümseyerek izleyişiyle anımsıyorum. Karısıyla, kenarda köşede kalmış yazarların oturduğu türden, yatak odasının aynı zamanda oturma odası olduğu bir evde, İtalyan tarzı bir yaşam sürüyordu. Küçük bir çocukları vardı. Burada geçimini sağlayamayınca yeniden Seylan'a dönmeye karar verdi. Karısı Seylan'a gitmek istemiyordu, çünkü De Silva, çok kibirli, yüksek tabakadan bir ailenin tek oğluydu ve ailesi bir beyazla evlenmesini hiç hoş karşılamamıştı. De Silva, karısını kendisiyle geri dönmesi için zorladı. Ailesi, karısını aralarına almadı, bu yüzden karısına bir oda tuttu ve zamanının yarısını karısı ve çocuğuyla, öteki yarısını da ailesiyle geçirmeye başladı. Kadıncağız İngiltere'ye dönmek istemiş ama o, her şeyin düzeleceğini söyleyerek karısını istemediği halde bir çocuk daha yapmaya zorlamıştı. İkinci çocuk doğar doğmaz De Silva kaçmıştı.

Beklenmedik bir zamanda bana telefon edip, o sıralar burada olmayan Molly'yi sordu. "Bombay'da kazandığı bir iddia sonucu eline geçen bedava İngiltere bileti

sayesinde" buraya gelebildiğini söyledi. Sonradan bunun doğru olmadığını öğrendim: Bombay'a gazeteden aldığı bir görevle gitmiş, sonra birden ani bir istekle, borç para alıp Londra'ya gelmişti. Geçmişte para makinesi olarak kullandığı Molly'nin onu ağırlayabileceğini düşünmüştü. Molly yoktu, bu yüzden Anna'yı denemişti. Şu an borç verecek param yoktu, gerçekten de öyleydi, ama İngiltere'de yaşamanın nasıl bir şey olduğunu unuttuğunu söylediği için onu yemeğe davet ettim ve birkaç arkadaş çağırdım. Yemeğe gelmedi, ama bir hafta sonra özür diler gibi, gururuz, çocuksu bir biçimde, moralinin insanlarla görüşemeyecek kadar bozuk olduğunu ve "yemek gecesi telefon numaramı anımsayamadığını" söyledi. Sonra geri gelen Molly'nin evinde karşılaştım onunla. Yine eski sakin, soğuk ve esprili De Silva olmuştu. Bir gazetede iş bulmuştu ve "büyük olasılıkla gelecek hafta kendisine katılacak olan" karısından sevgiyle söz ediyordu. Beni işte o gece davet etti, ben de kaçtım. Geçerli nedenlerim vardı. Ancak ondan, onun hakkında düşündüklerim yüzünden kaçmamıştım, bütün erkeklerden kaçıyordum, işte bu yüzden ertesi gün bana telefon ettiğinde onu akşam yemeğine davet ettim. Yemeklere saldırışından yeterli derecede beslenemediğini anladım. Karısının "büyük olasılıkla gelecek hafta" geleceğini söylediğini unutmuştu, şimdi onun "Seylan'dan ayrılmak istemediğini, çok mutlu olduğunu" söylüyordu. Bunu, sanki söylediklerini dinliyormuş gibi, tarafsızca söylemişti. Bu noktaya kadar oldukça neşeli ve dostça davranmıştı. Ancak karısından söz edince ruh durumu değişmişti, bunu hissedebiliyordum. Bana soğuk ve düşmanca bakıyor, beni tartıyordu. Düşmanlığı bana karşı değildi. Geniş odama geçtik. Bir aşağı bir yukarı yürüyor, sanki bir şey dinliyormuş gibi, başını bir yana eğmiş, bana ciddi bakışlar fırlatıyordu. Sonra oturdu ve "Anna,

sana başıma gelen bir şeyi anlatacağım," dedi. "Yo, yalnızca otur ve dinle. Sana anlatmak istiyorum, lütfen yalnızca otur ve dinle, hiçbir şey söyleme."

Ne kadar uysalca oturup dinlediğimi düşündükçe ürküyorum; çünkü hayır demem gerektiğinin, hem de bunu o noktada söylemem gerektiğinin farkındaydım, çünkü doğrudan bana yöneltmese de içi nefret ve saldırganlık doluydu. Öyküsünü, soğuk, kayıtsız bir biçimde gülümseyerek ve yüzümde belirecek ifadeyi kaçırmamaya çalışarak anlattı.

Birkaç gece önce marihuanayla kafayı bulmuştu. Sonra Mayfair'de bir yerlerde yürümeye çıkmıştı. "Bilirsin ya Anna, o zenginlik ve kokuşmuşluk havası o kadar yoğundur ki, bunu koklayabilirsin. Bu beni öylesine çekiyor ki. Bazen orada yürüyor ve yozlaşmışlığı kokluyorum, bu beni çok heyecanlandırıyor." Sonra kaldırımda bir kız görmüş ve hemen yanına gidip, "Bence çok güzelsin, benimle yatar mısın?" demiş. Dediğine göre, eğer alkol ya da marihuanayla kafayı bulmuş olmasaymış bunu asla yapamazmış. "Güzel bulmamıştım onu, ama güzel giyinmişti ve ona güzel olduğunu söyler söylemez güzel olduğunu düşünmeye başlamıştım. Hemen evet, dedi."

"Fahişe miydi?" diye sordum. Soğuk, sabırsız bir biçimde yanıt verdi (sanki bu soruyu sormamı bekliyor, hatta istiyordu): "Bilmiyorum. Ne fark eder." Bunu söyleyiş biçimi şaşkına çevirmişti beni: Ne fark eder. Soğuk, ölümcül tavrıyla şöyle diyordu: Başkasından bana ne, ben kendimden söz ediyorum. Kadın ona, "Bence sen çok yakışıklısın, seninle yatmak isterim," demiş. Aslında De Silva uyanık, güçlü ve bakımlı olduğu için yakışıklıydı. Ancak soğuk bir yakışıklılıktı bu. De Silva kadına şöyle demiş: "Bir şey denemek istiyorum. Sanki sana ümitsizce âşıkmışım gibi sevişeceğim seninle, ama bana

karşılık verme. Sen yalnızca hareketlerime karşılık ver, duygularıma değil. Söz mü?" Kadın gülerek, "Evet, söz," demiş. Odaya girmişler. "Yaşamımın en ilginç gecesiydi Anna. Evet, yemin ederim, inanıyorsun değil mi bana? Evet, bana inanmalısın, çünkü ona gerçekten âşıkmışım gibi davrandım, sanki ona delicesine âşık olmuş gibi. Hatta buna inandım bile, çünkü –bunu anlaman gerek– Anna, onu yalnızca bir geceliğine sevmek, tahmin edemeyeceğin kadar harika bir şeydi. Böylece ona âşık olduğumu söyledim, delicesine âşık bir adam gibiydim. Ancak kadın rolünü unutup duruyordu. Her on dakikada bir, yüz ifadesi değişiyordu, bana sevilen bir kadın gibi karşılık veriyordu. Ben de oyunu durdurup, 'Hayır, bunu yapmamaya söz vermiştin. Seni seviyorum, ama içten olmadığımı biliyorsun,' diyordum. Ancak aslında içtendim. O gece ona tapıyordum. Yaşamımda hiç bu kadar âşık olmamıştım. Oysa bana karşılık vererek her şeyi mahvediyordu. Bu yüzden onu göndermek zorunda kaldım, çünkü bana aşkla karşılık verip duruyordu."

"Kızdı mı peki?" diye sordum. (Çünkü dinlerken çok kızmıştım ve onun kızınamı istediğini de anlamıştım.)

"Evet. Çok kızdı. Bana hakaretler yağdırdı. Ama ben aldırmadım. Bana sadist ve kötü yürekli falan olduğumu söyledi. Ancak ben aldırmadım. Bir anlaşma yapmıştık, kabul etmişti, sonra her şeyi mahvetmişti. Yaşamımda bir kez olsun, karşılığında bir şey vermek zorunda kalmaksızın bir kadını sevmek istemiştim. Ancak aslında benim için bunun bir önemi yok. Sana bunları, aldırmadığım için anlatabiliyorum, anlıyor musun beni?"

"Onu bir daha gördün mü?"

"Hayır, görmedim elbette. Ona rastladığım sokağa gittim, ama onu göremeyeceğimi biliyordum. Keşke bir fahişe olsaydı, ama olmadığını biliyorum, çünkü olmadı-

ğını söylemişti. Bir kafede çalışıyormuş. Âşık olmak istediğini söylemişti."

Sonra gecenin ilerleyen saatlerinde bana şu öyküyü anlattı: Ressam olan yakın arkadaşı B.B. evlenmiş, ama evliliği cinsel yönden asla doyurucu olmamış. (Şöyle dedi: "Elbette evlilik cinsel açıdan asla doyurucu olmamış," bu sözcükler bana klinik bir terim gibi geldi.) B. kent dışında oturuyormuş. Her gün evi temizlemek için kasabadan bir kadın geliyormuş. Bir yıla yakın bir süredir B., karısı üst kattayken her gün bu kadınla mutfak halısının üzerinde sevişiyormuş. De Silva, B.yi görmek için evlerine gitmiş ama B. evde değilmiş. De Silva onlar gelene kadar evde kalmış ve temizlikçi kadın da her zamanki gibi temizliğe gelmiş. Kadın, De Silva'ya bir yıldır B. ile yattığını ve B.yi sevdiğini söylemiş, "Ben B.ye layık biri değilim elbette, ama karısı da layık değil," demiş. "Ne sevimli değil mi Anna? Karısı ona layık değil, dedi; bizim gibiler böyle konuşmaz."

"Kendi adına konuş," dedim ama o başını bir yana eğdi ve "Yo, ben bundan çok hoşlandım... Çok sıcaktı. Bu yüzden ben de seviştim onunla. Tıpkı B.nin yaptığı gibi, o elde dokunmuş mutfak halısının üzerinde sevişmiş onunla. Bunu yapmak istedim, çünkü B. yapmıştı. Neden bilmiyorum. Elbette bence bir anlamı yoktu." Sonra B.nin karısı, B. gelmeden önce eve bir çekidüzen vermek için dönmüş. De Silva'yı orada görünce çok sevinmiş, çünkü De Silva kocasının arkadaşıymış ve "yatakta B.yi boşladığı için, onu yatak dışında hoşnut etmeye" çalışıyormuş. De Silva, bütün gece boyunca kadının, kocasının temizlikçi kadınla yattığını bilip bilmediğini öğrenmeye çalışmış. "Sonra durumun farkında olmadığını anladım, bu yüzden ona 'Elbette kocanızın temizlikçi kadınla yatması hiçbir şey ifade etmez, buna aldırmamalısınız,' dedim. Öfkeden küplere bindi. Kıskançlık ve

nefretle delirmiş gibiydi. Anlayabiliyor musun Anna? 'Demek her sabah mutfak halısında o kadınla sevişiyormuş,' deyip duruyordu. Bu cümleyi durmadan yineliyordu: 'Ben yukarıda kitap okurken, o her sabah o kadınla mutfak halısının üstünde sevişiyormuş.'" De Silva, dediğine göre, onu yatıştırmak için elinden geleni yapmış, sonra B. gelmiş. "B.ye yaptıklarımı anlattım, o da beni bağışladı. Karısı ondan ayrılacağını söyledi. Galiba ayrılacak. Hem de B. 'mutfak halısının üzerinde' temizlikçi kadınla seviştiği için."

"Bunu neden yaptın?" diye sordum. (Dinlerken, inanılmaz derecede soğuk ve huzursuzluk verici bir dehşet içinde kalmıştım, bu dehşet elimi kolumu bağlamıştı.)

"Neden? Niye sordun? Ne fark eder ki? Ne olacağını görmek istemiştim, hepsi bu."

Konuşurken gülümsemişti. Bu, bana bir şeyler anımsatan, oldukça şeytansı, neşeli, meraklı bir gülümsemeydi. Bu gülümsemeyi anımsadım, düşümün özü, düşümdeki sembolün gülümsemesiydi bu. Yine de şöyle düşünüyordum: Bu, "Ne olacağını görmek istedim,"

"Bundan sonra ne olacak merak ettim," sözleri, bu aydınlık taslayan tavırlar, birçok insanın, hepimizin yapısının bir parçası olan bir şeyin göstergesi. Bu, "Hiçbir önemi yok, benim için hiç fark etmez," demenin, De Silva'nın sözlerinde açıkça görülen şeyin öteki yüzü.

De Silva ve ben geceyi beraber geçirdik. Neden? Benim için hiç fark etmiyordu da ondan. Benim için fark edecek olması ya da fark edebilecek olması seçeneği çok uzaklara itilmişti. Bu, beyaz kumdan bir ufukta yürüdüğünü gördüğüm, ama dokunamadığım Anna'ya aitti.

Benim için gece, De Silva'nın olanları ilginç bulduğunu belli eden, soğuk gülümsemesi kadar ölüydü. De Silva soğuk, uzak ve dalgındı. Onun için de fark etmiyordu. Yine de zaman zaman gururuz, annesine muh-

taç bir çocuğa dönüşüyordu. Beni soğuk, duygusuz ve merak dolu anlarından çok, böyle davranması kaygılandırıyordu. İnatla, "Elbette sorun bende değil, onda, çünkü bu durumu ve bizi yaratanlar, erkeklerin ta kendisi," diye düşünüyordum. Sabah, bu bilgiye dün gece ve her zaman nasıl tutunduğumu anımsayarak kendimi aptal gibi hissettim. Bu neden doğru olsun ki?

Sabah De Silva'ya kahvaltı hazırladım. Soğuk ve duygusuzdum. Mahvolmuştum, sanki içimde hiç yaşam kıpırtısı ya da sıcaklık kalmamış gibiydi. Bu adam yaşam gücümü emmişti sanki. Yine de birbirimize karşı çok dostça davranıyorduk. Ona karşı dostça ve uzak hissediyordum kendimi. Çıkarken, bana telefon edeceğini söyledi, ben de kendisine onunla bir daha yatmayacağımı söyledim. Yüzünde birden hırçın, öfkeli bir ifade belirdi; sokaktan getirdiği kız, sevgi dolu sözcüklerine karşılık verdiğinde de herhalde yüzünde böyle öfkeli ve hırçın bir ifade belirmişti. Ancak ben böyle bir tepki vereceğini beklemiyordum. Sonra gülümseyen, soğuk maskesini yeniden taktı ve "Neden?" dedi. "Çünkü benimle yatmışsın, yatmamışsın umurunda değil," dedim. "Ama senin de umurunda değil," demesini bekliyordum, bunu kabul edecektim de. Ancak birden yıkılarak, gece zaman zaman dönüştüğü acınası bir çocuğa dönüştü: "Umurumda, gerçekten umurumda." Bunları söylerken, neredeyse göğsünü dövecekti; umurunda olduğunu kanıtlamak için kaldırdığı yumruğunu tam yarı yoldayken indirdi, gördüm. Yine sis bulutu içinde geçen düşün atmosferini hissettim; içime bir anlamsızlık, bir duygusuzluk doldu.

"Hayır, değil, ama arkadaşlığımız sürecek," dedim. Hiç konuşmadan aşağı indi. O öğleden sonra bana telefon etti. Eğlenceli, soğuk ve kötü niyetli bir biçimde, ikimizin de tanıdığı bazı kişilerle ilgili birkaç öykü anlat-

tı. Kaygılanmamdan, dilinin altında bir bakla olduğunu anlamıştım, ama ne, bilemiyordum. Sonra dalgın, kayıtsız denebilecek bir biçimde, "Bu gece bir arkadaşımın üst kattaki odanda yatmasına izin verir misin? Hani şu senin odanın tam üstündeki odada," dedi.

"Ama orası Janet'ın odası," dedim. Gerçekte ne demek istediğini anlayamamıştım.

"Onu başka bir odaya taşıyabilirsin – ama fark etmez. Herhangi bir oda olabilir. Üst katta. Kızla ben bu gece saat on civarında geleceğiz."

"Gece benim evimde kalması için bir kadın arkadaşını mı getireceksin?" O kadar aptaldım ki, ne yapmak istediğini anlayamamıştım. Yine de çok öfkelenmiştim, demek ki anlamışım.

"Evet," dedi kayıtsızlıkla. Sonra dalgın, soğuk bir sesle, "Her neyse, fark etmez," dedi ve telefonu kapadı.

Orada öylece durup düşünmeye başladım. Sonra öfkem sayesinde olanları anladım ve ona telefon ettim. "Benim evime o kadını, onunla yatmak için mi getirmek istiyorsun yani?" diye sordum.

"Evet. Arkadaşım da değil. İstasyondan bir fahişeyi alıp evine getirecektim. Tam senin odanın üstündeki odayı istedim, çünkü bizi duymanı istiyordum."

Hiçbir şey söylemedim. De Silva, "Anna, kızdın mı?" diye sordu.

"Beni kızdırmak istemeseydin, zaten bunu tasarlamazdın," dedim.

Bunun üzerine bir çocuk gibi, "Anna, Anna, özür dilerim, bağışla beni," diye bağırdı. Ağlayıp sızlamaya başladı. Sanırım, orada durmuş boştaki eliyle göğsünü dövüyor ya da kafasını duvara vuruyordu – her neyse, herhangi biri olabilecek düzensiz gümbürtüler duyuyordum. Birden bütün bunları ta başından, evime bir kadın getireceğini söylemek için telefon ettiği andan beri plan-

lamış olduğunu anladım, böylece sonunda göğsünü dövebilecek ya da başını duvarlara vurabilecekti, yaptıklarının bütün amacı buydu. Bu yüzden telefonu kapattım.

Daha sonra iki mektup aldım. İlki soğuk, kötü niyetli, küstah, ama hepsinden öte anlamsız bir mektuptu, konuyla ilgisi yoktu, hiçbiri birbirine benzemeyen on tane olayın ardından yazılabilirdi. Zaten mektubu yazmaktaki amacı da mantıksız davranmaktı. İki gün sonra, bir çocuğun isterik feryat figanı. Bu ikinci mektup beni birincisinden daha çok sinirlendirdi.

De Silva'yı iki kez düşümde gördüm. Acı-vermekten-duyulan-zevk ilkesinin bedene bürünmüş haliydi. Düşümde şekil değiştirmemişti, tıpkı yaşamdaki gibiydi, kötü niyetli, soğuk ve meraklı bir biçimde gülümsüyordu.

Dün Molly telefon etti. De Silva'nın, karısını, iki çocukla, beş parasız bırakarak terk ettiğini duymuştu. Üst tabakadan zengin De Silvalar, hepsini kabul ederek aralarına almışlardı. Molly: "Karısını istemediği ikinci çocuğu doğurmaya ikna etmesinin amacı, kadını sıkı sıkı bağlamak ve böylece kendisini serbest bırakmasını sağlamakmış. Sonra da kalkıp İngiltere'ye gelmiş, burada benim başını okşamamı bekliyordu herhalde. Ne korkunçtur ki, eğer bu önemli anda başka bir yerde olmasaydım, doğruyu söylediğini düşünürdüm: Zavallı Seylanlı aydın, geçimini sağlayamadığı için karısını ve iki çocuğunu bırakarak Londra'nın bol ücret veren aydın pazarına gelir. Amma salağız, her zaman da böyle olduk ve sonsuza kadar da öyle olacağız, hiç ders almıyoruz ve çok iyi biliyorum ki, gelecek sefere böyle bir şey olduğunda hiç ders almamış olacağım."

Artık uzunca bir süredir tanıdığım B. ile sokakta bir rastlantı sonucu karşılaştım. Birlikte bir fincan kahve içmeye gittik. De Silva'dan sevgiyle söz etti. De Silva'yı,

"karısına daha nazik olmaya" zorladığını söyledi. Eğer De Silva öteki yarısını ödemeye söz verirse, karısına bir aylık bağlayıp, yarısını ödemeyi önermişti. "Peki öteki yarıyı ödüyor mu?" diye sordum. "Elbette buna yanaşmadı," dedi B. çekici, zeki yüzünde yalnızca De Silva adına değil, bütün evren adına özür diler gibi bir ifadeyle. "Peki De Silva nerede?" diye sordum, yanıtını bilerek. "Gelip kasabada, benim evin yanındaki evde oturacak artık. Orada bir kadına âşık oldu. Aslında benim evime her sabah temizliğe gelen kadın bu. Yine de kadın bizim eve temizliğe gelmeyi sürdürecek, işte buna çok sevindim. Çok tatlı bir kadın o."

"Sevindim," dedim.

"Evet, De Silva'yı çok severim."

ÖZGÜR KADINLAR 4

Anna ve Molly, Tommy'yi iyi yönde etkilerler.

Marion, Richard'ı terk eder. Anna kendini kötü hissetmektedir.

Anna, Richard'la Molly'yi bekliyordu. Gece epey ilerlemişti, saat neredeyse on birdi. Yüksek tavanlı beyaz odanın perdeleri kapatılmış, defterler ortadan kaldırılmıştı, üzerinde içki ve sandviçler olan bir tepsi şimdiden hazırdı. Anna, ruhsal bir bitkinliğin verdiği yorgunlukla bir koltuğa yığılmıştı. Artık kendini denetleyemediğini fark etmişti. Ayrıca, akşam erken saatlerde, Ivor'ın aralık oda kapısından üzerinde sabahlıkla dolaşan Ronnie'yi görmüştü. Görünüşe bakılırsa haber vermeksizin yeniden eve taşınıvermişti ve şimdi her ikisini de evden atmak kendisine kalmıştı. Kendini, "Ne fark eder ki?" diye düşünürken yakalamıştı. Hatta Janet'la eşyalarını toplayıp evi Ronnie ve Ivor'a bırakabilirdi, kavgadan kaçınmak için her şeyi yapabilirdi. Böyle çılgınca bir şey düşünebiliyor olması onu şaşırtmadı, çünkü artık büyük olasılıkla deli olduğuna karar vermişti. Düşündüğü hiçbir şey ona zevk vermiyordu; günlerdir zihninden hiçbir duyguyla bağlantısı olmayan bir sürü düşünce ve görüntü-

nün geçişini izliyordu, bunların hiçbirisi kendisine ait değildi.

Richard, Molly'yi şu sıralar, birbirinden çekici dört yeni koca adayı arasında bir seçim yapmaya çalışan çok güzel ve uçarı bir dulu canlandırdığı oyundan sonra tiyatrodan alacağını söylemişti. Anna, Molly ve Richard konuşacaklardı. Üç hafta önce, Tommy tarafından geç saatlere kadar gitmesine izin verilmeyen Marion, bir zamanlar Anna ve Janet'ın kaldığı üst kattaki dairede yatmıştı. Ertesi gün Tommy annesine Marion'ın Londra'da kalacak bir yere ihtiyacı olduğunu bildirmişti. Ara sıra kullanacak olmasına karşın, Marion dairenin tam kirasını ödeyecekti elbette. O günden beri Marion evine yalnızca bir kez, giysilerini almak için uğramıştı. Molly'nin evinde yaşıyor ve Richard'la çocuklarını gerçekten terk etmişe benziyordu. Ancak kendisinin bundan haberi yok gibiydi, çünkü her sabah, mutfakta Molly'nin uyarısıyla telaşlanan Marion yüzünden bir olay çıkıyor ve Marion farkında olmaksızın gece geç saatlere kadar kaldığı için gerçekten yaramazlık yaptığını ve o gün evine gidip her şeye bakacağını söylüyordu. "Evet, gerçekten, söz veriyorum Molly," diyordu, sanki sorumlu olduğu kişi Molly'ymiş gibi. Molly, Richard'a telefon edip bir şeyler yapması gerektiğini söyledi. Ancak Richard bunu reddetti. Âdet yerini bulsun, diye eve bakacak birini bulmuştu ve sekreteri Jean şimdiden eve yerleşmişti bile. Marion'ın gitmesi, Richard'ı sevindirmişti.

Sonra başka bir şey oldu. Hastaneden çıktığından beri evinin koruyucu duvarlarının arasından çıkmamış olan Tommy, Marion'la birlikte Afrika'nın özgürlüğü konulu politik bir toplantıya gitti. Toplantıdan sonra adı geçen ülkenin Londra karargâhının önündeki sokakta, önceden tasarlanmamış bir gösteri düzenlenmişti. Marion ve Tommy, çoğunlukla öğrencilerden oluşan kala-

balığın ardından gitmişlerdi. Polisle kalabalık arasında çatışma çıkmıştı. Tommy beyaz baston kullanmıyordu, üzerinde kör olduğunu belirtecek hiçbir işaret yoktu. "Kımıldamaması" emredildiği zaman, kımıldamış ve tutuklanmıştı. Kalabalık tarafından Tommy'den birkaç dakikalığına uzaklaştırılan Marion, çığlıklar atarak polisin üzerine atılmıştı. On on iki kişiyle birlikte polis merkezine götürülmüşlerdi. Ertesi sabah para cezasına çarptırılmışlardı. Gazetelerde de kentin "ünlü bankerinin eşi"yle ilgili haberler çıkmıştı. Bunun üzerine Richard, Molly'ye telefon etmiş, Molly de ona yardım etmeyi reddetmişti. "Marion için kılını kıpırdatmazdın, gazeteler şimdi haber peşinde oldukları için Jean'le olan ilişkini öğrenecekleriden korkuyorsun." Bunun üzerine Richard, Anna'ya telefon etmişti.

Bu konuşma sırasında Anna, Richard'la birbirlerine karşılıklı düşmanca sözler söylerken, yüzünde gergin bir gülümseme, elinde ahize öylece dururken kendini seyrediyordu. Bunu yapmaya zorunlu olduğunu hissediyordu; sanki Richard'la kendisinin başka sözcükler kullanması olanaksızdı; sanki iki manyak karşılıklı geçmiş konuşuyorlardı.

Richard bu olay karşısında gereğinden fazla öfkelenmişti: "Tam bir komedi bu. Bunu bilerek yaptınız, evet efendim, aynen öyle, benden öç almak için. Afrika'nın özgürlüğüymüş, ne maskaralık! Planlanmadan gelişen gösteriymiş. Komünistleri Marion'ın başına sardınız, o da öylesine saf ki, bunlardan birini gördüğünde komünist olduğunu anlamaz bile. Bunlar hep senin ve Molly'nin başının altından çıkıyor, beni aptal durumuna düşürmek istiyorsunuz."

"Elbette tek amacımız bu, sevgili Richard."

"Sizin şaka anlayışınız bu, şirket yöneticisinin karısı komünist oldu ha!"

"Ah, elbette."

"Ben de sizin kirli çamaşırlarınızın ortaya dökülmesini sağlayacağım."

Anna, "Bütün bunlar çok korkunç," diye düşündü. "İngiltere'de yaşıyor olmasaydık, Richard'ın öfkesi, insanların işlerini kaybetmesi, hapse girmesi ya da kurşuna dizilmesi anlamına gelebilirdi. Oysa burada Richard yalnızca öfkeli bir adam, ama o kadar korkunç bir şeyin yansıması ki... bense burada durmuş boş boş iğneliyorum onu."

İğneleyici bir biçimde, "Sevgili Richard, Marion ve Tommy bunu planlamadı. Yalnızca kalabalığa kapıldılar," dedi.

"Kapılmak mı! Sen kimi kandırdığını sanıyorsun?"

"Rastlantıya bak ki ben de oradaydım. Bu sıralar gösterilerin planlanmaksızın patlak verdiğini bilmiyor muydun? Komünist Parti, gençlerin üzerindeki etkisini yitirdi, İşçi Partisi de böyle gösteriler örgütlemeyecek kadar saygındır. Bu yüzden gençler toplanıp, Afrika, savaş gibi konularda düşüncelerini belirtiyorlar, hepsi bu."

"Senin orada olduğunu tahmin etmeliydim."

"Hayır edemezdin, çünkü bu tümüyle bir rastlantıydı. Tiyatrodan dönüyordum, sokakta çok sayıda öğrencinin koşmakta olduğunu gördüm. Otobüsten indim ve olanları görmek için yaklaştım. Gazetelerde okuyana kadar Marion ve Tommy'nin orada olduğunu bilmiyordum."

"Peki bu konuda ne yapmayı düşünüyorsun?"

"Hiçbir şey yapmayı düşünmüyorum. Kızıl tehlikeyle kendin uğraş."

Anna bunun bir son olmadığını ve olayların mantığının kendisini bir şeyler yapmaya zorlayacağını hissederek telefonu kapadı.

Kısa bir süre sonra Molly, morali çok bozulmuş bir

biçimde telefon etti: "Anna, Tommy'yle konuşup aklının başına gelmesini sağlaman gerek."

"Sen onunla konuştun mu?"

"Tuhaf olan da bu zaten. Bunu deneyemiyorum bile. Kendi kendime Marion ve Tommy'nin dizginleri ellerine almalarına izin vererek kendi evimde bir konuk gibi yaşayamam deyip duruyorum. Hem neden böyle bir şey yapmak zorunda kalayım ki? Ancak sonra tuhaf bir şey oluyor, gidip onlarla bu konuda yüzleşmek için kendimi ikna ediyorum, ama Marion'la yüzleşemiyorsun, aklı hep başka yerlerde. Sonra bir bakıyorum, 'Eh, neden olmasın? Ne fark eder ki? Kimin umurunda?' diye düşünmeye başlamışım. Sonra omuzlarımı silktiğimi fark ediyorum. Tiyatrodan gelince, evde bulunmaktan bile suçluluk duyarak, Marion ve Tommy'yi rahatsız etmemek için bir hırsız gibi üst kata süzülüyorum. Bunu anlayabiliyor musun?"

"Evet, ne yazık ki anlıyorum."

"Evet. Ancak beni asıl korkutan şu: Bu durumu sözcüklere dökersek şöyle açıklayabiliriz, anlarsın ya, kocamın ikinci karısı, oğlum olmadan yaşayamadığı için evimize taşınıyor, falan; kulağa yalnızca tuhaf gelmiyor... Ama elbette, bunun bir anlamı yok. Dün ne düşündüm, biliyor musun Anna? Bir fare kadar sessiz, üst katta oturuyor ve Marion'la Tommy'yi rahatsız etmemeye çalışıyordum; eşyalarımı toplayıp uzaklara giderek bu evi onlara bırakmayı düşünüyordum; galiba bizden sonraki kuşak bize şöyle bir bakacak, sonra yaşadığımız karmaşanın çok korkunç olduğunu düşündükleri için on sekizlerinde evlenecekler, boşanmaları engelleyecekler ve katı ahlaki kurallar koyacaklar..." Molly'nin sesi titredi ve sözünü çabucak bitirdi: "Anna, lütfen onlarla konuş, onlarla konuşman gerek, çünkü ben artık hiçbir şeyle başa çıkacak durumda değilim."

Anna mantosunu giydi, çantasını aldı, artık onlarla "başa çıkmaya" hazırdı. Ne söyleyeceği ve hatta ne düşündüğü konusunda en ufak fikri yoktu. Odasının ortasında bir kesekâğıdı kadar boş, Tommy'yle Marion'ın yanına gidip onlarla konuşmaya hazır, duruyordu. Peki ama onlarla ne konuşacaktı? Richard'ı ve onun sıradan, öfkeli itirazlarını düşündü; bütün cesareti damarlarından çekilmiş ve geride yalnızca bitkin gözyaşları kalmış olan Molly'yi; acının ötesine geçip, sakin bir isteriye kapılan Marion'ı; Tommy'yi düşündü. Kör olan Tommy'nin inatçı yüzünü görebiliyor ve ondan çevreye yayılan bir tür güç hissediyordu, ama buna bir ad veremiyordu.

Birdenbire kıkır kıkır güldü. Anna bu kıkırdamayı duydu ve "Evet, işte Tommy kendini öldürmeye kalkışmadan önce bana geldiği gece aynen böyle gülmüştü. Ne tuhaf, daha önce hiç böyle güldüğümü duymamıştım," diye düşündü.

Tommy'nin içindeki böyle kıkırdayan insana ne olmuştu? O tümüyle yok olmuştu, galiba Tommy kafasına sıktığı kurşunla onu öldürmüştü. "Böyle mutlu, anlamsız bir kahkaha atmam ne tuhaf! Tommy'ye ne diyeceğim? Ortalıkta neler döndüğünü bilmiyorum bile.

Neler oluyor böyle? Tommy'yle Marion'a gidip, Afrika milliyetçiliğiyle ilgileniyormuş gibi yapmayı bırakın, ikiniz de bunun çok saçma olduğunu biliyorsunuz, mu diyeceğim?"

Anna bunların anlamsızlığı karşısında yine kıkırdadı.

Tom Mathlong böyle bir durumda ne derdi? Kendini, Tom Mathlong'la bir kafede oturmuş, ona Tommy ve Marion'ı anlatırken düşledi. Tom onu dinler ve şöyle derdi: "Anna, bana bu iki insanın Afrika'nın özgürlüğü için çalışmaya karar verdiğini mi söylüyorsun? Bunu neden yaptıkları beni ilgilendirmez ki?" Ancak sonra gülerdi. Evet. Anna, onun, midesini sarsarak kopan boğuk,

tok kahkahasını duyabiliyordu. Evet. Ellerini dizlerine koyup gülerdi ve başını sallayarak, "Sevgili Anna, keşke bizim sorunlarımız da seninkilere benzeseydi," derdi.

Anna bu kahkahayı duyunca, kendini daha iyi hissetmeye başladı. Tom Mathlong'u düşününce aklına gelen birkaç kâğıdı toparladı telaşla; bunları çantasına tıktığı gibi sokağa fırladı ve koşarak Molly'nin evine gitti. Yolda Marion'la Tommy'nin tutuklanmış olduğu gösteriyi düşünüyordu. Bu gösteri, Komünist Parti'nin eski günlerinde düzenlenen akıllı uslu gösterilere hiç benzemiyordu; İşçi Partisi mitingleriyle de uzaktan yakından ilgisi yoktu. Hayır, bu akıcı, deneysel bir şeydi; insanlar bunu, neden yaptıklarını bilmeksizin yapmışlardı. Gençlerden oluşan ırmak, sokaktan karargâha doğru akmıştı. Onları yöneten ya da denetleyen biri yoktu. Sonra binanın çevresinde, seslerinin kulağa nasıl geldiğini dinler gibi, deneme kabilinden sloganlar atmışlardı. Sonra polisin gelişi. Polisler de tereddütlü ve dikkatliydi. Az sonra neler olabileceğini bilemiyorlardı. Anna bir kenarda olanları seyrediyordu: Bu, yerinde duramayan, akıcı insan hareketinin ve polislerin arasında bir alt kalıp ya da motif vardı. On beş yirmi kadar genç, yüzlerinde aynı kararlı, haşin ifadeyle, polislere sataşmak ve onları kışkırtmak ister gibi davranıyordu. Bir polise doğru koşuyor ve o kadar yakınından geçiyorlardı ki, kazayla polisin koluna çarpıyor ya da miğferini düşürmesine neden oluyorlardı. Sonra oradan sıvışıyor, ardından geri geliyorlardı. Polisler bu genç grubunu izliyordu. Hepsi teker teker tutuklandı; çünkü tutuklanmalarını gerektirecek biçimde hareket ediyorlardı. Tutuklandıkları an yüzlerinde bir doyum, bir zafer ifadesi beliriyordu. Polisle gencin itiştiği bir an oluyordu; polis, cesaret edebildiği kadar vahşi davranıyordu; onun yüzünde de birden acımasızca ifade beliriyordu.

Bu arada, oraya meydan okuma ve otorite tarafından cezalandırılma içgüdüsüyle gelmemiş olan öğrenciler, ağızlarından çıkan sloganların kulağa nasıl geldiğini duymak için sıkıcı bir biçimde bağırıyorlardı, bunların polislerle olan ilişkisi bambaşkaydı, polisle aralarında hiçbir bağ yoktu.

Peki tutuklandığında Tommy'nin yüzünde nasıl bir ifade belirmişti? Anna görmemesine karşın bunu tahmin edebiliyordu.

Tommy'nin odasının kapısını açtığında onun yalnız olduğunu gördü, Tommy hemen, "Gelen Anna mı?" diye sordu.

Anna, "Nereden bildin?" dememek için kendini tuttu ve "Marion nerede?" diye sordu.

Tommy, sinirli ve kuşkulu bir biçimde, "Yukarıda," dedi. Aslında, "Onunla konuşmanı istemiyorum," demek ister gibiydi. Koyu, boş bakışlı gözlerini Anna'ya dikmiş, ona odaklamıştı. Bu koyu bakışlar öylesine yoğundu ki, Anna, Tommy'den bir şey gizleyemeyeceğini hissetti. Yine de Tommy bakışlarını tam doğru yere odaklamamıştı; uyarı ve yasaklama dolu bakışların dikildiği yer, Anna'nın biraz solunda kalıyordu. Anna, içinde yükselen isteri duygusuyla, sola, Tommy'nin baktığı ancak göremediği noktaya doğru kaymak zorunda hissetti kendini. "Ben yukarı çıkayım. Yo, lütfen rahatsız olma," dedi Anna, çünkü Tommy, onu durdurmak amacıyla yerinden doğrulmuştu bile. Anna kapıyı kapatıp bir zamanlar Janet'la oturmuş olduğu üst daireye çıktı. Tommy'den, onunla konuşacak hiçbir şeyi olmadığı, onunla hiçbir bağı olmadığı için ayrılmıştı; az sonra da konuşacak hiçbir şeyi olmamasına karşın Marion'la konuşacaktı, işte bunları düşünüyordu.

Merdiven dar ve karanlıktı. Anna'nın başı, karanlık bir kuyuya benzeyen merdivenin temiz, beyaz boyalı sa-

hanlığında belirdi. Kapının aralığından bir gazetenin üzerine eğilmiş olan Marion'ı gördü. Marion, Anna'yı neşeli ve konuksever bir gülümsemeyle selamladı. "Bak," diye haykırdı ve Anna'ya utkuyla bir gazete uzattı. Gazetede Marion'ın bir fotoğrafı, altında da şu sözcükler vardı: "Zavallı Afrikalılara yapılanlar gerçekten çok iğrenç." Bunun gibi şeyler. Marion'ın yorumu fazlasıyla acımasızdı, ama besbelli o bunun farkında değildi. Anna'nın omuzlarının üstünden bu yorumu okurken gülümsüyor, Anna'nın omuzlarını yaramaz bir çocuk gibi hafif hafif dürtüyor ve suçlulukla karışık bir zevkle neredeyse kıvranıyordu. "Annem ve kız kardeşlerim öfkeden kuduruyorlar, öfkeden çıldırdılar."

"Tahmin ederim," dedi Anna soğuk soğuk. Kendi soğuk, eleştirel, hafif sesini duydu ve Marion'ın bu sesi duyunca geri çekildiğini gördü. Anna, beyaz örtülü koltuğa oturdu. Marion ise yatağa. Bu dağınık, güzel kadın, iri bir genç kıza benziyordu. Alımlı ve cilveli görünüyordu.

Anna, "Herhalde Marion'ın gerçekle yüzleşmesini sağlamak için buradayım. Peki onun gerçeği nedir? İçkiyle alevlenen berbat bir dürüstlük. Neden böyle kalmasın ki, neden yaşamının geri kalanını kıkırdayarak, polislerin başlıklarına hafifçe vurup Tommy'yle fesatlık yaparak geçirmesin ki?" diye düşünüyordu.

"Seni gördüğüme çok sevindim Anna," dedi Marion, Anna'nın bir şeyler söylemesini bekledikten sonra. "Bir bardak çay alır mısın?"

"Hayır," dedi Anna kendini konuşmaya zorlayarak. Ancak geç kalmıştı; Marion çoktan odadan çıkıp yandaki mutfağa geçmişti bile. Anna onu izledi.

"Bu güzel daireyi çok seviyorum, burada oturduğun için çok şanslıymışsın, ben buradan asla kopamazdım herhalde."

Anna, beyaz, alçak tavanlı, temiz, ışıklı pencereleri olan, küçük, güzel daireye baktı. Her şey beyaz, parlak ve canlıydı. İçerideki her şey Anna'ya acı veriyordu, çünkü bu iç açıcı küçük odalar, Michael'la aşkının, Janet'ın dört yıllık çocukluğunun, Molly'yle ağır ağır pekişen dostluğunun tanığıydı. Anna duvara yaslandı ve kıvrak bir ev sahibesi rolünü oynarken gözlerinde isterik, heyecanlı bir bakış beliren Marion'a baktı; bu isterinin ardında, Anna'nın, kendisini sorumluluklarından koruyan sığınaktan uzağa, eve gönderme tehlikesi karşısında duyduğu ölümcül dehşet vardı.

Anna, içindeki şalterin kapandığını hissetti; içindeki bir şeyler ölmüş ya da bu durum karşısında hissizleşmişti. Anna bir istiridye kabuğuna dönüşmüştü. Orada durmuş aşk, dostluk, görev, sorumluluk gibi sözcüklere bakıyor ve bunların hepsinin birer yalan olduğunu düşünüyordu. Omuzlarını silktiğini hissetti. Marion onun omuz silktiğini görünce, yüzünü içten bir dehşet kapladı ve "Anna!" dedi, bir yakarıştı bu.

Anna, Marion'a anlamsız olduğunu bildiği bir gülümsemeyle baktı ve "Aman, ne önemi var," diye düşündü. Yeniden öteki odaya geçip, hiçbir şey hissetmeksizin oturdu.

Çok geçmeden, Marion elinde bir çay tepsisiyle geldi. Odaya girince karşılaşacağını sandığı Anna'ya karşı yüzünde suçlu ve meydan okuyan bir ifade vardı. Beklediği Anna orada değildi, onun gelişini geciktirmek için telaşla çay kaşıklarından ve bardaklarından söz etmeye başladı, sonra içini çekti, çay tepsisini itti; yüz kasları gevşedi.

"Molly'yle Richard'ın senden gelip, benimle konuşmanı istediklerini biliyorum," dedi.

Anna sesini çıkarmaksızın oturuyordu. Sonsuza dek böyle sessiz oturacakmış gibiydi. Sonra konuşmaya baş-

layacağını anladı. "Acaba ne söyleyeceğim? Acaba bunları söyleyecek kişi kim olacak? İnsanın öylece oturup kendisinin ne söyleyeceğini beklemesi ne tuhaf," diye düşündü. Sonra sanki bir düşte konuşuyormuş gibi, "Marion, Bay Mathlong'u anımsıyor musun?" (Tom Mathlong'dan söz edecekmişim demek, ne tuhaf!)

"Bay Mathlong da kim?"

"Şu Afrikalı lider. Hani, benimle onun hakkında görüşmek için gelmiştin."

"Ah, evet, adı bir an aklımdan çıkmış."

"Bu sabah onu düşünüyordum."

"Ah, öyle mi?"

"Evet." (Anna, sakin ve kayıtsız bir sesle konuşmaya devam ediyordu. Bir yandan da kendi sesini dinliyordu.)

Marion'ın yüzünde, olanları anlamaya başladığını gösteren sıkıntılı bir ifade belirdi. Saçının gevşekçe sarkan bir perçemini çekiştiriyor, parmağına doluyordu.

"İki yıl önce buradayken büyük bir bunalıma düşmüştü. Haftalar boyunca Sömürgeler Bakanı'yla görüşmeye çalıştıysa da, onu engellemişlerdi. Çok geçmeden hapse gireceğinin farkındaydı. O çok zeki bir adamdır, Marion."

"Evet, emimin öyledir." Marion, Anna'ya istemeksizin gülümseyiverdi. Bu gülümseme, "Evet, çok akıllısın, sözü nereye getirmek istediğini anlıyorum," diyordu.

"Bir pazar günü beni aradı. Çok yorgun olduğunu, biraz dinlenmek istediğini söyledi. Bunun üzerine onu Greenwich'e götürdüm ve bir ırmak teknesine bindik. Dönüş yolunda çok az konuştu. Teknede oturmuş gülümsüyordu. Kıyıyı seyrediyordu. Biliyor musun, Marion, Greenwich'ten dönüş yolunda Londra'nın o koca beton kütleleri çok etkileyici görünür? Sözgelimi İlçe Konsey Binası. Sonra o muhteşem ticari binalar. Sonra o rıhtımlar, gemiler ve doklar. Ve Westminster..." (Anna

bundan sonra ne diyeceğini merakla bekleyerek, yumuşak bir sesle konuşuyordu.) "Gördüğümüz her şey yüzyıllardır orada duruyordu. Ona ne düşündüğünü sordum. 'Beyaz göçmenler cesaretimi kıramazlar. En son hapse girdiğimde de cesaretim kırılmamıştı – tarih insanlarımızın yanında. Ancak bu öğleden sonra İngiliz İmparatorluğu'nun ağırlığı bir mezar taşı gibi çöktü üstümüze,' dedi. 'Otobüslerin zamanında gidip gelmesini sağlayacak bir toplumun ya da iş mektuplarının verimli bir biçimde yanıtlandığı, bakanlarının rüşvet yemediğine emin olduğun bir toplumun yaratılması için kaç kuşak gerekli, farkında mısın?' Westminster'ın önünden geçiyorduk ve onun niteliklerini yarısına bile sahip çok az politikacı olduğunu düşündüğümü anımsıyorum; çünkü o neredeyse bir azizdir, Marion..."

Anna'nın sesi çatladı. Bunu duyunca, "Şimdi neler olduğunu anlıyorum," diye düşündü. "İsterikleşiyorum. Marion'la Tommy'nin isterisine kapıldım ben de. Davranışlarımı kontrol edemiyorum. Aziz sözcüğünü kullandım, oysa aklım başındayken bu sözcüğü asla kullanmam. Bunun ne anlama geldiğini biliyorum." Sesi daha yüksek perdeden, daha tiz çıkıyordu artık: "Evet, bir azizdir o. Kendi zevklerini dünya için feda edebilir, ama bir sinir hastası değildir. Afrika'nın bağımsızlığının, zamanında gelen otobüsler ve iyi daktilo edilmiş iş mektupları sorununa dönüştürülmesinin çok üzücü olduğunu söyledim. 'Üzücü olabilir, ama benim ülkem işte bu ölçütlerle yargılanacak,' dedi."

Anna ağlamaya başlamıştı. Kendini ağlarken seyrederek öylece oturup ağladı. Marion eğilmiş, ışıl ışıl gözleri merak ve inanmazlık dolu, onu seyrediyordu. Anna gözyaşlarını tuttu ve devam etti: "Westminster'da indik. Parlamento binasının yanından yürüyerek geçtik. 'Politikacı olmamalıydım,' dedi –herhalde binanın içindeki

küçük politikacıları düşünüyordu– 'Bir ulusal bağımsızlık hareketine, tıpkı bir hortum tarafından emilen yapraklar gibi her çeşit insan rastlantıyla karışıyor.' Sonra bir an daha düşündü ve 'Bağımsızlığımızı kazandıktan sonra kendimi yine hapiste bulabilirim. Bir devrimin ilk yılları için doğru türde insan değilim. Çözümsel makaleler yazmak beni daha mutlu ediyor,' dedi. Sonra çay içmek için bir yere girdik ve 'Şöyle ya da böyle, yaşamımın büyük bölümünü hapiste geçireceğimi sanıyorum,' dedi. Aynen böyle dedi!"

Anna'nın sesi yine çatladı. "Tanrım, eğer oturmuş kendimi seyrediyor olsaydım, bu duygusallık midemi bulandırırdı. Eh, bulandırıyor da zaten," diye düşündü. Titrek ve yüksek bir sesle, "Onun temsil ettiği şeylerin basit görünmesini engellemeliyiz," dedi. Oysa, "Söylediğim her sözle Tom'un temsil ettiklerini basit gösteriyorum," diye düşünüyordu.

"Çok harika bir insana benziyor," dedi Marion. "Ama hepsinin böyle olması beklenemez."

"Elbette beklenemez. Sözgelimi Tom Mathlong'un arkadaşı abartılı davranışları olan, kışkırtıcı bir adam, sürekli içer ve kadın peşinde koşar. Büyük olasılıkla ilk başbakan o olacak, bütün başbakanlık özelliklerine sahip, halk adamı özelliklerine, anlarsın ya."

Marion güldü. Anna da güldü. Kahkahaları yüksek perdeden ve kontrolsüzdü.

"Biri daha var," diye devam etti Anna. ("Kim," diye düşündü. Charlie Themba'dan söz etmeyeceğim herhalde?) "Charlie Themba adında bir sendika lideri. Sert, tutkulu, kavgacı, sadık biri, geçenlerde çıldırdı."

"Çıldırdı mı?" dedi Marion birden. "Ne demek istiyorsun?"

Anna düşünüyordu: "Evet, demek bütün bu süre boyunca Charlie'den söz etmeyi amaçhyormuşum. Sözü

ona getirmeyi amaçlıyordum herhalde."

"Peki, bunalıma düştü diyelim. Biliyor musun Marion, tuhaf olan şey şu ki, kimse onun bunalıma düştüğünü fark edemedi, çünkü oradaki politikacıların hepsi acımasız, yalancı, dalavereci, kıskanç ve kindar kişiler. Orası daha çok Elizabeth Dönemi İngilteresi'ne benziyor..." Anna durdu. Marion sıkıntıyla kaşlarını çatmıştı. "Marion, yüzünde öfkeli bir ifade var, biliyor musun?"

"Öyle mi?"

"Evet, çünkü 'Zavallıcıklar!' diye düşünmek başka bir şey, Afrika politikasıyla İngiliz politikası arasında herhangi bir benzerlik olduğunu kabul etmek bambaşka bir şey... Bu eski bir İngiliz politikası bile olsa."

Marion kızardı, sonra bir kahkaha attı. "Charlie Themba'yı anlatmaya devam et," dedi.

"Charlie, en yakın arkadaşı Tom Mathlong'la kavga etmeye başladı, sonra öteki arkadaşlarıyla, onları suçlamaya ve arkasından dolaplar çevirdiklerini söylemeye başladı. Sonra buraya, benim gibi insanlara acı mektuplar yazmaya başladı. Görmemiz gerekeni görmemiştik. Sonra birden bir mektup aldım, yanımda. Görmek ister misin?"

Marion elini uzattı. Anna mektubu ona verdi. "Bu mektubu çantama koyduğumda neden aldığımın bilincinde değildim," diye düşünüyordu. Mektup bir karbon kopyaydı. Birkaç kişiye daha gönderilmişti: Başına bir kurşunkalemle gelişigüzel bir biçimde "Sevgili Anna" yazılmıştı:

Sevgili Anna,

Son mektubumda sana arkamdan dolaplar çevrildiğini ve beni öldürmek için komplolar düzenlendiğini anlatmıştım. Arkadaşlarım bana düşman kesildiler; bölgemdeki insanlarla konuşup benim kongreye ve onlara düşman olduğumu

söylüyorlar. Bu arada ben çok hastayım ve bana biraz temiz yiyecek göndermeni rica ediyorum, çünkü beni zehirlemelerinden korkuyorum. Çok hastayım, karımın, polisin, hatta valinin emrinde olduğunu keşfettim. O çok kötü bir kadın, onu boşamam gerek. Beni asılsız suçlamalarla iki kez tutukladılar, ama hiçbir yerden yardım alamadığım için bunlara gıkım çıkmadan katlanmak zorundayım. Evimde yapayalnızım. Tavanlardaki ve duvarlardaki gözler beni izliyor. Bana insan eti (ölü insan eti), timsahlar dahil bütün sürüngenlerin, tehlikeli hayvanların etlerini yediriyorlar. Timsah öcünü alacak. Geceleri, bana bakarken parlayan gözlerini görüyorum, bazen de o koca ağzı duvardan bana doğru uzanıyor. Bana acele yardım et. Selamlar kardeşim...

Charlie Themba.

Marion mektubu tutan elini indirdi. Sessizce oturdu. Sonra içini çekti. Uyurgezer gibi ayağa kalktı, mektubu Anna'ya verdi ve eteğinin altını düzelterek oturdu, ellerini kavuşturdu. Bir düşte konuşur gibi, "Anna, dün gece gözümü kırpmadım. Richard'a dönemem, bunu yapamam," dedi.

"Çocukların ne olacak?"

"Evet, biliyorum. Ne korkunç ki, umurumda değil. Bir erkeğe âşık olduğumuz için çocuk yaparız. Eh, en azından ben öyle düşünüyorum. Bunun senin için geçerli olmadığını söylüyorsun, ama benim için böyle. Richard'dan nefret ediyorum. Gerçekten nefret ediyorum. Ondan farkında olmaksızın yıllarca nefret etmiş olmalıyım." Marion yine bir uyurgezer gibi yavaşça ayağa kalktı. Gözleri içki şişesini arıyordu. Bir kitap yığınının üzerinde duran viski şişesinden bardağına yarıya kadar içki doldurdu ve bunu yudumlayarak, elinde bardakla oturdu. "Öyleyse neden burada Tommy'yle kalmayayım? Ha, neden?"

"Ama Marion, burası Molly'nin evi..."

Konuşmanın burasında, merdivenin ilk basamaklarında ayak sesleri duyuldu. Tommy yukarı çıkıyordu. Anna, Marion'ın irkilerek sahiplenici bir tavır takındığını gördü. Viski bardağını indirip dudaklarını çabucak bir mendille sildi. "Ah şu kaygan basamaklar, ama gidip ona yardım etmemeliyim," diye düşünüyordu; kendini unutmuştu.

Tommy ayaklarını sağlamca basarak, ağır ağır yukarı çıktı. Tommy, duvarlara tutunarak sahanlıkta dönerken adımların sesi kesildi. Sonra Tommy içeri girdi. Oda ona yabancı olduğu için eli eşikte durdu, sonra koyu, kör gözlerini odanın merkezine çevirdi, kapıyı bırakarak ileri yürüdü.

"Biraz daha sola," dedi Marion.

Tommy sola döndü, gereğinden fazla adım atınca dizini yatağın kenarına çarptı, düşmemek için hızla döndü ve yatağa dizini çarparak oturdu. Sonra odayı inceler gibi çevreye bakındı.

"Ben buradayım," dedi Anna.

"Ben de buradayım," dedi Marion.

Tommy, Marion'a dönüp "Akşam yemeğini pişirmeye başlasan iyi olur. Yoksa toplantıya gecikiriz," dedi.

"Bu gece büyük toplantıya gidiyoruz da," dedi Marion Anna'ya, suçlu ve neşeli bir biçimde. Gözleri Anna'nınkilerle karşılaştı, yüzünü buruşturdu ve bakışlarını çevirdi. İşte o anda Anna, Marion ve Tommy'ye ne "söylemesi" bekleniyorsa söylediğini anladı, daha doğrusu hissetti. Marion, Tommy'ye dönüp, "Anna yanlış yaptığımızı düşünüyor," dedi.

Tommy, yüzünü Anna'ya çevirdi. Kalın, inatçı dudaklarını birbirine sıkıca yapıştırdı. Bu yeni bir hareketti; dudakları birbirine tutunmaya çalışıyordu sanki, sanki körlüğüyle belli etmekten kurtulduğu bütün kararsızlık-

lar böyle ortaya çıkıyordu. Önceleri, her zaman esrarlı, güçlü bir iradenin gözle görülür imzası olan kontrollü dudakları, şimdi bedeninde hükmedemediği tek şey gibi görünüyordu, çünkü dudaklarını oynattığının farkında değildi. Küçük odanın net ve yapay ışığında gencecik, solgun ve çok savunmasız bir çocuk gibi, kırılgan ve acınası ifadeli dudaklarını oynatarak yatakta tetikte oturuyordu.

"Neden?" diye sordu Tommy. "Neden?"

"Bakın," dedi Anna sesinin isteriden kurtularak yeniden soğuk ve esprili çıktığını fark ederek, "bakın, Londra, çevrede koşuşturup polislere çarpan öğrencilerle dolu. Oysa siz ikiniz her şeyi inceleyip birer uzman olabilecek durumdasınız."

"Buraya gelip Marion'ı benden alacağını sanmıştım," dedi Tommy, kör olduğundan beri kimsenin ondan duymadığı hızlı ve tartışmaya hazır bir konuşma biçimiyle. "Neden babama dönmesi gerekiyor ki? Onu gitmeye zorlayacak mısın?"

"Bakın, neden siz ikiniz bir süreliğine birlikte tatile çıkmıyorsunuz? Bu, Marion'a ne yapacağını düşünecek kadar zaman tanır. Sana da ev dışında kendi kanatlarınla uçmayı denemen için bir olanak verir, Tommy," dedi Anna.

Marion, "Düşünmeme gerek yok," dedi. "Oraya dönmüyorum, o kadar; dönmem ne işe yarayacak ki? Yaşamıma nasıl biçim vereceğimi bilmiyorum, ama Richard'a dönersem işimin biteceğine eminim." Gözleri yaşlarla doldu ve ayağa kalkıp mutfağa kaçtı. Tommy başını çevirerek onun çıkışını dinledi, besbelli boynunun kaslarını zorlayarak Marion'ın mutfaktaki hareketlerini duymaya çalışıyordu.

"Marion'a çok yararın dokundu," dedi Anna alçak sesle.

"Öyle mi?" dedi Tommy acınası bir tavırla, hevesle.

"Ona destek olmalısın, bu çok önemli. Yirmi yıllık bir evliliği yıkmak hiç de kolay değildir; bu evlilik hemen hemen seninle yaşıt." Ayağa kalktı. "Bence bizlere karşı da bu kadar acımasız olmamalısın," dedi, hafif bir ses tonuyla hızlı hızlı konuşarak; bunun bir yakarış gibi çıkmasına şaşırmıştı. "Böyle hissetmiyorum, peki niye böyle söylüyorum?" diye düşünüyordu. Tommy utangaç, pişman, kıpkırmızı olmuş gülümsüyordu. Gülümsemesini, Anna'nın omzunun üzerinde bir yere yöneltmişti. Anna onun bakış açısına doğru kaydı. "Şimdi söyleyeceğim herhangi bir şey, eski Tommy tarafından duyulacaktır," diye düşünüyordu, ama ne söyleyeceğini bilemiyordu.

"Ne düşündüğünü biliyorum, Anna," dedi Tommy.

"Ne düşünüyormuşum?"

"Zihninin derinlerinde, 'Ben kahrolası bir hayırseverim, ne büyük zaman kaybı!' diye düşünüyorsun."

Anna rahatlayarak güldü; Tommy onunla alay ediyordu.

"Onun gibi bir şey," dedi.

"Evet, buna emindim," dedi Tommy utkuyla. "Kendimi vurduğumdan bu yana böyle şeyler konusunda çok kafa patlattım ve senin yanıldığına karar verdim. Sanırım insanların nazik davranılmaya ihtiyaçları var."

"Haklı olabilirsin."

"Evet. Herkes aslında o yüce şeylerin bir işe yaramadığını biliyor."

"Herkes mi?" dedi Anna soğuk soğuk, Tommy'nin katıldığı o gösteriyi düşünüyordu.

"Marion sana artık gazete okumuyor mu?" diye sordu.

Tommy, Anna gibi soğuk soğuk gülümsedi ve "Evet, ne demek istediğini anlıyorum, ama yine de gerçek bu.

İnsanlar aslında ne istiyor biliyor musun? Dünyadaki herkes, 'Gerçekten konuşabileceğim, beni gerçekten anlayacak, bana nazik davranacak bir insan olsaydı keşke,' diye düşünüyor."

"Bak, Tommy..."

"Ah, evet, beynimin o kazadan zarar gördüğünü düşünüyorsun, belki de gerçekten öyleydi, bunu bazen ben de düşünüyorum, ama söylediklerime içtenlikle inanıyorum."

"Senin, senin değiştiğini düşünmemin nedeni bu değil. Nedeni, annene davranış biçimin."

Anna, Tommy'nin kıpkırmızı olduğunu gördü; sonra Tommy başını eğdi ve konuşmaksızın oturdu. Eliyle, "Pekâlâ, ama beni yalnız bırak," anlamına gelen bir hareket yaptı. Anna hoşça kal deyip, sırtı dönük Marion'ın yanından geçerek çıktı.

Yavaş yavaş yürüyerek eve gitti. Üçünün arasında neler geçtiğini, bunların nedenini ya da bundan sonra neler olabileceğini bilmiyordu. Ancak aralarındaki engelin yıkıldığını ve artık her şeyin değişeceğini biliyordu.

Bir süre yatağında yattı; Janet okuldan dönünce onunla ilgilendi; daha sonra Ronnie'yi gördü, yakında aralarında bir irade savaşı yaşanacaktı demek; sonra da oturup Molly'yle Richard'ı beklemeye koyuldu. O ikisinin merdiveni tırmandığını duyunca, o kaçınılmaz çekişmeye karşı kendini hazırladı, ama bu sefer beklediği gibi olmadı. İçeri neredeyse iki dost gibi girdiler. Besbelli Molly, Richard'ı kışkırtmamaya karar vermişti. Ayrıca oyundan sonra henüz kendine gelememişti, bu yüzden Richard'ı sinirlendiren o canlı, heyecanlı tavrından eser yoktu.

İkisi de oturdu. Anna onlara içki koydu. "Onlarla konuştum," diye bildirdi. "Sanırım artık her şey düzelecek."

"Peki bu mucize sayılabilecek değişimi nasıl sağladın?" diye sordu Richard, sözcükleri alaylı olmasına karşın, sesinde alay yoktu.

"Bilmiyorum."

Sessizlik; Molly ve Richard bakıştılar.

"Gerçekten de bilmiyorum. Marion sana dönmeyeceğini söylüyor. Sanırım bunda kararlı. Ben de birlikte bir yerlere tatile gitmelerini önerdim."

"İyi de, ben bunu aylardır söylüyorum," dedi Richard.

"Tommy ve Marion'a senin işyerlerinden birine gidip oradaki durumu incelemelerini önerseydin, giderlerdi."

"Çok uzun zaman önce önerdiğim şeylerle çıkagelip, yeni ve zekice fikirler üretmiş gibi davranmanız beni gerçekten hayrete düşürüyor," dedi Richard.

"Çok şey değişti," dedi Anna.

"Nedenini bana açıklayabilir misiniz?" dedi Richard.

Anna duraksadı ve Richard'a değil de Molly'ye dönerek, "Çok tuhaftı. Ne söyleyeceğimi bilmeden gittim oraya. Sonra ben de onlar gibi isteriye kapıldım, hatta ağladım bile. İşe yaradı. Anlıyor musunuz?"

Molly bir an düşündü, sonra başını salladı.

"Ben anlamadım," dedi Richard, "ama umurumda değil. Şimdi ne olacak?"

"Gidip Marion'ı görmeli ve işleri yoluna koymalısın; Richard, lütfen onu azarlayıp, dırdır etme."

"Ben dırdır etmiyorum, dırdır eden o," dedi Richard, gururu incinerek.

"Molly sanırım sen de bu gece Tommy'yle konuşmalısın. İçimde, konuşmaya hazır olacakmış gibi bir his var."

"Madem öyle, o yatmadan yetişeyim."

Molly kalktı, Richard da onu izledi.

"Sana teşekkür borçluyum, Anna," dedi Richard.

Molly güldü. "Gelecek sefere alıştığımız düşmanlıklara geri döneriz, eminim, ama bu nezaket, bir seferliğine bile olsa, insana zevk veriyor."

Richard da güldü; gönülsüzce olsa da gülmüştü ya; Molly'nin koluna girmesi için kolunu uzattı, sonra ikisi merdivenden aşağı indiler.

Anna, yukarı Janet'ın yanına çıkıp, karanlıkta uyumakta olan çocuğun yanına oturdu. Janet'a karşı duyduğu sevgi içinde kabardı, ama bu gece bu duyguyu eleştirel bir biçimde inceledi: "İşkenceler içinde kıvranmayan ve mücadele vermeyen, kusursuz bir kişi bile tanımıyorum, bir insan için söyleyebileceğin en iyi şey, o insanın bunlara karşı savaştığı oluyor. Oysa Janet'a dokunduğum an, onun için her şeyin farklı olacağını hissediyorum. Neden öyle olsun ki? Farklı olmayacak. Onu kıyasıya bir mücadelenin içine gönderiyorum, ama onu uyurken seyredince hiç de böyle hissetmiyorum."

Anna dinlenmiş ve kendine gelmiş bir biçimde Janet'ın odasından çıktı, kapıyı kapattı ve karanlık sahanlıkta durdu. Şimdi Ivor'la yüzleşme zamanıydı. Kapıyı çaldı, birkaç santim araladı ve karanlığın içine konuştu: "Ivor, bu evden gitmen gerek. Yarın buradan ayrılacaksın." Bir sessizlik, Ivor iyi niyetli bir sesle, ağır ağır, "Seni anladığımı söylemeliyim, Anna," dedi.

"Teşekkür ederim. Anlayacağını umuyordum."

Kapıyı kapatıp yukarı çıktı. "Ne kolaymış," diye düşündü. Niye güç olacağını düşünmüştü ki? Sonra zihninde net bir görüntü belirdi: Ivor elinde bir buket çiçekle yukarı çıkmakta. Elbette, yarın Ivor onu yumuşatmaya çalışacaktı, elinde bir buket çiçekle yukarı çıkıp onu pohpohlayacaktı.

Bundan o kadar emindi ki, öğlen, Ivor elinde büyük bir buket çiçek, yüzünde bir kadını pohpohlamaya ka-

rarlı bir adamın yorgun gülümsemesiyle yukarı çıktığında, hazır bekliyordu.

"Dünyanın en tatlı ev sahibesine," diye mırıldandı Ivor.

Anna çiçekleri aldı, duraksadı, sonra çiçekleri Ivor'ın yüzüne çarptı. Öfkeyle tir tir titriyordu.

Ivor, haksız yere cezalandırılan, ancak buna katlanmaya hazır bir adam gibi yüzünü öteki yana çevirmiş, gülümsüyordu.

"Vay vay," diye mırıldandı. "Vay vay vay!"

"Defol," dedi Anna. Daha önce hiç bu kadar öfkelenmemişti.

Ivor yukarı çıktı ve birkaç dakika sonra Anna, onun toplanırken çıkarttığı sesleri duydu. Az sonra Ivor iki elinde birer bavulla aşağı indi. Eşyaları. Dünyada sahip olduğu her şey. Aman ne acıklı, bütün eşyaları birkaç bavula sığan zavallı genç adam.

Borcu olan kirayı masanın üstüne koydu; geçen beş haftanın kirasını vermemişti, çünkü parası yoktu. Anna şaşkınlıkla, bu parayı ona verme isteğini bastırmak zorunda kaldığını gözlemledi. Bu arada Ivor, tiksintiyle, bezginlikle duruyordu: "Paragöz kadın, eh, ondan başka ne beklenirdi ki?"

Bu parayı bu sabah bankadan çekmiş ya da birinden borç almış olmalıydı, bu da demekti ki, Anna'nın çiçeklere karşın kararından dönmeyeceğini biliyordu. Herhalde, "Bakarsın çiçeklerle gönlünü alırım, bir deneyelim, beş şilini riske atmaya değer," diye düşünmüştü.

Defterler

[Siyah Defter, artık başta planlandığı gibi "Kaynak" ve "Para" başlıklı iki ayrı bölümden oluşmuyordu. Sayfalar, gazetelerden kesilip yapıştırılmış, üzerlerine tarih atılmış, 1955, 1956, 1957 yıllarını kapsayan yazılarla dopdoluydu. Bu yazılar, Afrika'nın şu ya da bu bölgesindeki şiddet, ölüm, ayaklanma ya da nefreti anlatıyordu. Anna'nın el yazısıyla yazılmış tek kayıt vardı, o da 1956 Eylülü'ne aitti:]

Dün gece düşümde, Mashopi Oteli'ndeki insanlarla ilgili bir film yapıldığını gördüm. Senaryo hazırdı, bir başkası tarafından yazılmıştı. Yönetmen beni sürekli, "Senaryoyu görünce çok beğeneceksiniz, sizin elinizden çıkmış olsaydı ancak bu kadar olurdu," diyerek ikna etmeye çalışıyordu. Ancak nedense senaryoyu okuyamadım. Televizyon için hazırlanan filmin provalarına gittim. "Set", Mashopi Oteli'nin önündeki tren yolunun yanında bulunan sakızağaçlarının altına kurulmuştu. Yönetmenin atmosferi böylesine başarıyla yakalaması beni çok sevindirmişti. Sonra "set"in aslında gerçeğin ta kendisi olduğunu anladım: Nasıl olduysa, yönetmen, bütün film ekibini olduğu gibi Orta Afrika'ya götürmüştü; filmi

okaliptüs ağaçlarının altında çekiyordu; beyaz kumdan yükselen şarap kokusundan tutun, yakıcı güneşin vurduğu okaliptüslerin kokusuna varıncaya kadar bütün ayrıntıları yakalamıştı. Sonra filmi çekmek için tekerlekli kameraların getirildiklerini gördüm. Bunlar, oyuna başlamak için hazır bekleyen gruba dönük tutulduklarında bana silahları anımsatmışlardı. Oyun başladı. Huzursuzlanmaya başladım. Sonra yönetmenin seçtiği görüntü ve zamanlamanın, "öykü"yü değiştirdiğini fark ettim. Perdeye yansıyacak görüntü, benim anımsadığımdan çok farklı olacaktı. Yönetmeni ve kameramanı durduracak gücüm yoktu. Ben de bir kenarda durup grubu seyrettim (aralarında ben, Anna da vardım, ama anımsadığım gibi değildim). Grup üyelerinin aralarında anımsayamadığım konuşmalar geçiyordu, ilişkileri de anımsadığımdan başka türlüydü. İçimi büyük bir huzursuzluk kaplamıştı. Çekim bitip oyuncular Mashopi Oteli'nin barında içki içmeye gidince, (birden hepsinin zenci olduğunu fark etmiştim) kameramanlar (bütün teknisyenler de zenciydi) kameralarını geri çekip bunları parçalara ayırdılar (çünkü bunlar aynı zamanda makineli tüfeklerdi). Yönetmenin yanına gidip, "Öykümü niye değiştirdiniz?" dedim. Ne demek istediğimi anlamadığını fark ettim. Bunu bilerek yaptığını ve öykünün bir işe yaramadığını düşündüğünü sanmıştım. Yönetmen çok kırılmıştı, besbelli çok da şaşırmıştı: "Ama Anna, buradaki insanları sen de gördün, değil mi? Benim gördüklerimi sen de görmedin mi? Ağızlarından bu sözcükler çıkmadı mı? Ben yalnızca orada olanı kameraya çektim." Ne diyeceğimi bilemedim, çünkü onun haklı olduğunu, benim geçmişi doğru biçimde anımsamadığımı fark etmiştim. Ben sinirlendiğim için o da sinirlenmişti ve bana, "Hadi gel, bir şeyler iç Anna," dedi. "Görmüyor musun, neyin filmini çektiğimiz hiç önemli değil, yeter ki bir şeyler çekelim."

Bu defteri kapatacağım. Eğer Şeker Anne benden bu düşü "tanımlamamı" isteseydi, bunun verimsizlik olduğunu söylerdim. Üstelik, bu düşü gördüğümden beri Maryrose'un göz hareketlerini ya da Paul'ün kahkahasını anımsayamıyorum. Hepsi uçup gitti.

[Sayfaya defterdeki kayıtların sona erdiğini belirtmek için iki kara çizgi çekilmişti.]

[Siyah Defter gibi, Kırmızı Defter de 1956 ve 1957'de basılmış gazetelerden kesilmiş parçalarla doluydu. Bunlarda, Avrupa, Sovyetler Birliği, Çin ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki olaylar anlatılıyordu. Aynı dönemde Afrika'daki olayları anlatan makaleler gibi, bunlar da genelde şiddeti anlatıyordu. Anna her gördüğü "özgürlük" sözcüğünün altını kırmızı kalemle çizmişti. Gazetelerden kesilmiş bu haber parçalarının sona erdiği yerde kırmızı çizgileri saymış ve özgürlük sözcüğünün tam 679 kez kullanıldığını hesaplamıştı. Bu döneme ait, kendi el yazısıyla yazmış olduğu tek kayıt şuydu:]

Dün Jimmy beni görmeye geldi. Sovyetler Birliği'ne bir öğretmen kuruluyla birlikte gittiği geziden yeni dönmüştü. Bana şu öyküyü anlattı: Harry Mathews adında bir öğretmen, İspanya'da savaşmak için işinden ayrılmış. Savaşta yaralanmış ve bacağı kırıldığı için on ay hastanede yatmış. Bu süre boyunca İspanya konusunu düşünmüş; komünistlerin çevirdiği pis işlerle ve buna benzer olaylarla ilgili birçok yazı okumuş ve Stalin'den kuşkulanmaya başlamış. Her zamanki gibi birçok kişiyle tartışmış; sonra partiden atılmış ve Troçkistlere katılmış. On-

larla da tartışmış ve bu gruptan da ayrılmış. Sakat bacağı yüzünden savaşa gidemeyince, zekâ özürlü çocukları eğitmeye başlamış. "Harry için aptal çocuk yoktur, şanssız çocuk vardır. Bunu söylememe bile gerek yok herhalde." Harry, King's Cross'a yakın bir yerlerde, küçük bir odada kalıyormuş ve insanları bombalanmış, yanmakta olan binalardan falan kurtarmış, hem de birkaç kez. "O bölgede bir efsane olmuş, ama insanlar bir çocuğu ya da zavallı yaşlı bir kadını kurtaran bu aksak kahramanı aramaya başlayınca onu hiçbir yerde bulamıyorlarmış, çünkü söylemeye gerek yok ki, 'Harry bu kahramanlıklarla övünecek olursa kendinden nefret eder'". Savaş bitince Burma'dan dönen Jimmy, eski dostunu görmeye gitmiş, ama kavga etmişler. "Ben yüzde yüz parti üyesiydim, Harry ise pis bir Troçkist, aramızda çok şiddetli tartışmalar oldu, biz de birbirimizi bir daha görmemecesine ayrıldık. Ancak ben o sersem herifi çok severim, bu yüzden ona neler olduğunu öğrenmek için çok uğraştım." Harry ikili bir yaşam sürüyormuş. Toplum içinde özverili, kendini insanlara adamış bir insan gibi yaşıyormuş. Yalnızca okulda zekâ özürlü çocuklar için çalışıp bu konuda büyük başarılar kazanmakla kalmıyor, o bölgenin (çok yoksul bir bölgeymiş bu) çocuklarını evine çağırıp her gece onlara ders veriyormuş. Onlara edebiyat dersleri veriyor, okumayı öğretiyor, onları sınavlar için hazırlıyormuş. Şu ya da bu şekilde, günde on sekiz saat ders veriyormuş. "Söylememe gerek yok, Harry uykuyu boşa geçirilmiş zaman olarak değerlendirir, kendini gecede dört saat uyumaya alıştırmış." Hava Kuvvetleri'nden bir pilotun dul eşi ona âşık olup, onu iki odalı evine davet edene kadar o tek odalı evde yaşamış. Kadının üç çocuğu varmış. Harry, kadına karşı çok nazikmiş, kadın yaşamını ona adamış, oysa Harry kendini okulda olsun, sokakta olsun çocuklara adamışmış. Dışa-

rıdan bakıldığında yaşamı böyleymiş. Bu arada Rusça öğrenmiş. Yine bu arada Sovyetler Birliği'yle ilgili broşürler, gazete haberleri ve kitaplar toplamaya başlamış. 1900 yılından bu yana zihninde Sovyetler Birliği'nin, daha doğrusu Rus Komünist Partisi'nin tarihiyle ilgili kendince bir resim oluşturmuş.

1950 yılında Jimmy'nin bir arkadaşı Harry'yi ziyaret etmiş ve bundan Jimmy'ye söz etmiş. "Üzerinde bir köy gömleği ya da tuniği, ayağında sandaletler varmış, saçı da asker tıraşıymış. Hiç gülümsemiyormuş. Sanki Lenin'in duvardaki portresi – eh, bunu söylememe gerek yok herhalde. Troçki'nin bir boy küçüğü. Arka planda dul kadın saygıyla dolanıyormuş. Çocuklar sokaktan eve, evden sokağa koşuşturup duruyorlarmış. Harry de oturmuş, Sovyetler Birliği'nden söz ediyormuş. Artık Rusçayı akıcı bir biçimde konuşuyormuş ve bırak büyük katliamları, en küçük olayın, en ufak dalaverenin bile aslını tümüyle öğrenmiş. Peki bunları niçin yapıyormuş sence? Anna asla tahmin edemezsin."

"Elbette ederim," dedim. "Kendini o gün için hazırlıyormuş."

"Elbette. Başından belli. Zavallı çılgın, her şeyi hesaplamıştır. Ona göre, bir gün gelecek, Rusya'daki yoldaşlar birden ve rastlantı bu ya, aynı anda gerçeğin farkına varacaklardı. 'Yolumuzu kaybettik, doğru yoldan çıktık, ne yapacağımızı bilemiyoruz. Ancak İngiltere'de, Londra'nın St. Pancras kasabasında Yoldaş Harry var, o her şeyi bilir. Onu çağırıp ona danışalım,' diyeceklerdi." Zaman akıp gitmiş. Her şey daha da kötüleşmiş, ama Harry'ye göre her şey daha da iyiye gidiyormuş. Harry, Sovyetler Birliği'nde patlayan her skandalın, ana fikrini desteklemekte olduğunu düşünüyormuş. Harry'nin odasındaki gazete yığınları tavanlara ulaşmış ve dul kadının odasına taşmış. Rusçayı artık bir Rus kadar iyi konuşu-

yormuş. Stalin ölünce Harry başını sallayıp, "Gelmeleri çok sürmez artık," diye düşünmüş. Sonra Yirminci Kongre: Harry'ye göre bu kongre yeterli olmasa da iyi bir gelişmeymiş. Sonra Harry, yolda Jimmy'ye rastlamış. Eski politik düşmanlar kaşlarını çatıp, gerginleşirler. Sonra başlarını sallayıp gülümserler. Daha sonra Harry, Jimmy'yi yeniden dulun evine götürür, çay içerler. Jimmy şöyle der: "Sovyetler Birliği'ne bir kurul olarak gidiyoruz, geziyi ben düzenliyorum, gelmek ister misin?" Harry birdenbire canlanır. "Gözünün önüne bir getir Anna, orada ahmak ahmak oturmuş düşünüyordum: Zavallı Troçkist, yüreği yine de temiz, bizim okulun öğrettiklerine hâlâ düşkün. Oysa Harry 'Sonunda benim zamanım geldi,' diye düşünüyormuş. Bana gelmesini kimin istediğini sorup duruyordu, besbelli bu onun için çok önemliydi, bu yüzden bu fikrin aklıma o an gelmiş olduğunu söylemedim. 'Partinin' ta kendisinin onu ta Moskova'dan, kendilerine yardım etmesi için çağırttığını sandığını o zaman fark etmemiştim. Her neyse, fazla uzatmayalım, biz otuz mutlu öğretmen Moskova'ya gittik. En mutlumuz da, asker ceketinin bütün ceplerine belgeler ve kâğıtlar tıkıştırmış olan zavallı Harry'ydi. Moskova'ya vardık, Harry'de kendini bir davaya adamış, beklenti içindeki bir adam havası vardı. Hepimize karşı çok nazikti, ama biz bunu, yaşantılarımızı kendininkine göre çok anlamsız bulduğu için bizden nefret etmesine karşın, bunu belli etmemeye çalışmasına bağlıyorduk. Üstelik, çoğumuz eskiden Stalinciydik ve Troçkistlere rastladığımız zaman içimizin acıyla burkulduğunu yadsımıyoruz. Her neyse. Bizim kurul, fabrikalara, okullara, kültür saraylarına, üniversitelere yapılan gezileri kapsayan çiçekli yolda ilerledi, konuşmalardan ve ziyafetlerden hiç söz etmiyorum. Bizim Harry, asker ceketi, sakat bacağı ve devrimci sertliğiyle Lenin'in mezardan hortla-

mış haliydi, tek sorun o aptal Rusların onu tanımamasıydı. Ruslar onun bu büyük ciddiyetine bayıldılar elbette, ama birçok kez Harry'nin neden böyle tuhaf kıyafetler giydiğini ve hatta, anımsadığım kadarıyla, bir derdinin olup olmadığını sordular. Bu arada, Harry'yle aramızdaki dostluk güçlendi, gece birbirimizin odasına gidip şundan bundan konuşuyorduk. Harry'nin bana gitgide büyüyen bir şaşkınlıkla bakmaya başladığını fark ettim. Yine de hâlâ aklından neler geçtiğini anlayamıyordum. Gezimizin son gününde, bir öğretmen örgütünün düzenlediği ziyafete gitmemiz gerekiyordu, ama Harry gelmemeye kararlıydı. Kendini pek iyi hissetmediğini söyledi. Geri döndüğümde onu görmeye gittim; onu, sakat bacağını uzatmış, pencerenin yanındaki bir sandalyede öylece otururken buldum. Beni karşılamak için neşeyle kalktı, sonra gelenin ben olduğumu görünce yumruk yemişe döndü, bunu görebiliyordum. Sonra beni sıkıştırdı ve bu kurula, ona sokakta karşılaştığım zaman aklıma geldiği için davet edildiğini anladı. Ona gerçeği söylediğim için kendimi tekmeleyebilirdim. Yemin ederim, Anna, her şeyi anlamaya başladığım anda 'Kruşçev'in kendisi' falan diye bir öykü uydurmuş olmayı diledim. 'Jimmy, bana doğruyu söyle, sen mi davet ettin beni, bu senin fikrin miydi?' diye tekrar tekrar soruyordu. Gerçekten berbat bir durumdu. Birden içeri çevirmen rehberimiz girip bir ihtiyacımızın olup olmadığını öğrenmek ve bize veda etmek için geldi, çünkü sabah onu görmeyecektik. Yirmi yirmi iki yaşlarında, uzun örgülü sarı saçları olan, gri gözlü, bal gibi tatlı bir kızdı. Kurulda-
ki bütün erkeklerin ona âşık olduğuna yemin edebilirim. Yorgunluktan bayılmak üzereydi, otuz İngiliz öğretmene sarayları, okulları gezdirip dadılık etmek kolay iş değil. Harry birden eline bir fırsat geçtiğini gördü. Bir sandalye çekti ve 'Yoldaş Olga, oturun lütfen,' dedi. Hiç-

bir itiraz kabul etmiyordu. Neler olacağını anlamıştım, çünkü ceketinin ceplerindeki bütün tezleri ve belgeleri çıkarmış, masanın üzerine diziyordu. Onu durdurmaya çalıştım, ama o bana başıyla kapıyı işaret etti. Harry birine kapıyı işaret ederse, o kişi çıkmak zorundadır. Ben de odama gittim, oturup sigara içmeye ve beklemeye koyuldum. Saat sabahın biriydi. Otobüse binip saat yedide havaalanında hazır bulunmak için, saat altıda kalkmamız gerekiyordu. Saat altıda, Olga bitkinlikten yüzü kül gibi olmuş, şaşkınlık içinde odama geldi. Evet, tam yerinde bir tanım bu, şaşkınlık içinde. 'Size arkadaşınız Harry'ye dikkat etmeniz gerektiğini düşündüğümü söylemeye geldim, sanırım pek iyi durumda değil, fazlasıyla heyecanlı,' dedi. Olga'ya onun İspanya savaşı öyküsünü, kahramanlıklarını anlattım, bir iki tane de kendim uydurdum, bunun üzerine Olga, 'Evet, onun iyi bir adam olduğu belli,' dedi. Sonra ağzı yırtılırcasına esnedi ve yatmaya gitti, çünkü ertesi gün bir grup barışsever İskoçyalı rahibe rehberlik etmeye başlayacaktı. Onun ardından da Harry geldi. Bir hortlak gibi iğne ipliğe dönmüş, duyguları körelmiş bir durumdaydı. Yaşamını üzerine kurduğu temel çökmüştü. Bana neler olduğunu anlatırken ben de acele etmesini sağlamaya çalışıyordum, çünkü havaalanına gitmek üzere yola çıkmak zorundaydık ve ikimiz de dün geceden beri üstümüzü bile değiştirmemiştik..."

Besbelli Harry, masanın üzerine kâğıtlar ve gazete sayfalarını yığmış ve ta *İSKRA*[1] günlerinden başlayarak Rus Komünist Partisi'nin tarihi konulu bir ders vermeye koyulmuştu. Olga esnememeye çalışarak ve çekici bir şekilde gülümseyerek, sayıları giderek artan yabancı ko-

1. (Rus.) Rus sosyalist mültecilerinin Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin resmî gazetesi olarak çıkardıkları ve "Kıvılcım" anlamına gelen siyasî gazete. (Ç.N.)

nuklara karşı takınmaya zorunlu olduğu konukseverliğini korumuş. Bir seferinde, Harry'ye tarihçi olup olmadığını sormuş, ama Harry, "Hayır," diye yanıtlamış, "ben de sizin gibi sosyalistim, yoldaş." Tek ayrıntıyı bile atlamaksızın, kızcağıza dalavere, kahramanlık ve karşıt düşüncelerin çatışmasıyla geçen yılları anlatmış. Sabah üç sularında Olga, "Bir dakika izin verir misiniz, yoldaş?" demiş. Kız çıktığında, Harry onun polise gittiğini ve polisin kendisini tutuklayıp Sibirya'ya göndereceğini sanmış. Jimmy ona Sibirya'ya gidip yok olmak konusunda neler hissettiğini sorunca Harry şöyle yanıt vermiş: "Böyle bir an, ne kadar acımasızca olursa olsun cezalandırılmaya değer." Aslında yalnızca rehber Olga'yla, yani babası savaşta ölmüş ve dul annesine bakmakta olan ve gelecek bahar *Pravda*'da çalışan bir gazeteciyle evlenmeyi planlayan o yirmi yaşındaki güzel sarışınla konuştuğunu unutmuştu. Artık tarihin kendisiyle konuştuğunu düşünüyordu. Kendinden geçmiş bir biçimde, başına gelebilecekleri kabullenerek polisi beklemiş, ama Olga lokantadan istediği çaylarla geri dönmüş. "Rusya'daki oda servisini tanımlamak için korkunç sözcüğü yeterli değil Anna; bu yüzden Harry, polislerin kelepçelerle gelmesini uzunca bir süre beklemiştir." Olga fincanlardan birini Harry'nin önüne koyarak oturrnuş ve "Lütfen devam edin, sözünüzü kestiğim için özür dilerim," demiş. Çok geçmeden de uyuyakalmış. Harry de tam Stalin'in Troçki'ye Meksika'da düzenlediği suikastı anlatacakken, cümlesinin yarısındayken, Olga'ya bakmış ve onun, parlak sarı örgülü başı bir yana düşmüş, uyuduğunu görünce donakalmış. Bunun üzerine kâğıtlarını toplayıp kaldırmış. Kızı sevecenlikle uyandırarak onu sıktığı için özür dilemiş. Kızcağız bu kabalığından çok utanmış, kurullara rehberlik yapmaktan çok hoşlanmasına karşın bu işin çok yorucu olduğunu söylemiş, "Üstelik, annem kö-

türüm olduğu için gece eve gittiğimde evin işini yapmam gerekiyor." Harry'nin elini sıkıca tutmuş ve "Size bir söz vereceğim. Size söz veriyorum. Parti tarihçilerimiz, Komünist Partimizin tarihini Yoldaş Stalin döneminde yapılan çarpıtmalardan arındırıp yeniden yazdıklarında, bunu okuyacağım." Kızın böyle görgüsüzce davranmış olmaktan duyduğu utançtan çok etkilenmiş Harry. Birkaç dakika boyunca birbirlerine tekrar tekrar güvence vermişler. Sonra Olga çıkıp Jimmy'yi görmeye gelmiş ve arkadaşının fazla heyecanlı olduğunu söylemiş.

Jimmy'ye daha sonra neler olduğunu sordum. "Bilmiyorum. Aceleyle giyinip toplanmamız gerekti, sonra da uçakla geri döndük. Harry biraz sessiz ve hasta gibiydi, o kadar. Kendisini kurula davet ettiğim için bana özellikle teşekkür etmeyi unutmadı; çok değerli bir deneyim olmuş, öyle dedi. Geçen hafta onu görmeye gittim. Sonunda dul kadınla evlenmiş, kadın hamileydi, bu neyi kanıtlar bilmiyorum, eğer bir şey kanıtlıyorsa elbette."

[Burada iki siyah çizgi, Kırmızı Defter'deki kayıtların sona erdiğini belirtiyordu.]

[Sarı Defter şöyle devam ediyordu:]

*1 Kısa bir öykü

Aşka susamış bir kadın, kendinden genç, daha doğrusu duygusal açıdan deneyimsiz, belki de daha önce kendisi kadar derin bir duygusal deneyim yaşamamış bir adamla tanışır. Kadın, adamın karakteri konusunda kendini kandırmayı seçer; erkek içinse bu, yalnızca sıradan bir ilişkidir.

*2 Kısa bir öykü

Adamın biri, bir kadının sevgisini kazanmak için yetişkin insanların dilini, duygusal açıdan olgun insanların dilini kullanmaktadır. Kadın yavaş yavaş adamın duygusal açıdan olgun biri olmadığını, yalnızca kendisinin olgun bir erkek olduğunu varsaydığının farkına varır; çünkü aslında adam henüz duygusal açıdan bir ergendir. Bunu bilmesine karşın kadın, adamın sözlerinden, kullandığı dilden etkilenip gönlünü ona kaptırır.

*3 Kısa bir öykü

Geçenlerde, bir kitap eleştirisinde şunu okudum: "Şu talihsiz ilişkilerden biridir bu. En mükemmel kadınlar bile, hiç de layık olmadıkları erkeklere âşık olma eğilimindedirler." Bu eleştiri, bir erkek tarafından yazılmıştı elbette. Gerçek şu ki mükemmel kadınlarınkendilerine layık olmayan erkeklere âşık olmalarının nedeni, bu erkeklerin kendilerini doğru bir biçimde "tanımlaması" ya da "iyi" ya da "hoş" erkeklerin asla sahip olamayacakları, ne olduğu henüz tam olarak anlaşılamamış bir özelliğe sahip olmalarıdır. Normal, iyi erkeklerin karakter gelişimi bitmiş, tamamlanmıştır, artık başka bir şeye dönüşemezler. Orta Afrika'da yaşayan arkadaşım Annie'nin öyküsü: "Mükemmel bir erkek"le evlenmiş "mükemmel bir kadın". Adam, güvenilir, sorumluluk sahibi bir devlet memuruydu ve gizli gizli kötü şiirler yazıyordu. Kadın, su gibi içki içen zampara bir madenciye âşık oldu. Adam ne madenin yöneticisi, yazmanı ne de sahibiydi, sıradan bir madenciydi. Hep tehlikeli küçük madenlerde çalışıyordu; ya hep ya hiç, ya zenginlik ya başarısızlık, diyordu. Bir maden boş çıktığında ya da büyük bir kartele satıldığında o madenden ayrılıyordu. Bir gece o ikisiyle

beraber olmuştum. Adam dört yüz kilometre ötede, çalılıkların arasında bulunan bir madenden yeni dönmüştü. Kadın oldukça şişman ve heyecanlıydı, kadın kılığına gömülmüş bir genç kızdı sanki. Adam ona baktı ve "Annie, sen bir korsanın karısı olmak için doğmuşsun," dedi. Nasıl güldüğümüzü çok iyi anımsıyorum, çünkü çok gülünç bir durumdu bu, kentin içindeki o küçük odada korsanlar, mükemmel koca ve avare avare dolanan madenciyle yaşadığı, bedenden çok, düş gücüne dayanan ilişkisi yüzünden suçluluk duyan Annie, iyi eş. Yine de adam bunu söylediğinde Annie'nin ona nasıl minnettarlıkla baktığını anımsıyorum. Adam yıllarca içe içe kendini öldürdü. Yıllar süren sessizlikten sonra Annie'den bir mektup aldım: "X'i anımsıyor musun? Öldü. Beni anlayacağını biliyorum; sanki yaşamımın anlamı da onunla birlikte yok oldu gitti," diyordu mektubunda. Bu öykü İngiliz toplumuna şöyle uyarlanabilir: Kent dışında yaşayan iyi, evli bir kadın, hiç ümit vermeyen bir kafe bar serserisine âşık olur, adam yazar olmak istediğini söylemektedir, belki gerçekten de yazardır, ama bu nokta önemli değil. Öykü, bu serserinin neden çekici olduğunu bir türlü anlamayan, sorumluluk duygusu çok gelişkin, saygıdeğer kocanın bakış açısından yazılmalı.

*4 Kısa bir öykü

Sağlıklı bir kadın adamın birine âşık olur. Daha önce hiç olmadığı kadar sık hastalanmaya başladığını fark eder. Yavaş yavaş aslında kendisinin değil, adamın hasta olduğunu anlar. Hastalığın doğasını, adamın hareketlerinden, sözlerinden değil de, onun hastalığının kendisine yansıma biçiminden anlar.

*5 Kısa bir öykü

Kadının biri, hiç istememesine karşın bir adama âşık olur. Mutludur. Yine de bir gece uyanır. Adam sanki tehlikedeymiş gibi irkilerek kalkar ve "Hayır, hayır, hayır," der. Sonra nerede olduğunu fark eder ve kendini denetler. Sessizce yeniden yatağa uzanır. Kadın, "Neye 'hayır' diyorsun?" demek ister. İçi korkuyla dolmuştur. Ancak bunu söylemez. Yeniden uykuya dalar ve uykusunda ağlar. Uyanır, adam hâlâ uyanıktır. Kadın kaygıyla, "Çarpan senin kalbin mi?" diye sorar. Adam somurtkan bir biçimde, "Hayır, seninki," der.

*6 Kısa bir öykü

Bir adam ve bir kadın birbirlerine âşık olurlar. Kadın, aşka susamış olduğu, adam birine sığınmaya gereksinim duyduğu için. Bir öğleden sonra adam çekinerek, "Gidip şu işimi halledeyim..." diyerek bahaneler sıralamaya başlar. Ancak kadın onun uzun ayrıntılı açıklamasını dinlerken bunun bir bahane olduğunu anlar, çünkü yüreği kederle dolmuştur. "Elbette, elbette," der. Adam genç sesiyle yüksek perdeden bir kahkaha atarak, saldırganca, "Beni ne kadar özgür bırakıyorsun," der. Kadın da, "Özgür bırakıyorsun da ne demek? Ben senin gardiyanın değilim, beni Amerikan kadınlarına benzetmeye çalışma," der. Adam eve gece geç saatte gelir, yatağa girer, kadın uyanarak ona döner. Adamın kendisine dikkatli ve ölçülü bir biçimde sarıldığını hisseder. Adamın sevişmek istemediğini anlar. Penisi gevşektir, ama yine de kadının uyluklarına sürtünür (bu kadar safça davranabilmesi kadını sinirlendirir). Kadın sertçe, "Uykum var," der. Adam durur. Kadın, adamı incitmiş olabileceğini düşünerek kendini çok kötü hisseder. Birden ada-

mın penisinin çok büyümüş olduğunu fark eder. Adamın kendisini, onu reddettiği için arzulaması kadını kedere boğar. Yine de adama âşıktır ve ona döner. Seks işi bittiğinde, kadın, bunun erkek için bir şeyi becermek anlamına geldiğini anlar. İçgüdüsel olarak, ne söyleyeceğinin farkında olmaksızın, sertçe, "Az önce başka bir kadınla sevişiyordun," der. Adam hemen, "Nereden bildin?" diye sorar. Sonra bunu söylememiş gibi, "Hayır. Sen öyle sanıyorsun," der. Sonra kadın gergin, kederli bir biçimde sustuğu için, somurtkan bir biçimde, "Önemli olduğunu sanmıyordum. Beni anlamalısın, bu işi ciddiye almıyorum," der. Bu son sözler üzerine kadın kendini küçük düşürülmüş, mahvolmuş hisseder, sanki bir kadın olarak varlığının hiçbir önemi kalmamıştır.

*7 Kısa bir öykü

Sürekli oradan oraya gezen bir adam, hoşlandığı ve ihtiyaç duyduğu bir kadının evinde kiracı olarak kalmaktadır. Aşka gereksinim duyan kadınlar konusunda çok deneyimlidir. Genellikle bu kadınlarla çok yakınlaşmamaya çalışır. Ancak bu kez, duygularını ve sözcüklerini sınırlamaz, çünkü bir süre için bu kadının sevecenliğine ihtiyacı vardır. (Kadınla sevişir, ama onun için seks, yüzlerce kez denemiş olduğu seksten ne daha iyi ne daha kötüdür.) Geçici olarak sığınmaya duyduğu gereksinim yüzünden, onun en korktuğu şeyin başına geldiğini anlar: Seni seviyorum, diyen bir kadın tarafından kapana kısılmıştır. İlişkiyi bitirir. Bir arkadaşlığı sona erdirir gibi, soğukça hoşça kal, der. Çeker gider. Günlüğüne şöyle yazar:

"Londra'dan ayrıldım. Anna sitemli. Benden nefret ediyor. Eh, ne yapalım. Aylar sonra bir kayıt; şöyle olabilir: Anna evlendi, güzel. Ya da: Anna intihar etti. Yazık, iyi kadındı."

*8 Kısa bir öykü

Bir kadın sanatçı –ressam, yazar, hiç fark etmez– yalnız yaşamaktadır. Ancak bütün yaşamı, beklemekte olduğu, var olmayan bir adamın çevresinde kurulmuştur. Evi çok büyüktür sözgelimi. Sürekli yaşamına girecek erkeği düşlemektedir, bu arada resim yapmayı ya da yazmayı bırakır. Ancak hâlâ bir "sanatçı" olduğunu düşünmektedir. Sonunda hayatına bir erkek girer, o da bir sanatçıdır, ama henüz sanatçı yönü ortaya çıkmamıştır. Kadının "sanatçı" kişiliği adama geçer, adam bununla beslenir, kadın artık erkeği enerjisiyle besleyen bir dinamoya dönüşmüştür. Sonunda adamın sanatçı kişiliği tamamlanır ve adam bir sanatçı olur; oysa kadının içindeki sanatçı ölmüştür. Kadının sanatçı kişiliği ölür ölmez, adam onu terk eder, yaratabilmesi için bu niteliğe sahip başka bir kadına gereksinim duymaktadır.

*9 Kısa bir roman

Amerikalı "eski bir kızıl", Londra'ya gelir. Ne beş parası ne de bir dostu vardır. Film ve televizyon dünyasında kara listeye alınmıştır. Londra'daki Amerikan kolonisi, daha doğrusu, Amerikan "eski komünist" kolonisi, onu Komünist Parti'deki Stalinist tutumları eleştirmeye, kendileri bunu yapmaya cesaret etmeden üç dört yıl önce başlayan adam olarak tanımaktadırlar. Adam, olaylar kendisini haklı çıkardığı için, ona karşı artık düşmanca duygular beslemediklerini sanarak yardım ister onlardan. Ancak bu insanlar ona aynen, iş bilir parti üyeleri ya da yol arkadaşları oldukları zamanki gibi davranırlar. Kolonililer, partiden daha önce ayrılmadıkları için pişman olmalarına ve artık onunla aynı fikirde olmalarına karşın, onu hâlâ bir hain olarak görmektedirler.

Eskiden inançlarına sıkı sıkıya bağlı, her şeyi olduğu gibi kabul eden, oysa şimdi bundan pişman olduğunu söyleyen adamın biri, aralarına yeni katılan bu Amerikalının bir FBI ajanı olduğu söylentisini çıkartır. Koloni, bu söylentiyi gerçek olarak kabul eder ve ondan dostluklarını ve yardımlarını esirgerler. Bu adamı dışlarken, bir yandan da Rusya'daki gizli polisten, anti Amerikan etkinlik komitelerinden, ispiyonculardan ve eski komünistlerden söz ederler ve haksız olduklarını bir an için bile düşünmezler. Aralarına yeni gelen Amerikalı intihar eder. Bunun üzerine hepsi oturup, politik geçmişe bakarak, adamdan hoşlanmamalarını haklı çıkaracak, suçluluk duygularını bastıracak bahaneler bulmaya çalışırlar.

*10

Bir kadın ya da adam, ruhsal sorunları yüzünden zaman kavramını yitirir. Bu öykü filme çekilmeli; bu öykü, filme çekilirse çok güzel işlenebilir. Bu öyküyü yazmaya hiç fırsatım olmadı, o zaman bunun üzerine düşünmenin ne anlamı var? Yine de bu öyküyü düşünmekten kendimi alamıyorum. Adamın biri, "gerçeklik kavramı"nı yitirmiştir; bu yüzden "normal" insanlardan daha derin bir gerçeklik anlayışına sahiptir. Bugün Dave oldukça kayıtsız bir biçimde, "Senin şu adam, Michael, onun terk etmesinin seni etkilemesine izin vermemelisin. Eğer seni istemeyecek kadar aptal biri tarafından yıkılabileceksen, sen kimsin ki?" dedi. Sanki o işin üstünden yıllar geçmemiş de, Michael hâlâ "beni terk etme" sürecinin içindeymiş gibi konuşmuştu. Aslında kendinden söz ediyordu elbette. Bir an için Michael olmuştu. Gerçeklik anlayışım paramparça oldu. Ancak sözlerinde çok açık bir şey, aydınlatıcı bir yön vardı, yine de tam olarak ne olduğunu bilemiyorum. (Bu tür yorumlar bu deftere değil, Mavi Defter'e ait.)

*11 Bir kısa roman

İki insanın –bu iki insan anne oğul; baba kız; iki sevgili olabilir– ilişkisi. Bu insanlardan biri ciddi boyutta bir sinir hastasıdır. Sinir hastası olan kişi, kendi ruh durumunu ötekine yansıtır, öteki de bunu sahiplenir, sonunda hasta olan kişi iyileşir, iyi olan kişi hastalanır. Bir seferinde Şeker Anne bana bir hastasını anlatmıştı. Genç bir adam, çok büyük bir ruhsal sorunu olduğundan emin bir biçimde, Şeker Anne'ye gelmiş. Şeker Anne onda hiçbir sorun bulamamış. Ondan babasını göndermesini istemiş. Teker teker ailenin beş üyesi de Şeker Anne'nin hasta koltuğuna oturmuşlar. Şeker Anne hepsini de normal bulmuş. Sonra anne gelmiş. "Normal" görünen bu kadın, aslında ağır bir sinir hastalığı geçiriyormuş. Sonunda Şeker Anne, kadının tedaviye gelmesi için büyük çabalar sarf ettikten sonra, onu iyileştirmiş. Hasta olduğunu söyleyerek gelen genç adam da baskının üzerinden kalktığını hissetmiş. Şeker Anne, "Evet, aslında gerçek hasta, grubun ya da ailenin en 'normal' üyesidir, ama kişilikleri güçlü olduğu için sağlıklı kalırlar, çünkü öteki zayıf kişilikler onların yerine hastalıklarını yansıtırlar." (Bu tür yorumlar Mavi Defter'e ait, bunları oraya yazmalıyım.)

*12 Kısa bir öykü

Adamın biri, başkasına âşık olduğu için değil de, evlendiği için bağımsızlığından vazgeçmeyeceğini kanıtlamak için bir başka kadınla beraber olduktan sonra, hiçbir şeyi belli etmemek amacıyla eve gelir, ama "kazara" kendini ele verecek bir şey yapar. Bu "kaza", parfüm, ruj ya da yıkanıp temizlemeyi unuttuğu seks kokusudur, aslında farkında olmasa da bu kaçamağı yapmasının nedeni, karısına, "Ben sana ait değilim," demeye ihtiyaç duymasıdır.

*13 Başlığı, "Kadınlardan Bağımsız Adam" olacak kısa bir roman

Elli yaşlarında, bekâr ya da eşi öldüğü, belki de boşandığı için başından kısa bir evlilik geçmiş bir adam. Adam Amerikalıysa boşanmıştır, ama İngilizse karısını bir yerlere postalamıştır, hatta onunla yaşıyor, aynı evi paylaşıyor olabilir, ama aralarında hiçbir duygusal bağ yoktur. Elli yaşına kadar, üçü ya da dördü ciddi olmak üzere, yirmiyi aşkın ilişkisi olmuştur. Adam bu kadınlarla, resmî bir bağı olmasa da evli gibi yaşamıştır, tam onlarla evlenmesi gereken noktada onlardan ayrılmıştır. Elli yaşına geldiğinde duygusuz, cinsel gücü konusunda kaygı duyan, beş altı kadın arkadaşı birden olan bir adama dönüşmüştür. Bütün eski metresleri evlenmiştir. O artık beş altı ailenin kaçık aile dostu olmuştur. Adam gitgide, kadınlara ihtiyacı olan, anlaşılmaz ve beceriksiz bir çocuğa dönüşmüştür; sürekli kadınları arayıp onlardan kendisi için bir şeyler yapmalarını rica etmektedir. Görünüşte zarif, ironik, zeki bir adamdır, kendinden genç kadınlarla olan ilişkileri sona ermiştir; artık sevecen, kendisine bir dadı ya da çocuk bakıcısı gibi davranan yaşlıca kadınlarla birlikte olmaktadır.

*14 Kısa bir roman

Evli ya da uzun süredir birlikte yaşayan bir kadın ve adam. İkisi de günlük tutmakta ve günlüklerine birbirleri hakkındaki düşüncelerini dürüstlükle yazmakta, bundan da içten içe gurur duymaktadırlar. Ardından birbirlerinin günlüklerini gizlice okumaya başlarlar. İkisi de yazdıklarının öteki kişi tarafından okunduğunun farkındadır, yine de bir süre boyunca dürüstlüklerini korurlar. Sonra yavaş yavaş birbirlerini etkilemek için önce bilinç-

siz sonra bilinçli bir biçimde yalanlar yazmaya başlarlar. Artık her ikisi de iki günlük tutmaya başlar; birisini, içine duygularını içtenlikle yazdıktan sonra dolaba kilitlemekte, ötekini ise sevgilisi okusun diye tutmaktadır Sonra içlerinden birinin dili sürçer ya da yanlış bir şey yapar ve öteki onu gizli günlüğü bulmakla suçlar. Büyük bir kavga çıkar, bu kavga ilişkilerini bitirir; kavga aslında özgün günlükler yüzünden değil, "Ama ikimiz de o uydurma günlükleri okuyorduk, gizli günlüğümü okumak onursuzluğunu nasıl gösterdin!" dedikleri bir noktaya geldikleri için çıkmıştır.

*15 Kısa bir öykü

Amerikalı bir erkek, İngiliz bir kadın. Kadın her davranışı, duygusuyla sahiplenilmeyi ve fethedilmeyi beklediğini belli etmektedir. Erkek de aynen onun gibidir. Erkek, kendisini, kadın tarafından, kadının zevkleri için kullanılacak bir araç gibi görür. Sonra bu konuyu tartışırlar: Cinsel, duygusal tutumlarından söz ederek yaptıkları bu tartışma iki farklı toplumun birbiriyle karşılaştırılmasına dönüşür.

*16 Kısa bir öykü

Kadın da adam da kendileriyle eşit düzeyde deneyime sahip pek az insanla karşılaşmış, cinsel güçleriyle gurur duyan, deneyimli insanlardır. Birden ikisi de birbirlerinden hiç hoşlanmadıklarını anlayarak rahatsız olurlar ve bu duyguyu incelediklerinde (ve kendilerini inceleme konusunda oldukça ustadırlar) aslında kendilerinden hoşlanmadıklarını anlarlar. Kendi aynalarını bulmuş, bu aynaya şöyle bir bakmış, yüzlerini buruşturmuş ve ayrılmışlardır. Yeniden karşılaştıklarında, birbirlerine duru-

mu kabullendiklerini gösteren buruk bir ifadeyle bakarlar; bu temel üzerine kurulan ironik dostluk, aşka dönüşür. Ancak o ilk duygusuz deneyim, aşkla aralarında bir engeldir.

*17 Kısa bir roman

Çapkın bir adam ve çapkın bir kadın birlikte yaşamaktadırlar. Birliktelikleri şu ironik ritmi izlemektedir: Adam, deneyimden yılmış kadını fetheder ve kadın duygusal olarak yavaş yavaş ona boyun eğer. Kadın duygusal olarak kendini ona verdiği an, adam, kadına karşı bir şey hissetmez olur, artık onu arzulamamaktadır. Kadın kırılmıştır, perişan olmuştur. Sonra başka bir adama ilgi duymaya başlar. Ancak tam bu noktada, çapkın adam onu yeniden çekici bulmaya başlar. Adam kadının başka biriyle yattığı düşüncesiyle heyecanlansa da, kadın onun kendisini kendisi olduğu için değil de, başka bir adamla yattığı için arzu ettiğini anladığından ona karşı soğuktur. Sonra yeniden yavaş yavaş adama kapılmaya başlar. Tam durum onun istediği noktaya geldiğinde, adam yeniden buz kesilir ve başka bir kadına ilgi duymaya başlar, kadın da başka bir adama... ve bu böyle sürer gider.

*18 Kısa bir öykü

Çehov'un "Sevgili"sinin teması. Ancak bu kez kadın, birbiri ardından gelen erkeklere göre değişmemektedir; psikolojik bir bukalemun olan tek erkeğe, farklı birkaç kadın olarak karşılık vermektedir; öyle ki bir gün içinde, adama karşı çıkmak ya da ona uyum sağlamak için beş altı farklı kişiliğe bürünebilmektedir.

*19 Romantik sert yazın ekolü

Kafadar, gerçek dostlardan oluşan çılgın cumartesi gecesi çetesi, Buddy, Dave ve Mike, esaslı bir cumartesi gecesi eğlencesine dalmışlardır. Kar yağmakta. Kar soğuğu. Kentlerin babası New York'ta kentlerin soğuğu. Ancak kent bize karşı dürüsttü. Buddy, orangutan omuzlumuz, bizden uzakta durdu ve dalgın dalgın bakındı. Kasığını kaşıdı. Buddy, hülyalımız, katran karası gözlümüz, kederli kederli bakınıyordu; sık sık önümüzde farkında olmaksızın, saflıkla, tuhaf bir saflıkla, kendini tatmin ederdi. Şimdiyse kederli çöküк omuzlarında beyaz kar taneleri vardı. Dave onu yere yıktı, Dave ve Buddy birlikte masum kara sere serpe düştüler, Buddy osurdu. Dave yumruğunu Buddy'nin karnına gömdü, ah gerçek dostların gerçek sevgisi, sıkı bir cumartesi gecesi, Manhattan'ın soğuk, sarp kayalıklarının arasında oynaşan mert erkekler. Buddy soğuktan sersemlemişti. "Bu orospu çocuğunu çok seviyorum," dedi Dave; bu arada Buddy kendini bize ve kentin hüznüne kapatmış, karın üzerinde yatıyordu. Ben ve yalnız yürüyen adam Mike, birbirimizden ayrı durduk, ben, on sekizimde ve yalnız, sırtımda her şeyi anlamanın yükü, gerçek dostlarımı, Dave'i ve Buddy'yi seyrediyordum. Buddy boşaldı. Yarı ölü dudakları salyalarla beneklendi ve salyası, salya beyazı karlı düzlüğe uçtu. Soluk soluğa kalkarak oturdu, Dave'i orada, kollarıyla dizlerini sarmış, hüzünlü gözleri sevgiyle dolu ona bakarken gördü. Kıllı yumruğunun sol tarafını Dave'in çenesine vurdu, Dave düşerek ölüm kadar soğuk olan kara yapıştı. Buddy gülüyordu. Buddy gülerek oturuyor, sırasını bekliyordu. Tanrım, ne manyak herif. "Ne yapacaksın Buddy?" dedim ben, yalnız yürüyen ancak gerçek dostlarını seven adam Mike. "Ha ha ha, yüzündeki ifadeyi gördün mü?" dedi ve kasığını tutarak kahkahalarla so-

luğu kesilmiş bir biçimde kara yıkıldı. "Gördün mü?" Dave soluk soluğa kalktı, yeniden canlanmıştı, karda döndü, inledi ve doğruldu. Sonra Dave ve Buddy dövüştüler, gerçek bir dövüştü bu, neşeyle güldüler, gülerek kara düşene dek. Ben, Mike, sözleri kanatlı Mike, hem neşe hem hüzün içindeydim. "Hey, seni seviyorum piç herif," dedi Dave soluk soluğa ve Buddy'nin karın boşluğuna bir yumruk attı; Buddy koluyla onu durdururken, "Tanrım, onu çok seviyorum," dedi. Ancak ben donup kalmıştım, kaldırımda çınlayan topukların tatlı müziğini duyarak, "Hey dostlar," dedim. Öylece durarak bekledik. Geldi; Rosie, pek çok kiracısı olan karanlık yatak odasından, tatlı tatlı tıkırdayan topuklarıyla gelmişti. "Hey dostlar," dedi Rosie, tatlı bir gülümsemeyle. Öylece durup onu seyrettik. Muhteşem tenli Rosie'nin, top gibi yuvarlak poposunu yüreklerimizi umutlandıracak şekilde çalkalayıp, kaldırımda katıksız cinselliğiyle bize yaklaşmasını seyrederken hüzünlenmiştik. Sonra Buddy, bizim dost Buddy, hüzün dolu gözlerimizin önünde, hüzün dolu bakışlarla duraksayarak bizden ayrı durdu: "Onu seviyorum dostlarım." İki arkadaş öylece kalakaldık. İki yumruklu Dave ve sözleri kanatlı Mike. Orada durup, saf yüreği, Rosie'nin tatlı topuk nağmelerinin temposuna uygun atan Buddy'nin, yaşam mahkûmu dostumuz Buddy'nin bize başını sallayıp, Rosie'nin ardından gidişini seyrettik. Mistik zaman, bizi Rosie'lerimizin ardından ölüme ve ahşap evdeki cenaze törenine doğru önüne katıp sürükleyen zaman, kar taneleriyle beyazlamış bir biçimde üstümüze yağıyor. Buddy'mizin, yakasındaki kuru kırağı, yere şiir gibi dökülürken, ölüme mahkûm kar tanelerinin o çok eski dansına dalarak bizden uzaklaşışını seyretmek hem güzel, hem trajik. O zaman bizden ona akan sevgi, muhteşem, güçlü, hüzün dolu ve zamanın amaçlarından arınmış, ancak katıksız ve aslında çok ciddi bir

sevgiydi. Biz geride kalan iki dost, ergen paltolarımızın etekleri saf bacaklarımıza dolanarak dönüp giderken, onu seviyorduk. Dave ve ben, ben-Mike, yürüdük hüzünle, çünkü trajedinin haberci kuşu, incilere benzeyen ruhlarımıza dokunmuştu, o-Dave ve ben-Mike yaşamla aptalca oynaşarak yolumuza devam ettik. Dave kasığını kaşıdı; yavaşça, baykuş gibi kaşınan saf Dave. "Tanrım, Mike," diye kekeledi, "bunu bir gün hepimiz adına yazarsın." Sözleri kanatlı olmayan Dave, kendini iyi ifade edemiyordu: "Yazarsın, ha dostum? Ve kapitalist para hırsı bize, cehennemin tazısı kadar yakınken ruhlarımızın nasıl mahvolduğunu yazarsın ha?"

"Vay canına Dave, seni seviyorum," dedim bunun üzerine, içimdeki çocuk ruhum sevgiyle burkularak. Sonra dünyaya, dostlarıma, Dave'lere, Mike'lara ve Buddy'lere duyduğum sevgiyle kekelerken yumruğumu Dave'in çene kemiğine patlattım. Sonra o, ben ve Mike, yolumuza devam ettik, ona bir bebekmiş gibi sarıldım, bu kentin vahşi ormanında, bebeğim-seni-seviyorum türü bir dostluktu bu, genç olan gençliğin dostluğu. Saf. Zamanın rüzgârları, kar yazgılı, bizim sevgi dolu, saf omuzlarımıza doğru esiyordu.

Eğer yeniden taklit eserler yazmaya başladıysam, durma zamanı gelmiş demektir.

[Sarı Defter burada iki siyah çizgiyle bitiyordu.]

[Mavi Defter, üzerine tarih atılmamış bir biçimde devam ediyordu:]

İnsanlar üst kattaki odamın boş olduğunu duymuşlar, bunun için telefon edip duruyorlar. Onlara odamı kiraya vermek istemediğimi söyledim, ama paraya ihtiyacım var. İki genç işkadını geldi, Ivor'dan boş odam olduğunu duymuşlar. Ancak burada kadın istemediğimi fark ettim. Janet, ben ve o iki kız... Kadınlarla dolu bir ev olacaktı bu. Sonra birkaç erkek geldi. İçlerinden ikisi hemen, "sen ve ben, bu evde yalnız" havasını yarattılar, bu yüzden onları geri çevirdim. Üçü, enkaz haline gelmiş kimsesiz çocuklara benziyordu, bir hafta geçmeden onlara bakıcılık yapmak zorunda kalacağımı anladım. Bunun üzerine o odayı kimseye kiralamamaya karar verdim. Bir işe girerim ya da daha küçük bir eve taşınırım. Bu arada Janet bu konuda sorular sorup duruyor: Ivor'ın gitmesi ne kötü olmuş, keşke yine onun kadar tatlı bir adam gelseymiş falan. Sonra damdan düşer gibi, bir yatılı okula gitmek istediğini söyledi. Gündüzlü okuldan bir arkadaşı yatılı okula gidecekmiş. Nedenini sordum, yatılı okula giderse kız arkadaşlarıyla oyun oynayabileceğini söyledi. Üzüldüm ve kendimi reddedilmiş hissettim ve böyle hissettiğim için de kendime kızdım. Ona bu konuyu, bunun mali yönünü düşüneceğimi söyledim. Ancak aslında, Janet'ın karakterini, ona neyin uygun düşeceğini düşünmek istemiştim. Sık sık, eğer Janet benim kızım olmasaydı (genetik olarak değil, demek istediğim benim tarafımdan yetiştirilmiş olmasaydı) hayal edilebilecek en sıradan çocuklardan biri olurdu, diye düşünürüm. Aslında yüzeydeki özgünlüğünün altında bence gerçekten de sıradan bir çocuk. Molly'nin evinin üzerindeki etkisine, benim Michael'la yaşadığım uzun ilişkiye, onun aniden ortadan kaybolmasına, "yıkılmış bir evliliğin" ürünü olmasına karşın, ona baktığımda, sorunsuz bir yaşam sürecek olan çekici, orta zekâda küçük bir kız görüyorum. Neredeyse, "Umarım öyle olur," diye yaza-

caktım. Neden? Kendilerini çeşitli deneylere tabi tutmamış, bilerek kendi sınırlarını zorlamamış insanlara ayıracak tek saniyem yok, oysa insan kendi çocuğunun başına bunların gelecek olabileceği düşüncesine katlanamıyor. Bana huysuz ve çekici bir biçimde, bir kadın olarak kendi kanatlarıyla uçmak için "artık yatılı okula gitmek" istediğini söylediğinde aslında, "Sıradan ve normal bir insan olmak istiyorum," diyordu. "Bu karmaşık ortamdan kurtulmak istiyorum." Sanırım benim gitgide derinleşen bunalımımın farkında. Gerçek şu ki, onunlayken huzursuz ve korku dolu Anna'yı uzak tutabiliyorum. Ancak yakınlarda bir yerlerde bekleyen o Anna'nın varlığını hissetmiş olmalı. Elbette, onun gitmesini istemeyişimin nedeni, Janet sayesinde normal bir insan olabilmem. Janet'la birlikteyken basit, güvenilir, sevgi dolu biri olmak zorunda kalıyorum, böylece normal Anna olarak kalabiliyorum. O okula gidince...

Bugün yine, "Yatılı okula ne zaman gideceğim, Mary'yle (arkadaşı) birlikte gitmek istiyorum," dedi.

Ona bu büyük evden çıkıp daha küçük bir ev tutmamız gerektiğini ve benim bir işe girmek zorunda olduğumu söyledim. Ancak bu pek de çabuk olmayacaktı. Bir film şirketi "Savaşın Cepheleri"nin haklarını almak istiyor; bu üçüncü kez oluyor, ama hiçbir sonuca ulaşamayacaklar. Yani umarım öyle olur. Eğer bu öykünün filme uyarlanabileceğini düşünseydim, zaten haklarını satmazdım. Bu para, bizim sade bir yaşam sürebilmemizi ve Janet'ı yatılı okula göndermemi sağlayacak.

Modern görüşlü, ilerici okullarla ilgili bir araştırma yaptım.

Bunları Janet'a anlattım, "Ben sıradan bir yatılı okula gitmek istiyorum," dedi. Ben de, "Bir İngiliz kız yatılı okulu hiç de sıradan değildir, dünyada eşi benzeri görülmemiş okullardır bunlar," dedim. "Ne demek istediğimi

çok iyi biliyorsun," dedi, "hem Mary de gidiyor."

Janet birkaç gün sonra gitmiş olacak. Bugün Molly telefon edip, bir Amerikalının kentte kiralık oda aradığını söyledi. Odalarımı kiraya vermeyi istemediğimi söyledim. "Ama o kocaman evde bir başına yaşıyorsun, istemedikten sonra, onu görmezsin bile," dedi. Ben diretince, "Bence bu çok yabani bir davranış. Sana neler oluyor Anna?" dedi. Bu, "Sana neler oluyor?" sorusu beni can evimden vurdu, çünkü aslında bunun yabani bir davranış olduğunu biliyorum, ama umurumda bile değil. "İnsaf et, Anna," dedi, "Amerikalı bir solcu, beş parasız, kara listeye alınmış, sense bomboş odalarla dolu evinde bir başına oturuyorsun."

"Eğer Avrupa'da elini kolunu sallaya sallaya dolaşan bir Amerikalıysa, yakında epik bir roman yazar, psikanalize gider, bütün Amerikalılar gibi berbat bir evlilik yapar, sonra ben de onun dertlerini dinlemek zorunda kalırım," dedim. Ancak Molly gülmedi ve "Ayağını denk almazsan, partiden ayrılan öteki insanlara benzeyeceksin. Dün Tom'u gördüm, Macaristan davası yüzünden partiden ayrılmıştı. Eskiden bir sürü insan için bir manevi baba gibiydi. Şimdi bambaşka biri oldu. Duyduğuma göre birden evindeki oda fiyatlarını iki katına çıkarmış ve öğretmenliği bırakıp bir reklam şirketinde işe girmiş. O kahrolası herife telefon edip, ne yaptığını sanıyorsun dedim, o da bana, 'Kazı yeterince yoldular,' dedi. Sen de ayağını denk alsan iyi olur, Anna."

Bunun üzerine, Amerikalı gözüme görünmeyecekse gelebileceğini söyledim, Molly de, "Fena bir adam değil, kendisiyle konuştum, korkunç küstah ve dik kafalı biri, ama zaten hepsi öyle değil mi?" dedi. "Bence artık küstah değiller, belki geçmişte öyleydiler, ama günümüz Amerikalıları soğuk ve kapalı, dünyayla aralarında buzdan ya da camdan bir duvar var gibi."

"Ah, madem öyle diyorsun, öyledir," dedi Molly, "şimdi kapatıyorum, çok işim var."

Sonra söylediklerimi düşündüm, bu çok ilgimi çekti çünkü ağzımdan çıkana kadar böyle düşündüğümü sanmıyordum. Ancak sözlerim doğru. Evet. Küstah ve gürültücü olabilirler, ama daha çok iyi huylular, evet genelde hepsi iyi huylu insanlar. Bunun altında da isteri ve bağlanma korkusu yatıyor. Oturup, tanıdığım bütün Amerikalıları düşündüm. Artık çok sayıda Amerikalı tanıyorum. Nelson'ın arkadaşı F. ile geçirdiğim hafta sonunu anımsıyorum. Önceleri rahatlamış ve "Sonunda normal bir erkek, Tanrı'ya şükür," diye düşünmüştüm. Sonra duygularıyla değil, beyniyle hareket ettiğini anladım. Yatakta "iyiydi". Bilinçli, saygılı "bir erkekti". Ancak hiç sıcak değildi. Her şeyi ölçüp biçerek yapıyordu. "Evdeki" karısına sürekli patronluk taslıyordu (ama aslında karısından, onun temsil ettiği, toplumsal yükümlülüklerden korkuyordu). Hiçbir bağ gerektirmeyen, dikkatle yürütülen evlilik dışı ilişkiler yaşıyordu. Yalnızca dikkatlice ölçüp biçip, gerektiği kadar sıcaklık gösteriyordu; her şeyini planlıyordu, hangi ilişki türünde ne kadar duygu göstermesi gerektiğini biliyordu. Evet, bütün Amerikalılar zeki, soğuk insanlar, her hareketleri önceden planlanmış. Duygular bir tuzak elbette, sizi toplumun ellerine teslim ediyor, insanların davranışlarını ölçüp biçmesinin nedeni bu.

Kendimi, Şeker Anne'ye gittiğim zamanlarda bulunduğum ruh durumuna soktum. Hiçbir şey hissedemiyorum, dedim. Janet dışında kimse umurumda değil. Yedi yıl geçmişti üstünden, demek? Hemen hemen. Şeker Anne'den ayrılırken, "Bana ağlamayı öğrettiniz, teşekkürler, bana duygularımı geri verdiniz ve bu bana fazlasıyla acı verecek," demiştim.

Hissetmeyi öğretmesi için bir büyücü doktora git-

mem ne kadar modası geçmiş bir davranış. Şimdi bakıyorum da, herkes aslında hissetmemeye çalışıyor. Sakin, sakin, sakin, işte anahtar sözcük. İşte pankartlarındaki slogan: Sakin ol! Bu bize Amerikalılardan bulaştı. Politik görüşleri olan sosyalistleri, Londra'nın çeşitli bölgelerine dağılmış o genç insanları, Tommy'nin arkadaşlarını, yeni sosyalistleri düşünüyorum; onlar da böyle ölçülü ve sakinler.

Bu kadar korkunç bir dünyada, duyguları kısıtlamak gerek! Bunu daha önce fark etmemiş olmam çok tuhaf.

Acıdan korunmak için yeniden duygusuzluğa doğru içgüdüsel bir çekilme... Bu konuda Şeker Anne'ye öfkeyle şöyle dediğimi anımsıyorum: "Eğer size bir hidrojen bombasının Avrupa'nın yarısını haritadan sildiğini söyleseydim, dilinizi çıklatır, ağlayıp sızlanıyorsam, beni uyarmak için kaşınızı çatar ya da bir başka hareketle, beni isteyerek dışladığım bir duyguyu anımsamaya ya da hesaba katmaya davet ederdiniz. Hangi duygu mu? Sevinç, elbette, 'Düşün çocuğum,' derdiniz dolaylı ya da dolaysız bir yolla, 'bu yıkımın yaratıcı yönlerini düşün! Atomun içinde bulunan gücün neler yapabileceğini düşün! Düşünceni bir milyon yıl sonra lavdan başını çıkaracak ilk birkaç otta yoğunlaştır!'" Ben bunları söylerken gülümsedi elbette. Sonra gülümsemesi soğuklaştı, işte beklediğim, doktor hasta ilişkisinin dışına taşan o anlardan biriydi bu. "Sevgili Anna," dedi, "ruh sağlığımızı korumak için bir milyon yıl sonra çıkacak o ilk yeşilliğe güvenmeyi öğrenmek zorunda kalabiliriz."

Ancak insanları duygusuzlaştıran, yalnızca her yere yayılmış dehşet ve bunun bilincinde olmak değil. Bundan daha öte bir şey. İnsanlar ölmüş ya da ölmek üzere olan bir toplumda yaşadıklarını biliyorlar. Duyguyu reddediyorlar, çünkü her duygunun ucunda eşya, para ve güç var. Çalışıyor ve işlerinden nefret ediyorlar, bu yüz-

den hissetmemeyi seçiyorlar. Seviyorlar, ama bunun yalnızca bir aşka benzer bir şey ya da çarpık bir sevgi olduğunu biliyorlar, bu yüzden hissetmemeyi seçiyorlar.

Belki de, sevgiyi, duyguyu, sevecenliği canlı tutmak için, yanlış, değersiz olsalar, hatta henüz bir fikir, istekli bir hayal gücünde kıpırdanmakta olan gölgeler olsalar bile, bu duyguları belli belirsiz hissetmemiz gereklidir... Ya da hissettiğimiz şey acı bile olsa, öteki seçeneğin ölüm olduğunu kabul ederek acıyı da kabullenmemiz gereklidir. Sonuçlarından korktuğumuz için kurnazca, çıkarcılıkla, bağlanmaksızın vermektense, her şeyi kabul ederim... Janet yukarı çıkıyor.

Janet bugün okula gitti. Üniforma giymek isteğe bağlıydı ve o giymeyi seçti. Çocuğumun üniforma giymek istemesi çok tuhaf. Üniforma giymeyi hiç sevmem. Çelişki: Komünistken, üniformalı adamlara hizmet etmedim, tam tersi. Janet'ın üniforması, yeşil bir tunik ve sarımsı kahverengi bir gömlekten oluşan ağırbaşlı bir şey. Janet'ın yaşındaki, yani on iki yaşındaki kızları olabildiğince çirkin göstermek için yapılmış sanki. Bir de koyu yeşil, sert, yuvarlak, çirkin bir şapkası var. Şapkanın yeşiliyle tuniğinki birbirine hiç uymuyor. Janet çok sevinçli. Üniformayı, konuştuğum müdire seçmiş; kadın bilgili, soğuk, zeki ve hayranlık uyandıran yaşlı bir İngiliz. Sanırım içindeki kadın, yirmi yaşına gelmeden önce ölmüş, büyük olasılıkla içindeki kadını kendisi öldürmüştür. Bana öyle geliyor ki, Janet onu bir baba gibi görecek. Ne tuhaftır ki, Janet'ın ona, sözgelimi o çirkin üniformayı giymeyi reddederek karşı çıkacağını umuyordum. Oysa görünüşe bakılırsa, Janet hiçbir şeye karşı çıkmak istemiyor.

Üniformayı giyer giymez, geçen yıl ona güzel bir elbise gibi yakışan o huysuz, şımarık çocuk sevimliliği, o kız çocuğu yok oldu. İstasyon platformunda birbirine

benzeyen kızlardan oluşan bir sürünün arasında, üstünde göğüslerini gizleyen korkunç bir üniformayla, bütün sevimliliği yok edilmiş, becerikli, küçük bir kızdı artık. Onu öyle gördüğümde, cinsel kimliğini ve gücünü yeni yeni keşfeden o esmer, canlı, kara gözlü, o narin genç kız için yas tuttum. Ancak aynı zamanda çok acı bir düşünce olduğunu fark ettim: Zavallı kızım benim, eğer, Ivor'lar, Ronnie'ler ve duygularını sebze meyve gibi tartan korku dolu erkeklerle dolu bir toplumda yaşayacaksan, kendine örnek olarak müdiren Bayan Street'i seçsen çok daha iyi olur. O eski sevimli genç kız artık gözden ırak bir yerdeydi, bu yüzden son derece değerli ve kırılgan bir şeyin artık yaralanmaktan korunacağını hissediyordum. Böyle hissetmemde, erkeklere karşı duyduğum utkulu bir kin duygusunun da payı vardı: "Demek bize değer vermiyorsunuz? O zaman biz de bunu bir daha yapamamanız için kendimizi koruruz," der gibiydim. Bu nefret ve kin duygusundan utanmalıydım, ama utanmıyordum, çok zevkliydi.

Şu Amerikalı, Bay Green, bugün gelecekti, bu yüzden odasını hazırladım. Telefon edip, kent dışında bir yere günübirliğine davet edildiğini, bu yüzden yarın geleceğini söyledi. Birkaç kez özür diledi. Sinirlendim, şimdi yarın için yaptığım planları değiştirmem gerekecekti. Daha sonra Molly telefon edip, arkadaşı Jane'in kendisine, Bay Green'e bütün gün Soho'yu gezdirdiğini anlattığını söyledi. Öfkelendim. Sonra, "Tommy, Bay Green'le tanıştı ve ondan hiç hoşlanmadı," dedi. "Bay Green'i çok düzensiz bulmuş, sence bu Bay Green için artı bir puan değil mi? Tommy düzensiz kimseleri onaylamıyor. Sence de tuhaf değil mi? Sosyalist olduğunu söylüyor, ama o ve saygıdeğer birer küçük burjuva olan arkadaşları, içinde biraz yaşam sevinci kalmış birini gördüklerinde, onu küçümsüyorlar. Elbette Tommy'nin o

korkunç karısı hepsinden beter. Hanımefendi, Bay Green'in bir serseri olduğunu söyledi, çünkü işi yokmuş. Aklın hayalin alıyor mu? Bu kız, tutucu arkadaşlarını şaşırtmak amacıyla ceplerini dolduran bir taşralı işadamına çok uygun bir eş olurdu doğrusu. Üstelik de benim gelinim. Çartistler'le[1] ilgili uzun bir kitap yazıyor ve her hafta yaşlılığı için kenara bir miktar para ayırıyor. Her neyse, Tommy ve o küçük sürtük, Bay Green'den hoşlanmamışlar, bu da senin büyük olasılıkla onu seveceğin anlamına geliyor, böylece erdemin başlı başına bir ödül olmadığı kanıtlanacak." Buna çok güldüm; sonra "Eğer gülebiliyorsam, sandığım kadar kötü durumda değilim," diye düşündüm. Şeker Anne bir seferinde, bunalımlı bir hastasını güldürebilmek için altı ay uğraşmak zorunda kaldığını anlatmıştı. Ancak kuşkusuz, Janet okula gittiği, bu evde yapayalnız kaldığım için çok daha kötü hissediyorum kendimi. Kayıtsız ve aylak biri oldum çıktım. Şeker Anne'yi düşünüp duruyorum, sanki onu düşünmek beni kurtarabilirmiş gibi; daha önce onu hiç böyle çok düşünmemiştim. Peki ama o beni neden kurtaracak? Ben kurtarılmak istemiyorum, çünkü Janet'ın gidişi bana başka bir şeyi anımsattı: zamanı; insanın gözü sürekli saatte değilken, zamanın nasıl akıp gittiğini. Janet doğduğundan beri her saniyemi iyi değerlendirmek zorunda kaldım. Çocuk sahibi olunca insanın gözü hep saatte oluyor, bir dakika sonra ne yapması gerektiğini düşünüyor. Şimdi, Janet doğduğunda ölen bir yanım yeniden canlanıyor. Bu akşamüstü yerde oturmuş havanın kararışını seyrediyordum, "Tam bir saat sonra sebzeleri hazırlamalıyım," demek yerine, havanın kararmasından akşam olduğunu anlayabildiğim dünyaya, çoktandır

1. 1838 ve 1848 yılları arasında toplumsal ve politik reformları savunan bir grup insana verilen ad. (Ç.N.)

unuttuğum bir ruh durumuna, çocukluğuma dönmüştüm. Küçükken, geceleri yatağımda oturup, kendi uydurduğum bir oyunu oynardım. Önce yatağı, sandalyeyi, perdeleri "tanımlayarak" odayı aklımda bir bütün olarak yaratır, sonra odadan çıkar, evi yaratırdım, evden de çıkıp yavaş yavaş sokağı yaratırdım, sonra gökyüzüne yükselip yukarıdan dört bir yana doğru genişlemekte olan Londra'ya bakardım; ama aynı zamanda odayı, evi ve sokağı aklımda tutardım; sonra İngiltere'yi, İngiltere'nin Britanya Adası'nda kapladığı bölgeyi, sonra kıtanın yanı başında uzanan adaları, ardından yavaş yavaş dünyanın bütün kıtalarını ve okyanuslarını yaratırdım; (ama "oyun"un amacı, bu uçsuz bucaksızlığı yaratırken, o küçücük odayı, evi, sokağı aklımda tutmaktı) ta ki uzaya çıkıp, dünyayı güneşle aydınlanmış, dönüp duran bir top olarak görene dek. Bu noktaya ulaştıktan sonra, yıldızlar çevremde, küçük dünya altımda dönerken, içinde yaşam kaynaşan bir damla suyu ya da yeşil bir yaprağı gözümün önüne getirmeye çalışırdım. Bazen amacıma ulaşırdım; uçsuz bucaksızlık ve küçüklüğü aynı anda zihnimde canlandırabilirdim. Ya da bir havuzun içindeki renkli küçük bir balığı, bir çiçeği, bir güveyi düşünürdüm; sonra çiçeğin, güvenin, balığın varlığını "tanımlamaya", onu yaratmaya çalışırdım, sonra bunun çevresindeki ormanı, denizi ya da kanatlarımdaki tüyleri yatıran rüzgârlı gece havasını yaratırdım yavaş yavaş. Sonra, birdenbire küçükten büyüğe, uzaya çıkardım.

Çocukken bunu kolaylıkla yapabilirdim. Şimdi anlıyorum ki, "oyun" sayesinde yıllarca neşe içinde yaşamışım. Ancak şimdi bunu yapmak çok güç. Bu akşamüstü oyunu oynamaya çalışırken birkaç dakika içinde bitkin düştüm. Yine de, birkaç saniyeliğine bunu başardım; Asya'nın göbeği loşlaşır, Amerika kıtası karanlığa gömülürken, dünyanın altımda döndüğünü görebildim.

Saul Green, odayı görmeye ve eşyalarını bırakmaya geldi. Onu hemen yukarı, odasına çıkardım, odaya şöyle bir göz attı, sonra, "Güzel, güzel," dedi. Bunu öyle gelişigüzel bir biçimde söylemişti ki, yakında ayrılmayı düşünüp düşünmediğini sordum. Bana, daha şimdiden ona özgü bir hareket olduğunu anladığım kuşkulu bir bakış fırlattı ve tıpkı geçen gün kent dışında kalacağını söylemek için telefon ettiğinde yaptığı gibi, uzun uzun açıklama yapmaya başladı. O gün olanları anımsayınca, "Sanırım geçen gün Jane Bond'la Soho'yu keşfettiniz," dedim. Yüzünde önce şaşkın, sonra alıngan bir ifade belirdi; evet, inanılmaz derece alınmıştı, sanki suçüstü yakalanmış gibiydi, sonra yüzündeki ifade değişti ve uzun bir açıklamaya girişerek değişen planlardan falan söz etti; bu açıklaması daha da inanılmazdı, yalan söylediği çok açıktı. Birden bu durumdan çok sıkıldım ve bu soruyu, başka bir eve taşınmayı düşündüğüm için sorduğumu söyledim, yani eğer uzun süre kalmayı düşünüyorsa başka bir yer bulmalıydı kendine. "Güzel, güzel," dedi. Sanki söylenenleri duymuyordu, odayı da görmemiş gibiydi. Yine de ardımdan çıkarken eşyalarını odaya bıraktı. Sonra ben ev sahibesi rolümü oynadım ve şaka yollu "hiçbir kısıtlama" olmadığını söyledim, ama o anlamadı; bu yüzden ne demek istediğimi uzun uzun açıklamak zorunda kaldım; odasına kadın getirmesinin bence hiçbir sakıncası olmadığını söyledim. Saul Green aniden, yüksek sesle bir kahkaha atınca irkildim. Normal bir genç adam olduğunu varsaydığım için sevindiğini söyledi; bu öyle Amerikalılara özgü davranıştı ki, (erkeklik söz konusu olduğunda düşünmeksizin böyle tepki veriyorlardı) odanın önceki kiracısıyla ilgili yapmak üzere olduğum şakadan vazgeçtim. Birden her şeyi o kadar sinir bozucu ve rahatsız edici buldum ki, onu bırakıp mutfağa indim, isterse ardımdan gelebilirdi. Kahve yaptım,

Saul Green çıkarken mutfağa uğradı ve ona bir fincan kahve isteyip istemediğini sordum. Duraksadı. Beni inceliyordu. Hayatımda hiç kimse beni böylesine hayvanca inceleyip, yatağa atıp atamayacağını tartmamıştı. Bu incelemede bir gram mizah ya da sıcaklık yoktu; iki malı kıyaslayan bir borsacıya benziyordu. Beni o kadar açıkça inceliyordu ki, "Umarım sınavdan geçerim," dedim, ama o yine ani, alıngan kahkahasını attı ve "Güzel, güzel," dedi; yani, benim üzerimde istatistiksel bir inceleme yaptığının farkında değildi ya da bunu kabul edemeyecek kadar namuslu görünmeye çalışıyordu. Bu yüzden konuyu fazla deşmedim; birlikte kahve içmeye başladık. Onun yanındayken nedenini anlamadığım bir rahatsızlık duyuyordum, davranış biçimi beni rahatsız ediyordu. Ayrıca dış görünüşü de beni huzursuz ediyordu, insan ona baktığında bir eksiklik hissediyordu. Sarışındı, kısacık kesilmiş sarı saçları bir fırça gibi parlıyordu. İlk bakışta onun uzun boylu olduğunu düşünmüştüm, sonra yeniden incelediğimde aslında boyunun hiç de uzun olmadığını fark ettim. Bunun nedeni, giysilerinin bedenine bol gelmesiydi. İnsan o gri yeşil gözlere, köşeli yüze bakınca, sarı saçlı, iriyarı, geniş omuzlu, bildiğimiz Amerikan tipini bekliyordu: Bu adamı göreceğimi ummuştum, oysa karşımda yalnızca giysileri geniş omuzlarından gevşekçe sarkan, zayıf ve bedeni orantısız bir adam bulmuştum; benim kendisine baktığımı görmüştü, bana öyle bir baktı ki, gözlerimi gözlerinden ayıramadım. Soğuk bakışlı, yeşil-gri gözlerinde hep kuşku vardı. Onun dikkat çekici özelliği, herkese kuşkuyla yaklaşması. "Amerika'dan gelmiş bir sosyalist" için duyduğum yoldaşça duygularla sorduğum bir iki sorudan sonra bundan vazgeçtim, çünkü sorularıma kaçamak yanıtlar veriyordu. Laf olsun diye, neden böyle bol giysiler giydiğini sordum, irkildi, sanki bunu fark etmeme şaşırmıştı, sonra eskiden daha

toplu olduğunu, ama birkaç kilo verdiğini söyleyerek bu sorumu savuşturdu. Hastalandığı için mi zayıfladığını sordum, yine alındı; sanki ona baskı yapıyormuşum ya da özel hayatına izinsiz dalmışım gibi davranıyordu. Bir süre hiç konuşmadan oturduk, için için gitmesini diliyordum, çünkü görünüşe bakılırsa ne söylesem sinirine dokunuyordu. Sonra Molly'yle ilgili bir şeyler söyledim, ondan hiç söz etmemişti. Adamdaki ani değişim beni şaşırttı. Birdenbire sanki bir düğmeye basılmış gibi, içindeki zeki adam ortaya çıktı, bunu başka türlü nasıl açıklayacağımı bilmiyorum: Dikkati bir noktada yoğunlaştı ve Molly'nin karakteri ve içinde bulunduğu durumla ilgili inanılmaz derecede zekice şeyler söyledi. Şimdiye kadar Michael dışında, bir kadının ruhunu, sezgileriyle böylesine çabucak okuyabilen bir adama rastlamamıştım. Molly, Saul Green'in kendisini böyle tanımladığını duysaydı, çok sevinirdi herhalde...

[Günlükte ya da kayıt defterinde bundan sonra belli noktalara yıldız işaretleri konmuş ve bu yıldızlar numaralanmıştı.]

... bu beni o kadar meraklandırdı ve kıskandırdı ki, (*1) kendimle ilgili bir şey söyledim, böylece benden söz etmeye başladı. Daha doğrusu bana öğütler vermeye başladı. Yalnız yaşayan bir kadının karşılaşacağı tehlikeler, tuzaklar ve ödüller konusunda tarafsız bir ukalanın size ders vermesine benziyordu bu. İçimde tuhaf bir gerçekdışılık ve inanmazlık hissiyle bu adamın henüz on dakika önce son derece düşmanca duygularla beni, cinsel potansiyelimi tarttığı geldi aklıma; oysa hiç de bu davranışını, bir anlığına ağzı sulanmış, meraklı bir bi-

çimde beklediğini anımsatacak biçimde konuşmuyordu. Tam tersine, daha önce hiçbir erkeğin benim ve benim gibi kadınların yaşam biçiminden böylesine dürüst, sade ve arkadaşça söz ettiğini anımsamıyorum. Beni böylesine yüceltirken, aynı zamanda ondan birkaç yaş daha büyük olmama karşın, küçük bir kıza ders verir gibi konuştuğu için güldüm, (*2) güldüğüm için ne alındı ne gülmeyi kesmemi bekledi ne de neden güldüğümü sordu, yalnızca sanki orada olduğumu unutmuşçasına konuşmaya devam etti. Saul'un varlığımı unutmuş olması beni çok rahatsız etti ve konuşmayı bitirdiğime sevindim, zaten buna zorunluydum çünkü "Savaşın Cepheleri"nin haklarını satın almak isteyen şirketin temsilcisi gelmek üzereydi. Adam geldiğinde, romanın telif haklarını satmamaya karar verdim. Sanırım filmi yapmayı gerçekten istiyorlar, bunca yıl direndikten sonra, yalnızca ilk kez para sıkıntısı çekiyorum diye pes etmeme gerek yok. Adama romanın haklarını satmayacağımı söyledim. Başka birine sattığımı sandı, her yazarın bir fiyatı olduğunu düşünüyordu. Gülünç bir biçimde fiyatı artırıp durdu, ben de sürekli reddettim; öyle gülünç bir durumdu ki, gülmeye başladım. Bu bana Saul'un güldüğümü duymadığı anı anımsattı: Adam neden güldüğümü anlayamadı ve sanki gülmekte olan gerçek Anna'yı görmüyor gibi bakmaya devam etti. Sonra da çıkıp gitti, ikimiz de birbirimizden hoşlanmamıştık. Her neyse, Saul'a dönelim, kendisine birini beklediğimi söyleyince, sanki dışarı atılıyormuş gibi, evet, gerçekten, sanki iş için bir adamı beklediğimi söylememişim de, onu gerçekten evden kovuyormuşum gibi, telaşla toparlandı. Sonra kendine geldi, böyle telaşla toparlanmamış gibi kabuğuna çekildi ve soğukça başını salladı, sonra dosdoğru aşağı indi. O gittikten sonra kendimi çok kötü hissettim, tuhaf anlaşmazlıklarla dolu, sinir bozucu karşılaşmadan

sonra, onu evime kabul etmekle hata ettiğimi düşündüm. Ancak sonradan ona kitabımı, film yapılmasını istemediğim için satmaktan vazgeçtiğimi anlatarak kendimi savundum; çünkü bana aptalmışım gibi davranılmasına alışkınım, oysa Saul haklı olduğumu düşünüyordu. Hollywood'daki işini bırakmasının nedeninin, artık orada kimsenin, eserinin kötü bir filme dönüştürülmesindense telif haklarını satmayı reddeden yazarların var olduğuna artık inanmaması olduğunu söyledi. Hollywood' da çalışmış bütün insanlar gibi o da dünyada böylesine yoz insanların bulunmasına inanamıyor gibi, kederle, umutsuzlukla konuşuyor. Sonra dikkatimi çeken bir şey söyledi:."Her zaman için direnmeliyiz. Evet, tamam, bazen yanlış şeylere direniyoruz, ama önemli olan direnmenin kendisidir. Ben senden bir yönden daha şanslıyım..." (bu sözü, sanki bir yarışma ya da savaştaymışız gibi huysuzca söylemesi dikkatimi çekmişti, bundan rahatsız olmuştum) "... Şanslı olduğum konu da şu: Boyun eğmem için bana yapılan baskılar, bu ülkede insanlara yapılan baskıdan çok daha dolaysız ve belirgindi." Ne demek istediğini anlamıştım, yine de onun bu olayı nasıl tanımlayacağını duymak için; "Neye boyun eğmen için?" diye sordum. "Bilmiyorsan sana anlatamam."

"Ah, ama ne demek istediğini anlıyorum."

"Sanırım anlıyorsun. Umarım anlıyorsundur," dedi. Sonra somurtarak "İnan bana, o cehennem çukurunda bunu öğrendim; yanlış amaçlar için bile olsa direnmeye hazır olmayan insanlar, hiçbir şeye karşı çıkmazlar, kişisel çıkarları uğruna her şeyi feda ederler. Ve lütfen, 'Neyi feda ederler?' deme. Neyi feda ettiklerini tam olarak söyleyebilseydik, zaten kendimizi kötü şeyler için asla harcamazdık. Saf olmaktan ve aptalca davranmaktan korkmamalıyız, korkmamamız gereken tek şey bu-

dur..." dedi. Benimle yine ders verir gibi konuşmaya başlamıştı. Bundan hoşlanıyordum. Söylediklerinden hoşlanıyordum. O yine benim orada olduğumu unutmuş gibi konuşurken –benim orada olduğumu unuttuğuna yemin edebilirim– bundan cesaret alarak onu inceliyordum, pencereye sırtını vermiş duruyordu; o filmlerde gördüğümüz çekici, sapına kadar erkek, testisleri ve dimdik dikilmiş penisi hemen göze çarpan genç Amerikalı tipinin bir karikatürü gibiydi. Pencereye dayanmış, bacaklarını tembelce uzatmış, başparmaklarını kemerine takmıştı, öteki parmakları gevşekçe sarkıyordu, ama sanki cinsel organını işaret eder gibiydiler; filmlerde bu pozu takınan erkekler beni çok eğlendirir, çünkü bunlar mutlaka çok genç, masum, çocuksu yüzlü adamlardır. O masum ifadeli adamlar ve o erkeksi poz... Saul bu seksi pozda dikilirken, bir yandan da toplumun, bireye boyun eğdirmek için yaptığı baskıları anlatıyordu. Bilinçsizce olsa da bu kaba duruşu bana yönelikti, sinirlenmeye başlamıştım. Bana aynı anda iki farklı dilde sesleniyordu. Sonra gözüme farklı göründüğünü fark ettim. Onu ilk gördüğümde ona aslında olduğundan farklı bir şeyler görmeyi umarak baktığım ve üstünden düşen giysilerin içindeki zayıf, kemikli adamı gördüğüm için huzursuzluk duymuştum. Şimdi bedenine uygun giysiler giymişti. Yeniye benziyorlardı. Çıkıp kendine yeni giysiler almıştı demek. Üzerinde yeni, düzgün ve bedenine sıkıca yapışan bir kot pantolon ve dar, koyu mavi bir kazak vardı. Bu bedenine uygun yeni giysilerle incecik görünüyordu, ama açıkça belli olan kalça kemikleri ve geniş omuzları ona hâlâ tuhaf bir hava veriyordu. Verdiği söylevi kesip, sırf bu sabah söylediklerim yüzünden mi çıkıp kendine yeni giysiler aldığını sordum. Kaşlarını çattı ve bir sessizlikten sonra soğuk soğuk, bir hödük gibi görünmek istemediğini söyledi: "En azından olmam gerek-

tiğinden fazla değil." Yine çok huzursuz oldum ve "Daha önce kimse o giysilerin sana çok bol geldiğini söylememiş miydi?" dedim. Sanki hiçbir şey söylememişim gibi yanıt vermedi, bakışları dalgınlaşmıştı. "Kimse söylemediyse bile aynalar söylemiştir," dedim. Boğuk bir sesle güldü ve "Sayın bayan," dedi, "bugünlerde aynalara bakmaktan pek hoşlanmıyorum, eskiden yakışıklı bir adam olduğumu düşünürdüm." Bu sözleri söylerken çapkın erkek pozunu iyice belirginleştirdi. Bir deri bir kemik değilken nasıl olduğunu tahmin edebiliyordum: etine dolgun, sağlam, güçlü, sağlıklı, soğuk ve kurnaz bakışlı grimsi gözleri olan, sarışın bir adam. Ancak bu yeni giysiler, bedeninin orantısızlığını daha da göze çarpar hale getirmişti; çok tuhaf görünüyordu. Hasta gibiydi, yüzü kireç gibi olmuştu. Ancak bana, Anna'ya bakmamasına karşın, o seksi duruşuyla bana meydan okuyordu. Kadınlardan söz ederken böylesine içten ve sıcak olabilen bir erkeğin, böyle davranmasına şaşırmıştım doğrusu. Ona meydan okumak üzereydim. "Benimle bir yetişkin gibi konuşurken, neden kalçalarına görünmez silahlar takılmış kahraman bir kovboy gibi duruyorsun?" diyecektim. Ancak onunla aramda büyük bir uçurum vardı; Saul yeniden konuşmaya, bana öğütler vermeye başladı. Her neyse, çok yorgun olduğumu söyleyip yatmaya gittim.

Bütün günümü oyunumu oynayarak geçirdim. Akşamüstü, amaçladığım dingin dünya anlayışına ulaşmıştım. Amaçsızca okumak ve düşünmek yerine kendime bir çekidüzen verebilirsem, bunalımdan kurtulurum. Janet'ın burada olmaması benim açımdan çok kötü, sabah erken kalkmak zorunda değilim, yaşamıma şekil verecek bir kalıp yok. Öyleyse yaşamımı içten şekillendirmeliyim. Eğer "oyun" işe yaramazsa, bir işe girmek zorunda kalacağım. Param azaldığı için buna zorunluyum

da. (Yemek yemediğimi, harcadığım her kuruşun hesabını yaptığımı fark ettim, çalışma fikrinden öylesine nefret ediyorum.) Bir hayır işi bulacağım kendime, bu tür işlerde oldukça başarılıyım. Burası bugün çok sessiz. Saul Green ortalarda yok. Geç saatte Molly aradı; Jane Bond'un, Bay Green'e "kafayı taktığını" söylüyor. Bay Green'e âşık olan bir kadının keçileri kaçırmış olduğunu düşündüğünü eklemeyi unutmadı (Bu bir uyarı mı?). (*3) "O adam, birlikte bir gece geçirdikten sonra telefon numarasını kaybetmeye özen göstermen gereken bir tip. Elbette bizler hâlâ bir gecelik ilişkiler yaşayan kadınlar olsaydık. Aah, ah, ne güzel günlerdi onlar..."

Bu sabah, hiç alışkın olmadığım bir duyguyla uyandım. Boynum tutulmuş, ağrıyordu. Soluk alıp verişlerimin farkındaydım, kendimi derin derin solumaya zorladım. Daha da kötüsü, midem, daha doğrusu, diyaframımın altındaki bölge ağrıyordu. Sanki kaslarım kasılmış, bir düğüm olmuşlardı. Ayrıca içimde, nedenini anlayamadığım bir korku vardı. Hazımsızlık çektiğim ve boynumun tutulduğu düşüncesinden vazgeçmemin nedeni de bu korkuydu. Molly'ye telefon edip hastalıkların ilk belirtilerini anlatan bir kitabı olup olmadığını, varsa bana kaygı belirtilerini okumasını istedim. Böylece sorunumun kaygı olduğunu anladım; Molly'ye, okuduğum bir romandaki kaygı belirtilerinin doğru olup olmadığından emin olmak için telefon ettiğimi söyledim. Sonra neden kaygılandığımı anlamaya çalıştım. Parasızlıktan kaygılanmıyorum, parasızlık sinirlerimi asla bozmamıştır, yoksul olmaktan korkmam, ayrıca bence insan isterse para kazanabilir. Janet için kaygılanmıyorum. Kaygılanmam için hiçbir neden yok. Bulunduğum ruh durumunu kaygı olarak "tanımlamak", kaygımı bir süreliğine hafifletti, ama bu gece (*4) korkunç bir hal aldı. İnanılmaz.

Bugün sabah çok erken bir saatte telefon çaldı; Jane Bond, Saul Green'i arıyordu. Kapısını çaldım, yanıt vermedi. Bazen günlerce eve gelmediği oluyordu. Jane Bond'a Saul'un eve uğramadığını söylemek için döndüm, sonra kadın gerçekten Saul Green'e "kafayı taktıysa" bunun pek akıllıca bir hareket olmayacağını düşündüm. Kapıyı yeniden çalıp içeri baktım. İçerideydi. Nasıl uyuduğunu görünce sarsıldım doğrusu, şekli hiç bozulmamış örtülerin altında sıkı bir düğüm gibi büzülmüş, yatıyordu. Ona seslendim, ama duymadı. Yanına gittim, elimi omzuna koydum, tepki yok. Birden dehşete kapıldım, o kadar hareketsiz yatıyordu ki bir an öldüğünü sanmıştım. Yüzü, görebildiğim kadarıyla, kâğıt gibi bembeyazdı. İyi kalite, hafifçe kırışmış bir kâğıt gibi. Onu tutup, bana doğru çevirmek istedim. Buz gibi olmuştu, soğuğun avuçlarıma işlediğini hissettim. Dehşete düştüm. Bugün bile, pijamanın altındaki sıkı etinin ne kadar soğuk olduğunu avuçlarımda hissedebiliyorum. Sonra aniden uyandı. Kollarını ansızın, korkmuş bir çocuk gibi boynuma doladı; bacaklarını yatağın kenarından sarkıtıvermişti. Çok korkmuş gibiydi. "Tanrı aşkına," dedim, "yalnızca Jane Bond'un seni aradığını söyleyecektim." Öylece bakıyordu; sözlerimi anlaması yarım dakika aldı, dediklerimi yineledim. Sonra sendeleye sendeleye telefona gitti. Oldukça kaba bir biçimde, "Evet, evet, yo," dedi. Yanından geçip aşağı indim. Olay beni çok sarsmıştı. O ölümcül soğuğu avuçlarımda hissedebiliyordum. Sonra boynuma dolanan kollar, Saul'un uyanıkken konuştuğu dilden farklı bir dilde konuşmuştu benimle. Yukarı seslenip, kahvenin hazır olduğunu söyledim. Birkaç kez seslenmek zorunda kaldım. Çok sessiz, solgun ve kuşkulu bir biçimde aşağı indi. Kahvesini uzattım. "Uykun çok ağır," dedim. "Ne? Ha!" dedi. Sonra kahveyle ilgili bir şeyler geveledi, o kadar. Söyledikle-

rimi duymuyordu bile. Gözlerinde düşünceli, bitkin, dalgın bir ifade vardı. Beni gördüğünü sanmıyorum. Kahvesini karıştırıyordu. Sonra birden konuşmaya başladı, gelişigüzel konuştuğuna yemin edebilirdim, başka bir konu da seçebilirdi pekâlâ. Küçük bir kızın nasıl yetiştirilmesi gerektiğini anlatıyordu. Hiç durmaksızın, zekice, bilimsel yorumlar yapıyordu; ben bir şey söyledim, ama o konuştuğumu fark etmedi. Durmaksızın konuşuyordu. Onu dalgınca dinliyordum, ansızın, konuşmasındaki "ben" sözcüğünü saymakta olduğumu fark ettim. Ben, ben, ben, ben, ben – bu sözcük makineli tüfekten bana doğru atılan kurşunlar gibiydi. Bir an için sürekli hareket eden, açılıp kapanan ağzının bir tür silah olduğu hissine kapıldım. Sözünü kestim, duymadı, sözünü yeniden kestim: "Çocuklar konusunda çok bilgilisin, hiç evlendin mi?" dedim. İrkildi, dudakları aralık, bana öylece bakakaldı. Sonra o yüksek perdeden, genç sesiyle aniden bir kahkaha attı. "Evlenmek mi, dalga mı geçiyorsun?" Bu beni gücendirdi, beni uyardığı çok açıktı. Beni, bir kadını, evlilik konusunda uyaran bu adam, küçük bir kızı "gerçek bir kadın" olacak biçimde eğitmek konusunda zekice yorumlar yapan (ancak her cümlesinde ben sözcüğünü kullanan), hiç durmaksızın konuşan bu adamdan ve beni o ilk gün gözleriyle soyan adamdan çok farklıydı. Midemin burulduğunu hissettim ve kaygısının Saul Green'den kaynaklandığını anladım. Kahve fincanını kenara itip, banyo yapmam gerektiğini söyledim. Başka bir işiniz olduğunu söylediğinizde tokatlanmış ya da tekmelenmiş gibi tepki gösterdiğini unutmuşum. Yine, sanki emredilmiş gibi sandalyesinden apar topar kalkmıştı. Bu sefer, "Tanrı aşkına Saul, biraz gevşe," dedim. İçgüdüsel kaçma isteğini bastırmaya çalıştı. Kendini tutmaya çalışırken, bütün kasları kasıldı, kendisiyle savaştığı gözle görülüyordu. Sonra bana çekici, zeki

bir gülümsemeyle baktı ve "Haklısın, sanırım dünyanın en rahat insanı ben değilim," dedi. Üzerimde hâlâ sabahlığım vardı ve banyoya gitmek için yanından geçmem gerekiyordu. Ben yanından geçerken Saul içgüdüsel olarak, başparmaklarını kemerine taktı, öteki parmakları organını işaret ediyordu, "çapkın adam pozu"nda bana alaycı, çapkın bakışlarla bakıyordu. "Kusura bakma," dedim, "yatak odasına geçmekte olan Marlene Dietrich'inkiler gibi giyinmiş değilim." Alınarak, genç sesiyle bir kahkaha attı. Ona aldırmamaya karar verdim ve banyo yapmaya gittim. Birçok şey yüzünden kaygılanıyordum, yine de bu "kaygılı ruh hali"nin belirtilerini tarafsızca gözlemleyerek küvete uzandım. Sanki bedenime, daha önce hiç hissetmediğim duygular içinde olan yabancı bir kişilik hükmediyordu. Sonra evi topladım ve yere otura-rak oyunu oynamaya çalıştım. Başaramadım. Sonra birden Saul Green'e âşık olacağımı anladım. Önce bu düşünceyle nasıl alay ettiğimi, sonra bunu inceleyip kabul ettiğimi anımsıyorum. Kabul etmekten de öte, sanki buna zorunluymuşum gibi, bunu kabullenmek için kendimle savaştım. Saul bütün gün evden, üst kattaki odasından çıkmadı. Jane Bond iki kez telefon etti, birinde mutfakta olduğum için neler konuştuklarını duydum. Saul her zamanki gibi özenle, ona neden yemeğe gelmediğini, ardından Richmond'a yaptığı yolculuğu bütün ayrıntılarıyla, uzun uzun anlattı. Molly'ye öğle yemeğine gittim. İkimiz de Saul ile benim ilişkimden söz etmedik, Saul'a duyduğum bağlılığın, şimdiden Molly'ye olan bağlılığımdan daha güçlenmiş olduğunu, böylece ona âşık olduğumu anladım. Molly, bana Saul'un Londra'daki fetihlerini anlatmak için konuyu epey dolandırdı, artık beni uyardığı gün gibi ortadaydı, ama bu hareketinde sahiplenme isteğinin de payı vardı. Molly'nin her fethedilen kadından söz edişiyle, içimi sakin, belli

belirsiz, utkulu bir kararlılık bürüyordu; ancak bu duygu, başparmaklarını kemerine sokmuş, soğuk ve alaycı bakışlarla bakan Saul'la bağlantılıydı, beni "tanımlayan" adamla değil. Eve döndüğümde merdivendeydi, belki de bu rastlantıyı planlamıştı. Benimle kahve içmeye davet ettim onu. Molly'ye yemeğe gitmemi kastederek, dostlarım ve düzenli bir hayatım olduğu için kendimi şanslı saymam gerektiğini söyledi. Onu, bir randevusu olduğu için davet etmediğimi söyledim. Çabucak, "Nereden biliyorsun?" dedi. "Sen telefonda Jane'e öyle söyledin de ondan." Hemen kabuğuna çekilip, bana şaşkın şaşkın bakmaya başladı; bundan daha açık bir biçimde, "Bu seni hiç ilgilendirmez," diyemezdi. Öfkelendim ve "Eğer telefonda özel olarak konuşmak istiyorsan, telefonu odana alıp kapını kapatman yeter," dedim. "Evet, öyle yapacağım," dedi acımasızca. İçime yeniden sinir bozukluğu ve tatsız duygular doldu; böyle zamanlarda bu duygularla nasıl başa çıkabileceğimi bilemiyorum. Amerika'daki yaşantısıyla ilgili sorular sordum ve kaçamak yanıtlarının beni caydırmasına izin vermedim. Sonra, "Hiçbir soruya doğrudan yanıt vermediğinin farkında mısın, sorun ne?" dedim. Bir anlık sessizlikten sonra Avrupa'ya alışamadığını, Amerika'da kimsenin kimseye komünist olup olmadığını sormadığını söyledi.

Avrupa'ya kadar gelip de Amerikan savunma yöntemlerini kullanmanın acınacak bir şey olduğunu söyledim. Bana hak verdiğini, ancak buraya uyum sağlamakta güçlük çektiğini söyledi ve politika konusunda konuşmaya başladık. Bu adam, hepimiz gibi dengeli yaşamak için çabalamaya kararlı, acı alay ve keder dolu biri. Bu adama âşık olmamın aptalca olacağına karar vererek yatağıma girdim. Yatakta yatmış, yakalanmayı istemediğim bir hastalığın adıymış gibi, "âşık olmak" sözünü inceliyordum.

Saul'un benim tam kahve ya da çay yaptığım saat-

lerde ortalıkta dolaşmak gibi bir huyu var; böyle zamanlarda soğukça selam vererek, ciddi bir biçimde merdivenden iner. Bedeninden çevreye bir yalnızlık ve yalıtılmışlık duygusu yayılır ve onun çevresinde soğuk bir hava gibi dolanan bu yalnızlığı içimde hissederim. Onu resmî bir biçimde davet ederim, o da davetimi resmî bir biçimde kabul eder. Bu gece karşımda otururken, "Amerika'da bir arkadaşım var. Ben Avrupa'ya gelmezden az önce ilişkilerden ve kadınların kendisini düzmesinden artık bıktığını söylemişti. Bu işin soğuk ve anlamsız bir hale geldiğini anlatmıştı bana." Güldüm ve "Madem arkadaşın bunca kitap okumuş, fazla sayıda ilişkiye giren bir insanın, sonunda bu hale geleceğini de biliyor olmalı," dedim. "Onun çok kitap okuduğunu nereden biliyorsun?" dedi çabucak. Artık tanıdık olan o sinir bozucu ânı yeniden yaşadık: Kendinden söz ettiği o kadar açıktı ki, kendisiyle alay ettiğini sanmıştım. Üstelik, tıpkı telefon olayındaki gibi irkilerek kuşkulu ve dikkatli bir biçimde kabuğuna çekilmişti. Ancak en kötüsü, söz ettiği kişinin kendisi olduğu bu kadar belliyken, "Çok kitap okuduğumu nereden biliyorsun?" dememiş de, "okuduğunu" demişti; bu da çok sinir bozucuydu. Hatta, bana o uyarı dolu bakışını fırlattıktan sonra dönüp başka birine, "arkadaşına bakar gibi" dalmıştı. Bu gibi dakikaları, kullanılan sözcüklerden ya da bakışlardan değil, midemin kaygıyla kasılmasından anlıyorum. Önce bu hastalıklı kaygıyı, gerginliği hissediyor, sonra hemen daha önce söylediğimiz bir şeyi anımsıyor ya da bir olayı düşünüyorum ve bunlarda da bu sinir bozucu, sarsıcı ânın yaşandığını fark ediyorum; o zaman kendimi sanki daha önce görmüş olduğumuz bir çatlaktan içeri bir şeyin sızdığını görmüş gibi hissediyorum. Yaşamımıza böyle bir çatlaktan sızan bu şey, bana düşman olan, ürkütücü bir şey.

Bana çok okuyan arkadaşından söz etmesinden sonra, ona *hiçbir* şey demedim. Onun sakin ve çözümleyici zekâsıyla, bu beceriksizlik anları (korkunç olan bir şeyi kendime itiraf etmemek için beceriksizlik sözcüğünü kullanıyorum) arasındaki farkın inanılmaz olduğunu düşünüyordum. Bunu öylesine derinden hissediyorum ki, soluğum bir anlığına kesiliyordu. Bu gibi zamanlarda, korkunun ardından hep acıma geliyor ve uykusunda kollarını kendisini yalnız hisseden bir çocuk gibi boynuma dolayışını anımsıyorum.

Saul daha sonra "arkadaş" konusuna yeniden döndü. Sanki daha önce ondan hiç söz etmemiş gibi. Daha yarım saat önce bundan söz ettiğimizi unuttuğu hissine kapıldım. "Senin şu arkadaşın," dedim (ve Saul yine odanın ortasına, ikimizden uzağa, arkadaşına bakmak için döndü) "düzülmekten vazgeçmek niyetinde mi, yoksa yalnızca kendini denemek için mi böyle bir karar vermiş?"

Düzülmek sözcüğünü nasıl bastıra bastıra söylediğimi duydum ve neden böyle huzursuzca konuştuğumu anladım. "Ne zaman seksten ya da aşktan söz etsen, düzüldü, düzüldüm ya da düzüldüler diyorsun (erkekler için)." Aniden güldü, ama ne demek istediğimi anlamamıştı; bu yüzden, "Her zaman edilgen," dedim. Çabucak, "Ne demek istiyorsun?" dedi.

"Seni dinlerken tuhaf bir biçimde huzursuz oluyorum; ben düzülürüm ya da onlar (kadınlardır) düzülür, ama sen, bir erkek olarak düzülmezsin, düzersin."

Ağır ağır konuşarak, "Hanımefendi, bana kendimi bir hödük gibi hissettirmeyi başardınız," dedi. Ama bu, "Kendimi bir hödük gibi hissetmemi başardınız," diyen kişi, kaba Amerikalıydı.

Gözleri düşmanca parlıyordu. Benim de içim düşmanca duygularla doluydu. Günlerdir hissettiğim bir

şey artık kaynama noktasına gelip yüzeye çıkmıştı. "Geçen gün," dedim, "seksi aşağılayan bir dil kullandıkları için Amerikalı arkadaşlarınla nasıl mücadele ettiğini anlatıyordun, kendini özgün bir sofu, Saul Galahad[1] gibi gösteriyordun, ama düzülmek diyorsun, asla kadın demiyorsun, hep karı, orospu, bebek, yavru, piliç diyorsun, popolardan ve bombalardan bahsediyorsun; sen ne zaman bir kadından söz etsen onu ya bir vitrin mankeni ya da gövdeden ayrılmış parçalardan, göğüslerden, bacaklardan ya da popodan oluşan bir yığın olarak canlandırıyorum gözümde."

Çok kızmıştım elbette, ama aynı zamanda kendimi çok gülünç buluyordum, bu beni daha da kızdırdı: "Sanırım sen bu yaptığıma geri kafalılık diyorsun, ama popolardan, düzülen ya da becerilen bebeklerden falan söz eden birinin sekse karşı nasıl sağlıklı bir tutumu olabilir, pek anlayamıyorum doğrusu. Siz kahrolası Amerikalıların cinsel sorunlarınızın olmasına hiç şaşmamalı."

Bir sessizlikten sonra Saul çok soğuk bir sesle, "Hayatımda ilk kez feminizm karşıtı olmakla suçlanıyorum," dedi. "Belki Amerikan kadınlarını tarihteki bütün günahlar için suçlamayan tek Amerikan erkeği olduğumu bilmek seni şaşırtacaktır, erkeklerin kendi yetersizlikleri yüzünden kadınları suçladığını bilmediğimi mi sanıyorsun?"

Bu sözleri beni yumuşatıp, öfkemin önüne geçti elbette. Politikadan konuştuk, çünkü tek anlaştığımız konu o. Onunla konuşurken kendimi partiye geri dönmüşüm, yüksek standartları olan, bir şey için mücadele eden bir komünistle konuşuyormuşum gibi hissediyordum. "Zamanından önce Stalin karşıtı" olduğu için par-

1. Kral Arthur şövalyelerinden, cesur, soylu amaçları olan bir silahşor. (Ç.N.)

tiden tekmeyi yemişti. Sonra komünist olduğu için Hollywood'da kara listeye alınmıştı. Dönemimizin tipik, şimdiden kalıplaşan öykülerinden biri, ama onunla ötekiler arasındaki fark, Saul'un buna bozulmamış olması ve içinin acı duygularla dolmamasıydı.

Onunla ilk kez şakalaşabildim, böylece savunma dolu bir kahkaha atmadı. Artık yeni kot pantolonunu, yeni mavi kazağını ve spor ayakkabılarını giyiyor; ona, toplumun kurallarına uyanlara karşı olanların üniforması haline gelen bu giysileri giymekten utanması gerektiğini söyledim; henüz, üniforma giymeye gereksinim duymayan ufak azınlığa katılacak kadar olgunlaşmadığını söyledi.

Bu adama deliler gibi âşığım.

Bu son cümleyi üç gün önce yazdım, ama bunun ne anlama geldiğini ancak şimdi anlayabiliyorum. Âşık oldum, böylece zaman kavramını yitirdim. İki gece önce, geç bir saatte konuşuyorduk. Heyecan gitgide yükseliyordu. Gülmek geliyordu içimden, çünkü iki insanın, deyim yerindeyse, sevişmeden önce yaptığı manevralarını her zaman gülünç bulmuşumdur; onunla sevişmekten çekiniyordum, hem de ona âşık olduğum için; içimizden biri akımı kesip iyi geceler dileyebilirdi, buna yemin edebilirim. Sonunda Saul yanıma gelip bana sarıldı ve "İkimiz de yalnız insanlarız, birbirimize iyi davranalım," dedi. Bunu hafif kederli bir biçimde söylediğini fark ettim, ama onun kederli ses tonunu duymamış gibi görünmeyi yeğledim. (*5) Gerçek bir erkekle sevişmenin ne demek olduğunu unutmuşum. İnsanın sevdiği erkeğin kollarında yatmasının ne demek olduğunu yeniden anımsadım. Böylesine âşık olmanın nasıl bir şey olduğunu unutmuşum, öyle bir aşk ki, onun yukarı çıktığını duyunca yüreğimi deli gibi çarptırır, avcumun altındaki omzunun sıcaklığı neşe kaynağıdır.

Bu, bir hafta önceydi. O hafta için mutlu olduğum dışında bir şey söylemeyeceğim. (*6) Çok, çok mutluyum. Odamda oturmuş yere vuran güneş ışığını seyrederken bir bakıyorum, saatlerce "oyun"u oynadıktan sonra ulaştığım ruh hali içindeyim: İçim huzur ve zevk dolu, öyle ki kendimden geçiyorum, her şeyle bir olma duygusu, öyle ki vazodaki çiçek benim, bacağımdaki kasın hafifçe gerilmesi, evreni harekete geçiren atılgan enerjinin ta kendisi oluyor. (*7) Saul da rahatladı, evime gelen o gergin ve kuşkulu adam değil artık; benim de kaygılarım dindi, bir süredir (*8) bedenimde yaşamakta olan o hasta insan kayboldu gitti.

Son paragrafı sanki başka biri yazmış gibi okudum. Bunu yazdığım geceden sonra Saul yatmak için odama inmedi. Hiçbir açıklama yapmadı, gelmeyiverdi o kadar. Soğuk ve ciddi bir biçimde selam verip yukarı çıktı. Bütün gece gözümü kırpmadan yatıp düşündüm. Bir kadın bir erkekle sevişmeye başladığında, içinde kendi kuralları, kendi mantığıyla gelişen, kendine özgü duygusal ve cinsel tepkileri olan yeni bir yaratık doğar. Benim içimdeki bu yaratık, Saul'un sessizce yukarı yatmaya çıkmasıyla terslenmişti, yaratığımın titrediğini ve bir çiçek gibi kapanıp büzülmeye başladığını görebiliyordum. Ertesi sabah birlikte kahve içtik, masada karşımda otururken ona baktım (yüzü şaşılacak derecede solgundu ve çok gergin görünüyordu); ona, geçen gece neden odama gelmedin, gelmediğin için bir açıklama yapmadın, desey-dim kaşlarını çatıp düşmanca davranacaktı.

Günün ilerleyen saatlerinde odama geldi ve benimle sevişti. Gerçekten sevişmiyordu, sevişmeye karar vermişti, o kadar. İçimdeki yaratık, âşık kadın, kendisine yalan söylenmesini kabullenmeyerek kendini geri çekti.

Saul geçen gece gelip "Bir yere gitmem gerek..." diye başlayan uzun ve karışık bir öykü anlatmaya koyuldu. "El-

bette," dedim. Ancak öyküyü anlatmayı sürdürünce tepem attı. İşin aslının ne olduğunu anlıyordum elbette, ama Sarı Defter'e gerçeği yazmama karşın bilmek istemiyordum. Birden huysuz ve düşmanca bir biçimde, "Ne kadar hoşgörülüsün böyle?" dedi. Bunu dün söylemişti, Sarı Defter'e yazdım. Birden haykırarak, "Hayır, hiç de değilim," dedim. Yüzünde anlaşılması güç bir ifade belirdi. Bu ifadeyi tanıdığımı anımsadım, daha önce de böyle baktığını görmüştüm ve yeniden görmek istemiyordum. Hoşgörü sözcüğü bana çok yabancı, bu sözcüğün benimle hiçbir ilgisi yok. Geç saatte yatağıma geldi, o zaman onun bir kadınla yatmış olduğunu anladım. "Başka bir kadınla yattın, değil mi?" dedim; kaskatı kesildi ve ters ters, "Hayır," dedi. Ben hiçbir şey demeyince, "Ama bunun benim için hiç anlamı yok, var mı?" dedi. Tuhaf olan şey, hayır diyerek özgürlüğünü savunan adamla, "Bunun benim için hiç anlamı yok," diye yalvaran adamın aynı insan olmasıydı, oysa bu iki karakteri bağdaştıramıyordum. Yeniden kaygının pençesine düşmüştüm; sessizce otururken, üçüncü bir adam, bir ağabey gibi sevgiyle, "Hadi artık uyu," dedi.

Bu üçüncü, dost kişiliğin sözünü dinleyerek uykuya daldım, ama uysal çocuk Anna'nın dışındaki öteki iki Anna'nın, yani içimde bir yerlerde yüreği kederle buz kesmiş, hakarete uğramış seven kadınla, olanları seyrederek, "Vay, vay!" diyen tarafsız, meraklı ve alaycı Anna'nın farkındaydım.

Korkunç kâbuslarla dolu bir tilki uykusuna daldım. Sürekli yinelenen kâbusumda bu sefer ben ve kötü yürekli cüce adam vardık. Hatta düşümde onu tanıyarak başımı salladım – demek buradasın, ileride ortaya çıkacağını biliyordum! Penisi giysilerinden dışarı dimdik fırlamıştı, beni tehdit ediyordu, tehlikeliydi, çünkü onun benden nefret ettiğini ve bana zarar vermek istediğini

biliyordum. Kendimi uyanmaya zorladım ve sakinleşmeye çalıştım. Saul bana yaslanmış hareketsiz ve soğuk, sıkı bir et yığını gibi yatıyordu. Sırtüstü yatmıştı, ama uykudayken bile tetikte duran bir hali vardı. Sabahın loş ışığında, yüzünde tetikte bir ifade olduğunu gördüm. Keskin, ekşi bir koku duyuyordum. "Bu koku Saul'dan geliyor olamaz," diye düşündüm, "çok titizdir," sonra bu ekşi kokunun boynundan geldiğini fark ettim ve bunun korku kokusu olduğunu anladım. Korkuyordu. Uykusunda korkuyla kasılmıştı, sonra korkmuş bir çocuk gibi inlemeye başladı. Hasta olduğunu anladım (oysa mutlu olduğum o hafta boyunca bunu anlamak istememiştim), yüreğim sevgi ve acımayla doldu, omuzlarını ve boynunu ovarak ısıtmaya çalıştım. Sabaha karşı bedeni buz gibi oluyor; bu soğuk ve korku kokusu ondan geliyordu. Bedeni ısınınca yeniden uykuya daldım ve yaşlı adam oluverdim, yaşlı adam bendim, ama aynı zamanda da yaşlı bir kadındım, yani cinsiyetsizdim denebilir. Ben de kin dolu ve yıkıcı biri olmuştum. Uyandığımda, Saul kollarımda buz gibi bir ağırlık olarak yatıyordu. Onu ısıtmadan önce düşün soğukluğunu üstümden atıp kendimi ısıtmam gerekti. Kendi kendime, "Kötü yürekli yaşlı adam ve kin dolu yaşlı kadın ya da ikisi birden oldum, peki ya sonra?" diyordum. Bu arada oda grimsi bir ışıkla doldu, artık Saul'u görebiliyordum. Sağlığı yerinde olsaydı, toplu, güçlü, sarışın, sıkı etli bütün öteki adamlar gibi, onun da teninin boz bir kahverengi olması gerekirdi; oysa yüzü sapsarıydı, derisi yüzünün iri kemiklerinin üzerinden gevşekçe sarkıyordu. Birden uykusundan korkuyla uyandı ve oturarak, kendini koruma içgüdüsüyle düşmanlarını aradı. Sonra beni gördü ve gülümsedi: Gülümsemesinin, Saul Green'in esmer ve geniş yüzünde ne kadar sağlıklı görünebileceğini tahmin edebiliyordum. Oysa sapsarı olmuş yüzündeki gülümsemesi

dehşet doluydu. Korkuyla –yalnız kalma korkusuyla– sevişti benimle. O içgüdüsel yaratığın, âşık kadının reddettiği aşk değil, korkudan doğan aşktı bu ve ona karşılık veren de korkmuş Anna'ydı; biz iki korkmuş yaratık, dehşetten doğan bir aşk yaşıyorduk; korku bizi yakınlaştırmıştı. Korkuyla dolu beynim sürekli bir tehlike bekliyordu.

Saul bir hafta kadar yanıma yaklaşmadı, yine hiçbir açıklama yapmadı; eve gelip selam vererek yukarı çıkan bir yabancıydı artık. Bir hafta boyunca içimdeki o dişi yaratığın küçülüşünü, sonra kızgınlık, sonra da kıskançlıkla doluşunu seyrettim. Bu, korkunç, kin dolu bir kıskançlıktı; doğrusu birini böyle kıskanabileceğimi hiç ummazdım. Yukarı Saul'a çıkıp, "Bir hafta boyunca her gün üst üste bir kadınla yatan, bundan açıkça zevk alan, sonra nazik bir yalan bile söylemeye gerek duymaksızın yüz seksen derece dönen bir adam acaba nasıl biridir?" dedim. Yüksek sesle, hırçınca güldü. Sonra, "Nasıl bir adamdır diye soruyorsun ha? Sorman çok doğal," dedi. "Kimlik arayışında olan genç bir adamla ilgili bir Amerikan şaheseri yazıyorsun herhalde," dedim. "Doğru," dedi. "Ama hiç anlamadığım bir nedenden dolayı kişiliklerinden bir an bile kuşku duymamış eski dünya sakinlerinin, benimle bu ses tonuyla konuşmasından hoşlanmam." Soğuk soğuk, düşmanca, gülüyordu; ben de soğuk soğuk gülüyordum. Bu katıksız düşmanlık dolu dakikalardan zevk duyarak, "Pekâlâ," dedim, "sana iyi şanslar, ama sakın bir daha deneylerinde beni kullanma." Sonra aşağı indim. Birkaç dakika sonra o da indi; şimdi bir savaş baltası gibi kırıp geçirmekten vazgeçmiş, sevecen ve güvenilir bir kişiliğe bürünmüştü. "Anna," dedi, "sen yaşamında bir erkek olsun istiyorsun, haklısın da, bunu hak ediyorsun, ama..."

"Ama?"

"Sen mutluluk arıyorsun. Bu sözcük bana, senin içinde bulunduğun koşullarda mutluluğu şeker helvası üretir gibi üretirken görünceye kadar hiçbir şey ifade etmemişti. Bir insanın, bir kadının bile böylesi bir durumda nasıl mutlu olabildiğini Tanrı bilir, ama..."

"Ama?"

"Bu benim, Saul Green ve ben mutlu değilim, hiç de olmadım."

"Yani ben seni kullanıyorum."

"Doğru."

"Ödeşiyoruz demek, çünkü sen de beni kullanıyorsun." Yüzündeki ifade, şaşırmıştı. "Umarım bundan söz etmeme alınmamışsındır," dedim, "ama beni kullandığının farkındasındır herhalde?"

Güldü, düşmanca değil, içtenlikle.

Sonra kahve içmeye gittik ve politikadan, daha doğrusu Amerika'dan söz ettik. Onun Amerikası soğuk ve acımasız. Hollywood'dan, McCarthy'nin baskısıyla toplum kurallarına boyun eğen kızıl "komünist" yazarlardan, saygıdeğerleşen, topluma uyarak komünist karşıtı olan yazarlardan söz etti. Arkadaşlarını soruşturma komitelerine ihbar edenleri anlattı. (*9) Bunları tarafsızlıkla, espirili, ancak yine de öfkeli bir biçimde anlatıyor. Komünist Parti üyesi olup olmadığını sormak için kendisini bürosuna çağıran patronunu anlattı bana. O sıralar Saul partiye üye değilmiş, aslında bir süre önce partiden uzaklaştırılmış, ama patronunun sorusuna yanıt vermeyi reddetmiş. Patronu üzülerek Saul'a işten ayrılması gerektiğini söylemiş. Saul da ayrılmış. Birkaç hafta sonra, patronuyla bir partide karşılaşmış ve adam ağlayıp kendini suçlamaya başlamış. "Sen benim dostumsun Saul, senin dostum olduğunu bilmek isterim." Bu olaya, Saul'un, Nelson'ın ve öteki Amerikalıların öykülerinde rastlanıyor. O konuşurken, Saul'un patronuna, komü-

nizmden vazgeçip topluma uyum sağlamaya sığınan yazarlara, ispiyonculara duyduğu küçümsemeyle, öfkeyle doldu içim ve böyle hissetmekten rahatsız oldum. Saul'a, "İyi güzel de," dedim. "insanların bireysel düşüncelerini savunmak için ayağa kalkacak kadar cesur olduğunu varsayarak konuşuyor ve yaşıyoruz." Başını meydan okur gibi hızla kaldırdı. Genellikle bilinçsizce konuşur, gözleri bomboş bakar, kendi kendine konuşuyor gibidir. Oysa o an soğuk, gri bakışları canlanıp, kendine gelince, onun bilinçsizce konuşmasına –varlığımın farkına bile varmayarak kendi kendine konuşmasına– ne kadar alıştığımı fark ettim. "Ne demek istiyorsun?" dedi. Bunu ilk kez bu kadar net düşündüğümü fark ettim, yanımda oluşu düşüncelerimi netleştirmişti, çünkü kişiliklerimizin farklılığına karşın benzer deneyimler yaşamışız. "Bak," dedim, "bizi ele al, ikimiz de mutlaka, belli konularda toplum içinde farklı, dostlarımızla farklı görüşler dile getirmişizdir; yani düşmana farklı, dostlara farklı şeyler söylemişizdir. İçimizde, hain ilan edilmek korkusuna, baskıya boyun eğmeyen kimse yoktur. En az on on beş kez, 'Bunu söylemekten, hatta düşünmekten korkmamın nedeni, partiye ihanet ettiğimin sanılmasını istememedir,' dediğim olmuştur." Katı ve küçümsemeye benzer bir ifadeyle bana bakıyordu. Bu küçümser tavrı tanıyorum, "devrimci küçümsemesi" bu ve bir an gelmiş, hepimiz böyle davranmışızdır; işte bu yüzden, davranışına öfkelenmeksizin konuşmaya devam ettim: "Yani demek istediğim şu: Günümüz aydınlarının korkusuz, doğru sözlü, içten olmasını bekliyoruz, oysa onların işkence, hapis ya da hain ilan edilme korkusuyla, dalkavukluk edip yalan söylediğini keşfettik." Saul birden düşünmeksizin haykırdı: "Bunlar orta tabaka zırvalarından başka bir şey değil; böylece senin de orta tabakadan geldiğin nasıl da belli oluyor!" Bu sözler kısa bir

süre için durdurdu beni, çünkü söylediği hiçbir şey, kullandığı hiçbir ses tonu, beni bu çıkarıma hazırlayamazdı: Bu, cephaneden çıkartılmış, alay etmek, küçümsemek için kullanılan bir silahtı ve beni gafil avlamıştı. "Önemli olan bu değil," dedim. Saul ise aynı ses tonuyla, "Uzun zamandır duyduğum en uçuk komünist yemi bu," dedi. "Demek senin eski parti arkadaşlarına yönelttiğin eleştiriler yalnızca tarafsız yorumlardı, ha?" Yanıt vermedi, kaşlarını çatmıştı. "Amerika'ya baktığımızda aydın sınıfın, üzerlerindeki baskı yüzünden nasıl komünist karşıtı yapıldığını anlayabiliriz." Birden, "İşte bu ülkeyi bu yüzden çok seviyorum, burada böyle bir şey olamaz," dedi. Yine o sinir bozucu, sarsıcı an. Çok duygusal bir yorumdu bu ve nasıl az önceki sözleri komünist cephaneliğinden çıkarılmışsa, bu da liberal cephanelikten çıkarılmıştı. "Soğuk savaş sırasında, herkes komünist avına çıkmışken, buradaki aydınlar da aynen böyleydiler. Evet, biliyorum, şu sıralar herkes umutlu, herkes McCarthy'ye şaşıyor, ama o dönemlerde, bizim aydınlar bunu hiç önemsemiyorlardı, işlerin göründüğü kadar kötü olmadığını söylüyorlardı. Tıpkı karşıt görüşlü insanların Amerika'da yaptıkları gibi," dedim ve devam ettim: "Liberallerimiz çoğunlukla, açık açık ya da gizli gizli Amerikan karşıtı etkinlik komitelerini savunuyorlardı. Tanınmış bir editör, bir gazeteye pis işler konusunda isterik bir mektup yazıp, eğer eski dostlarından X ve Y'nin casus olduğunu öğrenmiş olsaydı, hiç duraksamadan İngiliz Haberalma Örgütü'ne gidip onları ihbar edeceğini söyleyebilmişti. Kimse de böyle bir şey söylediği için onu ayıplamadı. Edebiyat derneklerinin ve örgütlerinin çoğu, ilkel komünizm karşıtı etkinliklere dalmışlardı – söylediklerinin hepsi ya da büyük bir çoğunluğu doğruydu elbette, ama önemli olan şu ki, her gün sansasyon gazetelerinde okunabilecek şeyler söylüyorlardı, hiçbir

şeyi gerçekten anlamaya çalışmıyorlardı, yalnızca köpek gibi havlayıp ortalığı karıştırıyorlardı. Çok iyi biliyorum ki, ısı biraz daha yükselseydi, aydınlarımız İngiliz karşıtı komiteler oluşturacaklardı, bunun üzerine biz komünistler de siyahın beyaz olduğunu söyleyecektik."

"Eee?"

"Eee'si, son otuz yılda yaşadıklarımızdan şu sonuca varıyoruz: Bırakın diktatörlükleri, demokrasilerde bile, toplumda akıntıya karşı durmaya, ne pahasına olursa olsun gerçek uğruna savaşmaya hazır insan sayısı o kadar az ki ... "

Birden, "Kusura bakma," dedi ve dalgın bir biçimde yürüyerek çıktı gitti.

Mutfakta oturup az önce söylediklerimi düşündüm. Tanıdığım insanların hepsi –ve bazıları gerçekten iyi insanlardır– tekdüze komünist yaşamına dalarak kendilerini ya da başkalarını aldatmayı seçmişlerdir. "Liberal" ya da "bağımsız" aydınlar, düzene başkaldıran şu ya da bu tür insanları sindirme amaçlı bir avın içine kolaylıkla çekilebilirler. Özgürlük, bağımsızlık ve gerçeği gerçekten umursayan çok az insan var, çok az. Cesur çok az insan var, gerçek bir demokrasiyi yürütebilecek cesarete sahip çok az insan var. Böyle cesur insanlar olmazsa, özgür bir toplum ölebilir, hatta doğmayabilir bile.

Cesaretim kırılmış, moralim bozulmuş bir biçimde öylece oturdum. Batı demokrasisinin bağrında büyüyen bizlerin içinde özgürlük ve bağımsızlığın güçleneceği, baskılardan başarıyla kurtulacağı yolunda doğuştan gelen bir inanç var ve görünüşe bakılırsa bu inanç, herhangi bir karşıt kanıta karşın ölmüyor. Bu inanç büyük olasılıkla, başlı başına bir tehlike. Orada otururken, yeni yeni pekişen ve sağlamlaşan milletlerden, sistemlerden, ekonomik bloklardan oluşan bir dünya görüyordum; özgürlükten ya da birey vicdanından söz etmemin bile giderek daha

çılgınca karşılanacağı bir dünya. Böyle görüşler üzerine yazılar yazıldığını biliyorum, insan bunları sık sık okur, ama bir an için bu, sözcükler, düşünceler olmaktan çıkıp, etimde, sinirlerimde gerçekliğini hissettiğim bir şeye dönüşüyor.

Saul giyinmiş olarak yeniden aşağı indi. Şimdi "kendisi" olarak tanımladığım kişiydi, tuhaf bir espri anlayışıyla, "Birden çıkıp gittiğim için kusuruma bakma, ama söylediklerini bir türlü kabullenemedim," dedi.

"Bugünlerde düşüncelerim hep kasvetli ve moral bozucu. Belki ben de kabullenemiyorumdur," dedim.

Yanıma gelip sarıldı. "Birbirimizi rahatlatıyoruz," dedi. "Neden, bilmem?" Sonra kolları beni bırakmaksızın, "Şunu aklımızdan çıkarmamalıyız: Başlarından bizimki gibi şeyler geçen insanlar moral bozukluğuna ve umutsuzluğa mahkûmdurlar."

"Belki de neler yapabileceğimizi bilen insanlar olduğumuz için gerçeği bilmeye en yakın insanlar, biz ve bizim gibidirler, ha?"

Ona birlikte öğle yemeği önerdim, yemekte çocukluğundan söz ettik. Tipik bir kötü çocukluk dönemi öyküsü, ayrılan anne baba vb. Yemekten sonra, çalışmak istediğini söyleyerek yukarı çıktı. Birkaç dakika sonra indi, kapının pervazına yaslanarak, "Eskiden hiç ara vermeden saatlerce çalışabilirdim, ama şimdi ara vermeden bir saat bile çalışamıyorum," dedi.

Sinirlerim yine gerildi. Şimdi olanları düşünürken her şeyi açıkça görebiliyorum, ama o zaman aklım çok karışmıştı, çünkü sanki beş dakikadan az süredir değil de, bir saattir çalışıyormuş gibi konuşuyordu. Sonra, "Amerika'da annesiyle babası, kendisi henüz çok küçükken ayrılmış bir arkadaşım var. Sence bu onu etkilemiş midir?" dedi.

Bir an konuşamadım, çünkü "arkadaş"ın kendisi ol-

duğu apaçıktı. Daha on dakika önce anne babasından bahsediyorduk.

"Evet," dedim. "Annenle babanın ayrılması seni mutlaka etkilemiştir."

İrkilerek dikleşti, yüzünü kuşku kapladı ve "Nereden bildin?" dedi.

(*10) "Çok unutkansın," dedim, "bana onları anlatalı birkaç dakika bile olmadı."

Kuşkulu, tetikte ve düşünceli bir biçimde duruyordu. Yüzü, kuşkuyla haşin bir ifadeye bürünmüştü. Sonra alelacele bir şeyler geveledi: "Ah, ben yalnızca, arkadaşımı düşünüyordum..." Dönüp yukarı çıktı.

Aklım karışmış bir biçimde oturmuş, parçaları birleştirmeye çalışıyordum. Bunu bana anlattığını gerçekten unutmuştu. Şu son birkaç gün içinde yaşadığımız birkaç olayı anımsadım –bana bir şey söylemiş, birkaç dakika sonra da sanki yeni bir şeyden söz eder gibi bundan söz açmıştı. Sözgelimi dün, "Buraya ilk geldiğim günü anımsıyor musun?" dedi, sanki aylardır burada oturuyormuş gibi. Başka bir seferinde, "Şu Hint lokantasına gittiğimizde," demişti, oysa oraya o gün, öğle yemeğine gitmiştik.

Büyük odaya gidip kapıyı kapattım. Kapım kapalı olduğunda rahatsız edilmek istemediğimi biliyor. Bazen kapım kapalıyken, yukarıda bir aşağı bir yukarı dolaştığını ya da merdivenin yarısına kadar indiğini duyuyor, kapıyı açmam için bana baskı yapılıyormuş gibi hissediyor ve gidip açıyorum. Ancak bugün kapıyı sıkı sıkı kapattım ve yatağıma oturup düşünmeye çalıştım. Hafifçe terliyordum, ellerim buz kesmişti ve doğru dürüst soluk alamıyordum. Kaygıyla kasılmıştım ve tekrar tekrar, "Bu benim kaygım değil, benim değil," diyordum, ama böyle yapmak hiçbir işe yaramadı. (*11) Başımın altına bir yastık koyarak sırtüstü yere uzandım, kollarımı ve bacakla-

rımı dinlendirmeye çalışıp "oyun"u oynadım. Oynamayı denedim demek daha doğru olur. Yapamadım, çünkü Saul'un yukarıda gezinip durduğunu duyuyordum. Her hareketi içime işliyordu. Evden çıkıp birilerini görmem gerektiğini düşündüm. Kimi? Molly'ye Saul'dan söz edemeyeceğimi çok iyi biliyordum. Yine de ona telefon ettim, o da kayıtsızca, "Saul nasıl?" dedi, ben de, "İyi," dedim. Saul için çıldıran Jane Bond'la karşılaştığını söyledi. Jane Bond birkaç gündür aklıma gelmemişti, bu yüzden hemen bir şeyler geveledim ve telefonu kapatıp yeniden yere uzandım. Dün gece Saul, "Çıkıp biraz dolaşayım, yoksa uyku tutmayacak," demişti. Üç saat eve gelmedi. Jane Bond'un evine buradan yürüyerek yarım saatte, otobüsle on dakikada gidilebilir. Evet, çıkmadan önce birine telefon etmişti. Demek ki Jane'le sevişmek için benim evimden ona telefon edip gitmiş, onunla sevişmiş, geri gelmiş, yatağıma girip uyumuştu. Hayır, dün gece sevişmedik, çünkü, kendimi, bunu öğrenmenin acısından bilinçsizce korumaya çalışıyordum. (Yine de zihnim buna aldırış etmiyor bile, Saul'u kıskanan, huysuz ve ondan öç almak isteyen kişi, içimdeki o yaratık.)

Saul kapımı tıklattı ve kapıyı açmaksızın, "Seni rahatsız etmek istemiyorum, kısa bir yürüyüşe çıkacağım," dedi. Birden ne yapacağımın farkında olmaksızın gidip kapıyı açtım; Saul basamakları yarılamıştı bile. "Jane Bond'u mu görmeye gidiyorsun?" diye sordum. Bedeni kaskatı kesildi, sonra yavaş yavaş döndü ve bana baktı, "Hayır, yürüyüşe çıkıyorum."

Bir şey söylemedim, çünkü ona bu soruyu doğrudan sorduğum zaman yalan söyleyebileceğini sanmıyordum. Ona, "Dün gece Jane Bond'u mu görmeye gittin?" diye sormalıydım. Şimdi, inkâr edeceğinden korktuğum için sormadığımı anlıyorum.

Önemsiz, zekice bir şeyler geveledim ve dönüp ka-

pıyı kapattım. Düşünemiyor, hatta hareket edemiyordum. Hastaydım. Kendi kendime, "Gitmesi gerek, buradan gitmesi gerek," deyip duruyordum. Ancak ondan gitmesini isteyemeyeceğimi biliyordum, bu yüzden kendime, "O zaman sen kendini ondan uzak tutmalısın," diye yineliyordum.

Saul döndüğünde, saatlerdir ayak sesini duymayı beklediğimi anladım. Hava neredeyse kararmıştı. Bana seslenerek fazlasıyla dostça bir biçimde bir merhaba dedi. Sonra dosdoğru banyoya gitti. (*12) Orada öylece oturup, "Bu adamın Jane Bond'dan gelir gelmez seks kokusunu yıkayarak gidermeye çalışıp da benim bunu anlamayacağımı sanmasına olanak yok," diye düşündüm. Kendimi, "Saul, Jane Bond'la mı beraberdin?" diye sormaya hazırlıyordum.

İçeri geldiğinde söyledim de. O kaba kahkahasıyla, yüksek sesle güldü sonra, "Hayır, değildim," dedi. Sonra bana dikkatlice baktı, yanıma geldi ve sarıldı. Bu öyle içten ve sıcak bir davranıştı ki, yumuşayıverdim. Son derece dostça, "Anna, her şeye karşı fazla duyarlısın. Biraz rahat ol," dedi. Beni biraz okşadı, sonra, "Sanırım şunu anlamaya çalışman gerek, biz birbirimizden çok farklıyız. Bir şey daha var, ben gelmeden önce sürdüğün yaşam tarzı sana hiç yaramamış. Artık her şey geçti, ben buradayım." Bunu söyleyerek beni yatağa yatırdı ve sanki hastaymışım gibi beni sakinleştirmeye çalıştı. Aslında gerçekten hastaydım. Zihnim bulanıyor, midem altüst oluyordu. Hiçbir şey düşünemiyordum, çünkü bana bu kadar yumuşak davranan bu adam aslında beni hasta eden kişiydi. Sonra, "Hadi artık, bana akşam yemeği hazırla, sana iyi gelir. Çok evcimen bir kadınsın, Tanrı yardımcın olsun, iyi ve halim selim bir koca bulmalısın kendine," dedi. Sonra karamsarlıkla ekledi: (*13) "Tanrı benim de yardımcım olsun, görünüşe bakılırsa ben de

hep evcimen tipleri seçiyorum." Ona yemek hazırladım.

Bugün, sabah erkenden telefon çaldı. Ben açtım, arayan Jane Bond'du. Saul'u uyandırdım, telefonun kendisine olduğunu söyledim ve banyoya gidip bol bol gürültü yaptım, gürül gürül su akıttım vb. Geri döndüğümde uykulu bir biçimde, kıvrılmış yatıyordu. Bana Jane'in neler dediğini anlatmasını bekliyordum, ama telefon konuşmasından söz etmedi. Yine öfkeyle doldu içim. Oysa bütün geceyi son derece sıcak ve sevgi dolu geçirmiştik, bir âşık gibi uykusunda dönüp, beni öpüp okşamıştı, hatta adımı söylemişti, yani gerçekten benimle sevişmişti. Ne hissedeceğimi bilemiyordum. Kahvaltıdan sonra dışarı çıkması gerektiğini söyledi. Bir filmciyi görmesi gerektiğini uzun uzun anlattı. Yüzündeki ruhsuz, inatçı ifadeden ve açıklamalarındaki gereksiz karmaşadan Jane Bond'u görmeye gideceğini anladım, telefonda ayarlamıştı bunu. O evden çıkar çıkmaz yukarı, odasına çıktım. Oda çok düzenli ve temizdi. Sonra kâğıtlarını karıştırmaya başladım. Yaptığıma hiç şaşmaksızın, bana yalan söylediği için buna hakkım olduğunu düşünerek, hayatımda ilk kez başka bir insanın mektuplarını ya da özel yazılarını okuduğumu düşündüğümü anımsıyorum. Çok öfkeli ve keyifsizdim, ama son derece sistemli çalışıyordum. Bir köşede lastikle tutturulmuş bir deste mektup buldum, Amerika'daki bir kızdan geliyordu. Sevgiliymişler, kız Saul'un yazmadığından yakınıyordu. Sonra Parisli bir kızdan bir deste mektup, o da Saul'a yazmadığı için yakınıyordu; mektupları özensizce, gelişigüzel koydum yerlerine, aradığım şey başkaydı. Sonra günceleri buldum. (*14) Her gün bir şey yazmıştı, benim gibi bölük pörçük şeyler yazmamış olmasını çok tuhaf bulmuştum. Geçmiş yılların günce lerini okumadan şöyle bir karıştırıp yalnızca genel bir izlenim edinmeye çalıştım, upuzun bir yer, iş ve kız adları listesi.

Yatağında oturup, tanıdığım adamı ve bu günlüklerde tanımlanan, kendine acıyan, soğuk, hesapçı, duygusuz adamı bağdaştırmaya çalıştım. Sonra kendi defterlerimi okuduğumda kendimi de tanıyamadığımı anımsadım. İnsan kendisini yazarken tuhaf şeyler oluyor. Yani, insan kendini, başkalarının gözüyle anlatamıyor. Sonuç olarak ortaya, soğuk, acımasız ve yargılayıcı yazılar çıkıyor. Yargılayıcı olmasa bile, ruhsuz yazılar bunlar... evet, aynen böyle, ruhsuz. Bunu yazarken Siyah Defter'de Willi'yi anlattığım noktaya döndüğümü fark ediyorum. Saul günceleriyle ilgili bir şeyler söyleseydi ya da bu yaşında gençliğini özetleseydi: "Domuzun tekiymişim, kadınlara çok kötü davranmışım," ya da "Kadınlara böyle davranmakta haklıyım," ya da "Ben yalnızca olanların kaydını tutuyorum, kendimle ilgili ahlaki yargılar vermiyorum," diyebilirdi. Ne derse desin, tümüyle anlamsız şeyler söylemiş olacaktı. Çünkü güncelerinde canlılık, hayat, çekicilik yok. "Willi gözlük camlarını parıldatarak şöyle dedi," ya da "Saul kendine güvenli bir biçimde ve dimdik ayakta durmuş, beni baştan çıkarmaya çalışan adam pozuna gülerek, ağır ağır şöyle dedi: Hadi bebek, yat benimle, senin tarzını çok beğeniyorum." Önceleri yazdığı soğuk acımasız şeyler karşısında hayrete düşerek, sonra da Saul'u tanıdığım için bunları yaşama uyarlayarak günceleri okumaya devam ettim. Böylece ruh halim, kadınca bir öfke, canlı olan her şeyin uyandırdığı zevk, tanımanın verdiği zevk arasında sürekli gidip geldi.

Sonra duyduğum bu zevk, karşıma çıkan bir kayıtla yok olup gitti, yerini dehşete bıraktı, çünkü burada yazılan bir şeyi, içgüdüsel olarak ben de Sarı Defter'e yazmıştım. Bana öyle geliyor ki, yazarken olayların arka yüzlerini görebilme yeteneğim ortaya çıkıyor, sezgilerimle hareket ediyorum ve bu beni korkutuyor; günde-lik yaşamda kullanılamayacak kadar acı veren bir zekâ

işlemeye başlıyor; eğer insan bu zekâyı yaşamak için kullanırsa hiç yaşama şansı yok demektir. Üç kayıt: "Detroit'ten ayrılmalıyım, buradan ihtiyacım olan her şeyi aldım zaten. Mavis sorun çıkartıyor. Geçen hafta onun için deli oluyordum, şimdi ona karşı hiçbir şey hissetmiyorum. İlginç." Sonra: "Mavis dün gece daireme geldi. Yanımda Joan vardı. Koridora çıkıp Mavis'i göndermek zorunda kaldım." Sonra: "Jake, Detroit'ten bir mektup göndermiş. Mavis jiletle bileklerini kesmiş. Hastaneye zamanında yetiştirmişler. Yazık, iyi kızdı." Daha sonra Mavis'e hiç değinilmemişti. Çok öfkelenmiştim, bir kadının, başka bir kadına yapılan haksızlık karşısında duyduğu, kin dolu öfkeydi bu; o kadar öfkelenmiştim ki düş gücümü devreden çıkarttım. Günce yığınını bıraktım. Hepsini okumak haftalarımı alırdı ve zaten ilgimi de çekmiyorlardı. Şimdi Saul'un benimle ilgili neler yazdığını merak ediyordum. Bu eve geliş tarihini buldum. "Anna Wulf'la görüştüm. Londra'da oyalanacaksam daire işime yarar. Mary bana evinde bir oda vermeyi önerdi, ama bu başıma dert açabilir. Mary iyi bir parça, ama o kadar. Anna beni pek çekmedi. Bu koşullar altında bu iyi bir şey. Mary olay çıkardı. Partide Janet. Dans ettik, daha doğrusu dans pistinde porno çevirdik. Ufak tefek, narin, bir erkek çocuğuna benziyor, onu evine götürdüm. Bütün gece seviştik – Aman Tanrım!"

"Bugün Anna'yla konuşurken söylediğim hiçbir şeyi anımsayamadım; onun fark ettiğini sanmıyorum." Birkaç gün hiçbir şey yazmamıştı. Sonra:

"Ne gülünç, Anna'yı herkesten çok seviyorum, ama onunla yatmaktan zevk almıyorum. Belki gitme zamanı gelmiştir? Jane sorun çıkartıyor. Of, bu kanların hepsini düzeceksin, gerçekten!"

"Anna, Jane konusunda sorun çıkartıyor. Şansına küssün."

"Jane'le ayrıldık. Yazık, bu ülkede elime geçen en iyi parçaydı. Kafe barda Marguerite."

"Jane telefon etti. Anna konusunda sorun çıkartıyor. Anna konusunda sorun istemiyorum. Marguerite'le buluşma." özelkitap grubu

Bu kayıt bugüne aitti, yani Jane'le değil, Marguerite'le buluşmak için çıkıp gitmişti: Başka birinin özel yazılarını okuduğuma şaşırmamam beni hayrete düşürüyor. Tersine, Saul'un foyasını ortaya çıkardığım için utkulu, çirkin bir neşeyle dopdoluyum.

(*15) "Anna'yla yatmaktan zevk almıyorum," diye yazmış; bu beni o kadar derinden yaraladı ki, birkaç dakika soluk alamadım. Daha da kötüsü, bunu anlayamadım. Ondan da kötüsü, birkaç dakika için, Saul'un inançla sevişip sevişmemesine bağlı olarak ona karşılık veren ya da vermeyen o dişi yaratığın yargılarına duyduğum inancı kaybettim. Oysa o yaratık kendisine yalan söylendiğini hemen anlar. Bir an onun kendini kandırdığını sandım. Saul'un benimle yatmak istememesini, benden hoşlanmasından daha önemli saydığım için kendimden utandım, çünkü öteki türlü, onun için en fazla "iyi bir parça" olurdum. Günlükleri büyük bir küçümsemeyle, tıpkı mektuplara yaptığım gibi dikkatsizce kaldırdım ve düşüncelerimi yazmak için aşağı indim. Ancak zihnim, aklı başında şeyler yazamayacak kadar karışıktı.

Az önce Saul'un günlüğüne yeniden bakmak için yukarı çıktım. "Anna'yla yatmaktan zevk almıyorum"u aşağı inmediği hafta yazmış. O zamandan beri, bir kadını gerçekten çekici bulan bir erkek gibi sevişiyor benimle. Bunu anlayamıyorum, hiçbir şey anlayamıyorum.

Dün ona meydan okumaya zorladım kendimi:

"Hasta mısın Saul, hastaysan, neden hastasın?"

"Nereden biliyorsun?" dedi, zaten bunu söyleyeceğini biliyordum. Hatta güldüm. Sözlerini tartarak, "Bence,

insanın başı beladaysa bunu kendine saklamalı ve başkalarını da etkilememelidir," dedi. Bunu ciddiyetle söylemişti, sorumluluğunu bilen erkek rolündeydi. "Ancak aslında etkiliyorsun. Neyin var?" dedim. Bir sis içinde yolumu kaybetmiştim, ruhumda neler olup bittiğini anlayamıyordum. Ciddi bir biçimde, "Bunu sana bulaştırmadığımı ümit ediyordum," dedi. "Şikâyetçi değilim," dedim, "ama bence her şeyi kilit altında tutmak iyi değildir, bunları açığa çıkarmalısın."

Birden hırçın ve düşmanca, "Kahrolası bir ruh doktoru gibi konuşuyorsun," dedi.

Herhangi bir konuşma sırasında Saul'un nasıl beş ya da altı farklı insan olabildiğini düşünüyordum; güvenilir, sorumluluğunu bilen kişiliğinin dönmesini bekledim. Gerçekten de döndü ve şöyle dedi: "Pek iyi durumda sayılmam, doğru. Bunu çok belli ediyorsam özür dilerim. Daha iyi olmaya çalışacağım."

"Bu daha iyi olma sorunu değil," dedim.

Konuyu değiştirdi. Yüzünde, peşine düşülmüş yaralı bir insanınkine benzeyen bir ifade vardı, kendini korumaya çalışıyordu.

Doktor Paynter'a telefon edip zaman kavramı olmayan ve birkaç kişilikli bir insanın ne gibi bir sorunu olabileceğini sordum. "Telefonda tanı koymam," dedi. "Of, saçmalama," dedim. "Sevgili Anna," dedi, "Sen en iyisi bir randevu al."

"Hasta olan ben değilim," dedim, "bir arkadaşım." Ancak karşıdan hiç ses gelmiyordu. Sonra "Lütfen telaşlanma, sokaklarımızda kişilik sorunu yaşayan ne çok hoş insan var, bir bilsen. Mutlaka bir randevu al," dedi. "Peki bunun nedeni ne?"

"Şey, bir tahmin yapmayı göze alarak şunu söyleyebilirim, günümüz koşulları bizi bu hale getiriyor, daha fazla bir şey söyleyemem."

"Teşekkürler," dedim. "Randevu almayacak mısın peki?"

"Hayır."

"Çok yazık Anna, bunu gurur sorunu yapıyorsun, eğer birkaç kişiliğin varsa, hangisinin derisini geçirecek-sin üstüne?"

"Mesajınızı gerekli yere ileteceğim," dedim.

Saul'a gidip, "Doktoruma telefon ettim, hasta olduğumu sandı, ona bir arkadaşımı anlatmıştım, anlıyorsun ya?" Saul bir av hayvanı gibi aniden başını kaldırıp bana baktı, ama sırıtmaya devam ediyordu. "Bana randevu almamı söyledi, ama aynı anda birkaç kişiliğe büründüğüm ve zaman duyumumu yitirdiğim için telaşa kapılmamam gerektiğini söyledi."

"Dikkatini en çok bu yönüm mü çekti?"

"Şey, evet."

"Teşekkürler. Sanırım doktorun bu konuda haklı."

Bugün bana, "Sen beni bedavaya tedavi ederken, neden ruh doktoruna para vereyim ki?" dedi. Bunu vahşi ve utkulu bir biçimde söylemişti. Beni bu rolde kullanmasının haksızlık olduğunu söyledim. Aynı utkulu nefretle, "İngiliz kadınları! Haksızlık! Herkes birbirini kullanır. Sen beni Hollywood tarzı bir mutluluk yaratmak için kullanıyorsun, karşılık olarak ben de senin büyücü doktor deneyimlerinden yararlanacağım." Bir dakika sonra sevişmeye başlamıştık. Tartıştığımızda birbirimizden nefret ediyoruz, sonra bu nefretten seks doğuyor. Daha önce hiç yaşamadığım türden (*16) içimdeki âşık kadınla ilgisi olmayan, sert, şiddetli bir sevişme biçimi bu. Âşık kadın bu sevişme biçimini kesinlikle sevmiyor.

Bugün Saul, yatakta bir hareketimi eleştirdi, beni bir başkasıyla karşılaştırdığını fark ettim. Farklı sevişme ekolleri bulunduğunu ve bizim de iki farklı ekolden gel-

diğimizi belirttim. Birbirimizden nefret ediyorduk, yine de oldukça iyi davranıyorduk birbirimize. Saul söylediklerimi düşündü ve birden yüksek sesle gülmeye başladı. "Aşk," dedi, liseli bir genç kadar duygusal bir biçimde, "uluslararasıdır."

"Sevişmek," dedim, "ulusal tarz meselesidir. Hiçbir İngiliz erkeği senin gibi sevişmez. Elbette gerçekten sevişebilenleri kastediyorum." Bir pop şarkısı uydurmaya başladı: "Sen benim ulusal tarzımı seversen, ben de seninkini severim."

Evden hiç çıkmıyoruz. Günlerdir bu evde baş başayız. İkimiz de deliyiz, bunun farkındayım. Saul, kahkaha atarak bağırıyor: "Evet, ben deliyim, bunu anlamak kısacık ömrüme mal oldu, peki ya şimdi ne olacak? Belki deli olmayı yeğliyorumdur, ne olacak?"

Bu arada kaygım hiç dinmiyor, normal olarak uyanmak nasıl bir şey, unuttum; yine de, içinde bulunduğum durumu gözlüyor ve hatta, "Asla kendime ait konularda kaygılanmayacağım, öyleyse şansım varken bir başkasının kaygısını hissedeyim bari," diye düşünüyorum.

Bazen "oyun"u oynamaya çalışıyorum. Bazen bu Sarı Defter'e bir şeyler yazıyorum. Bazen yere vuran ışığın değişimini seyrediyorum, öyle ki parkedeki bir kir lekesi ya da bir budak büyüyor ve çeşitli sembolik biçimlere dönüşüyor. Saul üst katta bir aşağı bir yukarı dolanıyor ya da uzun süre sessizce oturuyor. Sessizlik de, ayak sesleri de gerilen sinirlerimde yankılanıyor. Saul, "kısa bir yürüyüş" için evden çıktığı zaman sinirlerim, sanki ona bağlılarmış gibi gerilip onu izliyorlar.

Bugün Saul kapıdan girer girmez, onun biriyle yattığını sezdim. Kırıldığım için değil de iki düşman olduğumuz için onu bir açıklama yapmaya zorladım. "Hayır, neden böyle düşündün?" dedi. Sonra yüzünü hırslı, şeytanca ve sinsi bir ifade kapladı ve "Eğer istersen tanık

gösterebilirim," dedi. Kızgın olmama karşın güldüm ve gülmekte olduğum gerçeği beni kendime getirdi. Deliyim ben, daha önce hiç hissetmediğim bir kıskançlığın pençesine düştüm, özel mektup ve günceleri okuyan bir kadına dönüştüm; ama yine de gülünce iyileşiyorum. Gülmemden hoşlanmadığı belliydi, çünkü "Mahkûmlar zamanla kendilerine özgü bir dil ediniyorlar," dedi. "Daha önce hiç gardiyanlık yapmadım ben ve eğer şimdi yapıyorsam, sen bir gardiyana gereksinim duyduğun içindir," dedim ben de.

Yüzünde sakin bir ifade belirdi, yatağıma oturup, yine aniden içten bir tavır takındı ve şöyle dedi: "Sorun şu ki, birbirimize kapıldığımız an sen sadakatin gerekli olduğunu düşündün, oysa ben öyle düşünmedim. Ben şimdiye kadar kimseye sadık kalmadım. Bu duyguyu hiç tatmadım."

"Yalancı," dedim. "Bir kadın beni sevmeye ya da beni anlamaya başladığında, hemen onu bırakıp ötekine gittim, desen daha doğru olacak."

Genç sesiyle, bu sefer düşmanca değil, dürüstçe güldü ve "Belki bir parça bu da vardır," dedi.

Az kalsın, o zaman kendine yeni bir kadın bul, diyecektim. Neden demedim, bilemiyorum ve nasıl bir mantık yürüttüğümü anlayamıyorum; bu mantık, onun mantığının işleyişini izliyordu. Göz açıp kapayıncaya kadar geçen o zaman içinde, dilimin ucuna kadar gelen, "O zaman kendine yeni bir kadın bul," cümlesini tam söyleyecekken bana kısa ve korku dolu bir bakış fırlattı ve "Senin için sadakatin önemli olduğunu bana söylemeliydin," dedi.

"Şimdi söylüyorum," dedim.

"Pekâlâ," dedi dikkatlice, kısa bir sessizlikten sonra. Yüzünde yine o sinsi, şeytani ifade belirmişti. Ne düşündüğünü çok iyi biliyordum.

Bugün bir telefon görüşmesinden sonra birkaç saatliğine dışarı çıkınca, güncesine yazdıklarını okumak için odasına gittim. "Anna'nın kıskançlığı beni deli edecek. Marguerite'le buluştum. Onun evine gittim. Hoş kız."

"Marguerite bana karşı soğuk. Dorothy'yi evinde görmeye gittim. Anna gelecek hafta Janet'ı görmeye gittiğinde gizlice evden çıkacağım. Kedi ortada yokken, bendeniz fare!.."

Bunu soğuk bir utkuyla okudum.

Bütün bunlara karşın, birbirimizle saatlerce dostça sohbet ediyoruz. Sonra sevişiyoruz. Her gece birlikte yatıyoruz ve harika, derin bir uykuya dalıyoruz. Sonra, birden, bir cümlenin orta yerinde, dostluk nefrete dönüşüyor. Bazen ev, bir aşk vahasıyken birden savaş alanına dönüyor, duvarlar bile nefretle titriyor; iki vahşi hayvan gibi birbirimizin çevresinde daireler çiziyoruz, birbirimize söylediğimiz şeyler o kadar korkunç ki, sonradan bunlar aklıma geldiğinde dehşete kapılıyorum. Yine de bunları söylerken ağzımızdan çıkanları duyup, yere yuvarlanarak katıla katıla gülmeye başlayabiliyoruz.

Janet'ı görmeye gittim. Yol boyunca son derece mutsuzdum, çünkü Saul'un –her kimse– Dorothy'yle sevişiğini biliyordum. Janet'ın yanında da mutsuzluğumu üzerimden atamadım. Janet çok mutluya benziyor – benden uzak, arkadaşlarıyla dolu dünyasında yaşayan küçük bir öğrenci. Trenle dönerken, bunun ne kadar tuhaf olduğunu düşündüm. On iki yıl boyunca, her günümün her dakikasını Janet'a göre ayarlamıştım, bütün işlerimi onun gereksinimlerine göre düzenlemiştim. Yine de, kızım okula gider gitmez, Janet'ı doğurmadan önceki Anna'ya dönüşüyorum. Molly'nin de aynı şeyi söylediğini anımsıyorum: Tommy on altı yaşındayken arkadaşlarıyla tatile gitmişti, Molly de günlerce kendine şaşarak evde dolanıp durmuştu. "Sanki hiç çocuğum olma-

mış gibi hissediyorum," deyip durmuştu.

Eve yaklaştıkça midemdeki gerginlik arttı. Eve ulaştığımda iyice kötüleşmiştim, kusmak için dosdoğru banyoya gittim. Hayatımda sinir bozukluğu yüzünden kustuğumu anımsamıyorum. Sonra yukarı seslendim. Saul evdeydi. Neşeyle aşağı indi. Merhaba! Nasıl gitti vb. Ona bakarken, yüzünde gizli bir utku, sinsi, çekingen bir ifade gördüm; kendimi de görebiliyordum, soğuk ve kötü niyetliydim. "Bana neden öyle bakıyorsun?" dedi. Sonra, "Ne görmeye çalışıyorsun?" dedi.

Büyük odama gittim. Bu, "Ne görmeye çalışıyorsun?", bizi nefret duygusunun derinliklerine bir adım daha çeken, yeni bir konuşma biçimiydi. Bunu söylerken saf nefret dalgaları yayılıyordu bedeninden. Yatağıma oturup düşünmeye çalıştım. Bu nefretin beni fiziksel olarak korkuttuğunu fark ettim. Ruh hastalıklarıyla ilgili ne biliyorum? Hiçbir şey. Yine de içgüdüm korkmama gerek olmadığını söylüyordu.

Saul ardımdan odaya geldi ve yatağın ayakucuna oturup bir caz parçası mırıldanarak beni izlemeye koyuldu. "Sana birkaç caz plağı aldım. Caz seni rahatlatır," dedi.

"İyi," dedim.

"Ne sinir bir İngiliz kadınısın, Anna!" dedi. Bunu huysuz, tatsız bir biçimde söylemişti.

"Benden hoşlanmıyorsan, git o zaman," dedim.

İrkilerek baktı ve dışarı çıktı. Döndüğünde nasıl olacağından emin, gelmesini bekledim. Sakin, sessiz, bir ağabey kadar sevgi dolu bir kişi olarak geri geldi. Pikabıma bir plak koydu. Plakları inceledim, Armstrong ve Bessie Smith'in ilk parçaları. Sessizce oturup dinledik, Saul da beni izledi.

Sonra, "Eee?" dedi.

"İyi huylu, sıcak ve yumuşak başlı bir müzik," dedim.

"Eee?"

"Bizimle hiç ilgisi yok, biz böyle değiliz."

"Hanımefendi, benim karakterim Armstrong, Bechet ve Bessie Smith'le biçimlenmiştir," dedi.

"Demek karakterine sonradan bir şeyler olmuş."

"Karakterime olanlar, Amerika'ya olanların aynısıdır." Sonra somurtkanca, "Sanırım şimdi de caza doğal bir yeteneğin olduğu çıkacak ortaya, bir bu eksikti," dedi.

"Her konuda rekabet yaratmak zorunda mısın?"

"Evet, çünkü ben Amerikalıyım. Orası rekabetin beşiğidir."

Sessiz ağabeyin gidip, yerine benden nefret eden kişinin geldiğini anladım. "Bu gece ayrı yatmamız iyi olacak, bazen dayanamayacağım kadar çok yükleniyorsun bana," dedim.

Çok şaşırmıştı. Sonra yüzündeki ifadeyi denetim altına aldı; böyle zamanlarda, kuşkulu, hasta görünen yüzünü denetlemek için harcadığı çabayı açıkça görebiliyorum. Dostça bir kahkaha atarak, "Seni suçlamıyorum. Bazen ben de kendime dayanamıyorum," dedi hafifçe.

Dışarı çıktı. Birkaç dakika sonra, tam yatağa girmiştim ki, aşağı indi ve yatağa yaklaşıp gülümseyerek, "Kay biraz," dedi.

"Tartışmak istemiyorum," dedim.

"Kendimizi tutamıyoruz," dedi.

"Sence fazlasıyla tuhaf bir nedenle kavga etmiyor muyuz? Kimle yattığın beni zerre kadar ilgilendirmiyor, sen de kadınları seksle cezalandıran biri değilsin. Demek ki kavga nedenimiz başka. Ne peki?"

"İlginç bir deneyim, delilik."

"Gerçekten öyle, ilginç bir deneyim."

"Neden böyle konuşuyorsun?"

"Bir yıl sonra geriye bakıp, 'Demek o zamanlar böy-

leymişiz, ne olağanüstü bir deneyim' mi diyeceğiz yani?"

"Eee, ne var bunda?"

"Bizim gibi insanların hepsi kendini çok beğenmiş. Sen, buna bahane olarak ABD'nin politik durumunu gösteriyor, ben Amerika'yım diyorsun. Bense, ben zamanımızın kadınının içinde bulunduğu durumun ta kendisiyim, diyorum."

"Büyük olasılıkla ikimiz de haklıyız."

Arkadaşça duygularla uykuya daldık. Ancak uyku ikimizi de değiştirmişti. Uyandığımda Saul yan yatmış, yüzünde sert bir gülümsemeyle beni seyrediyordu. "Düşünde ne görüyordun?" dedi. "Hiçbir şey," dedim, sonra anımsadım. O korkunç düşü görmüştüm, ama kötü niyetli, güvenilmez ilke, Saul'un bedenine girmişti. Uzun karabasan boyunca kahkahalarla gülerek bana sataşmıştı. Beni kollarımdan sıkı sıkı tutmuştu, hareket edemiyordum, "Sana zarar vereceğim, bundan zevk alıyorum," diyordu.

Bu düşü anımsayınca öyle fena oldum ki, yataktan kalkıp ondan uzaklaştım ve kahve yapmak için mutfağa gittim. Bir saat sonra giyinmiş olarak, yüzünde saldırgan bir ifadeyle, aşağı indi. "Ben dışarı çıkıyorum," dedi. Bir şey söylemem için biraz çevremde dolandı, sonra kendisini durdurmam için arkasına baka baka, yavaşça indi merdivenden. Yere sırtüstü yatarak Armstrong'un ilk parçalarını dinledim ve bu müziğin geldiği rahat, neşe dolu, insanla tatlı tatlı dalga geçen dünyayı kıskandım. Dört beş saat sonra, Saul geldiğinde, yüzünde öç almak ister gibi, utkulu bir ifade vardı. "Neden bir şeyler söylemiyorsun?" dedi. "Söylenecek bir şey yok," dedim. "Neden benimle mücadele etmiyorsun?"

"Bana neden mücadele etmediğimi ne kadar sık soruyorsun, farkında mısın? Eğer yaptığın bir şey yüzünden cezalandırılmak istiyorsan, git başkasını bul."

Sonra, söylediğim bir şey üzerine düşündükten sonra sık sık olduğu gibi, olağanüstü bir biçimde değişti. "Cezalandırılma gereksinimi mi duyuyorum? Hmmm, ilginç." Meraklanmıştı. Kaşlarını çatarak, çenesindeki sakalları çekiştirerek yatağımın ayakucuna oturdu. "Şu anda kendimden pek hoşlandığımı sanmıyorum. Senden de hoşlanmıyorum," dedi.

"Ben de ne seni ne kendimi seviyorum. Oysa ikimiz de aslında böyle değiliz, öyleyse neden birbirimizden hoşlanmama zahmetine katlanalım ki?"

Yüzü yine değişti. Kurnazca, "Ne yaptığımı bildiğini sanıyorsun değil mi?" diye sordu.

Yanıt vermedim, o da kalkıp bana vahşi bakışlar fırlatarak odanın içinde dört dönmeye başladı: "Asla tahmin edemezsin, bilmene olanak yok." Sesimi çıkartmamamın nedeni, kavga etmeme ya da kendimi kontrol etme konusundaki kararlılığım değildi, yalnızca bu savaşta onunkine eşit güçte bir silahtı. Yeterince uzun olduğuna inandığım bir sessizlikten sonra, "Ne yaptığını biliyorum, Dorothy'yi beceriyordun," dedim.

Hemen, "Nereden biliyorsun?" dedi, sonra sanki bu sözler ağzından çıkmamış gibi, "Bana soru sorma, ben de sana yalan söylemeyeyim," dedi.

"Ben soru sormam, yalnızca günlüğünü okurum."

Odayı arşınlamayı bırakıp, bana bakakaldı. Soğuk bir ilgiyle seyrettiğim yüzünde önce korku, sonra öfke, sonra sinsi bir utku ifadesi belirdi. "Dorothy'yle yatmadım," dedi.

"O zaman başka biriyle yattın."

Ellerini birbirine vurup, her sözcüğün üzerine basa basa bağırmaya başladı: "Bir casus gibi beni gözetliyorsun, günlüklerimi okuyorsun, ben senin kadar kıskanç kadın görmedim. Buraya geldiğimden beri tek kadına dokunmadım ve sana şunu söyleyeyim, benim gibi sapı-

na kadar erkek bir Amerikalı için hiç de kolay bir şey değil bu."

"Sapına kadar erkek olmana sevindim," dedim acımasızca.

"Ben erkeğim, erkek," diye bağırıyordu. "Kadınların bana sahip olmak için kilit altında tutacağı bir ev hayvanı değilim ben." Bağırıp çağırmaya devam etti, ben de geçen gün hissettiğim gibi, iradesizlik yolunda bir adım daha atmış olduğum duygusuna kapıldım. Ben, ben, ben, ben, ben diye bağırıyordu, ama söylediği hiçbir şey birbiriyle bağıntılı değildi; ipe sapa gelmez bir biçimde bağırıyor, sözcükler ağzından bir makineli tüfeğin kurşunları gibi çıkıyordu. Ben, ben, ben, ben, ben diye sürüp gitti konuşması, ben de dinlemeyi bıraktım, sonra birden Saul'un sustuğunu ve kaygıyla bana baktığını fark ettim. "Neyin var senin?" dedi. Yanıma gelip diz çöktü ve yüzümü kendisininkine doğru çevirerek, "Tanrı aşkına," dedi, "seksin benim için önemli olmadığını anla, benim için hiçbir önemi yok."

"Seks önemli de bunu kiminle yaptığım önemli değil demek istiyorsun," dedim.

Nazik ve sevecen bir biçimde beni yatağa taşıdı. Kendinden iğrenerek, "Bir kadını yere serdiğimde onun gönlünü almakta üstüme yoktur," dedi.

"Kadınları yere sermen gerekli mi? Neden?"

"Bilmiyorum. Sen bunu fark etmemi sağlayana kadar böyle olduğumu bilmiyordum."

"Keşke bir büyücü doktor tutsaydın kendine. Sana söylüyorum, söyleyip duruyorum, ikimizi de delirtecek-sin."

Ağlamaya başladım, geçen gece gördüğüm düşteki gibi hissediyordum kendimi; Saul gülüp bana zarar verirken, sımsıkı sarıldığı için kıpırdayamıyordum. Bu arada Saul çok nazik ve sevecendi. Sonra birden her şeyi,

bütün bu zorbalık ve sevecenlik çemberini, beni rahatlatmaya çalıştığı bu âna ulaşmak için planladığını anladım. Beni kanatları altına almasına, benim de buna izin vermeme sinirlenerek yataktan kalkıp bir sigara aldım.

Huysuzca, "Belki seni yere seriyorum, ama orada pek uzun kaldığın söylenemez," dedi.

"Sevinmen gerek, böylece bunu tekrar tekrar yapma olanağına sahip oluyorsun."

Kendine uzaktan bakarak, dalgın ve düşünceli bir tavırla, "Peki ama söylesene, neden?"

Suratına haykırdım: "Çünkü bütün Amerikalılar gibi anne kompleksin var. Beni annen yerine koydun. Benimle tartışıp beni yenmen gerek, bu senin için çok önemli. Yalan söyleyip inanılman da çok önemli. Sonra kırıldığım zaman, beni, anneni öldürme isteğin seni öyle korkutuyor ki, beni rahatlatıp yatıştırman gerekiyor..." İsterik bir biçimde bağırıyordum: "Artık dayanamıyorum. Seninle bir çocukmuşsun gibi konuşmaktan bıktım. Durumun sıradanlığı karşısında kusmak geliyor içimden..." Durup ona baktım. Tokatlanmış bir çocuk duruyordu karşımda. "Şimdi de beni sana bağırmaya kışkırttığın için zevk duyuyorsun. Neden kızgın değilsin? Kızmalısın, çünkü sana hakaret ediyorum Saul Green, sana öyle alçaltıcı şeyler söylüyorum ki kızmalısın bana. Otuz üç yaşındasın, burada oturmuş, benim bu olayı fazlasıyla basite indirgeyen bu adice sözlerimi dinlemekten utanmalısın." Durduğumda tükenmiştim. Kaygı ve gerginlik beni çepeçevre sarmıştı; sinirlerim tükenmişti, bu duygum o kadar somuttu ki, çürük kokusu gibi açıkça algılayabiliyordum.

"Devam et," dedi.

"Bu benden bedavaya duyacağın son yorumdur."

"Buraya gel."

Gitmek zorundaydım. Gülerek beni aşağı, yanına

çekti. Benimle sevişti. Onun vahşi soğukluğuna karşılık verdim. Soğukluğa karşılık vermek çok kolaydı, çünkü beni sevecenlik kadar incitemiyordu. Sonra artık karşılık veremez olduğumu fark ettim. Bunu hissettiğim için, daha olay zihnime varmadan, ortada yeni bir şeyler döndüğünü anlamıştım. Saul'un sevistiği kişi ben değildim. İnanmazlık içinde kendi kendime, "Başka birisiyle sevişiyor," dedim. Sesini değiştirip, genizden gelen bir sesle Güney aksanını kullanmaya başladı; biraz saldırgan ve alaycı bir biçimde konuşuyordu: "Eh, bayan, sen tam anlamıyla bir piliçsin, kesinlikle öylesin, bu böyle biline." Bana farklı bir biçimde dokunuyordu, dokunduğu kişi ben değildim. Ellerini popomda ve kalçalarımda gezdirdi ve "Güçlü kuvvetli bir kadın bedeni," dedi. "Bizi karıştırıyorsun," dedim, "ben zayıf olanım."

Şok. Onun içine girdiği kişilikten çıkışını izledim. Yatağa soluk soluğa, sırtüstü yuvarlandı, elleriyle gözlerini kapattı. Sonra Güneyli aksanıyla değil de kendi aksanıyla, ancak çapkın adam kişiliğiyle, "Ben safkan bir Amerikan erkeğiyim. Bebeğim, beni iyi kalite viski gibi ağır ağır içmelisin," dedi.

"Daha fazlası da olamazsın zaten," dedim.

Yeniden şok. Bu kişilikten çıkmak için savaştı, soluk soluğaydı, kendini yavaşça soluk almaya zorladı, sonra normal sesiyle: "Neyim var benim?" dedi.

"Neyimiz var demek istiyorsun. İkimiz de deliyiz. İkimiz de bir delilik kozasının içindeyiz."

"Sen mi!" Çok ters bir biçimde söylemişti bunu. "Kahrolası, sen tanıdığım en aklı başında kadınsın!"

"Şu anda değil."

Uzun bir süre sessizce yattık. Tatlı tatlı kolumu okşuyordu. Sokaktan geçen kamyonların gürültüsünü duyuyorduk. Kolumun tatlı tatlı okşanmasıyla içimdeki gerginliğin uçup gittiğini hissettim. Bütün o delilik ve

nefret yok olup gitmişti. Dünyayla ve uzun kapkara geceyle ilişkisi kesilmiş uzun, yavaş yavaş kararan bir öğleden sonra daha. Ev, kapkara denizde yüzen bir gemi gibi, yaşamdan soyutlanmıştı, kendi kendine yetiyordu. Yeni plakları çalıp seviştik; delirmiş olan o iki insan, Saul ve Anna başka bir yerde, başka bir odadaydılar.

(*17) Bir hafta boyunca çok mutluyduk. Telefon çalmadı. Kimse gelmedi. Baş başaydık. Ancak şimdi bütün bunlar geçmişte kaldı, Saul'un düğmesine basıldı, böylece ben de defterimin başına oturdum yazıyorum. Mutluluk, diye yazdığımı gördüm. Yeter artık. Saul'un, pamuk helva üretir gibi mutluluk ürettiğimi söylemesi de hiçbir işe yaramıyor. Bu bir hafta boyunca defterlerin durduğu bu masaya yaklaşmak için en ufak istek duymamıştım. Söylenecek hiçbir şey yoktu.

Bugün geç kalktık, plak dinleyip seviştik. Sonra Saul yukarı, odasına çıktı. Aşağı indiğinde yüzünde saldırgan bir ifade vardı, tek bakışta içindeki düğmeye basıldığını anladım. Uzun adımlarla odada dolanıp, "Huzursuzum, huzursuzum," dedi. Sözleri düşmanlık doluydu, ben de, "O zaman dışarı çık," dedim. "Dışarı çıkarsam beni biriyle yatmakla suçlayacaksın."

"Senin istediğin de bu."

"Pekâlâ, gidiyorum."

"İyi, git."

Durup bana nefretle baktı, midemin burulduğunu ve kaygı bulutunun kara bir sis gibi içime çöktüğünü hissettim. Mutlulukla geçen haftanın bittiğinin farkındaydım. Düşüncelere dalmıştım: "Bir ay sonra Janet geldiğinde bu Anna artık var olmayacak. Janet'in hatırı için bu çaresiz mazlumu ortadan kaldırabileceksem bunu şimdi yapabilirim demektir. Neden yapmıyorum peki? İstemiyorum da ondan. Bu oyunu oynamamız, bu şablonun içinden geçerek çıkmamız gerekiyor..." Saul kendi

içime kapandığımı fark ederek kaygılandı ve "Gitmek istemiyorsam niye gideyim ki?" dedi. "O zaman gitme," dedim. "Gidip çalışayım," dedi aniden, kaşlarını çatarak. Sonra çıktı. Birkaç dakika sonra aşağı inip kapının pervazına dayandı. Ben yerimden kıpırdamamıştım bile. Yerde oturmuş onu bekliyordum, geleceğini biliyordum. Hava kararıyor, gökyüzü renk değiştiriyordu, geniş oda gölgelerle dolmuştu. Sokakları karanlık basarken gurubun renklerini seyretmiş ve çaba harcamaksızın "oyun"a dalıp çevremden soyutlanmıştım. Korkunç kentin ve milyonlarca insanın bir parçasıydım ve aynı anda hem yeryüzünde hem de kentin üstünde oturuyor, kenti yukarıdan seyrediyordum. Saul geldiğinde kapının çerçevesine yaslanarak suçlayıcı bir biçimde, "Daha önce hiç böyle olmamıştı, kendimi suçlu hissetmeksizin dışarı çıkıp dolaşamayacak kadar bağlanmamıştım hiçbir kadına," dedi. Sesinin tonuyla, o anki hislerinin hiçbir ilgisi yoktu, bu yüzden, "Burada bir hafta boyunca ben senden istediğim için kalmadın. Bunu kendin istedin. Şimdi ruh durumun değişti. Neden benim ruh durumum, seninkiyle birlikte değişsin ki?" dedim. "Bir hafta çok uzun bir zaman," dedi dikkatle. Bunu söyleyiş biçiminden, ben bir hafta olduğunu söyleyene kadar, kaç gündür dışarı çıkmadığının farkında olmadığını anladım. Acaba kaç gündür evde olduğunu sanıyordu, ama bunu ona sormaya korkuyordum. Kaşlarını çatmış, dudaklarını bir müzik aleti gibi parmağıyla çekerek sesler çıkartıyor ve öylece durmuş bana yan yan bakıyordu. Bir süre sonra yüzünde şeytani bir ifade belirdi: "Ama şu filme daha evvelki gün gitmiştim," dedi. Ne yapmaya çalıştığını anlamıştım: Bir haftanın iki gün olduğunu iddia ediyordu, çünkü benim bir hafta geçtiğine emin olup olmadığımı görmek istiyor, üstelik bir kadına kendisinden bir hafta vermiş olma fikrinden nefret ediyordu. Oda kararmaya başladığından

yüzümdeki ifadeyi görmek için dikkatle bakıyordu. Gökyüzünden yansıyan ışık, gri gözlerini, kare biçimli sarı kafasını aydınlatıyordu. Tetikte bekleyen, saldırmak üzere olan bir hayvana benziyordu. "O filmi bir hafta önce seyrettin," dedim.

Soğuk soğuk, "Öyle diyorsan, sana inanmak zorundayım." Sonra üstüme atlayıp omuzlarımı kavrayarak beni sarstı: "Normal bir insan olduğun için senden nefret ediyorum. Sen normal bir kadınsın. Böyle olmaya ne hakkın var? Şu anda her şeyi anımsadığını anladım, büyük olasılıkla söylediğim her şeyi anımsıyorsundur. Başına gelen her şeyi anımsıyorsun, ne kadar çekilmezsin!" Parmakları omuzlarıma gömülmüştü, yüzü de nefretle dopdoluydu.

"Evet, gerçekten de her şeyi anımsarım," dedim.

Ancak utkulu bir biçimde değil. Kendimi, Saul'un gözleriyle görüyordum: geçmişe bakıp bir gülümsemeyi, bir hareketi, bir jesti görebildiği, sözcükleri ve açıklamaları duyabildiği için açıklanamaz bir biçimde olaylara hâkim olan, zamanın içinde yaşayan bir kadın. Zamanın küçük nöbetçisi olan Anna'dan, onun gösterişli ve kibirli davranışlarından hiç hoşlanmamıştım. Saul, "Geçen hafta ne dediğini bilen ya da 'Üç gün önce şunu yaptım,' diyebilen birinin yanında insan kendini bir mahkûm gibi hissediyor," dediğinde, ben de onunla birlikte kendimi bir mahkûm gibi hissediyordum, çünkü ben de bir saat gibi çalışan zihnimden, başkalarını eleştirmemi olası kılan belleğimden kurtulmayı arzuluyordum. Midem kasıldı, sırtım ağrımaya başladı.

"Buraya gel," dedi Saul, yatağın yanına gitmiş, onu işaret ediyordu. Uysalca dediğini yaptım. Reddedemezdim. Dişlerinin arasından, "Haydi, haydi," daha doğrusu, "Hadi, hadi," diyordu. Birkaç yıl geriye gittiğini fark ettim, büyük olasılıkla yirmi yaşına. Hayır dedim, o vah-

şi, genç hayvanla sevişmek istemiyordum. Yüzünde alaylı ve acımasız bir gülümseme belirdi. "Demek hayır diyorsun. Aferin bebek, daha sık hayır demelisin, bu çok hoşuma gidiyor."

Boynumu okşamaya başladı, "Hayır," dedim. Ağlamak üzereydim. Gözyaşlarımı görünce, tutkulu, yumuşak bir sesle konuşmaya başladı ve bir gözyaşı uzmanı gibi yaşlarımı öptü, "Hadi bebek, hadi," dedi. Seks soğuktu, bir nefret gösterisiydi, nefret doluydu. Bir haftadır gelişen, büyüyen, rnırıldanan dişi yaratık, kaçarak bir köşeye sığınmış, titriyordu. Savaşa benzeyen seksten zevk alan Anna ise bitkin düşmüştü, artık savaşmıyordu. Bu sefer seks çabuk ve çirkindi; Saul, "Kahrolası İngiliz kadınları, yatakta bir işe yaramazlar," dedi. Böyle yaptığı için onun beni asla kıramayacağı bir ruh durumuna girmiştim ve "Benim hatam," dedim. "Zevkli olmayacağını biliyordum, sen acımasız olduğun zaman bu işten nefret ediyorum."

Kendini yüzüstü yatağa attı ve düşüncelere dalarak hareketsiz kaldı. "Biri yakınlarda aynı şeyi söyledi bana. Kim? Ne zaman?"

"Öteki kadınlarından biri acımasız olduğunu mu söyledi?"

"Kim? Acımasız değilim ben. Asla da olmadım. Acımasız mıyım yoksa?"

Şu anda iyi kişiliği konuşuyordu. Bu kişiliği kaçırıp ötekini çağırmaktan korktuğum için ne söyleyeceğimi bilemedim. "Ben ne yapacağım Anna?" dedi.

"Neden bir büyücü doktora gitmiyorsun?"

Bunun üzerine, sanki bir düğmeye basılmış gibi yine yüksek sesle, utkulu bir biçimde güldü ve "Beni tımarhaneye mi kapatmak istiyorsun? Sen varken neden ruh doktoruna para vereyim ki? Sağlıklı, normal bir insan olmanın bedelini ödemelisin. Bana kafa tamircisine

gitmemi söyleyen ilk kişi sen değilsin. Kimse bana ne yapmam gerektiğini söyleyemez," dedi. Yataktan fırlayıp haykırdı: "Ben benim, Saul Green, ben neysem oyum, neysem oyum. Ben..." Bağırıp çağırmaya, düşünmeksizin ben, ben, ben diye söylev vermeye başladı, ama birden durdu, daha doğrusu devam etmek üzere ara verdi: Ağzı açık, sessizce durdu ve "Ben, ben demek istiyorum ki, ben..." makineli tüfek atışının son mermilerini fırlattı, sonra normal bir biçimde, "Dışarı çıkıyorum, buradan çıkmam gerek," dedi. Taşkın bir enerjiyle, basamakları sıçraya sıçraya tırmandı. Yukarıda çekmeceleri açıp, büyük bir gümbürtüyle kapatıyordu. "Belki temelli gidiyordur?" diye düşündüm. Ancak birkaç dakika sonra aşağı indi ve kapımı tıklattı. Bu kapı tıklatmanın bir çeşit özür dileme olduğunu düşünerek gülmeye başladım. "Girin, Bay Green," dedim, o da girdi ve nazik, ciddi bir biçimde, nefretle, "Yürüyüş yapmaya karar verdim. Bu eve tıkılınca bayatlıyorum," dedi.

Yukarı odasına çıktığında, son birkaç dakika içinde olanları farklı bir biçimde yorumladığını fark ettim. "Çok doğru. Yürümek için güzel bir gece," dedim.

Çocuksu bir içtenlik ve hevesle, "Vay canına, gerçekten haklısın," dedi. Kaçan bir mahkûm gibi basamaklardan indi. Uzunca bir süre yüreğimin atışını, midemin burulmasını dinleyerek yattım. Sonra bunları yazmaya geldim. Ancak mutlu, normal ve gülerek geçirdiğim o bir haftayla ilgili tek söz yazılmayacak. Beş ya da on yıl sonra, bu yazılar yalnızca deli ve acımasız iki kişinin yaptıklarının kaydı olacak.

Dün gece yazmayı bitirdiğimde, bir bardak viski koydum kendime. Otururak bunu küçük yudumlarla içmeye başladım, içkinin boğazımdan akıp diyaframımın altındaki gerginliğe çarpması ve onu sersemleterek ağrıyı kesmesi için böyle içiyordum. "Saul'la yaşamaya devam

edersem, kolaylıkla ayyaş olabilirim," diye düşündüm. "Ne kadar sıradanız!" İrademi yitirmiş olmam, kıskanç bir manyak gibi krizler geçirmem, hasta olan bir adamla fikir savaşı yapıp onu yenmekten acımasızca zevk duymam, bunlardan hiçbiri beni, "Alkolik olabilirim," düşüncesi kadar sarsmıyor. Oysa alkoliklik, ötekileriyle karşılaştırınca nedir ki? Viski içip Saul'u düşündüm. Onu, kadınlarından birine telefon etmek için aşağı inerken düşledim. Kıskançlık bir zehir gibi damarlarımda akarak soluğumu sıklaştırdı, gözlerimin yanmasına neden oldu. Sonra onu kentte hasta bir biçimde avare avare dolaşırken hayal ettim ve onu durduramayacağımı bilmeme karşın, çıkmasını önlemeliydim diye düşünerek dehşete kapıldım. Hasta olduğunu düşünerek uzunca bir süre kaygıyla oturdum. Sonra öteki kadını düşündüm ve zehir kanımda yeniden harekete geçti. Saul'dan nefret ediyordum. Günlüklerinde kullandığı soğuk dili anımsadım ve bu yüzden ondan nefret ettim. Kendi kendime bunu yapmamam gerektiğini söyleyerek, ancak yapacağımı da adım gibi bilerek yukarı çıktım ve şu anda yazmakta olduğu günlüğüne baktım. Dikkatsizce gözler önüne serilmiş, öylece duruyordu, benim görmem için bir şeyler mi yazdı acaba diye merak ettim, geçen hafta hiçbir şey yazmamıştı, ama bugünün tarihinin altında, "Buraya tıkıldım kaldım. Gerilim beni yavaş yavaş delirtiyor," diye yazıyordu.

Kin dolu öfkenin içime hızla yayılışını hissettim.

Bir an aklı başında biri gibi, "Bütün hafta boyunca olabildiğince rahat ve mutluydu, öyleyse bu yazdıkları beni neden kırıyor?" diye düşündüm. Ancak kendimi kırgın ve mutsuz hissediyordum, sanki yazdıkları, her ikimiz için de bu hafta yaşananları iptal etmişti. Aşağı inip Saul'u bir kadınla düşündüm. Saul'u bir kadınla düşünürken kendimi seyrediyordum. "Benden nefret et-

mesi, öteki kadınları bana yeğlemesi çok doğal, nefret dolu bir insanım ben," diye düşündüm. Sonra özlemle o öteki kadını düşünmeye başladım, sevecen. cömert ve karşılığında hiçbir şey beklemeksizin Saul'un istediğini ona verecek kadar güçlü kadını.

Şeker Anne'yi ve bana kıskançlık saplantılarının biraz da eşcinsellik belirtisi olduğu yolundaki sözlerini anımsadım. Oysa o zaman bu ders bana oldukça bilimsel ve benimle, Anna'yla hiçbir ilgisi olmayan bir şeymiş gibi gelmişti. Saul'un şu anda birlikte olduğu kadınla sevişmeyi isteyip istemediğimi merak ettim.

Sonra bir anda kafamda bir şimşek çaktı ve (*18) Saul'un deliliğinin içine dalmış olduğunu anladım: Saul aynı zamanda bir seks arkadaşı ve kız kardeş olacak o zeki, sevecen, anne kadını arıyordu; ben de Saul'un bir parçası haline geldiğim için iki nedenle onu arıyordum; birincisi, o kadına ihtiyacım vardı, ikincisi ise o kadın olmak istiyordum. Zekâmı kullanarak bu adamın aynı şeyi tekrar tekrar yaşadığını anlamıştım; zekâsı ve sempatisiyle bir kadına kur yapıyor, onun duygularının üzerinde hak iddia ediyordu; sonra, karşılığında kadın da onun üzerinde hak iddia etmeye başlayınca kaçıyordu. Kadın ne kadar iyiyse, o kadar çabuk kaçmaya bakıyordu. Bunun farkındaydım, yine de karanlık odamda oturmuş, Londra üstündeki mor renkli, puslu, ıslak ve parlak gökyüzünü seyrediyor ve bütün varlığımla o mitolojik kadına özlem duyuyor, Saul'un iyiliği için o kadın olmayı istiyordum.

Yere uzanmış yatarken, midemdeki gerginlik yüzünden soluk alamaz olduğumu fark ettim. Mutfağa gidip kaygımı hafifletene kadar biraz daha viski içtim. Büyük odaya döndüm ve karanlık kentle çepeçevre sarmalanmış bu çirkin, çürümeye yüz tutmuş evi ve içindeki çirkin, eski dairede oturmuş küçük, önemsiz bir insan olan Anna'yı görmeye çalıştım. Ancak başaramadım. Anna'nın,

önemsiz küçük bir hayvanın korkularıyla kıpırdayamaz oluşundan çaresizce utanıyordum. Kendi kendime, "Dışarıda koskoca bir dünya var, oysa ben o kadar umursamazım ki, bir haftadır elime gazete bile almadım," dedim. Geçen haftanın gazetelerini getirip yere, çevreme yaydım. Bu bir hafta içinde birçok gelişme olmuştu; çeşitli yerlerde savaşlar ve anlaşmazlıklar baş göstermişti. Bu tıpkı, dizinin birkaç bölümünü kaçırıp da öykünün iç mantığından neler olduğunu çıkarmaya çalışmaya benziyordu. Bu gazeteleri okumadan da politika deneyimim sayesinde bu hafta neler olduğu konusunda çok yakın tahminlerde bulunabileceğimi anlayarak sıkıldım ve kendimi bitkin hissettim. Bu bayağılık hissi, bayağılığın uyandırdığı tiksinti, korkuma karıştı; birden yeni bir bilgiye, yeni bir anlayışa doğru bir adım attım; bu anlayış, Anna'nın, yerde büzüşmüş, küçük, ürkmüş hayvan gibi oturan yaratığın zihninde doğmuştu. "Oyun"du bu anlayış, ama dehşetin içinden doğmuştu, içim dehşetle, karabasanların dehşetiyle, tıpkı karabasanlarımızda gördüğümüz savaşların yol açtığı dehşet hissiyle doluydu; çeşitli olasılıkları ölçüp biçtikten sonra bir şeyi anlamaya benziyordu bu, sinirlerimi ve düş gücümü, savaşın dehşetini kavramıştım. Yere yaymış olduğum gazetelerde okuduğum şeyler, artık soyut, düş ürünü bir dehşet olmaktan çıkmışlardı. Beynimdeki dengeler, eski düşünme biçimim değişmeye başlamıştı; tıpkı, birkaç gün önce, dünyanın gittikçe kararmakta olduğunu, kötülüğe doğru kaydığını anladığımda demokrasi, özgürlük, bağımsızlık gibi sözcüklerin anlamlarının, benim için değişmeye başladığı gibi. Bunun böyle olduğunu biliyordum, ama elbette sözcükler tam olarak neler hissettiğimi aktarmakta yetersiz kalıyor; biliyordum ki, şimdi var olan her şeyin zaten kendine ait bir mantığı ve gücü vardı, dünyanın büyük cephaneliklerinin kendilerine ait bir iç güçleri vardı ve hissetti-

ğim dehşet, karabasanımdan çıkıp gerçek yaşamda beni pençesine alan dehşet de bu gücün bir parçasıydı. Bunu, yeni algılama biçimim sayesinde seziyordum. Yine biliyordum ki, Saul ve Anna'nın acımasızlığı, kini ve ben, ben, ben, ben diye konuşması, bu savaş mantığının bir parçasıydı; bu duyguların, beni asla bırakmayacak ve dünya görüşümün bir parçası olacak kadar güçlü olduklarını da anlamıştım.

Oysa şimdi, yazdıklarımı okurken, kâğıt üstündeki sözcüklerden başka bir şey olmadığını ve yıkımın bir güç olduğu yolundaki sezgimi, kendime bile aktaramadığımı görüyorum. Dün gece bitkince yere uzanmıştım, yıkımın gücünü çevremde dolanan bir hayal gibi hissediyordum, hem de öyle güçlü hissediyordum ki, bu duygu yaşamımın sonuna kadar beni bırakmayacak artık, ama bu anlayışın şu anda yazdığım sözcüklerle hiçbir bağı yok.

Savaşın nasıl patlayacağını, karmaşanın onu nasıl izleyeceğini düşünürken, duyduğum korkuyla buz kesmiş, ter döküyordum; sonra Janet'ı, kız okulundaki o neşeli, oldukça sıradan küçük kızı düşündüm ve içim öfkeyle doldu, ona birisinin zarar verebileceğini düşünmek beni öyle öfkelendirdi ki, sonunda gücüm dehşeti yenmeyi başardı, dimdik ayağa kalktım. Bitkin düşmüştüm, dehşet artık gazetedeki yazının satırlarında hapis kalacaktı, içimden çıkıp gitmişti. Bitkinlikten elim ayağım tutmaz olmuştu, artık Saul'a zarar verme gereksinimi duymuyordum. Soyunup yatağa girdim, aklım başımdaydı. Deliliğin elleri boğazını sıkmayı bıraktığında Saul'un rahatlayarak, "Neyse şimdilik geçti," diye düşündüğünü böylece anladım.

Yatağımda uzanmış, ısınmış, kaygısız, güçlü bir biçimde onu düşünüyordum.

Sonra dışarıda sinsi adımlarını duydum ve hemen

içimdeki düğmeye basıldı, içimi bir korku ve kaygı seli bastı. İçeri gelmesini istemiyordum, daha doğrusu bu sinsice yürüyen, içeriye kulak kabartan adamın gelmesini istemiyordum. Bir süre kapının önünde durdu ve içeriyi dinledi. Saat kaçtı bilmiyorum, ama havanın aydınlığından, sabahın erken saatleri olduğunu kestiriyordum. Saul'un dikkatlice parmak uçlarına basarak yukarı çıktığını duydum. Ondan nefret ediyordum. Ondan bu kadar kısa zamanda, yeniden nefret etmeye başlamam beni şaşırttı. Aşağı ineceğini umarak yatakta bekledim. Sonra yukarı, odasına süzüldüm. Kapısını açtım ve pencereden süzülen loş ışıkta battaniyelerin altında dertop olmuş yattığını gördüm. Yüreğim, ona duyduğu acımayla burkuldu. Yatağa, yanına giriverdim, Saul döndü ve bana sıkıca sarıldı. Bana sarılış biçiminden bezgin ve yapayalnız bir biçimde sokaklarda dolandığını anladım.

Bu sabah onu uyandırmadan kalktım, kahve yaptım, evi topladım ve kendimi gazeteleri okumaya zorladım. Merdivenden kim inecek, bilmiyorum. Burada oturmuş, gazeteleri, içlerindeki dehşeti hissederek değil, yalnızca düşünerek okuyorum; bir yandan da benim, Anna Wulf'un, burada böyle oturup merdivenden kimin ineceğini bilmeden nasıl beklediğini düşünüyorum; beni, Anna'yı tanıyan, bir ağabey kadar sevecen adam mı, sinsi ve şeytansı çocuk mu, yoksa nefret dolu bir deli mi?

Bu üç gün önceydi. Son üç gündür tam bir delilik içinde yüzüyorum. Merdivenden indiğinde çok hasta görünüyordu; gözlerinin çevresinde kahverengi halkalar vardı; bu gözler sinirli, parlak ve kuşku dolu iki hayvandı sanki, dudakları bir silah gibi birbirine sımsıkı kenetlenmişti. (Kaygısız bir askere benziyordu, bütün enerjisini kendini toplamaya harcadığı belliydi. Bütün o farklı kişilikler, kendini kurtarmak için savaşan o varlıkta kaynaşmıştı.) Bana, farkında olmaksızın yakarış dolu bakışlar

fırlatıyordu. Karşımda, sinirleri kopma noktasına gelmiş bir yaratık duruyordu. Bu yaratığın benden beklediği gibi, bütün gerginliği göğüslemeye hazırlandım. Gazeteler masanın üzerindeydiler. Odaya girdiğinde, o anda sakin olmama karşın, geçen gece kapıldığım dehşetin, Saul'u etkileyebileceğinden çekinerek, gazeteleri bir kenara itmiştim. Kahve içerken, gazete yığınına bakarak politik konulardan konuşmaya başladı. Bu, dünyayı utkulu bir biçimde suçlayan ya da ona meydan okuyan ben, ben, ben konuşması değil, otomatiğe bağlanmış konuşmasıydı, kendini bırakmamak için konuşuyordu. Konuştu durdu, oysa bakışları başka şeyler anlatıyordu.

Böyle anlarda, konuşmasını kaydetsem, kaydım yalnızca karmakarışık sözcük gruplarından, konuştuğu konunun özel terimlerinden ve birbiriyle bağlantısız cümlelerden oluşurdu. O sabahki konuşmasını kaydetseydim politik terimlerden oluşan bir söylevi banda almış olurdum. Bir papağan gibi ezberlediği basmakalıp sözleri sıralarken, ben de ağzından çıkanları komünist, komünist karşıtı, liberal, sosyalist diye sınıflandırıyordum. Hangi sözün, hangi bakış açısından söylendiğini ayırt edebiliyordum: Komünist, Amerikan, 1954. Komünist, İngiliz, 1956. Troçkist, Amerikan, 1950'lerin başları. Erken Stalin karşıtı, 1954. Liberal, Amerikan, 1956. Bu böyle sürüp gidiyordu. Bir psikanalist olsaydım, bu karmaşık söz ırmağında bir şey yakalayıp onun dikkatini buna çekebilirdim, diye düşünüyordum, çünkü Saul politikaya çok önem verir ve en ciddi olduğu zamanlar da politikadan söz ettiği zamanlardır. Bu yüzden ona bir soru sordum. Zihnindeki düşünce akışını durdurmaya çalıştığını açıkça görebiliyordum. İrkildi, kendine geldi, soluk soluğaydı, bakışları netleşti ve beni gördü. Amerika'daki sosyalist politik geleneğin çöküşüyle ilgili sorumu yineledim. Bu sözcük akışını, kendini bırakmamak

ve bunalıma düşmemek, korunmak amacıyla kullanıyordu, bu yüzden sözünü böyle kesmenin doğru olup olmadığını merak ettim. Sonra bedeninin ağır yük binen bir makine –sözgelimi bir vinç– gibi gerginleşip, gerildiğini, kişiliğinin değiştiğini gözlemledim; Saul yeniden konuşmaya başladı. Saul'a, belli bir kişiliği kesin olarak kastedebileceğimi düşünerek "O" diyorum. Saul'un gerçekte olduğu insan anlamında "O" diyorum. Oysa içindeki kişiliklerden biri neden ötekilerden baskın olsun ki? Yine de bence öyle. Konuştuğumda düşünen, benimle iletişim kuran, söylediğimi duyan, sorumluluk sahibi adamdı bu kişilik.

Avrupa'da solun içinde bulunduğu durumu, sosyalizmin parçalanışını tartıştık. Bu konuda daha önce de konuşmuştuk elbette, ama ilk kez böyle sakin ve açıkça konuşuyorduk. İkimiz de gerginliğin ve kaygının böylesine pençesine düşmüşken, duygularımıza kapılmaksızın zekice konuşabilmemizi çok tuhaf bulduğumu anımsıyorum. Daha geçen gece, sonunda zamanımızın gerçeğinin her yerde yaşanan savaş olduğunu anlamama karşın, şu anda politik hareketlerden, şu ya da bu sosyalist hareketin gelişmesinden ya da uğradığı yenilgiden söz etmemizin ne kadar tuhaf olduğunu düşündüm: Ayrıca bütün bunları konuşmak doğru mu acaba diye düşünüyordum, çünkü vardığımız sonuçlar çok moral bozucuydu ve belki de onun hasta olmasına neden olan şey de buydu. Ancak artık çok geçti ve karşımda boş boş konuşan papağan yerine gerçek bir insan bulmak beni rahatlatmıştı doğrusu. Sonra ben bir şey söyledim, bunu duyunca Saul'un bütün bedeni vites değiştirirken tir tir titredi, bunu başka nasıl tanımlayabilirim ki? İçinde bir yerlerde bir patlama oldu sanki ve Saul yine bambaşka bir insana dönüştü, bu sefer saf, sosyalist işçi genç olmuştu ve o slogan seli yeniden başladı; bana sövüp sa-

yarken tüm bedeni sarsılıyor, elini kolunu sallıyordu, çünkü bir orta tabaka liberaline saldırdığını düşünüyordu. Orada oturmuş, o anda konuşanın "o" olmadığını, bu hakaretleri genç Saul'un farkında olmaksızın yaptığını bilmeme karşın, bu davranışının beni kırıp öfkelendirmesinin ne tuhaf olduğumu düşünüyordum; buna karşılık sırtım ağrımaya, midem de burulmaya başlamıştı. Bunlardan kaçmak için büyük odaya geçtim, o da bağırıp çağırarak beni izledi: "Katlanamıyorsun buna, katlanamıyorsun kahrolası İngiliz karısı." Saul'u omuzlarından tutup sarstım. Onu sarsarak kendine getirdim. Soluğu kesildi, sonra derin derin soludu ve bir an başını omzuma koydu, ardından sendeleyerek yatağıma gitti ve yüzüstü kapaklandı.

Pencerenin önünde oturup dışarıyı seyrettim ve Janet'ı düşünerek sakinleşmeye çalıştım. Ancak Janet bana çok uzak görünüyordu. Soluk güneş ışığı –kış mevsimindeydik– bana uzaktı. Sokakta olup bitenler benden uzaktı, gelip geçen insanlar, insan değil birer kuklaydılar. İçimde bir değişim olduğunu, bir şeyin ileri atılarak benden uzaklaştığını hissettim ve bu değişimin, karmaşanın dibine doğru atılan yeni bir adım olduğunu anladım. Kırmızı perdeye dokundum, kumaş parmaklarımda ölü, kaygan ve yapışkan bir his bırakarak kayıp gitti. Makineler –ölü aletler– tarafından işlenen bu madde, penceremde ölü bir deri, cansız bir beden gibi sallanıyordu. Pencere pervazındaki saksıda duran bitkiye dokundum. Genellikle bir bitkinin yapraklarına dokunduğumda, yaşam savaşımı veren köklerle ve soluyan yapraklarla aramda bir yakınlık olduğunu hissederim, ama şimdi bu bitki, bu toprak saksı içine hapsolmuş ve onu hapsettiğim için benden nefret eden, küçük bir hayvan ya da bir cüce gibi görünüyordu gözüme. Bunun üzerine daha genç ve daha güçlü Anna'ları –Londra'da yaşayan

öğrenci Anna, babamın kızı Anna– bir araya toplamaya çalıştım, ama bu Anna'ları ancak benden ayrı bir biçimde düşünebiliyordum. Bunun üzerine Afrika'da bulunan bir çayırı hayal etmeye çalıştım, kendimi beyazımsı kumun üzerinde, yüzüme güneşin sıcaklığını vuruyormuş gibi hissetmeye zorladım, ama artık güneşin sıcaklığını hissedemiyordum. Arkadaşım Bay Mathlong'u düşündüm, o da bana uzaktı. Orada öylece durup sarı sıcak güneş ışığını hissetmeye ve kendimi Bay Mathlong'un yerine koymaya uğraştım, ama birden Bay Mathlong değil de, deli Charlie Themba oldum. Artık Charlie Themba'ydım. Charlie Themba olmak çok kolaydı. Sanki hem yanımda hem de bir parçam olarak duruyor; esmer, uzun ince bedeni, ufak, zeki ve hiddet dolu yüzü bana dönmüş, bakıyordu. Sonra içime girip eridi. Kuzey Province'da bir kulübedeydim, karım düşmanımdı ve eskiden arkadaşım olan insanlar beni zehirlemeye çalışıyorlardı; dışarıda sazların arasında bir yerde cansız timsah yatıyordu, zehirli bir mızrakla öldürülmüştü ve düşmanlarım tarafından satın alınan karım bana timsah etini vermek üzereydi; bu et dudaklarıma değdiği an, zulmedilen atalarımın delice düşmanlıkları yüzünden ölecektim. Timsahın çürümekte olan soğuk etinin kokusunu duyabiliyordum, kulübenin kapısından bakınca, ırmaktaki sazların arasında, ılık suyun üzerinde hafifçe sallanarak çürümekte olan ölü timsahı gördüm, sonra karımın, evimi oluşturan sazların arasından içeri bakarak, içeriye girmenin tehlikeli olup olmayacağını kestirmeye çalıştığını gördüm. Etek uçlarını o nefret ettiğim yabancı, kurnaz eliyle bir yana toplamıştı, başını eğerek kulübenin kapısından girdi, öteki elinde de yemem için hazırlanmış pis kokan et parçalarının bulunduğu teneke bir tabak vardı.

Sonra gözlerimin önünde, bu adamın bana yazmış

olduğu mektup belirdi ve sanki bir fotoğrafın içinden yürüyüp çıkar gibi pat diye karabasandan çıktım. Bir anlığına beyazlar tarafından nefret edilen, yoldaşları tarafından reddedilen deli ve paranoyak Charlie Themba olduğum için dehşet içinde ter dökerek penceremin önünde duruyordum. Bitkinlikten bütün eklem bağlarım çözülmüş, Bay Mathlong'u yardımıma çağırmaya uğraşıyordum. Ancak onu yürürken, daha doğrusu bir teneke çatılı kulübeden ötekine giderken, güneşle aydınlanmış tozlu bir alanın ortasında dururken, yüzünden hiç eksik etmediği nazik, daha doğrusu durumu eğlenceli bulduğunu belli eden gülümsemesiyle açıkça görebilmeme karşın, ondan çok uzaktaydım. Düşmemek için perdeye tutundum ve parmaklarımın arasındaki cansız ete benzeyen soğuk, kaygan kumaşı hissederek gözlerimi kapadım. Gözlerim kapahyken, bunalım dalgalarıyla savaşırken, bir zamanlar Anna Freeman iken şimdi Anna Wulf olduğumu, Londra'da çirkin ve eski bir evin penceresinin önünde durduğumu, arkamdaki yatakta gezgin Amerikalı Saul Green'in yattığını anladım. Orada ne kadar durduğumu bilmiyorum. Hangi odada uyanacağımı bilmeyerek, bir düşten uyanır gibi kendime geldim. Ben de Saul gibi, zaman kavramını yitirmiştim. Beyazımsı, soğuk gökyüzüne ve soğuk, çarpık görünen güneşe bir göz attıktan sonra, odaya bakmak için dikkatlice döndüm. Oda oldukça karanlıktı ve gaz sobasının alevi, döşemeyi sıcak sıcak aydınlatıyordu. Saul kıpırtısız yatıyordu. Ayağımın altında dalgalanıyor gibi görünen zeminin üzerinde dikkatle yürüyerek, gidip Saul'a bakmak için eğildim. Uyuyordu, soğuk dalgaları onun bedeninden kaynaklanıyor gibiydi. Kendimi onun sırtının eğrisine uydurarak yanına uzandım. Kıpırdamadı. Birden aklım başıma geldi; "Ben Anna Wulf'um, o da Saul Green ve Janet adında bir çocuğum var," sözlerinin ne anlama

geldiğini anladım. Ona daha sıkıca sarılınca, Saul bir saldırıya karşı kolunu siper ederek aniden döndü ve beni gördü. Yüzü bir ölününki gibi bembeyazdı, yüzündeki kemikler ince deriden fırlamıştı ve gözleri hastalıklı, donuk bir griydi. Başını göğsüme bıraktı, ona sarıldım. Saul yeniden uykuya daldı, ben de zamanı hissetmeye çalıştım. Ancak zaman beni terk etmişti. Bedenime bir buz parçası gibi yaslanan bu soğuk ağırlıkla yatıyordum, onu da ısıtmaya çalıştım kendimi de. Ancak onun bedeninin soğukluğu benimkine işlemişti, bu yüzden onu yavaşça itip battaniyelerin altına soktum ve sıcak örtülerin altında yatarken bedenimizdeki soğukluk yavaş yavaş kayboldu, Saul'un bana yaslanan bedeni ısındı. Şimdi nasıl Charlie Themba olduğunu düşünüyordum. Artık bunu anımsayamıyordum, tıpkı savaşın içimizde patlak vermek üzere geliştiğini anladığımı "anımsayamadığım" gibi. Başka bir deyişle, yine aklı başında bir insan olmuştum. Oysa aklı başında olmak, tıpkı delilik gibi hiçbir şey ifade etmiyordu. Bir uçsuz bucaksızlık duygusu beni eziyordu, büyüklüğün ağırlığını üstümde hissediyordum, ama "oyun"da olduğu gibi değil, bütün bunların anlamsızlığı altında eziliyordum. Korkuyla geri çekildim, deli ya da aklı başında olmak için hiçbir neden göremiyordum. Saul'un başının üstünden odaya bakarken, odadaki her şey gözüme sinsi, tehditkâr, ucuz ve anlamsız göründü, şimdi bile parmaklarımın arasında kaygan, cansız perdeyi hissedebiliyorum.

Uykuya daldım ve o düşü gördüm. Bu sefer korkunç ilke bir şeyin içine gizlenmemiş, kılık değiştirmemişti. Ben kötü yürekli erkek dişi cüceydim, yıkımdan-duyulan-zevk ilkesiydim; Saul da beni bütünleyen parçamdı, erkek dişi, erkek kardeşim, kız kardeşimdi; açık bir alanda, içlerinde yıkım taşıyan korkunç, tehditkâr kara makinelerle dolu kocaman beyaz binaların arasında

dans ediyorduk. Ancak düşümde o (erkek) ve ben ya da o (dişi) ve ben dosttuk, acımasızlığımız ve kinimiz bizi yandaş yapmıştı. Düşte, ölüme duyulan korkunç bir arzu ve özlem vardı. Aşkla bir araya gelip öpüştük. Korkunç bir şeydi, bunu düşün içinde bile anlayabiliyordum. Çünkü düşümde şunu fark etmiştim: Düşlerimizde aşk ya da sevecenlik bir öpücük ya da okşamada yoğunlaşır, ama bu kez yıkımı kutlayan iki yarı insan yaratığın birbirine dokunuşunda yoğunlaşmıştı.

Düşe korkunç bir neşe egemendi. Uyandığımda oda karanlıktı, ateş kıpkırmızıydı, geniş beyaz tavan huzurlu gölgelerle doluydu, ben de neşeli ve huzurluydum. Böyle korkunç bir düşün beni nasıl olup da bu kadar sakinleştirebildiğine şaştım, sonra Şeker Anne'yi anımsadım; düşü belki ilk kez "olumlu" biçimde görmüştüm – bu ne demekse?

Saul kıpırdamamıştı. Omuzlarım tutulmuştu, onları oynatınca Saul korkuyla uyanıp, sanki başka bir odada ya da başka bir ülkedeymişim gibi, "Anna!" diye haykırdı. "Buradayım," dedim. Penisi büyümüştü. Seviştik. Sevişmemizde düşteki sevişmenin sıcaklığı vardı. Daha sonra doğruldu ve "Tanrım, saat kaç?" dedi. "Beş ya da altı," dedim. "Tanrım, yaşamımı böyle uyuyarak harcayamam," dedi ve fırlayıp gitti.

Yatakta mutluluk içinde yatıyordum. Mutluluk, içime dolan o neşe, dünyadaki bütün keder ve deliliklerden çok daha güçlüydü ya da ben öyle hissediyordum. Ancak sonra mutluluk uçup gitmeye başladı ve öylece uzanıp düşünmeye koyuldum: Bu kadar gereksinim duyduğumuz şey nedir? (Biz derken kadınları kastediyorum.) Ayrıca bunun karşılığında ne gibi bir bedel ödüyoruz? Michael'layken mutlu olmuştum, ama bu onun için hiçbir şey ifade etmemişti, etseydi beni bırakmazdı. Şimdi Saul'un yanında da mutluyum; sanki susamışım,

mutluluk da bir bardak suymuş gibi. Ancak mutluluk üzerinde düşünmeye başladığınızda, mutluluk uçup gidiyor. Bu konuda düşünmek istemiyordum. Düşünseydim, pencere içinde duran o küçük cüce bitkiyle, perdelerin kaygan dehşetiyle, hatta sazların arasında bekleyen timsahla aramda hiçbir engel kalmayacaktı.

Karanlıkta yatağa uzanmış, Saul'un yukarıda çekmeceleri gümbür gümbür çarpmasını dinliyordum, şimdiden ihanete uğramıştım. Çünkü Saul "mutluluğu" unutmuştu. Yukarı çıkarak, benimle arasında bir uçurum yaratmıştı.

Ancak onun bu davranışını, yalnızca Anna'yı değil, yaşamı yadsımak gibi görüyordum. Bu konu, içinde kadınların düşebileceği korkunç bir tuzağı barındırıyor, ama henüz bu tuzağın ne olduğunu anlayabilmiş değilim. Kadınlar artık hiç kuşkusuz yeni bir izlek buldular, ihanet edilmiş kadın izleğini. Bu, yazdıkları kitaplarda, konuşma biçimlerinde, her yerde ve her zaman belli oluyor. Ağırbaşlı, kendine acıyan bir üslupla bundan söz ediyorlar. Bu üslubu ben de kullanıyorum; sık sık ihanete uğramış, sevilmeyen, hakkı olan mutluluktan alıkonulan ve "Neden beni reddediyorsun?" demek yerine, "Neden yaşamı reddediyorsun?" diyen bir Anna oluyorum.

Saul geri geldiğinde iş bilir ve saldırgan biri olmuştu, gözlerini kısarak karşıma geçti ve "Ben dışarı çıkıyorum," dedi. Ben de, "Peki," dedim. Saul çıkıp gitti, mahkûm kaçmıştı.

Saul'un kaçan mahkûm rolünü oynamaya kendisini zorunlu hissetmesine aldırmamaya çalışmaktan bitkin düştüğüm için uzandığım yerde kaldım. Duygularımı bastırmıştım, ama zihnim, bir film gibi görüntüler üretmeye devam ediyordu. Görüntüler ya da sahneler gözümün önünden geçerken bunlara şöyle bir bakıyordum,

çünkü artık bunların belli tipteki insanların ortak düşü olduğunu, milyonlarca insanın bu düşleri gördüğünü biliyordum. İşkence yatağına gerilmiş Cezayirli bir asker gördüm; aynı zamanda o askerdim, daha ne kadar dayanabileceğimi merak ediyordum. Bir komünist hapishanesinde yatan bir komünist gördüm, ama hücresi kesinlikle Moskova'daydı; bu sefer tutsağın bedenine değil, zihnine işkence ediliyordu; Marksist diyalektiğin terimlerini kullanarak onunla kavga ediyor, direncini zorluyorlardı. Bu sahnenin uç noktası komünist mahkûmun (günlerce süren tartışmalardan sonra) "Hayır, bunu yapamam," dediği o an, bireyin vicdanının tarafını tuttuğunu itiraf ettiği noktaydı. Bu noktada komünist gardiyan yalnızca gülümsedi, "Demek hatalı olduğunu itiraf ediyorsun," demesi gereksizdi. Sonra elinde silahı, hazır bekleyen Kübalı askeri, daha sonra Cezayirli askeri gördüm. Sonra Mısır'da savaşmak için öne sürülen ve boş yere yapılan bir savaşa hizmet için askere çağırılan ve ölen İngiliz gencini. Daha sonra kocaman, kapkara bir Sovyet tankına el yapımı bir bomba fırlatan Budapeşteli öğrenciyi. Sonra Çin'de bir yerlerde, milyonlarca insanla birlikte yürüyen köylüyü.

Bu görüntüler gözlerimin önünden geçip gidiyordu. Beş yıl önce bu görüntüler farklıydı, beş yıl sonra da büyük olasılıkla yine şimdikinden farklı olacaklardı, ama birbirlerini birey olarak tanımayan belli türdeki insanları birbirine bağlıyordu.

Bu görüntülerin kendilerini yaratma süreçleri sona erince, onları yeniden gözden geçirip tanımladım. Bay Mathlong'un ortaya çıkmadığını fark ettim. Birkaç dakika önce hiçbir bilinçli çaba göstermeksizin deli Charlie Themba'nın ta kendisi olduğum geldi aklıma. Kendi kendime, "Bay Mathlong olacağım," dedim. Kendimi o olmaya zorlayacaktım. Sahneyi olası her biçimde yarat-

tım. Kendimi, beyazların işgal ettiği topraklarda yaşayan, insanlık onuru ayaklar altına alınmış zenci bir adam olarak düşledim. Onu misyoner okulunda, sonra İngiltere'de eğitim görürken hayal etmeye çalıştım. Onu yaratmaya çalıştım, ama bunu azıcık bile başaramadım. Onu, nazik ve ironik haliyle odamın içinde dururken düşlemeye çalıştım, ama beceremedim. Neden başarısız olduğumu anlamaya çalıştım; evet başarısız olmuştum, çünkü bu adamın insanlardan kopuk bir havası vardı. O, yaptıklarının sonucu konusunda ironik kuşkular beslemesine karşın, insanların iyiliği için gerekli olduğuna inandığı biçimde hareket eden, bu yönde rol yapan bir insandır. Bana kalırsa bu tip duygusal tarafsızlık, zamanımızda çok gereksinim duyduğumuz bir şey, ama çok az insan böyle, hele ben hiç böyle değilim.

Bunları düşünürken uyuyakalmışım. Uyandığımda sabah olmak üzereydi; tavanıma yansıyan soluk, hareketsiz ışığın, sokak lambalarının ışığıyla karıştığını, nemli gökyüzünün kış ayıyla aydınlandığını, mosmor bir renge bürünmüş olduğunu görebiliyordum. Bedenim, Saul'un yokluğundan acı duyuyor, haykırıyordu. Uyuyakalmadım. Nefretin, ihanete uğradığımı düşündüğüm için duyduğum nefretin içinde eriyip gitmiştim. Dişlerimi sıkmış, düşünmemeye çalışarak yatıyordum, çünkü düşündüğüm her şeyin o aptalca, abartılı duygudan doğacağını biliyordum. Sonra Saul'un geldiğini duydum, sessizce, sinsice girdi içeri ve dosdoğru yukarı çıktı. Bu sefer yukarı çıkmadım. Bu yüzden, sabah bana karşı nefret dolu olacağını biliyordum; ihanet etmeye gereksinim duyduğu, kendisini suçlu hissetmesi gerektiği için, benim ona giderek, güvence vermem gerekiyordu.

Aşağı indiğinde epey geç olmuştu, neredeyse öğlen yemeği zamanıydı ve aşağı inenin benden nefret eden adam olduğunu hemen anladım. "Neden bu kadar geç

saatlere kadar uyumama izin verdin?" dedi soğuk soğuk. "Sana saat kaçta kalkman gerektiğini söylemem mi gerek?" dedim. "Yemeğe çıkmam gerek. İş yemeği." Bunu, yemeğin iş yemeği olmadığını ve yalan söylediğini anlamam için özellikle böyle söylemişti.

Kendimi yine çok fena hissettim ve büyük odama gidip defterleri çıkarttım. İçeri girdi ve bana bakarak kapının önünde durdu. "İşlediğim suçları kayda geçiriyorsun galiba!" dedi. Böyle yapmam hoşuna gitmiş gibiydi. Defterlerden üçünü kaldırıyordum. "Neden dört defter?" dedi. "Kişiliğimi bölümlere ayırmam gerektiği için böyle yapmıştım, ama bundan sonra yalnızca bir defter kullanacağım." Sözlerim ilgimi çekmişti, çünkü o âna kadar böyle bir karar verdiğimin farkında değildim. Eşikte durmuş, iki eliyle kapının pervazını tutmuştu. Gözleri bana duyduğu katıksız nefretle kısılmıştı. Abartılı biçimde süslenmiş pervazlarıyla eski model beyaz kapıyı çok net bir biçimde görüyordum. Kapının pervazlarının Yunan tapınaklarındakilere ne kadar benzediğini düşündüm, zaten oradan gelmişlerdi, bir Yunan tapınağının sütunlarıydılar; Mısır tapınaklarındaki sütunlara da benziyorlardı, ayrıca bir saz demetini de andırıyorlardı ve de timsahı. Amerikalı, bana, gardiyana duyduğu nefretle dopdolu durmuş, düşmekten korktuğu için bu tarihe iki eliyle yapışmıştı. Daha önce de yaptığım gibi, "Biz, burada konuşan iki kişilik –bu ne demekse– politika, yazın, sanat gibi birçok şeyle ilgilenecek kadar çok yönlüyüz, oysa şu anda deli olduğumuz için hepsini küçük bir şeye, yani benim gidip bir başkasıyla yatmanı istememe ve senin de bu konuda yalan söylemene indirgememiz fazlasıyla tuhaf değil mi?" dedim. Bir an için kendine geldi ve bunu düşündü, sonra asıl kişiliği yok olup gitti, daha doğrusu eridi ve sinsi düşman konuştu: "Beni böyle tuzağa düşürebileceğini mi sanı-

yorsun?" Yukarı çıktı ve birkaç dakika sonra inip neşeyle, "Vay be, gitmezsem geç kalacağım. Sonra görüşürüz bebek," dedi.

Aklım onda kalmıştı. Bir parçamın onunla evden ayrıldığını hissediyordum. Nasıl gittiğini tahmin edebiliyorum. Merdivenden paldır küldür indi, sokağa çıkmadan önce bir an durdu, sonra Amerikalıların kendilerini savunmaya hazır insanlarınkine özgü yürüyüşüyle dikkatlice yürümeye başladı, bir bank ya da basamak görene kadar yürüdü, sonra oturdu. Şeytanları geride, evde bırakmıştı, bir an için özgürdü. Ancak ondan çevreye yayılan yalnızlığın soğukluğunu hissedebiliyordum. Soğuk yalnızlık her yanımı sarmıştı.

Bir şeyler yazabilirsem Anna belki geri döner, diye düşünerek defterime baktım, ama elim kaleme varmadı. Molly'ye telefon ettim. Telefonu açtığında, neler yaşamakta olduğumu ona anlatamayacağımı, onunla konuşamayacağımı anladım. Her zamanki gibi neşeli ve gerçekçi sesi, tuhaf bir kuşun cıyaklamasına benziyordu, benim sesim de kulağıma neşeli ve boş geliyordu.

"Senin Amerikalı nasıl?" dedi. "İyi," dedim. "Tommy nasıl?"

"Bütün ülkede madencilerin yaşamıyla ilgili konferanslar vermek için bir anlaşma imzaladı geçenlerde, anlarsın ya: Madencinin Yaşamı," dedi. "Güzel," dedim. "Evet öyle. Aynı zamanda Cezayir ve Küba'daki ulusal kurtuluş cephelerine karşı savaşmak istediğini de söyleyip duruyor. Dün bizim evde toplandılar, hepsi de gidip savaşa katılmayı düşünüyorlar, hangi devrim olduğu onlar için önemli değil, yeter ki devrim olsun," dedi. "Karısı bundan hiç hoşlanmayacaktır," dedim. "Evet, Tommy onu durdurmaya çalışacağımı sanarak bütün saldırganlığıyla bana diklendiğinde, ben de bunu söyledim zaten. Sana karşı çıkacak olan ben değilim, senin o duyarlı ka-

rın, dedim. Sana anlayış gösteririm, dedim, nerede olursa olsun bir devrime katılmaya gidebilirsin, çünkü hiçbirimiz sürdüğümüz yaşantıya katlanamıyoruz. Çok olumsuz davrandığımı söyledi. Sonradan telefon edip, şu anda savaşmaya gidemeyeceğini, çünkü madencilerin yaşamı konusunda konferanslar vermek zorunda olduğunu söyledi. Anna, yalnızca ben mi böyleyim? Kendimi umulmadık, kaba bir komedinin içinde yaşıyormuş gibi hissediyorum."

"Hayır, böyle hisseden yalnızca sen değilsin."

"Biliyorum, bu da her şeyi daha da kötüleştiriyor zaten."

Ahizeyi yerine koydum. Benimle yatak arasındaki zemin dalgalanıyordu. Duvarlar önce içeri doğru bükülüp sonra genişleyip uzaya doğru uçtular. Bir an, duvarlar olmadan, harap olmuş binaların üzerinde duruyormuş gibi, boşlukta durdum. Yatağa ulaşmam gerektiğini anlamıştım, bu yüzden dalgalanan zeminde dikkatlice yürüyerek yatağa gittim ve uzandım. Ancak ben, Anna orada değildim. Sonra uykuya daldım, yine de uykuya doğru kayarken bunun normal bir uyku olmadığını anlamıştım. Anna'nın yatağa uzanmış bedenini görebiliyordum. Odaya teker teker tanıdığım insanlar girdi ve yatağın ayakucunda durdular, görünüşe bakılırsa, kendilerini Anna'nın bedenine uydurmaya, sokmaya çalışıyorlardı. Ben bir köşede durmuş, odaya daha sonra kimin gireceğini düşünerek olayı izliyordum. Kibarca gülümseyen güzel bir sarışın olan Maryrose geldi. Sonra George Hounslow, Bayan Boothby ve Jimmy. Bu insanlar durdular, Anna'ya bakıp kenara çekildiler. Ben bir kenarda durmuş, merakla, "Acaba Anna içlerinden hangisini kabul edecek?" diye düşünüyordum. Sonra birden tehlikeyi fark ettim, çünkü içeri ölmüş olan Paul girmişti, Anna'ya doğru eğilirken yüzünde beliren ciddi ve tu-

haf gülümsemeyi gördüm. Sonra Anna'nın içine doğru eriyerek girdi ve ben korkuyla çığlıklar atarak kayıtsız bir hayalet kalabalığının arasından güçlükle sıyrıldım ve Anna'ya, kendime koştum. Yeniden Anna'nın bedenine girmeye çabaladım. Soğukla, korkunç bir soğukla savaşıyordum. Ellerim ve bacaklarım soğuktan kaskatı kesilmişlerdi, ölü Paul'ün içine girmesiyle Anna'nın bedeni buz kesmişti. Paul'ün soğuk, ciddi gülümsemesi şimdi Anna'nın yüzünde belirmişti. Büyük bir mücadeleden sonra, ki bu bir ölüm kalım savaşıydı, yeniden kendi içime girdim ve bedenim soğuk, sopsoğuk, buz gibi yatmaya devam ettim. Uykumda, yeniden Mashopi'ye dönmüştüm, ama bu sefer hayaletler, yerlerinde duran yıldızlar gibi çevreme düzenli bir biçimde dizilmişlerdi; Paul de aralarındaydı. Tozlu ay ışığında okaliptüs ağaçlarının altında, yere dökülen şarabın tatlı kokusunu içimize çekerek oturuyorduk ve otelin ışıkları yolun karşısında parıldıyordu. Sıradan bir düştü bu, bunu görebildiğime göre parçalarıma ayrılıp dağılmaktan kurtulmuştum. Düş soldu ve ardında yalancı bir özlem acısı bıraktı. Düşümde kendi kendime, "Sakın kendini bırakma, 'Mavi Defter'e ulaşıp bir şeyler yazabilirsen kendini bırakmamayı başarabilirsin," dedim. Kaleme uzanamayan, buz kesmiş elimi hareket ettiremediğimi hissettim. Ancak şimdi elimde kalem yerine bir silah vardı. Ben Anna değil, bir askerdim. Üzerimde bir üniforma vardı, bunu hissedebiliyordum, ama tanıdığım üniformalardan değildi bu. Bir yerlerde, soğuk gecenin içinde ayakta dikiliyordum, yemek hazırlamakta olan askerler de arkamda sessizce dolanıyorlardı. Tüfekler bir araya toplanırken birbirine değen metallerin şakırtısını duyabiliyordum. Düşman, önümde bir yerlerdeydi. Oysa ne düşmanımın kim olduğunu ne de hangi dava için savaştığımı biliyordum. Tenimin koyu renkli olduğunu gördüm. Önce bir

Afrikalı ya da zenci olduğumu sandım. Sonra ay ışığında ışıldayan silahı tutan bronz renkli kolumu ve kolumun üstünde parıldayan koyu renkli tüyleri gördüm. Cezayir'de bir tepenin eteğinde dikildiğimi, Fransızlarla savaşan Cezayirli bir asker olduğumu anladım. Ancak adamın kafatasının içinde Anna'nın beyni işliyordu: "Evet, insanları öldüreceğim, hatta onlara işkence edeceğim, ama bunu istemeden, zorunlu olduğum için yapacağım; öldürüyoruz, ama artık örgütlenmenin, öldürmenin ve savaşmanın yeni zorbalıkları doğuracağını biliyoruz. Yine de insan savaşıp, örgütlenmek zorunda." Sonra Anna'nın beyni bir mum alevi gibi sönüverdi. Ben, inanan ve inandığı şey uğruna savaştığı için cesaretle dopdolu Cezayirli askerdim artık. Anna tümüyle parçalara ayrılıp yok olmakla tehdit edildiği için, düşe dehşet egemen olmuştu. Bu dehşet benim düşten çıkmamı sağladı; akşam yemeği için yakılan ateşlerin önünde sessizce hareket eden silah arkadaşlarının önünde, ay ışığı altında nöbet tutan asker değildim artık. Cezayir'in güneş kokan toprağından zıplayarak havaya yükseldim. Bu uzun süredir görmediğim uçma düşüydü ve yeniden uçabildiğim için sevinçten ağlamak üzereydim. Uçma düşünün özü neşedir, özgürce ve kolayca hareket etmenin verdiği neşe. Akdeniz'in üstünde uçuyordum, istediğim her yere gidebileceğimi biliyordum. Canım Doğu'ya gitmek istedi. Asya'ya gidip köylüleri ziyaret etmek istiyordum. Havayı ayaklarımla kolayca aşağı iterek yükseklerde uçuyordum, dağlar ve denizler çok altımdaydı. Koca koca dağların üstünden geçince, altımda Çin beliriverdi. Düşümde kendi kendime, "Buraya geldim, çünkü öteki köylülerle birlikte köylü olmak istiyorum," dedim. Bir köye doğru alçaldım ve tarlalarda çalışan köylüleri gördüm. Bu köylülerde beni çeken inatçı bir kararlılık vardı. Ayaklarımın yavaşça toprağa değmesini diledim. Düşte-

ki neşe daha önce yaşadığımdan çok daha yoğundu, özgürlüğün verdiği neşeydi bu. Çin'in yaşlı toprağına kondum ve kulübesinin önünde duran köylü bir kadın gördüm. Ona doğru yürüdüm ve aynen Paul'ün kısa bir süre önce Anna olmak amacıyla Anna'nın bedenine eğildiği gibi, ben de o kadın olmak, onun içine girmek için yanına gittim. O köylü kadın olmak çok kolaydı. Genç ve gebe bir kadındı, ama çalışmaktan şimdiden yaşlanmıştı bile. Sonra Anna'nın beyninin hâlâ kadında olduğunu fark ettim, "ilerici ve liberal" olarak sınıflandırabileceğim, mekanik şeyler düşünüyordum. Kadının şöyle şöyle olduğunu, bu hareket, şu savaş, bu deneyim tarafından biçimlendiğini düşünüyor, onu yabancı bir kişilik olarak "tanımlıyordum". Sonra Anna'nın beyni, tıpkı Cezayir'deki tepenin eteklerinde olduğu gibi titreşmeye ve yok olmaya başladı. "Bu sefer parçalara ayrılmanın yarattığı dehşetin seni ürkütüp kaçırmasına izin verme, diren," dedim kendi kendime. Ancak dehşet fazlasıyla güçlüydü. Dehşet beni köylü kadının içinden çıkardı, ben de bir kenara çekilip onun tarlanın öteki ucunda çalışmakta olan kadınlı erkekli gruba doğru yürüyüşünü izledim. Hepsinin üzerinde üniformalar vardı. Ancak dehşet neşeyi yok ettiği için ayaklarım artık havayı itemiyordu. Şimdi yeniden beni yalayıp yutacak bir salgın gibi, koca kıtanın anlamsız saçaklarına benzeyen Avrupa'dan beni ayıran kara dağları tırmanıp aşmak için delicesine bir mücadele veriyordum, ama ayaklarım yerden ayrılmıyordu. Uçamıyordum, köylülerin çalıştığı düzlükten ayrılamıyordum; orada hapsolma korkusu beni uyandırdı.

Uyandığımda ikindi üstüydü; oda gölgelerle doluydu, aşağıdaki sokaktan trafiğin homurtusu yükseliyordu. Başka bir insan olma deneyimiyle değişmiş olarak uyandım. Anna'yı umursamıyordum, Anna olmaktan hoşnut değildim. Bıkkınlıkla, zorunlu olduğum için, tıpkı kir-

lenmiş bir elbiseyi giyer gibi Anna oldum.

Sonra kalkıp ışıkları yaktım ve üst katta bir kıpırtı duydum, demek Saul gelmişti. Onun sesini duyduğum an midem kasıldı ve yeniden iradesiz, hasta Anna'ya dönüştüm.

Yukarı ona seslendim, o da bana. Sesindeki neşe kaygılarımı sildi. Sonra aşağı indi ve kaygım geri geldi, çünkü yüzünde tuhaf bir gülümseme vardı, özellikle böyle gülümsüyordu, "Hangi rolü oynuyor acaba," diye düşündüm. Yatağıma oturdu, elimi eline aldı ve buna yine tuhaf bir hayranlıkla baktı. O zaman elimi az önce ayrıldığı ya da az önce ayrıldığını sanmamı istediği bir kadının eliyle karşılaştırdığını anladım. "Galiba senin tırnak cilan daha güzel," dedi. "Benim tırnağımda cila yok ki," dedim. "Şey, eğer cila sürseydin seninkini daha çok severdim." Elimi evirip çeviriyor, buna, eğlenir gibi gülümseyerek bakıyor ve benim gülümsemesine nasıl tepki vereceğimi izliyordu. Elimi çektim. "Bana nerede olduğumu soracaksın herhalde?" Sesimi çıkarmadım. "Bana soru sorma, ben de sana yalan söylemeyeyim," dedi. Sesimi çıkarmadım. Bir bataklığa çekildiğimi ya da beni ezme makinesine doğru taşıyacak bir kayışın üstüne itildiğimi hissediyordum. Pencereye doğru yürüyüp ondan uzaklaştım. Dışarıda parıldayan koyu bir yağmur, ıslak, kapkara damlar vardı. Soğuk, camlara saldırıyordu.

Saul arkamdan yaklaştı, bana sarıldı. Gülümsüyordu, kadınların üstündeki gücünü bilen bir erkekti şimdi, bu rolü oynuyordu. Bedenine yapışan mavi kazağını giymiş, kollarını da sıvamıştı. Kolundaki tüyler parıldıyordu. Eğilip gözlerimin içine baktı ve "Yemin ederim yalan söylemiyorum. Yemin ederim. Yemin ederim. Başka bir kadınla değildim. Yemin ederim," dedi. Sesinde yoğun bir coşku vardı ve bakışları, sahte bir coşkuyla dolu, bir yere odaklanmışlardı.

Ona inanmadım, ama Saul'un kollarındaki Anna ona inandı. İkimizi rol yaparken izliyor ve böyle bir melodram yaratmakta bu kadar başarılı olduğumuza inanamıyordum. Sonra beni öptü. Ona karşılık vermeye başladığım anda benden uzaklaştı, böyle durumlarda hep olduğu gibi ters ters, daha önce de söylediği gibi, "Neden bana karşı koymuyorsun? Neden savaşmıyorsun?" dedi. Ben de hep yinelediğim gibi, "Neden karşı koyayım ki? Sen neden karşı koyasın ki?" dedim. Bütün bunları daha önce de söylemiştim, bunların hepsini daha önce yapmıştık. Sonra beni elimden tutarak yatağa götürdü ve benimle sevişti. Kimle sevişmekte olduğunu merak ettim, çünkü benimle sevişmiyordu. Görünüşe bakılırsa öteki kadın çocuk ruhluydu ve sevişirken erkeğin desteğine ve bir sürü öğüde gereksinim duyuyordu. Saul çocuksu bir kadınla sevişiyordu, bu kadının küçük göğüsleri ve çok güzel elleri vardı. Saul, "Evet, doğru, bebek yapacağız," dedi. Her şey bitince soluk soluğa yana yuvarlandı ve "Aman Tanrım," dedi, "işte bitti, çocuk yaptık, beni bitireceksin sen."

"Sana çocuk vermeyi öneren ben değilim, ben Anna'yım," dedim. İrkilerek hızla başını kaldırdı, sonra gülerek yeniden yatağa bıraktı kendini, "Evet, öyleymiş. Anna'sın sen," dedi.

Banyoya gittim ve kustum, geri döndüğümde, "Uyumam gerek," dedim. Ona sırtımı döndüm ve ondan kaçmak için uyudum.

Ancak uykumda ona yaklaşmıştım. Düşlerle dolu bir geceydi bu. Kişilikten kişiliğe giren Saul'a karşı, ben de kişilikten kişiliğe giriyordum. Bu, senaristin her seferinde biraz daha değiştirdiği bir oyunu, değişen cümlelerle sürekli oynamaya benziyordu. Düşün her çemberi sona erdiğinde, "Bunu da yaşadım demek, eh böyle bir şeyi deneyimlemenin zamanı gelmişti zaten," diyordum.

Yüzlerce yaşamı bir anda yaşamaya benziyordu bu. Yaşamda oynadığım, oynamayı reddettiğim ya da bana önerilmeyen bunca kadın rolünün var olması beni hayrete düşürmüştü. Uykumda bile anladım ki, bunları gerçek yaşamda reddettiğim için, şimdi oynamaya mahkûm ediliyordum.

Sabah Saul'un yanında uyandım. Buz kesmişti, onu ısıtmak zorunda kaldım. Yeniden kendim olmuştum, güçlüydüm. Dosdoğru masama gelip bu defteri açtım. Saul uyanana kadar uzunca bir süre yazdım. Ben onun uyandığını görmeden uzunca bir süre önce uyanmıştı herhalde, beni seyrediyordu. "Günlüğüne benim günahlarımı kaydetmek yerine, neden yeni bir roman yazmıyorsun?" dedi.

"Sana düzinelerle neden sayabilirim, bu konuda birkaç saat konuşabilirim, ama asıl neden, bir yazar olarak tıkanmamdır. Hepsi bu. Üstelik bunu ilk kez itiraf ediyorum," dedim.

"Belki," dedi; başını bir yana eğmiş, sevgiyle gülümsüyordu, gözlerindeki sevgi içimi ısıttı. Sonra karşılık olarak ben de ona gülümsediğimde, gülümsemesi donmuş, yüzü asıldı ve hırsla, "Her neyse, ballandıra ballandıra bir şeyler yazdığını bilmek beni deli ediyor," dedi.

"İki yazarın bir arada olmaması gerektiğini herkes bilir. Daha doğrusu, hırslı bir Amerikalının daha önce bir kitap yazmış bir kadınla birlikte olmaması gerektiğini..."

"Evet, doğru," dedi. "Bu benim cinsel üstünlüğümü tehdit ediyor, çok ciddiyim."

"Ciddi olduğunu biliyorum, ama lütfen bana bir daha kadın erkek eşitliği üstüne gösterişli, sosyalist söylevler çekme," dedim.

"Sana büyük olasılıkla söylevler çekmeye devam edeceğim, bunu yapmak hoşuma gidiyor. Ancak bunla-

ra kendim de inanmıyorum. Gerçeği söylemek gerekirse, başarılı bir kitap yazmış olduğun için senden nefret ediyorum. Ayrıca aslında ikiyüzlü bir adamım ve kadınların ikinci sınıf vatandaş sayıldığı toplumlardan hoşlanıyorum, patronluk taslayıp pohpohlanmaktan da zevk alıyorum."

"Güzel," dedim, "çünkü kadınların ikinci sınıf vatandaş sayıldığı bir toplumda, bunu itiraf edebilen, ikiyüzlü olmayan, erkek nüfusunun ancak binde birini kapsayan erkeklere ihtiyacımız var."

"Eh, madem bu konuyu hallettik, bana kahve yapabilirsin, senin yaşamdaki rolün bu."

"Zevkle," dedim ve birlikte neşeyle kahvaltı yaptık.

Kahvaltıdan sonra alışveriş sepetimi alıp, Earl's Court Caddesi'nde yürüyüşe çıktım. Yiyecek, sebze, meyve almak, daha sonra bunları Saul için pişireceğimi bilmek de bana zevk veriyordu. Aynı zamanda kederliydim de, çünkü bunun fazla sürmeyeceğini biliyordum. "Yakında gidecek, sonra bir erkeğe bakmanın verdiği zevk sona erecek," diye düşündüm. Eve dönebilirdim artık, oysa ince ince yağan, gri yağmurun altında, birbirini dürtükleyen bedenler ve gözüme sokulan şemsiyeler arasında, sokağın köşesinde bekliyordum ve burada neden beklediğimi merak ediyordum. Sonra caddeyi geçip karşıdaki kırtasiyeciye girdim, burada defterlerime benzeyen defterler vardı. Ancak benim istediğim böyle bir şey değildi. Koskoca ve kalın bir defter gördüm, oldukça pahalıya benziyordu; defteri açtım, çizgisiz, kalın, iyi kalite beyaz yaprakları vardı. Kâğıdı elde çok hoş bir duygu uyandırıyordu, biraz kalın ama ipeksiydi. Donuk, altın renkli, sağlam bir kapağı vardı. Tezgâhta buna benzeyen başka bir defter yoktu, ben de tezgâhtara bunun ne amaçla yapıldığını sordum, o da bana bunu bir Amerikalının özel olarak sipariş ettiğini,

ama sonra defteri almaya gelmediğini söyledi. Adam defter parasının bir bölümünü peşin ödemişti, bu yüzden defter sandığım kadar pahalı değildi. Yine de fiyatı benim için çok yüksekti, ama defterde gözüm kalmıştı, bu yüzden onu satın alıp eve getirdim. Buna bakmak, dokunmak bana zevk veriyor, ama onu ne için istediğimi henüz bilmiyorum.

Saul odama geldi ve huzursuz bir biçimde odanın içinde dolanmaya başladı, sonra defteri görünce üstüne atıldı. "Ah, ne kadar güzel," dedi. "Niçin aldın bunu?"

"Henüz bilmiyorum."

"O zaman bana ver," dedi. Neredeyse, "Peki, al," diyecektim; birden bir balinanın su fışkırtmaya gereksinim duyduğu gibi, verme gereksinimi duyduğumu gözlemleyerek kendime çok kızdım, çünkü bu defteri ben de çok beğenmiştim, ama şimdi kalkmış ona veriyordum. Bu boyun eğme gereksiniminin, içinde bulunduğumuz sado mazoşist çemberin bir parçası olduğunu anladım. "Hayır, alamazsın," dedim. Bunu söylerken çok zorlanmış, hatta kekelemiştim. Defteri kapıp güle-rek, "N'olur, n'olur, n'olur," dedi. "Hayır," dedim. "N'olur, n'olur," diye işi şakaya vurduğu için defteri ona vereceğimi sanmıştı; şimdi durmuş bana yan yan bakıyor ve gülmeksizin, çocuksu bir sesle, n'olur, n'olur, n'olur, diye mırıldanıyordu. Bir çocuğa dönüşmüştü. Bu yeni, daha doğrusu eski kişiliğin, çalılığa giren bir hayvan gibi, Saul'un içine girişini gördüm. Bedeni kıvrılıp eğilerek bir silaha dönüştü; "kendisiyken" iyi huylu bir ifadeye sahip olan yüzü şeytani, kuşkulu, küçük bir katilin yüzüne benzedi. Elinde defter, kapıdan kaçmaya hazır, bir kamçı gibi hızla dolanıyordu odada. (*19) O anda onu dükkânlardan bir şeyler çalan ya da polisten kaçan bir gecekondu serserisi, bir ayaktakımı üyesi olarak net bir biçimde görebiliyordum.

"Hayır alamazsın," dedim tıpkı bir çocuğa söyler gibi; içindeki gerginlik yavaş yavaş dağılınca o da kendine geldi, defteri yeniden iyi huylu, hatta minnettar bir biçimde bıraktı. Hayır dediğim ve o da kitabı bıraktığı için bedeninin her çizgisi gereksinim duyduğu bir şeyden yoksun bırakılan bir çocuğunki gibiydi, yumruk yemiş gibi oldum, "Tanrı aşkına al, önemli değil," demek geliyordu içimden. Ancak artık bunu söyleyemezdim; ayrıca bu önemsiz şeyin, bu yeni güzel defterin bu kadar kısa bir süre içinde kavgamızın bir parçasına dönüşmüş olması beni ürkütmüştü.

Bir süre, sahipsiz kalmış gibi kapıda durdu; bu arada ben de başı derde giren herkesin yapması gerektiğini hep tekrarladığı gibi, onun çocukluğunda binlerce kez nasıl kendini topladığını, omuzlarını dikleştirdiğini ve üzüntüsünü bastırdığını izledim.

Sonra, "Eh, ben de yukarı çıkıp çalışayım," dedi. Ağır ağır yukarı çıktı, ama çalışmadı, yukarıda dolanıp durduğunu duyabiliyordum. Birkaç saatliğine kurtulmuş olduğum gerginlik yeniden baş göstermişti. Acı veren ellerin midemi kavrayışını, parmaklarını boynumun ve belimin kaslarına bastırışını gözlemledim. Hasta Anna geri dönmüş ve bedenime girmişti. Onu çağıranın yukarıda dört dönen Saul'un ayak sesleri olduğunu biliyordum. Bir Armstrong plağı koydum, ama o saf, iyi huylu müzik fazlasıyla uzaktı benden. Bunun yerine bir Mulligan plağı koydum, ama o sesteki kendine acıma dolu tını, evimde dolaşan hastalığın sesiydi, ben de pikabı kapattım ve düşüncelere daldım: Janet yakında eve gelecek, ben de buna bir son vermeliyim, bir son vermeliyim artık.

Hava karanlık ve soğuktu, kış güneşi bir an için bile yüzünü göstermedi, şimdi de yağmur yağıyordu. Perdeleri çektim ve iki parafin sobasını da yaktım. Şimdi oda

kapkaranlıktı, ısıtıcılardan tavana hafifçe titreyen, iki kızıl ışık motifi yansıyordu, gaz sobasının alevi, ısısı alevi çevreleyen tellerden birkaç metre uzaktaki soğuktan öteye işleyemeyen kırmızı bir parıltıdan ibaretti.

Oturmuş, güzel yeni deftere hayran hayran bakıyor, bunu elimde evirip çeviriyordum. Saul ben görmeden kurşunkalemle önüne eski bir okul lanetini karalayıvermişti:

Bunu kim okursa
Lanet üzerine olsun,
Dileğim budur.
Saul Green, onun defteri (!!!)

Bu beni öyle güldürdü ki, az kalsın yukarı çıkıp defteri ona verecektim. Vermeyeceğim, vermeyeceğim, vermeyeceğim işte. Mavi Defter'i de ötekilerin yanına kaldıracağım. Yeni bir deftere başlayacağım, her şeyim tek defterde toplanacak.

[Burada Mavi Defter iki kapkara çizgiyle sona erer.]

ALTIN DEFTER

Bunu kim okursa
Lanet üzerine olsun
Dileğim budur.
Saul Green, onun defteri (!!!)

Ev o kadar karanlık, o kadar karanlık ki, karanlık soğuğun somutlaşmış biçimi gibi. Evi dolaşıp, bütün ışıkları açtım, böylece karanlık, camların dışına çekildi; içeri girmek için cama dayanan soğuk bir varlıktı artık. Ancak büyük odamın ışığını yakınca, ışığın bu odaya yabancı olduğunu anladım, bu yüzden iki parafin sobasının ve gaz sobasının parıltısıyla hafifçe aydınlanan karanlığın geri gelmesini sağladım. Uzanıp yarısı karanlıkta, karanlığın uçsuz bucaksız uzayında salınıp duran küçük dünyayı düşündüm. Ben uzandıktan kısa bir süre sonra Saul geldi ve yanıma uzandı. "Bu oda olağanüstü bir yer," dedi, "bir dünya gibi." Boynumun altındaki kolu sıcak ve güçlüydü, seviştik. Sonra uykuya daldı, uyandığında sıcaktı, beni korkutan o ölümcül soğuk bedenini esir almamıştı. "Eh, şimdi çalışabilirim herhalde," dedi. Bencilliğini dürüstçe ifade etmişti, bir şeye gereksinimim olduğu zaman ben de aynen böyle davranırım; gülmeye başladım. O da gülmeye başladı, kendimizi tu-

tamıyorduk. Yatakta kahkahalar atarak yuvarlanıyorduk, sonra yere düşüp gülmeye devam ettik. Sonra Saul sıçrayıp yerden kalktı ve ahlak taslayan, titiz bir İngiliz gibi, "Hiç yakıştıramadım, hiç ama hiç yakıştıramadım," dedi ve gülerek çıktı.

Şeytanlar evi terk etmişti. Üç sobayla ısıttığım çıplak bedenimle yatakta oturmuş böyle düşünüyordum. Şeytanlar. Sanki o dehşet, o korku, o kaygı Saul'la benim içimden değil de, istediği zaman gelip giden bir dış güçten kaynaklanıyordu. Böyle düşünerek kendime yalan söylüyordum, çünkü bu katıksız mutluluk ânına gereksinimim vardı; yatakta çırılçıplak, kollarını göğsümün üzerinde kavuşturmuş, seks ve ter kokan ben, Anna çok mutluydum. Sıcacık bedenimde hissettiğim mutluluğun gücü, dünyadaki bütün korkuları uzaklaştırabilir gibi geliyordu bana. Sonra yukarıdaki ayaklar, üst katta hareket eden ordular gibi aceleyle dolanmaya başladı. Midem kasıldı. Mutluluğumun damla damla yok oluşunu izledim. Birden kendimi hiç tanıdık olmayan bir ruh durumu içinde buldum. Bedenimi çok çirkin bulduğumu fark ettim. Daha önce hiç böyle olmamıştım; hatta kendi kendime, "Merhaba, bu yeni bir şey, daha önce bir yerlerde bununla ilgili bir şey okumuştum," dedim. Nelson'ın, karısına bazen bakıp da kadının bedeninin dişiliği yüzünden nasıl bundan nefret ettiğini söylediğini anımsadım; karısının koltuk altlarındaki ve kasıklardaki tüylerden nefret ediyordu. Karısını bazen bir örümceğe benzettiğini söylemişti, hırsla avını yutan kıllı ağzın çevresinde dizili, avı yakalayıp kavramak üzere bekleyen kollar ve bacaklardan oluşan bir örümceğe... Yatakta oturdum ve zayıf, beyaz bacaklarıma, zayıf, beyaz kollarıma ve göğüslerime baktım. Islak, yapış yapış orta yerim tiksinti verici görünüyordu, göğüslerime baktığımda tek düşünebildiğim şey, sütle dolu olduklarında nasıl

göründükleriydi; bu çekici gelmek yerine itici gelmişti. Kendi bedenime yabancılaşmam, beynimin bulanmasına yol açtı; bir şeylere, bu yaşadığım şeyin benim düşüncemden kaynaklanmadığı fikrine sarıldım; kendimi frenleyip durdurana kadar sürdü bu. Yaşamımda ilk kez, düş gücümü kullanarak bir eşcinsel gibi hissetmiştim. Tiksinti dolu eşcinsel edebiyatı bana ilk kez bir şeyler ifade etmişti. Ortalıkta dolanan ne çok eşcinsel duygu olduğunu, hatta bu sözcüğü kendileriyle bağdaştırmayan insanların içinde bile bulunduklarını anladım.

Yukarıdaki ayak sesleri durdu. Kıpırdayamıyordum, kendime duyduğum tiksinti elimi kolumu bağlamıştı. Sonra Saul'un aşağı inip, düşüncelerimi yansıtan bir şeyler söyleyeceğini hissettim; bundan o kadar emindim ki, eski bir kendinden tiksinme duygusu içinde öylece oturup, bu tiksintinin Saul'un sesiyle, benim sesimle ifade edilince kulağa nasıl geleceğini merak ederek bekledim. Aşağı indi, eşikte durdu ve "Tanrım, Anna, hâlâ böyle çırılçıplak ne yapıyorsun?" dedi. Ben de duygusuz, hatta bilimsel bir ses tonuyla, "Saul, ayrı odalarda bile olsak, birbirimizin ruh durumunu etkilediğimiz bir noktaya geldiğimizin farkında mısın?" dedim. Oda karanlık olduğu için yüzünü göremiyordum, ama eşikte tetikte bekleyen Saul'un duruşundan, yatakta hâlâ çıplak ve itici bir biçimde oturmakta olan Anna'dan kaçmak, ondan uzaklaşmak istediğini anlayabiliyordum. Utangaç delikanlı sesiyle, "Üstüne bir şeyler giy," dedi. "Ne dediğimi duydun mu?" dedim, çünkü duymadığı belliydi. "Anna, sana böyle oturma diyorum," dedi. "Bizim gibi insanları her şeyi denemeye zorunlu kılan şey ne acaba? Bizi olabildiğince çok şey ve olabildiğince farklı insan olmaya zorlayan bir şeyler var," dedim. Bunu duydu ve "Bilmiyorum. Benim farklı kişiler olmak için çabalamama gerek yok, ben zaten öyleyim," dedi. "Benim çabaladığımı

kim söyledi!" dedim. "Bir şey beni buna zorluyor. Sence bizden önce yaşamış olan insanlar deneyimlemedikleri şeyler yüzünden acı çekiyorlar mıydı? Yoksa yalnızca biz mi böyleyiz?" dedim. Kederle, "Hanımefendi, bilmiyorum ve bilmek için de can atmıyorum, yalnızca bundan kurtulmak isterdim," dedi. Sonra tiksintiyle değil de dostça, "Anna, havanın ne kadar soğuk olduğunun farkında değil misin? Üstüne bir şeyler giymezsen hasta olacaksın. Ben çıkıyorum," dedi ve gitti. Saul basamaklardan inerken, kendime duyduğum tiksinti de onunla beraber gitti. Bedenime sevgi duyarak oturdum. Kasığımın kurumuş derisindeki bir kırışık, yani yaşlanma belirtileri bile bana zevk verdi. "Evet, her şey olması gerektiği gibi, o kadar güzel bir yaşam sürdüm ki, yaşlanmak umurumda bile olmayacak," diye düşünüyordum. Ancak bunu düşünürken, güvenlik duygusu yeniden uçup gitti. Yeniden tiksinti duymaya başlamıştım. Isının üç sobadan çıkıp bedenimi yalamasına izin vererek, büyük odanın ortasında çırılçıplak duruyordum ve birden resmen bir aydınlanma yaşadım; insanın hep bildiği ama gerçekte anlamadığı bir şeyi, aklı başında olmanın aslında neye dayandığını anladım: Yumuşak tabanımın altında halının kaba tüylerinden zevk alabilmeye; ısı dalgalarının tenini yalamasını hissetmekten zevk alabilmeye, kemiklerin etin altında rahatça hareket ettiğini bilerek dik durmaktan zevk alabilmeye. Bu yok olursa, yaşama duyulan inanç da yok olur. Oysa ben bunların hiçbirini hissedemiyordum. Halının dokusundan tiksiniyordum, belli işlemlerden geçtikten sonra odamın zeminine serilmiş ölü bir şeydi; bedenim zayıf, güçsüz, güneş yüzü görmemiş bir bitkiye, ince uzun bir sebzeye benziyordu; elimi saçlarıma götürdüğümde ölü bir şeye dokunmuş gibi oluyordum.

Ayağımın altındaki zemin dalgalanıyordu sanki. Du-

varlar yoğunluklarını yitiriyorlardı. Yepyeni bir boyuta girdiğimi, aklı başında olmaktan her zamankinden çok daha uzak olduğumu anlamıştım. Elimi çabuk tutup yatağa gitmem gerektiğini biliyordum. Yürüyemiyordum, bu yüzden dizlerimin üzerine çöküp, yatağıma kadar emekledim, yatıp üzerimi örttüm. Ancak savunmasız bir durumdaydım. Orada öylece yatarken kendi istenciyle düş görüp zamana hükmedebilen, uykunun alt dünyasında rahatça hareket edebilen, düşlerinde rahat olan Anna'yı anımsadım. Ancak artık o Anna değildim. Tavandaki ışık yansımaları, beni gözetleyen kocaman gözler olmuşlardı, beni gözetleyen bir hayvanın gözleri gibiydiler. Bir kaplandı bu, tavanda sere serpe yatıyordu, bense odada bir kaplan olduğunu bilen, ancak beyni, böyle bir şey olmadığını söyleyen bir çocuktum. Sıra sıra üç pencerenin bulunduğu duvarın ardında, pencerelere saldırıp camları sarsan bir rüzgâr vardı ve kış ayının ışığı perdeleri inceltiyordu. Bunlar perde değildiler artık, kaplanın yemeden bıraktığı, ekşimiş, kokuşmuş et parçalarıydılar. Kaplanın canı isterse içine atlayabileceği bir kafeste olduğumu fark ettim. Cansız et kokusu, kaplanın iğrenç kokusu ve korku midemi bulandırıyordu. Midem çalkalanıp dururken uykuya daldım.

Yalnızca hasta olduğumda böyle uyurum. Böyle zamanlarda uykum sanki yüzeyin hemen altında yatıyormuş gibi çok hafif olur. Gerçek uyku, altımda uzanan dipsiz katmanlardaydı. Bu yüzden uyurken, yatakta yattığımın, uyumakta olduğumun farkındaydım ve inanılmayacak kadar net düşünüyordum. Ancak bu, bir kenarda durup uyuyan Anna'nın içine girmek için eğilen insanları seyretmeye benzemiyordu. Kendimdeydim, ancak düşündüğümün ve düş gördüğümün farkındaydım, yani uyumakta olan Anna'nın yanı sıra bir kişi daha vardı, ancak bu kişi kimdi bilmiyorum. Anna'nın kişili-

ğini parçalara ayrılıp dağılmaktan korumakla yükümlü biriydi galiba.

Düş gölünün üzerine uzanıp, yavaş yavaş suya batmaya başladığımda bu kişi, "Anna, inandığın her şeye ihanet ediyorsun; öznelliğe, kendine ve kendi gereksinimlerine saplanıp kaldın," dedi bana. Ancak karanlık suların altına kayıp dalmak isteyen Anna yanıt vermekte direniyordu. Tarafsız kişi, "Hep güçlü bir insan olduğunu düşünmüşsündür," dedi, "ancak o adam senden binlerce kez daha cesur, bu bunalımla daha yıllarca savaşmak zorunda, oysa sen birkaç hafta içinde pes edecek hale geldin." Ancak uyuyan Anna çoktan suya dalmıştı, hemen suyun altında, bir o yana bir bu yana salınıyor, altındaki karanlık derinliklere inmek istiyordu. Öğütler veren kişi, "Diren. Diren. *Diren*," dedi. Ben yüzeyin hemen altında uzanmış salınıyordum, ses susmuştu; birden altımdaki derinliklerin tehlikelerle dolduğunu, orada canavarlar, timsahlar ve eskiliklerinden ve acımasızlıklarından dolayı hayal bile edemeyeceğim şeyler olduğunu anladım. Ancak beni aşağı çeken şey, zaten onların tehlikeli olmasıydı, tehlike istiyordum. O anda sağır edici suyun altından sesin, "Diren. Diren," dediğini duydum. Suyun aslında hiç de derin olmadığını gördüm; bu yalnızca pis kafesin dibinde birikmiş, kokuşmuş, ince bir su tabakasıydı. Üstümde, kafesin üzerinde kaplan yayılmış yatıyordu. Ses, "Anna uçmayı biliyorsun. Uç," dedi. Bunun üzerine sarhoş bir kadın gibi yavaşça, pis ve sığ su tabakasında dizlerimin üstünde kalktım, daha sonra doğrulup kokuşmuş havayı ayağımla itmeye çalışarak uçmak için debelendim. O kadar zorlanıyordum ki, neredeyse bayılacaktım; hava çok inceydi, beni taşımıyordu. Ancak daha önce nasıl uçtuğumu anımsıyordum ve havayı ayağımla güçbela iterek, büyük bir çabayla kalktım, kafesin, kaplanın uzandığı üst demirlerine yapıştım.

Kaplanın pis kokan soluğu yüzünden boğulacaktım neredeyse. Kendimi demirlerin arasından yukarı çektim ve kaplanın yanında ayakta durdum. Kaplan yerinden kıpırdamaksızın, yeşil gözlerini kırparak bana bakıyordu. Göğe yükselebilmek için tavanı da aşmam ve havayı ayaklarımla itip bunun üstüne çıkmam gerekiyordu. Yine büyük bir çabayla yavaşça yükseldim ve tavan yok oldu. Kaplan etkisiz ve küçük kafesinin üzerinde rahatça yatıyordu, pençesini uzatmış ayağıma dokunmuştu. Kaplandan korkmamam gerektiğini anladım. Ilık bir ay ışığının altında uzanmış, güzel, parlak tüylü bir hayvandı. Kaplana, "Kafesine gir," dedim. Yerinden kıpırdamadı, esneyerek dizi dizi beyaz dişlerini gösterdi. Sonra birden kaplanı yakalamak için yaklaşan adamların sesi duyuldu. Kaplanı yakalayıp kafese tıkacaklardı. "Kaç buradan, çabuk," dedim. Kaplan kalktı, kuyruğunu bir kamçı gibi savuruyor, başını bir o yana bir bu yana çeviriyordu. Şimdi bedeninden bir korku kokusu yükseliyordu. Adamların patırtısını, konuşmalarını ve koşarken çıkardıkları ayak seslerini duyunca korkudan gözü dönerek pençesiyle kolumu yırttı. Çatıdan aşağı atladı ve kaldırıma düştü, evlerin arasından koşarak geçip, gölgelerin içine daldı. Yüreğim kederle doldu, ağlamaya başladım, adamların kaplanı yakalayıp kafese tıkacaklarını biliyordum. Sonra kolumun hiç acımadığını, şimdiden iyileşmiş olduğunu fark ettim. İçim acımayla doldu, ağlayarak, "O kaplan Saul'du, onun yakalanmasını istemiyorum, onun dünyada özgürce dolaşmasını istiyorum," dedim. Sonra düş ya da uyku, yoğunluğunu yitirdi; uyanmak üzereydim, ama henüz uyanmamıştım. Kendi kendime, "Anna, Saul ve kaplanla ilgili bir oyun yazmalıyım," dedim. Beynimin oyunla ilgilenen bölümü çalışmaya, düşünmeye devam etti, tıpkı yerde tuğlalarla oynayan bir çocuk gibi... Oysa oynaması yasaklanmıştı,

çünkü Anna, Saul ve kaplanla ilgili şeyler uydurmanın bir kaçış yolu olduğunu, düşünmemek için bir bahane olduğunu biliyordu; Anna ve Saul ne yapsalar, ne söyleseler, acıyı dile getirmiş olacaklardı, oyunun "öyküsü" de acıyla biçimlenmiş olacaktı ve bu da bir kaçıştı. Bu arada benliğimi parçalanmaktan koruyan tarafsız kişilikle, yani beynimin öteki yarısıyla uykuma hükmetmeye başladım. Kişiliğimin beynime hükmeden yanı, kaplanla ilgili oyunla ilgilenmeyi, tuğlalarla oynamayı bırakmam konusunda ısrar ediyordu. Hayatıma dosdoğru bakmaktan kaçınmak için, hep yaptığım gibi deneyimlerimi öyküleştirmeye çalışmaktan vazgeçmemi, bunun yerine geriye dönüp, yaşamımdan sahnelere bakmam gerektiğini söylüyordu. Yaşamıma dönüp bakmanın çok hoş bir yanı vardı, çünkü tıpkı bir çobanın koyunlarını saymasına ya da bir oyunun provasına, her şeyi son bir kontrolden geçirmeye, orada olduğuna emin olmak için yeniden şöyle bir dokunmaya benziyordu bu. Çocukken kötü düşler görürdüm, o zaman da bu yöntemi uygulardım: Her gece uykuya dalmadan önce uzanıp gün boyunca yaşadıklarımın içinde beni içten içe korkutabilecek, bir karabasanda yer alabilecek türden olayları anımsardım. Bu korkunç şeyleri "tanımlardım", bir nakarat gibi zihnimden sürekli geçirirdim; uyumadan önce bilinçli zihin tarafından uygulanan bir mikroptan arındırma işlemiydi bu sanki. Oysa şimdi, geçmiş olayları tanımlayarak, onları zararsız hale getirmeye çalışmıyordum, yalnızca hâlâ orada olduklarına emin olmak istiyordum. Ancak bunların hâlâ orada olduklarına emin olmaya çabalarken, onları farklı bir biçimde "tanımlamam" gerekecekti, işte beni kontrol eden kişilik beni geriye bakmaya bu yüzden zorluyordu. *İlk* olarak, Mashopi İstasyonu'nda, okaliptüs ağaçlarının altında oturan grubu ziyaret ettim; yaprakların gölgeleri beyaz kumun

üzerine dantel gibi kapkara düşüyordu, ay ışığıyla aydınlanan gece şarap kokuyordu. Duyduğum özlem yüzünden yanlış anımsadığım şeyleri artık doğru anımsıyordum; görüntü duygulardan arınmıştı, hızlandırılmış bir film gibiydi. Yine de George Hounslow'un geniş, çökmüş omuzlarıyla siyah kamyonundan çıkıp bize doğru gelişini, kendine özgü korku dolu açlığıyla Maryrose'a ve bana bakmak için yıldızların altında parıldayan rayların yanında duruşunu; Willi'nin kulağımın dibinde makamsız bir biçimde Brecht'in operasından birkaç ölçü mırıldanışını; Paul'ün gülümseyip, üst üste yığılmış granit kayaların yanındaki yatakhane blokuna doğru yürümeden önce, o kendine özgü alaylı nezaketiyle bize selam verişini izlemek zorunda kaldım. Sonra, kumlu yolda onu izleyişimizi seyrettim. Paul durmuş bizi bekliyordu, soğuk bir utkuyla gülümseyen yüzünü bize çevirmişti ama bize, yani kızgın güneşin altında ağır ve amaçsız kendisine yaklaşan gruba değil, bizim arkamızdaki Mashopi Oteli'ne bakıyordu. Biz de teker teker durup otele bakmak için döndük. Otel binası, beyaz kanatlardan ya da çiçek yapraklarından oluşan, dönüp duran bir buluta dönüşmüştü, milyonlarca beyaz kelebek binanın üzerine konmuştu. Buğulu, masmavi gökyüzünün altında otel, yavaşça açan beyaz bir çiçeğe benziyordu. Sonra içimizde bir korku hissettik ve bir göz yanılması yaşadığımızı, kendimizi kandırdığımızı anladık. Aslında bir hidrojen bombasının patlamasını izliyorduk ve bunun tehlikeli olduğunu biliyorduk, ama beyaz çiçek, mavi gökyüzünün altında bulut gibi kabara kabara açılarak öyle güzel anaforlar ve katmanlar oluşturuyordu ki, yerimizden kıpırdayamıyorduk. Ölümün vücuda geliş biçimi inanılmayacak kadar güzeldi; sessizce durup seyrettik, ta ki yavaş yavaş sessizlik yerini hışırtılara, sürtünme ve sürünme seslerine bırakana kadar; yere baktığımızda

çevremizi sarmış olan çekirgeleri gördük, birer cambaz gibi tuhaf hareketler yaparak birbirlerini döllüyorlardı. Görünmez makinist burada sahneyi pat diye kesti, "Bu kadar yeter, hâlâ orada durduklarını öğrendin," demek ister gibiydi. Hemen filmin yeni bir bölümünü göstermeye başladı. Film çok yavaşlamıştı, makinede teknik bir arıza olmuştu galiba, görünmez makinist, başa dönmek için filmi geri almak zorunda kaldı. Sorun filmin net olmamasından kaynaklanıyordu, çekim çok kötüydü. Görünüşe bakılırsa aynı kişiliğe sahip olmalarına karşın ayrı insanlar olan iki adam, filmde yer almak için sessiz bir irade savaşı veriyorlardı. Birincisi, işçi sınıfı kökenli, Doktor Paul Tanner'dı ve onu bu mücadelede tutan şey, duygusuz, ironik eleştirileriydi; oysa kendisine benzeyen insanlarla bu yüzden savaşmış, içindeki idealizm bu yüzden ağır ağır ölmüştü. Ötekiyse Michael'dı, Avrupalı sığınmacı. Bu iki kişi en sonunda birleşince ortaya yepyeni bir insan çıktı. Bu oluşum ânı gözlerimin önünde gerçekleşmişti; sanki Michael'ın ya da Paul Tanner'ın kişiliğini içine almak amacıyla yaratılmış insan biçimindeki kalıbın içinde bulunan bir heykeltıraş, heykeli, omuzları ve kalçalarıyla iterek içten biçimlendiriyormuş gibiydi; Paul ya da Michael olan madde kabardı, değişti. Ortaya çıkan beden daha iri yapılıydı, heykellere özgü, kahramanca bir havası vardı, ama her şeyden önce çok güçlü olduğunu hissedebiliyordum. Bu yeni insan konuşmaya başladı, önce ince bir sesle konuşuyordu, sonra güçlü yeni sesi eski sesini bastırdı, emdi sanki: "Ama Sevgili Anna, biz sandığımız gibi başarısız insanlar değiliz. Yaşamımızı, bizden biraz daha aptal olan insanlara, büyük adamların hep bildikleri gerçekleri kabul ettirmek için savaşarak harcıyoruz. Bu büyük adamlar, bir insanı hücre hapsine mahkûm etmenin onu delirteceğini ya da hayvanlaştıracağını biliyorlardı, hem de onbin-

lerce yıldan beri. Polisten ya da toprak sahibinden korkan insanın bir köle olduğunu biliyorlardı.

"Korkmuş insanların acımasız olduğunu biliyorlardı. Şiddetin şiddeti doğurduğunu biliyorlardı. Biz de biliyoruz. Peki dünyadaki kalabalık kitleler biliyor mu acaba? Hayır. Bunları onlara anlatmak bizim görevimiz. Çünkü o büyük adamlar bunlarla uğraşamazlar. Onlar şimdiden Venüs'ü nasıl kolonileştirebileceğimizi düşünüyorlar; daha şimdiden zihinlerinde özgür ve soylu insanlarla dolu bir toplum yaratıyorlar. Bu arada, korkularının içine hapsolmuş insanlar, onlardan binlerce yıl gerideler. Büyük adamlar bunlarla uğraşamazlar. Haklılar da, çünkü biz kaya iticilerin burada olduğunu biliyorlar. Onlar dağın tepesinde özgürce dururken, bizim o korkunç yüksek dağın eteklerinden yukarı bu kayaları itmeye devam edeceğimizi biliyorlar. Sen ve ben yaşamlarımızı, bütün enerjimizi, bütün yeteneklerimizi bu kayayı bir santim daha yukarı itmeye harcayacağız. Büyük adamlar bize güveniyorlar, haklılar da; işte hiç de işe yaramaz olmadığımız buradan belli." Ses hafifledi; film değişmişti bile. Şimdi makinist baştan savma bir biçimde arka arkaya bazı sahneleri göstermeye başlamıştı. Bütün sahneler sırayla belirip kayboluverdiler; makinistin beni kısaca geçmişi "ziyaret" etmeye zorlamasının nedeni, gösterdiği sahneler üzerinde biraz daha çalışrnam gerektiğini bana anımsatmak istemesiydi. Paul Tanner ve Ella, Michael ve Anna, Julia ve Ella, Molly ve Anna, Şeker Anne, Tommy, Doktor West; bu insanların yüzleri perdede bir an beliriyor, sonra hızla kayboluyordu, görüntüler o kadar hızlı geçiyordu ki, biraz çarpılmış oluyorlardı. Sonra görüntü titredi ve film koptu, daha doğrusu yavaşlayıp durdu. Makinist sessizliğin içinden şöyle dedi (beni asıl sarsan ses tonuydu, çünkü daha önce benimle bu kaygısız, duygusuz, alaylı ve sağduyulu ses to-

nuyla konuşmamıştı): "Peki olaylarda vurguladığın noktaların önemli olduğunu nereden biliyorsun?"

"Doğru" sözcüğünde, yankılanan bir parodi tınısı vardı. Marksist terimlerinden biri olan "doğru" sözcüğüne yöneltilmiş bir alaydı bu. Yine de makinist tıpkı bir öğretmen gibi, büyük bir ciddiyetle konuşmuştu. Doğru sözcüğünü duyduktan kısa bir süre sonra midem bulanmaya başlamıştı, bu duyguyu yakından tanıyordum; insan kendini zorlarken ya da sınırlarını aşmaya çalışırken de midesi böyle bulanırdı. Bir yandan da makinisti dinliyordum: "Peki olaylarda vurguladığın noktaların önemli olduğunu nereden biliyorsun?"; bu arada makinist, filmi, daha doğrusu filmleri yeniden göstermeye başladı, filmleri diyorum çünkü birçok film vardı ve gözlerimin önünde yanıp sönerlerken onları çevrelerinden soyutlayıp "tanımlayabiliyordum". Mashopi filmi; Paul ve Ella'yla ilgili film; Michael ve Anna'nın filmi; Ella ve Julia'nın filmi; Anna ve Molly'nin filmi. Gördüğüm kadarıyla hepsi de (bir stüdyoda yapılmışa benzeyen) iyi çekilmiş, sıradan filmlerdi; sonra filmleri yapan kişinin adını gördüm; en çok nefret ettiğim şeylerden oluşan bu filmlerin yönetmeni bendim. Makinist filmleri hızlı hızlı gösteriyor, sonra jenerik yazılarında duruyordu: "Yönetmen Anna Wulf" yazısını her gördüğünde alayla kahkahayı basıyordu. Sonra başka sahnelere geçiyordu, bütün bu sahneler sahte bir parıltıya sahipti, gerçeği doğru yansıtmıyorlardı, aptalcaydılar. Makiniste bağırdım: "Ama bunlar benim değil, ben yapmadım ki bunları." Bunun üzerine makinist kendine duyduğu güvenle, filmi durdurdu; kendinden o kadar emindi ki, onu durdurtmama sıkılmıştı ve ona yanıldığını kanıtlamamı bekledi. Durum çok korkunçlaşmıştı, çünkü hayatımı oluşturan karmaşanın içinden yeniden bir düzen yaratmak gibi güç bir işle karşı karşıyaydım. Zaman yok ol-

muştu, hiçbir şey anımsayamıyordum ve uydurduklarımla gerçekleri birbirinden ayıramıyordum, üstelik uydurduklarımın hepsinin yanlış olduğunu biliyordum. Bir girdabın içindeydim, vadinin nemli kumlarından yükselen sıcak buğunun içinde, beyaz kelebeklerin dansına benzeyen düzensiz bir dansın ortasındaydım sanki. Makinist alaylı alaylı bekliyordu hâlâ. Birden onun ne düşündüğünü anladım. Film materyalinin anımsadığım ayrıntılara uyacak şeylerden ısmarlandığını ve görüntülerin bu yüzden yanlış olduğunu düşünüyordu. Birden yüksek sesle, "June Boothby o zamanı nasıl görürdü acaba?" dedi. "Bahse girerim, olayları June Boothby'nin gözünden görmeyi beceremezsin."

Bunun üzerine zihnim bana yabancı bir vitese geçti ve June Boothby'yle ilgili bir öykü yazmaya başladım. Sözcüklerin akışını durduramıyordum ve uğradığım düş kırıklığı yüzünden ağlamak üzereydim, çünkü en yavan, en cilveli kadın dergilerinin kullandığı üslubu kullanıyordum; ama asıl korkunç olan, bu yavanlığın kendi tarzımda yaptığım çok küçük sözcük değişikliklerinden kaynaklanmasıydı:

"On altı yaşındaki June verandadaki şezlonga uzanmış, bakımlı yeşilliğin üstünden altın renkli manzaraya bakıyordu. Az sonra bir şeyler olacağını hissediyordu. Annesi verandaya açılan odaya dalıp, 'June gel de otelin yemeğini hazırlamama yardım et,' dediğinde June yerinden kıpırdamadı. Annesi de kısa bir sessizlikten sonra hiçbir şey demeden odadan çıktı. June, annesinin de bunu hissettiğine emindi. 'Canım anneciğim,' diye düşündü, 'Neler hissettiğimi biliyorsun.' Sonra beklenen an geldi çattı. Otelin önünde, benzin pompalarının yanında bir kamyon durdu ve kamyondan o indi. June acele etmeksizin içini çekti ve ayağa kalktı. Sonra bir dış güç tarafından çekiliyormuş gibi evden çıktı ve birkaç

dakika önce annesinin geçtiği yoldan geçti. Benzin pompalarının yanında duran genç adam June'un kendisine yaklaştığının farkındaymış gibi görünüyordu. June'a döndü. Göz göze geldiler..." Makinistin kahkahalarını duydum. Bu sözcüklerin ağzımdan çıkmasını engelleyemeyişimden sadistçe bir zevk duyuyordu. "Sana söylemiştim," dedi, filmi yeniden başlatmak için elini kaldırmıştı bile. "Yapamazsın demiştim." Odanın havasız, üç sobayla yerden aydınlanan karanlığında uyandım. Düş görmek beni bitkin düşürmüştü. Hemen, Saul eve girdiği için uyandığımı anladım. Hiçbir hareket duyamıyordum, ama onun evde olduğunu hissediyordum. Nerede olduğunu tam olarak biliyordum, sahanlıkta, kapının birkaç santim önünde. Onu kararsız, gergin bir biçimde dudak etlerini yolarken, içeri girip girmemek konusunda düşünürken görebiliyordum. "Saul ben uyanığım," diye çağırdım onu. İçeri girdi ve kaygısız, yalan söylediğini belli eden bir sesle, "Merhaba, uyuyorsun sanmıştım," dedi. Düşürndeki makinistin kim olduğunu anlamıştım. "Biliyor musun, benim alt bilincim ve eleştirmenim oldun sen. Az önce düşümde seni aynen bu rolde gördüm." Soğuk, zeki bakışlarla uzun uzun süzdü beni, sonra da, "Demek senin bilincin oldum, şaka yapıyor olmalısın, çünkü asıl sen benimkisin," dedi. "Saul birbirimiz için hiç de iyi değiliz," dedim. Az kalsın, "Ben senin için kötü olabilirim, ama sen benim için iyisin," diyecekti, yüzünde bu sözleri söyleyecekmiş gibi, tuhaf ve kibirli maske belirmişti. "Bu işi bitirmek zorundasın," diyerek sözlerini ağzına tıktım. "Bu işi benim yapmam gerek, ama yeterince güçlü değilim Saul. Senin benden çok daha güçlü olduğunun farkındayım. Oysa tam tersi olduğunu sanıyordum."

Yüzünde önce öfke, sonra nefret, sonra da kuşku belirdi. Gözlerini kısmış, yan yan bakarak süzüyordu

beni. Elinden bir şeyini aldığım için benden nefret eden kişiliği buna direnecekti, biliyordum. Ancak, "kendisi" olunca söylediklerimi düşünecek ve sorumluluğunun farkına varacağı için aslında ondan istediğim şeyi yapacaktı.

Bu arada kederle, "Demek bana tekmeyi basıyorsun," dedi.

"Ben öyle demedim," diye karşı çıkarak sorumluluğunu bilen adama seslendim.

"Senin kurallarına uymuyorum diye atıyorsun beni."

Bunu yapacağımı bilmiyordum, ama yatakta doğrulup ona bağırdım: "Tanrı aşkına, yeter, yeter, yeter, yeter!" İçgüdüyle geri çekildi. Bir kadının isterik bir biçimde bağırması onun için tokat yiyeceği anlamına geliyordu. Birbirimize, birbirimiz olacak kadar yakınlaşmamızın, hatta sevgili olmamızın çok tuhaf olduğunu düşündüm, çünkü ben hayatımda kimseye tokat atmadım. Saul yatağın ucuna çekilip, bağıran ve tokatlar atan bir kadından kaçmaya hazır oturdu. Bağırmadan, ama ağlayarak, "Bunun defalarca yaşadığımız bir döngü olduğunu görmüyor musun?" dedim. Yüzü nefretle kararmıştı, gitmemek için direnecekti. Ona sırtımı dönüp midemin bulantısını bastırmaya çalıştım ve "Her neyse, Janet geldiğinde zaten kendiliğinden gideceksin," dedim.

Bunu söyleyeceğimin ya da düşündüğümün farkında değildim. Uzandığım yerde bunu düşünmeye koyuldum. Bu doğru bir tanıydı elbette.

"Ne demek istiyorsun?" diye düşmanca olmayan bir ilgiyle sordu.

"Eğer bir oğlum olsaydı, kalırdın. Onunla özdeşleştirirdin kendini. En azından bir süreliğine, bununla ilgili sorununu çözene kadar. Ancak bir kızım olduğu için gideceksin, çünkü bizi iki kadın, iki düşman olarak göreceksin." Yavaşça başını salladı. "Ne tuhaf, ben hep alın

yazısı, kader, kaçınılmazlık kavramlarını saçma bulmuşumdur," dedim. "Yine de bir oğlum yerine bir kızım olması bir rastlantı. Tamamıyla bir rastlantı. Sen de bu rastlantı sonucu gideceksin. Yaşamım bu yüzden değişecek, hem de tümüyle." Bu rastlantı fikrine sarılarak biraz olsun rahatladım, kendimi eskisi kadar kapana kısılmış hissetmiyordum. "Ne tuhaf," dedim, "kadınlar bebek sahibi olunca kaçınılmaz bir kaderin oyuncağı gibi hissediyorlar kendilerini. Oysa yapmaya en zorunlu olduğumuzu hissettiğimiz şeylerin kökeninde bile yalnızca rastlantısal bir şey yatıyor." Bana düşmanca değil, sevgiyle yan yan bakıyordu. "Hem ne de olsa, dünyada kimse benim bir oğlum ya da kızım olmasının rastlantı olmadığını söyleyemez. Bir düşün Saul, eğer oğlum olsaydı, siz Yankeelerin ilişki diyeceği türden bir şey yaşardık. İlişkimiz her şeye dönüşebilirdi, kim bilir?"

Hafif bir sesle, "Anna, gerçekten sana bu kadar çok mu acı çektiriyorum?" dedi.

Ona özgü, kederli ses tonuyla şöyle dedim –o kullanmazken bu ses tonunu ödünç almıştım, çünkü şu anda sevecen ve espriliydi–: "İnsanların bana bir şey yapmadıklarını öğrenmek için gittim büyücü doktorlara, her şeyi kendimize biz yaparız."

"Büyücü doktorları bir kenara bırakırsak," dedi elini omzuma koyarak, benim için kaygılanmış gülümsüyordu. O an için iyi kişilik bütün varlığıyla oradaydı. Ancak yüzündeki ifadeden, kara gücün yaklaştığını şimdiden görebiliyorum; gözlerinde o gücün emrine girdiği zaman beliren ifade belirmişti. Kendisiyle savaşıyordu Saul. Yabancı kişiliklerin beni istila etmesini önlemek için uykumda verdiğim savaşımı anımsatıyordu bu bana. Kendiyle savaşımı onu o kadar zorlamaya başlamıştı ki, gözlerini kapatıp, yatağa oturdu; alnında ter damlaları belirmişti. Elini tuttum, o da buna sıkıca yapıştı ve "Peki

Anna, peki, peki. Kaygılanma. Bana güven," dedi. Birbirimizin eline yapışmış, yatakta oturuyorduk. Alnındaki teri sildi ve beni öptü. "Caz koy pikaba," dedi.

Armstrong'un ilk parçalarından oluşan plağı koydum. Yere oturdum. Büyük oda, sobanın kafesi ardında yanan ateşin yarattığı ışık ve gölgelerle bir dünyaydı sanki. Saul, yüzünde saf bir rahat ifadesiyle yatağa uzanmış, caz dinliyordu.

O an için hasta Anna'yı "anımsayamıyordum". Bir düğmeye dokunulunca içeri girmek üzere çekilmişti, o kadar. Uzun bir süre sessizce oturduk. Konuşmaya başladığımızda hangi iki insanın konuşacağını merak ediyordum. Eğer bu odada, saatler boyu süren konuşmaları, kavgaları, tartışmaları ve hastalığı kaydedecek bir teyp olsaydı, şu anda dünyanın çeşitli bölgelerinde yaşayan yüzlerce farklı insanın konuşmasını, haykırışını ve sorgulamasını kaydetmiş olurdu, diye düşünüyordum. Konuşmaya başladığımda hangi insanın haykıracağını merak ediyordum ve konuşmaya başladım.

"Düşünüyordum da..." İçimizden birinin, "Düşünüyordum da..." demesi aramızda şimdiden bir şaka haline gelmişti. Bir kahkaha attı ve "Demek düşünüyordun," dedi.

"Bir insanın içine kendinin olmayan bir kişilik girebiliyorsa, insanların –yani kitleleri oluşturan insanların– içine neden yabancı kişilikler girmesin ki?"

Elinde düşsel bir gitar, dudaklarını kıpırdatarak müziğin ritmine eşlik ederken, öylece uzanmıştı. Yanıt vermedi, yalnızca "seni dinliyorum" anlamına gelecek bi-çimde yüzünü buruşturdu.

"Sorun şu ki yoldaş..." Bu sözcüğü nasıl kullandığımı duyarak sustum, şimdilerde hepimizin yaptığı gibi ironik bir özlemle söylemiştim bunu. Bu sözcüğün, makinistin alaylı sesine ne kadar benzediğini düşünüyor-

dum; bu ses tonu inanmazlık ve yıkımın yarattığı bir şeydi.

Saul düşsel gitarını kenara koyarak, "Yoldaş," dedi. "Eğer dış duyguların kitlelere bulaşabileceğini kastediyorsan, her şeye karşın sosyalist ilkelere sıkı sıkıya bağlı olman beni çok sevindirdi."

Yoldaş ve kitleler sözcüklerini alayla söylemişti, ama ardından buruk bir ses tonuyla konuşmaya başlamıştı: "Demek yoldaş, tek yapmamız gereken şey, kitlelerin, çevremizde gördüğümüz pek çok boş kutu gibi, yararlı, saf, sevecen, barışçıl duygularla dolmasını sağlamaktır, tıpkı bizim gibi." Konuşması alayı aşmıştı, sesi makinistin sesine benzemese de, onu çağrıştırıyordu.

"Böyle alaylı yorumları genelde ben yaparım, sen değil," dedim.

"O yüzde yüz devrimci kişiliğimi parçalayıp çıktığımda, kişiliğimin nefret ettiğim bazı unsurlardan oluşmuş olduğunu fark ediyorum. Bu da asla olgunlaşmayı amaçlamamamdan kaynaklanıyor. Son zamana kadar, bütün yaşamım boyunca kendimi, birinin bana, 'Kap şu silahı!' ya da 'Şu toplu çiftliği yönet!' ya da 'Grev gözcülerini düzenleyerek bir sıraya sok!' diyeceği o an için hazırladım. Otuzuma gelmeden önce öleceğimi düşünürdüm hep."

"Bütün genç erkekler otuzlarına gelmeden önce öleceklerini düşünürler. Yaşlanınca uzlaşmak zorunda kalacakları düşüncesine katlanamazlar. Haksız olduklarını söyleyemem."

"Ben 'bütün' erkekler değilim. Saul Green'im. Amerika'dan ayrılmak zorunda kalmama hiç şaşmamalı. Orada benim dilimden konuşan kimse kalmadı. Hepsine ne oldu böyle – bir zamanlar benim gibi bir sürü insan vardı. Bizler dünyayı değiştiren insanlardık. Şimdiyse ülkeyi arabamla baştan başa geçip eski dostlarımı ziyaret

ediyorum, hepsi de ya evlenmiş ya da başarılı olmuşlar ya da iç seslerini içkiyle bastırmışlar, çünkü Amerikan değerleri yozdur."

Kederli bir biçimde "evlenmiş" deyişi beni güldürdü. Neden güldüğümü anlamak için başını kaldırdı, sonra, "Ah, evet, evet, içtenlikle söylüyorum. Eski bir dostumun yeni evine giriyorum ve ona 'Hey, bu Tanrı'nın cezası işi niye yapıyorsun, aşağılık bir iş olduğunu biliyorsun, kendini mahvettiğini biliyorsun?' diyorum. O da bana, 'Ama ya karım ve çocuklarım?' diyor. Ben de ona, 'Duyduklarım doğru mu? Eski dostlarını ihbar eden bir ispiyoncu mu oldun?' diyorum. O da bir yudum daha içip, 'Ama Saul, karım ve çocuklarım var,' diyor. Aman Tanrım. İşte bu yüzden eşlerden ve veletlerden nefret ediyorum, bunda da haklıyım. Evet, pekâlâ, gül bakalım, benimki gibi bir idealizmden daha gülünç ne var? Modası geçmiş, safça bir idealizm! Görünüşe bakılırsa artık insanlara asla, 'Yüreğinizin derinliklerinde böyle yaşamamanız gerektiğini biliyorsunuz. Peki buna neden devam ediyorsunuz?' diyemeyeceğiz. Evet, bunu artık asla söyleyemeyeceğiz, çünkü bunu söylersen senin biçimci ve tutucu bir ukala olduğunu düşünürler... ayrıca söylemen ne işe yarayacak ki, insanlar artık cesaretlerini yitirmiş. Bu yılın başında Küba'ya gidip Castro'ya katılmalı, sonra da savaşta ölmeliydim."

"Öyle bir şeyin olması gerekli değilmiş ki, gitmemişsin."

"Birkaç dakika önce rastlantının önünde saygıyla eğiliyordun, demek determinizme[1] sığındın yeniden."

"Gerçekten ölmek istiyorsan, uğruna savaşırken ölebileceğin birçok devrim var."

1. Her olayın başka olayların gerekli ve kaçınılmaz bir sonucu olduğunu ileri süren öğreti, gerekircilik, belirlenimcilik. (Ç.N.)

"Yaşamı, benden beklendiği biçimde yaşayamam ben. Biliyor musun Anna, her şeyi değiştirebileceğimize inanan çocuklardan oluşan o idealist sokak köşesi çetesine geri dönmek için her şeyimi verirdim. Hayatım boyunca, tek mutlu olduğum zaman oydu. Evet, tamam, ne diyeceğini biliyorum."

Bu yüzden hiçbir şey demedim. Başını, bana bakmak için kaldırdı ve "Ancak belli ki senin söylemeni istiyorum," dedi.

Bu yüzden söyledim: "Amerikalı erkeklerin hepsi, geçmişe bakıp bakıp, üzerlerinde başarılı olmak ya da evlenmek gibi bir baskının olmadığı, eski gençlik çeteleriyle geçirdikleri günlerini özlerler. Bir Amerikalı erkekle tanıştığım zaman, yüzünün neşeyle parıldadığı o ânı beklerim – işte o an eski arkadaş grubunu anlattığı andır."

"Teşekkürler," dedi hüzünle. "Bu, şimdiye kadar hissettiğim en güçlü duyguyu kilit altına alıp, bir kenara attı."

"İşte bizdeki terslik de bu. Bütün güçlü duygularımız teker teker kilit altına alınıyor. Nedense, yaşadığımız zamana uymayan duygular bunlar. Benim en büyük gereksinimim nedir? Bir erkekle birlikte olmak, aşk, böyle şeyler. Bu konuda gerçekten yetenekliyim." Sesimin onunki gibi hüzünlü çıktığını fark ettim ve hemen arkasından telefona gittim.

"Ne yapıyorsun?"

Molly'nin numarasını çevirdim ve "Molly'yi arıyorum," dedim. "O bana, 'Senin Amerikalı nasıl?' diyecek, ben de 'Onunla bir gönül macerası yaşıyorum,' diyeceğim. Gönül macerası – işte harika bir tanım. Bu incelikli ve zarif tanımı her zaman çok sevmişimdir! O da bana, 'Pek de akıllıca bir iş yaptığın söylenemez,' diyecek. Ben de, 'Evet öyle,' diyeceğim. Böylece bu iş kilit altına alı-

nacak. Molly'nin bunu söylediğini duymak istiyorum." Molly'nin telefonu çalıyordu. "Artık yaşamımın beş yılı için şunları söyleyebiliyorum: O zamanlar ben bir erkeği sevmiştim, o da beni. Ama elbette o zamanlar çok saftım. Nokta. Bu iş kilit altına alındı. Sonra şöyle diyorum: Sonra beni incitecek bir adam aradığım bir döneme girdim. Buna ihtiyacım vardı. Nokta. İşte bu da kilit altına alındı." Telefon çalmaya devam etti. "Bir ara komünist oldum. Genel olarak bakarsak bir hataydı bu. Yine de yararlı bir deneyimdi doğrusu, insanlar genelde böyle yararlı şeyler yaşamazlar. Nokta. Bu da kilit altına alındı." Molly'nin evinde kimse açmıyordu telefonu, bu yüzden ahizeyi yerine koydum. "Demek bana bunu başka zaman söylemek zorunda kalacak," dedim.

"Ancak söylediği doğru olmayacak," dedi.

"Büyük olasılıkla. Yine de duymak istiyorum."

Bir sessizlik. "Anna bana ne olacak?"

Ne düşündüğümü anlamak için söylediklerime kulak verdim: "Şu anda içinde bulunduğun durumdan büyük savaşımlar sonucu kurtulacaksın. İnsanlar, kendilerine iyi bir amaç uğruna deli olduklarını söylemen için sana gelecekler, son derece yumuşak, bilge ve sevecen bir insan olacaksın."

"Tanrım, Anna!"

"Sanki sana hakaret etmişim gibi konuşuyorsun!"

"Bizim eski dost, olgunluk ha! Bununla ezilmeyi reddediyorum."

"Ah ama bütün sorun olgunlaşmak değil mi?"

"Hiç de değil!"

"Benim zavallı Saul'um, sana hiçbir şey yardım edemez, olgunlaşma yolundasın. Tanıdığımız bütün o elli ya da altmış yaşındaki harika insanlara ne demeli? Sayıları gerçekten çok az... harika, olgun, bilge insanlar. Deyim yerindeyse, 'gerçek' insanlar, çevrelerine sakinlik

yayan insanlar. Peki nasıl böyle olmuşlar dersin? İşte biz bunu biliyoruz, değil mi? Bu kahrolası insanların hepsinin duygusal suçlarla dolu bir geçmişi var; ah ne yazık ki, elli yaşını aşmış bilge, sakin kadın ve erkekler, olgunluğa giden yolda yürürken, arkalarında birçok kanlı beden bırakmışlardır! Eğer otuz yıl kadar gözü dönmüş bir yamyam olarak yaşamadıysan, bilge ya da olgun olamazsın."

"Doludizgin yamyamlığa gittiğim doğru." Gülüyordu, ama hüzünlüydü.

"Hiç de değil. Orta yaşta dingin ve olgun olacak birini bir kilometre öteden bile tanırım ben. Otuzunda deli gibi savaşır, çevresini kırar geçirir, herkese meydan okur ve vahşi bir cinsel yaşam sürerler. Saul Green, seni şimdiden süprüntü evlerden kurtulmuş, bir lokma ekmeğe muhtaç olduğun dönemi atlatmış, mantıklı bir biçimde iyi kalite viskini ağır ağır yudumlayan, güçlü bir adam olarak görebiliyorum. Evet, seni görebiliyorum, yeniden eski ve hoş görünümüne kavuşacaksın. Yaşlanan bir boz ayıya benzeyen o sert, adil, sağlam orta yaşlı erkeklerden biri olacaksın, hatta senin şu asker tıraşlı saçının şakakları gerektiği gibi kırlaşacak. Büyük olasılıkla gözlük de takmaya başlayacaksın. İnsanlar, 'Saul Green'i tanır mısın? Ne adamdır o! O ne güç! O ne sakinlik! O ne dinginlik!' diyecekler. Ancak seni uyarmalıyım, arada sırada yola serdiğin cesetlerden biri kendine acıyan hafif bir sesle meleyecek, beni anımsadın mı, diyecek?"

"Sana şunu söyleyeyim, bu cesetlerden hepsi benim tarafımı tutuyor, bunu anlamıyorsan, hiçbir şeyi anlamıyorsun demektir."

"Ah anlıyorum, ama kurbanların et ve kanlarını sana bağışlamakta böylesine istekli olmaları, durumun sinir bozuculuğunu azaltmıyor."

"Sinir bozucu mu! Ben insanlara yararlıyım, Anna. Onları uyandırıyor, sarsıyor ve doğru yola itiyorum."

"Saçmalama. Kurban olmaya can atan bu kişiler aslında kendileri yamyam olmaktan vazgeçmiş insanlardır, onlar olgunluğa giden bu altın yolu aşacak kadar katı ve acımasız olamıyorlar, bilgece omuz silkemiyorlar. Pes ettiklerini de biliyorlar. Asıl demek istedikleri şey şu: Ben pes ettim, ama etimi ve kanımı sana bağışlamak beni mutlu edecek."

"Hatır hutur, hatır hutur," dedi Saul, sarı kaşlarını çatmış, öfkeyle sırıtınca dişleri ortaya çıkmıştı.

"Hatır hutur, hatır hutur," dedim.

"Ama sen yamyam değilsin, doğru anlamış mıyım?"

"Ah doğru anlamışsın. Ancak zaman zaman insanlara yardım ettim ve huzur verdim. Yo, azizelik benim işim değil, ben bir kaya iticiyim."

"O da ne?"

"Ulu, kara bir dağ var. Bu dağ insanlığın aptallığı. Bir de kayayı dağın tepesine itmeye çalışan insanlar var. Bir iki metre yukarı çıktıklarında, bir savaş patlar ya da olmaması gereken bir devrim olur ve kaya aşağı yuvarlanır, ama dağın eteklerine değil, her seferinde başladığı yerden birkaç santim yukarıda durmayı başarır. Böylece bu insanlar omuzlarını yeniden kayaya dayayıp onu yukarı itmeye başlarlar. Bu arada, dağın tepesinde birkaç büyük adam durmaktadır. Bazen aşağı bakar, başlarını sallar ve 'Güzel,' derler, 'kaya iticileri hâlâ işbaşında. Bu arada bizler, uzayın yapısını düşünebiliriz ya da dünya birbirinden nefret etmeyen, korkmayan, cinayet işlemeyen insanlarla dolu olsaydı neye benzerdi onu düşleyebiliriz.'"

"Hımm. Ben dağın tepesindeki büyük adamlardan biri olmak isterim."

"İkimiz de şansımıza küselim, ne yazık ki ikimiz de kaya iticisiyiz."

Saul birden kara, çelik bir yay gibi fırladı yataktan, gözlerinde, sanki düğmesine basılmış gibi nefret dolu bir

ifade belirmişti. "Of, hayır sen bir kaya itici değilsin, hayır, ben de olmayacağım... öyle değilim ben... Ben, ben, ben..."

"Ah demek o geri döndü, öyle mi?" diye düşündüm. Mutfağa gidip viski şişesini aldım, sonra geri döndüm ve yere oturdum, Saul'u dinlerken viskimi yudumladım. Yere uzanmış, tavandaki ışığın altın motiflerine bakıyor, dışarıdaki yağmurun düzensiz bir biçimde patır patır yağışını dinliyordum, gerginliğin mideme el attığını hissettim. Hasta Anna geri dönmüştü. Ben, ben, ben, ben sözleri, belirli aralıklarla ateş eden makineli bir tüfeğin kurşunları gibiydi. Sanki benim yazdığım, ama başkasının okuduğu bir konuşmayı dinliyordum, bu yüzden hem dinliyor hem de dinlemiyor sayılırdım. Evet bu ben, ben, ben, ben, diyen bendim, herkesti. Ben. Ben. Ben böyle yapacağım. Ben. Saul odada konuşan, vahşi bir hayvan gibi dört dönüyor; içinden taşan enerjiyle, "Ben, Saul, Saul, ben, ben şöyle istiyorum..." diyordu. Yeşil gözleri sabitleşmiş, hiçbir şey görmüyorlardı, bir kaşığa, küreğe ya da makineli tüfeğe benzeyen ağzı, kızgın, saldırgan bir dille kurşun gibi sözler kusuyordu. "Senin tarafından yok edilmeyi reddediyorum ben. Kimse yapamaz bunu. Bir yere kapatılmayı, susturulmayı, kafeslenmeyi, uysallaştırılmayı, bana kapa çeneni, yerinde dur, denileni yap denmesini reddediyorum... Ben düşündüğümü söylüyorum, senin dünyanı kabul etmiyorum ben..." Saul'un kara gücündeki vahşetin, bedenimdeki bütün sinirlere saldırdığını hissedebiliyordum, mide kaslarımın darbelerle sarsıldığını, sırt kaslarımın birer tel kadar gergin olduğunu hissediyordum, elimde viski şişesi, yere uzanmış, durmadan içiyor, sarhoşluğun bedenimi ele geçirdiğini fark ediyor ve dinliyor, dinliyordum... Saul bağırıp çağırırken orada uzunca bir süredir, belki de saatlerdir yattığımı fark ettim. Arada sırada bir şeyler söyledim, Saul'un söz-

cük seline bir iki söz attım; böyle yaptığımda Saul sanki dışarıdan gelen bir ses duyunca kısa bir süre durmaya programlanmış bir makine gibi duruyordu, ağzı ya da metal çıkış yeri bir sonraki ben, ben, ben, ben, ben, ben selini püskürtmek için hazır, açık, kendini mekanik bir biçimde bekliyordu. Bir kez kalktım, beni görmüyordu bile, ben onun için yalnızca bağırarak bastırması gereken bir düşmandım ve pikaba bir Armstrong plağı koydum, böylece bu saf, neşeli müziği bir yatıştırıcı olarak kullanacaktım ve "Dinle Saul, dinle," dedim, kaşları bir an için seğirerek hafifçe çatıldı, mekanik bir biçimde, "Ha? Ne?" dedi. Sonra, ben, ben, ben, ben, ben, ben, senin ahlak anlayışın, aşkın, kuralların ne olduğunu göstereceğim sana ben, ben, ben, ben, ben, devam etti. Bu yüzden Armstrong'u çıkardım ve Saul'un müziğini koydum, soğukkanlı, deliliği ve tutkuyu reddeden erkeklere seslenen, duygusuz bir müzikti bu; bu bir an için Saul'u durdurdu, sonra kalçalarındaki kaslar kesilmişçesine oturdu ve başı göğsünde, gözleri kapalı, Hamilton'ın hafif bir makineli tüfek sesine benzeyen güm gümlerini dinledi ve kendi sesiyle, "Tanrım, ne kaybettik, neler kaybettik, neler kaybettik, kaybettiğimiz şeyi yeniden nasıl kazanabiliriz?" dedi. Sonra hiç bunları söylememiş gibi, kalçalarındaki kaslar gerildi –bunu görebiliyordum– ve onu ayağa fırlattı, ben de pikabı kapattım, çünkü Saul kendi ben, ben, ben'lerinden başka bir şey dinlemiyordu ve yeniden yere uzanıp duvara çarparak her yana seken çıplak egonun ben, ben, ben'ini dinledim. Kurşunlar uçuşup sekerken kendimi o kadar kötü hissediyordum ki, acıyla kıvranan bir kas topuna dönmüştüm ve bir an için bilincimi yeniden kaybedip karabasanıma döndüm, sessiz ama bekleyiş dolu insanlarla kaynaşan kentin kirlenmiş, beyaz binalarla dolu boş sokaklarında koşarken, savaşın beni beklediğini biliyordum, ama gerçekten biliyordum,

bu arada yakınlarda bir yerde içinde ölümü barındıran o çirkin kap, yumuşak, çok yumuşak bir biçimde, bekleyiş dolu sessizliğin içinde patlayarak, binaları un ufak etti, etleri parçaladı ve ölüm saçtı; bu arada ben sessiz çığlıklar atıyordum, ama kimse duymuyordu; tıpkı sessiz binalardaki insanların çığlıklarını kimsenin duymadığı gibi... Kendime geldiğimde Saul sırtını duvara dayamış, daha doğrusu kalça ve sırt kaslarıyla duvara tutunmuş bana bakıyordu. Beni görmüştü. Saatler sonra geri gelmişti, kendisi olmuştu. Yüzü bembeyazdı, bütün kanı çekilmişti, gri gözleri kaygıyla ve dehşetle doluydu, çünkü benim acıyla dertop olduğumu görmüştü. Kendi sesiyle, "Anna, Tanrı aşkına, öyle bakma," dedi, sonra birden duraksadı ve deli adam geri geldi, şimdi yalnızca ben, ben, ben, ben değil, kadınlara karşı ben diyen adamdı. Gardiyan kadınlar, insanın vicdanı, toplumun sesi; ben bir kadın olduğum için bana karşı katıksız nefret dolu bir sel kusuyordu. Viski beni zayıflattığı ve çarptığı için kendimi zayıf, kırılgan, donuk hissediyordum, ihanete uğramış bir kadındım. Ühüüü, sen beni sevmiyorsun, sevmiyorsun işte, erkekler artık kadınları sevmiyorlar. Ühüüü, narin, pembe parmaklarım, beyaz, pembe uçlu, ihanete uğramış göğsümü işaret ederken, kendimi tutamayıp kadınları temsilen viskiyle sulandırılmış gözyaşları dökmeye başladım. Ağlarken Saul'un penisinin kotunun altında dikildiğini gördüm ve ben de nemlendim ve alaylı alaylı, "Ah demek şimdi benimle sevişecek, zavallı ihanete uğramış Anna'yı ve onun yaralı beyaz göğüslerini sevecek ha?" diye düşündüm. Tutucu, ukala, utangaç bir liseli gibi, "Anna," diye mırıldandı, "sarhoşsun sen, kalk yerden." Ben de, "Hayır kalkmayacağım işte," dedim, ağlayarak zayıflığımın tadını çıkarıyordum. Bunun üzerine beni utangaç ve şehvetli bir biçimde sürükleyerek yukarı çekti ve korkunç derecede

büyümüş penisiyle içime girdi, ama bir kadınla ilk kez sevişen liseli bir genç gibi arzulu, utangaç ve fazla hızlıydı. Doyuma ermediğim için, "Artık yetişkin bir insan gibi davran," dedim, onun diliyle konuşarak; o da utançla, "Anna sarhoşsun sen, hadi biraz uyu da kendine gel," dedi. Üzerimi örttü, beni öptü ve bir kadınla ilk kez sevişmiş olan, suçluluk duygusuyla dolu bir liseli gibi parmaklarının ucuna basarak dışarı çıktı; onun ilk kez bir kadınla seviştiği zaman nasıl davrandığını hayal edebiliyordum; duygusal, utangaç, iyi huylu bir Amerikan genci, Saul Green... Bunun üzerine güldüm, güldüm, güldüm. Sonra uyudum ve uykumdan gülerek uyandım. Düşümde ne görüyordum, bilmiyorum, ama hafiflemiş olarak uyandım ve birden onun yanımda yattığını fark ettim.

Buz kesmişti, büyük bir mutlulukla ona sarıldım. Mutluluğumun niteliğinden anladığıma göre, düşümde kolaylıkla ve büyük bir mutlulukla uçmuştum, bu da her zaman hasta Anna olarak kalmayacağımı gösteriyordu. Saul uyandığında saatlerce ben, ben, ben, ben demekten yorgun düşmüş gibiydi, yüzü sapsarıydı ve acıyla buruşmuştu; yataktan çıktığımızda ikimizin de gücü tükenmişti. Canh renklerle bezeli geniş mutfakta tek sözcük söylemeye halimiz olmaksızın sessizce oturup gazete okuduk ve kahvelerimizi içtik. "Artık biraz çalışmam gerek," dedi Saul. İkimiz de çalışmayacağımızı biliyorduk; parmağımızı kıpırdatacak halimiz yoktu, bu yüzden yeniden yatağa girdik. Bu bitkinlik öyle korkutucuydu ki, geçen geceki Saul'un, o katillere özgü kara enerjiyle dolu olan Saul'un geri gelmesini diledim. "Böyle yatıp duramam ben," dedi Saul. Ben de "Haklısın," dedim, ama ikimiz de yerimizden kıpırdamadık bile. Sonra o yataktan kalktı, daha doğrusu sürünerek çıktı. Ben de, "Evden nasıl çıkacak merak ediyorum doğrusu,

bunun için bütün gücünü toplaması gerekecek," diye düşünüyordum. Midemin kasılmasından neler olacağını sezmeme karşın, bunu nasıl yapacağını görmeyi merakla bekliyordum. "Ben yürüyüşe çıkıyorum," diyerek bana meydan okudu. Ben de, "Pekâlâ," dedim. Bana sinsi bir bakış fırlattı, sonra giyinmek için çıktı, daha sonra geri geldi. "Neden beni durdurmaya çalışmıyorsun?" diye sordu. "Çünkü istemiyorum."

"Nereye gittiğimi bilseydin, durdurmak isterdin ama."

"Bir kadına gittiğini biliyorum," dedim, sesimin çok sert çıktığının farkındaydım. "Yine de hiçbir zaman emin olamazsın, değil mi?"

"Olamam, ama doğrusu artık hiç önemi yok."

Kapının eşiğinde duruyordu, ne söylediğimi duyunca çekinerek odaya girmişti. Meraklanmış gibiydi.

De Silva'nın sözlerini anımsadım: "Yalnızca ne olacağını görmek istemiştim."

Saul da neler olacağını görmek istemişti. Ben de öyle. İçimdeki nefret, neşe ve merak bütün duygularımı bastırmıştı; sanki Saul ve ben, iki bilinmeyen kişi, kişiliği olmayan iki tanımlanamaz güçtük. Sanki odada iki kötü ruhlu varlık vardı ve içlerinden birisi düşüp ölse ya da acıyla çığlıklar atmaya başlasa, öteki "Yaa, demek öyle?" diyecekti.

"Önemi yok," dedi Saul birden hüzünlenerek. Ancak bunu da sanki kulağa nasıl geleceğini duymak için meraktan söylemişti ya da bu sözcüğü artık o kadar çok yinelemişti ki, bu sözcük onun için artık inandırıcılığını yitirmişti. "Önemi yok diyorsun, ama bir casus gibi her hareketimi izliyorsun."

Güçlükle, hafif bir hıçkırığa benzeyen bir kahkaha atarak (büyük bir gerilim altındaki bir kadının gülüşünü taklit ediyordum) kaygısız, şen bir sesle, "Beni sen casus

yaptın," dedim. Saul hareketsiz duruyordu, sanki az sonra, ne çıkacağını merak eder gibiydi. "Yeryüzünde hiçbir kadının avucunda durmam ben, durmadım, durmayacağım da."

"Durmadım, durmayacağım," derken, bu sözleri hızla ileri sarılan bir banttaki gibi çabuk çabuk çıkmıştı.

Ben de onunki kadar acımasız ve neşeli bir sesle, "Kimsenin avucuna hapsolmamaktan kastın, hiçbir kadının senin yaptıklarını bilemeyeceğiyse, çok üzgünüm ama seni avucuma hapsettim bile," dedim.

Sonra zayıf, ancak zafer dolu kahkahamın odada çınladığını duydum.

"Sen öyle san," dedi kötü kötü.

"Ben buna eminim," dedim.

Artık konuşacak bir şeyimiz kalmamıştı, birbirimize ilgiyle bakıyorduk. "Bunu bir daha söylememize gerek kalmayacak," dedim. O da büyük bir ilgiyle, "Umarım öyle olur," dedi. Sözleri biter bitmez, konuşmamızın kendisine verdiği güçle, telaşla dışarı çıktı.

Orada öylece durdum; gerçeği öğrenmek için yukarı çıkıp günlüğüne bakmamın yeterli olacağını düşünüyordum. Ancak bunu yapmayacaktım ve bir daha yapacağımı da sanmıyordum. O sayfa kapanmıştı. Şu an çok hastaydım. Kahve yapmak için mutfağa gittim, ama bardağıma biraz viski koyarak çıktım dışarı. Son derece renkli, son derece temiz mutfağıma baktım. Birden başım dönmeye başladı. Eşyalar ısınmış gibi parlaklaşmışlardı. Gözüme genelde hoş görünen mutfağın kusurlarını görmeye başladım: parlak beyaz emayede bir çatlak, tozlanmış bir raf parmaklığı, soluklaşmış boyalar... Bu bayağı ve iğrenç görüntü beni bunaltmıştı. Mutfağın yeniden boyanması gerekiyordu, ama bunu yapsam bile hiçbir şey değişmeyecekti, ev yine o eski ev olarak kalacaktı, çürüyen bu evin duvarları da çürümeye devam

edecekti. Mutfağın ışıklarını söndürüp odaya döndüm. Çok geçmeden burası da gözüme mutfak kadar kötü görünmeye başladı. Kırmızı perdeler uğursuz, bayağı bir biçimde parlıyordu, duvarın badanası da kararmıştı. Kendimi odada dolaşıp duvarlara, perdelere, kapıya bakarken buldum; gerçekte olmadıkları kadar canlı görünen renkler üzerime üzerime gelirken, odayı oluşturan malzemeden tiksinerek dolaşıyordum. Odanın dört bir yanına, çok iyi tanıdığım bir insanın yüzüne –kendi yüzüme sözgelimi ya da Saul'unkine– bakıp, onun gergin ya da üzgün olup olmadığını anlamak ister gibi bakıyordum. Temiz, sakin ufak yüzümün ifadesinin ardında nelerin yattığını bilirdim ya da Saul'un geniş, içten, sarı ve hasta görünen yüzünün ardındakileri... Oysa Saul'u çok iyi tanımayan insanlar, onun zihninden hangi olası düşüncelerin geçtiğini tahmin edemezdi. Ya da sözgelimi trende gördüğüm bir kadın, onun kaşlarını hafifçe çatması ya da acıyla yüzünü hafifçe buruşturmuş olması, bana bu yüzün ardında koskoca karmaşa yattığını gösterir, ben de, biz insanların bu kadar büyük bir baskı altındayken bile bizi dağılmaktan koruyan gücümüze hayran kalırım. Mutfak gibi, büyük odam da beni koruyan bir kabuk olmaktan çıkmış, yüzlerce noktadan dikkatime sürekli yöneltilen bir saldırı alanına dönüşmüştü; sanki yüzlerce düşman dikkatimin dağılmasını bekliyordu, böylece arkamdan sürünüp bana saldıracaklardı. Cilalanması gereken bir kapı tokmağı, beyaz boyanın üzerinde göze çarpan bir toz şeridi, kırmızı perdenin solduğu yerde sarımsı bir leke, eski defterlerimi gizleyen masa... Hepsi de bana saldırıyor, beni tehdit ediyorlar, beni yakıcı bulantı dalgalarıyla sarsıyorlardı. Yatağa uzanmam gerekiyordu, yatağa ancak emekleyerek ulaşabildim. Yatağa boylu boyunca uzandım, uykuya dalarken, makinistin beni beklediğinin farkındaydım.

Onun bana ne söyleyeceğini de biliyordum. Ne söyleyeceği "içime doğuyordu". Zamanın durduğu, deliliğin beni pençesine aldığı şu son birkaç hafta boyunca, birkaç kez art arda birçok şey "içime doğmuştu", ancak bunun nasıl bir şey olduğunu anlatacak sözcük bulamıyorum. Ancak bu gibi anlar, öylesine güçlüydüler ki, ölene kadar yaşantımın bir parçası olarak benimle kalacaklar. Tıpkı düşlerdeki anlık sezgilerin uyanıkken de anımsandığı gibi... Sözcükler. Sözcükler. Aklımdan geçenleri aktarabilmek için tesadüfen bile olsa, anlamlı bir birleşim elde edebilmek için sözcüklerle oynuyorum. Belki bunu müzikle daha iyi ifade edebilirdim. Ancak müzik kulağıma bir düşman gibi saldırıyor, müzik benim dünyama ait bir şey değil. Gerçek şu ki, gerçek deneyimler betimlenemezler. Acı acı, tıpkı eski romanlardaki gibi, buraya üç yıldız koymanın daha anlamlı olacağını düşünüyorum. Ya da başka bir işaret, bir daire belki ya da bir kare. Sözcükler dışında hemen her şey olabilir. Kendileri de sözcüklerin, kalıpların, düzenin uçup gittiği o noktaya ulaşmış olan insanlar beni anlayacaklardır; onların dışındakiler bunu anlayamaz. O noktaya bir kez vardınız mı, korkunç bir ironinin içinde bulursunuz kendinizi, omuzlarınızı korkunç bir boşvermişlikle silkersiniz; üstelik bununla savaşmak, bunu yok saymak, doğru ya da yanlış diye değerlendirmek söz konusu bile olamaz, yalnızca onun hiç yok olmamacasına orada durduğunu bilirsiniz. Eski bir düşmanınıza nezaketle eğilerek selam vermek gibi bir şeydir bu: Pekâlâ, orada olduğunu biliyorum, ama yine de görünüşü koruyalım, tamam mı? Belki senin varoluşunun koşulu, dış görünüşümüzü korumamız, kalıplar yaratmamızdır; bu hiç aklına gelmiş miydi?

Yani, tek söyleyebileceğim, uyumadan önce neden uyumak zorunda olduğumu "anladığımdı." Makinistin ne diyeceğini, neyi öğrenmek zorunda olduğumu çok iyi

biliyordum. Bunları daha önceden bildiğim için, gördüğüm düş, bir şey olup bittikten sonra yapılan bir yoruma ya da yalnızca olaydan çıkarılan dersin önemini bir kez daha vurgulamak için yapılan bir özete benziyordu.

Düş başlar başlamaz makinist, Saul'un iş bilir sesiyle, "Evet, şimdi bütün filmin şöyle bir üstünden geçeceğiz," dedi. Yine aynı parlak ve gerçekdışı film sahnelerini seyredeceğimden korktuğum için utanmıştım. Bu sefer, aynı filmleri seyrediyor olmama karşın, sahnelerin "gerçekçi" olduğunu düşünüyordum; *film* kaba, incelikten yoksun, titrek Rus ya da Alman filmlerine benziyordu. Film kareleri yavaşlıyor, gerçek yaşam süresince acelеden fark edemediğim ayrıntıları iyice zihnime kazıyana kadar uzun uzun ekranın önünde duruyorlardı. Benim fark etmemi istediği bir şeyi fark ettiğimde, makinist, "Evet, hanımefendi, çok güzel," diyordu. Beni böylesine yönlendirdiği için sahneleri daha dikkatlice seyrediyordum. Daha önce kişisel olarak ya da yaşam biçimim gereği yaşamımda önemli saydığım şeyler, önemsiz oldukları için hızlı hızlı ekranın önünden kayıp gidiyordu. Sakızağaçlarının altındaki grup sözgelimi ya da uçakta ölümü özleyen Ella, romanını yazmakta olan Ella, Paul'ün ateş etmesiyle düşen güvercinler – hepsi yok olmuş, erimiş gitmiş ve yerlerini gerçekten önemli olan şeylere bırakmışlardı. Bu yüzden her saniyeye gereken önemi vererek, her şeyi uzun uzun seyrettim. Bayan Boothby'nin Mashopi Oteli'nin mutfağında nasıl durduğunu izledim sözgelimi: Sıkı korsesinden kaya tabakaları gibi fırlayan dolgun kalçaları, koltuk altlarında koyu renkli ter lekeleri, sıkıntıyla kızarmış bir biçimde hayvan ve güvercin eklemlerinden soğuk et parçaları kesiyor ve ince duvarın ardından duyulan genç ve acımasız sesleri, daha da acımasız olan kahkahaları dinliyordu. Ya da Willi'nin kulağımın dibindeki makamsız, ümitsiz ve yal-

nızlık dolu mırıldanmasını duyuyordum ya da Willi'nin, Paul'le birbirimize kur yaptığımız zamanlardaki gibi bana bakmak için dönüşünü görüyordum: Uzun uzun, kırgınlıkla bakmak için dönüşünü ağır çekimde izliyordum; bütün bunlar belleğime öyle derinlere kazınıyordu ki, bunu yaşamım boyunca unutmayacaktım. Ya da bütün gün bar tezgâhının ardında duran iriyarı Bay Boothby'yi, kızıyla onun genç sevgilisine bakarken görüyorum. İmrenerek bu gence baktı, başını çevirdi ve boş bir bardağı almak için elini uzattı. Sonra Bay Lattimore'u gördüm, barda içki içerken, kızıl saçlı güzel karısının kahkahasını dinliyor, Bay Boothby'yle göz göze gelmemeye çalışıyordu. Onun, sarhoşluğun verdiği sarsaklıkla sürekli eğilip tüylü kızıl köpeği okşayışını seyrettim. "Anlıyor musun?" dedi, makinist ve yeni bir sahne göstermeye başladı. Paul Tanner'ın sabahın erken saatlerinde eve gelişini seyrettim: Suçlu olmanın verdiği soğukluk ve iş bilirlikle eve girdi; bakışlarındaki pişmanlık, çiçekli önlüğünü takmış karısıyla göz göze geldiğinde yerini utanç ve yakarışa bıraktı; bu arada çocuklar okula gitmeden önce kahvaltılarını etmekteydiler. Sonra kaşlarını çatarak döndü ve kendine temiz bir gömlek almak için üst kata çıktı. "Anladın mı?" dedi makinist. Birden film hızlandı, bir zamanlar sokakta geçerken gördüğüm ve unuttuğum bütün yüzler gözümün önünden titreşerek hızla geçiyordu. Ağır çekim kalkan bir kol geçti önce, sonra bir çift göz. Hepsi aynı şeyi söylüyordu: Film artık benim ya da Ella'nın deneyimlerini, defterleri aşmıştı, çünkü burada, ayrı ayrı sahneler, insanlar, yüzler, hareketler ve bakışlar bir bütün olmuşlardı; film yine ağırlaştı ve ağır çekim sahnelere döndü: bir çiftçinin ağır çekimde toprağa tohum atışı, akan suyun sürekli yıprattığı bir kayanın görüntüsü, kolunda tüfeğiyle sonsuza kadar ay ışığında kuru bir tepe yamacında duracak gibi

görünen bir adam. Ya da karanlıkta uyanık yatan ve kendi kendine, "Kendimi öldürmeyeceğim, öldürmeyeceğim, öldürmeyeceğim," diyen bir kadın.

Makinistin sesi kesilmişti, bu yüzden "Artık yeter," diye seslendim; ama o bana yanıt vermedi, ben de makineyi durdurmak için elimi uzattım. Düşümde bir kâğıda yazılmış şu sözcükleri okudum: Bu görüntüler bana cesareti anlatıyordu, ama benim daha önceleri anladığım tür bir cesaret değil. Bu, bütün yaşamların kökeninde olan, acı bir cesaret türüydü, çünkü yaşamın temelinde adaletsizlik ve acımasızlık vardır. Dikkatimi yalnızca kahramanca, güzel ya da zekice şeylere yöneltmiş olmamın nedeni, adaletsizlik ve acımasızlığı yadsımamdı, bu yüzden yaşamda her şeyden daha büyük olan önemsiz dertleri de yadsımıştım.

Yazmış olduğum bu sözcüklere şöyle bir baktım, bunları pek doğru bulduğumu söyleyemem. Bu yazıyı Şeker Anne'ye götürdüm: "Bombalar patlayıp dünya kabuğunu erittikten bin yıl sonra, çelik parçaların arasında yeşerecek çayıra döndük yeniden. Çayırdaki otların irade gücü, makinistin bana gösterdiği o filmdeki insanların acılara karşı gösterdiği sabırla aynı şeydi, değil mi?" dedim. (Düşümde, olası tuzaklardan sakınarak kötü kötü gülümsüyordum.)

"Yani?" dedi Şeker Anne.

"Sorun şu ki, o çayır parçasına, şimdi bile, saygı göstermeye hazır değilim."

Bunun üzerine gülümsedi, sandalyesinde dimdik, kararlı bir biçimde oturuyordu; bütün bunların altındaki anlamı anlayamadığım ve anlamak için hiç acele etmediğim için sinirlenmişti. Evet, aynen bir şeyini kaybetmiş ya da programına uyamamış bir ev kadınına benziyordu.

Uyandığımda ikindi üstüydü, oda soğuk ve karanlıktı ve moralim çok bozuktu; ak göğsü erkeklerin attığı

oklarla yaralanmış bir kadındım yine. Saul'a duyduğum gereksinim yüreğimi burkuyordu, onu incitmek, hakaretlerimle kırmak istiyordum. Sonra o da, "Ah, zavallı Anna, özür dilerim," diyecekti ve sevişecektik.

Kısa bir öykü ya da gülünç ve ironik kısa bir roman: Bir erkeğe kendini tümüyle vermeye fazlasıyla istekli olmasına şaşıran bir kadın, zincirlerinden kurtulmaya karar verir. Bile bile iki erkekle birden ilişkiye girer, bir gece biriyle, bir gece ötekiyle yatar – ikisiyle de birlikte olmaktan hoşlandığını düşünmeye başladığı an, artık özgür olduğunu anlayacaktır. Erkekler içgüdüsel olarak birbirlerinin farkına varır; birisi kıskanır ve kadına ciddi bir biçimde âşık olur; ötekisi soğuklaşır ve kadına soğuk davranır. Bütün kararlılığına karşın kadın, kendisine âşık olan adamı sevmeye başlar; soğuk davranan adamın yanında da buz kesilir. Ancak hâlâ "özgür" olmadığını düşünerek mutsuz olsa da her ikisine artık tümüyle özgür olduğunu ve aynı anda ikisiyle de ideal duygusal ve cinsel zevke ulaşmayı başardığını söyler. Bu, soğuk ve uzak adamın çok ilgisini çeker ve kadın özgürlüğüyle ilgili duygusuz ve zekice şeyler söyler. Kadının âşık olduğu erkekse duyduklarından o kadar incinir ve sarsılır ki, kadını terk eder. Kadın, sevmediği ve kendisini sevmeyen adamla kalır; paylaştıkları tek şey, psikoloji konulu zekice sohbetlerdir.

Bu öyküyü yazma fikri ilgimi çekti, bunu nasıl yazabileceğimi düşünmeye başladım. Sözgelimi kendim yerine kahraman olarak Ella'yı kullanırsam, öykü nasıl değişirdi? Ella'yı uzun zamandır düşünmüyordum; birden bu arada onun değişmiş olabileceği geldi aklıma. Evet, sözgelimi, kendini savunmak için kurduğu kalenin duvarlarını sağlamlaştırmıştı. Saç biçiminin de değişmiş olduğunu gördüm; yine ciddi bir havaya bürünmüş, saçlarını arkadan toplamaya başlamıştı; artık eskisinden

farklı giysiler giymeye başlamıştı. Ella'nın odamın içinde dolanışını izliyordum; sonra Saul'la o birlikte nasıl olurlardı diye düşünmeye başladım. Sözgelimi Ella, benden çok daha zekice ve sakin davranırdı. Bir süre sonra, ne yapmakta olduğumu fark ettim, daha önce yapmış olduğum bir şeyi yapıyordum; "üçüncü"yü, benden her yönüyle üstün olan kadını yaratıyordum. Ella'nın gerçeklerden nerede koptuğunu, aslında hangi noktada kendi doğasına ters düştüğünü ve kendisinin asla kaldıramayacağı kadar verici olmaya hangi noktada başladığını kolaylıkla görebiliyordum. Yaratmakta olduğum bu yeni kişilikten hoşlandım doğrusu; yan yana yürüdüğümüzü düşlediğimiz bu harika, verici kişilerin sırf biz onları düşlüyoruz, onlara ihtiyaç duyuyoruz diye var olabileceklerini düşündüm. Sonra gülmeye başladım, çünkü bırakın Ella'yla aramdaki farkı, olmak istediğim kişi ile olduğum kişi arasındaki fark bile çok büyüktü.

Saul'un yukarı çıktığını duydum, içeri kim girecek diye merak ediyordum. Onu görür görmez, yüzündeki hasta ve yorgun ifadeye karşın, şeytanların bugün evimden uzak duracaklarını anladım; belki de hiçbir zaman geri gelmeyeceklerdi, çünkü ne söylemeyi düşündüğünü de biliyordum.

Yatağıma oturup, "Döndüğümde güldüğünü görmek beni çok şaşırttı," dedi. "Yürürken hep seni düşündüm."

Onu sokaklarda, kendisini kurtaracak düşüncelere ve sözcüklere sıkı sıkı sarılarak, düş gücünün yarattığı karmaşayla boğuşarak yürürken hayal edebiliyordum şimdi. "Ne düşünüyordun bakalım?" dedim, onun bir ruh doktoru gibi konuşmasını bekleyerek.

"Neden gülüyorsun?"

"Çılgın bir kentin sokaklarında, Noel kurabiyelerinden çıkan niyet kâğıtları gibi, ikimizi de kurtaracak ruh-

sal çıkarımlar yaparak dolaşman çok gülünç de ondan."

"Beni bu kadar iyi tanıman ne kötü," dedi soğuk soğuk. "Zekâm ve irademle seni şaşkına çevireceğimi umuyordum. Evet, bu fikirleri Noel kurabiyelerinden çıkan niyetlere benzetmekte haklısın."

"Konuş bakalım."

"Öncelikle, yeterince gülmüyorsun, Anna. Düşündüm de. Genç kızlar gülüyor. Yaşlı kadınlar gülüyor. Oysa senin yaşındaki kadınlar gülmüyor, yaşamı fazlasıyla ciddiye alıyorsunuz."

"Oysa ben gülmekten bayılacaktım az kalsın; özgür kadınları çok gülünç buluyorum." Ona öykümün konusunu anlattım, alaylı alaylı gülümseyerek dinledi. "Ben bunu kastetmedim, gerçekten gülmeyi kastettim," dedi.

"Yapılacak işler listeme bunu eklerim."

"Hayır, böyle deme. Dinle Anna, yapılacak işler listemize yazdığımız şeylerin gerçekleşeceğine inanmazsak, bizim için hiç ümit kalmamış demektir."

"Planlarımızın gerçekleşeceğine inanmalı mıyız?"

"Güzel ve gerçekleşmesi olanaksız planlarımızın bile gerçekleşeceğine inanmalıyız."

"Pekâlâ. Başka bir şey var mı?"

"İkincisi, böyle devam edemezsin, yeniden yazmaya başlamalısın."

"Yazabilsem, yazarım zaten."

"Hayır, Anna, bu yeterli değil. Neden bana az önce anlattığın kısa öyküyü yazmıyorsun? Yo, o zırvaları sürme önüme; bana nedenini tek cümleyle anlat. Düşüncelerimi Noel kurabiyelerinden çıkan niyetlere benzetebilirsin, ama yürürken bazı şeyleri zihninde basite indirgersen, eriterek tek kaba dökersen, buna istediğin kadar bakabilir ve döverek şekil verebilirsin."

Gülmeye başladım, bunun üzerine, "Anna," dedi, "bunu yapmazsan gerçekten çıldıracaksın."

"Pekâlâ. Yazamıyorum, çünkü yazmaya oturduğum anda odaya biri giriyor ve omzunun üstünden yazdıklarıma bakarak beni engelliyor."

"Kim peki? Biliyor musun?"

"Elbette biliyorum. Çinli bir köylü olabilir. Ya da Castro'nun gerillalarından biri. Ya da Ulusal Kurtuluş Cephesi'nde savaşan Cezayirli bir asker ya da Bay Mathlong. Odanın ortasına dikilip zamanını çiziktirerek harcama da bizim için bir şeyler yap, diyorlar."

"Onların böyle bir şey söylemeyeceğini çok iyi biliyorsun."

"Evet, söylemezler, ama sen ne demek istediğimi çok iyi anlıyorsun. Anladığını biliyorum. Bu hepimizin üstüne çökmüş bir lanet."

"Evet, anlıyorum. Yine de Anna seni yeniden yazmaya zorlayacağım. Bir kâğıt ve kalem al."

Masanın üzerine boş bir kâğıt koydum ve elimde kalemle beklemeye başladım.

"Başarısız olsan da fark etmez, şu kibri bir kenara bırak artık. Başla yeter."

Dehşete kapıldığım için zihnim boşaldı, kalemi bıraktım. Sonra bana dikilen bakışlarını gördüm, beni cesaretlendiriyorlardı, zorluyorlardı... Kalemi yeniden elime aldım.

"Peki, sana ilk cümleni vereyim o zaman. Bu cümlede senin iki ayrı kişiliğin olacak, Anna. Yaz bakalım: İki kadın Londra'daki evde yalnızdılar."

"Yani romanıma, iki kadın Londra'daki evde yalnızdılar cümlesiyle mi başlamamı istiyorsun?"

"Neden konuşuyorsun? Yazsana, Anna."

Yazdım.

"Bu kitabı yazacaksın, yazacaksın, yazıp bitireceksin."

"Bunu yapmam senin için neden bu kadar önemli?"

"Ah," dedi umutsuzca kendisiyle alay ederek. "Gü-

zel bir soru. Çünkü, Anna, sen yazabilirsen ben de yazabilirim demektir."

"Ben de sana romanının ilk cümlesini vereyim mi?"

"Ver bakalım."

"Cezayir'de kuru bir tepe yamacında, bir asker tüfeğine yansıyan ay ışığına bakıyordu."

Gülümsedi. "Bunu ancak ben yazabilirim, sen değil mi?"

"O zaman yaz."

"Bana yeni defterini verirsen yazarım."

"Nedenmiş o?"

"Bana gerekli de ondan."

"Pekâlâ."

"Ben gideceğim buralardan, Anna, biliyorsun değil mi?"

"Evet."

"O zaman bana yemek pişir. Bir kadına, bana yemek pişir, diyeceğim aklımın ucundan bile geçmezdi. Bunu, olgunlaşmak denilen şeye doğru atılan bir adım olarak yorumluyorum."

Yemek yaptım ve uyuduk. Bu sabah ben ondan önce uyandım, solgun ve hasta görünüyordu. Gitmesi olanaksızdı, buna izin veremezdim; gidecek durumda değildi.

Uyandı, ona, "Gidemezsin. Sana bakmalıyım. Ne istersen yaparım, yeter ki kalacağını söyle," dememek için kendimle savaşıyordum.

Onun da kendi zayıflığıyla savaştığını biliyordum. Haftalar önce, uykusunda boynuma sarılmamış olsaydı neler olurdu diye merak ediyordum. Şimdi de boynuma sarılmasını arzuluyordum. Ona dokunmamak için kendimle savaşarak yatıyordum; o da bana yalvarmamak için kendiyle savaşıyordu; nezaket ve acıma dolu bir hareketin böylesine büyük bir ihanet olması ne tuhaf. Zih-

nim bitkinlikle kararırken, acıma duygusu beni yendi ve bunun bir ihanet olduğunu bile bile onu kollarıma aldım. Hemen sarıldı bana, bir an için gerçek bir yakınlık hissederek öylece kaldık. Sonra benim sahteliğim ona bulaştı ve Saul bir çocuk sesiyle, "Ben iyi bir çocuğum," dedi. Bunu annesine fısıldar gibi söylememişti, bu sözcükler asla onun olamazlardı, edebiyatın içinden çekip çıkarılmışlardı. Saul tiksindirici bir duygusallık parodisiyle, bir çocuk gibi mırıldanmıştı bu sözleri. Aslında pek de parodi sayılmazdı ya... Ancak yüzüne baktığımda, solgun yüzünün bu duygusal sahtekârlığı yansıttığını gördüm; sonra yüzü acıyla buruştu; sonra benim yüzüne bakmakta olduğumu dehşetle fark etti ve gözleri nefret dolu bir meydan okumayla kısıldı, bir an için karşılıklı utanç ve aşağılamayla birbirimize baktık. Sonra Saul'un yüz kasları gevşedi. Kollarımı ona dolamamdan az önce kendimden geçmem gibi, onun da zihni karardı ve uykuya daldı. Sonra birden uyandı ve çok gergin, kavgacı bir biçimde kollarımdan sıyrıldı, çevresinde bir düşman var mı diye odayı keskin, uzman bakışlarla taradı ve yataktan kalktı; bunların hepsi bir dakika içinde olmuştu, her şey çok hızlı gelişiyordu.

"Bundan daha fazla alçalamayız," dedi.

"Evet," dedim.

"Neyse, bunu da oynadık, bitti."

"Evet, bu sayfayı da kapadık."

Birkaç parça eşyasını toplamak için yukarı çıktı.

Çok geçmeden aşağı indi ve büyük odanın kapısına yaslandı. Saul Green'in ta kendisiydi bu gelen. Haftalar önce evime ilk kez adımını atan Saul Green'di. Zayıflığını gizlemek için aldığı yeni, dar giysilerini giymişti. Derli toplu, omuzları fazla geniş, ufak tefek bir adamdı; fazlasıyla zayıf yüzünün derisinden fırlayan kemikler, bu adamın hastalığını yenip kendine geldiğinde yine ge-

niş omuzlu, güçlü kuvvetli biri olacağını gösteriyordu. Kapıya yaslanmış duran, fırça gibi dimdik kısa sarı saçları olan, hasta yüzlü, ufak tefek, sarışın adamın yanı başında, sağlam bünyeli kahverengi tenli birini görebiliyordum; bu sağlam adam, kendisini yaratan bedeni yutacak bir gölge gibiydi. Bu arada Saul harekete geçmeye hazır, sabırsızlıkla, gitmek üzere huzursuzca bekliyordu. Başparmakları kemerine takılı, öteki parmakları aşağıyı işaret ederek duruyordu (ama bu sefer bu duruş çapkın birinin parodisiydi) ve soğuk, gri gözlerinde alaycı bir meydan okumayla, kuşkulu, ancak yeterince dostça bana bakıyordu. Sanki benim kardeşimdi o, tıpkı bir kardeş gibi, nereye giderse gitsin, ne kadar uzakta olursa olsun, aynı duyguları ve düşünceleri paylaşacaktık.

"İlk cümleyi defterime yazsana," dedi.

"Benim yazmamı mı istiyorsun?"

"Evet, hadi yaz."

"Neden?"

"Sen içimizden birisin, takımın bir üyesisin de ondan."

"Ben hiç de öyle hissetmiyorum, takımlardan nefret ederim."

"Öyleyse bunu bir kez daha düşünsen iyi olur. Dünyada bizim gibi çok az insan var, birbirimizin adını bilmesek de birbirimize güveniriz biz. Evet, hep güveniriz. Bir takımız biz, biz pes etmeyenleriz, savaşmaya devam edeceklerdeniz biz. Sana söylediğim gibi, Anna, bazen bir kitap geçiyor elime ve 'Demek sen benden önce davranıp yazdın bunu ha? Aferin sana. Tamam, demek ben bunu yazmak zorunda kalmayacağım,' diyorum."

"Peki peki, yazacağım ilk cümleyi."

"Güzel. Sen yaz, ben az sonra gelip defteri alırım, vedalaşırız, ben de yoluma giderim."

"Nereye gideceksin?"

"Nereye gideceğimi bilmediğimin farkındasın."

"Bir gün bilmek zorunda kalacaksın."

"Peki, peki, ama henüz yeterince olgunlaşmadım, yoksa unuttun mu?"

"Belki en iyisi Amerika'ya dönmendir."

"Olabilir. Sevgi her yerde sevgidir."

Güldüm, sonra o aşağı inerken ben de gidip yeni ve güzel defteri aldım ve içine "Cezayir'de kuru bir tepe yamacında askerin biri tüfeğine yansıyan ay ışığını seyrediyordu," yazdım.

[Burada Anna'nın el yazısı bitiyor, Altın Defter, Saul Green'in el yazısıyla devam ediyordu; Cezayirli bir askerin kısa öyküsünü anlatan bir roman yazmıştı. Bu asker, yaşama karşı, kendisinden beklenen duyguları hissetmediğinin farkına varmış bir çiftçiydi. Peki beklenen duyguları hissetmesini bekleyenler kimlerdi? Tanrı, devlet, yasa, düzen, herhangi birileri işte. Fransızlar onu yakalamış, ona işkence etmişlerdi; sonra oradan kaçmış ve Ulusal Kurtuluş Cephesi'ne yeniden katılmıştı ve verilen emirler üzerine, Fransız tutuklularına işkence ederken bulmuştu kendini. Bu konuyla ilgili hissetmediği bir şeyler hissetmesi gerektiğini biliyordu. Bir gece, işkence ettiği Fransız tutsaklarından biriyle, içinde bulunduğu ruh durumunu tartışmaya başlamıştı. Fransız tutsak, genç bir aydındı, felsefe öğrenimi görüyordu. Bu genç adam (tutsağın hücresinde gizlice konuşuyorlardı) aslında kendisinin zihinsel bir tutsaklık içinde bulunduğunu söyledi. Yıllardır "Marksist" ya da "Freudcu" olarak adlandırılan kalıplara uymayan tek düşüncesi ya da duygusu olmadığını düşünmekteydi. Düşüncelerinin, önceden belirlenmiş deliklere düşen misketlere benzediğinden yakınıyordu. Cezayirli asker bunu çok ilginç bulmuştu,

kendisini asıl rahatsız eden şey –ki aslında rahatsız etmiyordu, ama etmesi gerektiğini düşünüyordu–, duygu ve düşüncelerinin beklenenden çok farklı olmasıydı. Cezayirli asker, Fransız'a, ona özendiğini söyledi; daha doğrusu özenmesi gerektiğini düşünüyordu. Oysa Fransız da Cezayirli askeri bütün yüreğiyle kıskandığını söylüyordu: Yaşamında bir kerecik olsun, Freud ve Marks büyükbabalar tarafından kendisine öğretilmemiş, özgün, içten gelen ve yönlendirildiğinin tersine bir şeyler hissetmeyi ya da düşünmeyi diliyordu. İkisinin sesleri, özellikle de duruma isyan eden Fransız öğrencinin sesi yükselmişti; bu hiç akıllıca bir davranış değildi. Komutan içeri girmiş ve Cezayirli askeri, başında beklemesi gereken tutsakla dostça sohbet ederken yakalamıştı. Cezayirli asker, "Efendim, emirlerinizi yerine getirdim ve bu adama işkence ettim, ama bana onunla konuşmamam gerektiğini söylememiştiniz," dedi. Komutan, askerin bir casus olduğunu ve Fransızların eline düştüğünde beyninin yıkanmış olduğunu düşünüyordu. Onun kurşuna dizilmesini emretti. Ertesi sabah, Cezayirli askerle Fransız öğrenci, bir yamaçta, doğan güneşin ışığı yüzlerine vururken, omuz omuza kurşuna dizildiler.

[Bu kısa roman daha sonra basılmış ve büyük başarı kazanmıştı.]

ÖZGÜR KADINLAR 5

Molly evlenir, Anna'nın bir ilişkisi olur.

Janet, yatılı okula gidip gidemeyeceğini ilk sorduğunda Anna duraksamıştı. Yatılı okulların temsil ettiği şeylerden nefret ediyordu. Çeşitli "ilerici" okullarla ilgili bir inceleme yaptıktan sonra Janet'la yeniden konuştu; ama bu arada küçük kız, annesini ikna etmek için sıradan bir yatılı okulda okumakta olan bir arkadaşını getirmişti eve. Anna'nın reddedeceğinden kaygılanan iki çocuk, büyük bir hevesle üniformalardan, yatakhanelerden, okul gezilerinden falan söz edip durmuşlardı; bunun üzerine Anna, Janet'ın pek de "ilerici" okullara gitmek istemediğini anladı. Aslında Janet, "Ben sıradan olmak istiyorum, sana benzemek istemiyorum," demeye çalışıyordu. İnsanların fıskıyelerden fışkıran suların üzerinde dans eden toplara benzediği, bir gününün bir gününe benzemediği, kendini yeni duygu ve maceralara açık tuttuğu bu düzensizlik ve deney dünyasına şöyle bir bakmış ve burasının ona uygun olmadığına karar vermişti. Anna ona, "Janet, bunun alıştığın şeylerden ne kadar farklı olacağının farkında mısın?" diye sormuştu. "Askerler gibi botlar giyip yürüyüşe çıkacaksın, herkese benze-

yeceksin, belli zamanlarda belli şeyleri yapmak zorunda kalacaksın."

"Biliyorum," dedi on üç yaşındaki kızı, gülümseyerek. Bu gülümseme, "Senin bunlardan nefret ettiğini biliyorum, ama ben de nefret etmek zorunda değilim," diyordu. "Çelişkiye düşeceksin."

"Sanmıyorum," dedi Janet, birden somurtarak. Annesinin yaşam biçimini, çelişkiye düşebilecek kadar kabullenmiş olabileceği düşüncesi onda tepki yaratmıştı.

Janet okula gidince, Anna, çocuk sahibi olmanın onu nasıl zorlu bir disipline soktuğunun farkına varmıştı; sabah belli bir saatte kalkmak, erken kalkacağı için gece yeterince erken yatmak, belirli zamanlarda yemeği hazırlamak, çocuğu üzmemek için bunalımlarını ona yansıtmamak zorunda kalmıştı.

Koskoca evde bir başınaydı şimdi. Daha küçük bir eve taşınmalıydı. Yeniden evdeki bir odayı kiraya vermek istemiyordu, Ivor ve Ronnie'yle yaşadıklarını bir daha yaşamaktan korkuyordu. Bunun onu korkutması da korkutuyordu; ona neler oluyordu böyle, insanların karmaşıklığından, onlarla ilişkiye girmekten çekiniyor muydu yoksa? Olması gerektiğini düşündüğü kişiye ters düşen duygulardı bunlar. Sonunda kendiyle uzlaştı: Evde bir yıl daha kalacaktı; odalardan birini kiraya verecekti; sonra uygun bir iş arayacaktı kendine.

Her şey değişmişe benziyordu. Janet gitmişti. Tommy ve Marion, Richard tarafından, Sicilya'ya gönderilmişlerdi; giderken yanlarına Afrika hakkında bir dolu kitap almışlardı. Dolci'ye de bir uğrayıp, Marion'ın deyimiyle, "zavallı"ya yardım edip edemeyeceklerine bakacaklardı. "Biliyor musun, Anna," demişti Marion. "Masamın üzerinde onun bir fotoğrafı duruyor."

Oğlunu, kocasının eski karısına kaptıran Molly, bomboş evinde bir başınaydı. Richard'ın oğullarını kal-

maları için evine davet etmişti. Molly'nin yaşam tarzının oğlunun kör olmasına neden olduğunu düşündüğü halde, Richard buna çok sevinmişti. Richard, üç yeni çelik fabrikasına yatırım yapmak için sekreteriyle Kanada'dayken Molly de onun oğullarına baktı. Marion boşanmayı kabul ettiği için bu gezi, sekreteriyle kendisi için bir tür balayıydı.

Anna zamanının çoğunu hiçbir şey yapmaksızın geçirdiğini fark etti ve bu durumun çaresinin bir erkek olduğuna karar verdi. Bunu bir ilaç gibi zihin reçetesine yazdı.

Molly'nin zamanı olmadığı için ilgilenemediği bir arkadaşı ona telefon etti: Molly, Richard'ın oğullarıyla ilgileniyordu. Bu adam Nelson'dı, Molly'nin evinde tanıştığı ve ara sıra birlikte yemek yediği bir senarist.

Nelson, Anna'ya telefon ettiğinde, "Seni uyarıyorum, Anna," demişti, "karımı üçüncü kez çekilmez bulma tehlikesiyle karşı karşıyayım."

Yemekte çoğunlukla politikadan söz ettiler. "Avrupa'daki bir kızıl ile Amerika'daki bir kızıl arasındaki fark, Avrupa'daki kızılın komünist olmasıdır; oysa Amerika'da adam ya korktuğu ya da ne olur ne olmaz diye düşündüğü için parti kartı çıkartmamıştır. Avrupa'da komünistler ve yoldaşlar vardır. Amerika'daysa komünistler ve eski kızıllar. Ben –ve bu ikisinin farklı olduğunda ısrar ediyorum– bir kızıldım. Şu anda başıma, içinde bulunduğum beladan daha fazlasını sarmak istemiyorum. Eh, artık nasıl biri olduğumu sana anlattım, beni bu gece evine alacak mısın?"

Anna, "Tek günah vardır," diye düşünüyordu, "o da insanın kendisini, en iyiden aşağısının en iyi olduğuna inanmaya zorlamasıdır. Michael'ın ardından yas tutmak ne işe yarıyor ki?"

Böylece geceyi Nelson'la geçirdi. Çok geçmeden

Nelson'ın cinsel sorunları olduğunu anladı; nezaketinden dolayı, ciddi bir şey yokmuş gibi davranarak Nelson'a yataklık etti. Sabah dostça ayrıldılar. Sonra Anna kendini, dipsiz, çaresiz bir çöküntü içinde ağlarken buldu. Bunun tek tedavisinin burada yalnız oturmayı bırakıp, erkek arkadaşlarından birine telefon etmek olduğuna karar verdi. Ancak bırakın yeni bir "serüven"e girmeyi, birilerini görmeye katlanacak durumda bile değildi.

Anna zamanını tuhaf bir biçimde boşa harcadığını fark etti. Her zaman yığınlarla gazete, dergi okurdu; kendisine benzeyen bütün insanlar gibi, o da, dünyanın dört bir yanında olanları bilmek "zorunda hissetmek" gibi kötü bir alışkanlığa sahipti. Şimdiyse geç kalkmış ve kahvesini içmiş olduğu için, çevresinde yayılı duran altı yedi gazeteyi, onlarca haftalık dergiyi ağır ağır, tekrar tekrar okuyacaktı. Bulmacanın parçalarını yerine oturtması gerekliydi. Eskiden dünyada neler olduğunu öğrenmek için okuyordu; oysa şimdi alışmış olduğu, fakat yok olmuş bir düzeni oluşturmak amacıyla okuyordu. Sanki zihni farklı dengelerin var olduğu bir bölgeye dönüşmüştü; bu yüzden gerçekleri, olayları birbirine ölçüt olarak kullanıyor, onları böylece bir dengeye sokuyordu. Olayları ve bunların olası sonuçlarını bir tarih sıralamasına sokmaya çalışmıyordu. Sanki varlığı, bilincin merkeziydi ve aynı ayarda olmayan milyonlarca bilgi ona saldırıyordu; bu bilgileri tartıp dengelemezse ya da hepsini değerlendirmezse, bu merkezî nokta yok olacaktı. Bu yüzden sık sık bazı yazılara dalgın dalgın bakarken kendine geliyordu. Sözgelimi: "Yüzeyde oluşacak 10 megatonluk ısı ışımasının yaratacağı patlama tehlikesi, 1 600 metre yarıçaplı bir daireye yayılacak. Bu 1 600 metre yarıçaplı alevden bölge, 3 000 kilometrekarelik bir alanı kaplayacaktır. Eğer bu silah, belirlenen noktada patlarsa, yaratacağı alev bölgesi, en kalabalık hedef

komplekslerini de etkisi altına alacaktır, yani havanın açık olduğu bir günde, bu geniş bölge içinde kalan herkes ve her şey ciddi bir kavrulma tehlikesiyle karşı karşıya gelecek, hatta yaratılan kıyamet içinde yok olacaktır." Artık sözcükler korkunçluklarını yitiriyorlardı, asıl korkunç olan, onları başka cümlelerle, sözgelimi, "Bulunduğum zaman içinde olaylara farklı bakış açılarından baktığım için, gelecekte karşılaşabileceğim olasılıkları yok eden bir insanım ben," cümlesiyle bağdaştıramamasıydı. Sonra da bu iki cümleye gözlerini dikip bakıyordu, ta ki sözcükler anlamlarından sıyrılırcasına sayfadan kayıp gidiyor gibi görünene kadar. Ancak yine de anlam geride kalıyordu ve (nedenini bilemiyordu ama) büyük olasılıkla daha korkunçlaşıyordu, çünkü artık sözcükler de anlamları hapsetmekte yetersiz kalıyordu. Böylece, bu iki cümleye yenik düşüyor ve onları bir kenara koyup dikkatini bir başkasına yöneltiyordu: "Afrika'da kurulması beklenen statükonun kurulmadığı, Avrupa'da yeterince anlaşılmamaktadır."

"Bence yeni moda (Bay Smith'in söylediği gibi neo-neo-romantizm değil) biçimcilik olacaktır." Böylece, bütün dikkatini, okumayı seçtiği yazılara odaklayarak, saatlerce yerde oturuyordu Anna. Çok geçmeden yeni bir işe koyuldu. Anna, bu yazıları gazetelerden ve dergilerden dikkatlice kesip, raptiyelerle duvara asmaya başladı. Büyük odanın beyaz duvarları gazetelerden kesilmiş irili ufaklı parçalarla dolmuştu. Ağır ağır duvarları dolaşıyor ve astığı yazıları okuyordu. Raptiyeleri bitince bu anlamsız uğraşıyı bırakması gerektiğini söyledi kendine; yine de sokağın öteki ucuna gidip iki kutu raptiye aldı ve tutturulmayı bekleyen parçaları belirli bir düzenle duvara asmaya devam etti. Gazeteler her gün paspasına ağır bir yığın halinde konuyor ve birikiyordu; Anna her sabah bu yeni malzeme yığınını bir düzene sokmaya

çabalıyor ve raptiye almak için yeniden dışarı çıkıyordu.

Anna çıldırmaya başladığını düşündü. Kendisine çok yakın olduğunu sezdiği "delilik", "kafayı üşütme" buydu işte. Oysa kendisini hiç de deli bulmuyordu; ona göre gazetelere yansıyan bu gelişmemiş dünyayı saplantı haline getirmemiş insanlar, her şeyden kopuk yaşayan kişilerdi mutlaka. Ancak çıldırmış olduğunu da çok iyi biliyordu. Kendisini bu yığınları okumaktan, kestiklerini duvara asmaktan alamamasına karşın, Janet'ın okuldan eve döndüğü gün saplantısının sona ereceğini, eski Anna'nın geri geleceğini, sorumluluğunu bilen Anna'ya dönüşeceğini biliyordu. Janet'ın annesinin aklı başında ve sorumluluk sahibi bir kadın olmasının, dünyayı anlama gerekliliğinden daha önemli olduğunu biliyordu; ancak bu iki farklı kişilik, birbirine bağımlıydı. Janet'ın annesi sorumluluk sahibi bir kadın olamazsa, dünya asla anlaşılamayacak, sözcüklerle asla düzene sokulamayacaktı.

Janet'ın bir ay içinde eve döneceğini bilmek, gazetede yazan gerçeklerle aklını bozmuş olan Anna'yı sürekli rahatsız ediyordu. Bu yüzden, Tommy'nin kazasından sonra boşladığı dört defteriyle yeniden ilgilenmeye başladı. Defterlerin sayfalarını karıştırdı durdu, ama sayfalarla arasında bir bağlantı yoktu. Nedenini anlayamadığı bir suçluluk duygusunun onu bu defterlerden uzak tuttuğunu biliyordu. Bu suçluluk duygusu Tommy'yle bağlantılıydı elbette. Tommy'nin intihara defterleri okuduktan sonra karar verip vermediğini bilmiyordu, asla da bilemeyecekti; öyle olmuş olsa bile, Tommy'yi özellikle neyin rahatsız ettiğini ya da kendisinin gerçekten de kibirli davranıp davranmadığını anlayamayacaktı. "Bu çok kibirli, çok sorumsuzca bir davranış biçimi." Evet, Tommy aynen böyle demişti; ama Tommy'yi düş kırıklığına uğratıp uğratmadığını, ihtiyacı olanı ona verip veremediğini bilememenin ötesinde, Anna olanları anlayamamıştı bile.

Bir gün öğlen uykusunda bir düş gördü. Bu düşü, farklı biçimlerde hep gördüğünün farkındaydı. Düşünde iki çocuğu vardı. Birisi yanaklarından sağlık fışkıran tombul Janet'tı. Öteki, Anna'nın aç bıraktığı çelimsiz bir bebek, Tommy'ydi. Janet bütün sütünü emdiği için göğüslerinde süt kalmamıştı; Tommy gözlerinin önünde açlıktan eriyip gidiyor ve gitgide zayıflıyor, çelimsizleşiyordu. Anna kaygıyla, suçluluk duyarak, çelişkili düşünceler içinde uyanmadan önce, Tommy düşünde küçüle küçüle bir kemik yığınına dönüşmüştü bile. Ancak uyandığında düşünde Tommy'yi neden açlıktan öldürürken gördüğünü anlayamadı. Üstelik, bu tür düşlerden bildiği kadarıyla, bu "aç bırakılan" kişi herhangi biri olabilirdi, sözgelimi sokakta gördüğü ve yüzü aklından çıkmayan bir yabancı. Yine de yüzünü şöyle bir gördüğü bu yabancı için kendini sorumlu hissettiği çok açıktı, yoksa düşünde onu boşladığını neden görsündü ki?

Bu düşü gördükten sonra gazetelerden yazılar kesmeye ve bunları duvara raptiyelemeye devam etti.

O gece, pikaba bir caz plağı koymuş, yere oturmuş, bu yazılardan bir "anlam" çıkaramadığını umutsuzca dü-

şünürken, birden içini yeni bir duygu kapladı ve bir sanrı gibi, gözlerinin önünde dünyanın yeni ve dolayısıyla henüz tam olarak anlaşılamayan görüntüsü belirdi. Bu yeni görüntü çok korkunçtu; daha önceleri gerçeklik olarak tanıdığı şeyden farklıydı ve daha önce hiç tanımadığı bir duygu diyarından geliyordu. Bu hissettiği ne "bunalım" ne "mutsuzluk" ne umutsuzluktu; bu deneyimin özü, neşe ya da mutluluk gibi sözcüklerin anlamsız olduğu gerçeğiydi. Bu aydınlanma transından çıktığında –ki bunun ne kadar sürdüğü belli değildi, Anna bunun ne kadar sürdüğünü bilemiyordu, yalnızca anlatmakta sözcüklerin yetersiz kalacağı bir deneyim yaşamıştı– sözcüklerin anlamlı olacağı bölgenin çok ötesine gitmişti.

Her şeye karşın defterlerin başına dikildi ve (ince hatlarıyla bir deniz yaratığına, bir denizatına benzeyen) eline kalemi aldı ve bunu önce ilk defterin üstünde tuttu, sonra ötekinin; yeni "kavradığı" bu bilginin hangi deftere yazılacağına, bu bilginin kendisinin karar vermesini bekledi; ama çeşitli alt bölümleri ve sınıflarıyla dört defter de aynen oldukları gibi kaldılar, Anna da kalemi bıraktı.

Müziğin, bu olayı sözcüklerden daha iyi ifade edebileceğini düşünerek çeşitli müzik parçaları dinledi, biraz caz, biraz Bach, biraz Stravinsky; ama müziğin kendisini rahatsız ettiği, içkulağına saldıran bir düşman gibi algılandığı ve gitgide daha sık yaşanan o anlardan biriydi bu.

Kendi kendine, "Sözcüklerin hatalı ve doğaları gereği yetersiz olduğu gerçeğini hâlâ kabul etmekte neden güçlük çekiyorum?" diye sordu. "Gerçeği ifade etmekte yeterli olduklarını düşünseydim, yazdığım defterleri Tommy dışında kimsenin görmemesi için çaba harcamazdım."

O gece hiç gözünü kırpmadı sayılır; yatağına uzanmış, sürekli düşünmekte olduğu için kendisini bıktıran politika, moda davranış kalıpları gibi şeyleri düşünüp durdu. Sıradanlık denizinin en dibine batmıştı; çünkü her zamanki gibi, yapacağı herhangi bir hareketi inançsızlıkla, daha doğrusu, "iyi ve kötü"ye inanç duymaksızın, yalnızca yapılması gerektiği için yapacağına, sonucun iyi olmasını umduğuna, ama yalnızca umduğuna karar vermişti. Ancak bu tutum, onun, yaşamına ya da özgürlüğüne son verecek kararlar almasına neden olabilirdi.

Sabah çok erken kalktı ve kendini, gazeteden kesilmiş bir kucak dolusu haber ve raptiyelerle mutfağın ortasında dikilirken buldu; büyük odası artık ulaşabildiği en ufak köşeye kadar gazete kesikleriyle doluydu. O kadar şaşırmış ve sarsılmıştı ki, kâğıtları, gazeteleri ve raptiyeleri bir kenara koydu. "İkinci bir odaya geçme fikri

beni bu kadar şaşırtmamalı, ilk odayı doldurma fikrine şaşırmış mıydım ya da yarısında duracak kadar sarsılmış mıydım?" diye düşündü.

Ne olursa olsun, artık duvarlara birbirine bağdaştırmakta güçlük çektiği şeyler asmayacağını anladığı için cesaretlenmişti. Büyük odanın ortasında dikilerek kendine duvardakileri indirmesi gerektiğini söyledi. Ancak bunu yapamadı. Odada yine bir noktadan ötekine dolaşıyor ve sözcükleri, sözcük gruplarını birbiriyle bağdaştırmaya çalışıyordu.

Bunları yaparken, telefon çaldı. Arayan Molly'nin bir arkadaşıydı. Solcu bir Amerikalının birkaç günlüğüne kalacak bir oda aradığını söyledi. Anna, adam Amerikalıysa büyük olasılıkla, epik bir roman yazmış olduğunu, psikanalize gittiğini ve ikinci karısını boşamak üzere olduğunu söyleyerek şaka yaptı; ama odayı ona kiralayacaktı. Adam daha sonra Anna'ya telefon etti ve o gün saat beşte geleceğini bildirdi. Anna onu karşılamak için giyindi; haftalardır, yalnızca raptiye ve yiyecek almak için dışarı çıkmak amacıyla giyindiğini fark etti. Beşten az önce adam telefon ederek gelemeyeceğini, temsilcisiyle buluşmak zorunda kaldığını bildirdi. Temsilcisiyle yapacağı görüşmeyi en ince ayrıntısına kadar anlatması Anna'yı şaşırttı. Birkaç dakika sonra Molly'nin arkadaşı aradı ve Milt'ın (Amerikalı) verdiği partiye geleceğini, isterse onu görmek için gelebileceğini söyledi. Anna sinirlenmişti, sonra boşverdi ve daveti reddetti; yeniden sabahlığını giydi ve gazeteleri yaymış olduğu zemine oturdu.

O gece geç saatte kapının zili çaldı. Anna kapıyı açtı; gelen Amerikalıydı. Adam telefon etmediği, Anna da giyinik olmadığı için özür diledi.

Anna adamın otuzlarında, genç biri olduğuna karar verdi; kahverengi saçları kısa kesilmişti, tıpkı sağlıklı bir

kürke benziyordu, zayıf yüzünde zeki bir ifade vardı, gözlüklüydü. Kurnaz, bilgili ve zeki bir Amerikalıydı. Anna onun gibileri çok iyi tanıyordu, onu, onunla aynı konumdaki bir İngiliz erkeğinden yüzlerce kez daha görmüş geçirmiş biri olarak "tanımladı"; bundan kastı, adamın, Avrupa'nın henüz bilmediği kadar derin bir umutsuzluk içinde yüzen bir ülkenin vatandaşı olmasıydı.

Basamakları tırmanırlarken, adam temsilcisine gittiği için özür dilemeye başladı, ama Anna partide eğlenip eğlenmediğini sorarak onun sözünü kesti. Adam aniden bir kahkaha attı ve "Evet, beni yakaladın," dedi. Anna da, "Partiye gitmek istediğini bana söyleyebilirdin," dedi.

Mutfakta, birbirlerini tartarak gülümsüyorlardı. Anna, "Erkeksiz bir kadın, hangi yaşta olursa olsun, bir erkekle karşılaştığında belki bu odur, diye düşünmekten kendini alamıyor. Parti konusunda yalan söylemesi beni bu yüzden kızdırdı. Bu tanıdık ve beklenen duygular ne sıkıcı," diye düşünüyordu.

"Odayı görmek ister misin?" diye sordu Anna.

Adam partide fazla içtiği için mutfaktaki sarı boyalı sandalyelerden birine tutunmuş, ayakta dikiliyordu. "Evet, isterim," dedi.

Ancak yerinden kımıldamadı. "Şu anda avantajlı durumdasın, ben ayığım," dedi Anna, "ama sana söylemem gereken birkaç şey var. Birincisi, bütün Amerikalıların zengin olmadığını biliyorum, kira düşüktür." Adam gülümsedi. "İkincisi epik bir roman yazıyorsun ve..."

"Yanlış, henüz yazmaya başlamadım."

"Ayrıca sorunların olduğu için psikanalize gidiyorsun."

"Yine yanlış, o aklından zoru olan adamlara bir kez gittim ve kendi kendimi daha iyi tedavi edebileceğime karar verdim."

"Çok güzel, en azından seninle konuşabileceğiz."

"Neden böyle hep savunmadasın?"

"Ben olsam saldırgan sözcüğünü kullanırdım," dedi Anna gülerek. Ancak aynı kolaylıkla ağlayabileceğini de şaşkınlıkla fark etti.

"Böyle uygunsuz bir zamanda geldim, çünkü bu gece burada kalmak istiyorum. Y'deydim, her kentin en sevmediğim yerinde kalmak huyumdur. Çantamı da getirme küstahlığını gösterdim, ama göründüğüm kadar kurnaz olduğum için onları dışarıda bıraktım."

"O zaman çantanı içeri getir," dedi Anna.

Adam çantasını almak için aşağı indi. Anna adamın yatağına sermek için temiz çarşaf almaya, büyük odaya gitti. Düşünmeksizin içeri girdi; ama adamın da hemen ardından girdiğini duyunca, odanın ne halde olduğunun farkına vararak donakaldı. Yerler, gazete ve dergi dalgalarıyla kabarmış bir deniz gibiydi; duvarlarda kesilmiş parçalar vardı; yatak açıktı. Çarşaf ve yastık kılıfı kucağında, "Kendi çarşafını kendin serersin artık," diyerek adama döndü. Oysa adam içeri girmişti bile ve kurnazca odaklanmış gözlük camlarının ardından odayı inceliyordu. Sonra defterlerin bulunduğu masaya oturdu ve bacaklarını sallamaya başladı. Anna'ya, duvarlara, yere ve yatağa baktı. (Anna kendini görebiliyordu: Üzerinde kırmızı renkli soluk bir sabahlık, düz tutamlar halinde bakımsız yüzünü çevreleyen siyah saçlar.) Sonra adam şaşırmış gibi yaparak, "Aman Tanrım," dedi. Yine de yüzünden Anna adına üzüldüğü belli oluyordu.

"Solcu olduğunu söylediler," dedi Anna yalvarırcasına; bu durumu açıklamak için içgüdüsel olarak böyle konuşması kendisini çok şaşırtmıştı.

"Yıllanmış şarabım ben, savaş sonrasından kalma."

"Senden 'Ben ve Amerika'daki öteki üç sosyalist şunu planlıyoruz,' demeni bekliyorum."

"Öteki dört sosyalist."

Avına belli etmeksizin yaklaşan bir avcı gibi duvarlardan birine yaklaştı ve duvar kâğıdını oluşturan şeyi incelemek için gözlüğünü çıkardı (böylece ileri derecede miyop olan gözleri ortaya çıkmıştı) ve yeniden "Aman Tanrım," dedi.

Gözlüklerini dikkatle taktı ve "Bir zamanlar birinci sınıf bir gazete muhabiriyle tanışmıştım. Onunla ne gibi bir ilişkim olduğunu merak edersen, ki doğal olarak edebilirsin, söyleyeyim: Onu kendime örnek almıştım. Bir kızıldı. Sonra yavaş yavaş ona bir şeyler olmaya başladı, evet, bunu böyle de tanımlayabiliriz; üç yıldır New York'ta sıcak suyu bile akmayan dairesinin perdelerini kapatıyor ve durmadan gazete okuyor. Gazeteler tavana ulaştı. En iyi tahminle, artık hareket edecek iki metrekaresi falan kaldı diyebiliriz. Gazetelerin istilasından önce, evi oldukça genişti."

"Benim deliliğim ancak birkaç hafta sürdü."

"Bu alışkanlık insanı tutsak alabiliyor, bunu söylemeyi kendime görev sayıyorum. Benim zavallı arkadaşımın da aklını böyle esir aldı işte. Bu arada, ismi Hank'tir."

"Doğal olarak."

"İyi adamdır. Birinin kendini böyle yok etmesini seyretmek çok üzücü."

"Neyse ki, benim bir kızım var ve gelecek ay okuldan eve dönecek, o zamana kadar normale dönerim."

"Bu delilik bilinçaltında yer edebilir," dedi oturduğu yerden ayaklarını sallayarak.

Anna yatak örtülerini düzeltmeye başladı.

"Bunu benim için mi yapıyorsun?"

"Başka kimin için olacak?"

"Dağınık yataklar uzmanlık alanımdır." Anna yatağın üzerine eğilmişken arkasından sessizce yaklaştı; bunun üzerine Anna, "Soğuk ve teknik seksten yeterince payımı aldım," dedi.

Adam masaya döndü ve "Hepimiz öyle. Kitaplarda okuduğumuz o sıcak ve bağlılık dolu sekse ne oldu?" dedi.

"Bilinçaltına indi," dedi Anna.

"Üstelik ben teknik bakımından pek yeterli değilimdir."

"Hiç olmadı mı yani?" dedi Anna.

Yatağı yapmıştı, adama döndü. Birbirlerine alayla gülümsediler.

"Karımı çok severim."

Anna bir kahkaha attı.

"Evet, onu da bu yüzden boşuyorum zaten. Ya da o beni boşuyor."

"Bir seferinde de adamın biri beni sevmişti, yani gerçekten sevmişti."

"Sonra?"

"Bu yüzden beni terk etti."

"Onu anlıyorum. Aşk zor şey."

"Seks de çok soğuk bir şey."

"Yani o zamandan beri kimseyle yatmadın mı?"

"Yok canım."

"Zaten öyle ummamıştım."

"Yine de..."

"Konumlarımızı açığa kavuşturduysak artık yatağa gidebilir miyiz? Biraz sarhoşum ve uykum var. Yalnız başıma da uyuyamam."

Bu, "Yalnız başına uyuyamam," sözünü, uçlarda dolaşan biri gibi, soğukça ve acımasızca söylemişti. Anna çok şaşırmıştı, sonra onu gerçekten incelemek için benliğini zihninin derinliklerinden yüzeye çıkardı. Adam gülümseyerek masanın üzerinde oturuyordu, umutsuz bir çabayla kendisini bunalımdan korumaya çalışan bir adamdı bu.

"Ben hâlâ yalnız uyuyabiliyorum," dedi Anna.

"Demek ki, benden iyi durumda olduğun için eli açık davranabilirsin."

"Aman ne güzel!"

"Anna, buna ihtiyacım var. Birisi senden bir şey istediğinde bunu ona vermen gerekir."

Anna sesini çıkarmadı.

"Senden hiçbir şey istemeyeceğim, uslu olacağım ve sen istediğinde gideceğim."

"Öyle mi!" dedi Anna. Birdenbire öfkelenmişti; öfkeyle titriyordu. "Hiçbiriniz bir şey istemezsiniz, tek istediğiniz her şeydir, ama yalnızca buna ihtiyacınız olduğu sürece."

"Yaşadığımız dönemin bir gereği bu," dedi adam.

Anna güldü. Öfkesi uçup gitti. Adam da aniden, yüksek ve rahatlamış bir biçimde güldü.

"Dün geceyi nerede geçirdin?"

"Arkadaşın Betty'de."

"O benim arkadaşım değil. Bir arkadaşın arkadaşı."

"Üç gece onda kaldım. İkinci geceden sonra bana, beni sevdiğini ve kocasını benim için terk edeceğini söyledi."

"Çok açıksözlüymüş."

"Sen böyle bir şey yapmazsın, değil mi?"

"Yapabilirim. Bir erkekten hoşlanan herhangi bir kadın bunu yapar."

"Ama Anna, eminim şunu anlıyorsundur ki..."

"Ah, gayet iyi anlıyorum."

"Yani yatağıma çarşaf sermeme gerek yok mu?"

Anna ağlamaya başladı. Adam yanına geldi, yatağa oturdu ve kolunu Anna'nın omzuna doladı. "Delice bir şey bu," dedi. "Dünyayı dolaşıp duruyorsun (benim dünyayı dolaşıp durduğumu sana söylemişler miydi?) bir kapıyı açıyorsun ve ardında dertli birini buluyorsun. Ne zaman bir kapıyı açsan ardında paramparça biri olu-

yor."

"Belki insan kapılarını kendi seçer."

"Öyle olsa bile, o yüzlerce kapının... Ağlama, Anna. Yani hoşuna gitmiyorsa ağlama ama pek de eğlenir gibi bir halin yok."

Anna kendini yastıklara bıraktı ve sesini çıkarmadan yatmaya devam etti. Adam da iki büklüm, onun yanında oturmuş, acıklı, zeki ve kararlı bir biçimde dudaklarını çekiştiriyordu.

"İkinci günün sabahı, sana, 'Benimle kal!' demeyeceğimi nereden biliyorsun?"

"Bunu yapmayacak kadar zekisin," dedi adam çekinerek.

Anna, onun çekinerek konuşmasından nefret ederek, "İşte benim mezar taşımda böyle yazacak," dedi.

Burada her zaman fazlasıyla zeki olan Anna Wulf yatmaktadır. Hepsinin gitmesine göz yumdu.

"Daha kötüsünü de yapabilirdin, örnek olarak gösterebileceğim bazıları gibi onları tutabilirdin."

"Belki de."

"Pijamalarımı giyip geri geleceğim."

Odada yalnız kalan Anna, sabahlığını çıkardı, pijama ve gecelik arasında seçim yapmak için bir ara durakladı, sonra içgüdüsüyle adamın pijamayı daha çok beğeneceğini hissettiğinden geceliği seçti; bu bir tür kişilik gösterisiydi.

Adam da üzerine gece giysilerini giymiş, gözlükleri gözünde geri geldi. Yatakta yatmakta olan Anna'ya el salladı. Sonra duvarlardan birine gidip, gazeteden kesilmiş yazıları indirmeye başladı. "Küçük bir hizmet," dedi adam, "ama bunu yapmanın zamanı gelmiş de geçiyor bile."

Anna yırtılan gazete parçalarının ve yere düşen rap-

tiyelerinin sesini duyabiliyordu. Ellerini başının altında kavuşturmuş, bu sesleri dinliyordu. Korunduğunu ve bakıldığını hissetmek güzel şeydi. Birkaç dakikada bir, duvarların ne durumda olduğunu görmek için başını kaldırıyordu. Beyaz duvarlar yavaş yavaş ortaya çıkıyordu. Bu iş oldukça uzun sürdü, bir saatten fazla...

Sonunda adam, "Evet, bu iş halledildi. Bir ruhu daha delilikten kurtardık," dedi. Sonra oluşan çöp yığınını toplamak için kollarını açtı ve bunları kucaklayarak masanın altına yığdı.

"Bu defterler de ne? Yeni romanın mı?"

"Hayır, ama eskiden bir tane yazmıştım."

"Evet, onu okudum."

"Sevdin mi?"

"Hayır."

"Hayır mı dedin?" Anna heyecanlanmıştı. "Ah, güzel."

"Bana sorarsan pek cicili bicili bir roman."

"Galiba ikinci günün sabahı senden benimle kalmanı isteyeceğim, bunu hissedebiliyorum."

"Peki şu cici ciltli defterler ne işe yarıyor?" Defterlerin sayfalarını karıştırmaya başlamıştı.

"Onları okumanı istemiyorum."

"Neden?" dedi adam okurken.

"Onları yalnızca bir kişi okudu. O da kendini öldürmeye çalıştı, ama bunu başaramadı ve başarısız intihar girişiminden sonra, olmak istemediği kişiye dönüştü."

"Çok üzücü."

Anna ona bakmak için başını kaldırdı. Adamın yüzünde bilgiç bir gülümseme vardı.

"Yani hepsi senin yüzünden mi oldu?"

"Pek değil."

"Ben intihara eğilimli biri sayılmam. Daha çok, kadınların kanıyla, öteki insanların enerjisiyle beslenen bi-

riyim, ama intihara eğilimli değilimdir."

"Bu o kadar övünülecek bir şey değil."

Bir sessizlik. Sonra adam, "Bütün açılardan bakarsak, bunu yalnızca belirtmiş olmak için söylediğimi anlarız. Bütün yaptığım bu. Övünmüyorum. Yalnızca belirtiyorum. Tanımlıyorum. En azından nasıl biri olduğumu biliyorum. Demek ki bunun üstesinden gelebilirim. Kendini öldüren, başkalarının enerjisini emen ve bunun hiç farkında olmayan ne kadar çok insanın var olduğunu bilsen, şaşarsın."

"Hayır, hiç de şaşmam."

"Ama ben farkındayım, ne yaptığımı biliyorum ve bu sayede de bunu aşacağım."

Anna defterlerinin kapaklarının flap flap diye kapandığını duydu. Adam genç, neşeli ve kurnaz sesiyle konuştu: "Ne yapmaya çalışıyordun? Gerçeği kafeslemeye mi? Gerçeğe uygun yazma davası mı?"

"Öyle bir şey işte. Ancak işe yaramadı."

"Akbaba gibi bekleyen suçluluk duygusunun seni pençesine almasına izin verme, bu hiç iyi bir şey değildir." Anna bir kahkaha attı. Adam da bir pop şarkısı uydurarak bunu söylemeye başladı:

Suçluluk duygusu bir akbabadır,
Seni ve beni kemirir,
Akbabaya izin verme,
Seni kemirmesini önle...

Pikabın yanına gitti, Anna'nın plaklarını karıştırdı ve bir Brubeck koydu. "Her evde aynı şey," dedi. "Yeni deneyimlere kucak açmak için hevesle ayrıldım Amerika'dan, oysa ardımda bıraktığımı sandığım müzik her yerde karşıma çıkıyor." Gözlüklü, bilgiç bir baykuş gibi oturdu ve omuzlarını oynatıp dudaklarını büzerek caz

müziğinin temposuna eşlik etmeye başladı. "Bu insanda bir süreklilik duygusu uyandırıyor," dedi, "evet, bu sözcük çok uygun, süreklilik duygusu, gittiğin her kentte aynı müzik, açtığın her kapının arkasında senin gibi bir üşütük."

"Ben yalnızca geçici olarak üşüttüm," dedi Anna.

"Ah, elbette. Ancak yine de üşüttün. Bu yeter." Yatağa geldi, ropdöşambrını çıkardı ve bir ağabey gibi kayıtsızca dostça örtülerin altına girdi.

"Neden böyle berbat bir durumda olduğumu merak etmiyor musun?" diye sordu adam kısa bir sessizlikten sonra.

"Hayır."

"Ben yine de anlatacağım. Hoşlandığım kadınlarla sevişemem."

"Ne sıradan bir şey."

"Ah, sana katılıyorum. Can sıkıntısı yaratacak kadar sıradan ve çok karşılaşılan bir şey."

"Benim açımdan üzücü."

"Benim için değil mi sanki?"

"Şu anda neler hissettiğimi bilemezsin."

"Biliyorum. İnan bana, Anna. Biliyorum ve senden özür diliyorum. Ben pek dürüst değilimdir." Bir sessizlik. "'Ben de öyle,' diye düşünüyordun, değil mi?" dedi adam.

"Tuhaf, ama evet."

"Seninle yatmamı ister misin, istersen bunu yapabilirim?"

"Hayır."

"İsteyeceğini sanmıyordum zaten, haklısın."

"Yine de..."

"Benim yerimde olmak ister miydin? Dünyada en sevdiğim kadın karımdır. Onunla en son balayımızda yatmıştım. Ondan sonra, perde kapandı. Üç yıl sonra o kadar bıkmıştı ki, 'Artık yeter,' dedi. Onu kim suçlaya-

bilir? Ben suçlamıyorum. Yine de dünyada en çok sevdiği insan benim. Arkadaşının arkadaşı Betty'de üç gece kaldım. Ondan hoşlanmadım ama doğrusu poposunu çalkalayışı pek baştan çıkarıcı."

"Of, yeter!"

"Bunu daha önce de duyduğunu mu söylemek istiyorsun?"

"Ayrıntılar dışında, evet."

"Evet, hepimiz duymuşuzdur zaten. Bunun toplumsal –evet, toplumsal doğru sözcük– nedenlerine ineyim mi?"

"Hayır, onları biliyorum."

"Bildiğine emindim zaten. Eh! Evet. Yine de bunu aşacağım. Söylediğim gibi, insan zihninin gücüne inanırım. İzin verirsen bunu şöyle açıklayayım, neyin yanlış olduğunu bilirim ve bunu itiraf ederek, 'Bunu aşacağım,' derim."

"Güzel," dedi Anna, "ben de öyleyim."

"Anna, senden çok hoşlandım. Kalmama izin verdiğin için çok teşekkür ederim. Yalnız yatmak beni korkutur." Bir sessizlikten sonra, "Çocuğun olduğu için çok şanslısın" dedi.

"Biliyorum. İşte bu yüzden benim aklım başımda, sense üşütüksün."

"Evet. Karım çocuk istemiyor. En azından, birimiz çocuk istemiyor. Bana, 'Milt,' dedi, 'bana yalnızca sarhoş olduğunda sahip olabilen bir adamın çocuğunu doğuramam.'"

"Bu sözcükleri mi kullandı?" dedi Anna tiksinerek.

"Hayır kuşum, hayır bebeğim. 'Beni sevmeyen bir adamın çocuğunu doğuramam,' dedi."

"Ne basit bir düşünüş biçimi," dedi Anna tiksintiyle.

"Bu tonda konuşma, Anna. Yoksa gitmek zorunda kalırım."

"Sence bir erkeğin bir kadının evine gelip, 'Yatağını paylaşmam gerek yoksa çıldırırım ama seninle sevişemem, çünkü sevişirsem senden nefret ederim,' demesi tuhaf değil mi?"

"Bence çevremizde gördüğümüz pek çok olaydan daha şaşırtıcı değil."

"Haklısın," dedi Anna, mantıklı bir biçimde. "Haklısın." Sonra, "O saçmalıkları duvarımdan indirdiğin için teşekkürler," diye ekledi, "teşekkürler. Birkaç gün gecikseydin aklımı kaçırabilirdim."

"Büyük zevkti. Şu anda itiraf etmeliyim ki, ben başarısız bir insanımdır, ama başı dertte olan bir insanı kurtarmak için ne yapmak gerektiğini iyi bilirim."

Sonra uyudular.

Sabah uyandığında Anna, kollarındaki ağır bedenin buz gibi olduğunu fark etti. Korkunç bir soğukluktu bu, ölümle kucaklaşmaya benziyordu. Anna onun bedenini ovarak ısıtırken, adam uyandı. Isınmış, uyanık ve minnettar bir biçimde Anna'nın içine girdi. Ancak Anna ona karşı kalkanını çoktan kaldırmıştı, kaskatıydı, gevşeyemiyordu. "Gördün mü," dedi adam sonradan. "Biliyordum. Haksız mıymışım?"

"Haklıymışsın. Ama organı kocaman olmuş bir adama direnmek güçtür."

"Yine de, direnmeliydin. Çünkü artık bütün enerjimizi birbirimizden nefret etmemek için harcayacağız."

"Ben senden nefret etmiyorum ki." İkisi birbirlerine karşı sevgi doluydular, yirmi yıllık evliler gibi kederli, dostça ve yakın.

Adamı onunla beş gün daha kaldı ve her gece Anna'nın yatağında uyudu.

Altıncı gün, Anna, "Milt, benimle kalmanı istiyorum," dedi. Bunu, kendisini cezalandırır gibi, öfkeyle, parodi niyetine söylemişti; Milt de, "Evet, gitme zamanı

geldi, gitmeliyim. Ama bunu yapmalı mıyız, yapmalı mıyım?" dedi acıklı acıklı gülümseyerek.

"Evet, çünkü kalmanı istiyorum."

"Neden buna karşı koymuyorsun? Neden?" Gözlük camları kaygıyla parıldadı, dudaklarında eğlendiğini belli eden ölçülü bir gülümseme vardı, ama yüzü solgundu, alnı da ter içinde kalmıştı. "Bizi idare etmelisin, buna zorunlusun, farkında değil misin? Bunun biz erkekler için çok daha zor olduğunu anlamıyor musun? Kendinize acıdığınızı biliyorum, haklısınız da, ama bizi idare edip bu beladan sağ salim..."

"Sizin için de aynı şey geçerli," dedi Anna.

"Hayır, siz daha dayanıklısınız, daha sevecensiniz, buna dayanabilecek kadar güçlüsünüz."

"Bir sonraki kentte, iyi huylu bir kadın daha bulursun."

"Şansım varsa."

"Umarım vardır."

"Evet, böyle umduğunu biliyorum. Sana bunun için teşekkür ederim... Anna, bunu aşacağım. Aşacağımı sanmamakta haklısın belki. Yine de bunu başaracağım. Bundan eminim."

"O zaman sana iyi şanslar," dedi Anna gülümseyerek.

Milt ayrılmadan önce, ikisinin de gözleri yaşlarla dolu, ayrılmak istemeyerek mutfakta dikildiler.

"Pes etmeyeceksin değil mi Anna?"

"Neden?"

"Çok yazık olur da ondan."

"Hem üstelik, bir iki geceliğine uğramak isteyebilirsin," dedi Anna.

"Pekâlâ, bunu söylemeye hakkın var."

"Ancak gelecek sefere meşgul olacağım. Öncelikle bir işe gireceğim."

"Sen söyleme, ben tahmin edeyim. Sosyal hizmet

amaçlı bir işe gireceksin, değil mi? Sözgelimi –dur bir düşüneyim– sözgelimi psikolojik öğütler vereceksin ya da öğretmen falan olacaksın, değil mi?"

"Eh, öyle bir şey."

"Hepimizin dönüp geleceği nokta burası."

"Oysa sen epik romanın sayesinde bundan paçayı kurtaracaksın."

"Çok kırıcısın Anna, çok."

"Kırıcı olmak istiyorum. Bağırmak, çağırmak, önüme geleni parçalamak istiyorum."

"Dediğim gibi, zamanımızın sırrı burada, kimse bundan söz etmez, oysa insanın açtığı her kapının ardında, tiz, umutsuz ve sessiz çığlıklar vardır."

"Beni, içinde bulunduğum şey neyse ondan çekip çıkardığın için teşekkürler."

"İstediğin zaman yine yaparım."

Öpüştüler. Adam elinde çantası, merdivenden çevik bir biçimde indi ve sahanlıkta, "'Sana yazarım,' demeliydin," demek için durdu.

"İkimiz de birbirimize mektup yazmayacağımızı biliyoruz."

"En azından kuralına uygun davranalım..." Elini sallayarak gözden kaybolmuştu.

Janet eve döndüğünde, Anna daha küçük bir ev ve bir iş arıyordu.

Molly evleneceğini söylemek için Anna'ya telefon etmişti. İki kadın Molly'nin mutfağında buluştular, Molly salata ve omlet hazırladı.

"Peki kim bu adam?"

"Onu tanımazsın. Bizim modern görüşlü işadamları olarak adlandırdığımız tiplerden. Bilirsin ya, Doğu Yakası'ndan gelip zengin olan fakir çocuk; vicdanını, Komünist Parti'ye verdiği bağışlarla kurtarır. Ancak o yalnızca ilerici amaçlara hizmet eden işlere para veriyor."

"Demek zengin?"

"Hem de çok. Evi de Hampstead'de." Anna bunu hazmederken, Molly arkadaşına sırtını dönmüştü.

"Peki bu evi ne yapacaksın?"

"Tahmin et." Molly, az önceki gibi ironik ve soğuk bir biçimde konuşmaya başlamıştı, Anna'ya döndü.

"Yani eve Marion ve Tommy mi yerleşecek?"

"Evet, aynen öyle. Onları görmedin galiba?"

"Görmedim, Richard'ı da görmedim."

"Tommy babasının izinden yürümeye hazır. Şimdiden büroya yerleşti bile, işleri idare etmeye başladı; böylece Richard yavaş yavaş işten elini eteğini çekecek ve Jean'le yaşamaya başlayacak."

"Yani Richard halinden hoşnut ve mutlu, ha?"

"Dün onu sokakta güzel bir parçayla gördüm, ama bundan hemen sonuçlar çıkarmayalım."

"Haklısın, çıkarmayalım."

"Tommy, Richard gibi sağcı ve tutucu olmamaya kararlı. Dünyanın, ilerici işadamları ve hükümetlere uygulanacak baskılar sayesinde değişeceğine inanıyor."

"Eh, en azından Tommy zamanımıza ayak uydurabilecek."

"Yapma, Anna."

"Marion nasıl peki?"

"Knightsbridge'de bir mağaza açtı. Kaliteli giysiler satacakmış, dikkatini çekerim, kaliteli giysiler, şık giysilerle karıştırma. Çevresini şimdiden onu sömüren kaz kafalılar sarmış. Marion da onlara tapıyor, sık sık kıkırdıyor, 'birazcık' fazla içiyor ve çevresindeki kaz sürüsünü pek eğlenceli buluyor."

Molly parmaklarını birbirlerinin ucuna değecek biçimde dokundurarak, bu konudaki acımasız düşüncelerini kendisine saklayacağını söyler gibiydi.

"Vay vay vay."

"Peki senin Amerikalıdan ne haber?"

"Onunla bir gönül macerası yaşadım."

"Her zamanki gibi pek akıllıca davranmamışsın, tahmin etmeliydim."

Anna güldü.

"Gülünç olan ne?"

"Evi Hampstead'de olan bir adamla evlenince bu çılgın duygulardan uzak kalacaksın."

"Evet, Tanrı'ya şükür."

"Ben bir işe giriyorum."

"Yani artık yazmayacak mısın?"

"Yazmayacağım."

Molly döndü, omletleri tabaklara aktardı, bir sepete ekmek doldurdu. Hiçbir şey söylememeye karar vermiş gibiydi.

"Doktor North'u anımsıyor musun?" dedi Anna.

"Elbette."

"Yarı resmî, yarı özel bir evlilik merkezi kuruyor, kendisine ağrılardan sızılardan yakınarak gelenlerin dörtte üçünün aslında evliliklerinden ya da bekârlıktan şikâyetçi olduğunu söylüyor."

"Sen de orada öğüt vereceksin ha?"

"Öyle bir şey. Sonra İşçi Partisi'ne üye olacağım ve haftada iki gece suçlu çocuklara ders vereceğim."

"Demek ikimiz de İngiliz yaşamının köklerine karışacağız."

"Bu ses tonunu kullanmaktan özellikle kaçınıyordum."

"Haklısın. Yalnızca senin evlilikle ilgili bir işe girmen çok gülünç."

"Ben başkalarının evlilikleri konusunda çok başarılıyımdır."

"Haklısın. Belki yakında, karşındaki sandalyeye ben otururum."

"Hiç sanmam."

"Ben de. Yatacağın yatağın boyutlarını bilmek güzel şey." Ellerini sinirle salladı, kendisine kızmıştı, yüzünü buruşturdu ve "Beni kötü yönde etkiliyorsun," dedi. "Sen gelmeden önce bu düşünceye alıştırmıştım kendimi. Aslında, onunla çok iyi anlaşacağımı düşünüyorum."

"Anlaşamaman için bir neden göremiyorum zaten."

Kısa bir sessizlik. "Çok tuhaf, değil mi Anna?"

"Çok."

Kısa süre sonra Anna, eve dönmek zorunda olduğunu söyleyerek kalktı, Janet arkadaşıyla gittiği sinemadan dönmüş olmalıydı.

İki kadın öpüşüp ayrıldılar.

"Mutsuz çocukluklar, romancılar yaratır," diyen Doris Lessing, roman ve öykülerinde, XX. yüzyılın toplumsal ve politik kaosu içindeki bireylerin yaşam serüvenlerini anlatır.

Genç bir yazar olan Anna Wulf, kocasından ayrılmış, küçük çocuğuyla birlikte oturmaktadır. Bir süredir hiçbir şey yazamadığı için hiç de doyurucu olmayan ilişkilerin düşkırıklıklarıyla yaşamının çökmekte olduğu duygusuna kapılır. Delireceğini düşünür ve yaşadıklarını farklı renklerde dört defterde toplar. Siyah Defter'de yazarlık sorunlarını dile getirir. Kırmızı Defter, siyasal yaşamı içindir; Sarı Defter ise ilişkileri ve duyguları için. Mavi Defter'e de günlük olayları yazar. Ne ki, Anna'nın iyileşip yeniden doğuşuna giden kapıyı beşinci defter açacaktır: Altın Defter.

2007 Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazanan Doris Lessing, kendisine büyük ün sağlayan *Altın Defter*'le Fransa'nın en saygın ödüllerinden Médicis Étranger Ödülü'nü de yabancı roman dalında almıştır. Roman, birçoklarınca feminist hareketin başyapıtı olarak kabul edilmiş, Lessing ise kişisel ve siyasal kimliğini aramakta olan bir kadının derinlikli öyküsünü anlattığını ileri sürerek bu görüşe uzak durmuştur.

Kapak resmi: IDA JAROSOVA

KTB=0891705 AGU

ISBN 978-975-510-846-9